तैत्तिरीय संहिता

Colophon

This document was typeset using XƎLaTeX, and uses the Siddhanta font extensively. It also uses several LaTeX macros designed by *H. L. Prasād*. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (`http://www.aupasana.com/`).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from `http://sanskritdocuments.org/` and `https://sa.wikisource.org/`. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (`http://sanskritweb.de/`) for hosting a wonderful resource for Yajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma.
See also `http://stotrasamhita.github.io/about/`

For Personal Use Only
Not For Commercial Printing/Distribution

अनुक्रमणिका

काण्डम् १ **1**
प्रथमः प्रश्नः 1
द्वितीयः प्रश्नः 13
तृतीयः प्रश्नः 26
चतुर्थः प्रश्नः 38
पञ्चमः प्रश्नः 55
षष्ठमः प्रश्नः 75
सप्तमः प्रश्नः 93
अष्टमः प्रश्नः 112

काण्डम् २ **131**
प्रथमः प्रश्नः 131
द्वितीयः प्रश्नः 154
तृतीयः प्रश्नः 181
चतुर्थः प्रश्नः 202
पञ्चमः प्रश्नः 219
षष्ठमः प्रश्नः 245

काण्डम् ३ **271**
प्रथमः प्रश्नः 271
द्वितीयः प्रश्नः 287
तृतीयः प्रश्नः 305

चतुर्थः प्रश्नः 319
पञ्चमः प्रश्नः 336

काण्डम् ४ **351**
प्रथमः प्रश्नः 351
द्वितीयः प्रश्नः 368
तृतीयः प्रश्नः 387
चतुर्थः प्रश्नः 402
पञ्चमः प्रश्नः 417
षष्ठमः प्रश्नः 427
सप्तमः प्रश्नः 445

काण्डम् ५ **459**
प्रथमः प्रश्नः 459
द्वितीयः प्रश्नः 481
तृतीयः प्रश्नः 503
चतुर्थः प्रश्नः 522
पञ्चमः प्रश्नः 543
षष्ठमः प्रश्नः 564
सप्तमः प्रश्नः 583

काण्डम् ६ **604**
प्रथमः प्रश्नः 604
द्वितीयः प्रश्नः 630

तृतीयः प्रश्नः 652
चतुर्थः प्रश्नः 674
पञ्चमः प्रश्नः 693
षष्ठमः प्रश्नः 709

काण्डम् ७ **725**
प्रथमः प्रश्नः 725
द्वितीयः प्रश्नः 745
तृतीयः प्रश्नः 764
चतुर्थः प्रश्नः 781
पञ्चमः प्रश्नः 802

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

[इ॒षे त्वा॑ य॒ज्ञस्य॒ शुन्ध॑ध्वं॒ कर्म॑णे दे॒वोऽव॑धूत॒न्धृष्टिः॒ सं व॑पा॒म्या द॑दे॒ प्रत्यु॑ष्टं॒ कृष्णो॑ऽसि॒ भुव॑नमसि॒ वाज॑स्यो॒भा वां॒ चतु॑र्दश॥14॥ इ॒षे दृ॒ꣳह॒ भुव॑नम॒ष्टावि॑ꣳशतिः॥28॥ इ॒षे त्वा॑ क॒ल्पया॑ति॥]

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यवः॑ स्थोपा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑ सवि॒ता प्रार्प॑यतु॒ श्रेष्ठ॑तमाय॒ कर्म॑ण॒ आ प्या॑यध्वमघ्निया देवभा॒गमूर्ज॑स्वतीः॒ पय॑स्वतीः प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा वः॑ स्ते॒न ईश॑त॒ माऽघश॑ꣳसो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात ब॒ह्वीर्यज॑मानस्य प॒शून्पा॑हि॥१॥

इ॒षे त्रिच॑त्वारिꣳशत्। (1)॥ [१]

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि॒ प्रत्यु॑ष्टꣳ रक्षः॒ प्रत्यु॑ष्टा॒ अरा॑तयः॒ प्रेयम॑गाद्द्विषणा॑ ब॒र्हिरच्छ॒ मनु॑ना कृ॒ता स्व॒धया॒ वित॑ष्टा॒ त आव॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्दे॒वेभ्यो॒ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हिरा॒सदे॑ दे॒वानां॑ परिषू॒तम॑सि व॒र्षवृ॑द्धमसि॒ देव॑बर्हि॒र्मा त्वा॒ऽन्वङ्गा

तिर्यक्पर्व ते राध्यासमाच्छेत्ता ते मा रिषन्देवबर्हिश्शतवल्शं वि रोह सहस्रवल्शाः॥२॥

वि वयꣳ रुहेम पृथिव्याः सम्पृचः पाहि सुसम्भृताँ त्वा सम्भराम्यदित्यै रास्नाऽसीन्द्राण्यै सन्नहनम्पूषा तेँ ग्रन्थिङ्ग्रंथ्नातु स ते माऽऽस्थादिन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छे बृहस्पतेर्मूर्ध्ना हराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहि देवङ्गमम्मसि॥३॥

सहस्रवल्शा अष्टात्रिꣳशच्च। (2)॥ [२]

शुन्धध्वन्दैव्याय कर्मणे देवयज्यायै मातरिश्वनो घर्मोऽसि द्यौरसि पृथिव्यसि विश्वधाया असि परमेण धाम्ना दृꣳहस्व मा ह्वार्वसूनाम्पवित्रमसि शतधारं वसूनाम्पवित्रमसि सहस्रधारꣳ हुतः स्तोको हुतो द्रफ्सोँऽग्नये बृहते नाकाय स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ सा विश्वायुः सा विश्वव्यचाः सा विश्वकर्मा सम्पृच्यध्वमृतावरीरूर्मिणीर्मधुमत्तमा मन्द्रा धनस्य सातये सोमेन त्वाऽऽतनच्मीन्द्राय दधि विष्णो हव्यꣳ रक्षस्व॥४॥

सोमेनाष्टौ च। (3)॥ [३]

कर्मणे वां देवेभ्यश्शकेयं वेषाय त्वा प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो धूरसि धूर्व धूर्वन्तन्धूर्व तं योऽस्मान्धूर्वति तन्धूर्व यं वयन्धूर्वामस्त्वं देवानामसि सस्निंतमम्पप्रिंतमञ्जुष्टंतमं वह्निंतम- न्देवहूतंममह्नुतमसि हविर्धानन्दꣳहस्व मा ह्वार्मित्रस्य त्वा चक्षुषा प्रेक्षे मा भेर्मा सं विक्था मा त्वा॥५॥

हिꣳसिषमुरु वाताय देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामग्नये जुष्टं निर्वपाम्यग्नीषोमाभ्यामिदं देवानामिदमु नः सह स्फात्यै त्वा नारात्यै सुवरभि वि ख्येषं वैश्वानरज्योतिर्दꣳहन्तान्दुर्या द्यावापृथिव्योरुर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्यास्त्वोपस्थे सादयाम्यग्ने हव्यꣳ रक्षस्व॥६॥

मा त्वा षट्त्वारिꣳशच्च। (4)॥ [४]

देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरापो देवीरग्रेपुवो अग्रेगुवोऽग्रं इमं यज्ञन्नयताग्रे यज्ञपतिन्धत्त युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्ये प्रोक्षिताः स्थाग्नये वो जुष्टम्प्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्याꣳ

शुन्धध्वन्दैव्याय कर्मणे देवयज्यायाऽ अवधूतꣳ रक्षोऽवधूताऽ अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा॥७॥

पृथिवी वेत्त्वधिषवणमसि वानस्पत्यम्प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वेत्त्वग्नेस्तनूरसि वाचो विसर्जनं देववीतये त्वा गृह्णाम्यद्रिरसि वानस्पत्यः स इदं देवेभ्यो हव्यꣳ सुशमि शमिष्वेषमा वदोर्जमा वद द्युमद्वदत वयꣳ संघातञ्जेष्म वर्षवृद्धमसि प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्तु परापूतꣳ रक्षः परापूताऽ अरातयो रक्षसाम्भागोऽसि वायुर्वो विविनक्तु देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥८॥

त्वाऽ भाग एकादश च। (5)॥ [५]

अवधूतꣳ रक्षोऽवधूताऽ अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा पृथिवी वेत्तु दिवः स्कम्भनिरसि प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वेत्तु धिषणाऽसि पर्वत्या प्रति त्वा दिवः स्कम्भनिर्वेत्तु धिषणाऽसि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वतिर्वेत्तु देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम् पूष्णो हस्ताभ्यामधिवपामि धान्यमसि धिनुहि देवान्प्राणाय त्वाऽपानाय त्वा व्यानाय त्वा दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति

गृह्णातु॥९॥

प्रा॒णाय॑ त्वा॒ पञ्च॑दश च। (6)॥ [६]

धृष्टि॑रसि॒ ब्रह्म॑ य॒च्छापा॑ऽग्ने॒ऽग्निमा॒मादं॑ञ्जहि॒ निष्क्र॒व्यादꣳ से॒धा दे॑व॒यजं॑ वह॒ निर्द॑ग्ध॒ꣳ रक्षो॒ निर्द॑ग्धा॒ अरा॑तयो ध्रु॒वम॑सि पृथि॒वीन्दृ॒ꣳहायु॑र्दृꣳह प्र॒जान्दृꣳह सजा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह ध॒र्त्रम॑स्य॒न्तरि॑क्षन्दृꣳह प्रा॒णन्दृꣳहापा॒नन्दृꣳह सजा॒ता-न॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह ध॒रुण॑मसि॒ दिव॑न्दृꣳह॒ चक्षुः॑॥१०॥

दृ॒ꣳह॒ श्रोत्र॑न्दृꣳह सजा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह॒ धर्मा॑ऽसि॒ दिशो॑ दृꣳह॒ योनि॑न्दृꣳह प्र॒जान्दृꣳह सजा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह॒ चितः॑ स्थ प्र॒जाम॒स्मै र॒यिम॒स्मै स॑जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह॒ भृगू॑णा॒मङ्गि॑रसा॒न्तप॑सा तप्यध्वं॒ यानि॑ घ॒र्मे क॒पाला॑न्युपचि॒न्वन्ति॑ वे॒धसः॑। पू॒ष्णस्तान्यपि॑ व्र॒त इ॑न्द्रवा॒यू वि मु॑ञ्चताम्॥११॥

चक्षु॑र॒ष्टाच॑त्वारिꣳशच्च। (7)॥ [७]

सं व॑पामि॒ समापो॑ अ॒द्भिर॑ग्मत॒ समोष॑धयो॒ रसे॑न॒ सꣳ रे॒वती॒र्जग॑तीभि॒र्मधु॑मती॒र्मधु॑मतीभिः सृज्यध्वम॒द्भ्यः परि॒

प्रजा॑ताः स्थ॒ सम॒द्भिः पृ॑च्यध्व॒ञ्जन॑यत्यै त्वा॒ सं यौ॑म्य॒ग्नये॑ त्वा॒ऽग्नीषोमा॑भ्याम्म॒खस्य॒ शिरो॑ऽसि घ॒र्मोऽसि वि॒श्वायु॑रु॒रु प्र॑थस्वो॒रु ते॑ य॒ज्ञप॑तिः प्रथता॒न्त्वच॑ङ्गृह्णीष्वा॒ऽन्तरि॑त॒ꣳ रक्षो॒ऽन्तरि॑ता॒ अरा॑तयो दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता श्र॑पयतु॒ वर्षि॑ष्ठे अधि॒नाके॒ऽग्निस्ते॑ त॒नुव॒म्माऽति॑ धा॒गग्ने॑ ह॒व्यꣳ र॑क्षस्व॒ सम्ब्रह्म॑णा पृच्यस्वैक॒ताय॒ स्वाहा॑ द्वि॒ताय॒ स्वाहा॑ त्रि॒ताय॒ स्वाहा॑॥१२॥

स॒वि॒ता द्वावि॑ꣳशतिश्च। (8)॥ [८]

आद॑द॒ इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॒ दक्षि॑णः स॒हस्र॑भृष्टिश्श॒ततेजा वा॒युर॑सि ति॒ग्मतेजाः॒ पृथि॑वि देवयज॒न्योष॑ध्यास्ते॒ मूल॒म्मा हि॑ꣳसिष॒मप॑हतो॒ऽररुः॑ पृथि॒व्यै व्र॒जङ्ग॑च्छ गो॒स्थानं॒ वर्ष॑तु ते॒ द्यौर्ब॑धा॒न दे॑व सवितः पर॒मस्यां॑ परा॒वति॑ श॒तेन॒ पाशै॒र्योऽस्मान्द्वेष्टि॒ यञ्च॑ व॒यन्द्वि॒ष्मस्तमतो॒ मा मो॒गप॑हतो॒ऽररुः॑ पृथि॒व्यै दे॑व॒यज॑न्यै व्र॒जम्॥१३॥

ग॒च्छ॒ गो॒स्थानं॒ वर्ष॑तु ते॒ द्यौर्ब॑धा॒न दे॑व सवितः पर॒मस्यां॑ परा॒वति॑ श॒तेन॒ पाशै॒र्योऽस्मान्द्वेष्टि॒ यञ्च॑ व॒यन्द्वि॒ष्मस्तमतो॒ मा मो॒गप॑हतो॒ऽररुः॑ पृथि॒व्या अदे॑वयजनो व्र॒जङ्ग॑च्छ गो॒स्थानं॒ वर्ष॑तु ते॒ द्यौर्ब॑धा॒न दे॑व सवितः पर॒मस्यां॑ परा॒वति॑ श॒तेन॒

पाशै॒र्योऽस्मान्द्वेष्टि॒ यश्च॑ व॒यन्द्वि॒ष्मस्तमतो॒ मा॥१४॥

मौ॒ग॒ररु॑स्ते॒ दिव॒म्मा स्का॒न् वस॑वस्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽऽदि॒त्यास्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा दे॒वस्य॑ सवि॒तुः स॒वे कर्म॑ कृण्वन्ति वे॒धस॑ ऋ॒तम॑स्यृत॒सद॑नमस्यृत॒श्रीर॑सि॒ धा अ॑सि स्व॒धा अ॑स्यु॒र्वी चासि॒ वस्वी॑ चासि पु॒रा क्रू॒रस्य॑ वि॒सृपो॑ विरप्शिन्नुदा॒दाय॑ पृथि॒वीञ्जी॒रदा॑नु॒र्यामै॑रयश्च॒न्द्रम॑सि स्व॒धाभि॒स्तान्धीरा॑सो अनु॒दृश्य॑ यजन्ते॥१५॥

दे॒व॒यज॑न्यै व्र॒जन्तमतो॒ मा विर॑प्शि॒न्नेका॑दश च। (9)॥ [९]

प्रत्यु॑ष्ट॒ꣳ रक्षः॒ प्रत्यु॑ष्टा॒ अरा॑तयो॒ऽग्नेर्व॒स्तेजि॑ष्ठेन॒ तेज॑सा॒ निष्ट॑पामि गो॒ष्ठम्मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिन॑न्त्वा सपत्नसा॒हꣳ सम्मा॑र्ज्मि॒ वाच॑म्प्रा॒णश्चक्षुः॒ श्रोत्र॑म्प्र॒जां योनि॒म्मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिनी॑न्त्वा सपत्नसा॒हीꣳ सम्मा॑र्ज्म्या॒शासा॑ना सौमन॒सम्प्र॒जाꣳ सौभा॑ग्यन्त॒नूम्। अ॒ग्नेरनु॑व्रता भू॒त्वा सन्न॑ह्ये सुकृ॒ताय॒ कम्। सु॒प्र॒जस॑स्त्वा व॒यꣳ सु॒पत्नी॒रुप॑॥१६॥

से॒दि॒म॒। अग्ने॑ सपत्न॒दम्भ॑न॒मद॑ब्धासो॒ अदा॑भ्यम्। इ॒मं विष्या॑मि॒ वरु॑णस्य॒ पाशं॒ यमब॑ध्नीत सवि॒ता सु॒शेवः॑। धा॒तुश्च॒

योनौ सुकृतस्य लोके स्योनम्मे सह पत्या कृणोमि। समायुषा सम्प्रजया समग्ने वर्चसा पुनः। सम्पत्नी पत्या-ऽहङ्गच्छे समात्मा तनुवा मम। महीनाम्पयोऽस्योषधीनाꣳ रसस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निः॥१७॥

वपामि महीनाम्पयोऽस्योषधीनाꣳ रसोऽदब्धेन त्वा चक्षुषाऽवेक्षे सुप्रजास्त्वाय तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्निस्ते तेजो मा वि नैदग्नेर्जिह्वाऽसि सुभूर्देवानान्धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे भव शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसि देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिश्शुक्रन्त्वा शुक्रायान्धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषि धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि॥१८॥

उप नी रश्मिभिश्शुक्रꣳ षोडश च। (10)॥ [१०]

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये त्वा स्वाहा वेदिरसि बर्हिषे त्वा स्वाहा बर्हिरसि स्रुग्भ्यस्त्वा स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा स्वधा पितृभ्य ऊर्ग्भव बर्हिषद्भ्य ऊर्जा पृथिवीङ्गच्छत विष्णोः स्तूपोऽस्यूर्णाम्रदसन्त्वा स्तृणामि

स्वास॒स्थं दे॒वेभ्यो॑ गन्ध॒र्वोऽसि वि॒श्वाव॑सु॒र्विश्व॑स्मा॒दीष॑तो॒ यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ईडि॒त इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॥१९॥

दक्षि॑णो॒ यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ईडि॒तो मि॒त्रावरु॑णौ त्वोत्तर॒तः परि॑धत्तान्ध्रु॒वेण॒ धर्म॑णा॒ यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ईडि॒तः सूर्य॑स्त्वा पु॒रस्ता॑त्पातु॒ कस्या॑श्चिद॒भिश॑स्त्या वी॒तिहो॑त्रन्त्वा कवे द्यु॒मन्त॒ꣳ समि॑धीम॒ह्यग्ने॑ बृ॒हन्त॑मध्व॒रे वि॒शो य॒न्त्रे स्थो॒ वसू॑नाꣳ रु॒द्राणा॑मादि॒त्याना॒ꣳ सद॑सि सीद जु॒हूरु॑प॒भृद्ध्रु॒वाऽसि॑ घृ॒ताची॒ नाम्ना॑ प्रि॒येण॒ नाम्ना॑ प्रि॒ये सद॑सि सीदै॒ता अ॑सदन्थ्सुकृ॒तस्य॑ लो॒के ता वि॑ष्णो पाहि पा॒हि य॒ज्ञम्पा॒हि य॒ज्ञप॑तिम्पा॒हि मां य॑ज्ञ॒नियम्॑॥२०॥

बा॒हुर॑सि प्रि॒ये सद॑सि पञ्चदश च। (11)॥ [११]

भुव॑नमसि॒ वि प्र॑थ॒स्वाग्ने॒ यष्ट॑रि॒दन्नमः॑। जुह्वे॑ह्य॒ग्निस्त्वा॑ ह्वयति देवय॒ज्याया॒ उप॑भृ॒देहि॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता ह्व॑यति देवय॒ज्याया॒ अग्ना॑विष्णू॒ मा वा॒मव॑ क्रमिषं॒ वि जि॑हाथा॒म्मा मा॒ सन्ता॑प्तल्लौ॒कम्मे॑ लोककृतौ कृणुतं॒ विष्णो॒ः स्थान॑मसी॒त इन्द्रो॑ अकृणोद्वी॒र्याणि समा॒रभ्यो॒र्ध्वो अ॑ध्व॒रो दि॑वि॒स्पृश॒मह्रु॑तो य॒ज्ञो य॒ज्ञप॑ते॒रिन्द्रा॑वा॒न्थ्स्वाहा॑ बृ॒हद्भाः पा॒हि मा॑ग्ने॒ दुश्च॑रिता॒दा

मा॒ सुच॑रिते भज म॒खस्य॒ शिरो॑ऽसि॒ सञ्ज्योति॑षा॒ ज्योति॑रङ्क्ताम्॥२१॥

अह्रु॑त॒ एक॑विꣳशतिश्च। (12)॥ [१२]

वाज॑स्य मा प्रस॒वेनो॑द्ग्रा॒भेणोद॑ग्रभीत्। अथा॑ स॒पत्ना॒ꣳ इन्द्रो॑ मे निग्रा॒भेणाध॑राꣳ अकः। उ॒द्ग्रा॒भश्च॑ निग्रा॒भश्च॒ ब्रह्म॑ दे॒वा अ॑वीवृधन्न्। अथा॑ स॒पत्ना॑निन्द्रा॒ग्नी मे॑ विषू॒चीना॒न्व्य॑स्यताम्। वसु॑भ्यस्त्वा रु॒द्रेभ्य॑स्त्वाऽऽदि॒त्येभ्य॑स्त्वा॒क्तꣳ रिहा॑णा वि॒यन्तु॒ वयः॑। प्र॒जां योनि॒म्मा निर्मृ॑क्षमा प्या॑यन्ता॒माप॒ ओष॑धयो म॒रुता॒म्पृष॑तयः स्थ॒ दिवम्॑॥२२॥

ग॒च्छ॒ ततो॑ नो॒ वृष्टि॒मेर॑य। आ॒यु॒ष्पा अ॑ग्नेऽस्यायु॑र्मे पाहि चक्षु॒ष्पा अ॑ग्नेऽसि॒ चक्षु॑र्मे पाहि ध्रु॒वाऽसि॒ यम्प॑रि॒धिम्प॒र्यध॑त्था॒ अग्ने॑ देव प॒णिभि॑र्वी॒यमा॑णः। तन्त॑ ए॒तमनु॒ जोष॑म्भरामि॒ नेदे॒ष त्वद॑पचे॒तया॑तै य॒ज्ञस्य॒ पाथ॒ उप॒ समि॑तꣳ सꣳस्रा॒वभा॑गाः स्थे॒षा बृ॒हन्तः॑ प्रस्तरे॒ष्ठा ब॑र्हि॒षद॑श्च॥२३॥

दे॒वा इ॒मां वाच॑म॒भि विश्वे॑ गृ॒णन्त॑ आ॒सद्या॒स्मिन्ब॒र्हिषि॑ मादयध्वम॒ग्नेर्वा॒मप॑न्नगृहस्य॒ सद॑सि सादयामि सु॒म्नाय॑ सुम्निनी सु॒म्ने मा॑ धत्तन्धु॒रि धु॒र्यौ॑ पात॒मग्ने॑ऽदब्धायोऽशीततनो पा॒हि

माऽद्य दिवः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्मन्यै पाहि दुश्चरितादविषन्नः पितुङ्कृणु सुषदा योनिꣳ स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमन्नो देव देवेषु यज्ञꣳ स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः॥२४॥

दिवश्च वित्वा गातुन्नयोदश च। (13)॥ [१३]

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सह मादयध्यै। उभा दातारविषाꣳ रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम्। अश्रवꣳ हि भूरिदावत्तरा वां वि जामातुरुत वा घा स्यालात्। अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमञ्जनयामि नव्यम्। इन्द्राग्नी नवतिम्पुरो दासपत्नीरधूनुतम्। साकमेकेन कर्मणा। शुचिन्नु स्तोमन्नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥२५॥

उभा हि वाꣳ सुहवा जोहवीमि ता वाजꣳ सद्य उशते धेष्ठा। वयमु त्वा पथस्पते रथन्न वाजसातये। धिये पूषन्नयुज्महि। पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानडर्कम्। स नो रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियन्धियꣳ सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना वयꣳ हितेनेव जयामसि।

गामश्वं॑म्पोषयि॒त्वा स नः॑॥२६॥

मृडा॒तीदृशे॑। क्षेत्र॑स्य पते॒ मधु॑मन्तमू॒र्मिन्धे॒नुरि॑व॒ पयो॑ अ॒स्मासु॑ धुक्ष्व। म॒धु॒श्चुत॑ङ्घृ॒तमि॑व॒ सुपू॑तमृ॒तस्य॑ नः॒ पत॑यो मृडयन्तु। अग्ने॒ नय॑ सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् विश्वा॑नि देव व॒युना॑नि वि॒द्वान्। यु॒यो॒ध्य॑स्मज्जुहुरा॒णमेनो॒ भूयि॑ष्ठान्ते॒ नम॑उक्तिं विधेम। आ दे॒वाना॒मपि॒ पन्था॑मगन्म॒ यच्छ॒क्नवा॑म॒ तदनु॒ प्रवो॑ढुम्। अ॒ग्निर्वि॒द्वान्य्स य॑जात्॥२७॥

सेदु॒ होता॒ सो अ॑ध्व॒रान्य्स ऋ॒तून्क॑ल्पयाति। यद्वा-हि॑ष्ठ॒न्तद॒ग्नये॑ बृ॒हद॑र्च विभावसो। महि॑षीव॒ त्वद्र॒यिस्त्वद्वाजा॒ उदी॑रते। अग्ने॒ त्वम्पा॑रया॒ नव्यो॑ अ॒स्मान्य्स्व॒स्तिभि॒रति॑ दु॒र्गाणि॒ विश्वा॑। पूश्च॑ पृ॒थ्वी ब॑हु॒ला न॑ उ॒र्वी भवा॑ तो॒काय॒ तन॑याय॒ शँय्योः। त्वम॑ग्ने व्रत॒पा अ॑सि दे॒व आ मर्त्ये॒ष्वा। त्वं य॒ज्ञेष्वीड्यः॑। यद्वो॑ व॒यम्प्र॑मि॒नाम॑ व्र॒तानि॑ वि॒दुषा॑न्देवा॒ अवि॑दुष्टरासः। अ॒ग्निष्टद्विश्व॒मा पृ॑णाति वि॒द्वान् येभि॑र्दे॒वाꣳ ऋ॒तुभिः॑ क॒ल्पया॑ति॥२८॥

जु॒षेथा॒मा स नो॑ यजा॒दा त्रयो॑विꣳशतिश्च। (14)॥ [१४]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

आप॑ उन्दन्तु जी॒वसे॑ दीर्घायु॒त्वाय॒ वर्च॑स॒ ओष॑धे॒ त्राय॑स्वैन॒ꣳ स्वधि॑ते॒ मैन॑ꣳ हिꣳसीर्देव॒श्रूरे॒तानि॒ प्र व॑पे स्व॒स्त्युत्त॑राण्यशी॒याऽऽपो॑ अ॒स्मान्मा॒तरः॑ शुन्धन्तु घृ॒तेन॑ नो घृत॒पुवः॑ पुनन्तु॒ विश्व॑म॒स्मत्प्र व॑हन्तु रि॒प्रमुदा॑भ्यः॒ शुचि॒रा पू॒त ए॑मि॒ सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुव॑ मे पाहि मही॒नां पयो॑ऽसि वर्चो॒धा अ॑सि॒ वर्चः॑॥१॥

मयि॑ धेहि वृ॒त्रस्य॑ क॒नीनि॑काऽसि चक्षु॒ष्पा अ॑सि॒ चक्षु॑र्मे पाहि चि॒त्पति॑स्त्वा पुनातु वा॒क्पति॑स्त्वा पुनातु दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिभि॒स्तस्य॑ ते पवित्रपते प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॒ कं पु॒ने तच्छ॑केय॒मा वो॑ देवास ईमहे॒ सत्य॑धर्माणो अध्व॒रे यद्वो॑ देवास आगु॒रे यज्ञि॑यासो॒ हवा॑महे॒ इन्द्रा॑ग्नी॒ द्यावा॑पृथिवी॒ आप॑ ओषधी॒ (2) स्त्वं दी॒क्षाणा॒मधि॑पतिरसी॒ह मा॒ सन्त॑ पाहि॥२॥

वर्च॑ ओषधीर॒ष्टौ च॑॥१॥॥ [१]

आकू॑त्यै प्र॒युजे॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑ मे॒धाये॒ मन॑से॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑

दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहाऽऽपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हविषा वृधातु स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्क्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामा रभे ते मा॥३॥

पातमाऽस्य यज्ञस्योदृचं इमां धियꣳ शिक्षमाणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुण सꣳशिशाधि ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि नावꣳ रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा हिꣳसीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां माऽतीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिरसि॥४॥

मा मा हिꣳसीः कृष्यै त्वा सुसस्यायै सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मा पाह्योदृचः स्वाहा यज्ञं मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याꣳ स्वाहोरोरन्तरिक्षात्स्वाहा यज्ञं वातादा रभे॥५॥

मा योनिरसि त्रिꣳशच्च॥२॥॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसꣳ

सुपा॒रा नो॑ अस॒द्वशे॑। ये दे॒वा मनो॑जाता मनो॒युजः॑ सु॒दक्षा॒ दक्ष॑पितार॒स्ते नः॑ पान्तु॒ ते नो॑ऽवन्तु॒ तेभ्यो॒ नम॒स्तेभ्यः॒ स्वाहा॒ऽग्ने॒ त्वꣳ सु जा॑गृहि व॒यꣳ सु म॑न्दिषीमहि गोपा॒य नः॑ स्व॒स्तये॑ प्र॒बुधे॑ नः॒ पुन॑र्ददः। त्वम॑ग्ने व्रत॒पा अ॑सि दे॒व आ मर्त्ये॒ष्वा। त्वम्॥६॥

य॒ज्ञेष्वीड्यः॑॥ विश्वे॑ दे॒वा अ॒भि मा माऽव॑वृत्रन् पू॒षा स॒न्या सोमो॒ राध॑सा दे॒वः स॑वि॒ता वसो॑र्वसु॒दावा॒ रास्वेय॑थ्सो॒माऽऽभूयो॑ भर॒ मा पृ॒णन्पू॒र्त्या वि रा॑धि॒ माऽहमायु॑षा च॒न्द्रम॑सि॒ मम॒ भोगा॑य भव॒ वस्त्र॑मसि॒ मम॒ भोगा॑य भवो॒स्राऽसि॒ मम॒ भोगा॑य भव॒ हयो॑ऽसि॒ मम॒ भोगा॑य भव॥७॥

छागो॑ऽसि॒ मम॒ भोगा॑य भव मे॒षो॑ऽसि॒ मम॒ भोगा॑य भव वा॒यवे॑ त्वा॒ वरु॑णाय त्वा॒ निर्ऋ॑त्यै त्वा रु॒द्राय॑ त्वा॒ देवी॑रापो अपां नपा॒द्य ऊ॒र्मिर्ह॑वि॒ष्य॑ इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दिन्त॑म॒स्तं वो॒ माऽव॑क्रमिष॒मच्छि॑न्नं॒ तन्तुं॑ पृथि॒व्या अनु॑ गेषं भ॒द्राद॒भि श्रेयः॒ प्रेहि॒ बृह॒स्पतिः॑ पुरए॒ता ते॑ अ॒स्त्वथे॒मव॑ स्य॒ वर॒ आ पृ॑थि॒व्या आ॒रे शत्रू॑न् कृणुहि॒ सर्व॑वीर॒ एदम॑गन्म देव॒यज॑नं पृथि॒व्या विश्वे॑ दे॒वा यदजु॑षन्त॒ पूर्व॑ ऋक्सा॒माभ्यां॒ यजु॑षा स॒न्तर॑न्तो

रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॒षा म॑देम॥८॥

आ त्वꣳ हयो॑ऽसि॒ मम॒ भोगा॑य भव स्य॒ पञ्च॑विꣳशतिश्च॥३॥॥ [३]

इ॒यं ते॑ शुक्र त॒नूरि॒दं वर्च॒स्तया॒ सं भ॑व॒ भ्राज॑ं गच्छ॒ जूर॑सि धृ॒ता मन॑सा॒ जुष्टा॒ विष्ण॑वे॒ तस्या॑स्ते स॒त्यस॑वसः प्रस॒वे वा॒चो य॒न्त्रम॑शीय॒ स्वाहा॑ शु॒क्रम॑स्य॒मृत॑मसि वैश्वदे॒वꣳ ह॒विः सूर्य॑स्य॒ चक्षु॒राऽरु॑हम॒ग्नेर॒क्ष्णः क॒नीनि॑का॒ यदेत॑शेभि॒रीय॑से॒ भ्राज॑मानो विप॒श्चिता॒ चिद॑सि म॒नाऽसि॒ धीर॑सि॒ दक्षि॑णा॥९॥

अ॒सि॒ य॒ज्ञिया॑ऽसि क्षत्रिया॒ऽस्यदि॑तिरस्युभ॒यत॑ःशीर्ष्णी॒ सा न॒ः सुप्रा॑ची॒ सुप्र॑तीची॒ सं भ॑व मि॒त्रस्त्वा॑ प॒दि ब॑ध्नातु पू॒षाऽध्व॑नः पा॒त्विन्द्रा॒याध्य॑क्षा॒यानु॑ त्वा मा॒ता म॑न्यता॒मनु॑ पि॒ताऽनु॒ भ्राता॒ सग॒र्भ्योऽनु॒ सखा॒ सयू॑थ्यः॒ सा दे॑वि दे॒वमच्छे॒हीन्द्रा॑य॒ सोमꣳ॑ रु॒द्रस्त्वाऽऽव॑र्तयतु मि॒त्रस्य॑ प॒था स्व॒स्ति सोम॑सखा॒ पुन॒रेहि॑ स॒ह र॒य्या॥१०॥

दक्षि॑णा॒ सोम॑सखा॒ पञ्च॑ च॥४॥॥ [४]

वस्व्य॑सि रु॒द्राऽस्यदि॑तिरस्यादि॒त्याऽसि॑ शु॒क्राऽसि॑ च॒न्द्राऽसि॒ बृह॒स्पति॑स्त्वा सु॒म्ने र॑ण्वतु रु॒द्रो वसु॑भि॒रा चि॑केतु पृथि॒व्यास्त्वा॑ मू॒र्धन्ना जि॑घर्मि देव॒यज॑न॒ इडा॑याः प॒दे घृ॒तव॑ति॒

स्वाहा॒ परि॑लिखित॒ꣳ रक्षः॒ परि॑लिखिता॒ अरा॑तय इ॒दम॒हꣳ रक्ष॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृन्तामि॒ यो॑ऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्म इ॒दम॑स्य ग्री॒वाः॥११॥

अपि॑ कृन्ताम्य॒स्मे राय॒स्त्वे राय॒स्तोते॒ रायः॒ सं दे॑वि दे॒व्योर्वश्या॑ पश्यस्व॒ त्वष्टी॑मती ते सपेय सु॒रेता॒ रेतो॒ दधा॑ना वी॒रं वि॑देय॒ तव॑ सं॒दृशि॒ माऽहꣳ रा॒यस्पोषे॑ण॒ वि यो॑षम्॥१२॥

अ॒स्य॒ ग्री॒वा एका॒न्नत्रि॒ꣳशच्च॑॥५॥॥ [५]

अ॒ꣳशुना॑ ते अ॒ꣳशुः पृ॑च्यतां॒ परु॑षा॒ परु॑र्ग॒न्धस्ते॒ काम॑मवतु॒ मदा॑य॒ रसो॒ अच्यु॑तो॒ऽमात्यो॑ऽसि शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॒ऽभि त्यं दे॒वꣳ स॑वि॒तार॑मू॒ण्योः॑ क॒विक्र॑तु॒मर्चा॑मि स॒त्यस॑वसꣳ रत्न॒धाम॒भि प्रि॒यं म॒तिमू॒र्ध्वा यस्या॒मति॒र्भा अदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि॒ हिर॑ण्यपाणिरमिमीत सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा स्वः॑। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा प्र॒जास्त्वमनु॒ प्राणि॑हि प्र॒जास्त्वामनु॒ प्राण॑न्तु॥१३॥

अनु॑ स॒प्त च॑॥६॥॥ [६]

सोम॑ ते क्रीणा॒म्यूर्ज॑स्वन्तं॒ पय॑स्वन्तं वी॒र्या॑वन्तमभिमाति॒षाहꣳ शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ क्रीणामि च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॒मृत॑म॒मृते॑न स॒म्यत्ते॒

गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते सहस्रपोषं पुष्यन्त्याश्चरमेण पशुना क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मयि ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तमो मित्रो न एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विश दक्षिणमुशन्नुशन्तꣳ स्योनः स्योनꣳ स्वान भ्राजाङ्गारे बम्भारे हस्त सुहस्त कृशानवेते वः सोमक्रयणास्तान्रक्षध्वं मा वो दभन्॥१४॥

ऊरुं द्वाविꣳशतिश्च॥७॥॥ [७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनाꣳ रसेनोत्पर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्थाममृताꣳ अनु। उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आसीदास्तभ्नाद्द्यामृषभो अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्या आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राड्विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पयो अघ्न्यासु हृत्सु॥१५॥

क्रतुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रावुदुत्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ उस्रावेतं धूर्षाहावनश्रू अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि

वरु॑णस्य स्कम्भ॒सर्ज॑नमसि॒ प्रत्य॑स्तो॒ वरु॑णस्य॒ पाशः॑॥१६॥

हृ॒त्सु पञ्च॑त्रिꣳशच्च॥८॥॥ [८]

प्रच्य॑वस्व भुवस्पते॒ विश्वा॑न्य॒भि धामा॑नि॒ मा त्वा॑ परिप॒री वि॑द॒न्मा त्वा॑ परिप॒न्थिनो॑ विद॒न्मा त्वा॒ वृका॑ अघा॒यवो॒ मा ग॑न्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सु॒रा द॑घच्छ्ये॒नो भू॒त्वा परा॑ पत॒ यज॑मानस्य नो गृ॒हे दे॒वैः सꣳस्कृ॒तं यज॑मानस्य स्व॒स्त्यय॑न्य॒स्यपि॒ पन्था॑मगस्महि स्वस्ति॒गाम॑ने॒हसं॒ येन॒ विश्वाः॒ परि॒ द्विषो॑ वृ॒णक्ति॑ वि॒न्दते॒ वसु॒ नमो॑ मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य॒ चक्ष॑से म॒हो दे॒वाय॒ तदृ॒तꣳ स॑पर्यत दूरे॒दृशे॑ दे॒वजा॑ताय के॒तवे॑ दि॒वस्पु॒त्राय॒ सूर्या॑य शꣳसत॒ वरु॑णस्य॒ स्कम्भ॑नमसि॒ वरु॑णस्य स्कम्भ॒सर्ज॑नम॒स्युन्मु॑क्तो॒ वरु॑णस्य॒ पाशः॑॥१७॥

मि॒त्रस्य॒ त्रयो॑विꣳशतिश्च॥९॥॥ [९]

अ॒ग्नेरा॑ति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे त्वा॒ सोम॑स्याऽऽति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे॒ त्वाऽति॑थेराति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे त्वा॒ऽग्नये॑ त्वा रायस्पोष॒दाव्ने॒ विष्ण॑वे त्वा श्ये॒नाय॑ त्वा सोम॒भृते॒ विष्ण॑वे त्वा॒ या ते॒ धामा॑नि ह॒विषा॒ यज॑न्ति॒ ता ते॒ विश्वा॑ परि॒भूर॑स्तु य॒ज्ञं ग॑य॒स्फानः॑ प्र॒तर॑णः सु॒वीरोऽवी॑रहा॒ प्र च॑रा सोम॒

दुर्यानदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ॥१८॥

सीद वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानाꣳ सख्यान्मा देवानामपसश्छिथ्स्मह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि तनूनप्त्रे त्वा गृह्णामि शाक्त्राय त्वा गृह्णामि शक्मन्नोजिष्ठाय त्वा गृह्णाम्यनाधृष्टम- स्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्तेऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा सत्यमुप गेषꣳ सुविते मा धाः॥१९॥

आ मैक च॥10॥॥ [१०]

अꣳशुरꣳशुस्ते देव सोमाऽऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽ प्यायय सखीन्थ्सन्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वयि॥२०॥

या तव तनूरियꣳ सा मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि या ते अग्ने रुद्रिया तनूस्तया नः पाहि तस्यास्ते स्वाहा या

तं॑ अग्नेऽयाश॒या र॑जाश॒या ह॑राश॒या त॒नूर्वर्षि॑ष्ठा गह्वरे॒ष्ठोग्रं वचो॒ अपा॑वधीं त्वे॒षं वचो॒ अपा॑वधी॒ꣳ स्वाहा॑॥२१॥

त्वयि॑ चत्वारि॒ꣳशच्च॑॥11॥॥ [११]

वि॒त्तायं॑नी मेऽसि ति॒क्तायं॑नी मे॒ऽस्यव॑तान्मा नाथि॒तमव॑तान्मा व्यथि॒तं वि॒देर॒ग्निर्नभो॒ नामाग्ने॑ अङ्गिरो॒ यो॑ऽस्यां पृ॑थि॒व्यामस्यायु॑षा॒ नाम्ने॑हि॒ यत्तेऽना॑धृष्टं॒ नाम॑ य॒ज्ञियं॒ तेन॒ त्वाऽऽद॒धेऽग्ने॑ अङ्गिरो॒ यो द्वि॒तीय॑स्यां तृ॒तीय॑स्यां पृथि॒व्यामस्यायु॑षा॒ नाम्ने॑हि॒ यत्तेऽना॑धृष्टं॒ नाम॑॥२२॥

य॒ज्ञियं॒ तेन॒ त्वाऽऽद॑धे सि॒ꣳहीर॑सि महि॒षीर॑स्युरु प्र॑थस्वो॒रु ते॑ य॒ज्ञप॑तिः प्रथतां ध्रु॒वाऽसि॑ दे॒वेभ्यः॑ शुन्धस्व दे॒वेभ्यः॑ शुम्भस्वेन्द्रघो॒षस्त्वा॒ वसु॑भिः पु॒रस्ता॑त्पातु॒ मनो॑जवास्त्वा पि॒तृभि॑र्दक्षिण॒तः पा॑तु॒ प्रचे॑तास्त्वा रु॒द्रैः प॒श्चात्पा॑तु वि॒श्वक॑र्मा त्वाऽऽदि॒त्यैरु॑त्तर॒तः पा॑तु सि॒ꣳहीर॑सि सपत्नसा॒ही स्वाहा॑ सि॒ꣳहीर॑सि सुप्रजा॒वनिः॒ स्वाहा॑ सि॒ꣳहीः॥२३॥

अ॒सि॒ रा॒य॒स्पोष॒वनिः॒ स्वाहा॑ सि॒ꣳहीर॑स्यादित्य॒वनिः॒ स्वाहा॑ सि॒ꣳहीर॒स्या व॑ह दे॒वान्दे॑वय॒ते यज॑मानाय॒ स्वाहा॑

भूतेभ्यस्त्वा विश्वायुरसि पृथिवीं दृꣳह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं दृꣳहाच्युतक्षिदसि दिवं दृꣳहाग्नेर्भस्माँस्यग्नेः पुरीषमसि॥ २४॥

नामं सुप्रजावनिः स्वाहा सिꣳहीः पञ्चत्रिꣳशच्च॥12॥॥ [१२]

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥ सुवाग्देव दुर्याꣳ आ वद देवश्रुतौ देवेष्वा घोषेथामा नो वीरो जायतां कर्मण्यो यꣳ सर्वेऽनुजीवाम यो बहूनामसद्वशी। इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्। समूढमस्य॥ २५॥

पाꣳसुर इरावती धेनुमती हि भूतꣳ सूयवसिनी मनवे यशस्ये। व्यस्कभ्नाद्रोदसी विष्णुरेते दाधार पृथिवीमभितो मयूखैः॥ प्राची प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जीह्वरतमत्र रमेथां वर्ष्मन्पृथिव्या दिवो वा विष्णवुत वा पृथिव्या महो वा विष्णवुत वाऽन्तरिक्षाद्धस्तौ पृणस्व बहुभिर्वसव्यैरा प्र यच्छ॥ २६॥

दक्षिणादोत सव्यात्। विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजाꣳसि यो अस्कभायदुत्तरꣳ सधस्थं

विचकमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि विष्णवे त्वा॥२७॥

अस्य यच्छैकान्नचत्वारिꣳशच्च॥13॥॥ [१३]

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाꣳ इभेन। तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तव भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूꣳष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानसंदितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे अघशꣳसः॥२८॥

यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्ने तिष्ठ प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्राꣳ ओषतात्तिग्महेते। यो नो अरातिꣳ समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने। अव स्थिरा तनुहि यातुजूनामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स ते॥२९॥

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि

द्यौत्॥ सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना साऽसदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाक्सं ते वावाता जरताम्॥३०॥

इयङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवा५समनु द्यून्। कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवा५सो जनानाम्॥ यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न उपयाति वसुमता रथेन। तस्य त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषग्जुजोषत्॥ महो रुजामि॥३१॥

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वप्नजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः। ते पायवः सध्रियञ्चो निषद्याऽग्ने तव नः पान्त्वमूर॥ ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन्। ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना ह॥३२॥

देभुः॥ त्वया वय५ संधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम

वाजा॑न्। उ॒भा शꣳसा॑ सूदय सत्यताते॒ऽनुष्ठु॒या कृ॑णुह्यह्रयाण॥ अ॒या ते॑ अग्ने स॒मिधा॑ विधेम॒ प्रति॒ स्तोमꣳ॑ श॒स्यमा॑नं गृभाय। दहा॒शसो॑ र॒क्षसः॑ पा॒ह्य॑स्मान्द्रु॒हो नि॒दो मि॑त्रमहो अव॒द्यात्॥ र॒क्षो॒हणं॑ वा॒जिन॒माऽऽजि॑घर्मि मि॒त्रं प्रथि॑ष्ठ॒मुप॑ यामि॒ शर्म॑। शिशा॑नो अ॒ग्निः कतु॑भिः॒ समि॑द्धः॒ स नो॒ दिवा॑॥ ३३॥

स रि॒षः पा॑तु॒ नक्तम्॑॥ वि ज्योति॑षा बृह॒ता भा॑त्य॒ग्निरा॒विर्विश्वा॑नि कृणुते महि॒त्वा। प्रादे॑वीर्मा॒यायाः॑ स॑हते दु॒रेवाः॒ शिशी॑ते॒ शृङ्गे॒ रक्ष॑से वि॒निक्षे॑॥ उ॒त स्वा॒नासो॑ दि॒विष॑न्त्व॒ग्नेस्ति॒ग्मायु॑धा॒ रक्ष॑से॒ हन्त॒वा उ॑। मदे॑ चिदस्य॒ प्ररु॑जन्ति॒ भामा॒ न व॑रन्ते परि॒बाधो॒ अदे॑वीः॥ ३४॥

अ॒घश॑ꣳसः॒ स ते॑ जरताꣳ रुजामि ह॒ दिवैकं॑चत्वारिꣳशच्च॥14॥॥ [१४]

दे॒वस्य॑ रक्षो॒हणो॑ वि॒भूस्त्वꣳ सो॒मात्य॒न्यानगा॑ पृथि॒व्या इ॒षे त्वाऽऽद॑दे॒ वाक्ते॒ सं ते॑ समु॒द्रꣳ ह॒विष्म॑तीर्ह॒दे त्वम॑ग्ने रु॒द्रश्चतु॑र्दश॥ दे॒वस्य॑ ग॒मध्ये॑ ह॒विष्म॑तीः पवस॒ एक॑त्रिꣳशत्॥ दे॒वस्या॒र्चयः॑॥ हरिः॑ ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥॥ [१५]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददेऽभ्रिरसि नारिरसि परिलिखित रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहꣳ रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषः॥१॥

यवयारातीः पितृणाꣳ सदनमस्युद्दिवꣳ स्तभानाऽन्तरिक्षं पृण पृथिवीं दृꣳह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिꣳ सुप्रजावनिꣳ रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳह प्रजां दृꣳह रायस्पोषं दृꣳह घृतेन द्यावापृथिवी आ पृणेथामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय

त्वा॥२॥

द्वेष॑ इ॒मा अ॒ष्टाद॑श च॥१॥॥ [१]

र॒क्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॑ वैष्ण॒वान्ख॑नामी॒दम॒हं तं व॑ल॒गमुद्व॑पामि॒ यं नः॑ समा॒नो यमस॑मानो निच॒खानेदमे॑न॒मध॑रं करोमि॒ यो नः॑ समा॒नो योऽस॑मानोऽराती॒यति॑ गाय॒त्रेण॒ छन्द॒साऽव॑बाढो वल॒गः किमत्र॑ भ॒द्रं तन्नौ॑ स॒ह वि॒राड॑सि सपत्न॒हा स॒म्राड॑सि भ्रातृव्य॒हा स्व॒राड॑स्यभिमाति॒हा वि॑श्वा॒राड॑सि॒ विश्वा॑सां ना॒ष्ट्राणा॑ꣳ ह॒न्ता॥३॥

र॒क्षो॒हणो॑ वलग॒हनः॒ प्रोक्षा॑मि वैष्ण॒वान् र॑क्षो॒हणो॑ वलग॒हनोऽव॑ नयामि वैष्ण॒वान् यवो॑ऽसि य॒वया॒स्मद्वेषो॑ य॒वयारा॑ती रक्षो॒हणो॑ वलग॒हनोऽव॑ स्तृणामि वैष्ण॒वान् र॑क्षो॒हणो॑ वलग॒हनो॒ऽभि जु॑होमि वैष्ण॒वान् र॑क्षो॒हणौ॑ वलग॒हना॒वुप॑ दधामि वैष्ण॒वी र॑क्षो॒हणौ॑ वलग॒हनौ॒ पर्यू॑हामि वैष्ण॒वी र॑क्षो॒हणौ॑ वलग॒हनौ॒ परि॑ स्तृणामि वैष्ण॒वी र॑क्षो॒हणौ॑ वलग॒हनौ॑ वैष्ण॒वी बृ॒हन्न॑सि बृ॒हद्भ्रा॑वा बृह॒तीमिन्द्रा॑य॒ वाचं॑ वद॥४॥

ह॒न्तेन्द्रा॑य॒ द्वे च॑॥२॥॥ [२]

वि॒भूर॑सि प्र॒वाह॑णो॒ वह्नि॑रसि हव्य॒वाह॑नः श्वा॒त्रो॑ऽसि॒ प्रचे॑तास्तु॒थोऽ॑सि वि॒श्ववे॑दा उ॒शिग॑सि क॒विरङ्घा॑रिरसि॒ बम्भा॑रिरव॒स्युर॑सि॒ दुव॑स्वाञ्छु॒न्ध्यूर॑सि मार्जा॒लीयः॑ स॒म्राड॑सि कृ॒शानुः॑ परि॒षद्यो॑ऽसि॒ पव॑मानः प्र॒तक्वा॑ऽसि॒ नभ॑स्वा॒नस॑मृष्टो॒ऽसि हव्य॒सूद॑ ऋ॒तधा॑माऽसि॒ सुव॑र्ज्योति॒र्ब्रह्म॑ज्योतिरसि॒ सुव॑र्धामा॒ऽजो॑ऽस्येक॑पा॒दहि॑रसि बु॒ध्नियो॒ रौद्रे॒णानी॑केन पा॒हि मा॑ऽग्ने पिपृ॒हि मा॒ मा मा॑ हिꣳसीः॥५॥

अनी॑केना॒ष्टौ च॑॥३॥॥ [३]

त्वꣳ सो॑म तनू॒कृद्भ्यो॒ द्वेषो॑भ्यो॒ऽन्यकृ॑तेभ्य उ॒रु य॒न्तासि॒ वरू॑थ॒ꣳ स्वाहा॑ जुषा॒णो अ॒सुराज्य॑स्य वेतु॒ स्वाहा॒ऽयं नो॑ अ॒ग्निर्वरि॑वः कृणोत्व॒यं मृधः॑ पु॒र ए॑तु प्रभि॒न्दन्न्। अ॒यꣳ शत्रू॑ञ्जयतु॒ जर्हृ॑षाणो॒ ऽयं वाजं॑ जयतु॒ वाज॑सातौ॥ उ॒रु वि॑ष्णो॒ वि क्र॑मस्वो॒रु क्षया॑य नः कृधि। घृ॒तं घृ॑तयोने पिब॒ प्रप्र॑ य॒ज्ञप॑तिं तिर॥ सोमो॑ जिगाति गातु॒विद्॥६॥

दे॒वाना॑मेति निष्कृ॒तमृ॒तस्य॒ योनि॑मा॒सद॒मदि॑त्याः सदो॒ऽस्यदि॑त्याः सद॒ आ सी॑दै॒ष वो॑ देव सवितः॒ सोम॒स्तꣳ र॑क्षध्वं॒ मा वो॑ दभदे॒तत् त्वꣳ सो॑म दे॒वो दे॒वानुपा॑गा इ॒दम॒हं

मनुष्यो मनुष्यान्थ्सह प्रजया सह रायस्पोषेण नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्य इदमहं निर्वरुणस्य पाशात् सुवरभि॥७॥

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूस्त्वय्यभूदियꣳ सा मयि या तव तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वयि यथायथं नौ व्रतपते व्रतिनौर्व्रतानि॥८॥

गातुविद्भ्येकत्रिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

अत्यन्यानगां नान्यानुपागामर्वाक्त्वा परैरविदं परोऽवरैस्तं त्वा जुषे वैष्णवं देवयज्यायै देवस्त्वा सविता मध्वा-ऽनक्त्वोषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीर्दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हिꣳसीः पृथिव्या सं भव वनस्पते शतवल्शो वि रोह सहस्रवल्शा वि वयꣳ रुहेम यं त्वाऽयꣳ स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनाय महते सौभगायाऽच्छिन्नो रायः सुवीरः॥९॥

यं दश च॥५॥॥ [५]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्धतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीः पितृणाꣳ

सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नेतॄणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति तस्य वित्ताद्देवस्त्वा सविता मध्वाऽनक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य उद्दिवꣳ स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीमुपरेण दृꣳह ते ते धामान्युश्मसि॥१०॥

गमध्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः। अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं पदमव भाति भूरेः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ तद्विष्णोः परमं पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनिꣳ सुप्रजावनिꣳ रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳह प्रजां दृꣳह रायस्पोषं दृꣳह परिवीरसि परि त्वा दैवीर्विशो व्ययन्तां परीमꣳ रायस्पोषो यजमानं मनुष्या अन्तरिक्षस्य त्वा सानावव गूहामि॥११॥

उश्मसी पोषमेकान्नविꣳशतिश्च॥६॥॥ [६]

इषे त्वोपवीरस्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वह्वीरुशिजो बृहस्पते धारया वसूनि हव्या ते स्वदन्तां देव त्वष्टर्वसु रण्व रेवती रमध्वमग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वश्यस्यायुरसि पुरूरवा घृतेनाक्ते वृषणं दधाथां गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व

त्रैष्टुभं जागतं छन्दोऽनु प्रजायस्व भवतं॥१२॥

नः समनसौ समोकसावरेपसौ। मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते जुहोमि मा देवानां मिथुयाकर्भागधेयम्॥१३॥

भवतमेकत्रिꣳशच्च॥७॥॥ [७]

आ दद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽरभे धर्षा मानुषानद्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यपां पेरुरसि स्वात्तं चित् सदेवꣳ हव्यमापो देवीः स्वदतैनꣳ सं तै प्राणो वायुना गच्छताꣳ सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषा घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथाꣳ रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽविशतोरो अन्तरिक्ष सजूर्देवेन॥१४॥

वातेनाऽस्य हविषस्त्मना यज समस्य तनुवा भव वर्षीयो वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त आतानाऽनर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह रायस्पोषेणाऽऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवाꣳ ऊढ्वꣳ

शुद्धा वयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म॥१५॥

देवेन चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥८॥॥ [८]

वाक्त आ प्यायतां प्राणस्त आ प्यायतां चक्षुस्त आ प्यायताꣳ श्रोत्रं त आ प्यायतां या ते प्राणाञ्छुग्जगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत् ते क्रूरं यदास्थितं तत् त आ प्यायतां तत् त एतेन शुन्धतां नाभिस्त आ प्यायतां पायुस्त आ प्यायताꣳ शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः॥१६॥

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसी रक्षसां भागोऽसीदमहꣳ रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधमं तमो नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णवाथामच्छिन्नो रायः सुवीर उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोकानाꣳ स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम्॥१७॥

अद्भ्यो वीहि पञ्च च॥९॥॥ [९]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं घृतवत् स्वाहेन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दध्यदेन्द्रोऽपानो अङ्गेअङ्गे वि बभुवद्देवं त्वष्टर्भूरि ते सꣳसमेतु विषुरूपा

यत् सलक्ष्माणो भवथ देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु श्रीरस्यग्निस्त्वा श्रीणात्वापः समरिणन्वातस्य॥१८॥

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रꣳह्या अपामोषधीनाꣳ रोहिष्यै घृतं घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥१९॥

वातस्याष्टाविꣳशतिश्च॥10॥॥ [१०]

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवꣳ सवितारं गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दाꣳसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहा-ऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहाऽद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दि यच्छ तनूं त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय शुगसि तमभि शोच योऽ-स्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नोधाम्नो राजन्नितो वरुण नो मुञ्च यदापो अघ्न्या वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो

मुञ्च॥२०॥

अ॒सि॒ षड्वि॑ꣳशतिश्च॥11॥॥ [११]

ह॒विष्म॑तीरि॒मा आपो॑ ह॒विष्मा॑न् दे॒वो अ॑ध्व॒रो ह॒विष्मा॒ꣳ आ वि॑वासति ह॒विष्माꣳ॑ अस्तु॒ सूर्यः॑॥ अ॒ग्नेर्वो॒ऽपन्नगृहस्य॒ सद॑सि सादयामि सु॒म्नाय॑ सुम्निनीः सु॒म्ने मा॑ धत्तेन्द्राग्नि॒योर्भा॑ग॒धेयी॑ः स्थ मि॒त्रावरु॑णयोर्भाग॒धेयी॑ः स्थ॒ विश्वे॑षां दे॒वाना॑ं भाग॒धेयी॑ः स्थ य॒ज्ञे जा॑गृत॥२१॥

ह॒विष्म॑ती॒श्चतु॑स्त्रिꣳशत्॥12॥॥ [१२]

ह्रदे त्वा॒ मन॑से त्वा दि॒वे त्वा॒ सूर्या॑य त्वो॒र्ध्वमि॒ममध्व॒रं कृ॑धि दि॒वि दे॒वेषु॒ होत्रा॑ यच्छ॒ सोम॑ राज॒न्नेह्यव॑ रोह॒ मा भेर्मा सं वि॑क्था॒ मा त्वा॑ हिꣳसिषं प्र॒जास्त्वमु॒पाव॑रोह प्र॒जास्त्वामु॒पाव॑ रोहन्तु शृ॒णोत्व॒ग्निः स॒मिधा॒ हव॑ं मे शृ॒ण्वन्त्वापो॑ धि॒षणा॑श्च दे॒वीः। शृ॒णोत॑ ग्रावाणो वि॒दुषो॒ नु॥२२॥

य॒ज्ञꣳ शृ॒णोतु॑ दे॒वः स॑वि॒ता हव॑ं मे। देवी॑रापो अपां नपा॒द्य ऊ॒र्मिर्ह॑वि॒ष्य॑ इन्द्रि॒याव॑न्म॒दिन्त॑म॒स्तं दे॒वेभ्यो॑ देव॒त्रा ध॑त्त शु॒क्रꣳ शु॑क्र॒पेभ्यो॒ येषा॑ं भा॒गः स्थ स्वाहा॒ कार्षि॑र॒स्यपा॒पां मृ॒ध्रꣳ स॑मु॒द्रस्य॒ वोक्षि॑त्या॒ उन्न॑ये। यम॑ग्ने पृ॒त्सु मर्त्य॒मावो॒

वाजे॑षु॒ यं जु॒नाः। स यन्ता॒ शश्व॑तीरिषः॑॥ (1)॥२३॥

नु सप्तचत्वारिꣳशच्च॥13॥॥ [१३]

त्वम॑ग्ने रु॒द्रो असु॑रो म॒हो दि॒वस्त्वꣳ शर्धो॒ मारु॑तं पृ॒क्ष ईशिषे। त्वं वातै॑ररु॒णैर्या॑सि शङ्ग॒यस्त्वं पू॒षा वि॑ध॒तः पा॑सि॒ नु त्मना॑॥ आ वो॒ राजा॑नमध्व॒रस्य॑ रु॒द्रꣳ होता॑रꣳ सत्य॒यज॒ꣳ रोद॑स्योः। अ॒ग्निं पु॒रा त॑नयि॒त्नोर॒चित्ता॒द्धिर॑ण्यरूप॒मव॑से कृणुध्वम्॥ अ॒ग्निर्होता॒ निष॑सादा॒ यजी॑यानु॒पस्थे॑ मा॒तुः सु॑र॒भावु॑ लो॒के। युवा॑ क॒विः पु॑रुनि॒ष्ठः॥२४॥

ऋ॒तावा॑ ध॒र्ता कृ॑ष्टी॒नामु॒त मध्य॑ इ॒द्धः॥ सा॒ध्वीम॑कर्दे॒ववी॑तिं नो अ॒द्य य॒ज्ञस्य॑ जि॒ह्वाम॑विदाम॒ गुह्या॑म्। स आयु॒रागा॑थ्सुर॒भिर्वस॑ भ॒द्राम॑कर्दे॒वहू॑तिं नो अ॒द्य॥ अक्र॑न्ददग्निः स्त॒नय॑न्निव॒ द्यौः क्षामा॒ रेरि॑हद्वी॒रुध॑ः सम॒ञ्जन्। स॒द्यो ज॑ज्ञा॒नो विहीमि॒द्धो अख्य॒दा रोद॑सी भा॒नुना॑ भात्य॒न्तः॥ त्वे वसू॑नि पुर्वणीक॥२५॥

हो॒त॒र्दो॒षा वस्तो॒रेरि॑रे य॒ज्ञिया॑सः। क्षामे॑व॒ विश्वा॒ भुव॑नानि॒ यस्मि॒न्थ्सꣳ सौभ॑गानि दधि॒रे पा॑व॒के॥ तुभ्यं॒ ता अ॑ङ्गिरस्तम॒ विश्वा॑ः सुक्षि॒तयः॒ पृथ॑क्। अग्ने॒ कामा॑य येमिरे॥ अ॒श्याम॒

तं काम॑मग्ने॒ तवो॒त्य॑श्याम॑ र॒यिꣳ र॑यिवः सु॒वीरम्॑। अ॒श्याम॒ वाज॑म॒भि वा॒जय॑न्तो॒ऽश्याम॑ द्यु॒म्नम॑जरा॒जरं॑ ते॥ श्रेष्ठं॑ यविष्ठ भार॒ताग्ने॑ द्यु॒मन्त॒माभ॑र॥२६॥

वसो॑ पुरु॒स्पृहꣳ॑ र॒यिम्॥ स श्वि॑ता॒नस्त॑न्य॒तू रो॑चन॒स्था अ॒जरे॑भि॒र्नान॑दद्भि॒र्यवि॑ष्ठः। यः पा॑व॒कः पु॑रु॒तमः॑ पु॒रूणि॑ पृ॒थून्य॒ग्निर॑नु॒याति॒ भर्वन्न्॑॥ आयु॑ष्टे वि॒श्वतो॑ दधद॒यम॒ग्निर्वरे॑ण्यः। पुन॑स्ते प्रा॒ण आय॑ति॒ परा॒ यक्ष्मꣳ॑ सुवामि ते॥ आ॒यु॒र्दा अ॑ग्ने ह॒विषो॑ जुषा॒णो घृ॒तप्र॑तीको घृ॒तयो॑निरेधि। घृ॒तं पी॒त्वा मधु॒ चारु॒ गव्यं॑ पि॒तेव॑ पु॒त्रम॒भि॥२७॥

र॒क्ष॒ता॒दि॒मम्॥ तस्मै॑ ते प्रति॒हर्य॑ते॒ जात॑वेदो॒ विच॑र्षणे। अग्ने॒ जना॑मि सुष्टु॒तिम्॥ दि॒वस्परि॑ प्रथ॒मं ज॑ज्ञे अ॒ग्निर॒स्मद् द्वि॒तीयं॒ परि॑ जा॒तवे॑दाः। तृ॒तीय॑म॒फ्सु नृ॒मणा॒ अज॑स्र॒मिन्धा॑न एनं जरते स्वा॒धीः॥ शुचिः॑ पावक॒ वन्द्योऽग्ने॑ बृ॒हद्वि रो॑चसे। त्वं घृ॒तेभि॒राहु॑तः॥ दृ॒शा॒नो रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौद् दु॒र्मर्ष॒मायुः॑ श्रि॒ये रु॑चा॒नः। अ॒ग्निर॒मृतो॑ अभव॒द्वयो॑भिः॥२८॥

यदे॑नं॒ द्यौरज॑नयत्सु॒रेताः॑॥ आ यदि॒षे नृ॒पतिं॒ तेज॒ आन॒ट्छुचि॒ रेतो॒ निषि॑क्तं॒ द्यौर॒भीके॑। अ॒ग्निः शर्ध॑मनव॒द्यं युवा॑नꣳ स्वा॒धियं॑

जनयत्सूदयंच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः। अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः॥ अग्ने सहन्तमा भर द्युम्नस्य प्रासहा रयिम्। विश्वा यः॥२९॥

चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्ने पृतनासहꣳ रयिꣳ सहस्व आ भर। त्वꣳ हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः॥ उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे। स्तोमैर्विधेमाग्नये॥ वह्मा हि सूनो अस्यद्मसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मान्नम्। स त्वं न ऊर्जसन ऊर्जं धा राजेव जेरवृके क्षेष्यन्तः॥ अग्न आयूꣳषि॥३०॥

पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषꣳ रयिं मयि॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाꣳ इहा वह। उप यज्ञꣳ हविश्च नः॥ अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रश्शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥ उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त

ईरते। तव ज्योतीꣳष्यर्चयः॥३१॥

पुरुनिष्ठः पुर्वणीक भराऽभि वयोभिर्य आयूꣳषि विप्रश्शुचिश्चतुर्दश च॥14॥॥—[१४]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

आ दद॑े ग्रावा॑स्यध्वर॒कृद् दे॒वेभ्यो॑ गम्भी॒रमि॒ममध्व॒रं कृ॑ध्युत्त॒मेन॑ प॒विनेन्द्रा॑य॒ सोम॒ꣳ सुषु॑तं॒ मधु॑मन्तं॒ पय॑स्वन्तं वृष्टि॒वनि॒मिन्द्रा॑य त्वा वृत्र॒घ्न इन्द्रा॑य त्वा वृत्र॒तुर॒ इन्द्रा॑य त्वाऽभिमाति॒घ्न इन्द्रा॑य त्वाऽऽदि॒त्यव॑त॒ इन्द्रा॑य त्वा वि॒श्वदे॑व्यावते श्वा॒त्राः स्थ॑ वृत्र॒तुरो॒ राधो॑गूर्ता अ॒मृत॑स्य॒ पत्नी॒स्ता दे॑वीर्देव॒त्रेमं य॒ज्ञं ध॒त्तोप॑हूताः॒ सोम॑स्य पिब॒तोप॑हूतो यु॒ष्माकम्॑॥१॥

सोमः॑ पिबतु॒ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॒र्यत् पृ॑थि॒व्यां यदु॒राव॒न्तरि॑क्षे॒ तेना॒स्मै यज॑मानायो॒रु रा॒या कृ॒ध्यधि॑ दा॒त्रे वो॑चो॒ धिष॑णे वी॒डू स॒ती वी॑डयेथा॒मूर्जं॑ दधाथा॒मूर्जं॑ मे धत्तं॒ मा वाꣳ हिꣳसिषं॒ मा मा॑ हिꣳसिष्टं प्रागपा॒गुद॑गध॒राक्तास्त्वा॒ दिश॒ आ धा॑व॒न्त्वम्ब॒ नि ष्व॑र। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वि॒

तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा॥२॥

युष्माकꣳ स्वर यत्ते नव च॥१॥॥ [१]

वाचस्पतये पवस्व वाजिन् वृषा वृष्णो अꣳशुभ्यां गभस्तिपूतो देवो देवानां पवित्रमसि येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वा स्वांकृतोऽसि मधुमतीर्न इषस्कृधि विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टूर्वन्तरिक्षमस्वाहा त्वा सुभवः सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य एष ते योनिः प्राणाय त्वा॥३॥

वाचः सप्तचत्वारिꣳशत्॥२॥॥ [२]

उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन् पाहि सोममुरुष्य रायः समिषो यजस्वान्तस्ते दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षꣳ सजोषा देवैरवरैः परैश्चान्तर्यामे मघवन् मादयस्व स्वांकृतोऽसि मधुमतीर्न इषस्कृधि विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो मनस्त्वाष्टूर्वन्तरिक्षमस्वाहा त्वा सुभवः सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य एष ते

योनि॑रपा॒नाय॑ त्वा॥४॥

दे॒वेभ्यः॑ स॒प्त च॑॥३॥॥ [३]

आ वा॑यो भूष शुचिपा॒ उप॑ नः स॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑ विश्ववार। उपो॑ ते॒ अन्धो॒ मद्य॑मयामि॒ यस्य॑ देव दधि॒षे पू॑र्व॒पेयम्॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि वा॒यवे॒ त्वेन्द्र॑वायू इ॒मे सु॒ताः। उप॒ प्रयो॑भि॒रा ग॑त॒मिन्द॑वो वामु॒शन्ति॒ हि॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रवा॒युभ्यां॑ त्वै॒ष ते॒ योनिः॑ स॒जोषा॑भ्यां त्वा॥५॥

आ वा॑यो॒ त्रिच॑त्वारिꣳशत्॥४॥॥ [४]

अ॒यं वां॑ मित्रावरुणा सु॒तः सोम॑ ऋतावृधा। ममेदि॒ह श्रु॑त॒ꣳ हवम्॑। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि मि॒त्रावरु॑णाभ्यां त्वै॒ष ते॒ योनि॑र् ऋता॒युभ्यां॑ त्वा॥६॥

अ॒यं वां॑ विꣳश॒तिः॥५॥॥ [५]

या वां॒ कशा॒ मधु॑म॒त्यश्वि॑ना सू॒नृता॑वती। तया॑ य॒ज्ञं मि॑मिक्षतम्। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्यां॑ त्वै॒ष ते॒

योनि॒र्माध्वी॑भ्यां त्वा॥ ७॥

या वा॑म॒ष्टाद॑श॥ ६॥॥ [६]

प्रा॒त॒र्युजो॒ वि मु॑च्येथा॒मश्वि॑ना॒वेह ग॑च्छतम्। अ॒स्य सोम॑स्य पी॒तये॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्यां॑ त्वै॒ष ते॒ योनि॑र॒श्विभ्यां॑ त्वा॥ ८॥

प्रा॒त॒र्युजा॒वेका॒न्नवि॑ꣳशतिः॥ ७॥॥ [७]

अ॒यं वे॒नश्चो॑दय॒त् पृश्नि॑गर्भा॒ ज्योति॑र्जरायू॒ रज॑सो वि॒माने॑। इ॒ममपा॑ꣳ स॑ङ्ग॒मे सूर्य॑स्य॒ शिशुं॒ न विप्रा॑ म॒तिभी॑ रिहन्ति॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ शण्डा॑य त्वै॒ष ते॒ योनि॑र्वी॒रता॑ पाहि॥ ९॥

अ॒यं वे॒नः पञ्च॑विꣳशतिः॥ ८॥॥ [८]

तं प्र॒त्न॒था॑ पू॒र्वथा॑ वि॒श्वथे॒मथा॑ ज्ये॒ष्ठता॑तिं बर्हि॒षद॑ꣳ सुव॒र्विद॑ं प्रतीची॒नं वृ॒जनं॑ दोहसे गि॒राऽऽशुं जय॑न्तमनु॒ यासु॒ वर्ध॑से। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ मर्का॑य त्वै॒ष ते॒ योनिः॑ प्र॒जाः पा॑हि॥ १०॥

तꣳ षड्वि॑ꣳशतिः॥ ९॥॥ [९]

ये दे॑वा दि॒व्येका॑दश॒ स्थ पृ॑थि॒व्यामध्येका॑दश॒ स्थाऽप्सु॒षदो॑

महि॒नैका॑दश॒ स्थ ते दे॑वा य॒ज्ञमि॒मं जु॑षध्वमुपया॒मगृ॑हीतो-ऽस्याग्रय॒णोऽसि॒ स्वाग्र॑यणो॒ जिन्व॑ य॒ज्ञं जिन्व॑ य॒ज्ञप॑तिम॒भि सव॑ना पाहि॒ विष्णु॒स्त्वां पा॑तु॒ विश॒ं त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॒ष ते॒ योनि॒र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥११॥

ये दे॑वा॒स्त्रिच॑त्वारि२शत्॥10॥॥ [१०]

त्रि॒२शन्त्रय॑श्च ग॒णिनो॑ रु॒जन्तो॒ दिव॑२ रु॒द्राः पृ॑थि॒वीं च॑ सचन्ते। ए॒का॒द॒शासो॑ अप्सु॒षदः॑ सु॒त२ सोमं॑ जुषन्ता॒२ सव॑नाय॒ विश्वे॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्याग्रय॒णोऽसि॒ स्वाग्र॑यणो॒ जिन्व॑ य॒ज्ञं जिन्व॑ य॒ज्ञप॑तिम॒भि सव॑ना पाहि॒ विष्णु॒स्त्वां पा॑तु॒ विश॒ं त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॒ष ते॒ योनि॒र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥१२॥

त्रि॒२शद् द्विच॑त्वारि२शत्॥11॥॥ [११]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा बृ॒हद्व॑ते॒ वय॑स्वत उक्था॒युवे॒ यत् त॑ इन्द्र बृ॒हद्वय॒स्तस्मै॑ त्वा॒ विष्ण॑वे त्वै॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वोक्था॒युवे॑॥१३॥

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ द्वावि२शतिः॥12॥॥ [१२]

मू॒र्धान॑ं दि॒वो अ॑र॒तिं पृ॑थि॒व्या वै॑श्वान॒रमृ॒ताय॑ जा॒तम॒ग्निम्। क॒वि२ स॒म्राज॒मति॑थिं॒ जना॑नामा॒सन्ना पात्रं॑ जनयन्त

दे॒वाः॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒ग्नये॑ त्वा वैश्वान॒राय॑ ध्रु॒वो॑ऽसि ध्रु॒वक्षि॑तिर्ध्रु॒वाणां॑ ध्रु॒वत॒मोऽच्यु॑तानामच्युत॒क्षित्त॑म ए॒ष ते॒ योनि॑र॒ग्नये॑ त्वा वैश्वान॒राय॑॥१४॥

मू॒र्धान॑ं॒ पञ्च॑त्रिꣳशत्॥13॥॥ [१३]

मधु॑श्च॒ माध॑वश्च शु॒क्रश्च॒ शुचि॑श्च॒ नभ॑श्च नभ॒स्य॑श्चे॒षश्चो॒र्जश्च॒ सह॑श्च सह॒स्य॑श्च॒ तप॑श्च तप॒स्य॑श्चोपया॒मगृ॑हीतोऽसि स॒ꣳसर्पो॑-ऽस्यꣳहस्प॒त्याय॑ त्वा॥१५॥

मधु॑स्त्रिꣳशत्॥14॥॥ [१४]

इन्द्रा॑ग्नी॒ आ ग॑तꣳ सु॒तं गी॒र्भिर्नभो॒ वरे॑ण्यम्। अ॒स्य पा॑तं धि॒येषि॒ता॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॒ग्निभ्यां॑ त्वै॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒ग्निभ्यां॑ त्वा॥१६॥

इन्द्रा॑ग्नी विꣳश॒तिः॥15॥॥ [१५]

ओमा॑सश्चर्षणीधृतो॒ विश्वे॑ देवास॒ आ ग॑त। दा॒श्वाꣳसो॑ दा॒शुषः॑ सु॒तम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनि॒र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥१७॥

इन्द्रा॑ग्नी॒ ओमा॑सो विꣳश॒तिर्विꣳ॑शतिः॥16॥॥ [१६]

म॒रुत्व॑न्तं वृष॒भं वा॑वृधा॒नमक॑वारिं दि॒व्यꣳ शा॒समिन्द्रम्॑। वि॒श्वा॒साह॒मव॑से॒ नूत॑नायो॒ग्रꣳ स॑हो॒दामि॒ह तꣳ हु॑वेम॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा म॒रुत्व॑त ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा म॒रुत्व॑ते॥१८॥

म॒रुत्व॑न्त॒ꣳ षड्वि॑ꣳशतिः॥17॥॥ [१७]

इन्द्र॑ मरुत्व इ॒ह पा॑हि॒ सोमं॒ यथा॑ शार्या॒ते अपि॑बः सु॒तस्य॑। तव॒ प्रणी॑ती॒ तव॑ शूर॒ शर्म॒न्ना वि॑वासन्ति क॒वयः॑ सुय॒ज्ञाः॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा म॒रुत्व॑त ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा म॒रुत्व॑ते॥१९॥

इन्द्रैका॒न्नत्रि॒ꣳशत्॥18॥॥ [१८]

म॒रुत्वा॑ꣳ इन्द्र वृष॒भो रणा॑य॒ पिबा॒ सोम॑मनुष्व॒धं मदा॑य। आ सि॑ञ्चस्व ज॒ठरे॒ मध्व॑ ऊ॒र्मिं त्वꣳ राजा॑सि प्र॒दिवः॑ सु॒तानाम्॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा म॒रुत्व॑त ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा म॒रुत्व॑ते॥२०॥

इन्द्र॑ मरुत्वो म॒रुत्वा॒नेका॒न्न त्रि॒ꣳशदेका॒न्न त्रि॒ꣳशत्॥19॥॥ [१९]

म॒हा॒ꣳ इन्द्रो॒ य ओज॑सा प॒र्जन्यो॑ वृष्टि॒माꣳ इ॑व। स्तोमै॑र्व॒त्सस्य॑ वावृधे॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि महे॒न्द्राय॑ त्वै॒ष

ते॒ योनि॑र्महे॒न्द्राय॑ त्वा॥२१॥

म॒हानेका॒न्नवि॑ꣳशतिः॥20॥॥ [२०]

म॒हाꣳ इन्द्रो॑ नृ॒वदा च॑र्षणि॒प्रा उ॒त द्वि॒बर्हा॑ अमि॒नः सहो॑भिः। अ॒स्म॒द्रिय॑ग्वावृधे वी॒र्या॑यो॒रुः पृ॒थुः सुकृ॑तः क॒र्तृभि॑र्भूत्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि महे॒न्द्राय॑ त्वै॒ष ते॒ योनि॑र्महे॒न्द्राय॑ त्वा॥२२॥

म॒हान्नृ॒वत्षड्वि॑ꣳशतिः॥21॥॥ [२१]

क॒दा च॒न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑ सश्चसि दा॒शुषे॑। उपो॒पेन्नु म॑घव॒न् भूय॒ इन्नु ते॒ दानं॑ दे॒वस्य॑ पृच्यते॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो-ऽस्यादि॒त्येभ्य॑स्त्वा॥ क॒दा च॒न प्र यु॑च्छस्यु॒भे नि पा॑सि॒ जन्म॑नी। तुरी॑यादित्य॒ सव॑नं त इन्द्रि॒यमा त॑स्थाव॒मृतं॑ दि॒वि॥ य॒ज्ञो दे॒वानां॒ प्रत्ये॑ति सु॒म्नमादि॑त्यासो॒ भव॑ता मृड॒यन्तः॑। आ व॑॥२३॥

अ॒र्वाची॑ सुम॒तिर्व॑वृत्याद॒ꣳहोश्चि॒द्या व॑रिवो॒वित्त॒रास॑त्॥ विव॑स्व आदित्यै॒ष ते॑ सोमपी॒थस्तेन॑ मन्दस्व॒ तेन॑ तृप्य तृ॒प्यास्म॑ ते व॒यं त॑र्पयि॒तारो॒ या दि॒व्या वृष्टि॒स्तया॑ त्वा श्रीणामि॥22॥ (वः स॒प्तवि॑ꣳशतिश्च)।22।॥ [२२]

वा॒मम॒द्य स॑वितर्वा॒ममु॒ श्वो दि॒वेदि॑वे वा॒मम॒स्मभ्य॑ꣳ सावीः।

वा॒मस्य॒ हि क्षय॑स्य देव॒ भूरे॑र॒या धि॒या वा॑म॒भाज॑ः स्याम॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥२४॥

वा॒मं चतु॑र्विꣳशतिः॥23॥॥ [२३]

अद॑ब्धेभिः सवितः पा॒युभि॒ष्ट्वꣳ शि॒वेभि॑र॒द्य परि॑ पाहि नो॒ गयम्॑। हिर॑ण्यजिह्वः सुवि॒ताय॒ नव्य॑से॒ रक्षा॒ माकि॑र्नो अ॒घशꣳस ईशत॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥२५॥

अद॑ब्धेभि॒स्त्रयो॑विꣳशतिः॥24॥॥ [२४]

हिर॑ण्यपाणिमू॒तये॑ सवि॒तार॒मुप॑ ह्वये। स चेत्ता॑ दे॒वता॑ प॒दम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥२६॥

हिर॑ण्यपाणि॒ं चतु॑र्दश॥25॥॥ [२५]

सु॒शर्मा॑ऽसि सुप्रतिष्ठा॒नो बृ॒हदु॒क्षे नम॑ ए॒ष ते॒ योनि॒र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ः॥२७॥

सु॒शर्मा॒ द्वाद॑श॥26॥॥ [२६]

बृह॒स्पति॑सुतस्य त इन्द्रो इन्द्रि॒याव॑तः॒ पत्नी॑वन्तं॒ ग्रहं॑ गृह्णा॒म्यग्ना ३ इ पत्नी॒वा ३ ः स॒जूर्दे॒वेन॒ त्वष्ट्रा॒ सोमं॑ पिब॒

स्वाहा॑॥२८॥

बृह॒स्पति॑सुतस्य॒ पञ्च॑दश॥27॥॥ [२७]

हरि॑रसि हारियोज॒नो हर्यो॑ः स्था॒ता वज्र॑स्य भ॒र्ता पृश्ने॑ः प्रे॒ता तस्य॑ ते देव सोमे॒ष्टय॑जुषः स्तु॒तस्तो॑मस्य श॒स्तोक्थ॑स्य॒ हरि॑वन्तं॒ ग्रहं॑ गृह्णामि ह॒रीः स्थ॒ हर्यो॑र्धा॒नाः स॒हसो॑मा॒ इन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑॥२९॥

हरि॒ः षड्वि॑ꣳशतिः॥28॥॥ [२८]

अग्न॒ आयू॑ꣳषि पवस॒ आ सु॒वोर्ज॒मिषं॑ च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुनाम्॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒ग्नये॑ त्वा॒ तेज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनि॑र॒ग्नये॑ त्वा॒ तेज॑स्वते॥३०॥

अग्न॒ आयू॑ꣳषि॒ त्रयो॑वि ꣳशतिः॥29॥॥ [२९]

उ॒त्तिष्ठ॒न्नोज॑सा स॒ह पी॒त्वा शिप्रे॑ अवेपयः। सोम॑मिन्द्र च॒मू सु॒तम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य॒ त्वौज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वौज॑स्वते॥३१॥

उ॒त्तिष्ठ॒न्नेक॑वि ꣳशतिः॥30॥॥ [३०]

त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र्शतो ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य। विश्व॒मा भा॑सि

रोचनम्॥ उपयामगृहीतोऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वत एष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वते॥३२॥

तरणिर्विꣳशतिः॥31॥॥ [३१]

आ प्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वाभिरूतिभिः। भवा नः सप्रथस्तमः॥३३॥

आ प्यायस्व नव॥32॥॥ [३२]

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः। अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान्॥३४॥

ईयुरेकान्नविꣳशतिः॥33॥॥ [३३]

ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वतीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्रां त्वा सादयामि बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं

त्वा सादयामि॥३५॥

ज्योति॑ष्मती॒ꣳ षट्त्रिꣳ॑शत्॥34॥॥ [३४]

प्र॒या॒साय॒ स्वाहा॑ऽऽया॒साय॒ स्वाहा॑ विया॒साय॒ स्वाहा॑ संया॒साय॒ स्वाहो॑द्या॒साय॒ स्वाहा॑ऽवया॒साय॒ स्वाहा॑ शु॒चे स्वाहा॒ शोका॑य॒ स्वाहा॑ तप्य॒त्वै स्वाहा॒ तप॑ते॒ स्वाहा॑ ब्रह्मह॒त्यायै॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥३६॥

प्र॒या॒साय॒ चतु॑र्विꣳशतिः॥35॥॥ [३५]

चि॒त्तꣳ स॑न्ता॒नेन॑ भ॒वं य॒क्ना रु॒द्रं तनि॑म्ना पशु॒पतिꣳ॑ स्थूलहृद॒येना॒ग्निꣳ हृद॑येन रु॒द्रं लोहि॑तेन श॒र्वं मत॑स्नाभ्यां महादे॒वम॒न्तःपा॑र्श्वेनौषिष्ठ॒हनꣳ॑ शिङ्गीनिको॒श्या॑भ्याम्॥३७॥

चि॒त्तम॒ष्टाद॑श॥36॥॥ [३६]

आ ति॑ष्ठ वृत्रह॒न् रथं॑ यु॒क्ता ते॒ ब्रह्म॑णा॒ हरी॑। अ॒र्वा॒चीन॒ꣳ सु ते॒ मनो॒ ग्रावा॑ कृणोतु व॒ग्नुना॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिन॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑॥३८॥

आ ति॑ष्ठ॒ षड्विꣳ॑शतिः॥37॥॥ [३७]

इन्द्र॒मिद्धरी॑ वह॒तोऽप्र॑तिधृष्टशवस॒मृषी॑णां च स्तु॒तीरुप॑ य॒ज्ञं च॒ मानु॑षाणाम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिन॑ ए॒ष

ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑॥३९॥

इन्द्र॒मित्रयौ॑वि२शतिः॥38॥॥ [३८]

असा॑वि॒ सोम॑ इन्द्र ते॒ शवि॑ष्ठ धृष्ण॒वा ग॑हि। आ त्वा॑ पृणक्त्विन्द्रि॒य२ रज॒ः सूर्यं॑ न र॒श्मिभि॑ः॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒-ऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिन॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑॥४०॥

असा॑वि स॒प्तवि२शतिः॥39॥॥ [३९]

सर्व॑स्य प्रति॒शीव॑री॒ भूमि॑स्त्वो॒पस्थ॒ आऽधि॑त। स्यो॒नास्मै॑ सु॒षदा॑ भव॒ यच्छा॑स्मै॒ शर्म॑ स॒प्रथा॑ः॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिन॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑॥४१॥

सर्व॑स्य॒ षड्वि२शतिः॥40॥॥ [४०]

म॒हा२ इन्द्रो॒ वज्र॑बाहुः षोड॒शी शर्म॑ यच्छतु। स्व॒स्ति नो॑ म॒घवा॑ करोतु॒ हन्तु॑ पा॒प्मान॒ं यो॑ऽस्मान् द्वेष्टि॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिन॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑॥४२॥

सर्व॑स्य म॒हान्थ्षड्वि२शति॒ष्षड्वि२शतिः॥41॥॥ [४१]

स॒जोषा॑ इन्द्र॒ सग॑णो म॒रुद्भिः॒ सोमं॑ पिब वृत्रहञ्छूर वि॒द्वान्। ज॒हि शत्रू॒ँ रप॒ मृधो॑ नुद॒स्वाऽथाभ॑यं कृणुहि वि॒श्वतो॑ नः॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिन॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिने॑॥४३॥

स॒जोषा॑स्त्रि॒ꣳशत्॥42॥॥ [४२]

उदु॒ त्यं जा॒तवे॑दसं दे॒वं व॑हन्ति के॒तवः॑। दृ॒शे विश्वा॑य॒ सूर्य॑म्॥ चि॒त्रं दे॒वाना॒मुद॑गा॒दनी॑कं॒ चक्षु॑र्मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्याग्नेः। आऽप्रा॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्ष॒ꣳ सूर्य॑ आ॒त्मा जग॑तस्त॒स्थुष॑श्च॥ अग्ने॒ नय॑ सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् विश्वा॑नि देव व॒युना॑नि वि॒द्वान्। यु॒यो॒ध्य॑स्मज्जुहुरा॒णमेनो॒ भूयि॑ष्ठां ते॒ नम॑उक्तिं विधेम॥ दिवं॑ गच्छ॒ सुवः॑ पत रू॒पेण॑॥४४॥

वो॒ रू॒पम॒भ्यैमि॒ वय॑सा॒ वयः॑। तु॒थो वो॑ वि॒श्ववे॑दा॒ वि भ॑जतु॒ वर्षि॑ष्ठे॒ अधि॒ नाके॑॥ ए॒तत् ते॑ अग्ने॒ राध॒ ऐति॒ सोम॑च्युतं॒ तन्मि॒त्रस्य॑ प॒था न॑य॒तस्य॑ प॒था प्रेत॑ च॒न्द्रद॑क्षिणा य॒ज्ञस्य॑ प॒था सु॑वि॒ता नय॑न्तीर्ब्राह्म॒णम॒द्य रा॑ध्यास॒मृषि॑मार्ष॒ेयं पि॑तृ॒मन्तं॑ पैतृम॒त्यꣳ सु॒धातु॑दक्षिणं॒ वि सुवः॒ पश्य॒ व्य॑न्तरि॑क्षं॒ यत॑स्व सद॒स्यै॑र॒स्मद्दा॑त्रा देव॒त्रा ग॑च्छत॒ मधु॑मतीः प्रदा॒तार॒मा

विंशतानवहायास्मान् देवयानेन पथेत सुकृतां लोके सीदत तन्नः सꣳस्कृतम्॥।॥४५॥

रूपेण सदस्यैरष्टादश च॥43 (37)॥॥ [४३]

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः। त्वष्टा विष्णुः प्रजया सꣳरराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सꣳ सूरिभिर्मघवन्थ्सꣳ स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानाꣳ सुमत्या यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन। त्वष्टा नो अत्र वरिवः कृणोतु॥४६॥

अनु मार्ष्टु तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह। ऋधगयाड्ढधगुताशमिष्ठाः प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य आजग्म सवनेदं जुषाणाः। जक्षिवाꣳसः पपिवाꣳसश्च विश्वेऽस्मे धत्त वसवो वसूनि॥ यानाऽवह उशतो देव देवान् तान्॥४७॥

प्रेरय स्वे अग्ने सधस्थे। वहमाना भरमाणा हवीꣳषि वसुं घर्मं दिवमा तिष्ठतानु॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां

योनिं गच्छ स्वाहैष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरः स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञꣳ स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः॥४८॥

कृणोतु तानष्टाचत्वारिꣳशच्च॥44 (38)॥॥ [४४]

उरुꣳ हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ। अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित्॥ शतं ते राजन् भिषजः सहस्रमुर्वी गम्भीरा सुमतिष्टे अस्तु। बाधस्व द्वेषो निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत्॥ अभिष्ठितो वरुणस्य पाशोऽग्नेरनीकमप आ विवेश। अपां नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्यं दमेदमे॥४९॥

समिधं यक्ष्यग्ने॥ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्येत् समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताऽऽपो यज्ञस्य त्वा यज्ञपते हविर्भिः॥ सूक्तवाके नमोवाके विधेमावभृथ निचङ्कुण निचेरुरसि निचङ्कुणाव देवैर्देवकृतमेनोऽयाडव मर्त्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा नो देव रिषस्पाहि सुमित्रा न आप ओषधयः॥५०॥

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतꣳ सुभृतमकर्म देवेषु नः सुकृतौ ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेह्यपो अन्वचारिषꣳ रसेन समसृक्ष्महि। पयस्वाꣳ अग्न आऽगमं तं मा सꣳ सृज वर्चसा॥५१॥

दमैदम ओषधय आ षट् च॥45 (39)॥॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि। जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्याम्॥ यस्मै त्वꣳ सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम्। अश्विनꣳ स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तꣳ रयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसोऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्राति रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममाद नीथेनीथे मघवानꣳ॥५२॥

सुतासः। यदीꣳ सबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा अवसे हवन्ते॥ अग्ने रसेन तेजसा जातवेदो वि रोचसे। रक्षोहाऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषꣳ रसेन

समसृक्ष्महि। पयस्वाꣳ अग्न आऽगमं तं मा सꣳ सृज वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिर्हिकमस्यग्ने विभावसुः। स्यामं ते सुमतावपि॥ त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे॥५३॥

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि ष्याम पृत्सुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्ने वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम्। स नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अयꣳ शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजसातौ॥ अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाड् जुह्वास्यः॥ त्वꣳ ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्त्सता। सखा सख्या समिध्यसे॥ उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥५४॥

मघवानं मन्दे ह्यग्ने चतुर्दश च॥46॥ [४६]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा विजयमुपयन्तोऽग्नौ वामं वसु सं न्यदधतेदमु नो भविष्यति यदि

नो जेष्यन्तीति तदग्निर्न्यकामयत तेनापाक्रामत् तद्देवा विजित्यावरुरुत्समाना अन्वायन् तदस्य सहसाऽदित्सन्त सोऽरोदीद्यदरोदीत् तद्रुद्रस्य रुद्रत्वं यदश्वशीयत तद्॥१॥

रजत ँ हिरण्यमभवत् तस्माद्रजत ँ हिरण्यमदख्षिण्यमश्रु हि यो बर्हिषि ददाति पुराऽस्य संवत्सराद्गृहे रुदन्ति तस्माद्बर्हिषि न देय ँ सोऽग्निरब्रवीद्भाग्यसान्यथ व इदमिति पुनराधेय ँ ते केवलमित्यब्रुवन्नृध्नवत् खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता इति तं पूषाऽऽधत्त तेन॥२॥

पूषाऽऽर्ध्नोत् तस्मात् पौष्णाः पशव उच्यन्ते तं त्वष्टाऽऽधत्त तेन त्वष्टाऽऽर्ध्नोत् तस्मात् त्वाष्ट्राः पशव उच्यन्ते तं मनुराऽधत्त तेन मनुरार्ध्नोत् तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं धाताऽऽधत्त तेन धाताऽऽर्ध्नोत् संवत्सरो वै धाता तस्मात् संवत्सरं प्रजाः पशवोऽनु प्र जायन्ते य एवं पुनराधेयस्यर्द्धिं वेद॥३॥

ऋध्नोत्येव योऽस्यैवं बन्धुता वेद बन्धुमान् भवति भागधेय ँ वा अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पशून् यजमानस्योप

दोद्रावोद्वास्य पुनरा दधीत भागधेयेनैवैनꣳ समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भैरा दधात्ययातयामत्वाय दर्भैरा दधात्यद्भ्य एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पञ्च वा ऋतव ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याऽऽधत्ते॥४॥

अशीयत तत् तेन वेद दर्भैः पञ्चविꣳशतिश्च॥१॥॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति यो॑ऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्ताः पशवो यज्ञमेव पशूनव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां यो॑ऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुराऽन्नमख्षन् पङ्क्तो याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा॥५॥

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते ज्यायो भागधेयं निकामयमानो यदा॑ग्नेयꣳ सव भवति सैवास्यर्धिः सं वा एतस्य गृहे वाक् सृज्यते यो॑ऽग्निमुद्वासयते स वाचꣳ सꣳसृष्टां यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो

भवन्ति वाचो विधृत्यै यजमानस्यापराभावाय॥६॥

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपाꣳशु यजति यथा वामं वसु विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराह यथा वामं वसु विविदानः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा प्रयाजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशव एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती॥७॥

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयजुः सम्भृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्ध्यै पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टोऽनड्वान् पुनराधेयस्य समृद्ध्यै सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं ततः॥८॥

एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नाऽ-

ऽर्ति॒माच्छ॑ति॒ यज॑मानः॥९॥

आऽप॑राभावाय पुरो॒डाश॑मे॒ते आहु॑ती॒ तत॒ष्षट्त्रिꣳ॑शच्च॥२॥॥ [२]

भूमि॑र्भू॒म्ना द्यौर्व॑रि॒णाऽन्तरि॑क्षं महि॒त्वा। उ॒पस्थे॑ ते देव्यदिते॒ऽग्निम॑न्ना॒दम॒न्नाद्या॒याऽऽद॑धे॥ आऽयं गौः पृश्ञि॑रक्रमी॒दस॑नन्मा॒तरं॒ पुनः॑। पि॒तरं॑ च प्र॒यन्थ्सुवः॑॥ त्रि॒ꣳ॒शद्धाम॒ वि रा॑जति॒ वाक्प॑त॒ङ्गाय॑ शिश्रिये। प्रत्य॑स्य वह॒ द्युभिः॑॥ अ॒स्य प्रा॒णाद॑पान॒त्य॑न्तश्च॑रति रोच॒ना। व्य॑ख्यन्महि॒षः सुवः॑॥ यत् त्वा॑॥१०॥

क्रु॒द्धः प॑रो॒वप॑ म॒न्युना॒ यदव॑र्त्या। सु॒कल्प॑मग्ने॒ तत् तव॒ पुन॒स्त्वोद्दी॑पयामसि॥ यत् ते॑ म॒न्युप॑रोप्तस्य पृथि॒वीमनु॑ दध्व॒से। आ॒दि॒त्या विश्वे॒ तद्दे॒वा वस॑वश्च स॒माभ॑रन्न्॥ मनो॒ ज्योति॑र्जुषता॒माज्यं॒ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञꣳ समि॒मं द॑धातु। बृह॒स्पति॑स्तनुतामि॒मं नो॒ विश्वे॑ दे॒वा इ॒ह मा॑दयन्ताम्॥ स॒प्त ते॑ अग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वाः स॒प्त॥११॥

ऋष॑यः स॒प्त धाम॑ प्रि॒याणि॑। स॒प्त होत्राः॑ सप्त॒धा त्वा॑ यजन्ति स॒प्त योनी॒रा पृ॑णस्वा घृ॒तेन॑॥ पुन॑रू॒र्जा नि व॑र्तस्व॒ पुन॑रग्न इ॒षाऽऽयु॑षा। पुन॑र्नः पाहि वि॒श्वतः॑॥ स॒ह र॒य्या नि

वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु विवस्वाꣳ अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु॥१२॥

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नस्त्रयोदश च॥३॥॥ [३]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत् ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञियाऋग्भिर्गार्हपत्यमा दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं नोपानमत्सैतं॥१३॥

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञियाऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो अस्यामेवैनं प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापह्नुत एवास्मै तत् पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते मन्युपरोप्तस्येत्याह देवताभिरेव॥१४॥

एनꣳ सं भरति वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यो-

ऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्यर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञꣳ सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधात्वित्याह संतत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह संतत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः॥१५॥

इत्याह सप्तसप्त वै सप्तधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिंल्लोके व्यतृष्यन्त इमं लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त आर्ध्नुवन् ते सुवर्गंल्लोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत स एतान् होमाञ्जुहुयाद्यामेवाऽऽदित्या ऋद्धिमार्ध्नुवन् तामेवर्ध्नोति॥१६॥

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविꣳशतिश्च॥४॥॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये। आरे अस्मे च शृण्वते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतꣳ शुक्रं दुदुह्रे अह्रयः। पयः सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या

अ॒यम्। अ॒पाꣳ रेताꣳ॑सि जिन्वति॥ अ॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॒र्होता॒ यजि॑ष्ठो अध्व॒रेष्वीड्यः॑। यमप्न॑वानो॒ भृग॑वो विरुरु॒चुर्वने॑षु चि॒त्रं वि॒भुवं॑ वि॒शेवि॑शे॥ उ॒भा वा॑मिन्द्राग्नी आहु॒वध्यै॑॥१७॥

उ॒भा राध॑सः स॒ह मा॑द॒यध्यै॑। उ॒भा दा॒तारा॑वि॒षाꣳ र॑यी॒णामु॒भा वाज॑स्य सा॒तये॑ हुवे वाम्॥ अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो अरो॑चथाः। तं जा॒नन्न॑ग्न॒ आ रो॒हाथा॑ नो वर्धया र॒यिम्॥ अग्न॒ आयूꣳ॑षि पवस॒ आ सु॒वोर्ज॒मिषं॑ च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुनाम्॑॥ अग्ने॒ पव॑स्व॒ स्वपा॑ अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्यम्॑। दध॒त्पोषꣳ॑ र॒यिं॥१८॥

मयि॑॥ अग्ने॑ पावक रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑। आ दे॒वान् व॑क्षि॒ यक्षि॑ च॥ स नः॑ पावक दीदि॒वोऽग्ने॑ दे॒वाꣳ इ॒हाऽऽव॑ह। उप॑ य॒ज्ञꣳ ह॒विश्च॑ नः॥ अ॒ग्निः शुचि॑व्रततमः॒ शुचि॒र्विप्रः॒ शुचिः॑ क॒विः। शुची॑ रोचत॒ आहु॑तः॥ उद॑ग्ने॒ शुच॑य॒स्तव॑ शु॒क्रा भ्राज॑न्त ईरते। तव॒ ज्योतीꣳ॑ष्य॒र्चय॑ः॥ आ॒यु॒र्दा अ॑ग्ने॒ऽस्यायु॑र्मे॥१९॥

दे॒हि॒ व॒र्चो॒दा अ॑ग्नेऽसि॒ वर्चो॑ मे देहि तनू॒पा अ॑ग्नेऽसि

तनुवं मे पाह्यग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृण चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेन्धानास्त्वा शतꣳ हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतꣳ सुवीरासो अदाभ्यम्। अग्ने सपत्नदम्भनं वर्षिष्ठे अधि नाके॥ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसाऽगथाः समृषीणाꣳ स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना। त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज॥२०॥

आहुवध्यै रयिं मे वर्चसा सप्तदश च॥५॥॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्जं वो भक्षीय रेवती रमध्वमस्मिल्लोकेऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽप गात बह्वीर्मे भूयास्त॥२१॥

सꣳहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येनाऽऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ उप त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्।

नमो॒ भर॑न्त॒ एम॑सि। राज॑न्तमध्व॒राणां॑ गो॒पामृ॒तस्य॒ दीदि॑विम्। वर्ध॑मान॒ꣳ स्वे दमे॑॥ स नः॑ पि॒तेव॑ सू॒नवेऽग्ने॑ सूपाय॒नो भ॑व। सच॑स्वा नः स्व॒स्तये॑॥ अग्ने॑॥२२॥

त्वं नो॒ अन्त॑मः। उ॒त त्रा॒ता शि॒वो भ॑व वरू॒थ्यः॑॥ तं त्वा॑ शोचिष्ठ दीदिवः। सु॒म्नाय॑ नू॒नमी॑महे॒ सखि॑भ्यः॥ वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्रवाः। अच्छा॑ नक्षि द्यु॒मत्त॑मो र॒यिं दाः॑॥ ऊ॒र्जा वः॑ पश्याम्यू॒र्जा मा॑ पश्यत रा॒यस्पोषे॑ण वः पश्यामि रा॒यस्पोषे॑ण मा पश्य॒तेडाः॑ स्थ मधु॒कृतः॑ स्यो॒ना माऽऽवि॑श॒तेरा॒ मदः॑। स॒ह॒स्र॒पो॒षं वः॑ पुष्यासं॥२३॥

मयि॑ वो॒ रायः॑ श्रयन्ताम्॥ तत् स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि। धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त्॥ सो॒मान॒ꣳ स्वर॑णं कृणु॒हि ब्र॑ह्मणस्पते। क॒क्षीव॑न्तं॒ य औ॑शि॒जम्॥ क॒दा च॒न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑ सश्चसि दा॒शुषे॑। उपो॒पेन्नु म॑घव॒न् भूय॒ इन्नु ते॒ दानं॑ दे॒वस्य॑ पृच्यते॥ परि॑ त्वाग्ने॒ पुरं॑ व॒यं विप्रꣳ॑ सहस्य धीमहि। धृ॒षद्व॑र्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्तारं॑ भङ्गु॒रावे॑तः॥ अग्ने॑ गृहपते सुगृहप॒तिर॒हं त्वया॑ गृ॒हप॑तिना भूयासꣳ सुगृहप॒तिर्मया॒ त्वं गृ॒हप॑तिना भूयाः श॒तꣳ हिमा॒स्तामा॒शिष॒मा शा॑से॒ तन्त॑वे॒

ज्योतिष्मतीं तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीम्॥२४॥

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकान्नत्रिꣳशच्च॥६॥॥ [६]

अयज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रत्नामनुद्युतमित्याह सुवर्गो वै लोकः प्रत्नः सुवर्गमेव लोकꣳ समारोहत्यग्निर्मूर्धा दिवः ककुदित्याह मूर्धानम्॥२५॥

एवैनꣳ समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके प्रतितिष्ठत्ययमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यमेवैनं करोत्युभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या इत्याहौजो बलमेवाव रुन्धेऽयं ते योनिर्ऋत्विय इत्याह पशवो वै रयिः पशूनेवाव रुन्धे षड्भिरुप तिष्ठते षड्वै॥२६॥

ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्भिरुत्तराभिरुप तिष्ठते द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य परस्तादाग्निपावमानीभिरुप तिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो पुनात्येवोप तिष्ठते योग

एवास्यैष उप तिष्ठते॥२७॥

दम एवास्यैष उप तिष्ठते याञ्चैवास्यैषोप तिष्ठते यथा पापीयाञ्छ्रेयस आहृत्य नमस्यति तादृगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे देहीत्याहाऽऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह॥२८॥

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा अभैषुर्व्युष्टिमेवाव रुन्ध इन्धानास्त्वा शतम्॥२९॥

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुराणाꣳ शततरहाꣳ स्तृꣳहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछम्बट्कारꣳ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्ने

सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते॥३०॥

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहꣳ षोडश च॥७॥[७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः स्थ सहो वो भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्जं वो भक्षीयेति॥३१॥

आहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽप गातेत्याह ध्रुवा एवैना अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः सꣳहितासि विश्वरूपीरिति वत्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते प्र॥३२॥

वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव नि ह्वते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवात्मन् धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः प्रजायन्ते य एवं विद्वान्

द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते॥ ३३॥

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा पश्यतेत्याहाऽऽशिषमेवैतामाशास्ते तत्सवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमान्ँ स्वरणमित्याह सोमपीथमेवाव रुन्धे कृणुहि ब्रह्मणस्पत इत्याह ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे कदा चन स्तरीरसीत्याह न स्तरीँ रात्रिं वसति॥ ३४॥

य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते परि त्वाग्ने पुरं वयमित्याह परिधिमेवैतं परि दधात्यस्कन्दायाग्ने गृहपत इत्याह यथायजुरेवैतच्छतँ हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति॥ ३५॥

ऊर्जं वो भक्षीयेति प्र गार्हपत्यमुपतिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकान्नत्रिँशच्च॥८॥॥-[८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किञ्च यजमानस्य स्वं

तस्यैव तद्रेतः सिञ्चति प्रजनने प्रजनन꣣ꣳ हि वा अग्निरथौषधीरन्तगता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यत्सायं जुहोति रेत एव तत्सिञ्चति प्रैव प्रातस्तनेन जनयति तद्रेतः सिक्तं न त्वष्ट्राऽविकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतसः सिक्तस्य॥३६॥

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुप तिष्ठते रेतस एव सिक्तस्य बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां ते-ऽसुरा यद्देवानां वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह॥३७॥

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी रात्रिराग्नेयाः पशव इममेवाग्निꣳ स्तवाम स नः स्तुतः पशून् पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुवन्थ्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि पशून्निरार्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामाꣳ अकुर्वत य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवति॥३८॥

आदित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैत् सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत् स इमं लोकमागत्य

मृत्योरबिभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निꣳ स्तवानि स मा स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्निमस्तौत् स एनꣳ स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयद्यः॥३९॥

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुपतिष्ठते न प्रातः सꣳ हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाꣳश्च पापीयाꣳश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यत्॥४०॥

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी ३ र्नोपस्थेया ३ इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स इन्वै तमुपाच्छ्रित्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत इत्येषा खलु वै॥४१॥

आहिताग्नेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजापतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविशन् ताञ्छन्दोभिरन्वविन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति न तत्र जाम्यस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपतिष्ठत

इति॒ यो वा अ॒ग्निं प्र॒त्यङ्ङुप॒तिष्ठ॑ते॒ प्रत्ये॑नमोषति॒ यः परा॒ङ् विष्व॑ङ् प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रेति॒ कवा॑तिर्यङ्ङि॒वोप॑ तिष्ठेत॒ नैन॑ं प्र॒त्योष॑ति॒ न विष्व॑ङ् प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रेति॥४२॥

सि॒क्तस्य॑ स॒ह भ॑वति॒ यो यत्खलु॒ वै प॒शुभि॒स्त्रयो॑दश च॥९॥॥ [९]

मम॒ नाम॑ प्रथ॒मं जा॑तवेदः पि॒ता मा॒ता च॑ दधतु॒र्यदग्रे॑। तत्त्वं बि॑भृहि॒ पुन॒रा मदैतो॒स्तवा॒हं नाम॑ बिभराण्यग्ने॥ मम॒ नाम॒ तव॑ च जातवेदो॒ वास॑सी इव वि॒वसा॑नौ॒ ये चरा॑वः। आयु॑षे॒ त्वं जी॒वसे॑ व॒यं य॑थाय॒थं वि परि॑ दधावहै॒ पुन॒स्ते॥ नमो॒ऽग्नये॑-ऽप्र॑तिविद्धाय॒ नमोऽना॑धृष्टाय॒ नमः॑ स॒म्राजे॑। अषा॑ढः॥४३॥

अ॒ग्निर्बृ॒हद्व॑या विश्व॒जित्सह॑न्त्यः॒ श्रेष्ठो॑ गन्ध॒र्वः॥ त्वत्पि॑तारो अग्ने दे॒वास्त्वामा॑हुतय॒स्त्वद्वि॑वाचनाः। सं मामायु॑षा॒ सं गौ॑प॒त्येन॒ सुहि॑ते मा धाः॥ अ॒यम॒ग्निः श्रेष्ठ॑तमो॒ऽयं भग॑वत्तमो॒ऽय५ सह॑स्र॒सात॑मः। अ॒स्मा अ॑स्तु सु॒वीर्य॑म्॥ मनो॒ ज्योति॑र्जुषता॒माज्यं॒ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञ५ समि॒मं द॑धातु। या इ॒ष्टा उ॒षसो॑ नि॒म्रुच॑श्च॒ ताः सं द॑धामि ह॒विषा॑ घृ॒तेन॑॥ पय॑स्वती॒रोष॑धयः॥४४॥

पय॑स्वद्वी॒रुधां॒ पयः॑। अ॒पां पय॑सो॒ यत्पय॒स्तेन॒ मामि॑न्द्र

सꣳ सृ॑ज॥ अग्ने॑ व्रतपते व्र॒तं च॑रिष्यामि॒ तच्छ॑केयं॒ तन्मे॑ राध्यताम्॥ अ॒ग्निꣳ होता॑रमि॒ह तꣳ हु॑वे दे॒वान् य॒ज्ञिया॑नि॒ह यान् हवा॑महे॥ आ य॑न्तु दे॒वाः सु॑मन॒स्यमा॑ना वि॒यन्तु॑ दे॒वा ह॒विषो॑ मे अ॒स्य॥ कस्त्वा॑ युनक्ति॒ स त्वा॑ युनक्तु॒ यानि॑ घ॒र्मे क॒पाला॑न्युपचि॒न्वन्ति॑॥४५॥

वे॒धसः॑। पू॒ष्णस्तान्यपि॑ व्र॒त इ॑न्द्रवा॒यू विमु॑ञ्चताम्॥ अभि॑न्नो घ॒र्मो जी॒रदा॑नु॒र्यत॒ आत्त॒स्तद॑ग॒न् पुनः॑। इ॒ध्मो वेदिः॑ परि॒धय॑श्च॒ सर्वे॑ य॒ज्ञस्याऽऽयु॒रनु॒ सं च॑रन्ति॥ त्रय॑स्त्रिꣳशत्त॒न्त॑वो॒ ये वि॑तत्नि॒रे य इ॒मं य॒ज्ञꣳ स्व॒धया॒ दद॑न्ते॒ तेषा॑ छि॒न्नं प्रत्ये॒तद्द॑धामि॒ स्वाहा॑ घ॒र्मो दे॒वाꣳ अप्ये॑तु॥४६॥

अषा॑ढ॒ ओष॑धय उपचि॒न्वन्ति॒ पञ्च॑चत्वारिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

वै॒श्वा॒न॒रो न॑ ऊ॒त्याऽऽप्र या॑तु परा॒वतः॑। अ॒ग्निरु॒क्थेन॒ वाह॑सा॥ ऋ॒तावा॑नं वैश्वान॒रमृ॒तस्य॒ ज्योति॑ष॒स्पति॑म्। अज॑स्रं घ॒र्ममी॑महे॥ वै॒श्वा॒न॒रस्य॑ दꣳसना॑भ्यो बृ॒हद॑रि॑णा॒दे॑कः स्वप॒स्य॑या क॒विः। उ॒भा पि॒तरा॑ म॒हय॑न्नजायताग्निर्द्यावा॑पृथि॒वी भूरि॑रेतसा॥ पृ॒ष्टो दि॒वि पृ॒ष्टो अ॒ग्निः पृ॑थि॒व्यां पृ॒ष्टो विश्वा॒ ओष॑धी॒रा वि॑वेश। वै॒श्वा॒न॒रः सह॑सा पृ॒ष्टो अ॒ग्निः स नो॒ दिवा॒

सः॥४७॥

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं देवाँ अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरँ सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनँ सहस्रिणं वैश्वानर॥४८॥

वाजमग्ने तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं भुवनानामभिश्रीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः। क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनाँसि शिश्रथः कृतानि॥ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमँ श्रथाय। अथा वयमादित्य॥४९॥

व्रते तवानागसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखा करत् प्र ण आयूँषि तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य

इव ज्योतिषाऽपस्तंतान। सहस्रसाः शंतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा वचाꣳसि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो हवामहे। आ तू नः॥५०॥

उप गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु। अदितिः पात्वꣳहसः॥ महीमू षु मातरꣳ सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हुवेम। तुविक्षत्राम्जरन्तीमुरूचीꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिम्। दैवीं नावꣳ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमारुहेमा स्वस्तये॥ इमाꣳ सु नावमारुहꣳ शतारित्राꣳ शतस्फ्याम्। अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥५१॥

दिवा स सहस्रिणं वैश्वानराऽऽदित्य तू नौऽनेहसꣳ सुशर्माणमेकान्नविꣳशतिश्च॥11॥॥[११]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठप्रश्नप्रारम्भः। हरिः ओम्। सं त्वा॑ सिञ्चामि॒ यजु॑षा प्र॒जामायु॒र्धनं॑ च। बृह॒स्पति॑प्रसूतो॒ यज॑मान इ॒ह मा रि॑षत्॥ आज्य॑मसि स॒त्यम॑सि स॒त्यस्याध्य॑क्षमसि ह॒विर॑सि वैश्वान॒रं वै॑श्वदे॒वमुत्पू॑तशुष्म२ स॒त्यौजाः॒ सहो॑ऽसि॒ सह॑मानमसि॒ सह॒स्वारा॑तीः॒ सह॑स्वारातीय॒तः सह॑स्व॒ पृत॑नाः॒ सह॑स्व पृतन्य॒तः। स॒हस्र॑वीर्यमसि॒ तन्मा॑ जि॒न्वाऽऽज्य॒स्याऽऽज्य॑मसि स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑सि स॒त्यायु॑ः॥१॥

अ॒सि॒ स॒त्यशु॑ष्ममसि स॒त्येन॑ त्वा॒ऽभि घा॑रयामि॒ तस्य॑ ते भक्षीय पश्वा॒नां त्वा॒ वाता॑नां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि पश्वा॒नां त्व॑र्तू॒नां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि पश्वा॒नां त्वा॑ दि॒शां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि पश्वा॒नां त्वा॑ पञ्चज॒नानां॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि च॒रोस्त्वा॒ पञ्च॑बिलस्य य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि॒ ब्रह्म॑णस्त्वा॒ तेज॑से य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि क्ष॒त्रस्य॒ त्वौज॑से य॒न्त्राय॑॥२॥

ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि वि॒शे त्वा॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि सु॒वीर्या॑य

त्वा गृह्णामि सुप्रजा॒स्त्वाय॑ त्वा गृह्णामि रा॒यस्पोषा॑य त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्च॒साय॑ त्वा गृह्णामि॒ भूर॒स्माक॑ꣳ ह॒विर्दे॒वाना॑मा॒शिषो॒ यज॑मानस्य दे॒वानां॑ त्वा दे॒वता॑भ्यो गृह्णामि॒ काम॑ाय त्वा गृह्णामि॥३॥

स॒त्यायु॒रोज॑से य॒त्राय॒ त्रय॑स्त्रिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

ध्रु॒वो॑ऽसि ध्रु॒वो॑ऽहꣳ स॑जा॒तेषु॑ भूयासं॒ धीर॒श्चेत्ता॑ वसु॒विदु॒ग्रो॑ऽस्यु॒ग्रो॑ऽहꣳ स॑जा॒तेषु॑ भूयासमु॒ग्रश्चेत्ता॑ वसु॒विद॑भि॒भूर॑स्यभि॒भूर॒हꣳ स॑जा॒तेषु॑ भूयासमभि॒भूश्चेत्ता॑ वसु॒विद्यु॒नज्मि॑ त्वा॒ ब्रह्म॑णा॒ दैव्ये॑न ह॒व्याया॒स्मै वोढ॒वे जा॑तवेदः। इन्धा॑नास्त्वा सुप्र॒जसः॑ सु॒वीरा॒ ज्योग्जी॑वेम बलि॒हृतो॑ व॒यं ते॑॥ यन्मे॑ अग्ने अ॒स्य य॒ज्ञस्य॒ रिष्या॑त्॥४॥

यद्वा॒ स्कन्दा॒दाज्य॑स्यो॒त वि॑ष्णो। तेन॑ हन्मि स॒पत्नं॑ दुर्मरा॒युमेनं॑ दधामि॒ निर्ऋ॑त्या उ॒पस्थे॑। भूर्भुवः॒ सुव॒रुच्छु॑ष्मो अग्ने॒ यज॑मानायैधि॒ निशु॑ष्मो अभि॒दास॑ते। अग्ने॒ देवे॑द्ध॒ मन्वि॑द्ध॒ मन्द्र॑जि॒ह्वाम॑र्त्यस्य ते होतर्मू॒र्धन्ना जि॑घर्मि रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वाय॑ सु॒वीर्या॑य॒ मनो॑ऽसि प्राजापत्यं मन॑सा मा भू॒तेनाऽऽवि॑श॒ वाग॑स्यै॒न्द्री स॑पत्न॒क्षय॑णी॥५॥

वा॒चा मे॑न्द्रि॒येणाऽऽवि॑श वस॒न्तमृ॑तू॒नां प्री॑णामि॒ स मा॑ प्री॒तः प्री॑णातु ग्री॒ष्ममृ॑तू॒नां प्री॑णामि॒ स मा॑ प्री॒तः प्री॑णातु व॒र्षा ऋ॑तू॒नां प्री॑णामि॒ ता मा॑ प्री॒ताः प्री॑णन्तु श॒रदमृ॑तू॒नां प्री॑णामि॒ सा मा॑ प्री॒ता प्री॑णातु हेमन्तशिशि॒रावृ॑तू॒नां प्री॑णामि॒ तौ मा॑ प्री॒तौ प्री॑णीताम॒ग्नीषोमयोर॒हं दे॑वय॒ज्यया॒ चक्षु॑ष्मान् भूयासम॒ग्नेर॒हं दे॑वय॒ज्यया॑न्नादो भू॑यासं॥६॥

दब्धि॑र॒स्यद॑ब्धो भूयासम॒मुं द॑भेयम॒ग्नीषोमयोर॒हं दे॑वय॒ज्यया॑ वृत्र॒हा भू॑यासमिन्द्राग्नि॒योर॒हं दे॑वय॒ज्यये॑न्द्रिया॒व्यन्नादो भू॑यास॒मिन्द्र॑स्या॒हं दे॑वय॒ज्यये॑न्द्रिया॒वी भू॑यासं मह॒न्द्रस्या॒हं दे॑वय॒ज्यया॑ जे॒मानं॑ महि॒मानं॑ गमेयम॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॒ऽहं दे॑वय॒ज्ययाऽऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑ प्रति॒ष्ठां ग॑मेयम्॥७॥

रिष्या॑त् सपत्न॒क्षय॑ण्यन्ना॒दो भू॑यास॒ꣳ षड्वि॑ꣳशच्च॥२॥॥ [२]

अ॒ग्निर्मा॒ दुरि॑ष्टात् पातु सवि॒ताऽघश॑ꣳसा॒द्यो मेऽन्ति॑ दू॒रे॑ऽरातीयति॒ तमे॒तेन॑ जेष॒ꣳ सुरू॑पवर्षवर्ण॒ एही॒मान् भ॒द्रान् दुर्या॑ꣳ अ॒भ्येहि॒ मामनु॑व्रता॒ न्यु॑ शीर्षाणि॑ मृड्ढ्वमिड॒ एह्यदि॑त॒ एहि॒ सर॑स्व॒त्येहि॒ रन्ति॑रसि॒ रम॑तिरसि सू॒नर्य॑सि॒ जुष्टे॒ जुष्टि॑ तेऽशी॒योप॑हूत उपह॒वं॥८॥

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा तच्छकेयं यज्ञो दिवꣳ रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाꣳ अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान्नाय उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नः॥९॥

असि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञꣳ समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिन् लोके॥१०॥

उपहुवं जुष्टां नस्त्वा षट् च॥३॥॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्ययाप्रजावान् भूयासं नराशꣳसस्याहं देवयज्ययापशुमान् भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्यया-ऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्झितिमनूज्झेषꣳ सोमस्याहमुज्झितिमनूज्झेषमग्नेरहमुज्झितिमनूज्झेषमग्नीषोमयोरहमुज्झि

मनूज्जे॑षमिन्द्र॑स्या॒हम्॥११॥

उज्जि॑ति॒मनूज्जे॑षं महे॒न्द्रस्या॒हमुज्जि॑ति॒मनूज्जे॑षम॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॒-ऽहमुज्जि॑ति॒मनूज्जे॑षं॒ वाज॑स्य मा प्रस॒वेनोद्भि॒भेणोद॑ग्रभीत्। अथा॑ स॒पत्ना॒ꣳ इन्द्रो॑ मे निग्रा॒भेणाध॑राꣳ अकः॥ उ॒द्ग्रा॒भं च॑ निग्रा॒भं च॒ ब्रह्म॑ दे॒वा अ॑वीवृधन्न्। अथा॑ स॒पत्ना॑निन्द्रा॒ग्नी मे॑ विषू॒चीना॒न्व्य॑स्यताम्॥ एमा अ॑ग्मन्नाशिषो॒ दोह॑कामा॒ इन्द्र॑वन्तः॥१२॥

व॒नाम॒हे॒ धु॒क्षी॒महि॑ प्र॒जामिषम्॑॥ रोहि॑तेन त्वा॒ऽग्निर्दे॒वतां॑ गमयतु॒ हरि॑भ्यां॒ त्वेन्द्रो॑ दे॒वतां॑ गमय॒त्वेत॑शेन त्वा॒ सूर्यो॑ दे॒वतां॑ गमयतु॒ वि ते॑ मुञ्चामि रश॒ना वि र॒श्मीन् वि योक्रा॒यानि॑ परि॒चर्त॑नानि धत्ताद॒स्मासु॒ द्रवि॑णं॒ यच्च॑ भ॒द्रं प्र णो॑ ब्रूताद्भाग॒धान् दे॒वता॑सु॥ विष्णोः॑ शं॒योर॒हं दे॑वय॒ज्यया॑ य॒ज्ञेन॑ प्रति॒ष्ठां ग॑मेय॒ꣳ सोम॑स्या॒हं दे॑वय॒ज्यया॑॥१३॥

सु॒रेता॒ रेतो॑ धिषीय॒ त्वष्टु॑र॒हं दे॑वय॒ज्यया॑ पशू॒नाꣳ रू॒पं पु॑षेयं दे॒वाना॑ं पत्नी॑र॒ग्निर्गृ॒हप॑तिर्य॒ज्ञस्य॑ मिथु॒नं तयो॑र॒हं दे॑वय॒ज्यया॑ मिथु॒नेन॒ प्र भू॑यासं वे॒दो॑ऽसि॒ वित्ति॑रसि वि॒देय॒ कर्मा॑सि क॒रुण॑मसि क्रि॒यासꣳ स॒निर॑सि सनि॒तासि॑ स॒नेयं॑

घृ॒तव॑न्तं कुला॒यिन॑ꣳ रा॒यस्पोष॑ꣳ सह॒स्रिण॑ं वे॒दो द॑दातु वा॒जिनम्॑॥१४॥

इन्द्र॑स्या॒हमिन्द्र॑वन्तः॒ सोम॑स्या॒हं दे॑वय॒ज्यया॒ चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

आ प्या॑यतां ध्रु॒वा घृ॒तेन॑ य॒ज्ञंय॑ज्ञं॒ प्रति॑ देव॒यद्भ्यः॑। सू॒र्याया॒ ऊधोऽदि॑त्या उ॒पस्थ॑ उ॒रुधा॑रा पृथि॒वी य॒ज्ञे अ॒स्मिन्॥ प्र॒जाप॑तेर्वि॒भान्नाम॑ लो॒कस्तस्मि॑ꣳस्त्वा दधामि स॒ह यज॑मानेन॒ सद॑सि॒ सन्मे॑ भूयाः॒ सर्व॑मसि॒ सर्वं॑ मे भूयाः पू॒र्णम॑सि पू॒र्णं मे॑ भूया॒ अक्षि॑तमसि॒ मा मे॑ क्षेष्ठाः॒ प्राच्यां॑ दि॒शि दे॒वा ऋ॒त्विजो॑ मार्जयन्तां॒ दक्षि॑णायां॥१५॥

दि॒शि मासाः॑ पि॒तरो॑ मार्जयन्तां प्र॒तीच्यां॑ दि॒शि गृ॒हाः प॒शवो॑ मार्जयन्तामु॒दीच्यां॑ दि॒श्याप॒ ओष॑धयो॒ वन॒स्पत॑यो मार्जयन्तामू॒र्ध्वायां॑ दि॒शि य॒ज्ञः स॑ंवत्स॒रो य॒ज्ञप॑तिर्मार्जयन्तां॒ विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हा गा॑य॒त्रेण॒ छन्द॑सा पृथि॒वीमनु॒ वि क्र॑मे॒ निर्भ॑क्तः॒ स यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यभिशस्ति॒हा त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सा॒ऽन्तरि॑क्ष॒मनु॒ वि क्र॑मे॒ निर्भ॑क्तः॒ स यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यरातीय॒तो ह॒न्ता जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ दिव॒मनु॒

वि क्र॑मे॒ निर्भ॑क्तः॒ स यं द्वि॒ष्मो विष्णोः॒ क्रमो॑ऽसि शत्रूय॒तो ह॒न्ताऽऽनु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑सा॒ दिशोऽनु॒ वि क्र॑मे॒ निर्भ॑क्तः॒ स यं द्वि॒ष्मः॥१६॥

दक्षि॑णायां द्वि॒ष्मो विष्णो॒रेका॒न्नत्रि॒ꣳशच्च॑॥५॥॥ [५]

अग॑न्म॒ सुवः॒ सुव॑रगन्म सं॒दृश॑स्ते॒ मा छि॑त्सि॒ यत्ते॒ तप॒स्तस्मै॑ ते॒ माऽऽवृ॑क्षि सु॒भूर॑सि॒ श्रेष्ठो॑ रश्मी॒नामा॑यु॒र्धा अ॒स्यायु॑र्मे धेहि वर्चो॒धा अ॑सि॒ वर्चो॒ मयि॑ धेही॒दम॒हम॒मुं भ्रातृ॑व्यमा॒भ्यो दि॒ग्भ्यो॑ऽस्यै दि॒वो॑ऽस्माद॒न्तरि॑क्षाद॒स्यै पृ॑थि॒व्या अ॒स्माद॒न्नाद्या॒न्निर्भ॑जामि॒ निर्भ॑क्तः॒ स यं द्वि॒ष्मः॥१७॥

सं ज्योति॑षाऽभूवमै॒न्द्रीमा॒वृत॑म॒न्वाव॑र्ते॒ सम॒हं प्र॒जया॒ सं मया॑ प्र॒जा सम॒हꣳ रा॒यस्पोषे॑ण॒ सं मया॑ रा॒यस्पोषः॒ समि॑द्धो अग्ने मे दीदिहि समे॒द्धा ते॑ अग्ने दीद्यासं॒ वसु॑मान् य॒ज्ञो वसी॑यान् भूयास॒मग्न॒ आयूꣳषि पवस॒ आ सु॒वोर्ज॒मिषं॑ च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुनाम्॑॥ अग्ने॒ पव॑स्व॒ स्वपा॑ अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्यम्॑॥१८॥

दध॒त् पोषꣳ र॒यिं मयि॑। अग्ने॑ गृहपते सुगृहप॒तिर॒हं त्वया॑ गृ॒हप॑तिना भूयासꣳ सुगृहप॒तिर्मया॒ त्वं गृ॒हप॑तिना

भूयाः श॒त२ हिमा॒स्तामा॒शिष॒मा शा॑से॒ तन्त॑वे॒ ज्योति॑ष्मतीं॒ तामा॒शिष॒माशा॑से॒ऽमुष्मै॒ ज्योति॑ष्मतीं॒ कस्त्वा॑ युनक्ति॒ स त्वा॒ विमु॑ञ्च॒त्वग्ने॑ व्रतपते व्र॒तम॑चारिषं॒ तद॑शकं॒ तन्मे॑ऽराधि य॒ज्ञो ब॑भूव॒ स आ॥१९॥

ब॒भूव॒ स प्र ज॑ज्ञे॒ स वा॑वृधे। स दे॒वाना॒मधि॑पतिर्बभूव॒ सो अ॒स्मा२ अधि॑पतीन् करोतु व॒य३ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्॥ गोमा॑२ अ॒ग्नेऽवि॑मा२ अ॒श्वी य॒ज्ञो नृ॒वत्स॑खा॒ सद॒मिद॑प्रमृ॒ष्यः। इडा॑वा२ ए॒षो अ॑सुर प्र॒जावा॑न् दी॒र्घो र॒यिः पृ॑थुबु॒ध्नः स॒भावान्॑॥२०॥

द्वि॒ष्मः सु॒वीर्य॒२ स आ पञ्चं॑त्रि२शच्च॥६॥॥ [६]

यथा॒ वै स॑मृतसो॒मा ए॒वं वा ए॒ते स॑मृतय॒ज्ञा यद्द॑र्श॒पूर्णमा॒सौ कस्य॒ वाह॑ दे॒वा य॒ज्ञमा॒ गच्छ॑न्ति॒ कस्य॑ वा॒ न ब॑हू॒नां यज॑मानानां॒ यो वै दे॒वताः॒ पूर्वः॑ परिगृ॒ह्णाति॒ स ए॑ना॒ः श्वो भू॒ते य॑जत ए॒तद्वै दे॒वाना॑मा॒यत॑नं॒ यदा॑हव॒नीयो॑ऽन्त॒राग्नी प॑शू॒नां गार्ह॑पत्यो मनु॒ष्या॑णामन्वाहार्य॒पच॑नः पितॄ॒णाम॒ग्निं गृ॑ह्णाति॒ स्व ए॒वाय॑तने दे॒वताः॒ परि॑॥२१॥

गृ॒ह्णा॒ति॒ ताः श्वो भू॒ते य॑जते व्र॒तेन॒ वै मेध्यो॒-

ऽग्निर्व्रतपतिर्ब्राह्मणो व्रतभृद् व्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्नेँ व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै देवानाँ व्रतपतिस्तस्मा एव प्रतिप्रोच्य व्रतमालभते बर्हिषा पूर्णमासे व्रतमुपैति वत्सैरमावास्यायामेतद्ध्येतयोरायतनमुपस्तीर्यः पूर्वश्चाग्निरपरश्चेत

इन्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसानमुपाँस्मि यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति यजमानेन ग्राम्याश्च पशवोऽवरुध्या आरण्याश्चेत्याहुर्यद्ग्राम्यानुप तेन ग्राम्यानव रुन्धे यदारण्यस्याश्नाति तेनारण्यान् यदनाँश्वानुपवसेँत् पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याँश्नातीन्द्रियं॥२३॥

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाँश्वानुपवसेत् क्षोधुकः स्याद्यदश्नीयाद्रुद्रोँऽस्य पशूनभिमन्येतापोँऽश्नाति तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः पशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यदनाँश्वानुपवसति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यꣳ हन्ति॥२४॥

परि मनुष्या इन्द्रियꣳ साक्षात् त्रीणि च॥७॥॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्दधतेऽपः

प्र णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयेऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्दधते तदाहुरति वा एता वर्त्रन्नेदन्त्यति वाचं मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र णयतीयं वै मनः॥२५॥

अनयैवैनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि संभरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तत्संभरति यदेकमेकꣳ संभरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यत् सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे संभरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दश यज्ञायुधानि वेद मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्यः॥२६॥

च कपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्या चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै दश यज्ञायुधानि य एवं वेद मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यꣳ हविर्निरुप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निꣳ होतारमिह तꣳ हुव इति॥२७॥

देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा

ह॒व्यमे॒ष वै य॒ज्ञस्य॒ ग्रहो॑ गृही॒त्वैव य॒ज्ञेन॑ यजते॒ तदु॑दि॒त्वा वाचं॑ यच्छति य॒ज्ञस्य॒ धृत्या॒ अथो॒ मन॑सा॒ वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑तनुत॒ मन॑सै॒व तद्य॒ज्ञं त॑नुते॒ रक्ष॑सा॒मन॑न्ववचाराय॒ यो वै य॒ज्ञं योग॒ आग॑ते यु॒नक्ति॑ यु॒ङ्क्ते यु॑ञ्जा॒नेषु॒ कस्त्वा॑ युनक्ति॒ स त्वा॑ युन॒क्त्वित्या॑ह प्र॒जाप॑ति॒र्वै कः प्र॒जाप॑तिने॒वैनं॑ युनक्ति यु॒ङ्क्ते यु॑ञ्जा॒नेषु॑॥२८॥

वै मनः॒ स्फ्य इति॑ युन॒क्त्वेका॑दश च॥८॥॥ [८]

प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञान॑सृजताग्निहो॒त्रं चा॑ग्निष्टो॒मं च॑ पौर्णमा॒सीं चो॒क्थ्यं॑ चामावा॒स्यां॑ चातिरा॒त्रं च॒ तानुद॑मिमीत॒ याव॑दग्निहो॒त्रमासी॒त् तावा॑नग्निष्टो॒मो याव॑ती पौर्णमा॒सी तावा॑नु॒क्थ्यो॑ याव॑त्यमावा॒स्यां॑ तावा॑नतिरा॒त्रो य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्निहो॒त्रं जु॒होति॒ याव॑दग्निष्टो॒मेनो॑पा॒प्नोति॒ ताव॒दुपा॑ऽऽप्नोति॒ य ए॒वं वि॒द्वान् पौ॑र्णमा॒सीं यज॑ते॒ याव॑दु॒क्थ्ये॑नोपा॒प्नोति॑॥२९॥

ताव॒दुपा॑ऽऽप्नोति॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑मावा॒स्यां॑ यज॑ते॒ याव॑दतिरा॒त्रेणो॑पा॒प्नोति॒ ताव॒दुपा॑ऽऽप्नोति परमे॒ष्ठिनो॒ वा ए॒ष य॒ज्ञोऽग्रं॑ आसी॒त् तेन॒ स प॑र॒मां काष्ठा॑मगच्छ॒त् तेन॑ प्र॒जाप॑तिं

निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत् तेनेन्द्रं निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत् तेनाग्नीषोमौ निरवासाययत् तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां यः॥ ३०॥

एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि संपाद्यानीत्याहुर्वत्सं चोपावसृजत्युखां चाधि श्रयत्यवं च हन्ति दृषदौ च समाहन्त्यधि च वपते कपालानि चोप दधाति पुरोडाशं च॥ ३१॥

अधिश्रयत्याज्यं च स्तम्बयजुश्च हरत्यभि च गृह्णाति वेदिं च परिगृह्णाति पत्नीं च सं नह्यति प्रोक्षणीश्चाऽऽसादयत्याज्यं चैतानि वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य एवꣳ संपाद्य यजते प्रजातेनैव यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥ ३२॥

उक्थ्यैनोपाप्नोत्यगच्छतां यः पुरोडाशं च चत्वारिꣳशच्च॥ ९॥ [९]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ संजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनान्

कुरुत उ॒ग्रो॑ऽस्यु॒ग्रो॑ऽहꣳ स॑जा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॒हाप्र॑तिवादिन ए॒वैना॑न्कुरुतेऽभि॒भूर॑स्यभि॒भूर॒हꣳ स॑जा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॑ह॒ य ए॒वैनं॑ प्रत्यु॒त्पिपी॑ते॒ तमुपा॑स्यते यु॒नज्मि॑ त्वा॒ ब्रह्म॑णा॒ दैव्ये॒नेत्या॑है॒ष वा अ॒ग्नेर्योग॒स्तेन॑॥३३॥

ए॒वैनं॑ युनक्ति य॒ज्ञस्य॒ वै समृ॑द्धेन दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन् य॒ज्ञस्य॒ व्यृ॑द्धे॒नासु॑रा॒न् परा॑भावय॒न् यन्मे॑ अग्ने अ॒स्य य॒ज्ञस्य॒ रिष्या॒दित्या॑ह य॒ज्ञस्यै॒व तत्समृ॑द्धेन॒ यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति य॒ज्ञस्य॒ व्यृ॑द्धेन॒ भ्रातृ॑व्या॒न् परा॑ भावयत्यग्निहो॒त्रमे॒ताभि॒र्व्याहृ॑तीभि॒रुप॑ सादयेद्यज्ञमु॒खं वा अ॑ग्निहो॒त्रं ब्रह्मै॒ता व्याहृ॑तयो यज्ञमु॒ख ए॒व ब्रह्म॑॥३४॥

कु॒रु॒ते॒ सं॒व॒त्स॒रे प॒र्याग॑त ए॒ताभि॑रे॒वोप॑सादये॒द् ब्रह्म॑णै॒वोभ॒यतः॑ संवत्स॒रं परि॑गृह्णाति दर्शपूर्णमा॒सौ चा॑तुर्मा॒स्यान्या॒लभ॑मान ए॒ताभि॒र्व्याहृ॑तीभिर् ह॒वीꣳष्यासा॑दयेद्यज्ञ वै द॑र्शपूर्णमा॒सौ चा॑तुर्मा॒स्यानि॒ ब्रह्मै॒ता व्याहृ॑तयो यज्ञमु॒ख ए॒व ब्रह्म॑ कुरुते संवत्स॒रे प॒र्याग॑त ए॒ताभि॑रे॒वासा॑दये॒द् ब्रह्म॑णै॒वोभ॒यतः॑ संवत्स॒रं परि॑गृह्णाति॒ यद्वै य॒ज्ञस्य॒ साम्ना॑ क्रि॒यते॑ रा॒ष्ट्रं॥३५॥

य॒ज्ञस्या॒ऽऽशीर्ग॑च्छति॒ यदृ॒चा विशं॑ य॒ज्ञस्या॒ऽऽशीर्ग॑च्छ॒त्यथं॑ ब्राह्म॒णोऽना॒शीर्के॑ण य॒ज्ञेन॑ यजते सामिधे॒नीर॑नुव॒क्ष्यन्नेता व्याहृ॑तीः पु॒रस्ता॑द्दध्या॒द् ब्रह्मै॒व प्र॑ति॒पदं॑ कुरुते॒ तथा॑ ब्राह्म॒णः साशी॑र्केण य॒ज्ञेन॑ यजते॒ यं का॒मये॑त॒ यज॑मानं॒ भ्रातृ॑व्यमस्य य॒ज्ञस्या॒ऽऽशीर्ग॑च्छे॒दिति॒ तस्यै॒ता व्याहृ॑तीः पुरोऽनुवा॒क्या॑यां दध्याद् भ्रातृव्यदेव॒त्या॑ वै पु॑रोऽनुवा॒क्या॑ भ्रातृ॑व्यमे॒वास्य॑ य॒ज्ञस्य॑॥३६॥

आ॒शीर्ग॑च्छति॒ यान् का॒मये॑त॒ यज॑मानान्थ्स॒मावं॑त्येनान् य॒ज्ञस्या॒ऽऽशीर्ग॑च्छे॒दिति॒ तेषा॑मे॒ता व्याहृ॑तीः पुरोऽनुवा॒क्या॑या अर्ध॒र्च एका॑ दध्याद्या॒ज्या॑यै पु॒रस्ता॒देका॑ या॒ज्या॑या अर्ध॒र्च एका॒ तथै॑नान्थ्स॒मावं॑ती य॒ज्ञस्या॒ऽऽशीर्ग॑च्छति॒ यथा॒ वै प॒र्जन्यः॒ सुवृ॑ष्टं॒ वर्ष॑त्ये॒वं य॒ज्ञो यज॑मानाय वर्षति॒ स्थल॑योद॒कं प॑रिगृ॒ह्णन्त्या॒शिषा॑ य॒ज्ञं यज॑मानः॒ परि॑गृह्णाति॒ मनो॑ऽसि प्राजाप॒त्यं॑॥३७॥

मन॑सा मा भू॒तेनाऽऽवि॒शेत्या॑ह॒ मनो॒ वै प्रा॑जाप॒त्यं प्रा॑जाप॒त्यो य॒ज्ञो मन॑ ए॒व य॒ज्ञमा॒त्मन् ध॑त्ते॒ वाग॑स्यै॒न्द्री स॑पत्न॒क्षय॑णी वा॒चा मै॑न्द्रि॒येणाऽऽवि॒शेत्या॑हे॒न्द्री वै

वाग्वाचमेवेन्द्रीमात्मन् धत्ते॥३८॥

तेनैव ब्रह्म राष्ट्रमेवास्य यज्ञस्य प्राजापत्यꣳ षट्त्रिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

यो वै सप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेद प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रꣳशत आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेद प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रꣳशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठाम्॥३९॥

उदयनं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सꣳस्थां गच्छत्या श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य प्रायणमेषा प्रतिष्ठैतदुदयनं य एवं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सꣳस्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेद दुह एवैनां यज्ञो वै सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु॥४०॥

श्रौषडित्युपावास्राग्यजेत्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपासदद्वषट्कारो दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेद दुह एवैनां देवा वै सत्रमासत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामार्द्रां पङ्क्तिमपश्यन्ना श्रावयेति पुरोवातमजनयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रꣳ समप्लावयन्

यजेति विद्युतम्॥४१॥

अजनयन् ये यजामह इति प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन् वषट्कारेण ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मै दिशः प्यायन्ते प्रजापतिं त्वोवेद प्रजापतिस्त्वंवेद यं प्रजापतिर्वेद स पुण्यो भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिरा श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कारो य एवं वेद पुण्यो भवति वसन्तम्॥४२॥

ऋतूनां प्रीणामीत्याहर्तवो वै प्रयाजा ऋतूनेव प्रीणाति तैऽस्मै प्रीता यथापूर्वं कल्पन्ते कल्पन्तेऽस्मा ऋतवो य एवं वेदाग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वै यज्ञश्चक्षुष्मान् ताभ्यामेव चक्षुरात्मन् धत्तेऽग्नेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासमित्याहाग्निर्वै देवानामन्नादस्तेनैव॥४३॥

अन्नाद्यमात्मन् धत्ते दब्धिरस्यदब्धो भूयासममुं दभेयमित्याहैतया वै दब्ध्या देवा असुरानदभ्नुवन् तयैव भ्रातृव्यं दभ्नोत्यग्नीषोमयोरहं देवयज्ययां वृत्रहा भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो वृत्रमहन् ताभ्यामेव

भ्रातृ॑व्य꣣ꣳ स्तृणुत इन्द्राग्नि॒योर॒हं दे॑वय॒ज्ययै॑न्द्रिया॒व्य॑न्ना॒दो भू॑यास॒मित्या॑हेन्द्रिया॒व्ये॑वान्ना॒दो भ॑व॒तीन्द्र॑स्य॥४४॥

अ॒हं दे॑वय॒ज्ययै॑न्द्रिया॒वी भू॑यास॒मित्या॑हेन्द्रिया॒व्ये॑व भ॑वति महे॒न्द्रस्या॒हं दे॑वय॒ज्यया॑ जे॒मान॑ं महि॒मान॑ं गमेय॒मित्या॑ह जे॒मान॑मे॒व म॑हि॒मान॑ं गच्छत्य॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॒ऽहं दे॑वय॒ज्यया-ऽऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑ प्रति॒ष्ठां ग॑मेय॒मित्या॒हायु॑रे॒वात्मन् ध॑त्ते॒ प्रति॑ य॒ज्ञेन॑ तिष्ठति॥ 45॥

प्र॒ति॒ष्ठाम॑ह्व॒दस्तु॑ वि॒द्युतं॑ वस॒न्तमे॒वेन्द्र॑स्या॒ऽष्टात्रि॑ꣳशच्च॥11॥॥ [११]

इन्द्र॑ं वो वि॒श्वत॒स्परि॒ हवा॑महे॒ जने॑भ्यः। अ॒स्माक॑मस्तु॒ केव॑लः॥ इन्द्र॑ं नरो॑ ने॒मधि॑ता हवन्ते॒ यत्पार्या॑ यु॒नज॑ते॒ धिय॒स्ताः। शूरो॒ नृषा॑ता॒ शव॑सश्चका॒न आ गोम॑ति व्र॒जे भ॑जा॒ त्वं नः॑॥ इ॒न्द्रि॒याणि॑ शतक्रतो॒ या ते॒ जने॑षु प॒ञ्चसु॑। इन्द्र॒ तानि॑ त॒ आ वृ॑णे॥ अनु॑ ते दायि म॒ह इ॑न्द्रि॒याय॑ स॒त्रा ते॒ विश्व॒मनु॑ वृत्र॒हत्ये॑। अनु॑॥४६॥

क्ष॒त्रमनु॒ सहो॑ यज॒त्रेन्द्र॑ दे॒वेभि॒रनु॑ ते नृ॒षह्ये॑॥ आ यस्मि॑न्थ्स॒प्त वा॑स॒वास्तिष्ठ॑न्ति स्वा॒रुहो॑ यथा। ऋषि॑र्ह दीर्घ॒श्रुत्त॑म॒ इन्द्र॑स्य घ॒र्मो अति॑थिः॥ आ॒मासु॑ प॒क्वमैर॑य॒ आ

सूर्यꣳ रोहयो दिवि। घर्मं न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणः॥४७॥

अर्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतवुद्वꣳशमिव येमिरे॥ अꣳहोमुचे प्र भरेमा मनीषामोषिष्ठदाव्ने सुमतिं गृणानाः। इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः॥ विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमह्नः। अꣳहसो यत्र पीपरद्यथा नो नावेव यान्तमुभये हवन्ते॥ प्र सम्राजं प्रथममध्वराणाम्॥४८॥

अꣳहोमुचं वृषभं यज्ञियानाम्। अपां नपातमश्विना हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्माꣳ अभिदासति॥ इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्। अपानुदो जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावतः॥४९॥

आ जगामा परस्याः। सृकꣳ सꣳशाय पविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रून् ताढि वि मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद वि

वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासतः॥ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रꣳ हवेहवे सुहवꣳ शूरमिन्द्रम्। हुवे नु शक्रं पुरुहूतमिन्द्रꣳ स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ मा ते अस्याम्॥५०॥

सहसावन् परिष्टावघाय भूम हरिवः परादे। त्रायस्व नोऽवृकेभिर्वरूथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्र महयन्तो अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र ग्रावाणो अदितिः सजोषाः। अनश्वासो ये पवयोऽरथा इन्द्रेषिता अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥५१॥

वृत्रहत्येऽनु गायत्रिणोऽध्वराणां परावतोऽस्यामष्टाचत्वारिꣳशच्च॥12॥॥ [१२]

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रश्नप्रारम्भः। हरिः ओम्। पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप तिष्ठन्त इडा खलु वै पाकयज्ञः सैषान्तरा प्रयाजानूयाजान् यजमानस्य

लोकेऽवहिता तामाह्रियमाणामभि मन्त्रयेत सुरूपवर्षवर्ण एहीति पशवो वा इडा पशूनेवोप ह्वयते यज्ञं वै देवा अदुह्रन् यज्ञोऽसुराः अदुहत् तेऽसुरा यज्ञदुग्धाः पराऽभवन् यो वै यज्ञस्य दोहं विद्वान्॥१॥

यजतेऽप्यन्यं यजमानं दुहे सा मे सत्याऽऽशीरस्य यज्ञस्य भूयादित्याहैष वै यज्ञस्य दोहस्तेनैवैनं दुहे प्रत्ता वै गौर्दुहे प्रत्तेडा यजमानाय दुह एते वा इडायै स्तना इडोपहूतेति वायुर्वथ्सो यर्हि होतेडामुपह्वयेत तर्हि यजमानो होतारमीख्षमाणो वायुं मनसा ध्यायेत्॥२॥

मात्रे वथ्समुपावसृजति सर्वेण वै यज्ञेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यत्सेडा मनुमुपावर्तत तान्देवासुरा व्यह्वयन्त प्रतीचीं देवाः परांचीमसुराः सा देवानुपावर्तत पशवो वै तद्देवानवृणत पशवोऽसुरानजहुर्यं कामयेतापशुः स्यादिति परांचीं तस्येडामुपह्वयेतापशुरेव भवति यं॥३॥

कामयेत पशुमान्थ्स्यादिति प्रतीचीं तस्येडामुपह्वयेत पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत

य इडा॑मुप॒हूया॒त्मान॒मिडा॑यामुप॒ह्वये॒तेति॒ सा नः॑ प्रि॒या सु॒प्रतू॑र्तिर्म॒घोनीत्या॒हेडा॑मे॒वोप॒हूया॒ऽऽत्मान॒मिडा॑या॒मुपं॑ ह्वयते॒ व्यं॑स्तमिव॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदिडा॑ सा॒मि प्रा॒श्ञन्ति॑॥४॥

सा॒मि मा॑र्जयन्त ए॒तत् प्रति॒ वा असु॑राणां य॒ज्ञो व्यं॑च्छिद्यत॒ ब्रह्म॑णा दे॒वाः सम॑दधुर्बृह॒स्पति॑स्तनुतामि॒मं न॒ इत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॒ बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒व य॒ज्ञꣳ संद॑धाति॒ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञꣳ समि॒मं द॑धा॒त्वित्या॑ह॒ संत॑त्यै॒ विश्वे॑ दे॒वा इ॒ह मा॑दयन्ता॒मित्या॑ह सं॒तत्यै॒व य॒ज्ञं दे॒वेभ्योऽनु॑ दिशति॒ यां वै॥५॥

य॒ज्ञे दक्षि॑णां॒ ददा॑ति॒ ताम॑स्य प॒शवोऽनु॒ संक्रा॑मन्ति॒ स ए॒ष ई॑जा॒नोऽप॒शुर्भाव॑को॒ यज॑मानेन॒ खलु॒ वै तत्का॒र्य॑मित्या॑हु॒र्यथा॑ देव॒त्रा द॒त्तं कु॑र्वी॒तात्मन् प॒शून् र॒मये॒तेति॒ ब्रध्न॒ पिन्व॒स्वेत्या॑ह य॒ज्ञो वै ब्र॒ध्नो य॒ज्ञमे॒व तन्म॑हय॒त्यथो॑ देव॒त्रैव द॒त्तं कु॑रुत आ॒त्मन् प॒शून् र॑मयते॒ दद॑तो मे॒ मा क्षा॒यीत्या॒हाक्षि॑तिमे॒वोपै॑ति कुर्व॒तो मे॒ मोप॑ दस॒दित्या॑ह भू॒मान॑मे॒वोपै॑ति॥६॥

वि॒द्वान्भ्या॑ये॒ द्यं प्रा॒श्ञन्ति॒ यां वै म॒ एका॒न्नविꣳ॑शतिश्च॑॥१॥॥ [१]

सꣳश्र॑वा ह सौवर्चन॒सस्तुमि॑ञ्ज॒मौपो॑दितिमुवाच॒ यत्स॒त्रिणा॒ꣳ होताऽभू॒ः कामिडा॒मुपा॑ह्वथा॒ इति॒ तामुपा॑ह्व॒ इति॑

होवाच॒ या प्रा॒णेन॑ दे॒वान् दा॒धार॑ व्या॒नेन॑ मनु॒ष्या॑नपा॒नेन॑ पि॒तॄनिति॑ छि॒नत्ति॒ सा न छि॑न॒त्ती (३) इति॑ छि॒नत्तीति॑ होवाच॒ शरी॑रं॒ वा अ॑स्यै॒ तदुपा॑ह्वथा॒ इति॑ होवाच॒ गौर्वै॥७॥

अ॒स्यै॒ शरी॑रं॒ गां वाव तौ तत्पर्य॑वदतां॒ या य॒ज्ञे दी॒यते॒ सा प्रा॒णेन॑ दे॒वान् दा॑धार॒ ययां॑ मनु॒ष्यां॑ जीव॑न्ति॒ सा व्या॒नेन॑ मनु॒ष्यान्॑ यां पि॒तृभ्यो॒ घ्नन्ति॒ साऽपा॒नेन॑ पि॒तॄन् य ए॒वं वेद॑ पशु॒मान् भ॑व॒त्यथ॒ वै तामुपा॑ह्व॒ इति॑ होवाच॒ या प्र॒जाः प्र॒भव॑न्तीः प्रत्या॒भव॒तीत्यन्नं॒ वा अ॑स्यै॒ तत्॥८॥

उपा॑ह्वथा॒ इति॑ होवा॒चौष॑धयो॒ वा अ॑स्या॒ अन्न॒मोष॑धयो॒ वै प्र॒जाः प्र॒भव॑न्तीः॒ प्रत्या भ॑वन्ति॒ य ए॒वं वेदा॑न्ना॒दो भ॑व॒त्यथ॒ वै तामुपा॑ह्व॒ इति॑ होवाच॒ या प्र॒जाः प॑रा॒भव॑न्तीरनुगृ॒ह्णाति॒ प्रत्या॒भव॑न्तीर्गृ॒ह्णातीति॑ प्रति॒ष्ठां वा अ॑स्यै॒ तदुपा॑ह्वथा॒ इति॑ होवाचे॒यं वा अ॑स्यै प्रति॒ष्ठा॥९॥

इ॒यं वै प्र॒जाः प॑रा॒भव॑न्ती॒रनु॑गृह्णाति॒ प्रत्या॒भव॑न्तीर्गृह्णाति॒ य ए॒वं वेद॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठ॒त्यथ॒ वै तामुपा॑ह्व॒ इति॑ होवाच॒ यस्यै॑ नि॒क्रम॑णे घृ॒तं प्र॒जाः स॒ंजीव॑न्तीः पिब॒न्तीति॑ छि॒नत्ति॒ सा न छि॑न॒त्ती (३) इति॒ न छि॑न॒त्तीति॑ होवाच॒ प्र तु ज॑नय॒तीत्ये॒ष वा इडा॒मुपा॑ह्वथा॒ इति॑ होवाच॒ वृष्टि॒र्वा इडा॒ वृष्ट्यै॒ वै नि॒क्रम॑णे

घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥१०॥

गौर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽह्वथा इति विꣳशतिश्च॥२॥॥ [२]

परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्तेँ प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एव देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते वै देवाः प्रत्यक्षं यद् ब्राँह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो दक्षिणैवास्यैषाऽथो यज्ञस्यैव छिद्रमपि दधाति यद्वै यज्ञस्य क्रूरं यद्विलिष्टं तदन्वाहार्यण॥११॥

अन्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं देवदूता वा एते यदृत्विजो यदन्वाहार्यमाहरति देवदूतानेव प्रीणाति प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान् व्यादिशत् स रिरिचानोऽमन्यत स एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत् तमात्मन्नधत्त स वा एष प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं विदुषोँऽन्वाहार्य आह्रियते साक्षादेव प्रजापतिमृध्नोत्यपरिमितो निरुप्योऽपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेः॥१२॥

आप्त्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतं

प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तमन्वाहरन्त ततो देवा अभवन् परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा इष्टी पक्केन पूर्ती यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते स त्वेवेष्टापूर्ती प्रजापतेर्भागोऽसि॥१३॥

इत्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान् पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्तेऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिंल्लोक इत्याह क्षीयते वा अमुष्मिंल्लोकेऽन्नमितः प्रदान ह्यमुष्मिंल्लोके प्रजा उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्गमयति नास्यामुष्मिंल्लोकेऽन्नं क्षीयते॥१४॥

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिंल्लोके पञ्चदश च॥३॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्ययाः प्रजावान् भूयासमित्याह बर्हिषा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशꣳसस्याहं देवयज्ययाः पशुमान् भूयासमित्याह नराशꣳसेन वै प्रजापतिः पशूनसृजत तेनैव पशून्थ्सृजते-

ऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोः॥१५॥

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्त दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां यजमान उज्जितिमनूज्जयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानप नुदते वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यजत उभयतः॥१६॥

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह इडायामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृह्णीयात् तर्हि ब्रूयादेमा अग्मन्नाशिषो दोहकामा इति सꣳस्तुता एव देवता दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वाः॥१७॥

यजमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्वैरेव यजमानꣳ सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीनित्याहैष वा अग्नेर्विमोकस्तेनैवैनं वि मुञ्चति विष्णोः शयोरहं देवयज्ययायज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै

विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति सोमस्याहं देवयज्ययां सुरेताः॥१८॥

रेतो धिषीयेत्याह सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेत आत्मन् धत्ते त्वष्टुरहं देवयज्ययां पशूनाꣳ रूपं पुषेयमित्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाꣳ रूपकृत्तेनैव पशूनाꣳ रूपमात्मन् धत्ते देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्ययां मिथुनेन प्र भूयासमित्याहैतस्माद्वै मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन॥१९॥

प्राजायत तस्मादेव यजमानो मिथुनेन प्र जायते वेदोऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याह वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद् भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत् तस्य नाम गृह्णीयात् तदेवास्य सर्वं वृङ्क्ते घृतवन्तं कुलायिनꣳ रायस्पोषꣳ सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं पशूनाप्नोत्याऽस्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेद॥२०॥

दर्शपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्वाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽऽप्नोत्यष्टौ च॥४॥॥——[४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं

यजमानो यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाऽऽप्याययति तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिꣳ स्त्वा दधामि सह यजमानेनेति॥२१॥

आहायं वै प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिंन्नेवैनं दधाति सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते यद्यजमानभागं प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं प्राश्नाति यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवसꣳ सोदकं यद्बर्हिश्चाऽऽपश्चैतत्॥२२॥

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति स्व एवाऽऽयतने सूयवसꣳ सोदकं कुरुते सदसि सन्मे भूया इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते सर्वाणि वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तामित्याहैष वै दर्शपूर्णमासयोरवभृथः॥२३॥

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव

स॒हाव॑भृ॒थमवै॑ति॒ विष्णु॑मुखा॒ वै दे॒वाश्छन्दो॑भिरि॒माल्लो॒काँन॑नप-ज॒य्यम॒भ्य॑जय॒न् यद्विष्णु॑क्रमान् क्रम॑ते॒ विष्णु॑रे॒व भू॒त्वा यज॑मान॒श्छन्दो॑भिरि॒माल्लो॒काँन॑नपज॒य्यम॒भि ज॑यति॒ विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हेत्या॑ह गाय॒त्री वै पृ॑थि॒वी त्रैष्टु॑भम॒न्तरि॑क्षं॒ जाग॑ती॒ द्यौरानु॑ष्टुभी॒र्दिश॒श्छन्दो॑भिरे॒वेमाल्लो॒काँन् य॑थापू॒र्वम॒भि ज॑यति॥ २४॥

इत्ये॒तद॑वभृ॒थो दिशः॑ स॒प्त च॑॥५॥॥ [५]

अग॑न्म॒ सुवः॒ सुव॑रग॒न्मेत्या॑ह सुव॒र्गमे॒व लो॒कमे॑ति सं॒दृश॑स्ते॒ मा छि॑त्सि॒ यत्ते॒ तप॒स्तस्मै॑ ते॒ मा वृ॑क्षीत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत् सु॒भूर॑सि॒ श्रेष्ठो॑ रश्मी॒नामा॑यु॒र्धा अ॒स्यायु॑र्मे धे॒हीत्या॑हा॒ऽऽशिष॑मे॒वैतामा शा॑स्ते॒ प्र वा ए॒षो॑-ऽस्माल्लो॒काच्च्य॑वते॒ यः॥ २५॥

वि॒ष्णु॒क्र॒मान् क्रम॑ते सुव॒र्गाय॒ हि लो॒काय॑ विष्णुक्र॒माः क्र॒म्यन्ते॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै वि॑ष्णुक्र॒मान् क्र॑मेत॒ य इ॒माल्लो॒काँन् भ्रातृ॑व्यस्य सं॒विद्य॒ पुन॑रि॒मं लो॒कं प्र॑त्यव॒रोहे॒दित्ये॒ष वा अ॒स्य लो॒कस्य॑ प्रत्यवरो॒हो यदाहे॒दम॒हम॒मुं भ्रातृ॑व्यमा॒भ्यो दि॒ग्भ्यो॑ऽस्यै दि॒व इती॒मानेव

लोकान्भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहति सं॥२६॥

ज्योतिषाऽभूवमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यैन्द्रीमावृतम् इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽऽ- वृतमनु पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवाऽऽवृतमनु पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽऽशिषम्॥२७॥

एवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासमित्याह यथायजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते बहु वै गार्हपत्यस्यान्ते मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुप तिष्ठते पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपत इत्याह॥२८॥

यथायजुरेवैतच्छतꣳ हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात् तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी

पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रः॥२९॥

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स त्वा वि मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति प्रजापतिना वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं प्रदहोऽग्नेः व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव॥३०॥

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवैनं पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्ग आहिताग्निः सन्नसभः पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्ट्वा प्राङुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमाꣳ अग्नेऽविमाꣳ अश्वी यज्ञ इत्यवसभाꣳ रुन्धे प्र सहस्रं पशूनाप्नोत्यास्य प्रजायां वाजी जायते॥३१॥

यः स माशिषं गृहपत इत्याह यस्य पुत्रो व्रतमेव खलु वै चतुर्विꣳशतिश्च॥६॥॥ [६]

देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो

गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः॥ इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यात्॥ वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्म साविषत्॥ अप्सु॥३२॥

अन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ वाजिनः॥ वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविꣳशतिः। ते अग्रे अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः॥ अपां नपादाशुहेमन् य ऊर्मिः ककुद्मान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजꣳ सेत्॥ विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्कौ न्यङ्कावभितो रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु संचरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावान्पतत्री ते नोऽग्नयः पप्रयः पारयन्तु॥३३॥

अप्सु न्यङ्कौ पञ्चदश च॥७॥॥ [७]

देवस्याहꣳ सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं जेषं देवस्याहꣳ सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वरिष्ठं नाकꣳ रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयित्। अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु

वाजिनीवत्यश्वान्त्समत्सु वाजय॥ अर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाज धावत मरुतां प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कभ्नीत॥३४॥

काष्ठां गच्छत वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः॥ ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनः॥ मितद्रवः सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवः। महो ये रत्नꣳ समिथेषु जभ्रिरे शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवताता मितद्रवः स्वर्काः। जम्भयन्तोऽहिं वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्मद्युयवन्न्॥३५॥

अमीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनि। क्रतुं दधिक्रा अनु संतवीत्वत् पथामङ्काꣳस्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादा द्यावापृथिवी विश्वशम्भू। आ मा गन्तां पितरा॥३६॥

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो वाजजितो वाजꣳ सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमव जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजꣳ ससृवाꣳसो वाजं जिगिवाꣳसो बृहस्पतेर्भागे नि मृढ्वमियं वः सा सत्या संधाऽभूद्यामिन्द्रेण समधध्वमर्जीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥ ३७॥

स्कभ्नीत युयवन्पितरा द्विचत्वारिꣳशच्च॥८॥॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो रोहाव रोहाव हि सुवरहं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्नियश्चाऽऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानः॥ ३८॥

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताꣳ सुवर्देवाꣳ अगन्मामृता अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहꣳ रायस्पोषेण

सं मया॑ रा॒यस्पोषोऽन्ना॑य त्वा॒ऽन्नाद्या॑य त्वा॒ वाजा॑य त्वा वाजजि॒त्यायै॑ त्वा॒ऽमृत॑मसि॒ पुष्टि॑रसि प्र॒जन॑नमसि॥ ३९॥

अ॒पा॒नो वाजा॑य॒ नव॑ च॥९॥॥ [९]

वाज॑स्ये॒मं प्र॑स॒वः सु॑षुवे॒ अग्रे॒ सोम॒ꣳ राजा॑न॒मोष॑धीष्व॒प्सु। ता अ॒स्मभ्यं॒ मधु॑मतीर्भवन्तु व॒यꣳ रा॒ष्ट्रे जा॑ग्रियाम पुरोहि॑ताः॥ वाज॑स्ये॒दं प्र॑स॒व आ ब॑भूवे॒मा च॒ विश्वा॒ भुव॑नानि स॒र्वतः॑। स वि॒राज॒ं पर्ये॑ति प्रजा॒नन् प्र॒जां पुष्टिं॑ व॒र्धय॑मानो अ॒स्मे॥ वाज॑स्ये॒मां प्र॑स॒वः शि॑श्रिये॒ दिव॑मि॒मा च॒ विश्वा॒ भुव॑नानि स॒म्राट्। अदि॑त्सन्तं दापयतु प्रजा॒नन् र॒यिं॥ ४०॥

च॒ नः॒ सर्व॑वीरा॒ं नि य॑च्छतु॥ अग्ने॒ अच्छा॑ वदे॒ह नः॒ प्रति॑ नः सु॒मना॑ भव। प्र णो॑ यच्छ भुवस्पते धन॒दा अ॑सि न॒स्त्वम्॥ प्र णो॑ यच्छत्वर्य॒मा प्र भगः॒ प्र बृह॒स्पतिः॑। प्र दे॒वाः प्रोत सू॒नृता॒ प्र वाग्दे॒वी द॑दातु नः॥ अ॒र्य॒मणं॒ बृह॒स्पति॒मिन्द्रं॒ दाना॑य चोदय। वाचं॒ विष्णु॒ꣳ सर॑स्वतीꣳ सवि॒तारम्॑॥ ४१॥

च॒ वा॒जिनम्॑॥ सोम॒ꣳ राजा॑नं॒ वरु॑णम॒ग्निम॒न्वार॑भामहे। आ॒दि॒त्यान् विष्णु॒ꣳ सूर्यं॑ ब्र॒ह्माणं॑ च॒ बृह॒स्पतिम्॑॥ दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒ꣳ सर॑स्वत्यै

वा॒चो य॒न्तुर्य॒न्त्रेणा॒ग्नेस्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑ञ्चा॒मीन्द्र॑स्य॒ बृह॒स्पतेः॑स्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑ञ्चामि॥४२॥

र॒यि२ सं॑वि॒तार॒२ षट्त्रि॑२शच्च॥10॥॥ [१०]

अ॒ग्निरेका॑क्षरेण॒ वाच॒मुद॑जयद॒श्विनो॒ द्व्य॑क्षरेण प्राणापा॒नावुद॑ज विष्णु॒स्त्र्य॑क्षरेण॒ त्रील्लो॒कानुद॑जय॒त् सोम॒श्चतु॑रक्षरेण॒ चतु॑ष्पदः प॒शूनुद॑जयत् पू॒षा पञ्चा॑क्षरेण प॒ङ्क्तिमुद॑जयद्धा॒ता षड॑क्षरेण॒ षडृ॒तूनुद॑जयन्म॒रुतः॑ स॒प्ताक्ष॑रेण स॒प्तप॑दा॒२ शक्व॑री॒मुद॑जय॒न् बृह॒स्पतिः॑र॒ष्टाक्ष॑रेण गाय॒त्रीमुद॑जयन्मि॒त्रो नवा॑क्षरेण त्रि॒वृत॒३ स्तोम॒मुद॑जयत्॥४३॥

वरु॑णो॒ दशा॑क्षरेण वि॒राज॒मुद॑जय॒दिन्द्र॒ एका॑दशाक्षरेण त्रि॒ष्टुभ॒मुद॑जय॒द् विश्वे॑ दे॒वा द्वाद॑शाक्षरेण॒ जग॑ती॒मुद॑जय॒न् वस॑व॒स्त्रयो॑दशाक्षरेण त्रयोद॒श३ स्तोम॒मुद॑जयन् रु॒द्राश्चतु॑र्दशाक्षरे चतुर्द॒श३ स्तोम॒मुद॑जयन्नादि॒त्याः पञ्च॑दशाक्षरेण पञ्चद॒श३ स्तोम॒मुद॑जय॒न्नदि॑ति॒ष्षोड॑शाक्षरेण षोड॒श३ स्तोम॒मुद॑जयत् प्र॒जाप॑तिः स॒प्तद॑शाक्षरेण सप्तद॒श३ स्तोम॒मुद॑जयत्॥४४॥

अ॒ज॒य॒त् षट्त्वा॑रि२शच्च॥11॥॥ [११]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि नृ॒षद॑ त्वा द्रु॒षद॑ भुवन॒सद॒मिन्द्रा॑य॒

जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वोपया॒मगृ॑हीतो-ऽस्यप्सु॒षदं॑ त्वा घृत॒सदं॑ व्योम॒सद॒मिन्द्रा॑य॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वोपया॒मगृ॑हीतोऽसि पृथिवि॒षदं॑ त्वा-ऽन्तरिक्ष॒सदं॑ नाक॒सद॒मिन्द्रा॑य॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॥ ये ग्रहाः॑ पञ्चज॒नीना॒ येषां॑ ति॒स्रः प॑रम॒जाः। दैव्यः॒ कोशः॑॥४५॥

समु॑ज्झितः। तेषां॒ विशि॑प्रियाणा॒मिष॒मूर्ज॒ꣳ समग्र॑भीमे॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॥ अ॒पाꣳ रस॒मुद्व॑यस॒ꣳ सूर्य॑रश्मिꣳ स॒माभृ॑तम्। अ॒पाꣳ रस॑स्य॒ यो रस॒स्तं वो॑ गृह्णाम्युत्त॒ममे॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा॥ अ॒या वि॒ष्ठा ज॒नय॒न्कर्व॑राणि॒ स हि घृणि॑रु॒रुर्वरा॑य गा॒तुः। स प्रत्युदै॑द्धरुणो॒ मध्वो॒ अग्र॒ꣳ स्वायां॒ यत्त॒नुवां॑ त॒नूमैर॑यत। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनिः॑ प्र॒जाप॑तये त्वा॥४६॥

कोशं॑स्त॒नुवां॒ त्रयो॑दश च॥12॥॥ [१२]

अन्वह॒ मासा॒ अन्विद्वना॒न्यन्वोष॑धी॒रनु॒ पर्व॑तासः। अन्विन्द्र॒ꣳ रोद॑सी वावशा॒ने अन्वापो॑ अजिहत॒ जाय॑मानम्॥ अनु॑ ते दायि म॒ह इ॑न्द्रि॒याय॑ स॒त्रा ते॒ विश्व॒मनु॑ वृत्र॒हत्यै॑।

अनु॒ क्षत्र॒मनु॒ सहो॑ यजत्रेन्द्र॑ दे॒वेभि॒रनु॑ ते नृ॒षह्ये॑॥ इ॒न्द्रा॒णीमा॒सु नारि॑षु सु॒पत्नी॑म॒हम॑श्रवम्। न ह्य॒स्या अप॒रं च॒न ज॒रसा॑॥४७॥

मर॑ते॒ पति॑ः॥ नाहमि॑न्द्राणि रारण॒ सख्यु॑र्वृ॒षाक॑पेर् ऋ॒ते। यस्ये॒दमप्य॑ꣳ ह॒विः प्रि॒यं दे॒वेषु॒ गच्छ॑ति॥ यो जा॒त ए॒व प्र॑थ॒मो मन॑स्वान् दे॒वो दे॒वान् क्रतु॑ना प॒र्यभू॑षत्। यस्य॒ शुष्मा॒द्रोद॑सी॒ अभ्य॑सेतां नृ॒म्णस्य॑ म॒ह्ना स ज॑नास॒ इन्द्र॑ः॥ आ ते॑ म॒ह इ॑न्द्रोत्यु॑ग्र॒ सम॑न्यवो॒ यत् स॒मर॑न्त॒ सेना॑ः। पता॑ति दि॒द्युन्नर्य॑स्य बाहु॒वोर्मा ते॑॥४८॥

मनो॑ विष्व॒द्रिय॒ग्विचा॑रीत्॥ मा नो॑ मर्धी॒रा भ॑रा द॒द्धि तन्नः॑ प्र दा॒शुषे॒ दात॑वे॒ भूरि॒ यत् ते॑। नव्ये॑ दे॒ष्णे श॒स्ते अ॒स्मिन् त॑ उ॒क्थे प्र ब्र॑वाम व॒यमि॑न्द्र स्तु॒वन्त॑ः॥ आ तू भ॑र॒ माकि॑रे॒तत् परि॑ष्ठाद्वि॒द्मा हि त्वा॒ वसु॑पतिं॒ वसू॑नाम्। इन्द्र॒ यत् ते॒ माहि॑नं॒ दत्र॒मस्त्य॒स्मभ्यं॒ तद्धे॑र्यश्व॥४९॥

प्र य॑न्धि॥ प्र॒दा॒तार॑ꣳ हवामह॒ इन्द्र॒मा ह॒विषा॑ व॒यम्। उ॒भा हि हस्ता॒ वसु॑ना पृ॒णस्वाऽऽप्र य॑च्छ॒ दक्षि॑णा॒दोत स॒व्यात्॥ प्र॒दा॒ता व॒ज्री वृ॑ष॒भस्तु॑रा॒षाट्छु॒ष्मी राजा॑ वृत्र॒हा सो॑म॒पावा॑।

अ॒स्मिन् य॒ज्ञे ब॒र्हिष्या नि॒षद्याथा॑ भव॒ यज॑मानाय॒ शं योः॥ इन्द्रः॑ सु॒त्रामा॒ स्ववा॒ꣳ अवो॑भिः सुमृडी॒को भ॑वतु वि॒श्ववे॑दाः। बाध॑तां॒ द्वेषो॒ अभ॑यं कृणोतु सु॒वीर्य॑स्य॥५०॥

पत॑यः स्याम॥ तस्य॑ व॒यꣳ सु॑म॒तौ य॒ज्ञिय॒स्यापि॑ भ॒द्रे सौ॑मन॒से स्या॑म। स सु॒त्रामा॒ स्ववा॒ꣳ इन्द्रो॑ अ॒स्मे आ॒राच्चि॒द्द्वेषः॑ सनु॒तर्यु॑योतु॥ रे॒वतीर्नः॑ सध॒माद॒ इन्द्रे॑ सन्तु तु॒विवा॑जाः। क्षु॒मन्तो॒ याभि॒र्मदे॑म॥ प्रो ष्व॑स्मै पुरोर॒थमिन्द्रा॑य शू॒षम॑र्चत। अ॒भीके॑ चिदु लोक॒कृत् स॒ङ्गे स॒मत्सु॑ वृत्र॒हा। अ॒स्माक॑ बोधि चोदि॒ता नभ॑न्तामन्य॒केषाम्॑। ज्या॒का अधि॒ धन्व॑सु॥५१॥

ज॒रसा॒ मा ते॑ हर्यश्व सु॒वीर्य॒स्याध्येक॑ च॥13॥॥ [१३]

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनु॑मत्यै पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति धे॒नुर्दख्षि॑णा॒ ये प्र॒त्यञ्चः॒ शम्या॑या अव॒शीय॑न्ते॒ तन्नैर्ऋ॒तमेक॑कपालं कृ॒ष्णं वास॑ः कृ॒ष्णतू॑षं॒ दख्षि॑णा॒ वीहि॒ स्वाहाऽऽहु॑तिं जु॒षा॒ण ए॒ष ते॑ निर्ऋते भा॒गो भूते॑ ह॒विष्म॑त्यसि मु॒ञ्चेमम॒ꣳहस॒ः

स्वाहा॒ नमो॒ य इ॒दं च॒कारा॑ऽऽदि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पति॒ वरो॒ दख्षि॑णाऽऽग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं वाम॒नो व॒ही दख्षि॑णाऽग्नीषो॒मीयम्"॥१॥

एका॑दशकपाल॒ꣳ हिर॑ण्यं॒ दख्षि॑णे॒न्द्रमेका॑दशकपालमृष॒भो व॒ही दख्षि॑णाऽऽग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रं दध्यृ॑ष॒भो व॒ही दख्षि॑णैन्द्रा॒ग्नं द्वाद॑शकपालं वैश्वदे॒वं च॒रुं प्र॑थम॒जो व॒त्सो दख्षि॑णा सौ॒म्यꣳ श्या॑मा॒कं च॒रुं वासो॒ दख्षि॑णा॒ सर॑स्वत्यै च॒रुꣳ सर॑स्वते च॒रुं मि॑थु॒नौ गावौ॒ दख्षि॑णा॥२॥

अ॒ग्नी॒षो॒मीयं॒ चतु॑स्त्रिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति सौ॒म्यं च॒रुꣳ सा॑वि॒त्रं द्वाद॑शकपालꣳ सारस्व॒तं च॒रुं पौ॒ष्णं च॒रुं मा॑रु॒तꣳ स॒प्तक॑पालं वैश्वदे॒वीमा॒मिख्षां॑ द्यावापृथि॒व्यमेक॑कपालम्॥३॥

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाद॑श॥२॥॥ [२]

ऐ॒न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालं मारु॒तीमा॒मिख्षां॑ वारु॒णीमा॒मिख्षां॑ का॒यमेक॑कपालं प्रघा॒स्यान्॑ हवामहे म॒रुतो॑ य॒ज्ञवा॑हसः कर॒म्भेण॑ स॒जोष॑सः॥ मो षू ण॑ इन्द्र पृ॒थ्सु दे॒वास्तु॑ स्म ते शुष्मिन्नव॒या। म॒ही ह्य॑स्य मी॒ढुषो॑ य॒व्या। ह॒विष्म॑तो म॒रुतो॒

वन्दते गीः॥ यद् ग्रामे यदरण्ये यत् सभायां यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तं प्रेत सुदानवः॥४॥

वयं यद् विꣳशतिश्च॥३॥॥ [३]

अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति साकꣳ सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यो मध्यंदिने चरुं मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णा दर्वि परा पत सुपूर्णा पुनरापत। वस्नेव वि क्रीणावहा इषमूर्जꣳ शतक्रतो॥ देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे। निहारमिन्नि मे हरा निहारम्॥५॥

नि हरामि ते॥ मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशꣳ सप्तकपालं निर्वपति साकꣳ सूर्येणोद्यताग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुꣳ सावित्रं द्वादशकपालꣳ सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्नमेकादशकपालमैन्द्रं

च॒रुं वैश्व॑कर्म॒णमेक॑कपालम्॥६॥

हु॒रा॒ नि॒हारं॑ त्रि॒ꣳशच्च॑॥४॥॥ [४]

सोमा॑य पितृ॒मते॑ पुरो॒डाश॒ꣳ षट्क॑पालं॒ निर्व॑पति पि॒तृभ्यो॑ बर्हि॒षद्भ्यो॑ धा॒नाः पि॒तृभ्यो॑ऽग्निष्वा॒त्तेभ्यो॑ऽभिवा॒न्याय॑ दु॒ग्धे म॒न्थमे॒तत् ते॑ तत॒ ये च॒ त्वामन्वे॒तत् ते॑ पितामह प्रपितामह॒ ये च॒ त्वामन्वत्र॑ पितरो यथाभा॒गं म॑न्दध्व॒ꣳ सुस॑ꣳदृशं॑ त्वा व॒यं मघ॑वन् मन्दिषी॒महि॑॥ प्र नू॒नं पू॒र्णव॑न्धुरः स्तु॒तो या॑सि॒ वशा॒ꣳ अनु॑॥ योजा॒ न्विन्द्र ते॒ हरी॑॥७॥

अक्ष॒न्नमी॑मदन्त॒ ह्यव॑ प्रि॒या अ॑धूषत॥ अस्तो॑षत॒ स्वभा॑नवो॒ विप्रा॒ नवि॑ष्ठया म॒ती॥ योजा॒ न्विन्द्र ते॒ हरी॑॥ अख्ष॑न् पि॒तरोऽमी॑मदन्त पि॒तरोऽती॑तृपन्त पि॒तरोऽमी॑मृजन्त पि॒तरः॑॥ परे॑त पितरः सोम्या गम्भी॒रैः प॒थिभिः॑ पू॒र्व्यैः॥ अथा॑ पि॒तॄन्त्स्सु॑वि॒दत्रा॒ꣳ अपी॑त य॒मेन॒ ये स॑ध॒मादं॒ मद॑न्ति॥ मनो॒ न्वा हु॑वामहे नाराश॒ꣳसेन॒ स्तोमे॑न पितृ॒णां च॒ मन्म॑भिः॥ आ॥८॥

न॒ ए॒तु॒ मन॒ः पुन॒ः क्रत्वे॒ दक्षा॑य जी॒वसे॑॥ ज्योक् च॒ सूर्यं॑ दृ॒शे॥ पुन॑र्नः पि॒तरो॒ मनो॒ ददा॑तु॒ दैव्यो॒ जनः॑॥ जी॒वं व्रात॑ꣳ

सचेमहि॥ यद॒न्तरि॑क्षं पृथि॒वीमु॒त द्यां यन्मा॒तरं॑ पि॒तरं॑ वा जिहिꣳसि॒म॥ अ॒ग्निर्मा॒ तस्मा॒देन॑सो॒ गार्ह॑पत्यः॒ प्र मु॑ञ्चतु दुरि॒ता यानि॑ चकृ॒म क॒रोतु॒ मामने॒नसम्॑॥९॥

हरी॒ मन्म॑भि॒रा चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥५॥॥ [५]

प्र॒ति॒पू॒रु॒षमेक॑कपालान्निर्व॑प॒त्येक॒मति॑रिक्तं॒ याव॑न्तो गृ॒ह्याः॑ स्मस्तेभ्यः॒ कम॑करं पशू॒नाꣳ शर्मा॑सि॒ शर्म॒ यज॑मानस्य॒ शर्म॑ मे य॒च्छैक॑ ए॒व रु॒द्रो न द्वि॒तीया॑य तस्थ आ॒खुस्ते॑ रुद्र प॒शुस्तं जु॑षस्वै॒ष ते॑ रुद्र भा॒गः स॒ह स्वस्राऽम्बि॑कया॒ तं जु॑षस्व भेष॒जं गवेऽश्वा॑य॒ पुरु॑षाय भेष॒जमथो॑ अ॒स्मभ्यं॑ भेष॒जꣳ सुभे॑षजम्॥१०॥

यथाऽस॑ति॥ सु॒गं मे॒षाय॑ मे॒ष्या॑ अवा॑म्ब रु॒द्रम॑दिम॒ह्यव॑ दे॒वं त्र्य॑म्बकम्॥ यथा॑ नः॒ श्रेय॑सः॒ कर॒द्यथा॑ नो॒ वस्य॑सः॒ कर॒द्यथा॑ नः पशु॒मतः॒ कर॒द्यथा॑ नो व्यवसा॒यया॑त्॥ त्र्य॑म्बकं॑ यजामहे सुग॒न्धिं पु॑ष्टि॒वर्ध॑नम्॥ उ॒र्वा॒रु॒कमि॑व॒ बन्ध॑नान्मृत्योर्मु॑क्षीय॒ माऽमृता॑त्॥ ए॒ष ते॑ रुद्र भा॒गस्तं जु॑षस्व॒ तेना॑व॒सेन॑ प॒रो मूज॑व॒तोऽती॒ह्यव॑ततधन्वा॒ पिना॑कहस्तः॒ कृत्ति॑वासाः॥११॥

सुभे॑षजमिहि॒ त्रीणि॑ च॥६॥॥ [६]

ऐन्द्राग्नं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयः सौर्यमेककपालं द्वादशगवꣳ सीरं दख्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं धेनुर्दख्षिणा ये देवाः पुरःसदोऽग्निनेत्रा दख्षिणसदो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रख्षोहणस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यः॥१२॥

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढꣳ रख्षः संदग्धꣳ रख्ष इदमहꣳ रख्षोऽभि सं दहाम्यग्नये रख्षोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे वरुणाय बृहस्पतये दुवस्वते रख्षोघ्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो दख्षिणा देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याꣳ रख्षसो वधं जुहोमि हतꣳ रख्षोऽवधिष्म रख्षो यद्वस्ते तद्दख्षिणा॥१३॥

तेभ्यः पञ्चत्वारिꣳशच्च॥७॥॥ [७]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै चरुꣳ राकायै चरुꣳ सिनीवाल्यै चरुं कुह्वै चरुं

मिथुनौ गावौ दक्षिणाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं वामनो वही दक्षिणा ऽग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालꣳ सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुꣳ श्यामो दक्षिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा वारुणं यवमयं चरुमश्वो दक्षिणा॥१४॥

निरष्टौ च॥८॥॥ [८]

बार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालꣳ राजन्यस्य गृह ऋषभो दक्षिणा ऽऽदित्यं चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दक्षिणा नैर्ऋतं चरुं परिवृत्त्यै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं कृष्णा कूटा दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालꣳ सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं दशकपालꣳ सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा मारुतꣳ सप्तकपालं ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालं॥१५॥

रथ्तुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाऽऽश्विनं द्विकपालꣳ

संग्रहीतुर्गृहे संवात्यौ दख्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दख्षिणा रौद्रं गावीधुकं चरुमख्षावापस्य गृहे शबल उद्वारो दख्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायाꣳहोमुचेऽयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यान्मैत्राबार्हस्पत्यं भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयंमथित आज्य आश्वत्थे॥१६॥

पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाꣳश्चाकर्णाꣳश्च तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पयसि बार्हस्पत्यो येऽकर्णाः स आज्ये मैत्रः स्वयंकृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं बर्हिः स्वयंकृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दख्षिणा॥१७॥

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिꣳशच्च॥९॥॥ [९]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां व्रीहीणाꣳ सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुꣳ सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणाꣳ रुद्राय पशुपतये गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्यायाऽऽम्बानां चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं

च॒रुꣳ स॑वि॒ता त्वा॑ प्रस॒वाना॑ꣳ सुवताम॒ग्निर्गृ॒हप॑तीना॒ꣳ सोमो॒ वन॒स्पती॑नाꣳ रु॒द्रः प॑शू॒नां॥१८॥

बृह॒स्पति॑र्वा॒चामिन्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठानां॑ मि॒त्रः स॒त्यानां॒ वरु॑णो॒ धर्म॑पतीनां॒ ये दे॑वा देव॒सुवः॒ स्थ त इ॒ममा॑मुष्याय॒णम॑-नमि॒त्राय॑ सुवध्वं मह॒ते क्ष॒त्राय॑ मह॒त आधि॑पत्याय मह॒ते जान॑राज्याये॒ष वो॑ भरता॒ राजा॒ सोमो॒ऽस्माक॑ब्राह्म॒णाना॒ꣳ राजा॒ प्रति॒ त्यन्नाम॑ रा॒ज्यम॑धायि॒ स्वां त॒नुवं॒ वरु॑णो अशिश्रे॒च्छुचे॑र्मि॒त्रस्य॒ व्रत्या॑ अभू॒माम॑न्महि मह॒त ऋ॒तस्य॒ नाम॒ सर्वे॒ व्राता॒ वरु॑णस्याभूव॒न्वि मि॒त्र एवै॒रर॑तिमतारी॒दसू॑षुदन्त य॒ज्ञिया॑ ऋ॒तेन॒ व्यु॑ त्रि॒तो ज॑रि॒माणं॑ न आन॒ड् विष्णो॒ः क्रमो॑ऽसि॒ विष्णो॑ः क्रा॒न्तम॑सि॒ विष्णो॒र्विक्रा॑न्तमसि॥१९॥

प॒शू॒नां व्राता॒ः पश्चं॑विꣳशतिश्च॥10॥॥ [१०]

अ॒र्थत॑ः स्था॒ऽपां पति॑रसि॒ वृषा॑स्यू॒र्मिर्वृ॑षसे॒नो॑ऽसि व्रज॒ख्षित॑ः स्थ म॒रुता॒मोज॑ः स्थ॒ सूर्य॑वर्चसः स्थ॒ सूर्य॑त्वचसः स्थ॒ मान्दा॑ः स्थ॒ वाशा॑ः स्थ॒ शक्क॑रीः स्थ विश्व॒भृत॑ः स्थ जन॒भृत॑ः स्था॒ऽग्नेस्ते॑ज॒स्या॑ः स्था॒ऽपामोष॑धीना॒ꣳ रस॑ः

स्था॒ऽपो दे॒वीर्मधु॑मतीरगृह्ण॒न्नूर्ज॑स्वती राज॒सूया॑य॒ चिता॑नाः। याभि॑र्मि॒त्रावरु॑णाव॒भ्यषि॑ञ्चन् याभि॒रिन्द्र॒मन॑य॒न्नत्यरा॑तीः॥ रा॒ष्ट्र॒दाः स्थ॑ रा॒ष्ट्रं द॑त्त॒ स्वाहा॑ राष्ट्र॒दाः स्थ॑ रा॒ष्ट्रम॒मुष्मै॑ दत्त॥२०॥

अत्येका॑दश च॥11॥॥ [११]

देवी॑राप॒ः सं मधु॑मती॒र्मधु॑मतीभिः सृज्यध्व॒ं महि॒ वर्चः॑ क्ष॒त्रिया॑य वन्वा॒ना अना॑धृष्टाः सीद॒तोर्ज॑स्वती॒र्महि॒ वर्चः॑ क्ष॒त्रिया॑य॒ दध॑ती॒रनि॑भृष्टमसि वा॒चो बन्धु॑स्तपो॒जाः सोम॑स्य दा॒त्रम॑सि शु॒क्रा वः॑ शु॒क्रेणोत्पु॑नामि च॒न्द्राश्च॒न्द्रेणा॒मृता॑ अ॒मृते॑न॒ स्वाहा॑ राज॒सूया॑य॒ चिता॑नाः॥ स॒धमादौ॑ द्यु॒म्निनी॒रूर्ज॑ ए॒ता अनि॑भृष्टा अप॒स्युवो॒ वसा॑नः। प॒स्त्या॑सु चक्रे॒ वरु॑णः स॒धस्थ॑म॒पा॒ꣳ शिशु॑ः॥२१॥

मा॒तृत॑मास्व॒न्तः॥ ख्ष॒त्रस्योल्ब॑मसि ख्ष॒त्रस्य॒ योनि॑र॒स्याविं॑न्नो अ॒ग्निर्गृ॒हप॑ति॒राविं॑न्न॒ इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वा॒ आविं॑न्नः पू॒षा वि॒श्ववे॑दा॒ आविं॑न्नौ मि॒त्रावरु॑णावृता॒वृधा॒वाविं॑न्ने॒ द्यावा॑पृथि॒वी धृ॒तव्र॑ते॒ आविं॑न्ना दे॒व्यदि॑तिर्विश्वरू॒प्याविं॑न्नो ऽयम॒सावा॑मुष्याय॒णो॑ऽस्यां वि॒श्यस्मिन् रा॒ष्ट्रे म॑ह॒ते ख्ष॒त्राय॑

महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाꣳ राजेन्द्रस्य॥२२॥

वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयायं वृत्रं वध्याच्छत्रुबाधनाः स्थ पात मा प्रत्यञ्चं पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्चं मा पात दिग्भ्यो मा पात विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः पात हिरण्यवर्णावुषसा विरोकेऽयः स्थूणावुदितौ सूर्यस्याऽऽरोहतं वरुण मित्र गर्तं ततश्चख्याथामदितिं दितिं च॥२३॥

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारिꣳशच्च॥12॥॥ [१२]

समिधमा तिष्ठ गायत्री त्वा छन्दसामवतु त्रिवृथ्स्तोमो रथन्तरꣳ सामाग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणमुग्रामा तिष्ठ त्रिष्टुप् त्वा छन्दसामवतु पञ्चदशः स्तोमो बृहत्सामेन्द्रो देवता ख्षत्रं द्रविणं विराजमा तिष्ठ जगती त्वा छन्दसामवतु सप्तदशः स्तोमो वैरूपꣳ साम मरुतो देवता विड्द्रविणमुदीचीमा तिष्ठानुष्टुप् त्वा॥२४॥

छन्दसामवत्वेकविꣳशः स्तोमो वैराजꣳ साम मित्रावरुणौ देवता बलं द्रविणमूर्ध्वामा तिष्ठ पङ्क्तिस्त्वा छन्दसामवतु त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ स्तोमौ शाक्कररैवते सामनी बृहस्पतिर्देवता

वर्चो द्रविणमीदृङ् चान्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च संमितश्च सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माꣳश्च सत्यश्चर्तपाश्च॥२५॥

अत्यꣳहाः। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहाऽꣳशाय स्वाहा भगाय स्वाहा रुद्रेत्रस्य पतये स्वाहा पृथिव्यै स्वाहा ऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहा-ऽद्भ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः स्वाहा परिप्लवेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥२६॥

अनुष्टुप्त्वर्तपाश्च सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥13॥ [१३]

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा पाहि दिद्योन्मा पाह्यवेष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचꣳ सुवन्तां ते ते प्राणꣳ सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रꣳ सुवन्ताꣳ सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेः॥२७॥

तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण

म॒रुता॒मोज॑सा रुष॒त्राणां॑ रुष॒त्रप॑तिर॒स्यति॑ दि॒वस्पा॑हि स॒मावं॑वृत्रन्नध॒रागुदी॑चीर॒हिं बु॒ध्नियं॒मनु॑ सं॒चर॑न्तीस्ताः पर्व॑तस्य वृष॒भस्य॑ पृ॒ष्ठे नाव॑श्चरन्ति स्व॒सिच॑ इया॒नाः॥ रुद्र॒ यत्ते॒ क्रयी॒ पर॒ं नाम॒ तस्मै॑ हु॒तम॑सि य॒मेष्ट॑मसि। प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यो विश्वा॑ जा॒तानि॒ परि॒ ता ब॑भूव। यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यꣳ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्॥२८॥

अ॒ग्नेस्तैका॑दश च॥14॥॥ [१४]

इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्र॑घ्नस्त्वया॒ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्यान्मि॒त्रावरु॑णयोस प्रशा॒स्त्रोः प्र॒शिषा॑ युनज्मि य॒ज्ञस्य॒ योगे॑न॒ विष्णो॒ः क्रमो॑ऽसि॒ विष्णोः॑ क्रा॒न्तम॑सि॒ विष्णो॒र्विक्रा॑न्तमसि म॒रुतां॑ प्रस॒वे जे॑षमा॒प्तं मन॒ः सम॒हमि॑न्द्रि॒येण॑ वी॒र्येण॑ पशू॒नां म॒न्युर॑सि॒ तवे॑व मे म॒न्युर्भू॑या॒न्नमो॑ मा॒त्रे पृ॑थि॒व्यै माऽहं मा॒तरं॑ पृथि॒वीꣳ हिꣳ॑सिषं॒ मा॥२९॥

मां मा॒ता पृ॑थि॒वी हिꣳ॑सी॒दिय॑द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे धेह्य॒ूर्ग॒स्यूर्जं॑ मे धेहि॒ युङ्ङ॑सि॒ वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॒ मयि॑ धेह्य॒ग्नये॑ गृ॒हप॑तये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ वन॒स्पत॑ये॒ स्वाहेन्द्र॑स्य॒ बला॑य॒ स्वाहा॑ म॒रुता॒मोज॑से॒ स्वाहा॑ ह॒ꣳसः शु॑चि॒षद्वसु॑रन्तरिख्ष- सद्धोता॑

वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्॥३०॥

हिꣳसिषं मर्तजास्त्रीणि च॥15॥॥ [१५]

मित्रोऽसि वरुणोऽसि समहं विश्वैर्देवैः ख्षत्रस्य नाभिरसि ख्षत्रस्य योनिरसि स्योनामा सीद सुषदामा सीद मा त्वा हिꣳसीन्मा मा हिꣳसीन्निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा साम्राज्याय सुक्रतुर्ब्रह्मा ३ न् त्वꣳ राजन् ब्रह्माऽसि सविताऽसि सत्यसवो ब्रह्मा ३ न् त्वꣳ राजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि सत्यौजाः॥३१॥

ब्रह्मा ३ न् त्वꣳ राजन् ब्रह्माऽसि मित्रोऽसि सुशेवो ब्रह्मा ३ न् त्वꣳ राजन् ब्रह्माऽसि वरुणोऽसि सत्यधर्मेन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तेन मे रध्य दिशोऽभ्यꣳय राजाऽभूत् सुश्लोकाँ 4 सुमङ्गलाँ 4 सत्यराजा ३ न्। अपां नप्त्रे स्वाहोर्जो नप्त्रे स्वाहाऽग्नये गृहपतये स्वाहा॥३२॥

सत्यौजाश्चत्वारिꣳशच्च॥16॥॥ [१६]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं वत्सतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो

दक्षि॑णा पौ॒ष्णं च॒रु ३ श्या॒मो दक्षि॑णा बार्हस्प॒त्यं च॒रु २ शि॑तिपृ॒ष्ठो दक्षि॑णै॒न्द्रमेका॑दशकपालमृष॒भो दक्षि॑णा वारु॒णं दश॑कपालं म॒हानि॑रष्टो॒ दक्षि॑णा सौ॒म्यं च॒रुं ब॒भ्रुर्दक्षि॑णा त्वा॒ष्ट्रम॒ष्टाक॑पाल २ शु॒ण्ठो दक्षि॑णा वैष्ण॒वं त्रि॑कपा॒लं वा॑म॒नो दक्षि॑णा॥ ३३॥

आ॒ग्ने॒यं द्विच॑त्वारि २ शत्॥17॥॥ [१७]

स॒द्यो दी॑क्षयन्ति स॒द्यः सोमं॑ क्रीणन्ति पुण्डरिस्र॒जां प्र य॑च्छति द॒शभि॑र्वथ्सत॒रैः सोमं॑ क्रीणाति दश॒पेयो॑ भवति श॒तं ब्रा॑ह्म॒णाः पि॑बन्ति सप्तद॒श ३ स्तो॒त्रं भ॑वति प्राका॒शाव॑ध्व॒र्यवे॑ ददाति॒ स्रज॑मुद्गा॒त्रे रु॒क्म २ होत्रे-ऽश्वं॑ प्रस्तोतृप्रतिह॒र्तृभ्यां॒ द्वाद॑श पष्ठौ॒हीर्ब्र॒ह्मणे॑ व॒शां मै॑त्रावरु॒णाय॑र्ष॒भं ब्रा॑ह्मणाच्छ॒ २ सिने॒ वास॑सी नेष्टापो॒तृभ्या॒ २ स्थूरि॑ यवाचि॒तम॑च्छावा॒काया॑न॒ङ्वाह॑म॒ग्नीधे॑ भार्ग॒वो होता॑ भवति श्राय॒न्तीयं॑ ब्रह्मसा॒मं भ॑वति वारव॒न्तीय॑मग्निष्टोमसा॒म २ सा॑रस्व॒तीर॒पो गृ॑ह्णाति॥ ३४॥

वा॒र॒व॒न्तीयं॑ च॒त्वारि॑ च॥18॥॥ [१८]

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं॒ दक्षि॑णै॒न्द्रमेका॑दशकपा

दख्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गी पष्ठौही दख्षिणा मैत्रावरुणीमामिख्षा वशा दख्षिणा बार्हस्पत्यं चरुꣳ शितिपृष्ठो दख्षिणाऽऽदित्यां मल्हां गर्भिणीमा लभते मारुतीं पृश्निं पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुꣳ सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं तिसृधन्वꣳ शुष्कदृतिर्दख्षिणा॥३५॥

आग्नेयꣳ सप्तचत्वारिꣳशत्॥19॥॥ [१९]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुꣳ सावित्रं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं दख्षिणो रथवाहनवाहो दख्षिणा सारस्वतं चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं ख्षैत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो दख्षिणा॥३६॥

आग्नेयं चतुस्त्रिꣳशत्॥20॥॥ [२०]

स्वाद्वीं त्वा स्वादुना तीव्रां तीव्रेणामृतामममृतेन सृजामि सꣳसोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्रुतꣳ सोमꣳ सूर्यस्य

दुहि॒ता। वारे॑ण॒ शश्व॑ता॒ तना॑॥ वा॒युः पू॒तः प॒वित्रे॑ण प्र॒त्यङ्रक्सोमो॒ अति॑द्रुतः। इन्द्र॑स्य॒ युज्यः॒ सखा॑॥ कु॒विद॒ङ्ग यव॑मन्तो॒ यव॑ चि॒द्यथा॒ दान्त्य॑नुपू॒र्वं वि॒यूय॑। इ॒हेहै॑षां कृणुत॒ भोज॑नानि॒ ये ब॒र्हिषो॒ नमो॑वृक्तिं॒ न ज॒ग्मुः॥ आ॒श्वि॒नं धू॒म्रमा ल॑भते सारस्व॒तं मे॒षमै॒न्द्रमृ॑ष॒भमै॒न्द्रमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पति सावि॒त्रं द्वाद॑शकपालं वारु॒णं दश॑कपालꣳ सोम॑प्रतीकाः पितरस्तृप्णुत॒ वड॑बा॒ दख्षि॑णा॥३७॥

भोज॑नानि॒ षड्ꣳवि॑ꣳशतिश्च॥21॥॥ [२१]

अग्ना॑विष्णू॒ मह॒ि तद्वां॑ मह॒ित्वं वी॒तं घृ॒तस्य॒ गुह्या॑नि॒ नाम॑। दमे॑दमे स॒प्त रत्ना॒ दधा॑ना॒ प्रति॑ वां जि॒ह्वा घृ॒तमा च॑रण्येत्॥ अग्ना॑विष्णू॒ मह॒ि धाम॑ प्रि॒यं वां॑ वी॒थो घृ॒तस्य॒ गुह्या॑ जुषा॒णा। दमे॑दमे सुष्टु॒तीर्वा॑वृधा॒ना प्रति॑ वां जि॒ह्वा घृ॒तमुच्च॑रण्येत्॥ प्र णो॑ दे॒वी सर॑स्वती॒ वाजे॑भिर्वा॒जिनी॑वती। धी॒नाम॑वि॒त्र्य॑वतु। आ नो॑ दि॒वो बृ॑ह॒तः॥३८॥

पर्व॑ता॒दा सर॑स्वती यज॒ता ग॑न्तु य॒ज्ञम्। हवं॑ दे॒वी जु॑जुषा॒णा घृ॒ताची॑ श॒ग्मां नो॒ वाच॑मुश॒ती शृ॑णोतु॥ बृह॑स्पते जु॒षस्व॑ नो ह॒व्यानि॑ विश्वदेव्य। रास्व॒ रत्ना॑नि दा॒शुषे॑॥

एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्॥ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्युमद्विभाति क्रतुमज्जनेषु। यद्दीदयच्छवसा॥३९॥

ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजाꣳसि सुक्रतू॥ प्र बाहवा सिसृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ नो जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्व्यं गिरा देवमीडे वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधसम्॥ मक्षू देववतो रथः॥४०॥

शूरो वा पृत्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न देवयो॥ असदत्रं सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्विंयम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशन्न प्र योषन्न योषति॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पपुरिं च॥४१॥

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा

वि वृ॑हतं॒ विषू॑चीममी॑वा॒ या नो॒ गय॑माविवेश॑। आ॒रे बा॑धेथां॒ निर्ऋ॑तिं परा॒चैः कृ॒तं चि॒देनः॒ प्रमु॑मुक्तम॒स्मत्॥ सोमा॑रुद्रा यु॒वमे॒तान्य॒स्मे विश्वा॑ त॒नूषु॑ भेष॒जानि॑ धत्तम्। अव॑ स्यतं मु॒ञ्चतं॒ यन्नो॒ अस्ति॑ त॒नूषु॑ ब॒द्धं कृ॒तमेनो॑ अ॒स्मत्॥ सोमा॑पूषणा॒ जन॑ना रयी॒णां जन॑ना दि॒वो जन॑ना पृथि॒व्याः। जा॒तौ विश्व॑स्य॒ भुव॑नस्य गो॒पौ दे॒वा अ॑कृण्वन्न॒मृत॑स्य॒ नाभि॑म्॥ इ॒मौ दे॒वौ जाय॑मानौ जु॒षन्ते॒मौ तमा॑ꣳसि गूहता॒मजु॑ष्टा। आ॒भ्यामिन्द्रः॑ प॒क्वमा॒मास्व॒न्तः सो॑मापू॒षभ्यां॑ जनदु॒स्रियासु॥४२॥

बृ॒ह॒तः शव॑सा॒ रथः॒ पपु॑रिं च दि॒वो जन॑ना॒ पञ्च॑विꣳशतिश्च॥22॥॥ [२२]

वा॒य॒व्यं॑ प्र॒जाप॑ति॒स्ता वरु॑णन्देवासु॒रा ए॒ष्व॑सावा॑दि॒त्यो दश॑र्ष॒भा॒मिन्द्रो॑ व॒लस्य॑ बार्ह॒स्प॒त्यं व॑षट्का॒रो॑ऽसौ सौ॒रीं वरु॑णमाश्वि॒नमिन्द्रं॑ वो॒ नर॒ एका॑दश॥11॥ वा॒य॒व्य॑माग्ने॒यीङ्कृ॑ष्णग्री॒वीम॒सावा॑दि॒त्यो वा अ॑होरा॒त्राणि॑ वषट्का॒रः प्र॑जनयि॒ता हु॑वे तु॒राणां॒ पञ्च॑षष्टिः॥65॥ वा॒य॒व्यं॑ प्रमो॑षीः॥ ——— ———॥ प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ ———॥ [२३]

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वा॒य॒व्यꣳ श्वे॒तमाल॑भेत॒ भूति॑कामो वा॒युर्वैH क्षेपि॑ष्ठा दे॒वता॑ वा॒युमे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॒ भूति॑ङ्गमयति॒ भव॑त्ये॒वाति॑क्षिप्रा दे॒वतेत्या॑हुः॒ सैन॑मीश्व॒रा प्र॒दह॒ इत्ये॒तमे॒व सन्तं॑ वा॒यवे॑ नि॒युत्व॑त॒ आल॑भेत नि॒युद्वा अ॑स्य॒ धृति॑र्द्धृ॒त ए॒व भूति॒मुपै॒त्यप्र॑दाहाय॒ भव॑त्ये॒व (1)

वा॒यवे॑ नि॒युत्व॑त॒ आल॑भेत॒ ग्राम॑कामो वा॒युर्वा इ॒माः प्र॒जा न॑स्यो॒ता ने॑नीयते वा॒युमे॒व नि॒युत्व॑न्तꣳ स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्र॒जा न॑स्यो॒ता नियच्छति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वति नि॒युत्व॑ते भवति ध्रु॒वा ए॒वास्मा॒ अन॑पगाः करोति वा॒यवे॑ नि॒युत्व॑त॒ आल॑भेत प्र॒जाका॑मः प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत्प्रा॑णापा॒नौ खलु॒ वा ए॒तस्य॑ प्र॒जायाः॑ (2)

अप॑क्रामतो॒ योऽल॑ प्र॒जाये॒ सन्प्र॒जान्न वि॒न्दते॑ वा॒युमे॒व नि॒युत्व॑न्तꣳ स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्राणापा॒ना-भ्यां॑ प्र॒जां प्रज॑नयति वि॒न्दते॑ प्र॒जाँवा॒यवे॑ नि॒युत्व॑त॒ आल॑भेत॒

ज्योगा॑मयावी प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत् प्रा॑णापा॒नौ खलु॒ वा ए॒तस्मा॒दप॑क्रामतो॒ यस्य॒ ज्योगा॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्व॑न्त॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ (3)

धा॒व॒ति॒ स ए॒वास्मि॑न्प्राणापा॒नौ द॑धात्यु॒त यदी॒तासु॒र्भव॑ति॒ जीव॑त्ये॒व प्र॒जाप॑तिर्वा इ॒दमेक॑ आसी॒थ्सो॑ऽकामयत प्र॒जाः प॒शून्थ्सृ॑जे॒येति॒ स आ॒त्मनो॑ व॒पामुद॑क्खिद॒त्ताम॒ग्नौ प्रागृ॑ह्णा॒त्ततो॒ऽजस्तू॑प॒रः सम॑भव॒त्तꣳ स्वायै॑ दे॒वता॑या॒ आ-ऽल॑भत॒ ततो॒ वै स प्र॒जाः प॒शून॑सृजत॒ यः प्र॒जाका॑मः (4)

प॒शुका॑मः॒ स्याथ्स ए॒तं प्रा॑जाप॒त्यम॒जन्तू॑प॒रमाल॑भेत प्र॒जाप॑तिमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्र॒जां प॒शून्प्रज॑नयति॒ यच्छ्मश्रु॒णस्तत्पुरु॑षाणाꣳ रू॒पं यत्तू॑प॒रस्तदश्वा॑नां॒ यद॒न्यतो॑द॒न्तद्गवां॒ यदव्या॑ इव श॒फास्तदवी॑नां॒ यद॒ज- स्तद॒जाना॑मे॒ताव॑न्तो॒ वै ग्रा॒म्याः प॒शव॒स्तान् (5)

रू॒पेणै॒वाव॑रुन्धे सोमापौ॒ष्णन्नै॒तमाल॑भेत प॒शुका॑मो॒ द्वौ वा अ॒जाये॒ स्तनौ॒ नाने॒व द्वाव॒भिजाये॑ते॒ ऊर्ज॑ं पुष्टि॑न्तृ॒तीय॑ः सोमापू॒षणा॑वे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मै॑

प॒शून्प्रज॑नयतः॒ सोमो॒ वै रे॑तो॒धाः पू॒षा प॑शू॒नां प्र॑जनयि॒ता सोम॑ ए॒वास्मै॒ रेतो॒ दधा॑ति पू॒षा प॒शून्प्रज॑नय॒त्यौदु॑म्बरो॒ यूपो॑ भव॒त्यूर्ग्वा उ॑दुं॒बर॒ ऊर्क्प॒शव॑ ऊ॒र्जैवास्मा॒ ऊर्जं॑ प॒शूनव॑रुन्धे॥६॥

—[१]भव॑त्ये॒व प्र॒जाया॑ आ॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्व॑न्त॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ प्र॒जाका॑म॒स्तान् यूप॒स्त्रयो॑दश च।(1)]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑स्माथ्सृ॒ष्टाः परा॑चीराय॒न्ता वरु॑णमगच्छ॒न्ता अन्वै॒त्ताः पुन॑रयाचत॒ ता अ॑स्मै॒ न पुन॑रददा॒थ्सोऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणी॒ष्वाथ॑ मे॒ पुन॑र्दे॒हीति॒ तासां॑ वर॒माऽल॑भत॒ स कृ॒ष्ण एक॑शितिपादभव॒द्यो वरु॑णगृहीतः॒ स्याथ्स ए॒तं वा॑रु॒णं कृ॒ष्णमेक॑शितिपाद॒मालं॑भेत॒ वरु॑णम् (7)

ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति कृ॒ष्ण एक॑शितिपाद्भवति वारु॒णो ह्ये॑ष दे॒वत॑या॒ समृ॑द्ध्यै॒ सुव॑र्भानुरासु॒रः सूर्य॒न्तम॑साऽविध्य॒त्तस्मै॑ दे॒वाः प्रायं॑श्चित्तिमैच्छ॒न्तस्य॒ यत्प्र॑थ॒मन्तमो॒ऽपाघ्न॒न्थ्सा कृ॒ष्णा-ऽविं॑रभव॒द्यद्द्वि॒तीय॒ꣳ सा फल्गु॑नी॒ यत्तृ॒तीय॒ꣳ सा ब॑ल॒रूपी

यदद्ध्यस्थादपाकृन्तन्थ्साऽविऽर्वशा (8)

समभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयꣳ समभूत्कस्मा इममालफ्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत प्रथेय पशुभिः प्र प्रजया जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामाय (9)

आ लभेतादित्यानेव कामꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एता मल्हा आलऽभन्ताग्नेयीङ्कृष्णग्रीवीꣳ सꣳहितामैन्द्रीꣳ श्वेतां बार्हस्पत्यान्ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एता मल्हा आलभेत (10)

आग्नेयीङ्कृष्णग्रीवीꣳ सꣳहितामैन्द्रीꣳ श्वेतां बार्हस्पत्यामेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोपधावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वसन्ता प्रातराग्नेयीङ्कृष्णग्रीवीमालभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने सꣳहितामैन्द्रीꣳ शरद्यपराह्णे श्वेतां

बार्हस्पत्यात्त्रीणि वा आदित्यस्य तेजाꣳसि वसन्ताँ प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजाꣳसि तान्येव (11)

अव रुन्धे सं वथ्सरं पर्यालभ्यन्ते सं वथ्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता सं वथ्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्येव भवति गर्भिणयो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं मेषीमालभेत य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचन्न वदेद्वाग्वै सरस्वती सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति सैवास्मिन्न् (12)

वाचन्दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति तस्मान्मनुष्याः सर्वां वाचं वदन्त्याग्नेयङ्कृष्णग्रीवमा लभेत सौम्यं बभ्रुञ्ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरङ्गच्छति सोमꣳ रसो यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरन्निष्क्रीणाति सोमाद्रसमुत यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बभ्रुमालभेताग्नेयङ्
प्रजाकामः सोमः (13)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानाँ प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयङ्कृष्ण-

ग्रीवमालभेत सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत यदाग्नेयो भवति तेज एवास्मिन्तेन दधाति यथ्सौम्यो ब्रह्मवर्चसन्तेन कृष्णग्रीव आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (14)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्

सौम्यं बभ्रुमाग्नेयङ्कृष्णग्रीवं पुरोधाया२ स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रं परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनन्दधते॥ (15)

लभेत वरुणं वशैतामविं वशामादित्येभ्यः कामाय मलहा आलभेत तान्येव सैवास्मिन्थ्सोमश्श्वेतो भवति त्रिचत्वारि२शच्च। (2)।॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्द्धन्त स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्त ५ स्वायै देवतायाआऽलभत ततो वै स इमाल्लोँकानभ्यजयद्वैष्णवं वामनमालभेत स्पर्द्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोँकानभिजयति विषम आलभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृध्या इन्द्राय मन्युमते मनस्वते ललाम प्राश्वृङ्गमालभेत सङ्ग्रामे (16)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामञ्जयतीन्द्रमेव

म॑न्युमन्तं॒ मन॑स्वन्त॒ꣳ स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ जय॑ति॒ तꣳ सं॑ग्रा॒ममिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पृश्नि॒स॒क्थमाल॑भेत॒ ग्राम॑काम॒ इन्द्र॑मे॒व म॒रुत्व॑न्त॒ꣳ स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्रय॑च्छति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वति॒ यदृ॑ष॒भस्तेन॑ (17)

ऐ॒न्द्रो यत्पृश्नि॒स्तेन॑ मारु॒तः समृ॑द्ध्यै प॒श्चात्पृ॑श्नि॒स॒क्थो भ॑वति पश्चादन्ववसा॒यिनी॑मे॒वास्मै॒ विश॑ङ्करोति सौ॒म्यं ब॒भ्रुमाल॑भे॒तान्न॑कामः सौ॒म्यं वा अन्न॒ꣳ सोम॑मे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॒ अन्नं॒ प्रय॑च्छत्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति ब॒भ्रुर्भ॑वत्ये॒तद्वा अन्न॑स्य रू॒पꣳ समृ॑द्ध्यै सौ॒म्यं ब॒भ्रुमाल॑भेत॒ यमलम्॑ (18)

रा॒ज्याय॒ सन्तꣳ॑ रा॒ज्यन्नोप॒नमे॑थ्सौ॒म्यं वै रा॒ज्यꣳ सोम॑मे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ रा॒ज्यं प्रय॑च्छ॒त्युपै॑नꣳ रा॒ज्यन्न॑मति ब॒भ्रुर्भ॑वत्ये॒तद्वै सोम॑स्य रू॒पꣳ समृ॑द्ध्या॒ इन्द्रा॑य वृत्र॒तुरे॑ ल॒लाम॑ प्राशृ॒ङ्गमाल॑भेत ग॒तश्री॑ः प्रति॒ष्ठाका॑मः पा॒प्मान॑मे॒व वृ॒त्रन्ती॒र्त्वा प्र॑ति॒ष्ठाङ्ग॑च्छ॒तीन्द्रा॑याभिमाति॒घ्ने ल॒लाम॑ प्राशृ॒ङ्गमा (19)

लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमातिहन्ꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत इन्द्राय वज्रिणे ललामं प्राशृङ्गमालभेत यमलꣳ राज्याय सन्तꣳ राज्यन्नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति स एनं वज्रो भूत्वा इन्ध उपैनꣳ राज्यन्नमति ललामः प्राशृङ्गो भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपꣳ समृद्ध्यै॥ (20)

सङ्ग्रामे तेनालमभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमैनं पञ्चदश च।3।॥ [३]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतान्दशर्षभामाऽलभन्त तयैवास्मिन्नृचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकाम स्यात्तस्मा एतान्दशर्षभामाऽलभेतामुमेवादित्यꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्ब्रह्म- वर्चसन्दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वसन्तां प्रातस्त्रीँल्ललामानालभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने (21)

त्रीञ्छितिपृष्ठाञ्छरद्यपराह्णे त्रीञ्छितिवारान्त्रीणि वा आदित्यस्य तेजाꣳसि वसन्तां प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजाꣳसि तान्येवावरुन्धे त्रयस्त्रय

आलभ्यन्तेऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति सं वथ्सरं पर्यालभ्यन्ते सं वथ्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता सं वथ्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्येव भवति सं वथ्सरस्य परस्तात्प्राजापत्यङ्कद्रुम् (22)

आलभेत प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठति यदि बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णꣳ श्याममालभेत सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचङ्करोति न दुश्चर्मा भवति देवाश्च वै यमश्चास्मिल्लोकेऽस्पर्द्धन्त स यमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत तद्यमस्य (23)

यमत्वन्ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्वयꣳ स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्थ्स एतौ प्रजापतिरात्मन उक्षवशौ निरमिमीत ते देवा वैष्णावरुणीं वशामा-ऽलभन्तेन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तेन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत यो भ्रातृव्यवान्थ्स्याथ्स स्पर्द्धमानो वैष्णावरुणीम् (24)

वशामालभेतेन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यङ्ग्राहयित्वा

विष्णु॑ना य॒ज्ञेन॒ प्रणु॑दत ऐ॒न्द्रेणै॒वास्यै॑न्द्रि॒यं वृ॑ङ्क्ते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भव॒तीन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्तं वृ॒त्रो ह॒तष्षो॑ड॒शभि॑र्भो॒गैर॑सि वृ॒त्रस्य॑ शीर्ष॒तो गाव॒ उदा॑य॒न्ता वै॑दे॒ह्यो॑ऽभव॒न्तासा॑मृष॒भो ज॒घनेऽनू॒दैत्तमिन्द्रः॑ (25)

अ॒चा॒य॒थ्सो॑ऽमन्यत॒ यो वा इ॒ममा॒लभे॑त॒ मुच्ये॑ता॒स्मात्पा॒प्मन॒ इति॒ स आ॑ग्ने॒यङ्कृ॒ष्णग्री॑व॒मालं॑भतै॒न्द्रमृ॑ष॒भन्तस्या॒ग्निरे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑सृतष्षोडश॒धा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दहदै॒न्द्रेणै॑न्द्रि॒यमा॒त्म यः पा॒प्मना॑ गृही॒तः स्याथ्स आ॑ग्ने॒यङ्कृ॒ष्णग्री॑व॒मालं॑भतै॒न्द्रमृ॑ष॒भम॒ग्नि स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑सृतः (26)

पा॒प्मान॒मपि॑ दहत्यै॒न्द्रेणै॑न्द्रि॒यमा॒त्मन्ध॑त्ते॒ मुच्य॑ते पा॒प्मनो॒ भव॑त्ये॒व द्या॑वापृथि॒व्यो॑न्धे॒नुमालं॑भेत॒ ज्योग॑परुद्धो॒ ऽनयो॒र्हि वा ए॒षोऽप्र॑तिष्ठि॒तोऽथै॒ष ज्योगप॑रुद्धो॒ द्यावा॑पृथि॒वी ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ ते ए॒वैन॑ं प्रति॒ष्ठाङ्ग॑मयतः॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति पर्या॒रिणी॑ भवति पर्या॒रीव॒ ह्य॑तस्य॑ रा॒ष्ट्रं यो ज्योग॑परुद्धः॒ समृ॑द्ध्यै वाय॒व्यम्॑ (27)

व॒थ्समा लं॑भेत वा॒युर्वा अ॒नयो॑र्व॒थ्स इ॒मे वा ए॒तस्मै॑ लो॒का अप॑शुष्का॒ विडप॑शु॒ष्काऽथै॒ष ज्योगप॑रुद्धो वा॒युमे॒व स्वेन॑

भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इमाल्लोँकान् विशं प्रदापयति प्रास्मा इमे लोकाः स्रुवन्ति भुञ्जत्येनं विडुपतिष्ठते॥ (28)

मद्यन्दिने कद्रुं यमस्य स्पर्द्धमानो वैष्णावरुणीन्तमिन्द्रोँऽस्य स्वेनं भागधेयेनोपसृतो वायव्यन्द्विचत्वारिꣳशच्च। (4)।॥ [४]

इन्द्रो वलस्य बिलमपौर्णोथ्स य उत्तमः पशुरासीत्तं पृष्ठं प्रति सङ्गृह्योदक्खिदत्तꣳ सहस्रं पशवोऽनूदायन्थ्स उन्नतो-ऽभवद्यः पशुकामः स्याथ्स एतमैन्द्रमुन्नतमालभेतेन्द्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवत्युन्नतः (29)

भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी यदुन्नतो लक्ष्मियैव पशूनवरुन्धे यदा सहस्रं पशून्प्राप्नुयादथ वैष्णवं वामनमालभेतैतस्मिन्वै तथ्सहस्रमध्यतिष्ठत्तस्मादेष वामनः समीषितः पशुभ्य एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठान्दधाति कोऽर्हति सहस्रं पशून्प्राप्तुमित्याहुरहोरात्राण्येव सहस्रꣳ संपाद्यालभेत पशवः (30)

वा अहोरात्राणि पशूनेव प्रजातान्प्रतिष्ठाङ्गमयत्योषधीभ्यो वेहतमालभेत प्रजाकाम ओषधयो वा एतं प्रजायै

परि॑बाधन्ते॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॒ सन्प्र॒जान्न वि॒न्दत॒ ओष॑धयः॒ खलु॒ वा ए॒तस्यै॒ सूतु॒मपि॑ घ्नन्ति॒ या वे॒हद्भव॒त्योष॑धीरे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ ता ए॒वास्मै॒ स्वाद्योनेः॑ प्र॒जां प्रज॑नयन्ति वि॒न्दते॑ (31)

प्र॒जामापो॒ वा ओष॑ध॒योऽस॒त्पुरु॑ष॒ आप॑ ए॒वास्मा॒ अस॑तः॒ सद्द॑दति॒ तस्मा॑दाहु॒र्यश्चै॒वं वेद॒ यश्च॒ नाप॒स्त्वावास॑त॒- ः सद्द॑द॒तीत्यै॒न्द्रीꣳ सू॒तव॑शा॒माल॑भेत॒ भूति॑का॒मोऽजा॑तो॒ वा ए॒ष योऽलं॒ भूत्यै॒ सन्भूति॒न्न प्रा॒प्नोतीन्द्रं॒ खलु॒ वा ए॒षा सू॒त्वा व॒शाऽभ॑वत् (32)

इन्द्र॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॒ भूति॑ङ्गमयति॒ भव॑त्ये॒व यꣳ सू॒त्वा व॒शा स्यात्तमै॒न्द्रमे॒वाल॑भेतै॒तद्वाव तदि॑न्द्रि॒यꣳ सा॒क्षादे॒वेन्द्रि॒यमव॑रुन्ध ऐन्द्रा॒ग्नं पु॑नरुथ्सृ॒ष्टमाल॑भेत॒ य आ तृ॒तीया॒त्पुरु॑षा॒थ्सोम॒न्न पिबे॒द्विच्छि॑न्नो॒ वा ए॒तस्य॑ सोमपी॒थो यो ब्रा॑ह्म॒णः सन्ना (33)

तृ॒तीया॒त्पुरु॑षा॒थ्सोम॒न्न पिब॑तीन्द्रा॒ग्नी ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मै॑ सोमपी॒थं प्रय॑च्छत॒ उपै॑नꣳ सोमपी॒थो न॑मति॒ यदै॒न्द्रो भव॑तीन्द्रि॒यं वै सो॑मपी॒थ इ॑न्द्रि॒यमे॒व सो॑मपी॒थमव॑रुन्धे॒ यदा॑ग्ने॒यो भव॑त्याग्ने॒यो वै

ब्रा॑ह्म॒णः स्वाम॒ेव दे॒वता॒मनु॒ सन्त॑नोति पुनरुथ्सृ॒ष्टो भ॑वति पुनरुथ्सृ॒ष्ट इ॑व॒ ह्ये॑तस्य॑ (34)

सो॒म॒पी॒थः समृ॑द्ध्यै ब्राह्मणस्प॒त्यन्तू॑प॒रमाल॑भेताभि॒चर॒न्ब्रह्म॑ण॒स स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तस्मा॑ ए॒वैन॒मा वृ॑श्चति ता॒जगार्ति॒माच्छ्ये॑ति तूप॒रो भ॑वति क्षु॒रप॑वि॒र्वा ए॒षा ल॒क्ष्मी यत्तू॑प॒रः समृ॑द्ध्यै॒ स्फ्यो यूपो॑ भवति॒ वज्रो॒ वै स्फ्यो वज्र॑मे॒वास्मै॒ प्रह॑रति शर॒मय॑ ब॒र्हिः शृ॒णात्ये॒वैन॑ं वैभी॑दक इ॒ध्मो भि॒नत्त्ये॒वैनम्॑॥ (35)

भ॒व॒त्यु॒न्नतः प॒शवो॑ जनयन्ति वि॒न्दते॑ऽभव॒थ्सन्नैतस्ये॒ध्मस्त्रीणि॑ च॥ (5)॥॥ [५]

बा॒र्ह॒स्प॒त्य॒ꣳ शि॑तिपृ॒ष्ठमाल॑भेत॒ ग्राम॑कामो॒ यः का॒मये॑त पृ॒ष्ठꣳ स॑मा॒नाना॑ꣳ स्या॒मिति॒ बृह॒स्पति॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैन॑ं पृ॒ष्ठꣳ स॑मा॒नाना॑ङ्करोति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वति शितिपृ॒ष्ठो भ॑वति बार्ह॒स्प॒त्यो ह्ये॑ष दे॒वत॑या॒ समृ॑द्ध्यै पौ॒ष्णꣳ श्या॒ममाल॑भे॒तान्न॑का॒मोऽन्न॑ं वै पू॒षा पू॒षण॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ (36)

अन्न॑ं प्रय॑च्छत्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति श्या॒मो भ॑वत्ये॒तद्वा अन्न॑स्य रू॒पꣳ समृ॑द्ध्यै मारु॒तं पृश्नि॒माल॑भे॒तान्न॑का॒मोऽन्न॑ं वै

म॒रुतो॑ म॒रुत॑ ए॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मा॒ अन्नं॒ प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ पृश्नि॑र्भवत्ये॒तद्वा अन्न॑स्य रू॒पꣳ समृ॑द्ध्या ऐ॒न्द्रम॑रु॒णमाल॑भेतेन्द्रि॒यका॑म॒ इन्द्र॑मे॒व (37)

स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यन्द॑धातीन्द्रिया॒व्ये भ॑वत्यरु॒णो भ्रूमा॑न्भवत्ये॒तद्वा इन्द्र॑स्य रू॒पꣳ समृ॑द्ध्यै सावि॒त्रमु॑पद्धू॒स्तमाल॑भेत स॒निका॑मः सवि॒ता वै प्र॑स॒वाना॑मीशे सवि॒तार॑मे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ स॒निं प्रसु॑वति॒ दान॑कामा अस्मै प्र॒जा भ॑वन्त्युपद्धू॒स्तो भ॑वति सावि॒त्रो ह्ये॑षः (38)

दे॒वत॑या॒ समृ॑द्ध्यै वैश्वदे॒वं ब॑हुरू॒पमाल॑भे॒तान्न॑कामो वैश्वदे॒वं वा अन्नं॒ विश्वा॑ने॒व दे॒वान्थ्स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मा॒ अन्नं॒ प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति बहुरू॒पो भ॑वति बहुरू॒पꣳ ह्यन्न॒ꣳ समृ॑द्ध्यै वैश्वदे॒वं ब॑हुरू॒पमाल॑भेत॒ ग्राम॑कामो वैश्वदे॒वा वै स॑जा॒ता विश्वा॑ने॒व दे॒वान्थ्स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मै॑ (39)

स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वति बहुरू॒पो भ॑वति बहुदेव॒त्यो ३॒ ह्ये॑ष समृ॑द्ध्यै प्राजापा॒त्यन्तू॑प॒रमाल॑भेत॒ यस्यानाज्ञातमिव॒ ज्योगा॒मयै॑त्प्राजापा॒त्यो वै पुरु॑षः

प्र॒जाप॑तिः॒ खलु॒ वै तस्य॑ वेद॒ यस्यानाँ॑ज्ञातमिव॒ ज्योगा॒मय॑ति प्र॒जाप॑तिमे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैन॒न्तस्मा॒थ्स्रामाँ॑न्मुञ्चति तूप॒रो भ॑वति प्राजाप॒त्यो ह्येष दे॒वत॑या॒ समृ॑द्ध्यै॥ (40)

अ॒स्मा॒ इन्द्र॑मे॒वैष स॑जा॒ता विश्वा॑ने॒व दे॒वान्थ्स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मै॑ प्राजाप॒त्यो हि त्रीणि॑ च॥ (6)॥॥ [६]

व॒ष॒ट्कारो वै गा॑यत्रि॒यै शिरोँ॑ऽच्छिन॒त्तस्यै॒ रसः॒ परा॑ऽपत॒त्तं बृह॒स्पति॒रुपा॑गृह्णा॒थ्सा शि॑तिपृ॒ष्ठा व॒शाऽभ॑व॒द्यो द्वि॒तीय॑ः प॒राप॑त॒त्तं मि॒त्रावरु॑णा॒वुपा॑गृह्णीता॒ꣳ सा द्वि॑रू॒पा व॒शाऽभ॑व॒द्यस्तृ॒तीय॑ः प॒राप॑त॒त्तं विश्वे॑ दे॒वा उपा॑गृह्ण॒न्थ्सा ब॑हुरू॒पा व॒शाऽभ॑व॒द्यश्च॑तु॒र्थः प॒राप॑त॒थ्स पृ॑थि॒वीं प्रावि॑श॒त्तं बृह॒स्पति॑र॒भि (41)

अ॒गृ॒ह्णा॒दस्त्वे॒वायं भोगा॒येति॒ स उ॑क्षव॒शः सम॑भव॒द्यल्लोहि॑तं प॒राप॑त॒त्तद्रु॒द्र उपा॑गृह्णा॒थ्सा रौ॒द्री रोहि॑णी व॒शाऽभ॑वद्बार्ह॒स्प॒त्या॒ꣳ शि॑तिपृ॒ष्ठामाल॑भेत ब्रह्मवर्च॒सका॑मो॒ बृह॒स्पति॑मे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सन्द॑धाति ब्रह्मवर्च॒स्येव भ॑वति॒ छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॒ यद्व॒शा रस॑ इव॒ खलु॑ (42)

वै ब्र॑ह्मवर्च॒सञ्छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रस॑ं ब्रह्मवर्च॒समव॑रुन्धे मैत्रावरु॒णीन्द्वि॑रू॒पामाल॑भेत॒ वृष्टि॑कामो मै॒त्रं वा अह॑र्वारु॒णी रात्रि॑रहोरा॒त्राभ्या॒ङ्ग्लु॒ वै प॒र्जन्यो॑ वर्षति मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अहोरा॒त्राभ्या॑ँ प॒र्जन्यं॑ वर्षयत॒श्छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॒ यद्वृ॒शा रस॑ इव॒ खलु॒ वै वृष्टि॒श्छन्द॑सामे॒व रसे॑न (43)

रस॒ं वृष्टि॒मव॑रुन्धे मैत्रावरु॒णीन्द्वि॑रू॒पामाल॑भेत प्र॒जाका॑मो मै॒त्रं वा अह॑र्वारु॒णी रात्रि॑रहोरा॒त्राभ्या॒ङ्ग्लु॒ वै प्र॒जाः प्रजा॑यन्ते मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अहोरा॒त्राभ्या॑ँ प्र॒जां प्रज॑नयत॒श्छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॒ यद्वृ॒शा रस॑ इव॒ खलु॒ वै प्र॒जा छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रस॑ं प्र॒जामव॑ (44)

रु॒न्धे॒ वै॒श्व॒दे॒वीं ब॑हुरू॒पामाल॑भे॒तान्न॑कामो वैश्वदे॒वं वा अन्न॒ं विश्वा॑ने॒व दे॒वान्थ्स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मा॒ अन्न॒ं प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॒ यद्वृ॒शा रस॑ इव॒ खलु॒ वा अन्न॒ञ्छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रस॒मन्न॒मव॑रुन्धे वैश्वदे॒वीं ब॑हुरू॒पामाल॑भेत॒ ग्राम॑कामो वैश्वदे॒वा वै (45)

स॒जा॒ता विश्वा॑ने॒व दे॒वान्थ्स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्रय॑च्छन्ति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वति॒ छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॒ यद्वृशा रस॑ इव॒ खलु॒ वै स॑जा॒ताश्छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रस॑ꣳ सजा॒तानव॑रुन्धे बार्ह॒स्प॒त्यमु॑ख्षव॒शमाल॑भेत ब्रह्मवर्च॒सका॑मो॒ बृह॒स्पति॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सम् (46)

द॒धा॒ति॒ ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒स्ये॑व भ॑वति॒ वशं॒ वा ए॒ष च॑रति॒ यदु॒ख्षा वश॑ इव॒ खलु॒ वै ब्र॑ह्मवर्च॒सं वशे॑नै॒व वश॑ ब्रह्मवर्च॒समव॑रुन्धे रौ॒द्रीꣳ रोहि॑णीमाल॑भेताभि॒चर॑न्नु॒द्रमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तस्मा॑ ए॒वैन॒मावृ॑श्चति ता॒जगार्ति॒माच्छ॑ति॒ रोहि॑णी भवति रौ॒द्री ह्ये॑षा दे॒वत॑या॒ समृ॑द्ध्यै॒ स्फ्यो यूपो॑ भवति॒ वज्रो॒ वै स्फ्यो वज्र॑मे॒वास्मै॒ प्रह॑रति शर॒मयं॑ ब॒र्हिः शृ॒णात्ये॒वैनं॒ वैभी॑दक इ॒ध्मो भि॒नत्त्ये॒वैनम्॑॥ (47)

अ॒भि खलु॒ वृष्टि॒श्छन्द॑सामे॒व रसे॑न प्र॒जामव॑ वैश्वदे॒वा वै ब्र॑ह्मवर्च॒सं यूप॒ एका॒न्नविꣳश॒तिश्च॑। (7)॥ [७]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्तिमैच्छ॒न्तस्मा॑ ए॒ताꣳ सौ॒रीꣳ श्वे॒तां व॒शामाऽल॑भन्त॒ तयै॒वास्मि॒न्नुच॑मदधु॒र्यो

ब्र॑ह्मवर्च॒सका॑मः॒ स्यात्तस्मा॑ ए॒ताꣳ सौ॒रीꣳ श्वे॒तां व॒शामाल॑भेता॒मुमे॒वादि॒त्यꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सन्द॑धाति ब्रह्मवर्च॒स्येव॑ भ॑वति बै॒ल्वो यूपो॑ भवत्य॒सौ (48)

वा आ॑दि॒त्यो यतोऽजा॑यत॒ ततो॑ बि॒ल्व॑ उद॑तिष्ठ॒थ्सयौ॑न्ये॒व ब्र॑ह्मवर्च॒समव॑रुन्धे ब्राह्मणस्प॒त्यां ब॑भ्रुक॒र्णीमा ल॑भेताभि॒चर॑न्वारु॒प पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पे॒द्वरु॑णेने॒व भ्रातृ॑व्यङ्गाहयि॒त्वा ब्रह्म॑णा स्तृणुते बभ्रुक॒र्णी भ॑वत्ये॒तद्वै ब्रह्म॑णो रू॒पꣳ समृ॑द्ध्यै स्फ्यो यूपो॑ भवति॒ वज्रो॒ वै स्फ्यो वज्र॑मे॒वास्मै॒ प्रह॑रति शर॒मयं॑ ब॒र्हिः शृ॒णाति॑ (49)

ए॒वैनं॒ वैभी॑दक इ॒ध्मो भि॒नत्त्ये॒वैनं॑ वैष्ण॒वं वा॑म॒नमाल॑भेत॒ यं य॒ज्ञो नोप॒नमे॒द्विष्णु॒र्वै य॒ज्ञो विष्णु॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ य॒ज्ञं प्रय॑च्छ॒त्युपै॑नं य॒ज्ञो न॑मति वाम॒नो भ॑वति वैष्ण॒वो ह्ये॑ष दे॒वत॑या॒ समृ॑द्ध्यै त्वा॒ष्ट्रं व॑ड॒बमाल॑भेत प॒शुका॑म॒स्त्वष्टा॒ वै प॑शू॒नां मि॑थु॒नानाम्॑ (50)

प्र॒ज॒न॒यि॒ता त्वष्टा॑रमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्मि॑थु॒नान्प्रज॑नयति प्र॒जा हि वा ए॒तस्मि॑न्प॒शवः

प्रविष्टा अथैष पुमान्थ्सन्वडबः साख्षादेव प्रजां पशूनवरुन्धे मैत्रꣳ श्वेतमालभेत सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं मित्रेण सन्नयति (51)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यङ्कृष्णमालभेत वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपꣳ रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा वर्षयत्यवाश्रृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (52)

——————[८]शृणाति मिथुनानान्नयति यच्छति॥(8)]

वरुणꣳ सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमथ्स एतां वारुणीङ्कृष्णां वशामपश्यत्ताꣳ स्वायै देवतायाऽआऽलभत ततो वै तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेथ्स एतां वारुणीङ्कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नादः (53)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवतया

समृ॑द्ध्यै मै॒त्रꣳ श्वे॒तमाल॑भेत वारु॒णङ्कृ॒ष्णम॒पाश्चौष॑धीनाञ्च स॒न्धावन्न॑कामो मै॒त्रीर्वा ओष॑धयो वारु॒णीरापो॒ऽपाञ्च॒ खलु॒ वा ओष॑धीनाञ्च॒ रस॒मुप॑जीवामो मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मा॒ अन्नं॒ प्रय॑च्छतोऽन्ना॒द ए॒व भ॑वति (54)

अ॒पाश्चौष॑धीनाञ्च स॒न्धावाल॑भत उ॒भय॒स्याव॑रुद्ध्यै विशा॑खो॒ यूपो॑ भवति॒ द्वे ह्य॑ते दे॒वते॒ समृ॑द्ध्यै मै॒त्रꣳ श्वे॒तमाल॑भेत वारु॒णङ्कृ॒ष्णञ्ज्योगा॑मयावी॒ यन्मै॒त्रो भव॑ति मि॒त्रेणै॒वास्मै॒ वरु॑णꣳ शमयति॒ यद्वा॑रु॒णः सा॒क्षादे॒वैनं॑ वरुण- पा॒शान्मु॑ञ्चत्यु॒त यदी॒तासु॒र्भव॑ति॒ जीव॑त्ये॒व दे॒वा वै पुष्टि॒न्नावि॑न्दन्न् (55)

तां मि॑थु॒नेऽ॑पश्य॒न्तस्या॒न्न सम॑राधय॒न्ताव॒श्विना॑वब्रूतामा॒वयो॒व ए॒षा मैतस्या॑ँ वदद्ध्वमिति॒ साऽश्विनो॑रे॒वाभ॑व॒द्यः पुष्टि॑काम॒ः स्याथ्स ए॒तामा॑श्वि॒नीं य॒मीं व॒शामाल॑भेता॒श्विना॑वे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मि॒न्पुष्टि॑न्धत्तः॒ पुष्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑ः॥ (56)

अ॒न्ना॒दोऽ॑न्ना॒द ए॒व भ॑वत्यविन्द॒न्पञ्च॑चत्वारिꣳशच्च।9।॥ [९]

आ॒श्वि॒नन्धू॒म्रल॑लाम॒माल॑भेत॒ यो दुर्ब्रा॑ह्मण॒ः सोमं॒

पिपा॑सेद॒श्विनौ॒ वै दे॒वाना॒मसो॑मपावास्ता॒न्तौ प॒श्चा सो॑मपी॒थं प्राप्नु॑ताम॒श्विना॑वे॒तस्य॑ दे॒वता॒ यो दुर्ब्रा॑ह्मणः॒ सोम॒ं पिपा॑सत्य॒श्विना॑वे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मै॑ सोमपी॒थं प्रय॑च्छत॒ उपै॑न॒ꣳ सोमपी॒थो न॑मति॒ यद्धू॒म्रो भव॑ति धूम्रि॒माण॑मे॒वास्मा॒दप॑हन्ति ल॒लाम॑ः (57)

भ॒व॒ति॒ मु॒ख॒त ए॒वास्मि॒न्तेजो॑ दधाति वाय॒व्य॑ङ्गोमृ॒गमाल॑भेत॒ यमज॑घ्निवा॒ꣳसमभि॒शꣳसे॑यु॒रपू॑ता॒ वा ए॒तं वागृ॑च्छति॒ यमज॑घ्निवा॒ꣳसमभि॒शꣳस॑न्ति॒ नैष ग्रा॒म्यः प॒शुर्नार॒ण्यो यद्गो॑मृ॒गो नेवै॒ष ग्रामे॒ नार॑ण्ये॒ यमज॑घ्निवा॒ꣳसमभि॒शꣳस॑न्ति वा॒युर्वै दे॒वाना॑ं प॒वित्र॑ं वा॒युमे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒व (58)

ए॒न॒ं प॒व॒य॒ति॒ परा॑ची॒ वा ए॒तस्मै॑ व्यु॒च्छन्ती॒ व्यु॑च्छति॒ तम॑ः पा॒प्मान॒ं प्रवि॑शति॒ यस्या॑श्वि॒ने श॒स्यमा॑ने॒ सूर्यो॒ नाविर्भव॑ति सौ॒र्यं ब॑हुरू॒पमाल॑भेता॒मुमे॒वादि॒त्यꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॒त्तम॑ः पा॒प्मान॒मप॑हन्ति प्र॒तीच्य॑स्मै व्यु॒च्छन्ती॒ व्यु॑च्छ॒त्यप॒ तम॑ः पा॒प्मानꣳ हते॥

(59)

ल॒लाम॒ः स ए॒व षट्च॑त्वारिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

इन्द्र॑ं वो वि॒श्वत॒स्परीन्द्र॒न्नरो॒ मरु॑तो॒ यद्ध॑ वो दि॒वो या व॒श्शर्म॑। भरे॒ष्विन्द्र॑ꣳ सु॒हव॑ꣳ हवामहे-ऽꣳहो॒मुच॑ꣳ सु॒कृत॒न्दैव्य॒ञ्जनम्॑। अ॒ग्निं मि॒त्रं वरु॑णꣳ सा॒तये॒ भग॒न्द्यावा॑पृथि॒वी म॒रुतः॑ स्व॒स्तये॑। म॒मत्तु॑ नः॒ परि॑ज्मा वस॒र्हा म॒मत्तु॒ वातो॑ अ॒पां वृष॑ण्वान्। शि॒शी॒तमि॑न्द्रापर्वता यु॒वन्न॒स्तन्नो॒ विश्वे॑ वरिवस्यन्तु दे॒वाः। प्रि॒या वो॒ नाम॑ (60)

हु॒वे॒ तु॒राणाम्॑। आयत्तृ॒पन्म॑रुतो वावशा॒नाः। श्रि॒यसे॒ कं भा॒नुभि॒ः संमि॑मिक्षिरे॒ ते र॒श्मिभि॒स्त ऋ॒क्वभिः॑ सुखा॒दयः॑। ते वाशी॑मन्त इ॒ष्मिणो॒ अभी॑रवो वि॒द्रे प्रि॒यस्य॒ मारु॑तस्य॒ धाम्नः॑। अ॒ग्निः प्र॑थ॒मो वसु॑भिर्नो अव्या॒थ्सोमो॑ रु॒द्रेभि॑र॒भिर॑क्षतु॒ त्मना॑। इन्द्रो॑ म॒रुद्भि॑र्ऋतु॒धा कृ॑णोत्वादि॒त्यैर्नो॒ वरु॑णः॒ सꣳशि॑शातु। सन्नो॑ दे॒वो वसु॑भिर॒ग्निः सम् (61)

सोम॑स्त॒नूभी॑ रु॒द्रिया॑भिः। समिन्द्रो॑ म॒रुद्भि॑र्य॒ज्ञियैः॒ समा॑दि॒त्यैर्नो॒ वरु॑णो अजिज्ञिपत्। यथा॑ऽऽदि॒त्या वसु॑भिः संबभू॒वुर्म॒रुद्भी॑ रु॒द्राः स॒मजा॑नता॒भि। ए॒वा

त्रिणामन्नहृणीयमाना विश्वे देवाः समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने। अर्हन्तश्चिद्यमिन्धते संञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे सꣳ हव्या मानुषाणाम्। उत द्युम्नस्य शवसः (62)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्या- दꣳहोश्चिद्या वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उपक्षेति वृद्धवयाः सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ। धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः। दीर्घाधियो रक्षमाणाः (63)

असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमीर्धारयन्त्रीꣳ रुत द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। ऋतेनादित्या महि वो महित्वन्तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यान्नु क्षत्रियाꣳ अव आदित्यान् याचिषामहे। सुमृडीकाꣳ अभिष्टये। न दक्षिणा विचिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्याचिद्वसवो धीर्याचित् (64)

युष्मानीतो अभयञ्ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा

नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं यज्ञन्दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय। त्वामवस्युराचके। तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः। अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशꣳस मा न आयुः प्रमोषीः॥ (65)

नामाग्निः सꣳ शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकान्नपञ्चाशच्च॥11॥॥ [११]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपागूहताꣳ सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मे प्रजा अपाघुक्षतामिति स एतमैन्द्राग्नमेकादशकपालमपश्यत्तन्निरवपत्तावस्मै प्रजाः प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपगूहतो योऽलं प्रजायै सन्प्रजान्न विन्दत ऐन्द्राग्नमेकादशकपालन्निर्वपेत्प्रजाकाम इन्द्राग्नी (1)

एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै प्रजां प्रसाधयतो विन्दते प्रजामैन्द्राग्नमेकादशकपालन्निर्वपेत् स्पर्द्धमानः

क्षेत्रे वा सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति ताभ्यामेवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः संङ्ग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्नमेकादशकपालन्निः (2)

वपेथ्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यन्धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति जयति तꣳ संङ्ग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्द्ध्यते यः संङ्ग्रामञ्जयत्यैन्द्राग्नमेकादश- कपालन्निर्वपेथ्सङ्ग्रामञ्जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यम् (3)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्ध्यतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यङ्क्रामति य एतिं जनतामैन्द्राग्नमेकादशकपालन्निर्वपेज्जनतामेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यन्धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णञ्चरुमनुनिर्वपेत्पूषा वा इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (4)

स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इन्द्रियं वीर्यमनु

प्रयच्छति क्षैत्रपत्यश्चरुन्निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्नमेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदस प्रतिष्ठायैन्द्रियं वीर्यमुपरिष्टादात्मन्धत्ते॥ (5)

प्रजाकाम इन्द्राग्नी उपप्रयात्यैन्द्राग्नमेकादशकपालन्निर्वीर्यं पूषणमेवैकान्नचत्वारिꣳशच्च॥1।॥[१]

अग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्याँ वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयैत्पथो वा एषोऽद्ध्यपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्याँ वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयत्यग्निमेव पथिकृतꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमपथात्पन्थामपि नयत्यनड्वान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्ध्या अग्नये व्रतपतये (6)

पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्नव्रत्यमिव चरेदग्निमेव व्रतपतिꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनव्व्रँतमालभयति व्रत्यो भवत्यग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्य रक्षाꣳसि सचेरन्नग्निमेव रक्षोहणꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षाꣳस्यपहन्ति निशितायान्निर्वपेत् (7)

निशि॑ताया॒ꣳ हि रक्षाꣳ॑सि प्रे॒रते॑ सं॒प्रेर्णा॑न्ये॒वैना॑नि हन्ति॒ परि॑श्रिते याजये॒द्रक्ष॑सा॒मन॑न्ववचाराय रक्षो॒घ्नी या॑ज्यानुवा॒क्ये॑ भवतो॒ रक्ष॑सा॒ꣳ स्तृत्या॑ अ॒ग्नये॑ रु॒द्रव॑ते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेदभि॒चर॑न्ने॒षा वा अ॑स्य घो॒रा त॒नूर्यद्रु॒द्रस्तस्मा॑ ए॒वैन॒मावृ॑श्चति ता॒जगार्ति॒मार्च्छ॑त्य॒ग्नये॑ सुरभि॒मते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्यस्य॒ गावो॑ वा॒ पुरु॑षाः (8)

वा॒ प्र॒मीये॑र॒न् यो वा॑ बिभी॒यादे॒षा वा अ॑स्य भेष॒ज्या॑ त॒नूर्यथ्सु॑रभि॒मती॒ तयै॒वास्मै॑ भेष॒जङ्क॑रोति सुरभि॒मते॑ भवति पूतीग॒न्धस्याप॑हत्या अ॒ग्नये॒ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेथ्सङ्ग्रा॒मे सं य॑त्ते भाग॒धेये॑नै॒वैनꣳ॑ शमयि॒त्वा परा॑न॒भि निर्दि॑शति॒ यमव॑रेषां॒ विद्ध्य॑न्ति॒ जीव॑ति॒ स यं परे॑षां॒ प्र स मी॑यते॒ जय॑ति॒ तꣳ स॑ङ्ग्रा॒मम् (9)

अ॒भि वा ए॒ष ए॒तानु॑च्यति॒ येषां॑ पूर्वाप॒रा अ॒न्वञ्चः॑ प्र॒मीय॑न्ते पुरुषाहु॒तिर्ह्य॑स्य प्रि॒यत॑मा॒ऽग्नये॒ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्भाग॒धेये॑नै॒वैनꣳ॑ शमयति॒ नैषां॑ पु॒रा-

ऽऽयुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि वा एष एतस्यं गृहानुच्यति यस्यं गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्भागधेयेनैवैन शमयति नास्यापरङ्गृहान्दहति॥ (10)

व्रतपतये निशितायान्निर्वपेत्पुरुषाः सङ्ग्रामन्न चत्वारिं च॥२॥॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यङ्कामो नोपनमेदग्निमेव काम ँ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनङ्कामेन समर्द्धयत्युपैनङ्कामो नमत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेथ्स्पर्द्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाऽग्निमेव यविष्ठ ँ स्वेन भागधेयेनोपधावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य (11)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्ठ ँ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षा ँसि यवयति नैनमभिचरँन्थ्स्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्य कामयेत सर्वमायुरियामित्यग्निमेवायुष्मन्त ँ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्न् (12)

आयुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपाल
ऽग्निमेव जातवेदसꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं
भूतिङ्गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्रुक्म
ऽग्निमेव रुक्मन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवास्मिन्नुचन्दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाशम्
(13)

अष्टाकपालन्निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तꣳ स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्व्येव
भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेथ्सीक्षमाणो-
ऽग्निमेव साहन्त्यꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति तेनैव सहते
यꣳ सीक्षते॥ (14)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमष्टात्रिꣳशच्च॥३॥॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः कामयेतान्नवान्थ्स
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमन्नवन्तङ्करोत्यन्नवानेव
भवत्यग्नयेऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपाल न्निर्वपेद्यः
कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवैनमन्नादङ्करोत्यन्नादः (15)

एव भवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिꣳ स्वेन भागधेयेनोपधाव स एवैनमन्नपतिङ्करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये (16)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचय आयुरेवास्मिन्तेन दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येवैतामेव निर्वपेच्चक्षुष्कामो यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति (17)

उत यद्यन्धो भवति प्रैव पश्यत्यग्नये पुत्रवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे पुरोडाशमेकादशकपा प्रजाकामोऽग्निरेवास्मै प्रजां प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छत्यग्नये रसवतेऽजक्षीरे चरुन्निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्थ्स्यामित्यग्निमेव रसवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनꣳ रसवन्तङ्करोति (18)

रसंवानेव भंवत्यजक्षीरे भंवत्याग्नेयी वा एषा यदजा साक्षादेव रसमवंरुन्धेऽग्नये वसुंमते पुरोडाशंमष्टाकंपालन्निर्वपेद्य कामयेत वसुंमान्थ्स्यामित्यग्निमेव वसुंमन्तꣳ स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवैनं वसुंमन्तङ्करोति वसुंमानेव भंवत्यग्नयें वाजसृतें पुरोडाशंमष्टाकंपालन्निर्वपेथ्सङ्ग्रामे सं यंत्ते वाजम्" (19)

वा एष सिंसीर्षति यः संङ्ग्रामञ्जिगींषत्यग्निः खलु वै देवानाँ वाजसृदग्निमेव वांजसृतꣳ स्वेनं भागधेयेनोपंधावति धावंति वाजꣳ हन्तिं वृत्रञ्जयंति तꣳ संङ्ग्राममथो अग्निरिंव न प्रंतिधृषे भवत्यग्नयेंऽग्निवतें पुरोडाशंमष्टाकंपालन्निर्वपेद्यस्याग्नावग्निमंभ्युद्धरेंयुर्निर्दिष्टभागो वा एतयोंरन्योऽनिंर्दिष्टभागोऽन्यस्तौ संभवंन्तौ यजंमानम् (20)

अभिसंभंवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्नयेंऽग्निवतें निर्वपंति भागधेयेंनैवैनौं शमयति नार्तिमार्छति यजंमानो-ऽग्नये ज्योतिंष्मते पुरोडाशंमष्टाकंपालन्निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतो-ऽहुंतेऽग्निहोत्र उद्वायेदपंर आदीप्यांनूद्धृत्य इत्यांहुस्तत्तथा न

का॒र्यं॑ यद्भा॑ग॒धेय॑म॒भि पूर्व॑ उद्ध्रि॒यते॒ किमप॑रो॒ऽभ्युत् (21)

ह्रि॒ये॒तेति॒ तान्ये॒वाव॒क्षाणा॑नि सन्नि॒धाय॑ मन्थेदि॒तः प्र॑थ॒मञ्ज॑ज्ञे अ॒ग्निः स्वाद्योने॒रधि॑ जा॒तवे॑दाः। स गा॑यत्रि॒या त्रि॒ष्टुभा॒ जग॑त्या दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हतु प्रजा॒नन्निति॒ छन्दो॑भिरे॒वैन॒ꣳ स्वाद्योने॒ः प्रज॑नयत्ये॒ष वाव सो॑ऽग्निरित्या॑हु॒र्ज्योति॒स्त्वा अ॑स्य॒ परा॑पतित॒मिति॒ यद॒ग्नये॒ ज्योति॑ष्मते नि॒र्वप॑ति॒ यदे॒वास्य॒ ज्योति॒ः परा॑पतित॒न्तदे॒वाव॑रुन्धे। (22)

क॒रो॒त्य॒न्ना॒दो द॑धाति॒ यद॒ग्नये॒ शुच॑ये॒ चक्षु॑रे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधाति करोति॒ वाजं॒ यज॑मान॒मुदे॒वास्य॒ षट्च॑॥४॥॥ [४]

वै॒श्वा॒न॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेद्वारु॒णञ्च॒रुन्द॑धि॒क्राव्ण्णे॑ च॒रुम॑भिश॒स्यमा॑नो॒ यद्वै॑श्वान॒रो द्वाद॑शकपालो॒ भव॑ति सं वथ्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं॑ वथ्स॒रेणै॒वैनꣳ॑ स्वदय॒त्यप॑ पा॒पं वर्णꣳ॑ हते वारु॒णेनै॒वैनं॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति दधि॒क्राव्ण्णा॑ पुनाति॒ हिर॑ण्य॒न्दक्षि॑णा प॒वित्रं॒ वै हिर॑ण्यं पु॒नात्ये॒वैन॑मा॒द्य॑म॒स्यान्नं॑ भवत्ये॒तामे॒व निर्व॑पेत्प्र॒जाका॑मः सं वथ्स॒रः (23)

वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनान्निर्दहति योऽलं प्रजायै सन्प्रजान्न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवथ्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवथ्सरमेव भागधेयेन शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यन्दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनम् (24)

विन्दते प्रजां वैश्वानरन्द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जाते यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवैनं ब्रह्मवर्चसेन पुनाति यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्दशकपालो विराजैवास्मिन्नन्नाद्यन्दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवास्मिन्निन्द्रियं दधाति यद्द्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्पशून्दधाति यस्मिञ्जात एतामिष्टिन्निर्वपति पूतः (25)

एव तेजस्व्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्भवत्यव वा एष सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्याँ वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय दर्शपूर्णमासाविज्येते वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेदमावास्याँ वा पौर्णमासीं वाऽतिपाद्य सं

वथ्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं॑ वथ्स॒रमे॒व प्रीं॑णा॒त्यथो॑ सं वथ्स॒रमे॒वास्मा॒ उप॑दधाति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ समष्ट्यै (26)

अथो॑ दे॒वता॑ ए॒वान्वा॒रभ्य॑ सुव॒र्गल्लो॑कमे॑ति वीर॒हा वा ए॒ष दे॒वानां॒ यो॑ऽग्निमु॑द्वा॒सय॑ते॒ न वा ए॒तस्य॑ ब्राह्म॒णा ऋ॑ता॒यवः॑ पु॒राऽन्न॑मक्षन्नाग्ने॒यम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्वैश्वान॒रन्द्वाद॑शकपालम॒ग्निमु॑ यद॒ष्टाक॑पालो॒ भव॑त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रो॑ऽग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तर आति॒थ्यङ्क॑रो॒त्यथो॒ यथा॒ जनं॑ य॒ते॑ऽव॒सङ्क॑रोति॑ ता॒दृक् (27)

ए॒व तद्वाद॑शकपालो वैश्वान॒रो भ॑वति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ सं वथ्स॒रः सं॑ वथ्स॒रः खलु॒ वा अ॒ग्नेर्योनिः॒ स्वामे॒वैनं॒ योनि॑ङ्गमयत्या॒द्यम॒स्यान्नं॑ भवति वैश्वान॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेन्मा स॒प्तक॑पालङ्ग्राम॑काम आहव॒नीये॑ वैश्वान॒रमधि॑श्रयति॒ गार्ह॑पत्ये मारु॒तं पा॑पवस्य॒सस्य॒ विधृ॑त्यै॒ द्वाद॑शकपालो वैश्वान॒रो भ॑वति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ सं वथ्स॒रः सं॑ वथ्स॒रेणै॒वास्मै॑ सजा॒ता२श्च्या॑वयति मारु॒तो भ॑वति (28)

म॒रुतो॒ वै दे॒वानां॒ विशो॑ देवविशेनै॒वास्मै॑ मनुष्यवि॒शमव॑रुन्धे स॒प्तक॑पालो भवति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ गण॒श ए॒वास्मै॑ सजा॒तानव॑रुन्धेऽनू॒च्यमा॑न॒ आसा॑दयति॒ विश॑मे॒वास्मा॒

अनु॑वर्त्मानङ्करोति॥ (29)

प्र॒जाका॑मः सं वथ्स॒रः पु॒नात्ये॒वैनं॑ पू॒तः सम॑ष्ट्यै ता॒दृङ्ङा॑रु॒तो भ॑व॒त्येका॒न्नत्रि॒ꣳशच्च॑॥५॥॥[५]

आ॒दि॒त्यश्च॒रुन्निर्व॑पेत्सङ्ग्रा॒ममु॑पप्रया॒स्यन्नि॒यं वा अदि॑तिर॒स्यामे॒ पूर्वे॒ प्रति॑तिष्ठन्ति वैश्वान॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेदा॒यतन॑ङ्गृ॒त्वा सं॑ वथ्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं॑ वथ्स॒रः खलु॒ वै दे॒वाना॑मा॒यत॑नमे॒तस्मा॒द्वा आ॒यत॑नाद्दे॒वा असु॑रानजय॒न् यद्वै॑श्वान॒रन्द्वाद॑शकपालन्नि॒र्वप॑ति दे॒वाना॑मे॒वायत॑ने यतते॒ जय॑ति॒ तꣳ स॑ङ्ग्रा॒ममे॒तस्मि॒न्वा ए॒तौ मृ॑जाते (30)

यो वि॑द्विषा॒णयो॒रन्न॒मत्ति॑ वैश्वान॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेद्विद्विषा॒ सं॑ वथ्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं॑ वथ्स॒रस्व॑दितमे॒वात्ति॒ नास्मि॑न्मृजाते सं वथ्स॒राय॒ वा ए॒तौ सम॑माते॒ यौ सम॒माते॒ तयो॒र्यः पूर्वो॑ऽभि॒द्रुह्य॑ति॒ तं वरु॑णो गृह्णाति वैश्वान॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेथ्सममा॒नयो॒ः पूर्वो॑ऽभि॒द्रुह्य॑ सं वथ्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं॑ वथ्स॒रमे॒वास्वा निर्व॑रु॒णम् (31)

प॒रस्ता॑द॒भिद्रु॑ह्यति॒ नैनं॒ वरु॑णो गृह्णात्या॒व्यं॑ वा ए॒ष

प्रति॑गृह्णाति॒ योऽविं॑ प्रतिगृ॒ह्णाति॑ वैश्वान॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पे॒दविं॑
प्रति॒गृह्य॑ सं वथ्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं॑ वथ्स॒रस्व॑दिताम॒ेव
प्रति॑गृह्णाति॒ नाव्यं॑ प्रति॑गृह्णात्या॒त्मनो॒ वा ए॒ष मात्रा॑माप्नोति॒ य
उ॑भ॒याद॑त्प्रतिगृ॒ह्णात्यश्वं॑ वा॒ पुरु॑षं वा वैश्वान॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पे
(32)

प्र॒ति॒गृह्य॑ सं वथ्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं॑ वथ्स॒रस्व॑दितम॒ेव
प्रति॑गृह्णाति॒ नात्मनो॒ मात्रा॑माप्नोति वैश्वान॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेथ
वथ्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो य॒दा खलु॒ वै सं॑ वथ्स॒रञ्ज॒नता॑या॒श्चर॒त्य
स ध॑ना॒र्घो भ॑वति॒ यद्वै॑श्वान॒रन्द्वाद॑शकपालन्नि॒र्वप॑ति सं
वथ्स॒रसा॑तामे॒व स॒निम॒भि प्रच्य॑वते॒ दान॑कामा अस्मै प्र॒जा
भ॑वन्ति॒ यो वै सं॑ वथ्स॒रम् (33)

प्र॒युज्य॒ न वि॑मु॒ञ्चत्य॑प्रतिष्ठा॒नो वै स भ॑वत्ये॒तमे॒व
वै॑श्वान॒रं पुन॑रा॒गत्य॒ निर्व॑पे॒द्यमे॒व प्र॑यु॒ङ्क्ते तं भा॑ग॒धेये॑न॒
विमु॑ञ्चति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यया॒ रज्ज्वो॑त्त॒माङ्गामा॒जेत्तां भ्रातृ॑व्याय॒
प्रहि॑णुया॒न्निर्ऋ॑तिमे॒वास्मै॒ प्रहि॑णोति॥ (34)

[६]नि॒र्व॒रु॒णं व॑पेदुभ॒याद॒द्यो वै सं॑ वथ्स॒रꣳ षड्विꣳशच्च।(6)]

ऐन्द्रश्चरुन्निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनेः पशून्प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेत्प इन्द्रियं वै पशव इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति सः (35)

एवास्मा इन्द्रियं पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म इन्द्रमेव घर्मवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवतीन्द्रायार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रं स्वेन भागधेयेन (36)

उपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रायार्कवते भूतिकामो यदिन्द्राय घर्मवते निर्वपति शिर एवास्य तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावत आत्मानमेवास्य तेन करोति यदिन्द्रायार्कवते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति

भवत्येवेन्द्राय (37)

अꣳहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अꣳह इन्द्रमेवाꣳहोमुचꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं पाप्मनोऽꣳहसो मुञ्चतीन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यं मृधोऽभि प्रवेपेरन्राष्ट्राणि वाऽभिसमियुरिन्द्रमेव वैमृधꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मान्मृधः (38)

अपहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्बद्धो वा परियत्तो वेन्द्रमेव त्रातारꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनंत्रायत इन्द्रायार्कश्वमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्य महायज्ञो नोपनमेदेते वै महायज्ञस्यान्त्ये तनू यदर्कश्वमेधाविन्द्रं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्ततो महायज्ञञ्च्यावयत्युपैनं महायज्ञो नमति॥ (39)

इन्द्रियावन्तꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति सौऽर्कवन्तꣳ स्वेन भागधेयेनैवेन्द्रायास्मान्मृधौऽस्मै सप्त च।7।॥ [७]

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्ग्रामकाम इन्द्रमेवान्वृजुꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै

सजा॒ताननु॑कान्करोति ग्रा॒म्येव॑ भ॑वतीन्द्रा॒ण्यै च॒रुन्निर्व॑पे॒द्यस्य॒ सेनाऽस॑ꣳशितेव॒ स्यादि॑न्द्रा॒णी वै सेना॑यै दे॒वते॑न्द्रा॒णीमे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑धावति॒ सैवास्य॒ सेना॒ꣳ सꣳश्य॑ति॒ बल्ब॑जा॒नपि॑ (40)

इ॒ध्मे सन्न॑ह्ये॒द्गौर्यत्राधि॑ष्कन्ना॒ न्यमे॑हत्ततो॒ बल्ब॑जा॒ उद॑तिष्ठ॒न्गवा॑मे॒वैन॑ न्या॒यम॑पि॒नीय॒ गा वे॑दय॒तीन्द्रा॑य मन्यु॒मते॒ मन॑स्वते पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेथ्सङ्ग्रा॒मे सं य॑त्त इन्द्रि॒येण॒ वै म॒न्युना॒ मन॑सा सङ्ग्रा॒मञ्जे॑य॒तीन्द्र॑मे॒व म॑न्यु॒मन्तं॒ मन॑स्वन्त॒ꣳ स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ जय॑ति॒ तम् (41)

स॒ङ्ग्रा॒ममे॒तामे॒व निर्व॑पे॒द्यो ह॒तम॑नाः स्व॒यंपा॑प इव॒ स्यादे॒तानि॒ हि वा ए॒तस्मा॒दप॑क्रान्ता॒न्यथै॒ष ह॒तम॑नाः स्व॒यंपा॑प॒ इन्द्र॑मे॒व म॑न्यु॒मन्तं॒ मन॑स्वन्त॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ न ह॒तम॑नाः स्व॒यंपा॑पो भव॒तीन्द्रा॑य दा॒त्रे पु॑रो॒डाश॒मेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त॒ दान॑कामा मे प्र॒जाः स्यु॑ः (42)

इतीन्द्र॑मे॒व दा॒तार॒ꣳ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॒

दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदपरुद्धो वा (43)

अपरुद्ध्यमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणꣳ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनन्त्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ्् देवताभिरासीथ्स न व्यावृतमगच्छथ्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालन्निरवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रिय मदधाच्छक्करी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या ऐन्ध (44)

सोऽभवथ्सोऽबिभेद्भूतः प्र मा धक्ष्यतीति स प्रजापतिं पुनरुपाधावथ्स प्रजापतिश्शक्कर्या अधि रेवतीन्निरमिमीत शान्त्या अप्रदाहाय योऽलꣳ श्रियै सन्थ्सदृङ्ख्समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियन्दधाति रेवती पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या अप्रदाहाय शक्करी याज्या वज्रो

वै शक्क॑री॒ स ए॑नं॒ वज्रो॒ भूत्या॑ इन्धे॒ भव॑त्ये॒व॥ (45)

अपि॒ तꣳ स्यु॑र्वैन्ध भवति॒ चतु॑र्दश च॥७॥॥ [८]

आ॒ग्ना॒वै॒ष्ण॒वमेका॑दकपाल॒न्निर्व॑पेदभि॒चर॒न्थ्सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा॒ स्याद्बा॑र्हस्प॒त्यश्चरुर्यदा॑ग्नावैष्ण॒व एका॑दशकपालो॒ भव॑त्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑ य॒ज्ञेन॑ चा॒भिच॑रति॒ सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा भवति॒ वाग्वै सर॑स्वती वा॒चैवैन॑म॒भिच॑रति बार्हस्प॒त्यश्चरुर्भ॑वति॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॒ बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वैन॑म॒भिच॑रति (46)

प्रति॒ वै प॒रस्ता॑दभि॒चर॑न्तम॒भिच॑रन्ति॒ द्वेद्वे॑ पुरोनुवा॒क्ये॑ कुर्या॒दति॒प्रयु॑क्त्या ए॒तयै॒व य॑जेताभिच॒र्यमा॑णो दे॒वता॑भिरे॒व दे॒वता॑ः प्रति॒चर॑ति य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञं वा॒चा वाचं॒ ब्रह्म॑णा॒ ब्रह्म॒ स दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञश्च॑ मध्य॒तो व्यव॑सर्पति॒ तस्य॒ न कुत॑श्च॒नोपा॑व्या॒धो भ॑वति॒ नैन॑मभि॒चर॑न्स्तृणुत आग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पे॒द्यं य॒ज्ञो न (47)

उ॒प॒नमे॑द॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो॑ऽग्निश्चै॒व विष्णु॑श्च॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ ताव॒वास्मै॑ य॒ज्ञं प्रय॑च्छत॒ उपै॑नं य॒ज्ञो न॑मत्याग्नावैष्ण॒वङ्गृ॒ते च॒रुन्निर्व॑पे॒च्चक्षु॑ष्कामो॒ऽग्नेर्वै चक्षु॑षा

मनुष्या॑ वि प॑श्यन्ति य॒ज्ञस्य॑ दे॒वा अ॒ग्निश्चै॒व विष्णु॑श्च॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒व (48)

अ॒स्मि॒श्चक्षु॑र्धत्त॒श्चक्षु॑ष्मानेव भ॑वति धे॒न्वै वा ए॒तद्रेतो॒ यदाज्य॑मन॒डुह॑स्तण्डु॒ला मि॑थु॒नादे॒वास्मै॒ चक्षुः॒ प्रज॑नयति घृ॒ते भ॑वति॒ तेजो॒ वै घृ॒तन्तेज॒श्चक्षु॒स्तेज॑सै॒वास्मै॒ तेज॒श्चक्षु॒रव॑रुन्ध इन्द्रि॒यं वै वी॒र्यं॑ वृङ्क्ते॒ भ्रातृ॑व्यो॒ यज॑मा॒नो-ऽय॑जमानस्याध्व॒रक॑ल्पां॒ प्रति॒ निर्व॑पे॒द्भ्रातृ॑व्ये॒ यज॑माने॒ नास्यै॑न्द्रि॒यम् (49)

वी॒र्यं॑ वृङ्क्ते॒ पुरा॒ वाचः॒ प्रव॑दितो॒र्निर्व॑पे॒द्याव॑त्ये॒व वाक्तामप्रो॑दितां॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृङ्क्ते॒ ताम॑स्य॒ वाचं॑ प्र॒वद॑न्तीम॒न्या वाचोऽनु॒ प्रव॑दन्ति॒ ता इ॑न्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ यज॑माने दधत्याग्नावैष्ण॒वम॒ष्ट सव॒नस्या॑का॒ले सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा॒ स्याद्बा॑र्ह॒स्प॒त्यश्च॒रुर्यद॒ष्टाक॑प भव॑त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रं प्रा॑तः सव॒नं प्रा॑तः सव॒नमे॒व तेना॑प्नोति (50)

आ॒ग्ना॒वै॒ष्ण॒वमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पे॒न्माध्य॑न्दिनस्य॒ सव॑नस्याका॒ले सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा॒ स्याद्बा॑र्ह॒स्प॒त्यश्च॒रुर्यदेका॑दश भव॒त्येका॑दशाक्षरा त्रि॒ष्टुत्रै॒ष्टुभं॒ माध्य॑न्दिन॒ꣳ सव॑नं॒

माध्यंन्दिनमेव सवनन्तेनाप्नोत्याग्नावैष्णवन्द्वादशकपालन्निर्वपेत्तृत
सरस्वत्याज्यभागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यद्द्वादशकपालो
भवति द्वादशाक्षरा जगती जागतन्तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव
तेनाप्नोति देवताभिरेव देवताः (51)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म
कपालैरेव छन्दाꣳस्याप्नोति पुरोडाशैः सवनानि
मैत्रावरुणमेकंकपालन्निर्वपेद्वशायै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य
वशाऽनूबन्ध्या सो एवैषैतस्यैकंकपालो भवति नहि कपालैः
पशुमर्हत्याप्तुम्॥ (52)

ब्रह्मणैवैनमभिचरति यज्ञो न तावेवास्यैन्द्रियमाप्नोति देवताः सप्तत्रिꣳशच्च।9।॥ [९]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
एतꣳ सोमारौद्रश्चरुन्निरवपन्तेनैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतꣳ सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेथ्सोमश्चैव
रुद्रश्च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्धत्तो
ब्रह्मवर्चस्येव भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्रुद्रः (53)

वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै श्वेतायै

श्वेतवत्स्यायै दुग्धं मथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते यावदेव ब्रह्मवर्चसन्तत्सर्वङ्करोत्यति ब्रह्मवर्चसङ्क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्चर्मा भविताऽरिति मानवी ऋचौ धाय्ये कुर्याद्यद्वै किञ्च मनुरवदत्तद्भेषजम् (54)

भेषजमेवास्मै करोति यदि बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णञ्चरुन्निर्वपेत्सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचङ्करोति न दुश्चर्मा भवति सोमारौद्रञ्चरुन्निर्वपेत्प्रजाकामः सोमो वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते (55)

प्रजाꣳ सोमारौद्रञ्चरुन्निर्वपेदभिचरन्त्सौम्यो वै देवतया पुरुष एष रुद्रो यदग्निः स्वाया एवैनं देवतायै निष्क्रीय रुद्रायापि दधाति ताजगार्तिमार्च्छति सोमारौद्रञ्चरुन्निर्वपेज्ज्योगामयावी सोमं वा एतस्य रसो गच्छत्यग्निꣳ शरीरं यस्य ज्योगामयति सोमादेवास्य रसन्निष्क्रीणात्यग्नेश्शरीरमुत यदि (56)

इ॒तासु॒र्भव॑ति॒ जीव॑त्ये॒व सो॑मारु॒द्रयो॒र्वा ए॒तङ्गृ॑ह्णा॒सि॒तꣳ होता॒ निष्खि॑दति॒ स ई॑श्व॒र आर्ति॒मार्तो॑रन॒ड्वान् होत्रा॒ देयो॒ वह्नि॒र्वा अ॑न॒ड्वान् वह्नि॒र्होता॒ वह्नि॑नै॒व वह्नि॑मा॒त्मानꣳ स्पृणोति सोमारौ॒द्रश्च॒रुन्निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त॒ स्वैऽस्मा आ॒यत॑ने॒ भ्रातृ॑व्यञ्जनयेय॒मिति॒ वेदिं॑ परि॒गृह्या॒र्द्धमु॑द्ध॒न्याद॒र्द्धन्नार्द्धं ब॒र्हिषः॑ स्तृणी॒याद॒र्द्धं नार्द्धमि॒ध्मस्या॑भ्या॒द॒द्ध्याद॒र्द्धं न स्व ए॒वास्मा॑ आ॒यत॑ने॒ भ्रातृ॑व्यञ्जनयति॥ (57)

रु॒द्रो भे॑ष॒जं वि॒न्दते॒ यदि॑ स्तृणी॒याद॒र्द्धन्द्वाद॑श च।10।॥ [१०]

ऐ॒न्द्रमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेन्मारु॒तꣳ स॒प्तक॑पाल॒ङ्ग्रामं॑काम॒ इन्द्र॑श्चै॒व म॒रुत॑श्च॒ स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्रय॑च्छन्ति ग्रा॒म्ये॑व भ॑वत्याहव॒नीय॑ ऐ॒न्द्रमधि॑श्रयति॒ गार्ह॑पत्ये मारु॒तं पा॑पवस्य॒सस्य॒ विधृ॑त्यै स॒प्तक॑पालो मारु॒तो भ॑वति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ गण॒श ए॒वास्मै॑ सजा॒तानव॑रुन्धेऽनू॒च्यमा॑न॒ आसा॑दयति॒ विश॑मे॒व (58)

अ॒स्मा॒ अनु॑वर्त्मानङ्करोत्ये॒तामे॒व निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त ख्ष॒त्राय॑ च वि॒शे च॑ स॒मद॑न्दद्ध्या॒मित्यै॒न्द्रस्या॑व॒द्यन्ब्रू॑या॒दिन्द्रा॒यानु॑ ब्रूहीत्या॒श्राव्य॑ ब्रूयान्म॒रुतो॑ य॒जेति॑ मारु॒तस्या॑व॒द्यन्ब्रू॑यान्म॒रुद्भ्यो-

ऽनुब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयादिन्द्र यजेति स्व एवैभ्यो भागधेयं समदन्दधाति वितृꣳहाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (59)

निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेरन्निति यथादेवतमवदाय यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवैनान् यथायथङ्कल्पयति कल्पन्त एवैन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेद्वैश्वदेवन्द्वादशकपालङ्ग्रामकाम इन्द्रश्चैव विश्वाꣳश्च देवान्थ्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्यैन्द्रस्यावदायं वैश्वदेवस्यावद्येदथैन्द्रस्य (60)

उपरिष्टादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतः सजातान्परिगृह्णात्युपाधाय वासो दख्षिणा सजातानामुपहित्यै पृश्ञियै दुग्धे प्रैयङ्गवश्चरुन्निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकामः पृश्ञियै वै पयसो मरुतो जाताः पृश्ञियै प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवतया सजाता मरुत एव स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये (61)

भवतः प्रियमेवैनꣳ समानानाङ्करोति द्विपदा पुरोनुवाक्या भवति द्विपद एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव

प॒शूनव॑रुन्धे देवासु॒राः सं य॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा मि॒थो विप्रि॑या आस॒न्ते ३॒ ऽन्यो॑न्यस्मै॒ ज्यैष्ठ्या॒याति॑ष्ठमानाश्चतु॒र्धा व्य॑क्रामन्न॒ग्निर्वसु॑भिः॒ सोमो॑ रु॒द्रैरिन्द्रो॑ म॒रुद्भि॒र्वरु॑ण आदि॒त्यैः स इन्द्रः॑ प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तम् (62)

ए॒तया॑ स॒ंज्ञान्या॑ऽयाजयद॒ग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निरु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ वरु॑णायाऽऽदि॒त्यव॑ते च॒रुन्ततो॒ वा इन्द्रं॑ दे॒वा ज्यैष्ठ्या॑या॒भि सम॑जानत॒ यः स॑मा॒नैर्मि॒थो विप्रि॑यः॒ स्यात्तमे॒तया॑ स॒ंज्ञान्या॑ याजयेद॒ग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒थ्सोमा॑य रु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ वरु॑णायाऽऽदि॒त्यव॑ते च॒रुमिन्द्र॑मे॒वैनं॑ भू॒तञ्ज्यैष्ठ्या॑य समा॒ना अ॒भिसञ्ज्ञा॑नते॒ वसि॑ष्ठः समा॒नानां॑ भवति॥ (63)

विश॑मे॒व ति॑ष्ठन्ते॒ये॒तामे॒वाथे॒न्द्रस्य॑ याज्यानुवा॒क्ये॑ तं वरु॑णाय॒ चतु॑र्दश च।11।॥—[११]

हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भ आपो॑ ह॒ यत्प्रजा॑पते। स वे॑द पु॒त्रः पि॒तर॒ꣳ स मा॒तर॒ꣳ स सू॒नुर्भु॑व॒त्स भु॑व॒त्पुन॑र्मघः। स द्यामौर्णो॑द॒न्तरि॑क्ष॒ꣳ स सुवः॒ स विश्वा॒ भुवो॑ अभव॒त्स आऽभ॑वत्। उदु॒त्यश्चि॒त्रम्। सप्र॑ल॒वन्नवी॑य॒साऽग्ने॑ द्यु॒म्नेन॑ सं॒ यता॑। बृ॒हत्त॑तन्थ भा॒नुना॑।

निकाव्या॑ वे॒धस॒श्शश्व॑तस्क॒र्हस्ते॒ दधा॑नः (64)

नर्या॑ पु॒रूणि॑। अ॒ग्निर्भु॑वद्रयि॒पती॑ रयी॒णा२ꣳ स॒त्रा च॑क्रा॒णो अ॒मृता॑नि॒ विश्वा॑। हिर॑ण्यपाणिमू॒तये॑ सवि॒तार॒मुप॑ ह्वये। स चेत्ता॑ दे॒वता॑ प॒दम्। वा॒मम॒द्य स॑वितर्वा॒ममु॒ श्वो दि॒वेदि॑वे वा॒मम॒स्मभ्य॑ꣳ सावीः। वा॒मस्य॒ हि ख्षय॑स्य देव॒ भूरे॑र॒या धि॒या वा॑म॒भाज॑ः स्याम। बडि॒त्था पर्व॑तानाङ्खि॒द्रं बि॑भर्षि पृथिवि। प्र या भू॑मि प्रवत्वति म॒ह्ना जि॒नोषि॑ (65)

म॒हि॒नि॒। स्तोमा॑सस्त्वा विचारिणि॒ प्रति॑ष्टोभन्त्य॒क्तुभि॑ः। प्र या वाज॒न्न हेष॑न्तं पे॒रुमस्य॑स्यर्ज्जुनि। ऋ॒दू॒दरे॑ण॒ सख्या॑ सचेय॒ यो मा॒ न रिष्ये॑द्धर्यश्व पी॒तः। अ॒यं यः सोमो॒ न्यधा॑य्य॒स्मे तस्मा॒ इन्द्रं॑ प्र॒तिर॑मे॒म्यच्छ॑। आपा॑न्तमन्युस्तृ॒पल॑प्रभर्मा॒ धुनि॒श्शिमी॑वा॒ञ्छरु॑मा२ꣳ ऋजी॒षी। सोमो॒ विश्वा॑न्यत॒सा वना॑नि॒ नार्वागिन्द्रं॑ प्रति॒मानानि देभुः। प्र (66)

सु॒वा॒नः सोम॑ ऋत॒युश्चि॑के॒तेन्द्रा॑य॒ ब्रह्म॑ ज॒मद॑ग्नि॒रर्चन्न्॑। वृषा॑ य॒न्तासि॒ शव॑सस्तु॒रस्या॒न्तर्य॑च्छ गृणते ध॒र्त्रं दृ२ꣳह। स॒बाध॑स्ते॒ मद॑श्च शुष्म॒यश्च॒ ब्रह्म॒ नरो॑ ब्रह्म॒कृत॑ः सपर्यन्न्॑। अ॒र्को वा॒ यत्तु॒रते॒ सोम॑चक्षा॒स्तत्रेदिन्द्रो॑ दधते पृ॒थ्सु तु॒र्याम्। वष॑ट्ते विष्णवा॒स

आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम्। (67)

वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः। प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नामार्यश्शꣳसामि वयुनानि विद्वान्। तं त्वा गृणामि तवसमतवीयान्क्षयन्तमस्य रजसः पराके। किमित्ते विष्णो परिचक्ष्यं भूत्प्रयद्वक्षे शिपिविष्टो अस्मि। मा वर्पो अस्मदपगूह एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथ। (68)

अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम्। शिशीहि नः सूनुमतः। दा नो अग्ने शतिनो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजꣳ श्रुत्या अपावृधि। प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्ण शुक्रमुषसो विदिद्युतुः। अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रा सनोति। अग्निर्दिवि हव्यमातता नाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा। मा (69)

नो मर्द्धीरा तू भर। घृतं न पूतं तनूररेपाश्शुचि हिरण्यम्। तत्ते रुक्मो न रोचत स्वधावः। उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि। उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषꣳ स्तोतृभ्य आ भर। वायो शतꣳ हरीणां युवस्व पोष्याणाम्।

उत वा ते सहस्रिणो रथ आ यातु पाजसा। प्र याभिः (70)

यासि दाश्वा५समच्छा नियुद्भिर्वायविष्टये दुरोणे। नि नो रयि५ सुभोजसं युवेह नि वीरवद्गव्यमश्वियश्च राधः। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। रेवा५ इद्रेवतः स्तोता स्यात्त्ववतो मघोनः। प्रेदु हरिवश्श्रुतस्य॥ (71)

जिनोषि देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्चत्वारि५शच्च॥ (12)॥ [१२]

प्रजापतिस्ताः सृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्नये कामायाग्नयेऽन्नवते वैश्वानरमादित्यञ्चरुमैन्द्रञ्चरुमिन्द्रायान्वृजव आग्नावैष्णवमसौ सौमारौद्रमैन्द्रमेकादशकपाल५ हिरण्यगर्भो द्वादश॥ (12) प्रजापतिरग्नये कामायाभि सम्भवतो यो विद्विषाणयोरिच्छे सन्नह्येदाग्नावैष्णवमुपरिष्टाद्यासि दाश्वा५समेकसप्ततिः॥ (71) प्रजापतिः प्रेदु हरिवश्श्रुतस्य॥

आदित्येभ्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै सत्रमयम्णे प्रजापतेस्त्रयस्त्रि५शत्प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यन्देवासुरास्तान्रजनो द्वुवोऽसि यन्नवमग्निं वै प्रजापतिर्वरुणाय या वामिन्द्रावरुणा सप्रल्लवचतुर्दश॥14॥ आदित्येभ्यस्त्वष्टुरस्मै दानकामा एवावरुन्धेऽग्निं वै सप्रल्लवथ्षट्चाशत्॥56॥ आदित्येभ्यः सुवरपो जिगाय॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आ॒दि॒त्येभ्यो॒ भुव॑द्वद्भ्यश्च॒रुं निर्व॑पे॒द्भूति॑काम आदि॒त्या वा ए॒तम्भूत्यै॒ प्रति॑ नुदन्ते॒ योऽल॒म्भूत्यै॒ सन्भूतिं॒ न प्रा॒प्नोत्या॑दि॒त्याने॒व भुव॑द्वतः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वैन॒म्भूतिं॑ गमयन्ति॒ भव॑त्ये॒वादि॒त्येभ्यो॑ धा॒रय॑द्वद्भ्यश्च॒रुं निर्व॑पे॒दप॑रुद्धो वाऽपरु॒ध्यमा॑नो वाऽऽदि॒त्या वा अ॑परो॒द्धार॑ आदि॒त्या अ॑वगमयि॒तार॑ आदि॒त्याने॒व धा॒रय॑द्वतः॥१॥

स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वैनं॑ वि॒शि दा॑ध्रत्यनपरु॒ध्यो भ॑व॒त्यदि॒तेऽनु॑ मन्य॒स्वेत्य॑परु॒ध्यमा॑नोऽस्य प॒दमा द॑दीते॒यं वा अदि॑तिरि॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ज्यमनु॑ मन्यते स॒त्याशीरित्या॑ह स॒त्यामे॒वाशिषं॑ कुरुत इ॒ह मन॒ इत्या॑ह प्र॒जा ए॒वास्मै॒ सम॑नसः करो॒त्युप॒ प्रेत॑ मरुतः॥२॥

सु॒दा॒न॒व॒ ए॒ना वि॒श्पति॑ना॒भ्य॑मुꣳ राजा॑न॒मित्या॑ह मारु॒ती वै विड्ज्ये॒ष्ठो वि॒श्पति॑र्वि॒शैवनꣳ॑ रा॒ष्ट्रेण॒ सम॑र्धयति॒ यः प॒रस्ता॑द्ग्राम्यवा॒दी स्यात्तस्य॑ गृ॒हाद्व्री॒हीना ह॑रेच्छु॒क्लाꣳश्च॑ कृ॒ष्णाꣳश्च॒ वि चि॑नुया॒द्ये शु॒क्लाः स्युस्तमा॑दि॒त्यं च॒रुं

निर्वपेदादित्या वै देवतया विड्विशमेवाव गच्छति॥३॥

अवगतास्य विडनवगतꣳ राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तं वारुणं चरुन्निर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं चाव गच्छति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो भागं निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवगन्तोरिति निर्वपेदादित्या एवैनम्भागधेयम्प्रेप्सन्तो विशमव॥३॥

गमयन्ति यदि नावगच्छेदाश्वत्थान्मयूखान्थ्सप्त मध्यमेषायामुप हन्यादिदमहमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवगन्तोरित्यादित्या एवैनम्बद्धवीरा विशमव गमयन्ति यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदिध्मेऽपि मयूखान्थ्सं नह्येदनपरुध्यमेवाव गच्छत्याश्वत्था भवन्ति मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्थ ओजसैव विशमव गच्छति सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव गच्छति॥५॥

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशमवैतदष्टादश च॥१॥॥ [१]

देवा वै मृत्योरबिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्य एताम्प्राजापत्याꣳ शतकृष्णलां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एताम्प्राजापत्याꣳ शतकृष्णलां

निर्वपेत्प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति सर्वमायुरेति शतकृष्णला भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये॥६॥

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृतꣳ हिरण्यमायुश्चैवास्मा अमृतं च समीची दधाति चत्वारिचत्वारि कृष्णलान्यव द्यति चतुरवत्तस्यात्या एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव यजमान आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतꣳ सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मिन्न्॥७

रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतꣳ सौर्यं चरुं निर्वपेदमुमेवादित्यꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवत्युभयतो रुक्मौ भवत उभयत एवास्मिन्रुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुन्द्ध आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेथ्सावित्रं द्वादशकपालम्भूम्यै॥८॥

चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यम्मोप नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते

भूम्यै॑ च॒रुर्भ॑वत्य॒स्यामे॒वैन॑द्विन्दत॒ उपै॑न॒ꣳ हिर॑ण्यं नमति॒ वि वा ए॒ष इ॑न्द्रि॒येण॑ वी॒र्येण॑र्ध्यते॒ यो हिर॑ण्यं वि॒न्दत॑ ए॒ताम्॥९॥

ए॒व निर्व॑पे॒द्धिर॑ण्यं वि॒त्त्वा नेन्द्रि॒येण॑ वी॒र्येण॒ व्यृ॑ध्यत ए॒तामे॒व निर्व॑पे॒द्यस्य॒ हिर॑ण्यं॒ नश्ये॒द्यदा॑ग्ने॒यो भव॑त्याग्ने॒यं वै हिर॑ण्यं॒ यस्यै॒व हिर॑ण्यं॒ तेनै॒वैन॑द्विन्दति सावि॒त्रो भ॑वति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑द्विन्दति॒ भूम्यै॑ च॒रुर्भ॑वत्य॒स्यां वा ए॒तन्न॑श्यति॒ यन्नश्य॑त्य॒स्यामे॒वैन॑द्विन्द॒तीन्द्रः॑॥१०॥

त्वष्टुः॒ सोम॑मभी॒षहा॑पिब॒थ्स विष्व॒ङ्ङा॑र्च्छ॒थ्स इ॑न्द्रि॒येण॑ सोमपी॒थेन॒ व्या॑र्ध्यत॒ स यदू॒र्ध्वमु॒दव॑मी॒त्ते श्या॒माका॑ अभव॒न्थ्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तꣳ सो॑मे॒न्द्रꣳ श्या॑मा॒कं च॒रुन्निर॑वप॒त्तेनै॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यꣳ सो॑मपी॒थम॑दधा॒द्वि वा ए॒ष इ॑न्द्रि॒येण॑ सोमपी॒थेन॑र्ध्यते॒ यः सोमं॒ वमि॑ति॒ यः सो॑मवा॒मी स्यात्तस्मै॑॥११॥

ए॒तꣳ सो॑मे॒न्द्रꣳ श्या॑मा॒कं च॒रुं निर्व॑पे॒थ्सोमं॑ चै॒वेन्द्रं॑ च॒ स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यꣳ सो॑मपी॒थं ध॑त्तो॒ नेन्द्रि॒येण॑ सोमपी॒थेन॒ व्यृ॑ध्यते॒ यथ्सौ॒म्यो भव॑ति सोमपी॒थमे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ यदै॒न्द्रो भव॑तीन्द्रि॒यं वै सो॑मपी॒थ

इ॑न्द्रि॒यमे॒व सो॑मपी॒थमव॑ रुन्द्धे श्यामा॒को भ॑वत्ये॒ष वाव स सोमः॑॥१२॥

सा॒ख्षादे॒व सो॑मपी॒थमव॑ रुन्द्धे॒ऽग्नये॑ दा॒त्रे पु॑रो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒दिन्द्रा॑य प्रदा॒त्रे पु॑रो॒डाश॒मेका॑दशकपालम् प॒शुका॑मो॒-ऽग्निरे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धानिन्द्रः॒ प्र य॑च्छति॒ दधि॒ मधु॑ घृ॒तमापो॑ धा॒ना भ॑वन्त्ये॒तद्वै प॑शू॒ना५ रू॒प५ रू॒पेणै॒व प॒शूनव॑ रुन्द्धे पञ्चगृही॒तम्भ॑वति॒ पाङ्क्ता॒ हि प॒शवो॑ बहुरू॒पम्भ॑वति बहुरू॒पा हि प॒शवः॑॥१३॥

समृ॑द्ध्यै प्राजाप॒त्यम्भ॑वति प्राजाप॒त्या वै प॒शवः॑ प्र॒जाप॑तिरे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र ज॑नयत्या॒त्मा वै पुरु॑षस्य॒ मधु॒ यन्मध्व॒ग्नौ जु॒होत्या॒त्मान॑मे॒व तद्यज॑मानो॒ऽग्नौ प्र द॑धाति प॒ङ्क्त्यौ॑ याज्यानुवा॒क्ये॑ भवतः॒ पाङ्क्तः॑ पुरु॑षः॒ पाङ्क्ताः॑ प॒शव॑ आ॒त्मान॑मे॒व मृ॒त्योर्नि॒ष्क्रीय॑ प॒शूनव॑ रुन्द्धे॥१४॥

इ॒न्द्रि॒यैऽस्मि॒न्भूम्या॑ ए॒तामिन्द्रः॒ स्यात्तस्मै॒ सोमो॑ बहुरू॒पा हि प॒शव॒ एक॑चत्वारि२शच्च॥२॥॥ [२]

दे॒वा वै स॒त्रमा॑स॒तर्द्धि॑परिमितं॒ यश॑स्कामा॒स्तेषा॒५ सोम॒५ राजा॑नं॒ यश॑ आर्च्छ॒त्स गि॒रिमुदे॒त्तम॒ग्निरनूदे॒त्ताव॒ग्नीषोमौ॒

समभवतान्ताविन्द्रो यज्ञविभ्रष्टोऽनु परैत्तावब्रवीद्याजयतम्मेति तस्मा एतामिष्टिं निरवपतामाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपाल सौम्यं चरुन्तयैवास्मिन्तेजः॥१५॥

इन्द्रियम्ब्रह्मवर्चसमधत्तां यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपाल५ सौम्यं चरुं यदाग्नेयो भवति तेज एवास्मिन्तेन दधाति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियमेवास्मिन्तेन दधाति यथ्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे समाश्लेषयेत्तेजश्चैवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं च समीची॥१६॥

दधात्यग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदाग्नेयो वै ब्राह्मणः स सोमम्पिबति स्वामेव देवता५ स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवैनं कामेन समर्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ऽग्नीषोमावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव॥१७॥

भवति यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यच्छ्यामाकस्तेन सौम्यः समृद्ध्यै सोमाय वाजिने श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः

क्लैब्याद्बिभीयाद्रेतो हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैब्याद्बिभाय सोममेव वाजिनꣳ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्रेतो वाजिनं दधाति न क्लीबो भवति ब्राह्मणस्पत्यमेकादशकपालं निर्वपेद्ग्रामकामः॥१८॥

ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्र यच्छति ग्राम्येव भवति गणवती याज्यानुवाक्ये भवतः सजातैरेवैनं गणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं वि नाशयेयमिति मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्नेव विशं वि नाशयति॥१९॥

तेजः समीची ब्रह्मवर्चस्येव ग्रामकामस्त्रिचत्वारिꣳशच्च॥३॥॥ [३]

अर्यम्णे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकामोऽसौ वा आदित्योऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयत्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत दानकामा मे प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्योऽर्यमा यः खलु वै ददाति सोऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एव॥२०॥

अस्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्त्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति

ज॒नता॑मिया॒मित्य॒सौ वा आ॑दि॒त्यौऽर्य॒माऽर्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॒ तद्गम॑यति॒ यत्र॒ जिग॑मिष॒तीन्द्रो॒ वै दे॒वाना॑मानुजाव॒र आ॑सी॒थ्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमेका॑दशकपालं॒ निः॥२१॥

अ॒व॒प॒त्तेनै॒वैन॒मग्रं॑ दे॒वता॑ना॒म्पर्य॑णयद्बु॒ध्नव॑ती॒ अग्र॑वती याज्यानुवा॒क्ये॑ अकरोद्बु॒ध्नादे॒वैन॒मग्र॒म्पर्य॑णय॒द्यो रा॑ज॒न्य॑ आनुजाव॒रः स्यात्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒दिन्द्र॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्र॑ꣳ समा॒नाना॒म्परि॑ णयति बु॒ध्नव॑ती॒ अग्र॑वती याज्यानुवा॒क्ये॑ भवतो बु॒ध्नादे॒वैन॒मग्रम्॑॥२२॥

परि॑ णयत्यानुषू॒को भ॑वत्ये॒षा ह्ये॑तस्य॑ दे॒वता॒ य आ॑नुजाव॒रः समृ॑द्ध्यै॒ यो ब्रा॑ह्म॒ण आ॑नुजाव॒रः स्यात्तस्मा॑ ए॒तम्बा॑र्हस्प॒त्यमा॑नुषू॒कं च॒रुं निर्व॑पे॒द्बृह॒स्पति॑मे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्र॑ꣳ समा॒नाना॒म्परि॑ णयति बु॒ध्नव॑ती॒ अग्र॑वती याज्यानुवा॒क्ये॑ भवतो बु॒ध्नादे॒वैन॒मग्र॒म्परि॑ णयत्यानुषू॒को भ॑वत्ये॒षा ह्ये॑तस्य॑ दे॒वता॒ य आ॑नुजाव॒रः

समृ॑द्ध्यै॥२३॥

एव निरग्र॑मे॒तस्यं च॒त्वारिं च॥४॥॥ [४]

प्र॒जाप॑ते॒स्त्रय॑स्त्रिꣳशद्बृहि॒तर॑ आस॒न्ताः सोमा॑य॒ राज्ञे॑-ऽददा॒त्तासाꣳ रोहि॒णीमुपै॒त्ता ईर्ष्य॑न्तीः पुन॑रगच्छ॒न्ता अन्वै॒त्ताः पुन॑रयाचत॒ ता अ॑स्मै॒ न पुन॑रददा॒त्सोऽब्रवीद्दृ॒तम॑मीष्व॒ यथा॑ समाव॒च्छ उ॑पै॒ष्याम्यथ॑ ते॒ पुन॑र्दास्या॒मीति॒ स ऋ॒तमा॑मी॒त्ता अ॑स्मै॒ पुन॑रददा॒त्तासाꣳ रोहि॒णीमे॒वोप॑॥२४॥

ऐ॒त्तं यक्ष्म॑ आर्च्छद्राजा॑नं॒ यक्ष्म॑ आर॒दिति॒ तद्रा॑जय॒क्ष्मस्य॒ जन्म॒ यत्पापी॑या॒नभ॑व॒त्तत्पा॑पय॒क्ष्मस्य॒ यज्ज्ञा॒याभ्यो-ऽवि॑न्द॒त्तज्ज्ञा॒येन्य॑स्य॒ य ए॒वमे॒तेषां॒ यक्ष्मा॑णां॒ जन्म॒ वेद॒ नैन॑मे॒ते यक्ष्मा॑ विन्दन्ति॒ स ए॒ता ए॒व न॑म॒स्यन्नुपा॑धाव॒त्ता अ॑ब्रुव॒न्वरं॑ वृणामहै समाव॒च्छ ए॒व न॒ उपा॑य॒ इति॒ तस्मा॑ ए॒तम्॥२५॥

आ॒दि॒त्यं च॒रुं निर॑वप॒न्तेनै॒वैन॑म्पा॒पाथ्स्रामा॑दमुञ्च॒न् यः पा॑पय॒क्ष्मगृ॑हीतः॒ स्यात्तस्मा॑ ए॒तमा॑दि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पेदादि॒त्याने॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वैनं॑ पा॒पाथ्स्रामा॑न्मुञ्चन्त्यमावा॒स्या॑यां॒ निर्व॑पेद॒मुमे॒वैन॑मा॒प्याय॑मान॒मन

प्यायय॑ति॒ नवो॑नवो भवति॒ जाय॑मान॒ इति॑ पुरोनुवा॒क्या॑ भव॒त्यायु॑रे॒वास्मि॒न्तया॑ दधाति॒ यमा॑दि॒त्या अ॒ꣳशुमा॑प्या॒यय॒न्तीति॑ या॒ज्यैवैन॑मे॒तया॑ प्याययति॥२६॥

एवोपै॒तम॑स्मि॒न्त्रयो॑दश च॥५॥॥ [५]

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॒ऽन्नाद्यं॒ व्यादि॑श॒त्सो॑ऽब्रवी॒द्यदि॒माल्लो॑काँन॒भ्य॑ति॒ तन्ममा॑स॒दिति॒ तदि॒माल्लो॑काँन॒भ्यत्य॑रिच्य॒तेन्द्र॒ꣳ राजा॑न॒मिन्द्र॑मधि स्व॒राजा॑न॒न्ततो॒ वै स इ॒माल्लो॑काँ॒ꣳस्त्रे॒धाद॑ुह॒त्तत्त्रि॒धातो॑स्त्रि॒धातु॒त्वय॑ का॒मय॑तान्ना॒दः स्या॒दिति॒ तस्मा॑ ए॒तं त्रि॒धातुं॒ निर्व॑पे॒दिन्द्रा॑य॒ राज्ञे॑ पुरो॒डाशम्॑॥२७॥

एका॑दशकपाल॒मिन्द्रा॑याधिरा॒जायेन्द्रा॑य स्व॒राज्ञे॒ऽयं वा इन्द्रो॒ राजा॒यमिन्द्रो॑ऽधिरा॒जो॑ऽसाविन्द्रः॑ स्व॒राडि॒मानेव लो॒कान्थ्स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मा॒ अन्न॒म्प्र य॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ यथा॑ व॒त्थ्सेन॒ प्रत्ता॒ं गां दु॒ह ए॒वमे॒वेमाल्लो॒काँन्प्रत्ता॒न्काम॑म॒न्नाद्यं॑ दुह उत्ता॒नेषु॑ क॒पाले॒ष्वधि॑ श्रय॒त्यया॑तयामत्वाय॒ त्रयः॑ पुरो॒डाशा॑ भवन्ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षाल्लो॒काना॒मास्या॒ उत्त॑रउत्तरो ज्यायाँ॒न्भवत्ये॒वमि॑व॒ हीमे लो॒काः समृ॑द्ध्यै॒ सर्वे॑षामभिग॒मय॒न्नव॑

द्य॒त्यछ॑म्बट्कारव्व्यँ॒त्यास॒मन्वा॒हानि॑र्दाहाय॥२८॥

पुरो॒डाश॒त्रय॒ष्षड्वि॑ꣳशतिश्च॥६॥॥ [६]

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आस॒न्तां दे॒वानसु॑रा अजय॒न्ते दे॒वाः प॑राजिग्या॒ना असु॑राणां॒ वैश्य॒मुपा॑य॒न्तेभ्य॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मपा॑क्राम॒त्तदिन्द्रो॑ऽचाय॒त्तदन्वपा॑क्राम॒त्तद॑व॒रुध॒ं नाश॑क्नो॒त्तद॑स्मादभ्य॒र्धो॑ऽचर॒त्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तमे॒तया॒ सर्व॑पृष्ठया ऽयाजय॒त्तयै॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मदधा॒द्य इ॑न्द्रि॒यका॑मः॥२९॥

वी॒र्य॑काम॒ः स्यात्तमे॒तया॒ सर्व॑पृष्ठया याजयेदे॒ता ए॒व दे॒वता॒ः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ ता ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्य॑ं दधति॒ यदिन्द्रा॑य॒ राथ॑तराय नि॒र्वप॑ति॒ यदे॒वाग्नेस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒ बार्ह॑ताय॒ यदे॒वेन्द्र॑स्य॒ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ यदिन्द्रा॑य वैरू॒पाय॒ यदे॒व स॑वि॒तुस्तेज॒स्तत्॥३०॥

ए॒वाव॑ रुन्द्धे॒ यदिन्द्रा॑य वैरा॒जाय॒ यदे॒व धा॒तुस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ यदिन्द्रा॑य शाक्क॒राय॒ यदे॒व म॒रुतां॒ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ यदिन्द्रा॑य रैव॒ताय॒ यदे॒व बृह॒स्पते॒स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्द्ध ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजा॑ꣳसि॒ तान्ये॒वाव॑ रुन्द्ध उत्ता॒नेषु॑ क॒पाले॒ष्वधि॑

श्रयत्ययातयामत्वाय द्वादशकपालः पुरोडाशः॥३१॥

भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तम्पर्यवद्यति समन्तमेवेन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधाति व्यत्यासमन्वाहानिर्दाहायाश्व ऋषभो वृष्णिर्बस्तः सा दख्षिणा वृषत्वायैतयैव यजेताभिशस्यमान एताश्चेद्वा अस्य देवता अन्नमदन्त्यदन्त्युवेवास्य मनुष्याः॥३२॥

इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तत्पुरोडाशोऽष्टात्रिꣳशच्च॥७॥ [७]

रजनो वै कौणेयः क्रतुजितं जानकिं चख्षुर्वन्यमयात्तस्मा एतामिष्टिं निरवपदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालꣳ सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालन्तयैवास्मिञ्चख्षुरस्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालं सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालमग्नेर्वै चख्षुषा मनुष्या वि॥३३॥

पश्यन्ति सूर्यस्य देवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिञ्चख्षुर्धत्तश्चख्षुष्मानेव भवति यदाग्नेयौ भवतश्चख्षुषी एवास्मिन्तत्प्रति दधाति यथ्सौर्यो नासिका तेनाभितः सौर्यमाग्नेयौ भवतस्तस्मादभितो नासिका चख्षुषी

तस्मान्नासिकया चख्षुषी विधृते समानी याज्यानुवाक्ये भवतः समान ँ हि चख्षुः समृध्या उदु त्यं जातवेदस ँ सप्त त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान्प्र यच्छति चख्षुरेवास्मै प्र यच्छति यदेव तस्य तत्॥३४॥

वि ह्यष्टावि ँ शतिश्च॥८॥॥ [८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह ँ संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविद्ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह ँ संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह ँ संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा ये संजाताः कुमाराः समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्ता ँ हृदा तान्म आमनसः कृधि स्वाहामनमसि॥३५॥

आमनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये हृदा ता मां कामयन्ता ँ हृदा ता म आमनसः कृधि स्वाहा वैश्वदेवी ँ साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव देवान्थ्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै संग्रहणम्मन एव संजातानाम्॥३६॥

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहꣳ संजातेषु भूयासमिति परिधीन्परि दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वꣳ सजातेष्वधि भवति यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै संजाता ये महान्तो ये खुल्लका याः स्त्रियस्तानेवाव रुन्द्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥३७॥

स्वाहामनमसि सजातानाꣳ रुन्द्धे पञ्च च॥९॥॥ [९]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तथ्सर्पिरभवद्यदध्रियत तद्घृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि॥३८॥

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य धारामृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्ताम्प्रयताम्मरुद्भिः। तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपाꣳशोर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोथ्सृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो

वर्त॒न्या शु॒क्रस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोत्॥३९॥

सृ॒ज॒तु॒ जी॒वात॑वे जीवन॒स्यायां॑ अ॒ग्नेस्त्वा॒ मात्र॑या॒ जग॑त्यै वर्त॒न्याग्र॑य॒णस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोथ्सृ॑जतु जी॒वात॑वे जीवन॒स्यायां॑ इ॒ममग्न॑ आयु॑षे॒ वर्च॑से कृधि प्रि॒य॑ꣳ रेतो॑ वरुण सोम राजन्। मा॒तेवा॑स्मा अदिते॒ शर्म॑ यच्छ॒ विश्वे॑ देवा॒ जर॑दष्टि॒र्यथास॑त्। अ॒ग्निरायु॑ष्मा॒न्थ्स वन॒स्पति॑भि॒रायु॑ष्मा॒न्तेन॒ त्वायु॒षायु॑ष्मन्तं करोमि॒ सोम॒ आयु॑ष्मा॒न्थ्स ओष॑धीभिर्य॒ज्ञ आयु॑ष्मा॒न्थ्स दख्षि॑णाभि॒र्ब्रह्मायु॑ष्म॒त्तद्ब्रा॑ह्म॒णैरायु॑ष्मद्दे॒वा आयु॑ष्मन्त॒स्ते॑-ऽमृते॑न पि॒तर॒ आयु॑ष्मन्त॒स्ते स्व॒धयायु॑ष्मन्त॒स्तेन॒ त्वायु॒षायु॑ष्मन्तं करोमि॥४०॥

विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रा॒णोऽसि त्रि॒ष्टुभो॑ वर्त॒न्या शु॒क्रस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोत्सोम॒ आयु॑ष्मा॒न्पञ्च॑वि॒ꣳशतिश्च॥10॥॥ [१०]

अ॒ग्निं वा ए॒तस्य॒ शरी॑रं गच्छति॒ सोम॒ꣳ रसो॒ वरु॑ण एनं वरुणपा॒शेन॑ गृह्णाति॒ सर॑स्वती॒ वाग॒ग्नाविष्णू॑ आ॒त्मा यस्य॒ ज्योगा॒मय॑ति॒ यो ज्योगा॑मयावी॒ स्याद्यो वा॑ का॒मये॑त॒ सर्व॒मायु॑रिया॒मिति॒ तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॒

निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालꣳ सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालꣳ सारस्वतं चरुमाग्नावैष्णवमेकादशकपालमग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसम्॥४१॥

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन च भिषज्यत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदित्याज्यमवैक्षते रूपमेवास्यैतन्महिमान व्याचष्टेऽश्विनोः प्राणोऽसीत्याहाश्विनौ वै देवानाम्॥४२॥

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणोऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धारामृतस्य पन्थामित्याह यथायजुरेवैतत्पावमानेन त्वा स्तोमेनेति॥४३॥

आह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेनेत्याहौजं एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहात्मानं दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त एनम्भिषज्यन्ति

ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान आयुर्दधति यदेव तस्य तद्धिरण्यात्॥४४॥

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतꣳ हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन्मन्येत तावन्मानꣳ स्याथ्समृद्ध्या इममग्न आयुषे वर्चसे कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित जरदष्टिमेवैनं करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥४५॥

रसं देवानाꣳ स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविꣳशतिश्च॥11॥॥ [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्स पर्यदीर्यत स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स वरुणपाशादमुच्यत वरुणो वा एतं गृह्णाति योऽश्वम्प्रतिगृह्णाति यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाञ्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति॥४६॥

चतु॑ष्कपाला भवन्ति॒ चतु॑ष्पाद्यश्वः॒ समृ॑द्ध्या॒ एक॒मति॑रिक्तं॒ निर्व॑पे॒द्यमे॒व प्र॑तिग्रा॒ही भव॑ति॒ यं वा॒ नाध्येति॒ तस्मा॑दे॒व व॑रुणपा॒शान्मु॑च्यते॒ यद्यप॑रम्प्रतिग्रा॒ही स्याथ्सौ॒र्यमेक॑कपाल॒मनु॒ निर्व॑पेद॒मुमे॒वादि॒त्यमु॑च्चा॒रं कु॑रुते॒ऽपो॑ऽवभृ॒थमवै॑त्य॒प्सु वै वरु॑णः सा॒ख्षादे॒व वरु॑ण॒मव॑ यजतेऽपोन॒प्त्रीयं॑ च॒रुम्पुन॒रेत्य॒ निर्व॑पेद॒प्सुयो॑नि॒र्वा अश्वः॒ स्वामे॒वैनं॒ योनिं॑ गमयति॒ स ए॑नꣳ शा॒न्त उप॑ तिष्ठते॥४७॥

मु॒ञ्च॒ति॒ च॒रुꣳ स॒प्तद॑श च॥12॥॥ [१२]

या वा॑मिन्द्रावरुणा यत॒व्या॑ त॒नूस्तये॒ममꣳह॑सो मुञ्चतं॒ या वा॑मिन्द्रावरुणा सह॒स्या॑ रख्ष॒स्या॑ तेज॒स्या॑ त॒नूस्तये॒ममꣳह॑सो मुञ्चतं॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणाव॒ग्नौ स्रामस्तं वा॑मे॒तेनाव॑ यजे॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणा द्वि॒पाथ्सु॑ प॒शुषु॒ चतु॑ष्पाथ्सु गो॒ष्ठे गृ॒हेष्व॒प्स्वोष॑धीषु॒ वन॒स्पति॑षु॒ स्रामस्तं वा॑मे॒तेनाव॑ यज॒ इन्द्रो॒ वा ए॒तस्य॑॥४८॥

इ॒न्द्रि॒येणाप॑ क्रामति॒ वरु॑ण एनं॒ वरुणपा॒शेन॑ गृह्णाति॒ यः पा॒प्मना॑ गृही॒तो भव॑ति॒ यः पा॒प्मना॑ गृही॒तः स्यात्तस्मा॑ ए॒तामै॑न्द्रावरु॒णीम्प॑य॒स्या॑ निर्व॑पे॒दिन्द्र॑ ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं द॑धाति॒

वरु॑ण एनं वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति पय॒स्या॑ भवति॒ पयो॒ हि वा ए॒तस्मा॑दप॒क्राम॒त्यथै॒ष पा॒प्मना॑ गृही॒तो यत्प॑य॒स्या॑ भव॑ति॒ पयं॑ ए॒वास्मि॒न्तया॑ दधाति पय॒स्या॑याम्॥४९॥

पु॒रो॒डाश॒मव॑ दधात्यात्म॒न्वन्त॑मे॒वैनं॑ करो॒त्यथो॑ आ॒यत॑नवन्तमे॒व च॑तु॒र्धा व्यू॑हति दि॒क्ष्वे॑व प्रति॑ तिष्ठति॒ पुनः॒ समू॑हति दि॒ग्भ्य ए॒वास्मै॑ भेष॒जं क॑रोति स॒मूह्याव॑ द्यति॒ यथाविद्धं निष्कृ॒न्तति॑ ता॒दृगे॒व तद्यो वा॑मिन्द्रावरुणाव॒ग्नौ स्राम॒स्तं वा॑मे॒तेनाव॑ यज॒ इत्या॑ह॒ दुरि॑ष्टा ए॒वैन॑म्पाति॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणा द्वि॒पाथ्सु॑ प॒शुषु॒ स्राम॒स्तं वा॑मे॒तेनाव॑ यज॒ इत्या॑है॒ताव॑ती॒र्वा आप॒ ओष॑धयो॒ वन॒स्पत॑यः प्र॒जाः प॒शव॑ उपजीव॒नीया॒स्ता ए॒वास्मै॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति॥५०॥

ए॒तस्य॑ पय॒स्या॑याम्पाति॒ षड्वि॑ꣳशतिश्च॥13॥॥ [१३]

स प्र॑त्न॒वन्नि काव्येन्द्रं॑ वो वि॒श्वत॒स्परीन्द्रं॒ नर॑ः। त्वं न॑ः सोम वि॒श्वतो॒ रख्षा॑ राजन्नघाय॒तः। न रि॑ष्ये॒त्त्वाव॑तः॒ सखा॑। या ते॒ धामा॑नि दि॒वि या पृ॑थि॒व्यां या पर्व॑ते॒ष्वोष॑धीष्व॒प्सु। तेभि॑र्नो॒ विश्वैः॑ सु॒मना॒ अहे॑ड॒न्राज॑न्थ्सोम॒ प्रति॑ ह॒व्या गृ॑भाय। अग्नी॑षोमा॒ सवे॑दसा॒ सहू॑ती वनतं॒ गिरः॑। सं दे॑व॒त्रा ब॑भूवथुः।

युवम्॥५१॥

एतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम्। युवꣳ सिन्धूꣳरभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान्। अग्नीषोमाविमꣳ सु मे शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति सूक्तानि हर्यतम्भवतं दाशुषे मयः। आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामथ्नादन्यम्परि श्येनो अद्रेः। अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम्। अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतम्॥५२॥

हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा धत्तं यजमानाय शं योः। आ प्यायस्व सं ते। गणानां त्वा गणपतिꣳ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्। ज्येष्ठराजम्ब्रह्मणाम्ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनम्। स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजम्भरते धना नृभिः। देवानां यः पितरमाविवासति॥५३॥

श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन वलꣳ रुरोज फलिगꣳ रवेण। बृहस्पतिरुस्रियां हव्यसूदः कनिक्रदद्वावशतीरुदाजत्। मरुतो यद्ध वो दिवो या

वः शर्म। अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनाम्पुरुहूतो अर्हन्न्। सहस्राख्यो गौत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु। ये तेऽर्यमन्बहवो देवयानाः पन्थानः॥५४॥

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छ शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। बुध्नादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दꣳहितान्यैरत्। रुजद्रोधाꣳसि कृत्रिमाण्येषाꣳ सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार। बुध्नादग्रेण वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्। वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥५॥

प्र यो जज्ञे विद्वाꣳ अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्नीचादुच्चा स्वधयाभि प्र तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्याꣳ सद्म पार्थिवं च रजः। स बुध्नादाष्ट जनुषाभ्यग्रम्बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट्। बुध्नाद्यो अग्रमभ्यर्त्योजसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः। भिनद्वलं वि पुरो दर्दरीति कनिक्रदथ्सुवरपो जिगाय॥५६॥

युवं वीतमा विवासति पन्थानो दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार देवा नव

च॥14॥॥ [१४]

देवा मनुष्या देवासुरा अब्रुवन्देवासुरास्तेषाङ्गायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्ने गोभिश्त्रिया मारुतन्देवा वसव्या अग्ने मारुतमिति देवा वसव्या देवाँश्शर्मण्यास्त्वष्टा हतपुत्रो देवा वै राजन्याँन्नवोनवश्चतुर्दश॥14॥ देवा मनुष्याँः प्रजाम्पशून्देवा वसव्याः परिदध्यादिदमस्म्यष्टाचत्वारिꣳशत्॥48॥ देवा मनुष्या मादयध्वम्॥॥ [१५]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

देवा मनुष्याँः पितरस्तेँऽन्यत आसन्नसुरा रख्षाꣳसि पिशाचास्तेँऽन्यतस्तेषाँ देवानामुत यदल्पं लोहितमकुर्वन्तद्रख्षा रात्रीभिरसुभ्नन्तान्थ्सुब्धान्मृतानभि व्यौच्छत्ते देवा अविदुर्यो वै नोऽयम्म्रियते रख्षाꣳसि वा इमं घ्नन्तीति ते रख्षाꣳस्युपामन्त्रयन्त तान्यब्रुवन्वरं वृणामहै यत्॥१॥

असुराञ्जयाम तन्नः सहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन्तेऽसुराञ्जित्वा रख्षाꣳस्यपानुदन्त तानि रख्षाꣳस्यनृतमकर्तेति समन्तं देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्नावनाथन्त तेँऽग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं

निर॑वपन्न॒ग्नये॑ विबा॒धव॑ते॒ऽग्नये॒ प्रती॑कवते॒ यद॒ग्नये॒ प्रव॑ते नि॒रव॑प॒न् यान्ये॒व पु॒रस्ता॒द्रख्षा॑ꣳसि॥२॥

आस॒न्तानि॒ तेन॒ प्राणु॑दन्त॒ यद॒ग्नये॑ विबा॒धव॑ते॒ यान्ये॒वाभितो॒ रख्षा॒ꣳस्यास॒न्तानि॒ तेन॒ व्य॑बाधन्त॒ यद॒ग्नये॒ प्रती॑कवते॒ यान्ये॒व प॒श्चाद्रख्षा॒ꣳस्यास॒न्तानि॒ तेनापा॑नुदन्त॒ ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्थ्स्याथ्स स्पर्ध॑मान ए॒तयेष्ट्या॑ यजेता॒ग्नये॒ प्रव॑ते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेद॒ग्नये॑ विबा॒धव॑ते॥३॥

अ॒ग्नये॒ प्रती॑कवते॒ यद॒ग्नये॒ प्रव॑ते नि॒र्वप॑ति॒ य ए॒वास्मा॒च्छ्रेया॒न्भ्रातृ॑व्य॒स्तं तेन॒ प्र णु॑दते॒ यद॒ग्नये॑ विबा॒धव॑ते॒ य ए॒वैने॑न स॒दृङ्तं तेन॒ वि बा॑धते॒ यद॒ग्नये॒ प्रती॑कवते॒ य ए॒वास्मा॒त्पापी॑या॒न्तं तेनाप॑ नुदते॒ प्र श्रेया॑ꣳस॒म्भ्रातृ॑व्यं नुद॒तेऽति॑ स॒दृशं॑ क्रामति॒ नैन॒म्पापी॑यानाप्नोति॒ य ए॒वं वि॒द्वाने॒तयेष्ट्या॒ यज॑ते॥४॥

वृ॒णा॒म॒हे॒ यत्पु॒रस्ता॒द्रख्षा॑ꣳसि वपेद॒ग्नये॑ विबा॒धव॑त ए॒वश्च॒त्वारि॑ च॥१॥॥ [१]

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न् यो नो॑ वी॒र्या॑वत्तम॒स्तमनु॑ स॒मार॑भामहा॒ इति॒ त इन्द्र॑मब्रुव॒न्त्वं वै नो॑

वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनु समारभामहा इति सोऽब्रवीत्तिस्रो मं इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभि भविष्यथेति ता वै ब्रूहीत्यब्रुवन्नियम२होमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावती॥५॥

इत्यब्रवीत्त इन्द्राया२होमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निरवपन्निन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्राया२होमुचे निरवपन्न२हंस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव तेनापाघ्नत यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्नदधत त्रयस्त्रि२शत्कपालम्पुरोडाशं निरवपन्त्रयस्त्रि२शद्वै देवतास्ता इन्द्र आत्मन्ननु समारम्भयत भूत्यै॥६॥

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो भ्रातृव्यवान्थ्स्याथ्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्राया२होमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते-ऽ२हंसा वा एष गृहीतो यस्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यो यदिन्द्राया२होमुचे निर्वपत्य२हंस एव तेन मुच्यते मृधा वा एषोऽभिषण्णो यस्माथ्समानेष्वन्यः श्रेयानुत॥७॥

अभ्रातृव्यो यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव तेनापहते यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्धत्ते

त्रयस्त्रिꣳशत्कपालम्पुरोडाशं निर्वपति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवतास्ता एव यजमान आत्मन्ननु समारम्भयते भूत्यै सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजत उत्तमामेव विजितिम्भ्रातृव्येण वि जयते॥८॥

इन्द्रियावती भूत्या उतैकान्नपञ्चाशच्च॥२॥॥ [२]

देवासुराः संयत्ता आसन्तेषां गायत्र्योजो बलमिन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशून्थ्संगृह्यादायापक्रम्यातिष्ठत्तेऽमन्यन्त यतरान् वा इयमुपावथ्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति तां व्यह्वयन्त विश्वकर्मन्निति देवा दाभीत्यसुराः सा नान्यतराꣳश्च नोपावर्तत ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नोजोऽसि सहोऽसि बलमसि॥९॥

भ्राजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायुरभिभूरिति वाव देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशूनवृञ्जत यद्गायत्र्यपक्रम्यातिष्ठत्तस्मादेतां गायत्रीतीष्टिमाहुः सं वथ्सरो वै गायत्री संवथ्सरो वै तदपक्रम्यातिष्ठद्यदेतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यम्॥१०॥

प्र॒जाम्प॒शूनवृ॑ञ्जत॒ तस्मा॑दे॒ताꣳ सं॑व॒र्ग इतीष्टि॑माहु॒र्यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्थ्स्याथ्स स्पर्ध॑मान ए॒तयेष्ट्या॑ यजेता॒ग्नये॑ संव॒र्गाय॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒त्तꣳ शृ॒तमास॑न्नमे॒तेन॒ यजु॑षा॒भि मृ॑शे॒दोज॑ ए॒व बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्प्र॒जाम्प॒शून्भ्रातृ॑व्यस्य वृङ्क्ते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॥११॥

बल॑मस्ये॒तया॑ दे॒वा असु॑राणा॒मोजो॒ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्पञ्चत्वारिꣳशच्च॥३॥॥——[३]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑स्माथ्सृ॒ष्टाः परा॑चीराय॒न्ता यत्राव॑स॒न्तता॑ ग॒र्मुदु॑दतिष्ठ॒त्ता बृह॒स्पति॑श्चा॒न्ववै॑ताꣳ सो॑ऽब्रवी॒द्बृह॒स्पति॑र॒नया॑ त्वा॒ प्र ति॑ष्ठा॒न्यथ॑ त्वा प्र॒जा उ॒पाव॑थ्स्य॒न्तीति॒ तम्प्राति॑ष्ठ॒त्ततो॒ वै प्र॒जाप॑तिम्प्र॒जा उ॒पाव॑र्तन्त॒ यः प्र॒जाका॑मः॒ स्यात्तस्मा॑ ए॒तम्प्रा॑जाप॒त्यं गा॑र्मु॒तं च॒रुं निर्व॑पेत्प्र॒जाप॑तिम्॥१२॥

ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्र॒जाम्प्र ज॑नयति प्र॒जाप॑तिः प॒शून॑सृजत॒ तेऽ॑स्माथ्सृ॒ष्टाः परा॑श्च आय॒न्ते यत्राव॑स॒न्तता॑ ग॒र्मुदु॑दतिष्ठ॒त्तान्पू॒षा चा॒न्ववै॑ताꣳ सो॑ऽब्रवीत्पू॒षानया॑ मा॒ प्र ति॒ष्ठाथ॑ त्वा प॒शव॑ उ॒पाव॑थ्स्य॒न्तीति॒ माम्प्र ति॒ष्ठेति॒ सोमो॑ऽब्रवी॒न्मम॒ वै॥१३॥

अ॒कृ॒ष्ट॒प॒च्यमित्युभौ वा॒म्प्र ति॑ष्ठा॒नीत्य॑ब्रवी॒त्तौ प्राति॑ष्ठ॒त्ततो॒ वै प्र॒जाप॑तिम्प॒शव॑ उ॒पाव॑र्तन्त॒ यः प॒शुका॑मः॒ स्यात्तस्मा॑ एत॒ꣳ सो॑मापौ॒ष्णं गा॑र्मु॒तं च॒रुं निर्व॑पेत्सोमापू॒षणा॑वे॒व स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र ज॑नयतः॒ सोमो॒ वै रे॑तो॒धाः पू॒षा प॑शू॒नाम्प्र॑जनयि॒ता सोम॑ ए॒वास्मै॒ रेतो॒ दधा॑ति पू॒षा प॒शून्प्र ज॑नयति॥१४॥

व॒पे॒त्प्र॒जाप॑तिं॒ वै दधा॑ति पू॒षा त्रीणि॑ च॥४॥॥ [४]

अग्ने॒ गोभि॑र्न॒ आ ग॒हीन्दो॑ पु॒ष्ट्या जु॑षस्व नः। इन्द्रो॑ ध॒र्ता गृ॒हेषु॑ नः॥ स॒वि॒ता यः स॑ह॒स्रियः॒ स नो॑ गृ॒हेषु॑ रारणत्। आ पू॒षा ए॒त्वा वसु॑॥ धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमीशा॑नो॒ जग॑त॒स्पतिः॑। स नः॑ पू॒र्णेन॑ वावनत्॥ त्वष्टा॒ यो वृ॑ष॒भो वृषा॒ स नो॑ गृ॒हेषु॑ रारणत्। स॒हस्रे॑णा॒युते॑न च॥ येन॑ दे॒वा अ॒मृतम्॑॥१५॥

दी॒र्घꣳ श्रवो॑ दि॒व्यैर॑यन्त। राय॑स्पोष॒ त्वम॒स्मभ्यं॒ गवां॑ कु॒ल्मिं जी॒वस॒ आ यु॑वस्व। अ॒ग्निर्गृ॒हप॑तिः॒ सोमो॑ विश्व॒विनिः॑ सवि॒ता सु॑मे॒धाः स्वाहा॑। अग्ने॑ गृहपते॒ यस्ते॒ घृत्यो॑ भा॒गस्तेन॒ सह॒ ओज॑ आ॒क्रम॑माणाय धेहि॒ श्रैष्ठ्या॑त्प॒थो मा यो॑षं मू॒र्धा

भूयास॒ꣳ स्वाहा॑॥१६॥

अ॒मृत॑म॒ष्टात्रिꣳ॑शच्च॥५॥॥ [५]

चि॒त्रया॑ यजेत प॒शुका॑म इ॒यं वै चि॒त्रा यद्वा अ॒स्यां विश्व॑म्भू॒तमधि॑ प्र॒जाय॑ते॒ तेने॒यं चि॒त्रा य ए॒वं वि॒द्वाꣳश्चि॒त्रया॑ प॒शुका॑मो॒ यज॑ते॒ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मिथु॒नैर्जा॑यते॒ प्रैवाग्ने॒येन॑ वापयति॒ रेतः॑ सौ॒म्येन॑ दधाति॒ रेत॑ ए॒व हि॒तं त्वष्टा॑ रू॒पाणि॒ वि क॑रोति सारस्व॒तौ भ॑वत ए॒तद्वै दैव्य॑म्मिथु॒नं दैव्य॑मे॒वास्मै॑॥१७॥

मि॒थु॒नम्म॑ध्य॒तो द॑धाति॒ पुष्ट्यै॑ प्र॒जन॑नाय सिनीवा॒ल्यै च॒रुर्भ॑वति॒ वाग्वै सि॑नीवा॒ली पुष्टि॒ः खलु॒ वै वाक्पुष्टि॑मे॒व वाच॒मुपै॑त्ये॒न्द्र उ॑त्त॒मो भ॑वति॒ तेने॒व तन्मि॑थु॒नꣳ स॒प्तैतानि॑ ह॒वीꣳषि॑ भवन्ति स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॒ण्याः स॒प्त छन्दाꣳ॑स्यु॒भय॒स्यावरु॑द्ध्या॒ अथै॒ता आहु॑तीर्जुहोत्ये॒ते वै दे॒वाः पुष्टि॑पतय॒स्त ए॒वास्मि॒न्पुष्टि॑ं दधति॒ पुष्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभि॒रथो॒ यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥१८॥

अ॒स्मै॒ त ए॒व द्वाद॑श च॥६॥॥ [६]

मा॒रु॒तम॑सि म॒रुता॒मोजो॒ऽपां धारा॑ भिन्द्धि र॒मय॑त

मरुतः श्येनमायिनम्मनोजवसं वृषणꣳ सुवृक्तिम्। येन शर्ध उग्रमवसृष्टमेति तदश्विना परि धत्तꣳ स्वस्ति। पुरोवातो वर्षञ्जिन्वरावृथस्वाहा वातावद्वर्षन्नुग्ररावृथस्वाहा स्तनयन्वर्षन्भीमरावृथस्वाहानशन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्त्वेषरावृथ वर्षन्पूर्तिरावृत्॥१९॥

स्वाहा बहु हायमवृषादिति श्रुतरावृथस्वाहातपति वर्षन्विराडावृथस्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्भूतरावृथस्वाहा मान्दा वाशाः शुन्ध्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः सुफेनाः। मित्रभृतः ख्षत्रभृतः सुराष्ट्रा इह माऽवत। वृष्णो अश्वस्य संदानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामि॥२०॥

पूर्तिरावृद्विचत्वारिꣳशच्च॥७॥॥ [७]

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्य। देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन्न्। देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्न्। उद्रो दत्तोऽदधिम्भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिख्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याऽवत। दिवा चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन। पृथिवीं यद्युन्दन्ति। आ यं नरः सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः। वि पर्जन्याः सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना

यन्ति॥२१॥

वृष्टयः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः। न वो दस्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृथ्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रम्पृण। अज्ञा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्धीदं दिव्यं नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त इमं यज्ञमवन्तु त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥२२॥

यन्ति देवा विꣳशतिश्च॥८॥॥ [८]

मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णतूषम्परि धत्त एतद्वै वृष्ट्यै रूपꣳ सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति रमयत मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातम्प्रति मीवति पुरोवातमेव जनयति वर्षस्यावरुद्ध्यै वातनामानि जुहोति वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्यष्टौ॥२३॥

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य

एव वृष्टिꣳ सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हविरेवाकरन्तर्वेदि सं यौत्यवरुद्ध्यै यतीनामद्यमानानाꣳ शीर्षाणि परापतन्ते खर्जूरा अभवन्तेषाꣳ रस ऊर्ध्वोऽपतत्तानि करीराण्यभवन्थ्सौम्यानि वै करीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति यत्करीराणि भवन्ति॥२४॥

सौम्ययैवाहुत्या दिवो वृष्टिमव रुन्द्धे मधुषा सं यौत्यपां वा एष ओषधीनाꣳ रसो यन्मध्वन्द्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो अन्द्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं यौति नामधेयैरेवैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैना नामधेयैरा॥२५॥

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य संदानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामीत्याह वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति रूपेणैवेनꣳ समर्धयति वर्षस्यावरुद्ध्यै॥२६॥

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरैकान्नत्रिꣳशच्च॥९॥॥ [९]

देवा वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बध्नाति देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत्तावत्येव

हो॑तव्यं॑ यदि॒ न वर्षे॒च्छ्वो भू॒ते ह॒विर्निर्व॑पेदहोरा॒त्रे वै मि॒त्रावरु॑णावहोरा॒त्राभ्यां॒ खलु॒ वै प॒र्जन्यो॑ वर्षति॒ नक्तं॑ वा॒ हि दिवा॑ वा॒ वर्ष॑ति मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मै॑॥२७॥

अ॒हो॒रा॒त्राभ्या॑॑ प॒र्जन्यं॑ वर्षयतो॒ऽग्नये॑ धाम॒च्छदे॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेन्मारु॒त॒ꣳ स॒प्तक॑पालꣳ सौ॒र्यमेक॑कपालम॒ग्निर्वा इ॒तो वृष्टि॒मुदी॑रयति म॒रुतः॑ सृ॒ष्टां न॑यन्ति य॒दा खलु॒ वा अ॒सावा॑दि॒त्यो न्य॑ङ्र॒श्मिभिः॑ पर्या॒वर्त॒तेऽथ॑ वर्षति धाम॒च्छदि॑व॒ खलु॒ वै भू॒त्वा व॑र्षत्ये॒ता वै दे॒वता॒ वृष्ट्या॑ ईशते॒ ता ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ ताः॥२८॥

ए॒वास्मै॑ प॒र्जन्यं॑ वर्षयन्त्यु॒ताव॑र्षिष्य॒न्वर्ष॑त्ये॒व सृ॒जा वृ॒ष्टिं दि॒व आद्भिः स॑मु॒द्रम्पृ॒णेत्या॑हे॒माश्चै॒वामूश्चा॒पः सम॑र्धय॒त्यथो॑ आ॒भिरे॒वामूरच्छै॑॑त्य॒ज्ञा अ॑सि प्रथम॒जा बल॑मसि समु॒द्रिय॒मित्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतदुन्न॑म्भय पृथि॒वीमिति॑ वर्षा॒ह्वां जु॑होत्ये॒षा वा ओष॑धीनां वृष्टि॒वनि॒स्तयै॒व वृष्टि॒मा च्या॑वयति॒ ये दे॒वा दि॒विभा॑गा॒ इति॑ कृष्णाजि॒नमव॑ धूनोती॒म ए॒वास्मै॑

लोकाः प्रीता अभीष्टा भवन्ति॥२९॥

अस्मै धावति ता वा एकंविꣳशतिश्च॥10॥॥ [१०]

सर्वाणि छन्दाꣳस्येतस्यामिष्टायामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा एतद्वीर्यं यत्ककुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभावन्वाह तेनैव सर्वाणि छन्दाꣳस्यव रुन्द्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि चत्वार्यध्यख्षराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशे पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यदृच्यध्यख्षराणि यज्ञगत्या॥३०॥

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत्त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै वीर्यं त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्ये यज्ञम्प्रति ष्ठापयति नान्तं गमयत्यग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति सरूपत्वाय सर्वो वा एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयङ्कामायकामाय प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्थ्सर्वो वै॥३१॥

एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयꣳ सर्वेणैवैनं यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत एवैनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत्त्रैधातवीयꣳ सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्थ्स्तृणुत

एतयैव यजेत सहस्रेण यक्ष्यमाणः प्रजातमेवैनद्दद्दात्येतयैव यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा एष पशूनां गच्छति॥३२॥

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत ता२ स्त्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वा२स्त्रैधातवीयेन पशुकामो यजते यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्मादेवैनान्थ्सृजत उपैनमुत्तर२ सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यो यक्ष्य इत्युक्त्वा न यजते त्रैधातवीयेन यजेत सर्वो वा एष यज्ञः॥३३॥

यत्त्रैधातवीय२ सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्य आ वृश्च्यते द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिष्षमृद्धत्वाय त्रयः पुरोडाशा भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामाप्त्या उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य एतद्वा अन्तरिक्षस्य रूप२ समृद्ध्यै सर्वेषामभिगमयन्नवं द्यत्यछम्बट्कार२ हिरण्यं ददाति तेज एव॥३४॥

अव रुन्द्धे ताप्यं ददाति पशूनेवाव रुन्द्धे धेनुं ददात्याशिष एवाव रुन्द्धे साम्नो वा एष वर्णो यद्धिरण्यं

यजुषां तार्प्यमुक्थामदानां धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव रुन्द्धे॥ ३५॥

जगत्याऽभिचरन्थ्सर्वो वै गच्छति यज्ञस्तेज एव त्रिꣳशच्च॥11॥॥ [११]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रꣳ सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र उपह्वमैच्छत तं नोपाह्वयत पुत्रम्मेऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति स्वयमेव व्यरमत यदि वा तावत्प्रवणम्॥ ३६॥

आसीद्यदि वा तावदध्यग्नेरासीत्स सम्भवन्नग्नीषोमावभि समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्ङवर्धत स इमाल्लोँकानवृणोद्य वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा वज्रमसिञ्चत्तपो वै स वज्र आसीत्तमुद्यन्तुं नाशक्नोदथ वै तर्हि विष्णुः॥ ३७॥

अन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि न्यधत्त पृथिव्यां तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्यबिभेद्यत्पृथि

तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्॥३८॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यगृह्णादधा मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्॥३९॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यगृह्णाद्विम इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यद्दिवि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाहम्॥४०॥

इदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु सं दधावहै त्वामेव प्र विशानीति यन्माम्प्रविशेः किम्मा भुञ्ज्या इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वाम्प्र विशेयमित्यब्रवीत्तं वृत्रः प्राविशदुदरं वै वृत्रः ख्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यः॥४१॥

एवं वेद हन्ति ख्षुधम्भ्रातृव्यन्तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यगृह्णात्त्रिम

इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्विति यत्रिः प्रायच्छत्रिः प्रत्यगृह्णात्तत्रिधातौस्त्रिधातु यद्विष्णुरन्वतिष्ठत विष्णवेति प्रायच्छत्तस्मादैन्द्रावैष्णव ँ हविर्भवति यद्वा इदं किं च तदस्मै तत्प्रायच्छदृचः सामानि यजूँषि सहस्रं वा अस्मै तत्प्रायच्छत्तस्मा थ्सहस्रदक्षिणम्॥४२

प्रवणं विष्णुर्वा इदमिदमहं यो भवत्येकविँशतिश्च॥12॥ [१२]

देवा वै राजन्याञ्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं दाम्नापौम्भन्थ्स वा एषोऽपोब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषोऽनपोब्धो जायेत वृत्रान्घ्नँश्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनपोब्धो जायेत वृत्रान्घ्नँश्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबार्हस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं दाम दक्षिणा साख्षादेवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति॥४३॥

एनन्द्वादश च॥13॥ [१३]

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे। भागं देवेभ्यो वि दधात्यायन्प्र चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः। यमादित्या अँशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः

पिबन्ति। तेन नो राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्यायन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्यां वृत्रहन्वृत्रहासि। यत्र यन्ति स्रोत्यास्तत्॥४४॥

जितं ते दक्षिणतो वृषभ एधि हव्यः। इन्द्रो जयाति न परा जयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतना अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथासत्। अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय। अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः। ईशानम्॥४५॥

अस्य जगतः सुवर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः। यद्द्यावः इन्द्र ते शतꣳ शतम्भूमीरुत स्युः। न त्वा वज्रिन्त्सहस्रꣳ सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्रिः।॥४६॥

सोतुर्बाहुभ्याꣳ सुयतो नार्वा। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु त्यं जातवेदसꣳ सप्त त्वा

हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं विचक्षण। चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्ष ँ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषः॥४७॥

च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्रुतः। जुषन्तां युज्यम्पयः। विश्वे देवाः शृणुतेम ँ हवम्मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठ। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वम्॥४८॥

तदीशानमद्रिस्तस्थुषस्त्रि ँ शच्च॥14॥॥ [१४]

विश्वरूपस्त्वष्टेन्द्रं वृत्रम्ब्रह्मवादिनः स त्वै नासोमयाज्येष वै देवरथो देवा वै नर्चि नायज्ञोऽग्नै महात्रीन्निर्वीतमायुष्टे द्वादश॥12॥ विश्वरूपो नैन ँ शीतरूरावद्य वसु पूर्वेद्युर्वाजा इत्यग्नै महान्निर्वीतमन्या यन्ति चतुःसप्ततिः॥74॥ विश्वरूपोऽनु ते दायि॥॥ [१५]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीथ्स्वस्त्रीयो-ऽसुराणान्तस्य त्रीणि शीर्षाण्यासन्थ्सोमपान ँ सुरापानमन्नादन् स प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमवदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै

प्र॒त्यख्ष॑म्भा॒गं व॑दन्ति॒ यस्मा॑ ए॒व प॒रोख्षं॒ वद॑न्ति॒ तस्य॑ भा॒ग उ॑दि॒तस्तस्मा॒दिन्द्रो॑ऽबिभेदी॒दृङ्वै॑ रा॒ष्ट्रं वि प॒र्याव॑र्तय॒तीति॒ तस्य॒ वज्र॑मा॒दाय॑ शी॒र्षाण्य॑च्छिन॒द्यथ्सो॑म॒पानम्॑॥१॥

आसी॒थ्स क॒पिञ्ज॑लोऽभव॒द्यथ्सु॑रा॒पान॒ꣳ स क॑ल॒विङ्को॒ यद॒न्नाद॑न॒ꣳ स ति॑त्ति॒रिस्तस्या॑ञ्ज॒लिना॑ ब्रह्मह॒त्यामुपा॑गृह्णा॒त्ताꣳ सं॑वथ्स॒रम॑बिभ॒स्तम्भू॒तान्य॒भ्य॑क्रोश॒न्ब्रह्म॑ह॒न्निति॒ स पृ॑थि॒वीमुपा॑सीदद॒स्यै ब्र॑ह्मह॒त्यायै॒ तृती॑य॒म्प्रति॑ गृहा॒णेति॒ साब्र॑वी॒द्वरं॑ वृणै खा॒तात्प॑राभवि॒ष्यन्ती॑ मन्ये॒ ततो॒ मा परा॑ भूव॒मिति॑ पु॒रा ते॑॥२॥

सं॒व॒थ्स॒रादपि॑ रोहा॒दित्य॑ब्रवी॒त्तस्मा॑त्पु॒रा सं॑वथ्स॒रात्पृ॑थि॒व्यै खा॒तमपि॑ रोहति॒ वारे॑वृत॒ꣳ ह्य॑स्यै॒ तृती॑यम्ब्रह्मह॒त्यायै॒ प्रत्य॑गृह्णा॒त्तथ्स्वकृ॑त॒मिरि॑णमभव॒त्तस्मा॒दाहि॑ताग्निः श्र॒द्धादे॑वः॒ स्वकृ॑त॒ इरि॑णे॒ नाव॑ स्येद्ब्रह्मह॒त्यायै॒ ह्ये॑ष वर्णः॒ स वन॒स्पती॒नुपा॑सीदद॒स्यै ब्र॑ह्मह॒त्यायै॒ तृती॑य॒म्प्रति॑ गृह्णी॒तेति॒ ते॑ऽब्रुव॒न्वरं॑ वृणामहै वृ॒क्णात्॥३॥

प॒रा॒भ॒वि॒ष्यन्तो॑ मन्यामहे॒ ततो॒ मा परा॑ भू॒मेत्या॒व्रश्च॑नाद्वो॒ भूयाꣳ॑स॒ उत्ति॑ष्ठा॒नित्य॑ब्रवी॒त्तस्मा॑दा॒व्रश्च॑नाद्वृ॒ख्षाणा॒म्भूयाꣳ॑स॒

उत्तिष्ठन्ति वारेवृत ँ ह्येषान्तृतीयम्ब्रह्महत्याये प्रत्यगृह्णन्थ्स निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाश्यम्ब्रह्महत्याये ह्येष वर्णोऽथो खलु य एव लोहितो यो वाऽऽव्रश्चनान्निर्येषति तस्य नाश्यम्॥४॥

काममन्यस्य स स्त्रीष ँ सादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्याये तृतीयम्प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्वियात्प्रजां विन्दामहै काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्वियाथ्स्त्रियः प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारेवृत ँ ह्यासान्तृतीयम्ब्रह्महत्याये प्रत्यगृह्णन्थ्सा मलवद्वासा अभवत्तस्मान्मलवद्वाससा न सं वदेत॥५॥

न सहासीत नास्या अन्नमद्याद्ब्रह्महत्याये ह्येषा वर्णम्प्रतिमुच्यास्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यञ्जनमेव न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति याम्मलवद्वाससः सम्भवन्ति यस्ततो जायते सोऽभिशस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो याम्परांचीं तस्यै ह्रीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्यां अप्सु मारुको या॥६॥

अभ्यङ्क्ते तस्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी

याऽऽङ्क्ते तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या नखानि निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो या रज्जुꣳ सृजति तस्या उद्बन्धुको या पर्णेन पिबति तस्या उन्मादुको या खर्वेण पिबति तस्यै खर्वस्तिस्रो रात्रीर्व्रतं चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण वा पात्रेण प्रजायै गोपीथाय॥ ७॥

यथ्सोमपानन्ते वृक्णात्तस्य नाश्यं वदेत मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥१॥॥—[१]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रꣳ सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र उपह्वमैच्छत तं नोपाह्वयत पुत्रम्मेऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयथ्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति यदवर्तयत्तद्वृत्र वृत्रत्वं यदब्रवीथ्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति तस्मादस्य॥ ८॥

इन्द्रः शत्रुरभवथ्स सम्भवन्नग्नीषोमावभि समभवथ्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्ङवर्धत स इमाल्लोँकानवृणोद् यदिमाल्लोँकानवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेथ्स प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुर्मेऽजनीति तस्मै वज्रꣳ सिक्त्वा प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत तावब्रूतामग्नीषोमौ मा॥ ९॥

प्र हा॑रा॒वम॒न्तः स्व॒ इति॒ मम॒ वै यु॒वꣳ स्थ॒ इत्य॑ब्रवी॒न्माम॒भ्येत॒मिति॒ तौ भा॑ग॒धेय॑मैच्छेता॒न्ताभ्या॑मे॒तम॑ग्नीषो॒र्म मेका॑दशकपालम्पू॒र्णमा॑से॒ प्राय॑च्छ॒त्ताव॑ब्रूताम॒भि संद॑ष्टौ॒ वै स्वो॒ न श॑क्नुव॒ ऐतु॒मिति॒ स इन्द्र॑ आ॒त्मनः॑ शीतरू॒राव॑जनय॒त्तच्छी॑तरू॒रयो॒र्जन्म॒ य ए॒वꣳ शी॑तरू॒रयो॒र्जन्म॒ वेद॑॥१०॥

नैनꣳ॑ शीतरू॒रौ ह॑त॒स्ताभ्या॑मेनम॒भ्य॑नय॒त्तस्मा॑ञ्जञ्ज॒भ्यमा॑नाद॒ग्नि निर॑क्रामताम्प्राणापा॒नौ वा ए॑नं॒ तद॑जहिताम् प्रा॒णो वै दख्षो॑ऽपा॒नः क्रतु॒स्तस्मा॑ञ्जञ्ज॒भ्यमा॑नो ब्रूया॒न्मयि॑ दख्षक्र॒तू इति॑ प्राणापा॒नावे॒वात्मन्ध॑त्ते॒ सर्व॒मायु॑रेति॒ स दे॒वता॑ वृ॒त्रान्नि॒र्ह्रूय॒ वार्त्र॑घ्नꣳ ह॒विः पू॒र्णमा॑से॒ निर॑वप॒द्धन्ति॒ वा ए॑नम्पू॒र्णमा॑स॒ आ॥११॥

अ॒मा॒वा॒स्या॑याम्प्याययन्ति॒ तस्मा॒द्वार्त्र॑घ्नी पू॒र्णमा॒सेऽनू॑च्येते॒ वृध॑न्वती अमावा॒स्या॑या॒न्तथ्स॒ꣳस्थाप्य॒ वार्त्र॑घ्नꣳ ह॒विर्वज्र॑मा॒दाय॒ पुन॑र॒भ्या॑यत॒ ते अ॑ब्रूता॒न्द्यावा॑पृथि॒वी मा प्र हा॑रा॒वयो॒र्वै श्रि॒त इति॒ ते अ॑ब्रूतां॒ वरं॑ वृणावहै॒ नख्ष॑त्रविहिता॒ऽहमसा॒नीत्य॒साव॑ब्रवीच्चि॒त्रवि॑हिता॒-

ऽहमितीयन्तस्मान्नख्षत्रविहिताऽसौ चित्रविहितेयं य एवं द्यावापृथिव्योः॥१२॥

वरं वेदैनं वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो वृत्रमहन्ते देवा वृत्रꣳ हत्वाऽग्नीषोमावब्रुवन्ꣳ हव्यं नो वहतमिति तावब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज इति तेऽब्रुवन्क इदमच्छैतीति गौरित्यब्रुवन्गौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति साऽब्रवीत्॥१३॥

वरं वृणै मय्येव सतोभयेन भुनजाध्वा इति तद्गौराहरत्तस्माद्गवि सतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो यद्घृतमेतथ्सोमस्य यत्पयो य एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेद तेजस्व्येव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यम्पौर्णमासमिति प्राजापत्यमिति ब्रूयात्तेनेन्द्रं ज्येष्ठम्पुत्रं निरवासाययदिति तस्माज्ज्येष्ठम्पुत्रं धनेन निरवसाययन्ति॥१४॥

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥२॥॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाꣳसम्मृधोऽभि प्रावेपन्त स एतं वैमृधम्पूणमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स मृधोऽपाहत यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव

तेन॒ यज॑मा॒नोऽप॑ हत॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्र꣣ꣳ ह॒त्वा दे॒वता॑भिश्चेन्द्रि॒येण॑ च॒ व्या॑र्ध्यत॒ स ए॒तमा॑ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालममावा॒स्या॑यामपश्यदै॒न्द्रं दधि॑॥१५॥

तं निर॑वप॒त्तेन॒ वै स दे॒वता॑श्चेन्द्रि॒यं चावा॑रुन्ध॒ यदा॑ग्ने॒यो॑ऽष्टाक॑पालोऽमावा॒स्या॑या॒म्भव॑त्यै॒न्द्रं दधि॑ दे॒वता॑श्चै॒व तेनै॑न्द्रि॒यं च॒ यज॑मा॒नोऽव॑ रुन्ध॒ इन्द्र॑स्य वृ॒त्रं ज॒घ्नुष॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्यम्पृथि॒वीमनु॒ व्या॑र्च्छ॒त्तदोष॑धयो वी॒रुधो॑ऽभव॒न्थ्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धावद्वृ॒त्रम्मे॑ ज॒घ्नुष॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्यम्॑॥१६॥

पृ॒थि॒वीमनु॒ व्या॑र॒त्तदोष॑धयो वी॒रुधो॑ऽभूव॒न्निति॒ स प्र॒जाप॑तिः प॒शून॑ब्रवीदे॒तद॑स्मै॒ सं न॑य॒तेति॒ तत्प॒शव॒ ओष॑धीभ्योऽध्या॒त्मन्थ्सम॑नय॒न्तत्प्रत्य॑दुह॒न् यथ्स॒मन॑य॒न्तथ्सा॑न्ना॒य सान्नाय्य॒त्वं यत्प्र॒त्यदु॑ह॒न्तत्प्र॑ति॒धुषः॑ प्रतिधु॒क्क꣣ꣳ सम॑नैषुः॒ प्रत्य॑धुख्ष॒न्न तु मयि॑ श्रयत॒ इत्य॑ब्रवीदे॒तद॑स्मै॥१७॥

शृ॒तं कु॑रु॒तेत्य॑ब्रवी॒त्तद॑स्मै शृ॒तम॑कुर्वन्निन्द्रि॒यं वावास्मि॑न्वी॒र्यं तद॑श्रय॒न्तच्छृ॒तस्य॑ शृत॒त्व꣣ꣳ सम॑नैषुः॒ प्रत्य॑धुख्षञ्छृ॒तम॑क्र॒न्न तु मा॑ धिनो॒तीत्य॑ब्रवीदे॒तद॑स्मै॒ दधि॑ कुरु॒तेत्य॑ब्रवी॒त्तद॑स्मै॒ दध्य॑कुर्व॒न्तदे॑नमधिनो॒त्तद्द॒ध्नो द॑धि॒त्वम्ब्र॑ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति द॒ध्नः

पूर्वस्यावदेयम्॥१८॥

दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्यावद्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यꣳ श्रित्वा दध्नोपरिष्टाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति यत्पूतीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातश्च्याथ्सौम्यं तद्यत्कलै राख्वसं तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं तद्यद्दध्ना तथ्सेन्द्रं दध्ना तनक्ति॥१९॥

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य संतत्या इन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवताः प्रैषमैच्छन्थ्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमम्भागधेयमिति तम्पितरोऽन्वविन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वेद्युः क्रियते सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छत्तं देवा अभि समगच्छन्तामा वै नः॥२०॥

अद्य वसु वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्यायाअमावास्यत्वम्ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यꣳ सान्नाय्यमिति वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि समगच्छन्तेत्यथो खल्वेन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते

तद्भि॑षज्यन्तो॒ऽभि समग॑च्छन्तेति॑॥२१॥

दधि॑ मे ज॒घ्नुष॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मित्य॑ब्रवीदे॒तद॑स्मा अव॒देय॑न्तनक्ति नो॒ द्विच॑त्वारिꣳशच्च॥३॥॥[३]

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै द॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑जेत॒ य ए॑नौ॒ सेन्द्रौ॒ यजे॒तेति॑ वैमृ॒धः पू॒र्णमा॑सेऽनुनिर्वा॒प्यो॑ भवति॒ तेन॑ पू॒र्णमा॑सः॒ सेन्द्र॑ ऐ॒न्द्रं दध्य॑मावा॒स्या॑यां॒ तेना॑मावा॒स्या॑ सेन्द्रा॒ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ सेन्द्रा॑वे॒वैनौ॑ यजते॒ श्वःश्वो॑ऽस्मा ईजा॒नाय॒ वसी॑यो भवति दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा ए॒ताम्॥२२॥

इष्टि॑मपश्यन्नाग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपाल॒ꣳ सर॑स्वत्यै च॒रुꣳ सर॑स्वते च॒रुं ताम्पौ॑र्णमा॒सꣳ स॒ꣳस्थाप्यानु॒ निर॑वप॒न्ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ यो भ्रातृ॑व्यवा॒न्थ्स्याथ्स पौ॑र्णमा॒सꣳ स॒ꣳस्थाप्यै॒तामिष्टि॒मनु॒ निर्व॑पेत्पौर्णमा॒सेनै॒व वज्र॒म्भ्रातृ॑व्याय प्र॒हृत्या॑ग्नावैष्ण॒वेन॑ दे॒वता॑श्च य॒ज्ञं च॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृङ्क्ते मिथु॒नान्प॒शून्थ्सा॑रस्व॒ताभ्यां॒ याव॑दे॒वास्यास्ति॒ तत्॥२३॥

सर्वं॑ वृङ्क्ते पौर्णमा॒सीमे॒व य॑जेत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न्नामा॑वा॒स्याꣳ ह॒त्वा भ्रातृ॑व्यं॒ ना प्या॑ययति साकम्प्रस्था॒यीये॑न यजेत प॒शुका॑मो॒ यस्मै॒ वा अल्पे॑ना॒हर॑न्ति॒ नात्मना॒ तृप्य॑ति॒ नान्यस्मै॑

ददाति यस्मै महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता पूर्णꣳ होतव्यन्तृप्त एवैनमिन्द्रः प्रजया पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण जुहोति न हि मृन्मयमाहुतिमानश औदुम्बरम्॥२४॥

भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्क्पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जम्पशूनव रुन्द्धे नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्ग्रामणी राजन्यस्तेषाम्महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामतियजते प्र स्वायै देवतायै च्यवते न पराम्प्राप्नोति पापीयान्भवति संवथ्सरमिन्द्रं यजेत संवथ्सरꣳ हि व्रतं नाति स्वा॥२५॥

एवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्धे वसीयान्भवति संवथ्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत् संवथ्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवाꣳसमग्निर्व्रतपतिर्व्रतमालम्भयति ततोऽधि कामं यजेत॥२६॥

एतान्तदौदुम्बरꣳ स्वा त्रिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

नासोमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो योऽसोमयाजी यदसोमयाजी सं नयेत्परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परेव सिच्यते सोमयाज्येव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सान्नाय्यम्पयसैव पय आत्मन्धत्ते वि वा

एतम्प्रजयां पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं यस्य हविर्निरुप्तम्पुरस्ताच्चन्द्रमाः॥२७॥

अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तानग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे दधꣳश्चरुं येऽणिष्ठास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय श्रृते चरुमग्निरेवास्मै प्रजाम्प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्र यच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति न द्वे॥२८॥

यजेत यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बट्कुर्याद्यदुत्तरया सम्प्रति यजेत पूर्वया छम्बट्कुर्यान्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनुह्रीतमुख्यपगल्भो जायत एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायतेऽनादृत्य तद्वे एव यजेत यज्ञमुखमेव पूर्वयालभते यजत उत्तरया देवता एव पूर्वयावरुन्द्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव॥२९॥

पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानम्पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकम्भवति दाख्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत

पूर्णमासे सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽऽ- मिख्षयामावास्यायां यजेत पूर्णमासे वै देवानाꣳ सुतस्तेषामेतमर्धमासम्प्रसुतस्तेषाम्मैत्रावरुवशामावास्यायामनूबन्ध्यां यत्॥३०॥

पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वथ्सानपाकरोति सदोहविर्धाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्याꣳ सम्पादयति स एतमर्धमासꣳ सधमादं देवैः सोमम्पिबति यन्मैत्रावरुण्यामिख्षयामावास्यायां यजते यैवासौ देवानां वशानूबन्ध्यां सो एवैषैतस्य साख्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति य एषां यज्ञम्॥३१॥

अभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृङ्ङावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत ख्षुरपविर्ह्येष यज्ञस्ताजक्पुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्व्रतं नानृतं वदेन्न माꣳसमश्नीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति॥३२॥

चन्द्रमा द्वे देवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुष्षट्ङ्॥५॥॥ [५]

एष वै देवरथो यद्दर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्ट्वा

सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरे देवानामव स्यत्येतानि वा अङ्गापरूꣳषि संवथ्सरस्य यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजतेऽङ्गापरूꣳष्येव संवथ्सरस्य प्रति दधात्येते वै संवथ्सरस्य चख्षुषी यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु पश्यति॥ ३३॥

एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनु विक्रमत एष वै देवयानः पन्था यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते य एव देवयानः पन्थास्तꣳ समारोहत्येतौ वै देवानाꣳ हरी यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते यावेव देवानाꣳ हरी ताभ्याम्॥ ३४॥

एवैभ्यो हव्यं वहत्येतद्वै देवानामास्यं यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते साख्षादेव देवानामास्ये जुहोत्येष वै हविर्धानी यो दर्शपूर्णमासयाजी सायम्प्रातरग्निहोत्रं जुहोति यजते दर्शपूर्णमासावहरहर्हविर्धा

सुतो य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धान्यस्मीति सर्वमेवास्य बर्हिष्यं दत्तम्भवति देवा वा अहः॥३५॥

यज्ञियं नाविन्दन्ते दर्शपूर्णमासावपुनन्तौ वा एतौ पूतौ मेध्यौ यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते पूतावेवैनौ मेध्यौ यजते नामावास्यायां च पौर्णमास्यां च स्त्रियमुपेयाद्यदुपेयान्निरिन्द्रियः स्याथ्सोमस्य वै राज्ञो-ऽर्धमासस्य रात्रयः पत्नय आसन्तासाममावास्यां च पौर्णमासीं च नोपैत्॥३६॥

ते एनमभि समनह्येतान्तं यक्ष्म आर्च्छद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत्पापीयानभवत्त-त्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाभ्यामविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एते एव नमस्यन्नुपाधावत्ते अब्रूतां वरं वृणावहा आवं देवानां भागधे असाव॥३७॥

आवदधि देवा इज्यान्ता इति तस्माथ्सदृशीनाꣳ रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमास्यां च देवा इज्यन्त एते हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति

य एवं वेद भूतानि ख्षुधमघ्नन्थ्सद्यो मनुष्या अर्धमासे देवा मासि पितरः संवथ्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते संवथ्सरे वनस्पतयः फलं गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति ख्षुधम्भ्रातृव्यम्॥ ३८॥

पश्यति ताभ्यामहरैदसाव फलꣳ सप्त च॥६॥॥ [६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिं करोति सामैवाकर्हिं करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत एवैनान्प्र युङ्क्ते हिं करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव तद्बर्सम्॥ ३९॥

नह्यत्यप्रस्रꣳसाय संततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य संतत्या अथो रख्षसामपहत्यै राथंतरीम्प्रथमामन्वाह राथंतरो वा अयं लोक इममेव लोकमभि जयति त्रिर्वि गृह्णाति त्रय इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति बार्हतीमुत्तमामन्वाह बार्हतो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वः॥ ४०॥

वाजा॒ इत्यनि॑रुक्ताम्प्राजाप॒त्यामन्वा॑ह॒ य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒व प्र॒जाप॑ति॒मा र॑भते॒ प्र वो॒ वाजा॒ इत्यन्वा॒हान्नं॒ वै वाजोऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ प्र वो॒ वाजा॒ इत्या॑न्वाह॒ तस्मा॑त्प्रा॒चीन॒ꣳ रेतो॑ धीय॒तेऽग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इत्या॑ह॒ तस्मा॑त्प्र॒तीची॑ः प्र॒जा जा॑यन्ते॒ प्र वो॒ वाजा॑ः॥४१॥

इत्यन्वा॑ह॒ मासा॒ वै वाजा॑ अर्धमा॒सा अ॒भिद्य॑वो दे॒वा ह॒विष्म॑न्तो॒ गौर्घृ॒ताची॑ य॒ज्ञो दे॒वाञ्जि॑गाति॒ यज॑मानः सुम्न॒युरि॒दम॑सी॒दम॒सीत्ये॒व य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धामाव॑ रुन्द्धे॒ यं का॒मये॑त॒ सर्व॒मायु॑रिया॒दिति॒ प्र वो॒ वाजा॒ इति॒ तस्या॒नूच्याग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इति॒ संत॑त॒मुत्त॑रमर्ध॒र्चमा ल॑भेत॥४२॥

प्रा॒णेने॒वास्या॑पा॒नं दा॑धार॒ सर्व॒मायु॑रेति॒ यो वा अ॑र॒त्निꣳ सा॑मिधे॒नीनां॒ वेदा॑र॒त्नावे॒व भ्रातृ॑व्यं कुरुतेऽर्ध॒र्चौ सं द॑धात्ये॒ष वा अ॑र॒त्निः सा॑मिधे॒नीनां॒ य ए॒वं वेदा॑र॒त्नावे॒व भ्रातृ॑व्यं कुरुत॒ ऋषेर्॑ऋषे॒र्वा ए॒ता निर्मि॑ता॒ यथ्सा॑मिधे॒न्य॑स्ता यदसं॑युक्ताः स्युः प्र॒जया॑ प॒शुभि॒र्यज॑मानस्य॒ वि ति॑ष्ठेरन्नर्ध॒र्चौ सं द॑धाति॒ सं यु॑नक्त्ये॒वैना॒स्ता अ॑स्मै॒ संयु॑क्ता॒ अव॑रुद्धा॒ः सर्वा॑मा॒शिष॑ं दुह्रे॥

43॥

बर्सं वौ जायन्ते प्र वो वाजा लभेत दधाति सन्दशं च॥७॥॥ [७]

अयज्ञो वा एष योऽसामाऽग्न आ याहि वीतय इत्याह रथंतरस्यैष वर्णस्तं त्वा समिद्भिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो बृहदग्ने सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव तथ्सामन्वन्तं करोत्यग्निरमुष्मिंल्लोँक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ लोकावशान्तौ॥४४॥

आस्तान्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यग्न आ याहि वीतय इत्यस्मिल्लोँकेऽग्निमदधुर्बृहदग्ने सुवीर्यमित्यमुष्मिंल्लोँक आदित्यन्ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः शान्त्यै शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश सामिधेनीरन्वाह पञ्चदश॥४५॥

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवथ्सर आप्यते तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाख्षराणि तावतीः संवथ्सरस्य रात्रयोऽख्षरश एव संवथ्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्रेऽग्निं जनयाव यतरो नौ ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवदथ्स धूममजनयत्परुच्छेपो-

ऽभ्यवदथ्सौऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीत्॥४६॥

यथ्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्धृतवत्पदमनूच्यते स आसां वर्णस्तं त्वा समिद्भिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव तज्ज्योतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्गायत्रियः स्त्रियस्तेन यथ्सामिधेन्यो वृषण्वतीमन्वाह॥४७॥

तेन पुꣳस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत आसीदुशना काव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्ञमैतां स प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह भ्रातृव्यमेवैतया॥४८॥

ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवै पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतम्परि दधात्यस्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिःपरिधि स्कन्दति तादृगेव तत्त्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां कव्यवाहनः पितॄणाꣳ सहरख्षा असुराणान्त एतर्ह्या

श꣡ꣳसन्ते॒ मां व॑रिष्यते॒ माम्॥४९॥

इति॑ वृणी॒ध्व꣡ꣳ ह॑व्य॒वाह॑न॒मित्या॑ह॒ य ए॒व दे॒वानां॒ तं वृ॑णीत आर्षे॒यं वृ॑णीते॒ बन्धो॑रे॒व नैत्यथो॒ संत॑त्यै प॒रस्ता॑द॒र्वाचो॑ वृणीते॒ तस्मा॑त्प॒रस्ता॑द॒र्वाञ्चो॑ मनु॒ष्या॑न्पित॒रोऽनु॒ प्र पि॑पते॥५०॥

अशा॑न्तावाह॒ पञ्च॑दशाब्रवी॒दन्वा॑है॒तया॑ वरिष्यते॒ मामेका॒न्नत्रि॒ꣳशच्च॑॥८॥॥ [८]

अग्ने॑ म॒हा꣡ꣳ अ॒सीत्या॑ह म॒हान् ह्ये॑ष यद॒ग्निर्ब्रा॑ह्म॒णेत्या॑ह ब्राह्म॒णो ह्ये॑ष भा॑र॒तेत्या॑है॒ष हि दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यम्भर॑ति दे॒वेद्ध॒ इत्या॑ह दे॒वा ह्ये॑तमैन्ध॑त॒ मन्वि॑द्ध॒ इत्या॑ह॒ मनु॒र्ह्ये॑तमुत्त॑रो दे॒वेभ्य॒ ऐन्द्धर्षि॑ष्टुत॒ इत्या॒हर्ष॑यो॒ ह्ये॑तमस्तु॑व॒न्विप्रा॑नुमदित॒ इत्या॑ह॥५१॥

विप्रा॒ ह्ये॑ते यच्छु॑श्रु॒वा꣡ꣳसः॑ कविश॒स्त इत्या॑ह क॒वयो॒ ह्ये॑ते यच्छु॑श्रु॒वा꣡ꣳसो॒ ब्रह्म॑स꣡ꣳशित॒ इत्या॑ह॒ ब्रह्म॑स꣡ꣳशितो॒ ह्ये॑ष घृ॒ताह॑वन॒ इत्या॑ह घृताहु॒तिर्ह्य॑स्य प्रि॒यत॑मा प्र॒णीर्य॒ज्ञाना॒मित्या॑ह प्र॒णीर्ह्ये॑ष य॒ज्ञाना꣡ꣳ र॒थीर॑ध्व॒राणा॒मित्या॑है॒ष हि दे॑वर॒थो॑ऽतूर्तो॒ होतेत्या॑ह॒ न ह्ये॑तं कश्च॒न॥५२॥

तर॑ति॒ तूर्णि॑र्हव्य॒वाडित्या॑ह॒ सर्व॒ꣳ ह्ये॑ष तर॒त्यास्पात्रं॑

जुहूर्देवानामित्याह जुहूर्ह्येष देवानाँश्चमसो देवपान इत्याह चमसो ह्येष देवपानोऽराः इवाग्ने नेमिर्देवाः स्त्वम्परिभूरसीत्याह देवान् ह्येष परिभूर्यद्ब्रूयादा वह देवान्देवयते यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै॥५३॥

जनयेदा वह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयत्यग्निमग्न आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव तद्यथापूर्वमुप ह्वयत आ चाँग्ने देवान् वह सुयजा च यज जातवेद इत्याहाग्निमेव तथ्सः श्यति सौँऽस्य सꣳशितो देवेभ्यो हव्यं वहत्यग्निर्होताँ॥५४॥

इत्याहाग्निर्वै देवानाꣳ होता य एव देवानाꣳ होता तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु ते यजमान देवतेत्याहाशिषमेवैतामाशाँस्ते यद्ब्रूयाद्योँऽग्निः होतारमवृथा इत्यग्निनोभयतो यजमानम्परि गृह्णीयात् प्रमायुकः स्याद्यजमानदेवत्या वै जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत्॥५॥

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्धृतवतीमध्वर्यो स्रुचमास्यस्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह

देवान् ह्येषावति विश्ववारामित्याह विश्वꣳ ह्येषावतीडामहे देवाꣳ ईडेन्याँन्नमस्याम नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्या वा ईडेन्याँः पितरो नमस्या देवा यज्ञिया देवता एव तद्यथाभागं यजति॥५६॥

विप्रानुमदित इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥९॥॥ [९]

त्रीꣳ स्तृचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्याँत्पुरुषा ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु ब्रूयाद्राजन्यस्य पञ्चदशो वै राजन्यः स्व एवैनꣳ स्तोमे प्रति ष्ठापयति त्रिष्टुभा परि दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु वै राजन्यो यजते त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियम्परि गृह्णाति यदि कामयेत॥५७॥

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परि दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः स्व एवैनꣳ स्तोमे प्रति ष्ठापयति जगत्या परि दध्याज्जागता वै पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशून्परि गृह्णात्येकविꣳशतिमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविꣳशः स्तोमानाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै॥५८

चतुर्विꣳशतिमनु ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विꣳशत्यक्ष्परा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुन्द्धे त्रिꣳशतमनु ब्रूयादन्नकामस्य त्रिꣳशदक्ष्परा विराडन्नं विराड्विराजैवास्मा अन्नाद्यमव रुन्द्धे द्वात्रिꣳशतमनुब्रूयात्प्रतिष्ठाव द्वात्रिꣳशदक्ष्परानुष्टुगनुष्टुप्छन्दसाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिꣳशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्य षट्त्रिꣳशदक्ष्परा बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशून्॥५९॥

अव रुन्द्धे चतुश्चत्वारिꣳशतमनु ब्रूयादिन्द्रियकामस्य चतुश्चत्वारिꣳशदक्ष्परा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमव रुन्द्धेऽष्टाचत्वारिꣳशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्द्धे सर्वाणि छन्दाꣳस्यनु ब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य छन्दाꣳस्यवरुन्द्धानि यो बहुयाज्यपरिमितमनु ब्रूयादपरिमितस्यावरुद्ध्यै॥६०॥

कामयेत प्रतिष्ठित्यै पशून्थ्सप्तचत्वारिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

निवीतम्मनुष्याणाम्प्राचीनावीतम्पितॄणामुपवीतं देवानामुप व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं वदति तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो

यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं तद्यन्मन्द्रम्मानुषं तद्यदन्तरा तथ्सदेवमन्तरानूच्यꣳ सदेवत्वाय विद्वाꣳसो वै॥६१॥

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पन्थानः समरुख्षन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्यो- -ऽथान्वाहाध्वनां विधृत्यै पथामसꣳरोहायाथो भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्द्धेऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्द्धेऽथो ग्राम्याꣳश्चैव पशूनारण्याꣳश्चाव रुन्द्धेऽथो॥६२॥

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्थ्स प्रजापतिस्तूष्णीमाघारमाघ वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाघारमाघारयति यज्ञस्यानुख्यात्या अथो सामिधेनीरेवाभ्यनूक्त्यलूख्षो भवति य एवं वेदाथो तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजया पशुभिः॥६३॥

य एवं वेद यदेकयाघारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्द्वाभ्यां द्वे प्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति तद्रेचयेन्मनसा घारयति मनसा ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यञ्चमा घारयत्यछम्बट्कारं वाक्च मनश्चार्तीयेतामहं देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं

दे॒वेभ्य॒ इति॒ मन॒स्तौ प्र॒जाप॑तिम्प्र॒श्ञमै॑ता॒ꣳ सो॑ऽब्रवीत्॥६४॥

प्र॒जाप॑तिर्दू॒तीरे॒व त्वम्मन॑सोऽसि॒ यद्धि मन॑सा॒ ध्याय॑ति॒ तद्वा॒चा वद॒तीति॒ तत्खलु॒ तुभ्यं॒ न वा॒चा जु॑हव॒न्नित्य॑ब्रवी॒त् तस्मा॒न्मन॑सा प्र॒जाप॑तये जुह्वति॒ मन॑ इव॒ हि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑ परि॒धीन्थ्सम्मा॑र्ष्टि पु॒नात्ये॒वैना॒न्त्रिर्म॑ध्य॒मं त्रयो॒ वै प्रा॒णाः प्रा॒णाने॒वाभि ज॑यति॒ त्रिर्द॑ख्षिणा॒र्ध्यं॑ त्रयः॑॥६५॥

इ॒मे लो॒का इ॒माने॒व लो॒कान॒भि ज॑यति॒ त्रिरु॑त्तरा॒र्ध्यं॑ त्रयो॒ वै दे॑व॒याना॒ः पन्था॑न॒स्ताने॒वाभि ज॑यति॒ त्रिरुप॑ वाजयति॒ त्रयो॒ वै दे॑वलो॒का दे॑वलो॒काने॒वाभि ज॑यति॒ द्वाद॑श॒ सम्प॑द्यन्ते॒ द्वाद॑श॒ मासा॑ः संवथ्स॒रः सं॑वथ्स॒रमे॒व प्री॑णा॒त्यथो॑ संवथ्स॒रमे॒वास्मा॒ उप॑ दधाति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्या आघा॒रमा घा॑रयति ति॒र इ॑व॥६६॥

वै सु॑व॒र्गो लो॒कः सु॑व॒र्गमे॒वास्मै॑ लो॒कम्प्र रो॑यत्यृ॒जुमा घा॑रयत्यृ॒जुरि॑व॒ हि प्रा॒णः संत॑त॒मा घा॑रयति प्रा॒णाना॑म॒न्नाद्य॑स्य॒ संत॑त्या॒ अथो॒ रख्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ यं का॒मये॑त प्र॒मायु॑कः स्या॒दिति॑ जि॒ह्मं तस्या घा॑रयेत्प्रा॒णमे॒वास्मा॑ञ्जि॒ह्मं न॑यति ता॒जक्प्र मी॑यते॒ शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदा॑घा॒र आ॒त्मा

ध्रुवा॥६७॥

आघारमाघार्य ध्रुवाꣳ समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रति दधात्यग्निर्देवानां दूत आसीद्दैव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्ञमैताꣳ स प्रजापतिर्ब्राह्मणमब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति वाव तदब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमवृणीत ततो देवाः॥६८॥

अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरम्प्रवृणते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्ञमेयातां ब्राह्मणायाधि ब्रूयाद्यद्ब्राह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह यद्ब्राह्मणम्पराहात्मनम्परा ह तस्माद्ब्राह्मणो न परोच्यः॥६९॥

वा आरण्याꣳश्चावरुन्धेऽथो पशुभिः सोऽब्रवीद्दक्षिणार्ध्यन्त्रयं इव ध्रुवा देवाश्चत्वारिꣳशच्च॥11॥॥ [११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्न आ प्यायस्व सं तेऽवं ते हेड उदुत्तमम्प्र णो देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे वरुण तत्त्वा याम्युदु त्यं चित्रम्। अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः। तस्य ज्येष्ठम्महिमानं वहन्तीर्हिरण्यवर्णाः परि यन्ति यह्वीः। सम्॥७०॥

अ॒न्या यन्त्युप॑ यन्त्य॒न्याः स॑मा॒नमूर्वं॑ न॒द्यः॑ पृणन्ति॑। तमू॒ शुचि॒ꣳ शुच॑यो दीदि॒वाꣳस॑म॒पां नपा॑त॒म्परि॑ तस्थु॒रापः॑। तमस्मे॑रा युव॒तयो॒ युवा॑नम्मर्मृ॒ज्यमा॑नाः॒ परि॑ य॒न्त्यापः॑। स शु॒क्रेण॒ शिक्व॑ना रे॒वद॒ग्निर्दी॒दाया॑नि॒ध्मो घृ॒तनि॑र्णिग॒प्सु। इन्द्रा॒वरु॑णयोर॒हꣳ स॒म्राजो॒रव॒ आ वृ॑णे। ता नो॑ मृडात ई॒दृशे॑। इन्द्रा॑वरुणा यु॒वम॑ध्व॒राय॑ नः॥७१॥

वि॒शे जना॑य॒ महि॒ शर्म॑ यच्छतम्। दी॒र्घप्र॑यज्युमति॒ यो व॑नु॒ष्यति॑ व॒यं ज॑येम॒ पृत॑नासु दू॒ढ्यः॑। आ नो॑ मित्रावरुणा॒ प्र बा॒हवा॑। त्वं नो॑ अग्ने॒ वरु॑णस्य वि॒द्वां दे॒वस्य॒ हेडोऽव॑ यासिसीष्ठाः। यजि॑ष्ठो॒ वह्नि॑तमः॒ शोशु॑चानो॒ विश्वा॒ द्वेषाꣳ॑सि॒ प्र मु॑मुग्ध्य॒स्मत्। स त्वं नो॑ अग्नेऽव॒मो भ॑वो॒ती नेदि॑ष्ठो अ॒स्या उ॒षसो॒ व्यु॑ष्टौ। अव॑ यक्ष्व नो॒ वरु॑णम्॥७२॥

रा॒णो वी॒हि मृ॑डी॒कꣳ सु॒हवो॑ न एधि। प्रप्रा॒यम॒ग्निर्भ॑र॒तस्य॑ शृण्वे॒ वि यत्सूर्यो॒ न रोच॑ते बृ॒हद्भाः। अ॒भि यः पूरुम्पृ॑तनासु त॒स्थौ दी॒दाय॒ दैव्यो॒ अति॑थिः शि॒वो नः॑। प्र ते॑ यक्षि॒ प्र त॑ इयर्मि॒ मन्म॒ भुवो॒ यथा॒ वन्द्यो॑ नो॒ हवे॑षु। धन्व॑न्निव प्र॒पा अ॑सि॒ त्वम॑ग्न इय॒क्षवे॑ पू॒रवे॑ प्रत्न राजन्॥७३॥

वि पाजसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष यातुधान्यः। उरुख्षयेषु दीद्यत्। तꣳ सुप्रतीकꣳ सुदृशꣳ स्वञ्चमविद्वाꣳसो विदुष्टरꣳ सपेम। स यख्षद्विश्वा वयुनानि विद्वान्प्र हव्यमग्निरमृतेषु वोचत्। अꣳहोमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र ख्षत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि॥७४॥

यह्वीः समध्वरायं नो वरुणꣳ राजꣳ श्चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥12॥॥ [१२]

समिधश्चख्षुषी प्रजापतिराज्यं देवस्य स्फ्यम्ब्रह्मवादिनोऽद्विरग्नेस्त्रयो मनुः पृथिव्याः पशवोऽग्नीधे देवा वै यज्ञस्य युक्ष्वोशन्तस्त्वा द्वादश॥12॥ समिधो याज्या तस्मान्नाभागꣳ हि तमन्वित्याह प्रजा वा आहेत्याह युक्ष्वा हि संसृतिः॥70॥ समिधः सौमनसे स्याम॥॥ [१३]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

समिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामवं रुन्द्धे तनूनपातं यजति ग्रीष्ममेवावं रुन्द्ध इडो यजति वर्षा एवावं रुन्द्धे बर्हिर्यजति शरदमेवावं रुन्द्धे स्वाहाकारं यजति हेमन्तमेवावं रुन्द्धे तस्माथ्स्वाहाकृता हेमन्पशवोऽवं सीदन्ति समिधो यजत्युषस एव देवतानामवं रुन्द्धे तनूनपातं यजति यज्ञमेवावं रुन्द्धे॥१॥

इडो यजति पशूनेवाव रुन्द्धे बर्हिर्यजति प्रजामेवाव रुन्द्धे समानयत उपभृतस्तेजो वा आज्यम्प्रजा बर्हिः प्रजास्वेव तेजो दधाति स्वाहाकारं यजति वाचमेवाव रुन्द्धे दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराड्विराजेवान्नाद्यमव रुन्द्धे समिधो यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति तनूनपातं यजति॥२॥

यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रति तिष्ठतीडो यजति पशुष्वेव प्रति तिष्ठति बर्हिर्यजति य एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव प्रति तिष्ठति स्वाहाकारं यजति सुवर्ग एव लोके प्रति तिष्ठत्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वम्प्रति तिष्ठति देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त तत्प्रयाजानाम्॥३॥

प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातृव्यान्नुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै प्रयाजानाम्मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो बह्वीरिव यजति तनूनपातमेकमिव मिथुनं तदिडो बह्वीरिव यजति बर्हिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानाम्मिथुनम् य

एवं वेद प्र॥४॥

प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आसन्नथासुरा यज्ञमजिघाꣳसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन् पञ्चाख्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मैव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वरूथम्पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्भसीयो देवा वै पुरा रख्षोभ्यः॥५॥

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञꣳ सꣳस्थाप्यमपश्यन्तꣳ स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन्वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यथ्स्वाहाकारेण प्रयाजेषु सꣳस्थापयन्ति प्रयाजानिष्ट्वा हवीꣳष्यभि घारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानिष्ट्वा हवीꣳष्यभिघारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणम्॥६॥

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा साधारणम्पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्येव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजाम्पशून् यजमानाय

प्र ज॑नयति॥७॥

य॒ज॒ति॒ य॒ज्ञमेवा॒व॑रुन्धे॒ तनू॒नपा॑तं यजति प्रया॒जाना॑मे॒वं वेद॒ प्र रख्षो॑भ्यः

साधा॑रण॒म्पश्च॑त्रि॒ꣳशच्च॥१॥॥ [१]

चख्षु॑षी॒ वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॒ यदाज्य॑भागौ॒ यदाज्य॑भागौ॒ यज॑ति॒ चख्षु॑षी ए॒व तद्य॒ज्ञस्य॒ प्रति॑ दधाति पूर्वा॒र्धे जु॑होति॒ तस्मा॑त्पूर्वा॒र्धे चख्षु॑षी प्र॒बाहु॑ग्जुहोति॒ तस्मा॑त्प्र॒बाहु॒श्चख्षु॑षी देवलो॒कं वा अ॒ग्निना॒ यज॑मा॒नोऽनु॑ पश्यति पितृलो॒कꣳ सोमे॑नोत्तरा॒र्धेऽग्नये॑ जुहोति दख्षिणा॒र्धे सोमा॑ये॒वमि॑व॒ हीमौ लो॒कावन॒यो॑र्लो॒कयो॒रनु॑ख्यात्यै॒ राजा॑नौ॒ वा ए॒तौ दे॒वता॑नाम्॥८॥

यद॒ग्नीषोमा॑वन्त॒रा दे॒वता॑ इज्येते दे॒वता॑नां॒ विधृ॑त्यै॒ तस्मा॒द्राज्ञा॑ मनु॒ष्या॑ विधृ॑ता ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ किं तद्य॒ज्ञे यज॑मानः कुरुते॒ येना॒न्यतो॑दतश्च प॒शून्दा॒धारो॑भ॒यतो॑दत॒श्चेत्यृच॑म॒न्जुषा॒णेन॑ यजति॒ तेना॒न्यतो॑दतो दाधा॒रर्च॑म॒नूच्य॑ ह॒विष॑ ऋ॒चा य॑जति॒ तेनो॑भ॒यतो॑दतो दाधार मूर्ध॒न्वती॑ पुरोनुवा॒क्या॑ भवति मूर्धान॑मे॒वैनꣳ समा॒नानां॑ करोति॥९॥

नि॒युत्व॑त्या यजति॒ भ्रातृ॑व्यस्यै॒व प॒शून्नि यु॑वते के॒शिनꣳ

ह दा॒भ्यं के॒शी सात्य॑कामिरुवाच स॒प्तप॑दां ते॒ शक्व॑री॒ꣳ श्वो य॒ज्ञे प्र॑यो॒क्तास॒ यस्यै॑ वी॒र्ये॑ण॒ प्र जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नु॒दते॒ प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णा॒न् यस्यै॑ वी॒र्ये॑णो॒भयौ॑ लो॒कयो॒र्ज्योति॑र्ध॒त्ते यस्यै॑ वी॒र्ये॑ण पूर्वा॒र्धेना॑न॒ड्वान्भु॒नक्ति॑ जघना॒र्धेन॑ धे॒नुरिति॑ पु॒रस्ता॑ल्लक्ष्मा पुरोनुवा॒क्या॑ भवति जा॒ताने॒व भ्रातृ॑व्या॒न्प्र णु॑दत उ॒परि॑ष्टाल्लक्ष्मा॥१०॥

या॒ज्या॑ जनि॒ष्यमा॑णाने॒व प्रति॑ नुदते पु॒रस्ता॑ल्लक्ष्मा पुरोनुवा॒क्या॑ भवत्य॒स्मिन्ने॒व लो॒के ज्योति॑र्धत्त उ॒परि॑ष्टाल्लक्ष्मा या॒ज्या॑मुष्मि॑न्ने॒व लो॒के ज्योति॑र्धत्ते॒ ज्योति॑ष्मन्तावस्मा इ॒मौ लो॒कौ भ॑वतो॒ य ए॒वं वेद॑ पु॒रस्ता॑ल्लक्ष्मा पुरोनुवा॒क्या॑ भवति॒ तस्मा॑त्पूर्व॒र्धेना॑न॒ड्वान्भु॑नक्त्यु॒परि॑ष्टाल्लक्ष्मा या॒ज्या॑ तस्मा॑ज्जघना॒र्धेन॑ धे॒नुर्य ए॒वं वेद॑ भु॒ङ्क्त ए॑नमे॒तौ वज्र॒ आज्य॒ं वज्र॒ आज्य॑भागौ॥११॥

वज्रो॑ वषट्का॒रस्त्रि॒वृत॑मे॒व वज्र॒ꣳ स॒म्भृत्य॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्र ह॑र॒त्यछ॑म्बट्कारमप॒गूर्य॒ वष॑ट्करोति॒ स्तृत्यै॑ गाय॒त्री पु॑रोनुवा॒क्या॑ भवति त्रि॒ष्टुग्या॒ज्या॑ ब्रह्म॑न्ने॒व ख्ष॒त्रम॒न्वार॑म्भयति॒ तस्मा॑द्ब्राह्म॒णो मुख्यो॒ मुख्यो॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॒

प्रैवैनंम्पुरोनुवाक्यंयाह प्र णंयति याज्यंया गमयंति वषट्कारेणैवैनंम्पुरोनुवाक्यंया दत्ते प्र यंच्छति याज्यंया प्रतिं॥१२॥

वषट्कारेणं स्थापयति त्रिपदां पुरोनुवाक्यां भवति त्रयं इमे लोका एष्वेंव लोकेषु प्रतिं तिष्ठति चतुंष्पदा याज्यां चतुंष्पद एव पशूनवं रुन्द्धे द्व्यख्षरो वंषट्कारो द्विपाद्यजंमानः पशुष्वेवोपरिंष्टात्प्रतिं तिष्ठति गायत्री पुंरोनुवाक्यां भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपंदा शक्वंरी यद्वा एतयां देवा अशिंख्षन्तदंशक्नुवन् य एवं वेदं शक्नोत्येव यच्छिख्षंति॥१३॥

देवतांनाङ्करोत्युपरिंष्टाल्लक्ष्माऽऽज्यंभागौ प्रतिं शक्नोत्येव द्वे चं॥२॥॥ [२]

प्रजापंतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिंशथ्स आत्मन्नाज्यंमधत्त तं देवा अंब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोत्रास्त्विति सौंऽब्रवीद्यजान् व आज्यंभागावुपं स्तृणानभि घारयानिति तस्माद्यजन्त्याज्यंभागावुपं स्तृणन्त्यभि घारयन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माँथ्सत्याद्यातयांमान्यन्यानिं हवीꣳष्ययांतयाममाज्यमितिं प्राजापत्यम्॥१४॥

इति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दाꣳसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुरवत्तमधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुरवत्तं जुहोति छन्दाꣳस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं लोकमायन्तदृषयो यज्ञवास्त्वभ्यवायन्ते॥१५॥

अपश्यन्पुरोडाशं कूर्मम्भूतꣳ सर्पन्तं तमब्रुवन्निन्द्राय ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति स नाध्रियत तमब्रुवन्नग्नये ध्रियस्वेति सोऽग्नयेऽध्रियत यदाग्नेयोऽष्टाकपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमब्रुवन्कथाहास्था इत्यनुपाक्तोऽभूवमित्यब्रवीद्यथाख्योऽनुपाक्तः॥१६॥

अवाच्छ्रित्येवमवारमित्युपरिष्टादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभि प्रथयति तावतः पुरोडाशानमुष्मिंल्लोकेऽभि जयति यो विदग्धः स नैर्ऋतो योऽशृतः स रौद्रो यः शृतः स सदेवस्तस्मादविदहता शृतंकृत्यः सदेवत्वाय भस्मनाभि

वा॑सयति॒ तस्मा॑न्मा॒ꣳसेनास्थि॑ छ॒न्नं वे॒देना॒भि वा॑सयति॒ तस्मा॑त्॥१७॥

केशै॒ः शिर॑श्छ॒न्नं प्रच्यु॑तं॒ वा ए॒तद॒स्माल्लो॒कादग॑तं देवलो॒कं यच्छृ॒तꣳ ह॒विरन॑भिघारितमभि॒घार्यो॑द्वा॑सयति देव॒त्रैवैन॑द्गमयति॒ यद्येकं॑ क॒पालं॒ नश्ये॒देको॒ मासः॑ संवथ्स॒रस्यान॑वेतः॒ स्यादथ॒ यज॑मानः॒ प्र मी॑येत॒ यद्वे नश्ये॑तां॒ द्वौ मासौ॑ संवथ्स॒रस्यान॑वेतौ॒ स्याता॒मथ॒ यज॑मानः॒ प्र मी॑येत सं॒ख्यायोद्वा॑सयति॒ यज॑मानस्य॥१८॥

गो॒पी॒थाय॒ यदि॒ नश्ये॑दाश्वि॒नं द्वि॑कपा॒लं निर्व॑पेद्द्यावापृथि॒व्य॑मेव वै दे॒वानां॑ भि॒षजौ॒ ताभ्या॑मे॒वास्मै॑ भेष॒जं क॑रोति द्यावापृथि॒व्यं॑ एक॑कपालो भवत्य॒नयो॒र्वा ए॒तन्न॑श्यति॒ यन्नश्य॑त्य॒नयो॑रे॒वैन॑द्विन्दति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥१९॥

प्रा॒जा॒प॒त्यन्तेऽख्योऽनु॑पाक्तो वे॒देना॒भि वा॑सयति॒ तस्मा॒द्यज॑मानस्य॒ द्वात्रिꣳशच्च॥३॥॥—[३]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इति॒ स्फ्यमा द॑त्ते॒ प्रसू॑त्या अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॒मित्या॑हा॒श्विनौ॒ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यू आस्ताम्॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒मित्या॑ह॒ यत्यै॑ श॒तभृ॑ष्टिरसि वानस्प॒त्यो द्वि॑ष॒तो व॒ध इत्या॑ह॒ वज्र॑मे॒व तथ्सꣳ श्य॑ति॒ भ्रातृ॑व्याय

प्रहरिष्यन्थ्स्तम्बयजुर्हरत्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्यां एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति॥२०॥

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थꣳ हरत्यपरिमितादेवैनं निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्यां अमेध्यं तदप हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना॥२१॥

यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां गमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव रूपमकः पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषम्प्रजयैवैनम्पशुभिः पुरीषवन्तं करोत्युत्तरम्परिग्राहम्परि गृह्णात्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्यां एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भज्यात्मन उत्तरम्परिग्राहम्परि गृह्णाति क्रूरमिव वै॥२२॥

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुप्यते शान्त्यै प्रोक्षणीरा सादयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षसामपहत्यै स्फ्यस्य वर्मन्थ्सादयति यज्ञस्य संतत्यै यं

द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥२३॥

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयस्त्रिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्भिर्हवीꣳषि प्रौक्षीः केनाप इति ब्रह्मणेति ब्रूयादद्भिर्ह्येव हवीꣳषि प्रोक्षति ब्रह्मणाप इध्माबर्हिः प्रोक्षति मेध्यमेवैनत्करोति वेदिम्प्रोक्षत्यूक्षा वा एषाऽलोमकाऽमेध्या यद्वेदिर्मेध्यामेवैनां करोति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति बर्हिरासाद्य प्र॥२४॥

उक्षत्येभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोक्षति क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खनत्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति मुख्यमेवैनं करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितम्बर्हिः स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्याम्प्रति ष्ठापयत्यनतिदृश्नꣳ स्तृणाति प्रजयैवैनम्पशुभिरनतिदृश्नꣳ करोति॥२५॥

उत्तरम्बर्हिषः प्रस्तरꣳ सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः प्रस्तरो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रय इमे लोका एभ्य एवैनं

लो॒केभ्यो॑ऽनक्ति॒ न प्रति॑ शृणाति॒ यत्प्र॑तिशृणी॒यादनू॑र्ध्वम्भावुकं॒ यज॑मानस्य स्याद॒पर॑ीव॒ प्र ह॑रति॥२६॥

उ॒पर॑ीव॒ हि सु॑व॒र्गो लो॒को नि य॑च्छति॒ वृष्टि॑मे॒वास्मै॒ नि य॑च्छति॒ नात्य॑ग्र॒म्प्र ह॑रे॒द्यदत्य॑ग्रम्प्र॒हरे॑दत्यासा॒रिण्य॑ध्व॒र्यो-र्नाशु॑का स्या॒न्न पु॒रस्ता॒त्प्रत्य॑स्ये॒द्यत्पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यस्ये॑थ्सुव॒र्गाल्लो॒काद॒नुदे॒त्प्राञ्च॒म्प्र ह॑रति॒ यज॑मानमे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ न विष्व॑ञ्चं॒ वि यु॑या॒द्यद्विष्व॑ञ्चं वियु॒यात्॥२७॥

स्त्र्य॑स्य जायेतो॒र्ध्वमुद्यौ॑त्यू॒र्ध्वमि॑व॒ हि पु॒ꣳसः पुमा॑ने॒वास्य॑ जायते॒ यथ्स्फ्येन॑ वोपवे॒षेण॑ वा योयु॒प्येत॒ स्तृति॑रे॒वास्य॒ सा हस्ते॑न योयुप्यते॒ यज॑मानस्य गोपी॒थाय॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ किं य॒ज्ञस्य॒ यज॑मान॒ इति॑ प्रस्त॒र इति॒ तस्य॒ क्व॑ सुव॒र्गो लो॒क इत्या॑हव॒नीय॒ इति॑ ब्रूया॒द्यत्प्र॑स्त॒रमा॑हव॒नीये॑ प्र॒हर॑ति॒ यज॑मानमे॒व॥२८॥

सु॒व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ वि वा ए॒तद्यज॑मानो लिशते॒ यत्प्र॑स्त॒रं यो॑यु॒प्यन्ते॑ ब॒र्हिरनु॒ प्रह॑रति॒ शान्त्या॑ अनारम्भ॒ण इ॑व॒ वा ए॒तर्ह्य॑ध्व॒र्युः स ई॑श्व॒रो वे॑प॒नो भवि॑तोर्ध्रु॒वासीती॒मामभि मृ॑शती॒यं वै ध्रु॒वाऽस्यामे॒व प्रति॑ तिष्ठति॒ न वे॑प॒नो

भ॑व॒त्यगा(३)न॑ग्नी॒दित्या॑ह॒ यद्ब्रू॒यादग॑न्न॒ग्निरित्य॒ग्नाव॒ग्निं ग॑मये॒न्निर्यज॑मानꣳ सुव॒र्गाल्लो॒काद्भ॑जे॒दग॒न्नित्ये॒व ब्रू॑या॒द्यज॑मानमे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॥२९॥

आ॒साद्य॒ प्रान॑तिदृश्ञं करोति हरति वियु॒याद्यज॑मानमे॒वाग्निरिति॑ स॒प्तद॑श च॥५॥॥—[५]

अ॒ग्नेस्त्रयो॒ ज्याया॑ꣳसो॒ भ्रात॑र आस॒न्ते दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑न्तः॒ प्रामी॑यन्त॒ सो॑ऽग्निर॑बिभेदि॒त्थं वाव स्य आर्ति॒मारि॑ष्य॒तीति॒ स निला॑यत॒ सो॑ऽपः प्रावि॑श॒त्तं दे॒वताः॒ प्रैष॑मैच्छ॒न्तम्मथ्स्यः॒ प्राब्र॑वी॒त्तम॑शपद्धि॒याधि॑या त्वा वध्यासु॒र्यो मा॒ प्रावो॑च॒ इति॒ तस्मा॒न्मथ्स्यं॑ धि॒याधि॑या घ्नन्ति श॒प्तः॥३०॥

हि तमन्व॑विन्द॒न्तम॑ब्रुव॒न्नुप॑ न॒ आ व॑र्तस्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ यदे॒व गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य बहिःपरि॒धि स्कन्दा॒त्तन्मे॒ भ्रातृ॑णाम्भाग॒धेय॑मस॒दिति॒ तस्मा॒द्यद्गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य बहिःपरि॒धि स्कन्द॑ति॒ तेषां॒ तद्भा॑ग॒धेयं॒ ताने॒व तेन॑ प्रीणाति परि॒धीन्परि॑ दधाति॒ रख्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ सꣳ स्प॑र्शयति॥३१॥

रख्ष॑सा॒मन॑न्ववचाराय॒ न पु॒रस्ता॒त्परि॑ दधात्यादि॒त्यो ह्ये॑वोद्यन्पु॒रस्ता॒द्रख्षाꣳ॑स्यप॒हन्त्यू॒र्ध्वे स॒मिधा॒वा द॑धात्यु॒परि॑ष्टादे॒व

रख्षा॒ꣳस्यप॑ हन्ति॒ यज॑ुषा॒न्यां तू॒ष्णीम॒न्याम्मि॑थुन॒त्वाय॒ द्वे आ द॑धाति द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै य॑जेत॒ यो य॒ज्ञस्यार्त्या॒ वसी॑या॒न्थ्स्यादिति॒ भूप॑तये॒ स्वाहा॒ भुव॑नपतये॒ स्वाहा॑ भू॒तानाम्॑॥३२॥

पत॑ये॒ स्वाहेति॑ स्क॒न्नमनु॑ मन्त्रयेत य॒ज्ञस्यै॒व तदार्त्या॒ यज॑मानो॒ वसी॑यान्भवति॒ भूय॑सीर्हि दे॒वताः॑ प्री॒णाति॑ जा॒मि वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ क्रियते॒ यद॒न्वञ्चौ॑ पुरो॒डाशा॑वुपा॒ꣳशुया॒जम॑न्त॒रा य॑ज॒त्यजा॑मित्वा॒यार्थो॑ मिथुन॒त्वायाग्निर॒मुष्मि॑ल्लो॒क आसी॑द्य॒मो॑ऽस्मिन्ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नेते॒मौ वि पर्यू॑हा॒मेत्य॒न्नाद्ये॑न दे॒वा अ॒ग्निम्॥३३॥

उ॒पाम॑न्त्रयन्त रा॒ज्येन॑ पि॒तरो॑ य॒मं तस्मा॑द॒ग्निर्दे॒वाना॑मन्ना॒दो य॒मः पि॑तृ॒णाꣳ राजा॒ य ए॒वं वेद॒ प्र रा॒ज्यम॒न्नाद्य॑माप्नोति॒ तस्मा॑ ए॒तद्भा॑ग॒धेय॒म्प्राय॑च्छ॒न् यद॒ग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॑ऽव॒द्यन्ति॒ यद॒ग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॑ऽव॒द्यति॑ भाग॒धेये॑नै॒व तद्रु॒द्रꣳ सम॑र्धयति स॒कृथ्स॑कृ॒दव॑ द्यति स॒कृदि॑व॒ हि रु॒द्र उ॑त्तरा॒र्धादव॑ द्यत्ये॒षा वै रु॒द्रस्य॑॥३४॥

दिक्स्वाया॑मे॒व दि॒शि रु॒द्रं नि॒रव॑दयते॒ द्विर॒भि घा॑रयति चतुरव॒त्तस्याप्त्यै॑ प॒शवो॒ वै पूर्वा॒ आहु॑तय ए॒ष रु॒द्रो

यदग्निर्यत्पूर्वा आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय॥३५॥

शप्तः स्पर्शयति भूतानामग्निꣳ रुद्रस्य सप्तत्रिꣳशच्च॥६॥॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छथ्स घृतं निषिक्तमविन्दथ्सौऽब्रवीत्कौऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावब्रूताम्मित्रावरुणौ गोरेवावमीश्वरौ कर्तोः स्व इति तौ ततो गाꣳ समैरयताꣳ सा यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीड्यत तस्माद्घृतपद्युच्यते तदस्यै जन्मोपहूतꣳ रथन्तरꣳ सह पृथिव्येत्याह॥३६॥

इयं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोप ह्वयत उपहूतं वामदेव्यꣳ सहान्तरिक्षेणेत्याह पशवो वै वामदेव्यम्पशूनेव सहान्तरिक्षेणोप ह्वयत उपहूतम्बृहथ्सह दिवेत्याहेरं वै बृहदिरामेव सह दिवोप ह्वयत उपहूताः सप्त होत्रा इत्याह होत्रा एवोप ह्वयत उपहूता धेनुः॥३७॥

सहर्षभेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयत उपहूतो भ्रख्षः सखेत्याह सोमपीथमेवोप ह्वयत उपहूताँ (4) हो इत्याहात्मानमेवोप ह्वयत आत्मा ह्युपहूतानां वसिष्ठ

इडा॒मुप॑ ह्वयते प॒शवो॒ वा इडा॑ प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते च॒तुरुप॑ ह्वयते॒ चतु॑ष्पादो॒ हि प॒शवो॑ मानु॒वीत्या॑ह॒ मनु॒र्ह्येता॑म्॥ ३८॥

अग्रेऽप॑श्यद्धृतप॒दीत्या॑ह॒ यदे॒वास्यै॑ प॒दाद्धृ॒तमपी॑ड्यत॒ तस्मा॑दे॒वमा॑ह मैत्रावरु॒णीत्या॑ह मि॒त्रावरु॑णौ॒ ह्ये॑ना॒ꣳ स॒मैर॑यता॒म्ब्रह्म॑ दे॒वकृ॑त॒मुप॑हूत॒मित्या॑ह॒ ब्रह्मै॒वोप॑ ह्वयते॒ दैव्या॑ अध्व॒र्यव॒ उप॑हूता॒ उप॑हूता मनु॒ष्या॑ इत्या॑ह देवमनु॒ष्याने॒वोप॑ ह्वयते॒ य इ॒मं य॒ज्ञमवा॒न् ये य॒ज्ञप॑तिं॒ वर्धा॒नित्या॑ह॥ ३९॥

य॒ज्ञाय॑ चै॒व यज॑मानाय चा॒शिष॒मा शा॑स्त॒ उप॑हूते॒ द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह॒ द्यावा॑पृथि॒वी ए॒वोप॑ ह्वयते पूर्व॒जे ऋ॒ताव॑री॒ इत्या॑ह पूर्व॒जे ह्ये॑ते ऋ॒ताव॑री दे॒वी दे॒वपु॑त्रे॒ इत्या॑ह दे॒वी ह्ये॑ते दे॒वपु॑त्रे॒ उप॑हूतो॒ऽयं यज॑मान॒ इत्या॑ह॒ यज॑मानमे॒वोप॑ ह्वयत॒ उत्त॑रस्यां देवय॒ज्याया॒मुप॑हूतो॒ भूय॑सि हवि॒ष्कर॑ण॒ उप॑हूतो दि॒व्ये धाम॒न्नुप॑हूतः॥ ४०॥

इत्या॑ह प्र॒जा वा उत्त॑रा देवय॒ज्या प॒शवो॒ भूयो॑ हवि॒ष्कर॑णꣳ सुव॒र्गो लो॒को दि॒व्यं धामे॒दम॑सी॒दम॒सीत्ये॒व य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धामोप॑ ह्वयते॒ विश्व॑मस्य प्रि॒यमुप॑हूत॒मित्या॒हाछ॑म्बट्

ह्वयते॥४१॥

आ॒ह॒ धे॒नुरे॒तां वर्धा॒नित्या॑ह॒ धाम॒न्नुप॑हूत॒श्चतु॑स्त्रिꣳशच्च॥७॥॥ [७]

प॒शवो॒ वा इडा॑ स्व॒यमा द॑त्ते॒ काम॑मे॒वात्मना॑ पशू॒नामा द॑त्ते॒ न ह्य॑न्यः काम॑म्पशू॒नाम्प्र॒यच्छ॑ति वा॒चस्पत॑ये त्वा हु॒तम्प्राश्ना॒मीत्या॑ह॒ वाच॑मे॒व भा॑ग॒धेये॑न प्रीणाति॒ सद॑स॒स्पत॑ये त्वा हु॒तम्प्राश्ना॒मीत्या॑ह स्व॒गाकृ॑त्यै चतुरव॒त्तम्भ॑वति ह॒विर्वै च॑तुरव॒त्तम्प॒शव॑श्चतुरव॒त्तं यद्धोता॑ प्राश्नी॒याद्धोता॑॥४२॥

आर्ति॒माच्छे॑द्य॒दग्नौ जु॑हु॒याद्रु॒द्राय॑ प॒शूनपि॑ दध्यादप॒शुर्यज॑मान स्याद्वा॒चस्पत॑ये त्वा हु॒तम्प्राश्ना॒मीत्या॑ह प॒रोख्ष॑मे॒वैन॑ञ्जुहोति॒ सद॑स॒स्पत॑ये त्वा हु॒तम्प्राश्ना॒मीत्या॑ह स्व॒गाकृ॑त्यै॒ प्राश्न॑न्ति ती॒र्थ ए॒व प्राश्न॑न्ति॒ दख्षि॑णां ददाति ती॒र्थ ए॒व दख्षि॑णां ददाति॒ वि वा ए॒तद्य॒ज्ञम्॥४३॥

छि॒न्द॒न्ति॒ यन्म॑ध्य॒तः प्रा॒श्नन्त्य॒द्भिर्मा॑र्जयन्त॒ आपो॒ वै सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒व य॒ज्ञꣳ सं त॑न्वन्ति दे॒वा वै य॒ज्ञाद्रु॒द्रम॒न्तरा॑य॒न्थ्स य॒ज्ञम॑विध्य॒त्तं दे॒वा अ॒भि सम॑गच्छन्त॒ कल्प॑तां न इ॒दमिति॒ तेऽब्रुव॒न्थ्स्व॑ष्टं॒ वै न॑ इ॒दम्भ॑विष्यति॒ यदि॒मꣳ रा॑धयि॒ष्याम॒ इति॒ तथ्स्व॑ष्ट॒कृतः

स्विष्टकृ॒त्त्वन्तस्याविं॑द्धं निः॥४४॥

अ॒कृ॒न्त॒न् यवे॑न॒ सम्मि॑तं॒ तस्मा॑द्यवमा॒त्रमव॑ द्येद्यज्ञ्यायो॑-ऽव॒द्येद्रो॒पये॒त्तद्य॒ज्ञस्य॒ यदुप॑ च स्तृणी॒यादभि च॑ घा॒रये॑दुभयतःस॒ꣳश्वा॒यि कु॑र्यादव॒दाया॒भि घा॑रयति॒ द्विः सम्प॑द्यते द्विपाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यत्ति॑र॒श्चीन॑मति॒हरे॒दन॑भिविद्ध॑ य॒ज्ञस्या॒भि वि॑ध्ये॒दग्रे॑ण॒ परि॑ हरति ती॒र्थेने॒व परि॑ हरति॒ तत्पू॒ष्णे पर्य॑हर॒न्तत्॥४५॥

पूषा प्राश्यं॑ द॒तो॑ऽरुण॒त्तस्मा॑त्पू॒षा प्र॑पि॒ष्टभा॑गोऽद॒न्तको॒ हि तं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्वि वा अ॒यमा॑र्ध्यप्राशित्रि॒यो वा अ॒यम॑भू॒दिति॒ तद्बृह॒स्पत॑ये॒ पर्य॑हर॒न्थ्सो॑ऽबिभे॒द्बृह॒स्पति॑रि॒त्थं वाव स्य आर्ति॒मारि॑ष्य॒तीति॒ स ए॒तम्मन्त्र॑मपश्य॒थ्सूर्य॑स्य त्वा॒ चख्षु॑षा॒ प्रति॑ पश्या॒मीत्य॑ब्रवी॒न्न हि सूर्य॑स्य॒ चख्षु॑ः॥४६॥

किं च॒न हि॒नस्ति॒ सो॑ऽबिभेत्प्रतिगृ॒ह्णन्त॑म्मा हि॒ꣳसिष्य॒तीति॑ दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे॑ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒म्प्रति॑ गृह्णामीत्य॑ब्रवीथ्सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॒द्ब्रह्म॑णा दे॒वता॑भिः॒ प्रत्य॑गृह्णा॒त्सो॑ऽबिभेत्प्रा॒श्नन्त॑म्मा हि॒ꣳसिष्य॒तीत्य॒ग्नेस्त्वा॒ प्राश्ना॒मीत्य॑ब्रवी॒न्न ह्य॑ग्नेरा॒स्यं॑ किं च॒न हि॒नस्ति॒ सो॑-

ऽबिभेत्॥४७॥

प्राशि॑तम्मा हिꣳसिष्य॒तीति॑ ब्राह्म॒णस्यो॒दरे॒णेत्य॑ब्रवी॒न्न हि ब्रा॑ह्म॒णस्यो॒दरं॒ किं च॒न हि॒नस्ति॒ बृह॒स्पते॒र्ब्रह्म॒णेति॒ स हि ब्रह्मि॒ष्ठोऽप॒ वा ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति॒ यः प्रा॑शि॒त्रम्प्राश्नात्य॒द्भिर्मार्ज॑यि॒त्वा प्रा॒णान्थ्सम्मृ॑शते॒ऽमृतं॒ वै प्रा॒णा अ॒मृत॒मापः॑ प्रा॒णाने॒व य॑थास्था॒नमुप॑ ह्वयते॥४८॥

प्रा॒श्नी॒याद्धोता॑ य॒ज्ञन्निर॑हर॒न्तच्चख्षु॑रा॒स्य॑ङ्गिश्च॒न हि॒नस्ति॒ सो॑ऽबिभे॒च्चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥८॥॥[८]

अ॒ग्नीध॒ आ द॑धात्य॒ग्निमु॑खाने॒वर्तून्प्री॑णाति स॒मिध॒मा द॑धा॒त्युत्त॑रासा॒माहु॑तीना॒म्प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ स॒मिद्ध॑त्ये॒व जु॑होति परि॒धीन्थ्सम्मा॑र्ष्टि पु॒नात्ये॒वैना॑न्थ्स॒कृथ्स॑कृ॒थ्सम्मा॑र्ष्टि॒ परा॑ङिव॒ ह्य॑तर्हि॑ य॒ज्ञश्च॒तुः सम्प॑द्यते॒ चतु॑ष्पादः प॒शवः॑ प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे॒ ब्रह्म॒न्प्र स्था॑स्याम॒ इत्या॒हात्र॒ वा ए॒तर्हि॑ य॒ज्ञः श्रि॒तः॥४९॥

यत्र॑ ब्र॒ह्मा यत्रै॒व य॒ज्ञः श्रि॒तस्तत॑ ए॒वैन॒मा र॑भते॒ यद्धस्तेन प्र॒मीवे॑द्वेप॒नः स्या॒द्यच्छी॒र्ष्णा शी॑र्षक्ति॒मान्थ्स्या॒द्यत्तू॒ष्णीमासी॒तास॑ य॒ज्ञः स्या॒त्प्र ति॒ष्ठेत्ये॒व ब्रू॑याद्वा॒चि वै य॒ज्ञः श्रि॒तो यत्रै॒व य॒ज्ञः श्रि॒तस्तत॑ ए॒वैन॒ꣳ सम्प्र य॑च्छति॒ देव॑ सवितरे॒तत्ते॒ प्र॥५०॥

आहेत्याह प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञम्पाहि स यज्ञपतिम्पाहि स माम्पाहीत्याह यज्ञाय यजमानायात्मने तेभ्य एवाशिषमा शास्तेऽनार्त्या आश्राव्याह देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा इति छन्दाꣳसीति ब्रूयाद्गायत्रीं त्रिष्टुभम्॥५१॥

जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दाꣳसीति तानेव तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन् यदनूयाजान् यजत्यग्निमेव तथ्समिन्द्ध एतदु वै नामासुर आसीत्स एतर्हि यज्ञस्याशिषमवृङ्क्त यद्ब्रूयादेतत्॥५२॥

उ द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याशिषं गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव यज्ञस्याशिषम्गमयत्याध्र्म सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्याहेदमराः वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ उपश्रित ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान द्यावापृथिवी॥५३॥

स्तामित्याहाशिषमेवैतामा शास्ते यद्ब्रूयाथ्सूपावसाना

च॑ स्वध्यवसा॒ना चेति॑ प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः स्याद्य॒दा हि प्र॒मीय॒तेऽथे॒मामु॑पाव॒स्यति॑ सूपचर॒णा च॑ स्वधिचर॒णा चेत्ये॒व ब्रू॑या॒द्वरी॑यसीमे॒वास्मै॒ गव्यू॑ति॒मा शा॑स्ते॒ न प्र॒मायु॑को भवति॒ तयो॑रा॒विद्य॒ग्निरि॒दꣳ ह॒विर॑जुष॒तेत्या॑ह॒ या अया॑क्ष्म॥५४॥

दे॒वता॒स्ता अ॑रीरधा॒मेति॒ वावैतदा॑ह॒ यन्न नि॑र्दि॒शेत्प्रति॑वेशं य॒ज्ञस्या॒शीर्ग॑च्छे॒दा शा॑स्ते॒ऽयं यज॑मानो॒ऽसावित्या॑ह नि॒र्दिश्यै॒वैनꣳ सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मय॒त्यायु॒रा शा॑स्ते सुप्रजा॒स्त्वमा शा॑स्त॒ इत्या॑हा॒शिष॑मे॒वैतामा शा॑स्ते सजातवन॒स्यामा शा॑स्त॒ इत्या॑ह प्रा॒णा वै स॑जा॒ताः प्रा॒णाने॒व॥५॥

नान्तरे॑ति॒ तद॒ग्निर्दे॒वो दे॒वेभ्यो॒ वन॑ते व॒यम॒ग्नेर्मानु॑षा॒ इत्या॑हा॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ वनु॒ते व॒यम्म॑नु॒ष्ये॑भ्य॒ इति॒ वावैतदा॑हे॒ह गति॑र्वा॒मस्ये॒दं च॒ नमो॑ दे॒वेभ्य॒ इत्या॑ह॒ याश्चै॒व दे॒वता॒ यज॑ति॒ याश्च॒ न ताभ्य॑ ए॒वोभयी॑भ्यो॒ नम॑स्करोत्या॒त्मनोऽना॑र्त्यै॥५६॥

श्रि॒तस्ते॒ प्र त्रि॒ष्टुभ॑मे॒तद्द्यावा॑पृथि॒वी या अया॑क्ष्म प्रा॒णाने॒व षट्च॑त्वारिꣳशच्च॥९॥॥——[९]

दे॒वा वै य॒ज्ञस्य॑ स्वगाकृ॒तार॑ं नावि॑न्द॒न्ते शं॒युम्बा॑र्हस्प॒त्यम॑ब्रुवन्नि॒मं नो॑ य॒ज्ञꣳ स्व॒गा कु॒र्विति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ यदे॒वाब्रा॑ह्मणो॒क्तोऽश्र॑द्दधानो॒ यजा॑तै

सा मे॑ य॒ज्ञस्या॒शीर॑स॒दिति॒ तस्मा॒द्यदब्रा॑ह्मणो॒क्तो-ऽश्र॑द्दधानो॒ यज॑ते श॒युमे॒व तस्य॑ बार्हस्प॒त्यं य॒ज्ञस्या॒शीर्ग॑च्छत्ये॒तन्ममेत्य॑ब्रवी॒त्किम्मे॑ प्र॒जाया॑ः॥५७॥

इति॒ यो॑ऽपगु॒रातै॑ श॒तेन॑ यातया॒द्यो नि॒हन॑थ्स॒हस्रे॑ण यातया॒द्यो लोहि॑तं क॒रव॒द्यावं॑तः प्र॒स्कद्य॑ पा॒ऽसून्थ्सं॑गृ॒ह्णात्तावं॑तः संवथ्स॒रान्पि॑तृलो॒कं न प्र जा॑ना॒दिति॒ तस्मा॑द्ब्राह्म॒णाय॒ नाप॑ गुरेत॒ न नि ह॑न्या॒न्न लोहि॑तं कुर्याद॒तावं॑ता॒ हैन॑सा भवति॒ तच्छं॒ योरा वृ॑णीमह॒ इत्या॑ह य॒ज्ञमे॒व तथ्स्व॒गा क॑रोति॒ तत्॥५८॥

श॒ं योरा वृ॑णीमह॒ इत्या॑ह श॒ं युमे॒व बा॑र्हस्प॒त्यम्भा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्धयति गा॒तुं य॒ज्ञाय॑ गा॒तुं य॒ज्ञप॑तय॒ इत्या॑हा॒शिष॑मे॒वैतामा शा॑स्ते॒ सोम॑ यजति॒ रेत॑ ए॒व तद्द॑धाति॒ त्वष्टा॑रं यजति॒ रेत॑ ए॒व हि॒तं त्वष्टा॑ रू॒पाणि॒ वि क॑रोति दे॒वाना॒म्पत्नी॑र्यजति मिथुन॒त्वाया॒ग्निं गृ॒हप॑तिं यजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै जा॒मि वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ क्रियते॥५९॥

यदाज्ये॑न प्रया॒जा इ॒ज्यन्त॒ आज्ये॑न पत्नीसंया॒जा ऋच॑म॒नूच्य॑ पत्नीसंया॒जाना॑मृ॒चा य॑ज॒त्यजा॑मित्वा॒याथो॑

मिथुनत्वाय पङ्क्तिप्रायणो वै यज्ञः पङ्क्त्युदयनः पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पत्नीसंयाजाः समिष्टयजुः पञ्चमम्पङ्क्तिमेवानु प्र यन्ति पङ्क्तिमनूद्यन्ति॥६०॥

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

युक्ष्वा हि देवहूतमाꣳ अश्वाꣳ अग्ने रथीरिव। नि होता पूर्व्यः सदः। उत नो देव देवाꣳ अच्छा वोचो विदुष्टरः। श्रद्विश्वा वार्या कृधि। त्वꣳ ह यद्यविष्ठ सहसः सूनवाहुत। ऋतावा यज्ञियो भुवः। अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्। तं नेमिमृभवो यथा नमस्व सहूतिभिः। नेदीयो यज्ञम्॥६१॥

अङ्गिरः। तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया। वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम्। कमु ष्विदस्य सेनयाग्नेरपाकचक्ष्यसः। पणिं गोषु स्तरामहे। मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्राः। कृशं न हासुरघ्न्याः। मा नः समस्य दूढ्यः परिद्वेषसो अꣳहतिः। ऊर्मिर्न नावमा वधीत्। नमस्ते अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः। अमैः॥६२॥

अमित्रमर्दय। कुविथ्सु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो

र॒यिम्। उरु॑कृदु॒रु णः॑कृधि। मा नो॑ अ॒स्मिन्म॑हाध॒ने परा॑ वर्भार॒भृद्य॑था। स॒वर्ग॒ꣳ सꣳ र॒यिञ्ज॑य। अ॒न्यम॒स्मद्वि॒या इ॒यमग्ने॒ सिष॑क्तु दु॒च्छुना॑। वर्धा॑ नो॒ अम॑व॒च्छवः॑। यस्याजु॑षन्नम॒स्विनः॒ शमी॒मदु॑र्मखस्य वा। तं घेद॒ग्निर्वृ॒धाव॑ति। पर॑स्या॒ अधि॑॥६३॥

स॒वतोऽव॑राꣳ अ॒भ्या त॑र। यत्रा॒हमस्मि॒ ताꣳ अ॑व। वि॒द्मा हि ते॑ पु॒रा व॒यमग्ने॑ पि॒तुर्यथाव॑सः। अधा॑ ते सु॒म्नमी॑महे। य उ॒ग्र इ॑व शर्य॒हा ति॒ग्मशृ॑ङ्गो॒ न वꣳस॑गः। अग्ने॒ पुरो॑ रु॒रोजि॑थ। सखा॑यः॒ सं वः॑ स॒म्यञ्च॒मिष॒ꣳ स्तोमं॑ चा॒ग्नये॑। वर्षि॑ष्ठाय ख्षिती॒नामू॒र्जो नप्त्रे॒ सह॑स्वते। सꣳस॒मिद्यु॑वसे वृष॒न्नग्ने॒ विश्वा॑न्य॒र्य आ। इ॒डस्प॒दे समि॑ध्यसे॒ स नो॒ वसू॒न्या भ॑र। प्रजा॑पते॒ स वे॑द॒ सोमा॑पूषणे॒मौ दे॒वौ॥६४॥

य॒ज्ञममै॒रधि॑ वृष॒न्नेका॒न्नविꣳश॒तिश्च॑॥11॥॥ [११]

उ॒शन्त॑स्त्वा हवामह उ॒शन्तः॒ समि॑धीमहि। उ॒शन्नु॑श॒त आ व॑ह॒ पि॒तॄन् ह॒विषे॒ अत्त॑वे। त्वꣳ सो॑म॒ प्रचि॑कितो मनी॒षा त्वꣳ रजि॑ष्ठ॒मनु॑ नेषि॒ पन्थाम्॑। तव॒ प्रणी॑ती पि॒तरो॑ न इन्दो दे॒वेषु॒ रत्न॑मभजन्त॒ धीराः॑। त्वया॒ हि नः॑ पि॒तरः॑ सोम॒ पूर्वे॒

कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः। वन्वन्नवातः परिधीꣳ रपोर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवा भव॥६५॥

नः। त्वꣳ सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ ततन्थ। तस्मै त इन्दो हविषा विधेम वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः। अत्ता हवीꣳषि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयिꣳ सर्ववीरं दधातन। बर्हिषदः पितर ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम्। त आ गतावसा शन्तमेनाथास्मभ्यम्॥६६॥

शं योररपो दधात। आहं पितॄन्त्सुविदत्राꣳ अविथ्सि नपातञ्च विक्रमणञ्च विष्णोः। बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः। उपहूताः पितरो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु। त आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते अवन्त्वस्मान्। उदीरतामवर उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः। असुम्॥६७॥

य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु। इदम्पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनꣳ सुवृजनासु विक्ष्वु।

अधा॒ यथा॑ नः पि॒तरः॒ परा॑सः प्र॒त्नासो॑ अग्न ऋ॒तमा॑शुषा॒णाः। शुचीद॑य॒न्दीधि॑तिमुक्थ॒शासः॒ ख्षामा॑ भि॒न्दन्तो॑ अरु॒णीरप॑ व्रन्। यद॑ग्ने॥६८॥

क॒व्य॒वाह॒न॒ पि॒तॄन् यक्ष्यृ॑ता॒वृध॑ः। प्र च॑ ह॒व्यानि॑ वक्ष्यसि दे॒वेभ्य॑श्च पि॒तृभ्य॒ आ। त्वम॑ग्न ईडि॒तो जा॑तवे॒दो-ऽवा॑ड्ढ॒व्यानि॑ सुर॒भीणि॑ कृ॒त्वा। प्रादाः॑ पि॒तृभ्य॑ः स्व॒धया॒ ते अ॑ख्षन्न॒द्धि त्वं दे॑व॒ प्रय॑ता ह॒वी꣣ष्षि॑। मात॑ली क॒व्यैर्य॒मो अङ्गि॑रोभि॒र्बृह॒स्पति॒र्ऋक्व॑भिर्वावृधा॒नः। या꣣श्च॑ दे॒वा वा॑वृ॒धुर्ये च॑ दे॒वान्थ्स्वाहा॒न्ये स्व॒धया॒न्ये म॑दन्ति॥६९॥

इ॒मं य॑म प्रस्त॒रमा हि सीदाङ्गि॑रोभिः पि॒तृभि॑ः संविदा॒नः। आ त्वा॒ मन्त्राः॑ कविश॒स्ता व॑हन्त्वे॒ना रा॑जन् ह॒विषा॑ मादयस्व। अङ्गि॑रोभि॒रा ग॑हि य॒ज्ञिये॑भि॒र्यम॑ वैरू॒पैरि॒ह मा॑दयस्व। विव॑स्वन्त꣣ हुवे॒ यः पि॒ता ते॒ऽस्मिन् य॒ज्ञे ब॒र्हिष्या नि॒षद्य॑। अङ्गि॑रसो नः पि॒तरो॒ नव॑ग्वा॒ अथ॑र्वाणो॒ भृग॑वः सो॒म्यासः॑। तेषां॑ व॒य꣣ सु॑म॒तौ य॒ज्ञिया॑ना॒मपि॑ भ॒द्रे

सौमनसे स्याम॥७०॥

भवास्मभ्यमसुं यदग्ने मदन्ति सौमनस एकश्च॥12॥॥ [१२]

प्रजापतिरकामयतैष तं यज्ञं वै प्रजापतेर्जायमानाः प्राजापत्या यो वा अयथादेवतमिष्टर्गो निग्राभ्याः स्थ यो वै देवाञ्जुष्टोऽग्निना रयिमेकादश॥11॥ प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना व्यायच्छन्ते मह्यमिमान्माया मायिनान्द्विचत्वारिꣳशत्॥42॥ प्रजापतिरकामयताग्निꣳ समुद्रवाससम्॥॥ [१३]

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स सर्पानसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतप्यत स वयाꣳस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत स एतं दीक्षितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजत यत्तपस्तप्त्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः॥१॥

सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यम्पश्यत्यपास्माद्दीक्षा क्रामति नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धम्मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाꣳ श्रेष्ठो दीक्षे मा मा हासीरित्याह नास्माद्दीक्षापक्रामति नास्य नीलं न हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता ओजो बलं दीक्षाम्॥२॥

तपोऽस्य निर्घ्नन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे दीक्षाम्मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं न दीक्षां न तपो निर्घ्नन्त्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सो-

ऽस्मादेतर्हि तिर इव यर्हि याति तमीश्वरꣳ रख्षाꣳसि हन्तोः॥३॥

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एनꣳ सम्पारयत्येदमगन्म देवयजनम्पृथिव्या इत्याह देवयजनꣳ ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो यजते विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतद्देवा जोषयन्ते यद्ब्राह्मणा ऋख्सामाभ्यां यजुषा संतरन्त इत्याहर्ख्सामाभ्याꣳ ह्येष यजुषा संतरति यो यजते रायस्पोषेण समिषा मदेमेत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते॥४॥

यजमानो दीख्याꣳ हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्विꣳशतिश्च॥१॥॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाꣳ साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोमꣳ राजानꣳ साम्राज्यं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानाꣳ साम्राज्यं छन्दाꣳसि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः पुरस्ताथ्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत साम्राज्यमेव॥५॥

एनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानाꣳ साम्राज्यं यो वै तानूनप्रस्य प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति न जुह्वत्यथ क्व तानूनप्रम्प्रति तिष्ठतीति प्रजापतौ मनसीति ब्रूयात्त्रिरव जिघ्रेत्प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा वै तानूनप्रस्य प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यः॥ ६॥

वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठन्ना श्रावयेदेषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठायाइ इयात्तस्माथ्समानत्र तिष्ठता होतव्यम्प्रतिष्ठित्यै यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति स्रुग्वा अस्य स्वं वायव्यमस्य॥ ७॥

स्वं चमसौऽस्य स्वं यद्वायव्यं वा चमसं वाऽनन्वारभ्याश्रावयेथ्स्वादियात्तस्मादन्वारभ्याश्राव्यꣳ स्वादेव नैति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानोऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसौऽस्य प्रतिष्ठा सोमः स्तोमस्य स्तोम उक्थानां ग्रहं

वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीयं स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमꣳ स्थापयति प्रति स्तोमम्प्रत्युक्थानि प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः॥८॥

एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहं वैकान्नविꣳशतिश्च॥२॥॥ [२]

यज्ञं वा एतथ्सम्भरन्ति यथ्सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखꣳ हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राची प्रवर्तयेयुस्तर्हि तेनाख्षमुपाञ्ज्याद्यज्ञमुख एव यज्ञमनु सं तनोति प्राञ्चमग्निम्प्र हरन्त्युत्पत्नीमा नयन्त्यन्वनाꣳसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष धिष्णियो हीयते सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा॥९॥

प्रजाम्पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति तर्हि तस्य पशुश्रपणꣳ हरेत्तेनैवैनम्भागिनं करोति यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्धि कर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुश्रपणꣳ हरन्ति स वैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्याख्यायमव द्येथ्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथ्नीरन् यस्तान्कामयेतार्तिमाच्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृङ्क्ते

ता॒जगार्ति॒माच्छ॑न्ति॥१०॥

भू॒त्वा तत॒ष्षड्विꣳशतिश्च॥३॥॥ [३]

प्र॒जाप॑ते॒र्जाय॑मानाः प्र॒जा जा॒ताश्च॒ या इ॒माः। तस्मै॒ प्रति॒ प्र वे॑दय चिकि॒त्वाꣳ अनु॑ मन्यताम्। इ॒मम्प॒शुम्प॑शुपते ते अ॒द्य ब॒ध्नाम्य॑ग्ने सुकृ॒तस्य॒ मध्ये॑। अनु॑ मन्यस्व सु॒यजा॑ यजाम॒ जुष्टं॑ दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु ह॒व्यम्। प्र॒जा॒नन्तः॒ प्रति॑ गृह्णन्ति॒ पूर्वे॑ प्रा॒णमङ्गे॑भ्यः॒ पर्या॒चर॑न्तम्। सु॒व॒र्गं या॑हि प॒थिभि॑र्देव॒यानै॒रोष॑धीषु॒ प्रति॑ तिष्ठा॒ शरी॑रैः। येषा॒मीशे॑॥११॥

प॒शु॒पतिः॑ पशू॒नां चतु॑ष्पदामु॒त च॑ द्वि॒पदाम्॑। निष्क्री॑तो॒ऽयं य॒ज्ञिय॑म्भा॒गमे॑तु रा॒यस्पोषा॒ यज॑मानस्य सन्तु। ये ब॒ध्यमा॑न॒मनु॑ ब॒ध्यमा॑ना अ॒भ्यैख्ष॑न्त॒ मन॑सा॒ चख्षु॑षा च। अ॒ग्निस्ताꣳ अग्रे॒ प्र मु॑मोक्तु दे॒वः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जया॑ संविदा॒नः। य आ॑र॒ण्याः प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पा॒ विरू॑पाः॒ सन्तो॑ बहु॒धैक॑रूपाः। वा॒युस्ताꣳ अग्रे॒ प्र मु॑मोक्तु दे॒वः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जया॑ संविदा॒नः। प्र॒मु॒ञ्चमा॑नाः॥१२॥

भुव॑नस्य॒ रेतो॑ गा॒तुं ध॑त्त॒ यज॑मानाय देवाः। उ॒पाकृ॑तꣳ शशमा॒नं यदस्था॑ज्जी॒वं दे॒वाना॒मप्ये॑तु॒ पाथः॑। नाना॑ प्रा॒णो

यज॑मानस्य प॒शुना॑ य॒ज्ञो दे॒वेभिः॑ स॒ह दे॑व॒यानः॑। जी॒वं दे॒वाना॒मप्ये॑तु॒ पाथः॑ स॒त्याः स॑न्तु॒ यज॑मानस्य॒ कामाः॑। यत्प॒शुर्मा॒युमकृ॒तोरो॑ वा प॒द्भिरा॑ह॒ते। अ॒ग्निर्मा॒ तस्मा॒देन॑सो॒ विश्वा॑न्मुञ्चत्व॒ꣳहस॑ः। शमि॑तार उ॒पेत॑न य॒ज्ञम्॥१३॥

दे॒वेभि॑रिन्वि॒तम्। पाशा॑त्प॒शुम्प्र मु॑ञ्चत ब॒न्धाद्य॒ज्ञप॑ति॒म्परि॑। अदि॑तिः॒ पाश॒म्प्र मु॑मोक्तु॒ नमः॑ प॒शुभ्यः॑ पशुप॒तये॑ करोमि। अ॒रा॒ती॒यन्त॒मध॑रं कृणोमि॒ यं द्वि॒ष्मस्तस्मि॒न्प्रति॑ मुञ्चामि॒ पाश॑म्। त्वामु॒ ते द॑धिरे हव्य॒वाहꣳ॑ शृतंकृ॒तार॑मु॒त य॒ज्ञियं॑ च। अग्ने॒ सद॑ख्षः॒ सत॑नु॒र्हि भू॒त्वाऽथ॑ ह॒व्या जा॑तवेदो जुषस्व। जात॑वेदो व॒पया॑ गच्छ दे॒वान्त्व॒ꣳ हि होता॑ प्रथ॒मो ब॒भूथ॑। घृ॒तेन॒ त्वं त॒नुवो॑ वर्धयस्व॒ स्वाहा॑कृत॒ꣳ ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः। स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॒ स्वाहा॑॥१४॥

ईशै॑ प्रमु॒ञ्चमा॑ना य॒ज्ञन्त्व॒ꣳ षोड॑श च॥४॥॥ [४]

प्रा॒जा॒प॒त्या वै प॒शव॒स्तेषाꣳ॑ रु॒द्रोऽधि॑पति॒र्यदे॒ताभ्या॑मुपाकु॒रोति॑ ताभ्या॑मे॒वैन॑म्प्रति॒प्रोच्या॑ ल॑भत आ॒त्मनोऽना॑व्रस्काय॒ द्वाभ्या॑मु॒पाक॑रोति द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्या उपा॒कृत्य॒ पञ्च॑ जुहोति॒ पाङ्क्ताः॑ प॒शव॑ः प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे मृ॒त्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते॒ यत्प॒शुस्तं यद॑न्वा॒रभ॑त प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः स्या॒न्नाना॑ प्रा॒णो

यजमानस्य पशुनेत्याह व्यावृत्त्यै॥१५॥

यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह यथायजुरेवैतद्वपायां वा आह्रियमाणायामग्नेर्मेधोऽप क्रामति त्वामु ते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभि जुहोत्यग्नेरेव मेधमव रुन्द्धेऽथो श्रृतत्वाय पुरस्ताथ्स्वाहाकृतयो वा अन्ये देवा उपरिष्टाथ्स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्यभितो वपां जुहोति तानेवोभयान्प्रीणाति॥१६॥

व्यावृत्त्या अभितो वपां पश्च च॥५॥॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो वृश्च्यते पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या स्रुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदो यथादेवतमेव यज्ञमुप चरति न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं ज्योतिषा सह युनज्मि वायुमन्तरिक्षेण॥१७॥

ते सह युनज्मि वाचꣳ सह सूर्येण ते युनज्मि तिस्रो विपृचः सूर्यस्य ते। अग्निर्देवता गायत्री छन्द

उपा॒ꣳशोः पात्र॑मसि॒ सोमो॑ दे॒वता॑ त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑ऽन्तर्या॒मस्य॒ पात्र॑म॒सीन्द्रो॑ दे॒वता॒ जग॑ती॒ छन्द॑ इन्द्रवायु॒वोः पात्र॑मसि॒ बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दो॑ मि॒त्रावरु॑णयो॒ः पात्र॑मस्य॒श्विनौ॑ दे॒वता॑ प॒ङ्क्तिश्छन्दो॒ऽश्विनो॒ः पात्र॑मसि॒ सूर्यो॑ दे॒वता॑ बृह॒ती॥१८॥

छन्द॑ः शु॒क्रस्य॒ पात्र॑मसि च॒न्द्रमा॑ दे॒वता॑ स॒तोबृ॑हती॒ छन्दो॑ म॒न्थिन॒ः पात्र॑मसि॒ विश्वे॑ दे॒वा दे॒वतो॒ष्णिहा॒ छन्द॑ आग्रय॒णस्य॒ पात्र॑म॒सीन्द्रो॑ दे॒वता॑ क॒कुच्छन्द॑ उ॒क्थाना॒म्पात्र॑मसि पृथि॒वी दे॒वता॑ वि॒राट्छन्दो॑ ध्रु॒वस्य॒ पात्र॑मसि॥१९॥

अ॒न्तरि॑ख्षेण बृहती॒ त्रय॑स्त्रिꣳशच्च॥६॥॥ [६]

इ॒ष्टर्गो॒ वा अ॑ध्व॒र्युर्यज॑मानस्ये॒ष्टर्ग॒ः खलु॒ वै पूर्वो॒ऽर्ष्टुः ख्षी॑यत आस॒न्याँ॑न्मा॒ मन्त्रा॑त्पाहि॒ कस्याँ॑श्चिद॒भिश॑स्त्या॒ इति॑ पु॒रा प्रा॑तरनुवा॒काञ्जु॑हुयादा॒त्मन॑ एव॒ तद॑ध्व॒र्युः पु॒रस्ता॒च्छर्म॑ नह्य॒तेऽना॑र्त्यै संवे॒शाय॑ त्वोपवे॒शाय॑ त्वा गायत्रि॒यास्त्रि॒ष्टुभो॒ जग॑त्या अ॒भिभू॑त्यै॒ स्वाहा॒ प्राणा॑पानौ मृ॒त्योर्मा॑ पात॒म्प्राणा॑पानौ॒ मा मा॑ हासिष्टं दे॒वता॑सु॒ वा ए॒ते प्रा॑णापा॒नयो॑ः॥२०॥

व्याय॑च्छन्ते॒ येषा॒ꣳ सोम॑ः समृ॒च्छते॑ संवे॒शाय॑ त्वोपवे॒शाय॒

त्वेत्याहु छन्दाꣳसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवास्य छन्दाꣳसि वृङ्क्ते प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै मरुत्वतीः प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरैत्यद्य वाव रथंतरꣳ श्वो बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरेति भूतम्॥२१॥

वाव रथंतरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनम्भविष्यतश्चान्तरेति परिमितं वाव रथंतरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरिमिताच्चान्तरेति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेताꣳ स एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृङ्क्त यद्विहव्यꣳ शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते यस्य भूयाꣳसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृङ्क्त इति यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्ताथ्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृङ्क्ते वसीयान्भवति॥२२॥

प्राणापानयौर्भूतं वृङ्क्तेऽष्टाविꣳशतिश्च॥७॥॥ [७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणम्मे तर्पयतापानम्मे तर्पयत व्यानम्मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत

श्रोत्रम्मे तर्पयत मनो मे तर्पयत वाचम्मे तर्पयतात्मानम्मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत प्रजाम्मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत गणान्मे तर्पयत सर्वगणम्मा तर्पयत तर्पयत मा॥२३॥

गणा मे मा वि तृषन्नोषधयो वै सोमस्य विशो विशः खलु वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा सुजाता ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम। इन्द्रेण देवीर्वीरुधः संविदाना अनु मन्यन्ताꣳ सवनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनꣳ स्वायै विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभि षुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य॥२४॥

प्रथमोऽꣳशुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशून् यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि मन्त्रयेता माँस्कान्थ्सह प्रजया सह रायस्पोषेणेन्द्रियम्मे वीर्यम्मा निर्वधीरित्याशिषमेवैतामाशाँस्त इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घाताय द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः॥२५॥

तर्पयत माऽभिषूयमाणस्य यश्च दश च॥८॥ [८]

यो वै देवान्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेन देवयशस्येव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु यान्प्राचीनमाग्रयणाद्ग्रहान्गृह्णीयात्तानुपाꣳशु गृह्णीयाद्यानूर्ध्वाꣳस्त देवानेव तद्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेन देवयशस्येव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येष्वग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः। स नः पावको द्रविणं दधातु॥२६॥

आयुष्मन्तः सहभख्याः स्याम। विश्वे देवा मरुत इन्द्रो अस्मानस्मिन्द्वितीये सवने न जह्युः। आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानाꣳ सुमतौ स्याम। इदं तृतीयꣳ सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त। ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्विष्टिं नो अभि वसीयो नयन्तु। आयतनवतीर्वा अन्या आहुतयो हूयन्तेऽनायतना अन्या या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्याः॥२७॥

सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाघारमाघारयेदध्वरो यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय विश्वस्मै भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति सौम्या एव तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति

य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनत्ति ते व्युत्ते उपजीवनीये भवत उपजीवनीयो भवति॥२८॥

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व विदेगौपत्यꣳ रायस्पोषꣳ सुवीर्यꣳ संवथ्सरीणाꣳ स्वस्तिम्। मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजथ्स नाभानेदिष्ठम्ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजथ्स आगच्छथ्सोऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा निरभाख्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमासते ते॥२९॥

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशवस्ताꣳस्ते दास्यन्तीति तदेभ्योऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशव आसन्तानस्मा अददुस्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छथ्सोऽब्रवीन्मम वा इमे पशव इत्यदुर्वै॥३०॥

मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यꣳ सोऽब्रवीद्यज्ञे मा भजाथं ते पशून्नाभि मꣳस्य इति तस्मा एतम्मन्थिनः सꣳस्रावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं विद्वान्मन्थिनः सꣳस्रावं जुहोति

न तत्र रुद्रः पशूनभि मन्यते॥३१॥

दधात्वायतनवतीर्या उपजीवनीयो भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥९॥॥ [९]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्। यद्वाचो मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा स्तोमꣳ समर्धय गायत्रेण रथंतरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि। यस्ते द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अꣳशुर्बाहुच्युतो धिषणयोरुपस्थात्। अध्वर्योर्वा परि यस्ते पवित्राथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यो द्रप्सो अꣳशुः पतितः पृथिव्याम्परिवापात्॥३२॥

पुरोडाशात्करम्भात्। धानासोमान्मन्थिन इन्द्र शुक्राथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यस्ते द्रप्सो मधुमाꣳ इन्द्रियावान्थ्स्वाहाकृतः पुनरप्येति देवान्। दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। अध्वर्युर्वा ऋत्विजां प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्य इत्याहुर्वागग्रेगा अग्र एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती प्राणान्पशुषु प्रजाम्मयि॥३३॥

च यजमाने चेत्याह वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्बर्हान्गृहीत्वा बर्हिष्पवमानꣳ सर्पन्ति

पराँश्चो हि यन्ति पराचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योप तिष्ठते यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्य। प्र ते धारा मधुश्चुत उथ्सं दुह्रते अख्षितमित्याह यदेवास्य शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना प्यायति॥३४॥

परिवापात्प्रजां मयि दुह्रते चतुर्दश च॥10॥ [१०]

अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥ गोमाꣳ अग्नेऽविमाꣳ अश्वी यज्ञो नृवथ्सखा सदमिदप्रमृष्यः। इडावाꣳ एषो असुर प्रजावान्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥ आ प्यायस्व सं ते॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु केवलः॥ तन्नस्तुरीपमध पोषयित्नु देव त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व। यतो वीरः॥३५॥

कर्मण्यः सुदख्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः। शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयज्ञे न उदव। पिशंगरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः। प्रजां त्वष्टा वि ष्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः। प्र णो देव्या नो दिवः। पीपिवाꣳसꣳ

सर॑स्वतः॒ स्तनं॒ यो वि॒श्वद॑र्शतः। धु॒ख्षी॒महि॑ प्र॒जामिषम्॑॥३६॥

ये ते॑ सरस्व ऊ॒र्मयो॒ मधु॑मन्तो घृत॒श्चुतः॑। तेषां॑ ते सु॒म्नमी॑महे। यस्य॑ व्र॒तम्प॒शवो॒ यन्ति॒ सर्वे॒ यस्य॑ व्र॒तमु॑प॒तिष्ठ॑न्त॒ आपः॒। यस्य॑ व्र॒ते पु॑ष्टि॒पति॒र्निवि॑ष्ट॒स्तꣳ सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। दि॒व्यꣳ सु॑प॒र्णं व॑य॒सम्बृ॒हन्त॑म॒पां गर्भं॑ वृष॒भमोष॑धीनाम्। अ॒भी॒प॒तो वृ॒ष्ट्या त॒र्पय॑न्तं॒ तꣳ सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। सिनी॑वालि॒ पृथु॑ष्टुके॒ या दे॒वाना॒मसि॒ स्वसा॑। जु॒षस्व॑ ह॒व्यम्॥३७॥

आहु॑तम्प्र॒जां दे॑वि दिदिड्ढि नः। या सु॑पा॒णिः स्व॑ङ्गु॒रिः सु॒षूमा॑ बहु॒सूव॑री। तस्यै॑ वि॒श्पत्नि॑यै ह॒विः सि॑नीवा॒ल्यै जु॑होतन। इन्द्रं॑ वो वि॒श्वत॒स्परीन्द्रं॒ नर॑ः। असि॑तवर्णा॒ हर॑यः सुप॒र्णा मिहो॒ वसा॑ना॒ दिव॒मुत्प॑तन्ति। त आ-ऽव॑वृत्र॒न्थ्सद॑नानि कृ॒त्वादित्पृ॑थि॒वी घृ॒तैर्व्यु॑द्यते। हिर॑ण्यकेशो॒ रज॑सो विसा॒रेऽहि॒र्धुनि॒र्वात॑ इव॒ ध्रजी॑मान्। शुचि॑भ्राजा उ॒षस॑ः॥३८॥

नवे॑दा॒ यश॑स्वतीरप॒स्युवो॒ न स॒त्याः। आ ते॑ सुप॒र्णा अ॑मिनन्त॒ एवैः॑ कृ॒ष्णो नो॑नाव वृष॒भो यदी॒दम्। शि॒वाभि॒र्न

स्मय॑मानाभि॒रागा॒त्पत॑न्ति॒ मिहः॑ स्त॒नय॑न्त्य॒भ्रा। वा॒श्रेव॑ वि॒द्युन्मि॑माति व॒थ्सं न मा॒ता सि॑षक्ति। यदे॑षां वृ॒ष्टिरस॑र्जि। पर्व॑तश्चि॒न्महि॑ वृ॒द्धो बि॑भाय दि॒वश्चि॒थ्सानु॑ रेजत स्व॒ने वः॑। यत्क्रीड॑थ मरुतः॥३९॥

ऋ॒ष्टि॒मन्त॒ आप॑ इव स॒ध्रिय॑ञ्चो धवध्वे। अ॒भि क्र॑न्द स्त॒नय॒ गर्भ॒मा धा॑ उद॒न्वता॒ परि॑ दीया॒ रथे॑न। दृति॒ꣳ सु क॑र्ष॒ विषि॑तं॒ न्य॑ञ्चꣳ स॒मा भ॑वन्तू॒द्वता॑ निपा॒दाः। त्वं त्या चि॒दच्यु॒ताग्ने॑ प॒शुर्न यव॑से। धामा॑ ह॒ यत्ते॑ अजर॒ वना॑ वृ॒श्चन्ति॒ शिक्व॑सः। अग्ने॒ भूरी॑णि॒ तव॑ जातवेदो॒ देव॑ स्वधावो॒ऽमृत॑स्य॒ धाम॑। याश्च॑॥४०॥

मा॒या मा॒यिनां॑ विश्वमिन्व॒ त्वे पू॒र्वीः स॑ंद॒धुः पृ॑ष्टबन्धो। दि॒वो नो॑ वृ॒ष्टिम्म॑रुतो ररीध्व॒म्प्र पि॑न्वत॒ वृष्णो॒ अश्व॑स्य॒ धारा॑ः। अ॒र्वाङे॒तेन॑ स्तनयि॒त्नुतेह्य॒पो नि॑षि॒ञ्चन्नसु॑रः पि॒ता नः॑। पिन्व॑न्त्य॒पो म॒रुतः॑ सु॒दान॑वः॒ पयो॑ घृ॒तव॑द्वि॒दथे॑ष्वा॒भुवः॑। अत्यं॒ न मि॒हे वि न॑यन्ति वा॒जिन॒मुथ्सं॑ दुहन्ति स्त॒नय॑न्त॒मख्षि॑तम्। उ॒द॒प्रुतो॑ मरुत॒स्ताꣳ इ॑यर्त॒ वृष्टिम्॑॥४१॥

ये विश्वे॑ म॒रुतो॑ जु॒नन्ति॑। क्रोशा॑ति॒ गर्दा॑ क॒न्ये॑व तु॒न्ना पेरुं॑ तुञ्जा॒ना पत्ये॑व जा॒या। घृ॒तेन॒ द्यावा॑पृथि॒वी मधु॑ना॒ समु॑ख्षत॒

पयस्वतीः कृणुताप ओषधीः। ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वथ यत्रा नरो मरुतः सिञ्चथा मधु। उदु त्यच्चित्रम्। और्वभृगुवच्छुचिमप्नवानवदा हुवे। अग्निꣳ समुद्रवाससम्। आ सवꣳ सवितुर्यथा भगस्येव भुजिꣳ हुवे। अग्निꣳ समुद्रवाससम्। हुवे वातस्वनं कविम्पर्जन्यक्रन्द्यꣳ सहः। अग्निꣳ समुद्रवाससम्॥४२॥

वीर इषꣳ हव्यमुषसो मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥11॥॥ [११]

यो वै पवमानानाम्त्रीणि परिभूः स्फ्यः स्वस्तिर्भख्येहि महीनां पयोऽसि देव सवितरेतत्ते श्येनाय यद्वै होतोपयामगृहीतोऽसि वाख्यसत्र सो अग्न एकादश॥11॥ यो वै स्फ्यः स्वस्तिः स्वधायै नमः प्र मुञ्च तिष्ठतीव षट्त्वारिꣳशत्॥46॥ यो वै पवमानानां वि क्रमस्व॥॥ [१२]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रछन्दा अनु त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुप्छन्दा अनु त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय सघासि जगतीछन्दा अनु त्वा

रंभे स्वस्ति मा सम्पारयेत्याहैते॥१॥

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पवमानस्य संततिं वेद सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा अस्यैतेऽगृहीता द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं वि॥२॥

छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतम्पवमानमेव तथ्सं तनोति सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्॥३॥

एते वि द्विचत्वारिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

त्रीणि वाव सवनान्यथ तृतीयꣳ सवनमव लुम्पन्त्यनꣳशु कुर्वन्त उपाꣳशुꣳ हुत्वोपाꣳशुपात्रेऽꣳशुमवास्य तं तृतीयसवनेऽपिसृज्याभि षुणुयाद्यदाप्याययति तेनाꣳशुमद्यदभि तेनर्जीषि सर्वाण्येव तथ्सवनान्यꣳशुमन्ति शुक्रवन्ति

स॒मावद्वीर्याणि करोति॒ द्वौ स॑मु॒द्रौ वित॑तावजू॒र्यौ प॒र्यावर्तेते ज॒ठरे॑व॒ पादाः॑। तयोः॒ पश्य॑न्तो॒ अति॑ यन्त्य॒न्यमप॑श्यन्तः॥४॥

सेतु॒नाति॑ यन्त्य॒न्यम्। द्वे द्रध॑सी स॒तती॑ वस्त॒ एकः॑ के॒शी विश्वा॒ भुव॑नानि वि॒द्वान्। ति॒रो॒धाये॒त्यसि॑तं॒ वसा॑नः शु॒क्रमा द॑त्ते अनु॒हाय॑ जा॒र्यै। दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा ए॒तम्म॑हाय॒ज्ञम॑पश्य॒न्तम॑तन्वताऽ- ग्निहो॒त्रं व्र॒तम॑कुर्वत॒ तस्मा॒द्विव्र॑तः स्या॒द्विर्ह्य॑ग्निहो॒त्रं जुह्व॑ति पौर्णमा॒सं य॒ज्ञम॑ग्नीषो॒मीयम्॑॥५॥

प॒शुम॑कुर्वत दा॒श्यं य॒ज्ञमा॑ग्ने॒यम्प॒शुम॑कुर्वत वैश्वदे॒वम्प्रा॑तःसव॒न- वरुणप्रघा॒सान्माध्य॑दिन॒ꣳ सव॑नꣳ साकमे॒धान्पि॑तृय॒ज्ञं त्र्य॑म्बकाꣳस्तृतीयसव॒नम॑कुर्वत॒ तमे॑षा॒मसु॑रा य॒ज्ञम॒न्ववा॑जिगाꣳ नान्ववा॑य॒न्तेऽब्रुवन्नध्वर्त॒व्या वा इ॒मे दे॒वा अ॑भूव॒न्निति॒ तद॑ध्व॒रस्या॑ध्वर॒त्वन्तत॑ो दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ य ए॒वं वि॒द्वान्थ्सोमे॑न॒ यज॑ते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॥६॥

अप॑श्यन्तोऽग्नीषो॒मीय॑मा॒त्मना॒ परा॒ त्रीणि॑ च॥२॥॥ [२]

प॒रि॒भूर॒ग्निम्प॑रि॒भूरिन्द्र॑म्परि॒भूर्विश्वा॑ दे॒वान्प॑रि॒भूर्माꣳ स॒ह

ब्र॑ह्मवर्च॒सेन॒ स नः॑ पवस्व॒ शं गवे॒ शं जना॑य॒ शमर्व॑ते॒ श꣣ रा॑ज॒न्नोष॑धीभ्योऽच्छि॑न्नस्य ते रयिपते सु॒वीर्य॑स्य रा॒यस्पोष॑स्य ददि॒तारः॑ स्याम। तस्य॑ मे रास्व॒ तस्य॑ ते भख्षीय॒ तस्य॑ त इ॒दमुन्मृ॑जे। प्रा॒णाय॑ मे वर्चो॒दा वर्च॑से पवस्वापा॒नाय॑ व्या॒नाय॑ वा॒चे॥७॥

द॒ख्ष॒क्र॒तुभ्या॒श्चख्षु॑र्भ्याम्मे वर्चो॒दौ वर्च॑से पवेथा॒꣣ श्रोत्रा॑या॒त्मनेऽङ्गे॑भ्य॒ आयु॑षे वी॒र्या॑य॒ विष्णो॒रिन्द्र॑स्य॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ ज॒ठर॑मसि वर्चो॒दा मे॒ वर्च॑से पवस्व॒ को॑ऽसि॒ को नाम॒ कस्मै॑ त्वा॒ काय॑ त्वा॒ यं त्वा॒ सोमे॒नाती॑तृपं॒ यं त्वा॒ सोमे॒नामी॑मदꣳ सुप्र॒जाः प्र॒जया॑ भूयासꣳ सु॒वीरो॑ वी॒रैः सु॒वर्चा॒ वर्च॑सा सु॒पोषः॒ पोषै॒र्विश्वे॑भ्यो मे रू॒पेभ्यो॑ वर्चो॒दाः॥८॥

वर्च॑से पवस्व॒ तस्य॑ मे रास्व॒ तस्य॑ ते भख्षीय॒ तस्य॑ त इ॒दमुन्मृ॑जे। बुभू॑ष॒न्नवे॑ख्षेतै॒ष वै पात्रि॑यः प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञः प्र॒जाप॑ति॒स्तमे॒व त॑र्पयति॒ स ए॑नं तृ॒प्तो भूत्या॒ऽभि प॑वते ब्रह्मवर्च॒सका॒मोऽवे॑ख्षेतै॒ष वै पात्रि॑यः प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व त॑र्पयति॒ स ए॑नं तृ॒प्तो ब्र॑ह्मवर्च॒सेना॒भि प॑वत आमया॒वी॥९॥

अवे॑ख्षेतै॒ष वै पात्रि॑यः प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञः प्र॒जाप॑ति॒स्तमे॒व त॑र्पयति॒ स ए॑नं तृ॒प्त आयु॑षा॒भि प॑वतेऽभि॒चर॒न्नवे॑ख्षेतै॒ष वै पात्रि॑यः प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञः प्र॒जाप॑ति॒स्तमे॒व त॑र्पयति॒ स ए॑नं तृ॒प्तः प्रा॑णापा॒नाभ्यां॑ वा॒चो द॑ख्षक्र॒तुभ्यां॒ चख्षु॑र्भ्या॒ꣳ श्रोत्रा॑भ्यामा॒त्मनोऽङ्गे॑भ्य॒ आयु॑षो॒ऽन्तरे॑ति ता॒जक्प्र ध॑न्वति॥१०॥

वा॒चे रू॒पेभ्यो॑ वर्चो॒दा आ॑मया॒वी पञ्च॑चत्वारिꣳशच्च॥३॥॥ [३]

स्फ्यः स्व॒स्तिर्वि॑घ॒नः स्व॒स्तिः पर्शु॒र्वेदिः॑ पर॒शुर्नः॑ स्व॒स्तिः। य॒ज्ञिया॑ यज्ञ॒कृतः॑ स्थ॒ ते मा॒स्मिन् य॒ज्ञ उप॑ ह्वयध्व॒मुप॑ मा॒ द्यावा॑पृथि॒वी ह्व॑येता॒मुपा॑स्ता॒वः क॒लशः॒ सोमो॑ अ॒ग्निरुप॑ दे॒वा उप॑ य॒ज्ञ उप॑ मा॒ होत्रा॑ उपह्व॒वे ह्व॑यन्ता॒न्नमो॒ऽग्नये॑ मखघ्ने म॒खस्य॑ मा॒ यशो॑ऽर्या॒दित्या॑हव॒नीय॒मुप॑ तिष्ठते य॒ज्ञो वै म॒खः॥११॥

य॒ज्ञं वाव स तद॑ह॒न्तस्मा॑ ए॒व न॑म॒स्कृत्य॒ सद॒ः प्र स॑र्पत्या॒त्मनोऽना॑र्त्यै॒ नमो॑ रु॒द्राय॑ मखघ्ने नम॑स्कृत्या मा पा॒हीत्याग्नी॑ध्रं॒ तस्मा॑ ए॒व न॑मङ्स्कृत्य॒ सद॒ः प्र स॑र्पत्या॒त्मनो-ऽना॑र्त्यै नम॒ इन्द्रा॑य मखघ्न इ॑न्द्रि॒यम्मे॑ वी॒र्यम्मा॒ निर्व॑धी॒रिति॑

होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय या वै॥१२॥

देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्प्रसर्पति न सदस्यार्तिमार्च्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहैता वै देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्प्रसर्पति न सदस्यार्तिमार्च्छति दृढे स्थः शिथिरे समीची मा ऽहसस्पात ऽ सूर्यो मा देवो दिव्याद ऽहसस्पातु वायुरन्तरिक्षात्॥१३॥

अग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवी द्वारौ मा मा सं ताप्तम् नमः सदसे नमः सदसस्पतये नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या अहे दैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद यो ऽस्मत्पाकतर उन्निवत उदुद्वतश्च गेषम्पातम्मा द्यावापृथिवी अद्याह्नः सदो वै प्रसर्पन्तम्॥१४॥

पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हिꣳसितोः सदः प्रसृप्य दक्षिणार्धम्परेख्षेतागन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयास ऽ सुप्रजसो मया यूयम्भूयास्तेति तेभ्य एव

नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनार्त्यै॥१५॥

मुखो वा अन्तरिक्षात्प्रसर्पन्तुत्रयस्त्रिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

भख्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शंतनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा बाहुभ्याꣳ सघ्यासम् नृचख्षसं त्वा देव सोम सुचख्षा अव ख्येषम् मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा स्ववाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि विश्वचर्षणे॥१६॥

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर क्रत्वे दख्षाय रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि त्विषा वधीः। वृषणे शुष्मायायुषे वर्चसे॥ वसुमद्गणस्य सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भख्षयामि रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य सवनस्य त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य॥१७॥

पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भख्षयाम्यादित्यवद्गण सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीछन्दस

इन्द्रपीतस्य नराशꣳसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भख्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य संगथे। हिन्व मे गात्रा हरिवो गणान्मे मा वि तीतृषः। शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्गाभिमतिः॥१८॥

गाः। अपाम सोममृता अभूमादर्श्म ज्योतिरविदाम देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य। यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः। पुनरग्निश्चख्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना युवं चख्षुरा धत्तमक्ष्योः। इष्टयजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य॥१९॥

शस्तोक्थस्य हरिवत इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भख्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च। एतत्ते तत ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो यथाभागम्मन्दध्वम् नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः॥२०॥

स्व॒धाये॒ नमो॑ वः पितरो म॒न्यवे॒ नमो॑ वः पितरो घो॒राय॒ पित॑रो॒ नमो॑ वो॒ य ए॒तस्मि॑ँल्लो॒के स्थ यु॒ष्माꣳस्तेऽनु॒ यो॑ऽस्मिँल्लो॒के मां तेऽनु॒ य ए॒तस्मि॑ँल्लो॒के स्थ यू॒यं तेषां॒ वसि॑ष्ठा भूयास्त॒ योऽस्मिँल्लो॒केऽहं तेषां॒ वसि॑ष्ठो भूयास॒म् प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यो विश्वा॑ जा॒तानि॒ परि॒ ता ब॑भूव॥२१॥

यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यꣳ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्। दे॒वकृ॑त॒स्यैन॑सोऽव॒यज॑नमसि मनु॒ष्य॑कृत॒स्यैन॑सोऽ- व॒यज॑नमसि पि॒तृकृ॑त॒स्यैन॑सोऽव॒यज॑नमस्य॒प्सु धौ॒तस्य॑ सोम देव ते॒ नृभिः॑ सु॒तस्ये॒ष्टय॑जुषः स्तु॒तस्तो॑मस्य श॒स्तोक्थ॑स्य॒ यो भ॒ख्षो अ॑श्व॒सनि॒र्यो गो॒सनि॒स्तस्य॑ ते पि॒तृभि॑र्भ॒ख्षय॑कृत॒स्योप॑हूत॒स्योप॑हूतो भख्षयामि॥२२॥

वि॒श्व॒च॒र्ष॒णे॒ त्रि॒ष्टुप्छ॑न्दस॒ इन्द्र॑पीतस्य॒ नरा॒शꣳस॑पीत॒स्याति॑ स्तु॒तस्तो॑मस्य जी॒वाय॒ नमो॑ वः पितरो बभूव॒ चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥५॥॥ [५]

म॒ही॒नाम्पयो॑ऽसि॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ त॒नूरृ॒ध्यास॑म॒द्य पृ॑षतीनां॒ ग्रह॒म्पृष॑तीनां॒ ग्रहो॑ऽसि॒ विष्णो॒र्हृद॑यम॒स्येक॑मिष॒ विष्णु॒स्त्वानु॒ वि च॑क्रमे भू॒तिर्द॒ध्ना घृ॒तेन॑ वर्धतां॒ तस्य॑ मे॒ष्टस्य॑ वी॒तस्य॒ द्रवि॑ण॒मा ग॑म्या॒ज्ज्योति॑रसि वैश्वान॒रम्पृश्नि॑ये दु॒ग्धम्

यावती द्यावापृथिवी महित्वा यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थुः। तावन्तमिन्द्र ते॥२३॥

ग्रहꣳ सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छ्वा-ऽवमृशेच्चतुष्पादो-ऽस्य पशवः प्रमायुकाः स्युर्यथ्स्कन्देद्यजमानः प्रमायुकः स्यात्पशवो वै पृषदाज्यम्पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यꣳ स्कन्दति यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति पशूनेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यम्प्राणो वै॥२४॥

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यꣳ स्कन्दति यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यम्प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दधाति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव घ्रापयति प्राजापत्यो वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनेः प्राणं निर्मिमीते वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यꣳ स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञꣳ सं तनोति॥२५॥

ते पृषदाज्यम्प्राणो वै योनेः प्राणन्द्वाविꣳशतिश्च॥६॥॥ [६]

देवं सवितरेतत्ते प्राह तत्प्र च सुव प्र च यज बृहस्पतिर्ब्रह्मायुष्मत्या ऋचो मा गात तनूपाथ्साम्नः सत्या व आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत स्तुत देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जम्मह्यꣳ स्तुतं दुहामा माँ स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छुस्त्रस्य शस्त्रम्॥२६॥

अस्यूर्जम्मह्यꣳ शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुरुष्णीमहि प्रजामिषम्। सा मे सत्याशीर्देवेषु भूयात् ब्रह्मवर्चसम्मा गम्यात्। यज्ञो बभूव स आ बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्माꣳ अधिपतीन्करोतु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम्। यज्ञो वा वै॥२७॥

यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा यज्ञं दुहे स यः स्तुतशस्त्रयोर्दोहमविद्वान् यजते तं यज्ञो दुहे स इष्ट्वा पापीयान्भवति य एनयोर्दोहं विद्वान् यजते स यज्ञं दुहे स इष्ट्वा वसीयान्भवति स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जम्मह्यꣳ स्तुतं दुहामा माँ स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छुस्त्रस्य शस्त्रमस्यूर्जम्मह्यꣳ शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहैष वै स्तुतशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान्

यजते दुह एव यज्ञमिष्ट्वा वसीयान्भवति॥२८॥

शस्त्रं वै शस्त्रन्दुहान्द्वाविꣳशतिश्च॥७॥॥ [७]

श्येनाय पत्वने स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय नमो विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय नमः परिधये जनप्रथनाय स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय नम ऊर्जे होत्राणाꣳ स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय नमः पयसे होत्राणाꣳ स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय नमः प्रजापतये मनवे स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय नम ऋतमृतपाः सुवर्वाट्थ्स्वाहा वट्थ्स्वयमभिगूर्ताय नमस्तृम्पन्ताꣳ होत्रा मधोर्घृतस्य यज्ञपतिमृषय एनसा॥२९॥

आहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुतप्यमाना मधव्यौ स्तोकावप तौ रराध। सं नस्ताभ्याꣳ सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो अस्त्वेभ्यः। चख्षुष एषाम्मनसश्च संधौ बृहस्पतये महि षद्युमन्नमः। नमो विश्वकर्मणे स उ पात्वस्मानन्यान्थ्सोमपान्मन्यमानः। प्राणस्य विद्वान्थ्समरे न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं विश्वकर्मन्न्॥३०॥

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भख्षयन्तो न वसून्यानृहुः। यानग्नयो-

ऽन्वतप्यन्त धिष्णिया इयं तेषामवया दुरिष्टै स्विष्टिं नस्तां कृणोतु विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन् यज्ञकृतो यज्ञकामाः सुदेवा अकामा वो दक्षिणां न नीनिम मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट। यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिणयास्तेभ्यो यो दक्षिणां न॥३१॥

नयेदेभ्यो वृश्च्येत यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकित्सत यमाशिरा दम्पती वाममश्नुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे अरपा एधते गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममश्नुतामरिष्टो रायः सचताꣳ समोकसा। य आसिचथ्संदुग्धं कुम्भ्या सहेष्टेन यामन्नमतिं जहातु सः। सर्पिर्ग्रीवी॥३२॥

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्य। सहजानिर्यः सुमखस्यमान इन्द्रायाशिरꣳ सह कुम्भ्यादात्। आशीर्म ऊर्जमुत सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविणꣳ सवर्चसम्। संजयन्क्षेत्राणि सहसाहमिन्द्र कृण्वानो अन्याꣳ अधरान्थ्सपत्नान्। भूतमसि भूते मा धा मुखमसि मुखम्भूयासम् द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि विश्वै त्वा

देवा वैश्वानराः॥३३॥

प्र च्यावयन्तु दिवि देवान्दꣳहान्तरिक्षे वयाꣳसि पृथिव्याम्पार्थिवान्ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि। यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳ सुमना असत्। यथा न इन्द्र इद्विशः केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा इद्दिशोऽस्माकं केवलीरसन्न्॥३४॥

एनसा विश्वकर्मन् यो दक्षिणां न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारिꣳशच्च॥८॥॥——[८]

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थशा इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदा गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यंदिनꣳ सवनम्प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुब्त्रैष्टुभम्माध्यंदिनꣳ सवनं त्रिष्टुभैव माध्यंदिने सवने वज्रमन्तर्धत्ते॥३५॥

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्वरी शाक्वरो वज्रो वज्रेणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनम्प्रतिगरे छन्दाꣳसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन

आ॒त्मन्दधी॑तेन्द्रि॒यम्माध्यं॑दिने॒ सव॑ने प॒शूꣳस्तृ॑तीयसव॒न इत्युक्थ॑शा॒ इत्या॑ह प्रातःसव॒नम्प्र॑ति॒गीर्य॒ त्रीण्ये॒तान्य॒ख्षरा॑णि॥३

त्रि॒पदा॑ गाय॒त्री गा॑य॒त्रम्प्रा॑तःसव॒नम्प्रा॑तःसव॒न ए॒व प्र॑तिग॒रे छन्दाꣳ॑सि॒ सम्पा॑दय॒त्यथो॒ तेजो॒ वै गा॑य॒त्री तेज॑ः प्रातःसव॒नं तेज॑ ए॒व प्रा॑तःसव॒न आ॒त्मन्ध॑त्त उ॒क्थं वा॒चीत्या॑ह॒ माध्यं॑दिन॒ꣳ सव॑नम्प्रति॒गीर्य॑ च॒त्वार्ये॒तान्य॒ख्षरा॑णि॒ चतु॑ष्पदा त्रि॒ष्टुप्त्रैष्टु॑भ॒म्माध्यं॑दिन॒ꣳ सव॑न॒म्माध्यं॑दिन ए॒व सव॑ने प्रतिग॒रे छन्दाꣳ॑सि॒ सम्पा॑दय॒त्यथो॑ इन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒यम्माध्यं॑दिन॒ꣳ सव॑नम्॥३७॥

इ॒न्द्रि॒यमे॒व माध्यं॑दिने॒ सव॑न आ॒त्मन्ध॑त्त उ॒क्थं वा॒चीन्द्रा॒येत्या॑ह तृतीयसव॒नम्प्र॑ति॒गीर्य॑ स॒प्तैतान्य॒ख्षरा॑णि स॒प्तप॑दा॒ शक्व॑री शाक्व॒राः प॒शवो॒ जाग॑तं तृतीयसव॒नं तृ॑तीयसव॒न ए॒व प्र॑तिग॒रे छन्दाꣳ॑सि॒ सम्पा॑दय॒त्यथो॑ प॒शवो॒ वै जग॑ती प॒शव॑स्तृतीयसव॒नम्प॒शूने॒व तृ॑तीयसव॒न आ॒त्मन्ध॑त्ते॒ यद्वै होता॑ध्व॒र्युम॑भ्या॒ह्वय॑त आ॒व्य॑मस्मिन्दधाति॒ तद्यन्न॥३८॥

अ॒प॒हनी॑त पु॒रास्य॑ संवथ्स॒राद्गृ॒ह आ वे॑वीर॒ञ्छोꣳसा॒ मोद॑ इ॒वेति॑ प्र॒त्याह्व॑यते॒ तेनै॒व तदप॑ हते॒ यथा॒ वा आय॑ताम्प्र॒तीख्ष॑त

एवमध्वर्युः प्रतिगरम्प्रतीख्षते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चाल्लुप्येत यथा धावद्भ्यो हीयते तादृगेव तत्प्रबाहुग्वा ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ एवोद्गातॄणाम्॥ ३९॥

ऋचः प्रणव उक्थशꣳसिनां प्रतिगरोऽध्वर्यूणाम् य एवं विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इयम्वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शꣳसत्यस्या एव तद्धोता नैत्यास्त इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति॥ ४०॥

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः शꣳसति तस्मादितःप्रदानं देवा उप जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मादमुतःप्रदानम्मनुष्या उप जीवन्ति यत्प्राङासीनः शꣳसति प्रत्यङ्तिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनꣳ रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराङा वर्तते वज्रमेव तन्नि करोति॥ ४१॥

सवने वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणीन्द्रियम्माध्यन्दिनꣳ सवनन्नोद्गातॄणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ

च॥९॥ [९]

उपयामगृहीतोऽसि वाख्षसदसि वाक्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽस्यृतसदसि चक्षुष्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि श्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्त꣣ रक्षस्व॥४२॥

तं ते दुश्चक्षा माव ख्यत् मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचम्मे पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि मयि वसुः संयद्वसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रम्मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनाम्प्राणपाः प्राणम्मे पाहि धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानम्मे पाहि यो न इन्द्रवायू मित्रावरुणावश्विनावभिदासति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं तमधरम्पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥४३॥

रक्षस्व भ्रातृव्यस्त्रयोदश च॥10॥ [१०]

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः।

यस्य त्वꣳ सख्यमाविथ। प्र होत्रे पूर्व्यं वचोऽग्नये भरता बृहत्। विपां ज्योतीꣳषि बिभ्रते न वेधसे॑। अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्था तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः। तिस्र उ ते तनुवो देववाता॑स्ताभि॑र्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन्न्। सं वां कर्मणा समिषा॥४४॥

हिनोमीन्द्रा॑विष्णू अप॑सस्पारे अस्य। जुषेथां॑ यज्ञं द्रविणं च धत्तमरि॑ष्टैर्नः पथिभिः पारय॑न्ता। उभा जि॑ग्यथुर्न परा॑ जयेथे न परा॑ जिग्ये कतरश्चनैनोः॑। इन्द्र॑श्च विष्णो यदप॑स्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदै॑रयेथाम्। त्रीण्यायूꣳषि तव॑ जातवेदस्तिस्र आजानी॑रुषस॑स्ते अग्ने। ताभि॑र्देवानामवो॑ यक्षि विद्वानथ॑॥४५॥

भव यज॑मानाय शं योः। अग्निस्त्रीणि॑ त्रिधातून्या ख्षे॑ति विदथा॑ कविः। स त्रीꣳरेकादशाꣳ इह। यक्ष॑च्च पिप्रय॑च्च नो विप्रो॑ दूतः परि॑ष्कृतः। नभ॑न्तामन्यके स॑मे। इन्द्रा॑विष्णू दृꣳहिताः शम्ब॑रस्य नव पुरो॑ नवतिं च॑ श्नथिष्टम्। शतं वर्चिनः॑ सहस्रं॑ च साकꣳ हथो अ॑प्रत्यसु॑रस्य वीरान्। उत माता म॑हिषमन्व॑वेनदमी त्वा॑ जहति पुत्र देवाः। अथा॑ब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो॑

हनि॒ष्यन्थ्सखे॑ विष्णो वित॒रं वि क्र॑मस्व॥४६॥

इ॒षाऽर्थ॑ त्वा॒ त्रयो॑दश च॥11॥॥ [११]

अग्ने॑ तेजस्विन्वा॒युर्वस॑वस्त्वे॒तद्वा अ॒पां वा॒युर॑सि प्रा॒णो नाम॑ दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेन॒ न प्र॒जाप॑तिर्देवासु॒रानां॑यु॒र्दा एतं युवा॑न॒ꣳ सूर्यो॑ दे॒व इ॒दं वा॒मेका॑दश॥11॥ अग्ने॑ तेजस्विन्वा॒युर॑सि॒ छन्द॑सां वी॒र्यं॑ मा॒तर॑श्च॒ षड्त्रिꣳ॑शत्॥36॥ अग्ने॑ तेजस्विꣳश्चिकि॒तुषे॑ दधातु॥॥ [१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अग्ने॑ तेजस्विन्तेज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒स्तेज॑स्वन्त॒म्मामायु॑ष्मन्त॒ं वर्च॑स्वन्तम्मनु॒ष्ये॑षु कुरु दी॒र्घायै॑ च त्वा॒ तप॑सश्च॒ तेज॑से जुहोमि तेजो॒विद॑सि॒ तेजो॑ मा॒ मा हा॑सी॒न्माऽहं तेजो॑ हासिष॒म्मा मां तेजो॑ हासी॒दिन्द्रो॑जस्विन्नोज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒ ओज॑स्वन्त॒म्मामायु॑ष्मन्तं॒ वर्च॑स्वन्तम्मनु॒ष्ये॑षु कुरु॒ ब्रह्म॑णश्च त्वा ख्ष॒त्रस्य॑ च॥१॥

ओज॑से जुहोम्योजो॒विद॒स्योजो॑ मा॒ मा हा॑सी॒न्माहमोजो॑ हासिष॒म्मा मामोजो॑ हासी॒थ्सूर्य॑ भ्राजस्विन्भ्राज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒ भ्राज॑स्वन्त॒म्मामायु॑ष्मन्तं॒ वर्च॑स्वन्तम्मनु॒ष्ये॑षु कुरु

वा॒योश्च॑ त्वा॒ऽपां च॒ भ्राज॑से जुहोमि सुव॒र्विद॑सि॒ सुव॑र्मा॒ मा हा॑सी॒न्माह॒ꣳ सुव॑र्ह्यासिष॒म्मा माꣳ सुव॑र्ह्यासी॒न्मयि॑ मे॒धाम्मयि॑ प्र॒जाम्मय्य॒ग्निस्तेजो॑ दधातु॒ मयि॑ मे॒धाम्मयि॑ प्र॒जाम्मयीन्द्र॑ इन्द्रि॒यं द॑धातु॒ मयि॑ मे॒धाम्मयि॑ प्र॒जाम्मयि॒ सूर्यो॒ भ्राजो॑ दधातु॥२॥

ख्य॒त्रस्य॑ च॒ मयि॒ त्रयो॑विꣳशतिश्च॥१॥॥ [१]

वा॒युर्हि॑क॒र्ताऽग्निः प्र॑स्तो॒ता प्र॒जाप॑तिः॒ साम॒ बृह॒स्पति॑रुद्गा॒ता विश्वे॑ दे॒वा उ॑पगा॒तारो॑ म॒रुतः॑ प्रतिह॒र्तार॒ इन्द्रो॑ नि॒धनं॒ ते दे॒वाः प्रा॑ण॒भृतः॑ प्रा॒णम्मयि॑ दधत्वे॒तद्वै सर्व॑मध्व॒र्युरु॑पाकु॒र्वन्नु॑द्गा॒तृभ्य॑ उ॒पाक॑रोति॒ ते दे॒वाः प्रा॑ण॒भृतः॑ प्रा॒णम्मयि॑ दध॒त्वित्या॑है॒तदे॒व सर्व॑मा॒त्मन्ध॑त्त॒ इडा॑ देव॒हूर्मनु॑र्यज्ञ॒नीर्बृह॒स्पति॑रुक्थाम॒दानि॑ शꣳसिष॒द्विश्वे॑ दे॒वाः॥३॥

सू॒क्त॒वाच॒ः पृथि॑वि मात॒र्मा मा॑ हिꣳसी॒र्मधु॑ मनिष्ये॒ मधु॑ जनिष्ये॒ मधु॑ वक्ष्यामि॒ मधु॑ वदिष्यामि॒ मधु॑मतीं दे॒वेभ्यो॒ वाच॑मुद्यासꣳ शुश्रू॒षेण्या॑म्मनु॒ष्ये॑भ्य॒स्तम्मा॑ दे॒वा अ॑वन्तु

शो॒भायै॑ पि॒तरोऽनु॑ मदन्तु॥४॥

श॒ꣳसि॒षद्विश्वे॑ दे॒वा अ॒ष्टावि॑ꣳशतिश्च॥२॥॥ [२]

वस॑वस्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा॒ऽग्नेः प्रि॒यम्पाथ॒ उपे॑हि रु॒द्रास्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॒सेन्द्र॑स्य प्रि॒यम्पाथ॒ उपे॑ह्यादि॒त्यास्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रि॒यम्पाथ॒ उपे॑हि॒ मान्दा॑सु ते शुक्र शु॒क्रमा धू॑नोमि भ॒न्दना॑सु॒ कोत॑नासु॒ नूत॑नासु॒ रेशी॑षु॒ मेषी॑षु॒ वाशी॑षु विश्व॒भृथ्सु॒ माध्वी॑षु ककु॒हासु॒ शक्क॑रीषु॥५॥

शु॒क्रासु॑ ते शुक्र शु॒क्रमा धू॑नोमि शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ गृह्णा॒म्यह्नो॑ रू॒पेण॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑। आऽस्मि॑न्नु॒ग्रा अ॑चुच्यवुर्दि॒वो धारा॑ असश्चत। क॒कु॒हꣳ रू॒पं वृ॑ष॒भस्य॑ रोचते बृ॒हथ्सोमः॒ सोम॑स्य पुरो॒गाः शु॒क्रः शु॒क्रस्य॑ पुरो॒गाः। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वि॒ तस्मै॑ ते सोम॒ सोमा॑य॒ स्वाहो॒शिक्क॑ दे॑व सोम गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा॒ऽग्नेः॥६॥

प्रि॒यम्पाथो॒ अपी॑हि व॒शी त्वं दे॑व सोम॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॒सेन्द्र॑स्य प्रि॒यम्पाथो॒ अपी॑ह्य॒स्मथ्स॑खा॒ त्वं दे॑व सोम॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रि॒यम्पाथो॒ अपी॒ह्या नः॑

प्राण एतु परावत आन्तरिक्ष्याद्दिवस्परि। आयुः पृथिव्या अध्यमृतमसि प्राणाय त्वा। इन्द्राग्नी मे वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो बृहस्पतिः। वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो मे धत्तमश्विना। दधन्वे वा यदीमनु वोचद्ब्रह्माणि वेरु तत्। परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत्॥७॥

शक्वरीष्वग्नेर्बृहस्पतिः पञ्चविꣳशतिश्च॥३॥॥ [३]

एतद्वा अपां नामधेयं गुह्यं यदाधावा मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमीत्याहापामेव नामधेयेन गुह्येन दिवो वृष्टिमव रुन्द्धे शुक्रं ते शुक्रेण गृह्णामीत्याहैतद्वा अह्नो रूपं यद्रात्रिः सूर्यस्य रश्मयो वृष्ट्या ईशतेऽह्न एव रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिर्दिवो वृष्टिं च्यावयत्याऽस्मिन्नुग्राः॥८॥

अचुच्यवुरित्याह यथायजुरेवैतत्ककुहꣳ रूपं वृषभस्य रोचते बृहदित्याहैतद्वा अस्य ककुहꣳ रूपं यद्वृष्टी रूपेणैव वृष्टिमव रुन्द्धे यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीत्याहैष ह वै हविषा हविर्यजति योऽदाभ्यं गृहीत्वा सोमाय जुहोति परा वा एतस्यायुः प्राण एति॥९॥

योऽꣳशुं गृह्णात्या नः प्राण एतु परावत इत्याहायुरेव

प्राणमात्मन्धत्तेऽमृतमसि प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः प्राणोऽमृतेनैवायुरात्मन्धत्ते शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यप उप स्पृशति भेषजं वा आपो भेषजमेव कुरुते॥१०॥

उग्रा एत्यापस्त्रीणि च॥४॥॥ [४]

वायुरसि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानम्मे दाश्चक्षुरसि श्रोत्रं नाम धातुराधिपत्य आयुर्मे दा रूपमसि वर्णो नाम बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजाम्मे दा ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याधिपत्ये क्षत्रम्मे दा भूतमसि भव्यं नाम पितॄणामाधिपत्येऽपामोषधीनां गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य॥११॥

त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा सत्यायतस्य त्वा ज्योतिषे प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तया भूतं च भव्यं चासृजत तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसाऽपश्यत्तया वै स पृश्नीन्कामानसृजत तत्पृश्नीनाम्पृश्नित्वम् यत्पृश्नयो गृह्यन्ते पृश्नीनेव तैः कामान् यजमानोऽव रुन्द्धे

वा॒युर॑सि प्रा॒णः॥१२॥

नामेत्या॑ह प्राणापा॒नावे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ चक्षु॑रसि॒ श्रोत्रं॒ नामेत्या॒हायु॑रे॒वाव॑ रुन्द्धे रू॒पम॑सि॒ वर्णो॒ नामेत्या॑ह प्र॒जामे॒वाव॑ रुन्द्ध ऋ॒तम॑सि स॒त्यं नामेत्या॑ह क्ष॒त्रमे॒वाव॑ रुन्द्धे भू॒तम॑सि॒ भव्यं॒ नामेत्या॑ह प॒शवो॒ वा अ॒पामोष॑धीनां॒ गर्भः॑ प॒शूने॒व॥१३॥

अव॑ रुन्द्ध ए॒तावद्वै पुरु॑षम्प॒रित॒स्तदे॒वाव॑ रुन्द्ध ऋ॒तस्य॑ त्वा॒ व्यो॑मन॒ इत्या॑हे॒यं वा ऋ॒तस्य॒ व्यो॑मे॒मामे॒वाभि ज॑यत्यृ॒तस्य॑ त्वा॒ विभू॑मन॒ इत्या॑हा॒न्तरि॑क्षं॒ वा ऋ॒तस्य॒ विभू॑मा॒न्तरि॑क्षमे॒वाभि ज॑यत्यृ॒तस्य॑ त्वा॒ विध॑र्मण॒ इत्या॑ह॒ द्यौर्वा ऋ॒तस्य॒ विध॑र्म॒ दिव॑मे॒वाभि ज॑यत्यृ॒तस्य॑॥१४॥

त्वा॒ स॒त्यायेत्या॑ह॒ दिशो॒ वा ऋ॒तस्य॑ स॒त्यं दिश॑ ए॒वाभि ज॑यत्यृ॒तस्य॑ त्वा॒ ज्योति॑ष॒ इत्या॑ह सुव॒र्गो वै लो॒क ऋ॒तस्य॒ ज्योतिः॑ सुव॒र्गमे॒व लो॒कम॒भि ज॑यत्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दे॑वलो॒कास्ताने॒वाभि ज॑यति दश॒ सम्प॑द्यन्ते॒ दशा॑क्ष्परा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठति॥१५॥

व्यो॑मन ऋ॒तस्य॑ प्रा॒णः प॒शूने॒व विध॑र्म॒ दिव॑मे॒वाभि ज॑यत्यृ॒तस्य॒ षट्त्वारिꣳशच्च॥५॥॥[५]

देवा वै यद्यज्ञेन नावारुन्धत तत्परैरवारुन्धत तत्पराणाम्परत्वम् यत्परे गृह्यन्ते यदेव यज्ञेन नावरुन्द्धे तस्यावरुद्ध्यै यम्प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभि जयति यं द्वितीयमन्तरिक्षं तेन यं तृतीयममुमेव तेन लोकमभि जयति यदेते गृह्यन्त एषां लोकानामभिजित्यै॥१६॥

उत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाञ्चो गृह्यन्तेऽभिजित्यैवेमाल्लोँकान्पुनरिम लोकम्प्रत्यवरोहन्ति यत्पूर्वेष्वहःस्वितः पराँञ्चो गृह्यन्ते तस्मादितः पराँञ्च इमे लोका यदुत्तरेष्वहःस्वमुतो-ऽर्वाञ्चो गृह्यन्ते तस्मादमुतोऽर्वाञ्च इमे लोकास्तस्माद-यातयाम्नो लोकान्मनुष्या उप जीवन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माँत्सत्यादद्भ्य ओषधयः सम्भवन्त्योषधयः॥१७॥

मनुष्याणामन्नम्प्रजापतिम्प्रजा अनु प्र जायन्त इति परानन्विति ब्रूयाद्यद्गृह्णात्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो गृह्णामीति तस्मादद्भ्य ओषधयः सम्भवन्ति यद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो गृह्णामीति तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्नम् यद्गृह्णाति प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये गृह्णामीति तस्माँत्प्रजापतिम्प्रजा अनु प्र जायन्ते॥१८॥

अभिजित्या ओषधयोऽष्टाचत्वारिꣳशच्च॥६॥॥ [६]

प्रजापतिर्देवासुरानसृजत तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं छन्दाꣳसि ते विष्वञ्चो व्यक्रामन्थ्सोऽसुराननु यज्ञोऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दाꣳसि ते देवा अमन्यन्तामी वा इदमभूवन् यद्वयꣳ स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्थ्सोऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः प्र दास्यामीति स छन्दसां वीर्यम्॥१९॥

आदाय तदेभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दाꣳस्यपाक्रामञ्छन्दाꣳसि यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदा श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कमध्वर्युरा श्रावयतीति छन्दसां वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै॥२०॥

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कारो य एवं वेद सर्वैर्यैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं चार्चति यदिन्द्रो वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ सꣳस्थातोरित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो

नमति॥ २१॥

स छन्दसां वीर्यं वा एव तदष्टौ च॥७॥॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतम्पीत्वा मधु चारु गव्यम्पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमम्। आ वृश्च्यते वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः श्रृतंकृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा अग्ने हविषो जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहुयादाहुत्यैवैनौ शमयति नार्तिमार्च्छति यजमानो यत्कुसीदम्॥ २२॥

अप्रतीत्तम्मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव सन्निरवदये तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि। विश्वलोप विश्वदावस्य त्वासञ्जुहोम्यग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः। ते नः कृण्वन्तु भेषजꣳ सदः सहो वरेण्यम्। अयं नो नभसा पुरः सꣳस्फानो अभि रक्षतु। गृहाणामसमत्यै बहवो नो गृहा असन्न्। स त्वं नः॥ २३॥

नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया। पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। देव सꣳस्फान सहस्रपोषस्येशिषे स नो रास्वाज्यानिꣳ रायस्पोषꣳ सुवीर्यꣳ संवथ्सरीणाꣳ

स्वस्तिम्। अग्निर्वाव यम इयं यमी कुसीदं वा एतद्यमस्य यजमान आ दत्ते यदोषधीभिर्वेदिꣳ स्तृणाति यदनुपौष्य प्रयायाद्ग्रीवबद्धमेनम्॥२४॥

अमुष्मिंल्लोके नेनीयेरन् यत्कुसीदमप्रतीत्तम्मयीत्युपौषतीहैव सन् यमं कुसीदं निरवदायानृणः सुवर्गं लोकमेति यदि मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सक्तून्प्रदाव्ये जुहुयादेष वा अग्निर्वैश्वानरो यत्प्रदाव्यः स एवैनꣳ स्वदयत्यह्नां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावम्पक्त्वा प्रातरेतेन कख्षमुपौषेद्यदि॥२५॥

दहति पुण्यसमम्भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह स्म वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्रमुप यन्ति यो वा उपद्रष्टारमुपश्रोतारमनुख्यातारं विद्वान् यजते समुमुष्मिंल्लोक इष्टापूर्तेन गच्छतेऽग्निर्वा उपद्रष्टा वायुरुपश्रोताऽऽ- दित्यो-ऽनुख्याता तान् य एवं विद्वान् यजते समुमुष्मिंल्लोक इष्टापूर्तेन गच्छतेऽयं नो नभसा पुरः॥२६॥

इत्याहाऽग्निर्वै नभसा पुरोऽग्निमेव तदाहैतन्मे गोपायेति स त्वं नो नभसस्पत इत्याह वायुर्वै नभसस्पतिर्वायुमेव

तदाहैतन्मे गोपायेति देव सꣳस्फानेत्याहासौ वा आदित्यो देवः सꣳस्फान आदित्यमेव तदाहैतन्मे गोपायेति॥२७॥

कुसीदन्त्वन्न एनमोषेद्यदि पुर आदित्यमेव तदाहैतन्मे गोपायेति॥८॥॥ [८]

एतं युवानम्परि वो ददामि तेन क्रीडन्तीश्चरत प्रियेण। मा नः शाप्त जनुषा सुभागा रायस्पोषेण समिषा मदेम। नमो महिम्न उत चख्षुषे ते मरुताम्पितस्तदहं गृणामि। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। देवानामेष उपनाह आसीदपां गर्भ ओषधीषु न्यक्तः। सोमस्य द्रप्समवृणीत पूषा॥२८॥

बृहन्नद्रिरभवत्तदेषाम्। पिता वथ्सानाम्पतिरघ्नियानामथो पिता महतां गर्गराणाम्। वथ्सो जरायु प्रतिधुक्पीयूष आमिख्षा मस्तु घृतमस्य रेतः। त्वां गावोऽवृणत राज्याय त्वाꣳ हवन्त मरुतः स्वर्काः। वर्ष्मन्ख्षत्रस्य ककुभि शिश्रियाणस्ततो न उग्रो वि भजा वसूनि। व्यृद्धेन वा एष पशुना यजते यस्यैतानि न क्रियन्त एष ह त्वै समृद्धेन यजते यस्यैतानि क्रियन्ते॥२९॥

पूषा क्रियन्त एषौऽष्टौ च॥९॥॥ [९]

सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता रुष्त्रायं वायुः प्रजाभ्यः। बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते हरितो गर्भोऽथो योनिर्हिरण्ययी। अङ्गान्यह्रुता यस्यै तां देवैः समजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद। भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि ते भिनद्मि तकरीं वि योनिं वि गवीन्यौ। वि॥३०॥

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायु च। बहिस्ते अस्तु बालिति। उरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीर आनञ्ज गर्भम्। एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी सप्तपद्यष्टापदी भुवनानु प्रथता स्वाहा। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञम्मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः॥३१॥

गवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥10॥ [१०]

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थम्मदश्च शस्यते। अयं वाम्परि षिच्यते सोम इन्द्राबृहस्पती। चारुर्मदाय पीतये। अस्मे इन्द्राबृहस्पती रयिं धत्तꣳ शतग्विनम्। अश्वावन्तꣳ सहस्रिणम्। बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः। इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः

सखा॒ सखि॑भ्यो॒ वरि॑वः कृणोतु। वि ते॒ विष्व॒ग्वात॑जूतासो अग्ने॒ भामा॑सः॥३२॥

शु॒चे॒ शुच॑यश्चरन्ति। तु॒वि॒म्र॒ख्षासो॑ दि॒व्या नव॑ग्वा॒ वना॑ वनन्ति धृष॒ता रु॒जन्तः॑। त्वाम॑ग्ने॒ मानु॑षीरीडते॒ विशो॑ होत्रा॒विदं॒ विवि॑चिꣳ रत्न॒धात॑मम्। गुहा॒ सन्तꣳ॑ सुभग वि॒श्वद॑र्शतं तुविष्म॒णसꣳ॑ सु॒यजं॑ घृत॒श्रियम्॑। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमीशा॑नो॒ जग॑त॒स्पतिः॑। स नः॑ पू॒र्णेन॑ वावनत्। धा॒ता प्र॒जाया॑ उ॒त रा॒य ईशे॑ धा॒तेदं विश्व॒म्भुव॑नं जजान। धा॒ता पु॒त्रं यज॑मानाय॒ दाता॑॥३३॥

तस्मा॑ उ ह॒व्यं घृ॒तव॑द्विधेम। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिम्प्राचीं॑ जी॒वातु॒मख्षि॑ताम्। व॒यं दे॒वस्य॑ धीमहि सुम॒तिꣳ स॒त्यरा॑धसः। धा॒ता द॑दातु दा॒शुषे॒ वसू॑नि प्र॒जाका॑माय मी॒ढुषे॑ दुरो॒णे। तस्मै॑ दे॒वा अ॒मृताः॒ सं व्य॑यन्तां॒ विश्वे॑ दे॒वासो॒ अदि॑तिः स॒जोषाः॑। अनु॑ नो॒ऽद्यानु॑मतिर्य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ मन्यताम्। अ॒ग्निश्च॑ हव्य॒वाह॑नो॒ भव॑तां दा॒शुषे॒ मयः॑। अन्विद॑नुमते॒ त्वम्॥३४॥

मन्या॑से॒ शं च॑ नः कृधि। क्रत्वे॒ दक्षा॑य नो हिनु॒ प्र

ण॒ आयू॑ꣳषि तारिषः। अनु॑ मन्यतामनु॒मन्य॑माना प्र॒जाव॑न्तꣳ र॒यिमख्षी॑यमाणम्। तस्यै॑ व॒यꣳ हेड॑सि॒ मापि॑ भूम॒ सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु। यस्या॑मि॒दम्प्र॒दिशि॒ यद्वि॒रोच॒ते-ऽनु॑मति॒म्प्रति॑ भूषन्त्या॒यव॑ः। यस्या॑ उ॒पस्थ॑ उ॒र्वन्तरि॑ख्षꣳ सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु॥३५॥

रा॒काम॒हꣳ सु॒हवा॑ꣳ सुष्टु॒ती हु॑वे श्रृणोतु॑ नः सु॒भगा॒ बोध॑तु॒ त्मना॑। सीव्य॒त्वपः॑ सू॒च्याऽच्छि॑द्यमानया॒ ददा॑तु वी॒रꣳ श॒तदा॑यमु॒क्थ्यम्॑। यास्ते॑ राके सुम॒तयः॑ सु॒पेश॑सो॒ याभि॒र्ददा॑सि दा॒शुषे॒ वसू॑नि। ताभि॑र्नो अ॒द्य सु॒मना॑ उ॒पाग॑हि सहस्रपो॒षꣳ सु॑भगे॒ ररा॑णा। सिनी॑वालि॒ या सु॑पा॒णिः। कु॒हूम॒हꣳ सु॒भगां॑ विद्म॒नाप॑समस्मिन् य॒ज्ञे सु॒हवां॑ जोहवीमि। सा नो॑ ददातु॒ श्रव॑णम्पितॄ॒णां तस्या॑स्ते देवि ह॒विषा॑ विधेम। कु॒हूर्दे॒वाना॑म॒मृत॑स्य॒ पत्नी॒ हव्या॑ नो अ॒स्य ह॒विष॑श्चिकेतु। सं दा॒शुषे॑ कि॒रतु॒ भूरि॑ वा॒मꣳ रा॒यस्पोषं॑ चिकि॒तुषे॑ दधातु॥३६॥

भामा॑सो॒ दाता॒ त्वम॒न्तरि॑ख्षꣳ सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु॒ श्रव॑णं॒

चतुर्विꣳशतिश्च॥11॥॥ [११]

वि वा एतस्या वायो इमे वै चित्तश्चाग्निर्भूतानां देवा वा अभ्याता नानृताषाड्राष्ट्रकामाय देविका वास्तौष्पते त्वमग्ने बृहदेकादश॥11॥ वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽवं रुन्धे मध्यतस्त्वमग्ने बृहथ्षड्त्वारिꣳशत्॥46॥ वि वा एतस्य प्रियासः॥॥ [१२]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते सूर्यो देवो दिविषद्भ्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य व्यृद्धमपि वपति रक्षाꣳसि वा एतत्पशुꣳ सचन्ते यदेकदेवत्य आलब्धो भूयान्भवति यस्यास्ते हरितो गर्भ इत्याह देवत्रैवैनां गमयति रक्षसामपहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह॥१॥

ब्रह्मणैवैनमा वर्तयति वि ते भिनद्मि तकरीमित्याह यथायजुरेवैतदुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव इन्दुः प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति पृथिवीमतिरिक्तन्तद्यन्न शमयेदार्तिमार्च्छेद्यजमानो मही द्यौः पृथिवी च न इति॥२॥

आ॒ह॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मे॒व य॒ज्ञस्य॒ व्यृ॑द्धं॒ चाति॑रिक्तं च शमयति॒ नार्ति॒माच्छ॑ति॒ यज॑मानो॒ भस्म॑ना॒भि समू॑हति स्व॒गाकृ॑त्या॒ अथो॑ अ॒नयो॒र्वा ए॒ष गर्भो॑ऽनयो॑रे॒वैनं॑ दधाति॒ यद॑व॒द्येदति॒ तद्रे॑चये॒द्यन्नाव॒द्येत्प॒शोराल॑ब्धस्य॒ नाव॑ द्येत् पु॒रस्ता॒न्नाभ्या॑ अ॒न्यद॑व॒द्येदु॒परि॑ष्टाद॒न्यत्पु॒रस्ता॒द्वै नाभ्यै॑॥ ३॥

प्रा॒ण उ॒परि॑ष्टादपा॒नो यावा॑ने॒व प॒शुस्तस्याव॑ द्यति॒ विष्ण॑वे शिपिवि॒ष्टाय॑ जुहोति॒ यद्वै य॒ज्ञस्या॑ति॒रिच्य॑ते॒ यः प॒शोर्भू॒मा या पुष्टि॒स्तद्विष्णुः॑ शिपिवि॒ष्टोऽति॑रिक्त ए॒वाति॑रिक्तं दधा॒त्यति॑रिक्तस्य॒ शान्त्या॑ अ॒ष्टाप्रू॒ड्भिर॑ण्यं॒ दख्षि॑णा॒ऽष्टाप॑दी॒ ह्ये॑षात्मा न॑व॒मः प॒शोरात्या॑ अन्तरको॒श उ॒ष्णीषे॒णावि॑ष्टितम्भवत्ये॒वमि॑व॒ हि प॒शुरुल्ब॑मिव॒ चर्मे॑व मा॒ꣳसमि॒वास्थी॑व॒ यावा॑ने॒व प॒शुस्तमा॒त्वाव॑ रुन्द्धे॒ यस्यै॒षा य॒ज्ञे प्राय॑श्चित्तिः क्रि॒यत॑ इ॒ष्ट्वा वसी॑यान्भवति॥ ४॥

व॒र्त॒येत्या॑ह न॒ इति॒ वै नाभ्या॒ उल्ब॑मि॒वैक॑विꣳशतिश्च॥ १॥ [१]

आ वा॑यो भूष शुचिपा॒ उप॑ नः स॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑ विश्ववार। उपो॑ ते॒ अन्धो॒ मद्य॑मयामि॒ यस्य॑ देव दधि॒षे पू॑र्व॒पेयम्॑। आकू॑त्यै त्वा॒ काम॑ाय त्वा स॒मृधे॑ त्वा किक्कि॒टा ते॒ मनः॑

प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑ किक्कि॒टा ते॑ प्रा॒णं वा॒यवे॒ स्वाहा॑ किक्कि॒टा ते॒ चख्षुः॒ सूर्या॑य॒ स्वाहा॑ किक्कि॒टा ते॒ श्रोत्रं॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॒ꣳ स्वाहा॑ किक्कि॒टा ते॒ वाच॒ꣳ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑॥५॥

त्वं तु॒रीया॑ व॒शिनी॑ व॒शासि॑ स॒कृद्यत्त्वा॒ मन॑सा॒ गर्भ॒ आश॑यत्। व॒शा त्वं व॒शिनी॑ गच्छ दे॒वान्थ्स॒त्याः स॑न्तु॒ यज॑मानस्य॒ कामाः॑। अ॒जासि॑ रयि॒ष्ठा पृ॑थि॒व्याꣳ सी॑दो॒र्ध्वान्तरि॑ख्ष॒मुप॑ तिष्ठस्व दि॒वि ते॑ बृ॒हद्भाः। तन्तुं॑ त॒न्वन्रज॑सो भा॒नुमन्वि॑हि॒ ज्योति॑ष्मतः प॒थो र॑ख्ष धि॒या कृ॒तान्। अ॒नु॒ल्ब॒णं व॑यत॒ जोगु॑वा॒मपो॒ मनु॑र्भव ज॒नया॒ दैव्यं॒ जनम्॑। मन॑सो ह॒विर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्णो॒ गात्रा॑णां ते गात्र॒भाजो॑ भूयास्म॥६॥

सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॒ मनु॒स्त्रयो॑दश च॥२॥॥ [२]

इ॒मे वै स॒हास्ता॒न्ते वा॒युर्व्य॑वा॒त्ते गर्भ॑मदधाता॒न्तꣳ सोमः॒ प्राज॑नयद॒ग्निर॑ग्रसत॒ स ए॒तम्प्र॒जाप॑तिराग्ने॒यम॒ष्टाक॑पाल-मपश्य॒त्तं निर॑वप॒त्तेनै॒वैना॑म॒ग्नेरधि॒ निर॑क्रीणा॒त्तस्मा॒दप्य॑न्यदेव॒त्या॑म् आग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालम्पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पेद॒ग्ने- रे॒वैना॒मधि॑ नि॒ष्क्रीया ल॑भते॒ यत्॥७॥

वा॒युर्व्यवा॒त्तस्मा॑द्वाय॒व्या॑ यदि॒मे गर्भ॒मद॑धाता॒ तस्मा॑द्द्यावापृथि॒ यथ्सोमः॒ प्राज॑नयद॒ग्निरग्र॑सत॒ तस्मा॑दग्नीषो॒मीया॒ यद॒नयो॑र्वियत्योर्वागव॑द॒त्तस्मा॑थ्सारस्व॒ती यत्प्र॒जाप॑तिर॒ग्नेरधि॑ नि॒रक्री॑णा॒त्तस्मा॑त्प्राजाप॒त्या सा वा ए॒षा स॑र्वदेव॒त्या॑ यद॒जा व॒शा वा॑य॒व्या॑मा ल॑भेत॒ भूति॑कामो वा॒युर्वै ख्षेपि॑ष्ठा दे॒वता॑ वा॒युमे॒व स्वेन॑॥८॥

भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒म्भूतिं॑ गमयति द्यावापृथि॒व्या॑मा ल॑भेत कृ॒षमा॑णः प्रति॒ष्ठाका॑मो दि॒व ए॒वास्मै॑ प॒र्जन्यो॑ वर्षति॒ व्य॑स्यामोष॑धयो रोहन्ति स॒मर्धु॑कमस्य स॒स्यम्भ॑वत्यग्नीषो॒मीया॒मा ल॑भेत॒ यः का॒मये॒तान्न॑वानन्ना॒दः स्या॒मित्य॒ग्निनै॒वान्न॒मव॑ रुन्द्धे॒ सोमे॑ना॒न्नाद्य॒मन्न॑वाने॒वान्ना॒दो भ॑वति सारस्व॒तीमा ल॑भेत॒ यः॥९॥

ई॒श्व॒रो वा॒चो वदि॑तो॒ः सन्वाचं॒ न वदे॒द्वाग्वै सर॑स्वती॒ सर॑स्वतीमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ सैवास्मि॒न्वाचं॑ दधाति प्राजाप॒त्यामा ल॑भेत॒ यः का॒मये॒तान॑भिजितम॒भि ज॑येय॒मिति॑ प्र॒जाप॑तिः॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वान॑भि- जितम॒भि ज॑यति वाय॒व्य॑यो॒पाक॑रोति वा॒योरे॒वैना॑मव॒रुध्या ल॑भत॒ आकू॑त्यै त्वा॒ काम॑ाय त्वा॥१०॥

इत्याह यथायजुरेवैतत्किंक्किटाकारं जुहोति किंक्किटाकारेण वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते प्रारण्याः पतन्ति यत्किंक्किटाकारं जुहोति ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति जीवन्तीमेवैनाꣳ सुवर्गं लोकङ्गमयति त्वं तुरीया वशिनी वशासीत्याह देवत्रैवैनां गमयति सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा इत्याहैष वै कामः॥११॥

यजमानस्य यदनार्त उदृचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासि रयिष्ठेत्याहैष्वेवैनां लोकेषु प्रति ष्ठापयति दिवि ते बृहद्भा इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं तन्वन्नजसो भानुमन्विहीत्याहेमानेवास्मै लोकाञ्ज्योतिष्मतः करोत्यनुल्बणं वयत जोगुवामप इति॥१२॥

आह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव जनया दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्मेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते तस्यै वा एतस्या एकमेवादेवयजनं यदालब्धायामभ्रः॥१३॥

भवति यदालब्धायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेथ्सर्वा

वा॒ प्राश्नी॑या॒द्यद॒प्सु प्र॑वे॒शयेँ॑द्यज्ञवेश॒सं कु॑र्या॒थ्सर्वा॑मे॒व प्राश्नी॑यादिन्द्रि॒यमे॒वात्मन्ध॑त्ते॒ सा वा ए॒षा त्र॑या॒णामे॒वाव॑रुद्धा संवथ्सर॒सदः॑ सहस्रया॒जिनो॑ गृहमे॒धिन॒स्त ए॒वैतया॑ यजेर॒न्तेषा॑मे॒वैषाप्ता॥14॥

यथ्स्वेनं॑ सारस्व॒तीमा ल॑भेत॒ यः कामा॑य त्वा॒ कामोऽप॒ इत्य॒भ्रो द्विच॑त्वारिꣳशच्च॥३॥॥[३]

चि॒त्तं च॒ चित्ति॒श्चाकू॑तं॒ चाकू॑तिश्च॒ विज्ञा॑तं च वि॒ज्ञानं॑ च॒ मन॑श्च॒ शक्व॑रीश्च॒ दर्श॑श्च पू॒र्णमा॑सश्च बृ॒हच्च॑ रथं॒तरं॑ च॑ प्र॒जाप॑ति॒र्जया॒निन्द्रा॑य॒ वृष्णे॒ प्राय॑च्छदु॒ग्रः पृ॑त॒नाज्ये॑षु॒ तस्मै॒ विशः॒ सम॑नमन्त॒ सर्वाः॒ स उ॒ग्रः स हि हव्यो॑ ब॒भूव॑ देवासु॒राः संय॑त्ता आस॒न्थ्स इन्द्रः॑ प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒ताञ्जया॒न्प्राय॑च्छ॒त्तान॑जुहो॒त्ततो॒ वै दे॒वा असु॑रानजय॒न् य-दज॑य॒न्तज्जया॑नां जय॒त्वꣳ स्पर्ध॑मानेने॒ते हो॑त॒व्या॑ जय॑त्ये॒व ताम्पृत॑नाम्॥१५॥

उप॒ पञ्च॑विꣳशतिश्च॥४॥॥[४]

अ॒ग्निर्भू॒ताना॒मधि॑पतिः॒ स मा॑व॒त्विन्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठानां॑ य॒मः पृ॑थि॒व्या वा॒युर॒न्तरि॑क्ष्यस्य॒ सूर्यो॑ दि॒वश्च॒न्द्रमा॒ नक्ष॑त्राणा॒म्बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑णो मि॒त्रः स॒त्यानां॒ वरु॑णो॒ऽपाꣳ

समुद्रः स्रोत्यानामन्नꣳ साम्राज्यानामधिपति तन्मावतु सोम ओषधीनाꣳ सविता प्रसवानाꣳ रुद्रः पशूनां त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानाम्मरुतो गणानामधिपतयस्ते मावन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततास्ततामहा इह मावत। अस्मिन्ब्रह्मन्नस्मिन्यज्ञेऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायामस्मिन्कर्मन्नस्यां देवहूत्याम्॥१६॥

अवरे सप्तदश च॥५॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेर्थ्सेत्तत्र होतव्या ऋध्नोत्येव तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्यातानाम वैश्वदेवा यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छत्तस्माज्जयाः प्राजापत्याः॥१७

यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताꣳ राष्ट्रभृत्त्वन्ते देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत जयैरजयन्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत तदभ्यातानानामभ्यातानत्वं यज्ञयैरजयन्तज्जयानां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृताꣳ राष्ट्रभृत्त्वन्ततो देवा अभवन्परासुरा यो

भ्रातृ॑व्यवा॒न्थ्स्याथ्स एता॒ञ्जुहु॑यादभ्याता॒नैरे॒व भ्रातृ॑व्यान॒भ्यात॑नुते॒ जयै॑र्जयति राष्ट्र॒भृद्वी॑ रा॒ष्ट्रमा द॑त्ते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॥१८॥

प्रा॒जा॒प॒त्याः सौ॑ऽष्टाद॑श च॥६॥॥ [६]

ऋ॒ताषाडृ॒तधा॑मा॒ऽग्निर्ग॑न्ध॒र्वस्तस्यौष॑धयोऽप्स॒रस॒ ऊर्जो॒ नाम॒ स इ॒दम्ब्रह्म॑ ख्ष॒त्रम्पा॑तु॒ ता इ॒दम्ब्रह्म॑ ख्ष॒त्रम्पा॑न्तु॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ ताभ्यः॒ स्वाहा॑ स॒ꣳहि॒तो वि॒श्वसा॑मा॒ सूर्यो॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॒ मरी॑चयोऽप्स॒रस॑ आ॒युवः॑ सुषु॒म्नः सूर्य॑रश्मिश्च॒न्द्रमा॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॒ नख्ष॑त्राण्यप्स॒रसो॑ बे॒कुर॑यो भु॒ज्युः सु॑प॒र्णो य॒ज्ञो ग॑न्ध॒र्वस्तस्य॒ दख्षि॑णा अप्स॒रसः॑ स्त॒वाः प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा॒ मन॑ः॥१९॥

ग॒न्ध॒र्वस्तस्य॑क्सा॒मान्य॑प्स॒रसो॒ वह्न॑य इषि॒रो वि॒श्वव्य॑चा॒ वातो॑ गन्ध॒र्वस्तस्यापो॑ऽप्स॒रसो॑ मु॒दा भुव॑नस्य पते॒ यस्य॑ त उ॒परि॑ गृ॒हा इ॒ह च॑। स नो॑ रा॒स्वाज्या॑नि॒ꣳ रा॒यस्पोष॒ꣳ सु॒वीर्य॒ꣳ संवथ्स॒रीणा॒ꣳ स्व॒स्तिम्। प॒र॒मे॒ष्ठ्यधि॑पति-र्मृ॒त्युर्ग॑न्ध॒र्वस्तस्य॒ विश्व॑मप्स॒रसो॒ भुवः॑ सुख्षि॒तिः सुभू॑तिर्भद्र॒कृथ्सुव॑र्वान्प॒र्जन्यो॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॑ वि॒द्युतो॑ऽप्स॒रसो॒

रुचो॑ दू॒रेहे॑तिरमृड॒यः॥२०॥

मृ॒त्युर्ग॑न्ध॒र्वस्तस्य॑ प्र॒जा अ॑प्स॒रसो॑ भी॒रुव॒श्चारुः॑ कृपणका॒शी कामो॑ गन्ध॒र्वस्तस्या॒धयो॑ऽप्स॒रसः॑ शो॒चय॑न्ती॒र्नाम॒ स इ॒दम्ब्रह्म॑ ख्ष॒त्रम्पा॑तु॒ ता इ॒दम्ब्रह्म॑ ख्ष॒त्रम्पा॑न्तु॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ ताभ्यः॒ स्वाहा॒ स नो॑ भुवनस्य पते॒ यस्य॑ त उ॒परि॑ गृ॒हा इ॒ह च॑। उ॒रु ब्रह्म॑णे॒ऽस्मै ख्ष॒त्राय॒ महि॒ शर्म॑ यच्छ॥२१॥

मनो॑ऽमृड॒यष्षट्च॑त्वारिꣳशच्च॥७॥॥ [७]

रा॒ष्ट्रका॑माय होत॒व्या॑ रा॒ष्ट्रं वै रा॑ष्ट्र॒भृतो॑ रा॒ष्ट्रेणै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रमव॑ रुन्द्धे रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वत्या॒त्मने॑ होत॒व्या॑ रा॒ष्ट्रं वै रा॑ष्ट्र॒भृतो॑ रा॒ष्ट्रम्प्र॒जा रा॒ष्ट्रम्प॒शवो॑ रा॒ष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो॒ भव॑ति रा॒ष्ट्रेणै॒व रा॒ष्ट्रमव॑ रुन्द्धे॒ वसि॑ष्ठः समा॒नानां॑ भवति॒ ग्राम॑कामाय होत॒व्या॑ रा॒ष्ट्रं वै रा॑ष्ट्र॒भृतो॑ रा॒ष्ट्रꣳ स॑जा॒ता रा॒ष्ट्रेणै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रꣳ स॑जा॒तानव॑ रुन्द्धे ग्रा॒मी॥२२॥

ए॒व भ॑वत्यधि॒देव॑ने जुहोत्यधि॒देव॑न ए॒वास्मै॑ सजा॒तानव॑ रुन्द्धे॒ त ए॑न॒मव॑रुद्धा॒ उप॑ तिष्ठन्ते रथमु॒ख ओज॑स्कामस्य होत॒व्या॑ ओजो॒ वै रा॑ष्ट्र॒भृत॒ ओजो॒ रथ॒ ओज॑सै॒वास्मा॒ ओजोऽव॑ रुन्द्ध ओज॒स्व्ये॑व भ॑वति॒ यो रा॒ष्ट्रादप॑भूतः॒

स्यात्तस्मै॑ होत॒व्या॑ याव॑न्तोऽस्य॒ रथाः॒ स्युस्तान्ब्रू॑याद्यु॒ङ्ग्वमिति॑ रा॒ष्ट्रमे॒वास्मै॑ युनक्ति॥२३॥

आहु॑तयो॒ वा ए॒तस्याक्ल॑प्ता॒ यस्य॑ रा॒ष्ट्रं न कल्प॑ते स्वर॒थस्य॒ दख्षि॑णं च॒क्रम्प्र॒वृह्य॑ ना॒डीम॒भि जु॑हुया॒दाहु॑तीरे॒वास्य॑ कल्पयति॒ ता अ॑स्य॒ कल्प॑माना रा॒ष्ट्रमनु॑ कल्पते संग्रा॒मे संय॑त्ते होत॒व्या॑ रा॒ष्ट्रं वै रा॑ष्ट्र॒भृतो॑ रा॒ष्ट्रे खलु॒ वा ए॒ते व्याय॑च्छन्ते॒ ये स॑ंग्रा॒मꣳ स॒यन्ति॒ यस्य॒ पूर्व॑स्य॒ जुह्व॑ति॒ स ए॒व भ॑वति॒ जय॑ति॒ तं स॑ंग्रा॒मं मा॑न्धु॒क इ॒ध्मः॥२४॥

भ॒व॒त्यङ्गा॑रा ए॒व प्र॑ति॒वेष्ट॑माना अ॒मित्रा॑णामस्य॒ सेना॒म्प्रति॑ वेष्टयन्ति॒ य उ॒न्माद्ये॒त्तस्मै॑ होत॒व्या॑ गन्धर्वाप्स॒रसो॒ वा ए॒तमुन्मा॑दयन्ति॒ य उ॒न्माद्य॑त्ये॒ते खलु॒ वै ग॑न्धर्वाप्स॒रसो॒ यद्रा॑ष्ट्र॒भृत॒स्तस्मै॒ स्वाहा॒ ताभ्यः॒ स्वाहेति॑ जुहोति॒ तेनै॒वैना॑ञ्छमयति॒ नैय॑ग्रोध॒ औदु॑म्बर॒ आश्व॑त्थः॒ प्लाख्ष॒ इती॒ध्मो भ॑वत्ये॒ते वै ग॑न्धर्वाप्स॒रसा॑ गृ॒हाः स्व ए॒वैनान्॑॥२५॥

आ॒यत॑ने शमयत्यभि॒चर॑ता प्रतिलो॒मꣳ हो॑त॒व्या॑ः प्रा॒णाने॒वास्य॑ प्र॒तीचः॒ प्रति॑ यौति॒ तं ततो॒ येन॒ केन॑ च स्तृणुते॒ स्वकृ॑त॒ इरि॑णे जुहोति प्रद॒रे वै॒तद्वा अ॒स्यै निर्ऋ॑तिगृहीतं

निर्ऋतिगृहीत एवैनं निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरन्तेन वषट्करोति वाच एवैनं क्रूरेण प्र वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति यस्य कामयेतान्नाद्यम्॥२६॥

आ ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यꣳ हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्भिर्हरति षड्वा ऋतवः प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति॥२७॥

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तꣳ स्थलेऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावम्पक्त्वा तस्मै होतव्या वर्ष्म वै राष्ट्रभृतो वर्ष्म स्थलं वर्ष्मणैवैनं वर्ष्म समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति ख्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति श्रृतत्वाय सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वार आर्षेयाः प्राश्नन्ति दिशामेव ज्योतिषि जुहोति॥२८॥

ग्रामी युनक्तीध्मः स्व एवैनानन्नाद्य यच्छुन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥८॥ [८]

देविका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसीव

खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्मै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं दधात्येता एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसि॥२९॥

इव खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्मै पशून्प्र जनयति प्रथमं धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका प्र सिनीवाली जनयति पशूनेव प्रजातान्कुह्वा प्रति ष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्ग्रामकामश्छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसीव खलु वै ग्रामश्छन्दोभिरेवास्मै ग्रामम्॥३०॥

अव रुन्द्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं ग्रामस्य दधात्येता एव निर्वपेज्ज्योगामयावी छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसि खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दोभिरेवैनमगदं करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निः॥३१॥

व॒पे॒द्यं य॒ज्ञो नोप॒नमे॒च्छन्दाꣳ॑सि॒ वै देवि॑का॒श्छन्दाꣳ॑सि॒ खलु॒ वा ए॒तं नोप॑ नमन्ति॒ यं य॒ज्ञो नोप॒नम॑ति प्रथ॒मं धा॒तार॑ं करोति मुख॒त ए॒वास्मै॒ छन्दाꣳ॑सि दधा॒त्युपै॑नं य॒ज्ञो न॑मत्ये॒ता ए॒व निर्व॑पेदीजा॒नश्छन्दाꣳ॑सि॒ वै देवि॑का या॒तया॑मानीव॒ खलु॒ वा ए॒तस्य॒ छन्दाꣳ॑सि॒ य ई॑जा॒न उ॑त्त॒मं धा॒तार॑ं करोति॥३२॥

उ॒परि॑ष्टादे॒वास्मै॒ छन्दा॒ꣳस्यया॑तयामा॒न्यव॑ रुन्द्ध उपै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञो न॑मत्ये॒ता ए॒व निर्व॑पे॒द्यम्मे॒धा नोप॒नमे॒च्छन्दाꣳ॑सि वै देवि॑का॒श्छन्दाꣳ॑सि॒ खलु॒ वा ए॒तं नोप॑ नमन्ति॒ यम्मे॒धा नोप॒नम॑ति प्रथ॒मं धा॒तार॑ं करोति मुख॒त ए॒वास्मै॒ छन्दाꣳ॑सि दधा॒त्युपै॑नम्मे॒धा न॑मत्ये॒ता ए॒व निर्व॑पेत्॥३३॥

रुक्का॑म॒श्छन्दाꣳ॑सि॒ वै देवि॑का॒श्छन्दाꣳ॑सीव॒ खलु॒ वै रुक्छन्दो॑भिरे॒वास्मि॒न्नुच॑ं दधाति ख्षी॒रे भ॑वन्ति॒ रुच॑मे॒वास्मि॑न्दधति मध्य॒तो धा॒तार॑ं करोति मध्य॒त ए॒वैनꣳ॑ रु॒चो द॑धाति गाय॒त्री वा अनु॑मतिस्त्रि॒ष्टुग्गा॒का जग॑ती सिनीवाल्य॑नु॒ष्टुप्कु॒हूर्धा॒ता व॑षट्का॒रः पू॑र्वप॒रख्षो रा॒काप॑रप॒रख्षः कु॒हूर॑मावा॒स्या॑ सिनीवा॒ली पौ॑र्णमा॒स्यनु॑मतिश्च॒न्द्रमा॑ धा॒ता-ऽष्टौ॥३४॥

वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा त्रिष्टुब्द्वादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दाꣳसि सर्वाश्च देवता वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनम्प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्रदहन्त्यथो यस्मै कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति॥३५॥

पशुकामश्छन्दाꣳसि वै देविकाश्छन्दाꣳसि ग्रामङ्कल्पयत्येता एव निरुत्तमन्धातारं करोति मेधा नमत्येता एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नव च॥९॥ देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम॥[९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्थ्स्वावेशो अनमीवो भवा नः। यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। वास्तोष्पते शग्मया सꣳसदा ते सख्षीमहि रण्वया गातुमत्या। आवः ख्षेम उत योगे वरं नो यूयम्पात स्वस्तिभिः सदा नः। यथ्सायम्प्रातरग्निहोत्रं जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप धत्ते॥३६॥

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यथ्सायम्प्रातः कृत्वोप धत्ते दश समानत्र जुहोति दशाक्षरा विराड्विराजमेवाप्त्वेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽथो विराज्येव

यज्ञमाप्नोति चित्यश्चित्योऽस्य भवति तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततोऽर्वाचीनम्॥३७॥

रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयम्प्रयायाद्रुद्र एनम्भूत्वाग्निरनूत्थाय हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नार्तिमार्च्छति यजमानो यद्युक्ते जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यदयुक्ते जुहुयाद्यथा रुष्टेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य वास्तोष्पतीयꣳ स्यात्॥३८॥

दक्षिणो युक्तो भवति सव्योऽयुक्तोऽथ वास्तोष्पतीयं जुहोत्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनꣳ शमयति यदेकया जुहुयाद्दर्विहोमं कुर्यात्पुरोनुवाक्यामनूच्य याज्यया जुहोति सदेवत्वाय यद्धुत आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यदव-रुष्टाणान्यसम्प्रख्याप्य प्रयायाद्यथा यज्ञवेशसं वादहनं वा तादृगेव तदयं ते योनिर्ऋत्वियइत्यरण्योः समारोहयति॥३९॥

एष वा अग्नेर्योनिः स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो खल्वाहुर्यदरण्योः समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः

स्यादिति या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्या रोहेत्यात्मन्थ्समारोहय यजमानो वा अग्नेर्योनिः स्वायामेवैनं योन्याꣳ समारोहयते॥४०॥

धत्तेऽर्वाचीनꣳ स्याथ्समारोहयति पञ्चत्वारिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे। कविर्गृहपतिर्युवा॥ हव्यवाडग्निरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे। सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियक्सम्मिमीहि श्रवाꣳसि। त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः। ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणाम्महिषो मृगाणाम्। श्येनो गृध्राणाꣳ स्वधितिर्वनानाꣳ सोमः॥४१॥

पवित्रमत्येति रेभन्। आ विश्वदेवꣳ सत्पतिꣳ सूक्तैरद्या वृणीमहे। सत्यसवꣳ सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतम्मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवे। यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा॥४२॥

नो॒ अश्वे॑षु रीरिषः। वी॒रान्मा नो॑ रुद्र भामि॒तो व॑धीर्ह॒विष्म॑न्तो॒ नम॑सा विधेम ते। उ॒द्प्रुतो॒ न वयो॒ रख्ष॑माणा॒ वाव॑दतो अ॒भ्रिय॑स्येव॒ घोषाः॑। गि॒रि॒भ्रजो॒ नोर्मयो॒ मद॑न्तो॒ बृह॒स्पति॑म॒भ्य॑र्का अ॑नावन्न्। ह॒ꣳसैरि॑व॒ सखि॑भि॒र्वाव॑दद्भि॒रश्म॒न्मया॑नि॒ नह॑ना॒ व्यस्यन्न्॑। बृह॒स्पति॑रभि॒कनि॑क्रद॒द्वा उ॒त प्रास्तौ॒दुच्चं वि॒द्वाꣳ अ॑गायत्। एन्द्रं॑ सान॒सिꣳ र॒यिम्॥४३॥

स॒जित्वा॑नꣳ सदा॒सहम्॑। वर्षि॑ष्ठमू॒तये॑ भर। प्र स॑साहिषे पुरुहूत॒ शत्रू॒ञ्ज्येष्ठ॑स्ते॒ शुष्म॑ इ॒ह रा॒तिर॑स्तु। इन्द्रा भ॑र॒ दख्षि॑णेना॒ वसू॑नि॒ पति॒ः सिन्धू॑नामसि रे॒वती॑नाम्। त्वꣳ सु॒तस्य॑ पी॒तये॑ स॒द्यो वृ॒द्धो अ॑जायथाः। इन्द्र॒ ज्यैष्ठ्या॑य सुक्रतो। भु॒वस्त्वमि॑न्द्र॒ ब्रह्म॑णा म॒हान्भुवो॒ विश्वे॑षु॒ सव॑नेषु य॒ज्ञियः॑। भुवो॒ नृꣳश्च्यौ॒त्नो विश्व॑स्मि॒न्भरे॒ ज्येष्ठ॑श्च॒ मन्त्रः॑॥४४॥

वि॒श्व॒च॒र्ष॒णे॒। मि॒त्रस्य॑ चर्षणी॒धृतः॒ श्रवो॑ दे॒वस्य॑ सान॒सिम्। स॒त्यं चि॒त्रश्र॑वस्तमम्। मि॒त्रो जना॑न् यातयति प्रजा॒नन्मि॒त्रो दा॑धार पृथि॒वीमु॒त द्याम्। मि॒त्रः कृ॒ष्टीरनि॑मिषा॒भि च॑ष्टे स॒त्याय॑ ह॒व्यं घृ॒तव॑द्विधेम। प्र स मि॑त्र॒ मर्तो॑ अस्तु॒ प्रय॑स्वा॒न् यस्त॑ आदित्य॒ शिख्ष॑ति व्र॒तेन॑। न ह॑न्यते॒ न

जीयते त्वोतो नैनमꣳहो अश्नोत्यन्तितो न दूरात्। यत्॥४५॥

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि। यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोह-म्मनुष्याश्चरामसि। अचित्ती यत्तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितवासो यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य शिथिरेव देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥४६॥

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त च॥11॥॥ [११]

पूर्णर्षयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा नह्यामि वषट्कारः स खदिर उपयामगृहीतोऽसि यां वै त्वे क्रतुम्प्र देवमेकादश॥11॥ पूर्णा सहजान्तवाग्ने प्राणैरेव षट्त्रिꣳशत्॥36॥ पूर्णा सन्ति देवाः॥॥ [१२]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय। तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाक इह मादयन्ताम्। यत्ते देवा अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा

नो॑ य॒ज्ञम्पि॑पृहि विश्ववारे र॒यिं नो॑ धेहि सुभगे सु॒वीरम्॑। नि॒वेश॑नी स॒ंगम॑नी॒ वसू॑नां॒ विश्वा॑ रू॒पाणि॒ वसू॑न्यावे॒शय॑न्ती। स॒ह॒स्र॒पो॒षꣳ सु॒भगा॒ ररा॑णा॒ सा न॒ आ ग॒न्वर्च॑सा॥१॥

स॒वि॒दा॒ना। अग्नी॑षोमौ प्रथ॒मौ वी॒र्येण॒ वसू॑न्रु॒द्रान॑दि॒त्यानि॒ह जि॑न्वतम्। मा॒ध्यꣳ हि पौ॑र्णमा॒सं जु॒षेथा॒म्ब्रह्म॑णा वृ॒द्धौ सु॑कृ॒तेन॑ सा॒तावथा॒स्मभ्यꣳ॑ स॒हवी॑राꣳ र॒यिं नि य॑च्छतम्। आ॒दि॒त्याश्चाङ्गि॑रसश्चा॒ग्नीनाद॑धत॒ ते द॑र्श॒पूर्णमा॒सौ प्रैप्स॒न्तेषा॒मङ्गि॑रसां॒ निरु॑प्तꣳ ह॒विरासी॒दथा॑दि॒त्या ए॒तौ होमा॑वपश्य॒न्तावा॑जुहवु॒स्ततो॒ वै ते द॑र्श॒पूर्णमा॒सौ॥२॥

पूर्व॒ आल॑भन्त दर्श॒पूर्णमा॒सावा॒लभ॑मान ए॒तौ होमौ॑ पु॒रस्ता॑ज्जुहुयाथ्सा॒ख्याद॒ेव द॑र्श॒पूर्णमा॒सावा ल॑भते ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै द॑र्श॒पूर्णमा॒सावाल॑भेत॒ य ए॑नयोरनुलो॒मं च॑ प्रतिलो॒मं च॑ वि॒द्यादित्य॑मावा॒स्या॑या ऊ॒र्ध्वं तद॑नुलो॒म-म्पौ॑र्णमा॒स्यै प्र॑ती॒चीनं॒ तत्प्र॑तिलो॒मं यत्पौ॑र्णमा॒सीम्पूर्वा॑मा॒लभे॑त प्रतिलो॒ममे॑ना॒वा ल॑भेता॒मुम॑प॒ख्षीय॑माण॒मन्वप॑॥३॥

ख्षी॒ये॒त॒ सा॒र॒स्व॒तौ होमौ॑ पु॒रस्ता॑ज्जुहुयादमावा॒स्यां॑ वै सर॑स्वत्यनुलो॒मम॒वैना॒वा ल॑भते॒ऽमुमा॒प्याय॑मान॒मन्वा

प्यायत आग्नावैष्णवमेकादशकपालम्पुरस्तान्निर्वपेथ्सरस्वत्यै चरुꣳ सरस्वते द्वादशकपालं यदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै यज्ञमुखं यज्ञमुखमेवर्द्धिम्पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र तनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति सरस्वते द्वादशकपालोऽमावास्यां वै सरस्वती पूर्णमासः सरस्वान्तावेव साख्यादा रभत ऋध्नोत्याभ्यान्द्वादशकपालः सरस्वते भवति मिथुनत्वाय प्रजात्यै मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्ध्यै॥४॥

वर्चसा वै ते दर्शपूर्णमासावप तनुते सरस्वत्यै पञ्चविꣳशतिश्च॥१॥॥ [१]

ऋषयो वा इन्द्रम्प्रत्यख्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यख्षम्पश्यथ्सोऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्तेऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा प्र वोच इति तस्मा एतान्थ्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः प्राजायन्त तस्माद्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि ख्षयाय त्वा ख्षयं जिन्वेति॥५॥

आह देवा वै ख्षयो देवेभ्य एव यज्ञम्प्राह प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य

एव यज्ञम्प्राहान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्वेत्याहैभ्य एव लोकेभ्यो यज्ञम्प्राह विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेत्याह वृष्टिमेवाव॥६॥

रुन्द्धे प्रवास्यनुवासीत्याह मिथुनत्वायोशिगसि वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्वेत्याहाष्टौ वसव एकादश रुद्रा द्वादशादित्या एतावन्तो वै देवास्तेभ्य एव यज्ञम्प्राहौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा पितॄञ्जिन्वेत्याह देवानेव पितॄननु सं तनोति तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्व॥७॥

इत्याह पितॄनेव प्रजा अनु सं तनोति पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्वेत्याह प्रजा एव पशूननु सं तनोति रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वेत्याहौषधीष्वेव पशून्प्रति ष्ठापयत्यभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्याहाभिजित्या अधिपतिरसि प्राणाय त्वा प्राणम्॥८॥

जिन्वेत्याह प्रजास्वेव प्राणान्दधाति त्रिवृदसि प्रवृदसीत्याह मिथुनत्वाय सꣳरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्याह प्रजात्यै वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्याह

प्रतिष्ठित्यै॥९॥

जिन्वेत्यवं प्रजा जिन्व प्राणन्त्रिꣳशच्च॥२॥॥ [२]

अग्निना देवेन पृतना जयामि गायत्रेण छन्दसा त्रिवृता स्तोमेन रथंतरेण साम्ना वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्पादयाम्यवैनान्बाधे प्रत्येनान्नुदेऽस्मिन्क्षयेऽस्मिन्भूमिलोके योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो विष्णोः क्रमेणात्येनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना जयामि त्रैष्टुभेन छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण॥१०॥

सहजान् विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन छन्दसा सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणापरजानिन्द्रेण सयुजो वयꣳ सासह्याम पृतन्यतः। घ्नन्तो वृत्राण्यप्रति। यत्ते अग्ने तेजस्तेनाहं तेजस्वी भूयासं यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वर्चस्वी भूयासं यत्ते अग्ने हरस्तेनाहꣳ हरस्वी भूयासम्॥११॥

बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण षट्त्वारिꣳशच्च॥३॥॥ [३]

ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते। अग्निर्मा

तेभ्यो॑ रख्षतु॒ गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्। आग॑न्म मित्रावरुणा वरेण्या॒ रात्री॑णाम्भा॒गो यु॒वयो॒र्यो अस्ति॑। नाक॑ गृह्णा॒नाः सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒के तृ॒तीये॑ पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ यज्ञ॒मुषो॒ऽन्तरि॒ख्षेऽध्यास॑ते। वा॒युर्मा॒ तेभ्यो॑ रख्षतु॒ गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्। यास्ते॒ रात्री॑ः सवितः॥१२॥

दे॒व॒यानी॑रन्त॒रा द्यावा॑पृथि॒वी वि॒यन्ति॑। गृ॒हैश्च॒ सर्वै॑ः प्र॒जया॒ न्वग्ने॒ सुवो॒ रुहा॑णास्तरता॒ रजा॑ꣳसि। ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ यज्ञ॒मुषो॑ दि॒व्यध्यास॑ते। सूर्यो॑ मा॒ तेभ्यो॑ रख्षतु॒ गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्। येनेन्द्रा॑य स॒मभ॑र॒ः पया॑ꣳस्युत्त॒- मेन॑ ह॒विषा॑ जातवेदः। तेना॑ग्ने॒ त्वमु॒त व॑र्धये॒मꣳ स॑जा॒ताना॒ꣳ श्रैष्ठ्य॒ आ धे॑ह्येनम्। य॒ज्ञ॒हनो॒ वै दे॒वा य॑ज्ञ॒मुषः॑॥१३॥

स॒न्ति॒ त ए॒षु लो॒केष्वा॑सत आ॒ददा॑ना विमथ्ना॒ना यो दद॑ति॒ यो यज॑ते॒ तस्य॑। ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनः॑ पृथि॒व्यामध्यास॑ते॒ ये अ॒न्तरि॑ख्षे॒ ये दि॒वीत्या॑हे॒मानेव लो॒काꣳस्तीर्त्वा सगृ॑हः॒ सप॑शुः सुव॒र्गं लो॒कमे॒त्यप॒ वै सोमे॑नेजा॒नाद्दे॒वता॑श्च य॒ज्ञश्च॑ क्रामन्त्याग्ने॒यम्पश्च॑कपालमुदवसा॒नीयं॒ निर्व॑पेद॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॑ः॥१४॥

पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चाव॑ रुन्द्धे गायत्रो वा अ॒ग्निर्गा॑य॒त्रछ॑न्दा॒स्तं छन्द॑सा॒ व्य॑र्धयति॒ यत्पञ्च॑कपालं क॒रोत्य॒ष्टाक॑पालः का॒र्यो॑ऽष्टाख्ष॑रा गायत्री गा॑य॒त्रो॑-ऽग्निर्गा॑य॒त्रछ॑न्दाः स्वेनै॒वैनं॒ छन्द॑सा॒ सम॑र्धयति प॒ङ्क्तौ॑ याज्यानुवा॒क्ये॑ भवतः॒ पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञस्तेनै॒व य॒ज्ञान्नैति॑॥१५॥

स॒वि॒तर्दे॒वा य॑ज्ञमुषः॒ सर्वा॑ दे॒वता॒स्त्रिच॑त्वारिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

सूर्यो॑ मा दे॒वो दे॒वेभ्यः॑ पातु वा॒युर॒न्तरि॑ख्षा॒द्यज॑मानो॒-ऽग्निर्मा॑ पातु॒ चख्षु॑षः। सख्ष॒ शूष॒ सवि॑त॒र्विश्व॑चर्षण ए॒तेभिः॑ सोम॒ नाम॑भिर्विधेम ते॒ तेभिः॑ सोम॒ नाम॑भिर्विधेम ते। अ॒हम्प॒रस्ता॑द॒हम॒वस्ता॑द॒हं ज्योति॑षा॒ वि तमो॑ ववार। यद॒न्तरि॑ख्षं॒ तदु॑ मे पि॒ताभू॑द॒हꣳ सूर्य॑मुभ॒यतो॑ ददर्शा॒हम्भू॑यासमुत्त॒मः स॑मा॒नानाम्॑॥१६॥

आ स॑मु॒द्रादाऽन्तरि॑ख्षात्प्र॒जाप॑तिरुद॒धिं च्या॑वया॒तीन्द्रः॒ प्र स्रौ॑तु म॒रुतो॑ वर्षयन्तू॒न्नम्भ॑य पृथि॒वीम्भि॒न्द्धीदं दि॒व्यं नभः॑। उ॒द्रो दि॒व्यस्य॑ नो दे॒हीशा॑नो॒ वि सृ॑जा॒ दृतिम्॑। प॒शवो॒ वा ए॒ते यदा॑दि॒त्य ए॒ष रु॒द्रो यद॒ग्निरोष॑धीः॒ प्रास्या॒ग्नावा॑दि॒त्यं जु॑होति रु॒द्रादे॒व प॒शून॒न्तर्द॑धा॒त्यथो॒ ओष॑धीष्वे॒व प॒शून्॥१७॥

प्रति॑ ष्ठापयति क॒विर्य॒ज्ञस्य॒ वि त॑नोति॒ पन्था॒ नाक॑स्य पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। येन॑ ह॒व्यं वह॑सि॒ यासि॑ दू॒त इ॒तः प्रचे॑ता अ॒मुतः॒ सनी॑यान्। यास्ते॒ विश्वाः॑ स॒मिधः॒ सन्त्य॑ग्ने॒ याः पृ॑थि॒व्याम्ब॒र्हिषि॒ सूर्ये॒ याः। तास्ते॑ गच्छ॒न्त्वाहु॑तिं घृ॒तस्य॑ देवायते यज॑मानाय॒ शर्म॑। आ॒शासा॑नः सु॒वीर्यं॑ रा॒यस्पोष॒ꣳ स्वश्वि॑यम्। बृह॒स्पति॑ना रा॒या स्व॒गाकृ॑तो॒ मह्यं॒ यज॑मानाय तिष्ठ॥१८॥

स॒मा॒नाना॒मोष॑धीष्वे॒व प॒शून्मह्यं॒ यज॑माना॒यैक॑श्च॥५॥ [५]

सं त्वा॑ नह्यामि॒ पय॑सा घृ॒तेन॒ सं त्वा॑ नह्याम्य॒प ओष॑धीभिः। सं त्वा॑ नह्यामि प्र॒जया॒हम॒द्य सा दी॑र्घ्षि॒ता स॑नवो॒ वाज॑म॒स्मे। प्रैतु॒ ब्रह्म॑ण॒स्पत्नी॒ वेदिं॒ वर्ण॑न सीदतु। अथा॒हम॑नुका॒मिनी॒ स्वे लो॒के वि॒शा इ॒ह। सु॒प्र॒जस॑स्त्वा व॒यꣳ सु॒पत्नी॒रुप॑ सेदिम। अग्ने॑ सपत्न॒दम्भ॑न॒मद॑ब्धासो॒ अदा॑भ्यम्। इ॒मं वि ष्या॑मि॒ वरु॑णस्य॒ पाशम्॑॥१९॥

यमब॑ध्नीत सवि॒ता सु॒केतः॑। धा॒तुश्च॒ योनौ॑ सुकृ॒तस्य॑ लो॒के स्यो॒नम्मे॑ स॒ह पत्या॑ करोमि। प्रेह्यु॒देह्यृ॒तस्य॑ वा॒मीरन्व॒ग्निस्ते-ऽग्रं॑ नय॒त्वदि॑ति॒र्मध्यं॑ ददता॒ꣳ रु॒द्राव॑सृष्टासि यु॒वा नाम॒ मा

मा॑ हिꣳसी॒र्वसु॑भ्यो रु॒द्रेभ्य॑ आदि॒त्येभ्यो॒ विश्वे॑भ्यो वो दे॒वेभ्यः॑ प॒न्नेज॑नीर्गृह्णामि य॒ज्ञाय॑ वः प॒न्नेज॑नीः सादयामि॒ विश्व॑स्य ते॒ विश्वा॑वतो॒ वृष्णि॑यावतः॥२०॥

तवा॑ग्ने वा॒मीरनु॑ सं॒दृशि॒ विश्वा॒ रेताꣳ॑सि धिषी॒याग॑ं दे॒वान् य॒ज्ञो नि दे॒वीर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञम॑शिषन्नस्मिन्थ्सु॑न्व॒ति यज॑मान आ॒शिषः॒ स्वाहा॑कृताः समुद्रे॒ष्ठा ग॑न्ध॒र्वमा ति॑ष्ठ॒ताऽनु॑। वात॑स्य॒ पत्म॑न्नि॒ड ई॑डि॒ताः॥२१॥

पाशं॒ वृष्णि॑यावतस्त्रि॒ꣳशच्च॑॥६॥॥ [६]

व॒षट्का॒रो वै गा॑यत्रि॒यै शिरो॑ऽच्छिन॒त्तस्यै॒ रसः॒ परा॑पत॒थ्स पृ॑थि॒वीम्प्रावि॑श॒थ्स ख॑दि॒रोऽभव॒द्यस्य॑ खादि॒रः स्रु॒वो भव॑ति॒ छन्द॑सामे॒व रसे॒नाव॑ द्यति॒ सर॑सा अ॒स्याहु॑तयो भवन्ति तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॑ आसी॒त्तं गा॑य॒त्र्याह॑र॒त्तस्य॑ प॒र्णम॑च्छिद्यत॒ तत्प॒र्णोऽभव॒त्तत्प॒र्णस्य॑ पर्ण॒त्वं यस्य॑ पर्ण॒मयी॑ जु॒हूः॥२२॥

भव॑ति सौ॒म्या अ॒स्याहु॑तयो भवन्ति जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा आहु॑तीर्दे॒वा वै ब्रह्म॑न्नवदन्त॒ तत्प॒र्ण उपा॑शृणोथ्सु॒श्रवा॒ वै नाम॒ यस्य॑ पर्ण॒मयी॑ जु॒हूर्भव॑ति॒ न पा॒पꣳ श्लोकꣳ॑ शृणोति॒ ब्रह्म॒

वै पर्णो विण्मरुतोऽन्नं विण्मारुतौऽश्वत्थो यस्य पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्ब्रह्मणैवान्नमव रुन्द्धेऽथो ब्रह्म॥२३॥

एव विश्यध्यूहति राष्ट्रं वै पर्णो विडश्वत्थो यत्पर्णमयी जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्राष्ट्रमेव विश्यध्यूहति प्रजापतिर्वा अजुहोथ्सा यत्राहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकङ्कत उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत यस्य वैकङ्कती ध्रुवा भवति प्रत्येवास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत एतद्वै स्रुचा२ रूपं यस्यैव२रूपाः स्रुचो भवन्ति सर्वाण्येवैन२ रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्ते नास्यापरूपमात्मञ्जायते॥२४॥

जुहूरथो ब्रह्म स्रुचा२ सप्तदश च॥७॥॥ [७]

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामि दक्षाय दक्षवृधे रातं देवेभ्यो-ऽग्निजिह्वेभ्य- स्त्वर्तायुभ्य इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्यो दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वापेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो जह्यप यो नोऽरातीयति तं जहि प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय त्वा सते त्वासते त्वाद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो यतः

प्र॒जा अक्खि॑द्रा॒ अजा॑यन्त॒ तस्मै॑ त्वा प्र॒जाप॑तये विभू॒दाव्ने॒ ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं जुहोमि॥२५॥

ओष॑धीभ्य॒श्चतु॑र्दश च॥८॥॥ [८]

यां वा अ॑ध्व॒र्युश्च॒ यज॑मानश्च दे॒वता॑मन्तरि॒तस्तस्या॒ आ वृ॑श्च्येते प्राजाप॒त्यं द॑धिग्र॒हं गृ॑ह्णीयात्प्र॒जाप॑तिः॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भ्य ए॒व नि ह्व॑वाते ज्ये॒ष्ठो वा ए॒ष ग्रहा॑णां॒ यस्यै॒ष गृ॒ह्यते॒ ज्यैष्ठ्य॑मे॒व ग॑च्छति॒ सर्वा॑सां॒ वा ए॒तद्दे॒वता॑नाꣳ रू॒पं यदे॒ष ग्रहो॒ यस्यै॒ष गृ॒ह्यते॒ सर्वा॑ण्ये॒वैनꣳ॑ रू॒पाणि॑ पशू॒नामुप॑तिष्ठन्त उपया॒मगृ॑हीतः॥२६॥

अ॒सि॒ प्र॒जाप॑तये त्वा॒ ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं गृह्णा॒मीत्या॑ह॒ ज्योति॑रे॒वैनꣳ॑ समा॒नानां॑ करोत्यग्निजि॒ह्वेभ्य॑स्त्वर्ता॒य इत्या॑हे॒तावं॑ती॒र्वै दे॒वता॒स्ताभ्य॑ ए॒वैन॒ꣳ सर्वा॑भ्यो गृह्णा॒त्यपे॑न्द्र द्विष॒तो मन॒ इत्या॑ह॒ भ्रातृ॑व्यापनुत्त्यै प्रा॒णाय॑ त्वापा॒नाय॒ त्वेत्या॑ह प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधाति॒ तस्मै॑ त्वा प्र॒जाप॑तये विभू॒दाव्ने॒ ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं जुहोमि॥२७॥

इत्या॑ह प्र॒जाप॑तिः॒ सर्वा॑ दे॒वताः॒ सर्वा॑भ्य ए॒वैनं॑

दे॒वता॑भ्यो जुहोत्याज्यग्र॒हं गृ॑ह्णीया॒त्तेज॑स्कामस्य॒ तेजो॒ वा आज्य॑न्तेज॒स्व्येव भ॑वति सोमग्र॒हं गृ॑ह्णीयाद्ब्रह्मवर्च॒सका॑मस्य ब्रह्मवर्च॒सं वै सोमो॑ ब्रह्मवर्च॒स्येव भ॑वति दधिग्र॒हं गृ॑ह्णीयात्प॒शुका॑म॒स्योर्ग्वै दध्यूर्क्प॒शव॑ ऊ॒र्जैवास्मा॒ ऊर्ज॑म्प॒शूनव॑ रुन्द्धे॥२८॥

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो जुहोमि॒ त्रिच॑त्वारिꣳशच्च॥९॥॥ [९]

त्वे क्रतु॒मपि॑ वृञ्जन्ति॒ विश्वे॒ द्विर्यदे॒ते त्रिर्भव॒न्त्यूमाः॑। स्वा॒दोः स्वादी॑यः स्वा॒दुना॑ सृजा॒ समत॑ ऊ॒ षु मधु॒ मधु॑ना॒भि यो॑धि। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्ये॒ष ते॒ योनिः॑ प्र॒जाप॑तये त्वा। प्रा॒ण॒ग्र॒हान्गृ॑ह्णात्ये॒ताव॒द्वा अ॑स्ति॒ याव॑दे॒ते ग्रहा॒ः स्तोमा॒श्छन्दा॑ꣳसि पृ॒ष्ठानि॒ दिशो॒ याव॑दे॒वास्ति॒ तत्॥२९॥

अव॑ रुन्द्धे ज्ये॒ष्ठा वा ए॒तान्ब्रा॑ह्म॒णाः पु॒रा वि॒द्वाम॑क्र॒न्तस्मा॒त्तेषा॒ सर्वा॒ दिशो॒ऽभिजि॑ता अभूव॒न् यस्यै॒ते गृ॒ह्यन्ते॒ ज्यैष्ठ्य॑मे॒व ग॑च्छत्य॒भि दिशो॑ जयति॒ पञ्च॑ गृह्यन्ते॒ पञ्च॒ दिशः॒ सर्वा॑स्वे॒व दि॒क्ष्वृ॑ध्नुवन्ति॒ नव॑नव गृह्यन्ते॒ नव॒ वै पुरु॑षे प्रा॒णाः प्रा॒णाने॒व यज॑मानेषु दधति प्राय॒णीये॑ चोदय॒नीये॑ च गृह्यन्ते प्रा॒णा वै प्रा॑णग्र॒हाः॥३०॥

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहन्गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं योनेश्च्यवते दशमेऽहन्वामदेव्यं योनेश्च्यवते यद्दशमेऽहन्गृह्यन्ते प्राणेभ्य एव तत्प्रजा न यन्ति॥३१॥

तत्प्राणग्रहाः सप्तत्रिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम्। हव्या नो वक्षदानुषक्। अयमु ष्य प्र देवयुर्होता यज्ञाय नीयते। रथो न योरभीवृतो घृणीवाञ्चेतति त्मना। अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः। सहसश्चिथ्सहीयां देवो जीवातवे कृतः। इडायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि। जातवेदो नि धीमह्यग्ने हव्याय वोढवे।॥३२॥

अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तम्प्रथमः सीद योनिम्। कुलायिनं घृतवन्तꣳ सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु। सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्थ्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाꣳ असदथ्सुदक्षः। अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। त्वं

दूतस्त्वम्॥३३॥

उ नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता। अग्ने तोकस्य नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बोधि गोपाः। अभि त्वा देव सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञम्मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु॥३४॥

त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरंदरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयꣳ रणेरणे। उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनंजयो रणेरणे। आ यꣳ हस्ते न खादिनꣳ शिशुं जातं न बिभ्रति। विशामग्निꣳ स्वध्वरम्। प्र देवं देववीतये भरता वसुवित्तमम्। आ स्वे योनौ नि षीदतु। आ॥३५॥

जातं जातवेदसि प्रियꣳ शिशीतातिथिम्। स्योन आ गृहपतिम्। अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाड्जुह्वास्यः। त्वꣳ ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्त्सता। सखा सख्या समिध्यसे। तम्मर्जयन्त

सुक्रतुंम्पुरोयावानमाजिषुं। स्वेषु ख्षयेषु वाजिनम्॥ यज्ञेनं यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्न्। ते ह नाकंम्महिमानंः सचन्ते यत्र पूर्वे साध्याः सन्तिं देवाः॥३६॥

वोढंवे दूतस्त्वन्तमुं सीदत्वा यत्रं चत्वारिं च॥11॥॥ [११]

युञ्जान इमामंगृभ्णं देवस्य सन्ते वि पाजंसा वसंवस्त्वा समांस्त्वोर्ध्वा अस्याकूंतिं यदंग्ने यान्यग्ने यं यज्ञमेकांदश॥11॥ युञ्जानो वर्मं च स्थ आदित्यास्त्वा भारंती स्वा२ अह२ षट्त्वंत्वारि२शत्॥46॥ युञ्जानो वाजेंवाजे॥॥ [१२]

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमम्मनस्तत्वाय सविता धियः। अग्निं ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा देवान्त्सुवर्यतो धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवति तान्। युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे। सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इत्॥१॥

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वाम्ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिर्वि श्लोका यन्ति पथ्येव सूराः। शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमर्चतः। यः पार्थिवानि विममे स एतशो रजाꣳसि देवः सविता महित्वना। देव सवितः प्र सुव यज्ञम्प्र सुव॥२॥

यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं

प्र सु॑व देवा॒युव॑ꣳ सखि॒विद॑ꣳ सत्रा॒जित॑ं धन॒जित॑ꣳ सुव॒र्जित॑म्। ऋ॒चा स्तोम॒ꣳ सम॑र्धय गाय॒त्रेण॑ रथंत॒रम्। बृ॒हद्गा॑य॒त्रव॑र्तनि। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्याम्गाय॒त्रेण॒ छन्द॒साऽऽद॑दे ऽङ्गिर॒स्वदभ्रि॑रसि॒ नारि॑ः॥ ३॥

अ॒सि॒ पृ॒थि॒व्याः स॒धस्था॑द॒ग्निम्पु॑री॒ष्य॑मङ्गिर॒स्वदा भ॑र त्रैष्टु॑भेन त्वा॒ छन्द॒साऽऽद॑देऽङ्गिर॒स्वद्बभ्रि॑रसि॒ नारि॑रसि॒ त्वया॑ व॒यꣳ स॒धस्थ॒ आग्निꣳ श॑केम॒ खनि॑तुम्पुरी॒ष्य॑ं जाग॑तेन त्वा॒ छन्द॒साऽऽद॑देऽङ्गिर॒स्वद्धस्त॑ आ॒धाय॑ सवि॒ता बिभ्र॒दभ्रि॑ꣳ हिर॒ण्ययीम्। तया॒ ज्योति॒रज॑स्र॒मिद॒ग्निं खा॒त्वी न॒ आ भ॒रानु॑ष्टुभेन त्वा॒ छन्द॒साऽऽद॑देऽङ्गिर॒स्वत्॥

इद्य॒ज्ञं प्र सु॑व॒ नारि॒रानु॑ष्टुभेन त्वा॒ छन्द॑सा॒ त्रीणि॑ च॥१॥॥ [१]

इ॒माम॑गृभ्णन्रश॒नामृ॒तस्य॒ पूर्व॒ आयु॑षि वि॒दथे॑षु क॒व्या। तया॑ दे॒वाः स॒तमा ब॑भूवुर्ऋ॒तस्य॒ साम॑न्त्स॒रमा॒रप॑न्ती। प्रतू॑र्तं वाजि॒न्ना द्र॑व॒ वरि॑ष्ठा॒मनु॑ सं॒वत॑म्। दि॒वि ते॒ जन्म॑ पर॒मम॒न्तरि॑क्षे॒ नाभिः॑ पृथि॒व्यामधि॒ योनिः॑। यु॒ञ्जाथा॒ꣳ रास॑भं यु॒वम॒स्मिन् यामे॑ वृषण्वसू। अ॒ग्निम्भर॑न्तमस्म॒युम्।

योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे। सखाय इन्द्रमूतये। प्रतूर्वन्न्॥५॥

एह्यवक्राम्न्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि। उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्न्। पूष्णा सयुजा सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छैह्यग्निम ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिर- स्वद्भरिष्यामो ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरामः। अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु सूर्यस्य॥६॥

पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ ततान। आगत्य वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निꣳ सधस्थे महति चक्षुषा नि चिकीषते। आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम्। भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम तं वयम्। द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षꣳ समुद्रस्ते योनिः। विख्याय चक्षुषा त्वमभि तिष्ठ॥७॥

पृतन्यतः। उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद्द्रविणोदा वाजिन्न्। वयꣳ स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्त उपस्थे अस्याः। उदक्रमीद्द्रविणोदा वाज्यर्वाकः स लोकꣳ

सुकृतम्पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकमग्निꣳ सुवो रुहाणा अधि नाक उत्तमे। अपो देवीरुप सृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः। तासाꣳ स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः। जिघर्मि॥८॥

अग्निम्मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वा। पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नꣳ रभसं विदानम्। आ त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तज्जुषस्व। मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तनुवा जरद्हषाणः। परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्या न्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि दाशुषे। परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रꣳ सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारम्भङ्गुरावतः। त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि। त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥९॥

प्रतूर्वन्थ्सूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेत्तार विꣳशतिश्च॥२॥॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना

दीद्यानम्। शिवम्प्रजाभ्योऽहिꣳसन्त- म्पृथिव्याः सधस्थे-ऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। अपाम्पृष्ठमसि सप्रथा उर्वग्निम्भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानम्मह आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थः॥१०॥

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं वसाथाम्भर्तमग्निम्पुरीष्यम्। सं वसाथाꣳ सुवर्विदा समीची उरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित्। पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने। त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे॥११॥

अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयꣳ रणेरणे। सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाꣳ असदत्सुदक्षः। अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। सꣳ सीदस्व महाꣳ असि शोचस्व॥१२॥

दे॒व॒वीत॑मः। वि धू॒मम॑ग्ने अरु॒षम्मि॑येध्य सृ॒ज प्र॑शस्त दर्श॒तम्। जनि॑ष्वा॒ हि जेन्यो॒ अग्रे॒ अह्नाꣳ हि॒तो हि॒तेष्व॑रु॒षो वने॑षु। दमे॑दमे स॒प्त रत्ना॒ दधा॑नो॒ऽग्निर्होता॒ नि ष॑सादा॒ यजी॑यान्॥१३॥

स्थ॒ ई॒धे॒ शोच॑स्व स॒प्तविꣳशतिश्च॥३॥॥ [३]

सं ते॑ वा॒युर्मा॑त॒रिश्वा॑ दधातूत्ता॒नायै॒ हृद॑यं॒ यद्विलि॑ष्टम्। दे॒वानां॒ यश्चर॑ति प्रा॒णथे॑न॒ तस्मै॑ च देवि॒ वष॑डस्तु॒ तुभ्यम्॑। सुजा॑तो॒ ज्योति॑षा स॒ह शर्म॒ वरू॑थ॒मास॑दः॒ सुवः॑। वासो॑ अग्ने वि॒श्वरू॑प॒ꣳ सं व्य॑यस्व विभावसो। उदु॑ तिष्ठ स्वध्व॒रावा॑ नो दे॒व्या कृ॒पा। दृ॒शे च॑ भा॒सा बृ॑ह॒ता सु॑शु॒क्वनि॒राग्ने॑ याहि सुश॒स्तिभिः॑।॥१४॥

ऊ॒र्ध्व ऊ॒ षु ण॑ ऊ॒तये॒ तिष्ठा॑ दे॒वो न स॑वि॒ता। ऊ॒र्ध्वो वाज॑स्य॒ सनि॑ता॒ यद॒ञ्जिभि॑र्वा॒घद्भि॑र्वि॒ह्वया॑महे। स जा॒तो गर्भो॑ असि॒ रोद॑स्यो॒रग्ने॒ चारु॒र्विभृ॑त॒ ओष॑धीषु। चि॒त्रः शिशुः॒ परि॒ तमाꣳस्य॒क्तः प्र मा॒तृभ्यो॒ अधि॒ कनि॑क्रदद्गाः। स्थि॒रो भ॑व वी॒ड्व॑ङ्ग आ॒शुर्भ॑व वा॒ज्य॑र्वन्न्। पृ॒थुर्भ॑व सु॒षद॒स्त्वम॒ग्नेः पु॑रीष॒वाह॑नः। शि॒वो भ॑व॥१५॥

प्र॒जाभ्यो॒ मानु॑षीभ्य॒स्त्वम॑ङ्गिरः। मा द्यावा॑पृथि॒वी अ॒भि शू॑शुचो॒ मान्तरि॑क्षम्मा वन॒स्पतीन्॑। प्रैतु॑ वा॒जी कनि॑क्रद॒न्नान॑द॒द्रास॑भः॒ पत्वा॑। भर॑न्न॒ग्निम्पु॑री॒ष्य॑म्मा पा॒द्यायु॑षः पु॒रा। रास॑भो वा॒ कनि॑क्रद॒त्सुयु॑क्तो वृषणा॒ रथे॑। स वा॑म॒ग्निम्पु॑री॒ष्य॑मा॒शुर्दू॒तो व॑हादि॒तः। वृषा॒ग्निं वृ॑षण॒म्भर॑न्न॒पां गर्भ॑ꣳ समु॒द्रियम्॑। अग्न॒ आ या॑हि॥१६॥

वी॒तय॑ ऋ॒तꣳ स॒त्यम्। ओष॑धयः॒ प्रति॑ गृह्णीता॒ग्निमे॒तꣳ शि॒वमा॒यन्त॑म॒भ्यत्र॑ यु॒ष्मान्। व्यस्य॒न्विश्वा॒ अम॑ती॒रराती॑र्नि॒षीद॑न्नो॒ अप॑ दुर्म॒तिꣳ ह॑नत्। ओष॑धयः॒ प्रति॑ मोदध्वमेन॒म्पुष्पा॑वतीः सुपिप्प॒लाः। अ॒यं वो॒ गर्भ॑ ऋ॒त्वियः॑ प्र॒त्नꣳ स॒धस्थ॒मास॑दत्॥१७॥

सु॒श॒स्तिभि॑श्शि॒वो भ॑व याहि॒ षड्भि॑ꣳशच्च॥४॥॥ [४]

वि पाज॑सा पृ॒थुना॒ शोशु॑चानो॒ बाध॑स्व द्वि॒षो र॒क्षसो॒ अमी॑वाः। सु॒शर्म॑णो बृह॒तः शर्म॑णि स्याम॒ग्नेर॒हꣳ सु॒हव॑स्य॒ प्रणी॑तौ। आपो॒ हि ष्ठा म॑यो॒भुव॒स्ता न॑ ऊ॒र्जे द॑धातन। म॒हे रणा॑य॒ चक्ष॑से। यो वः॑ शि॒वत॑मो॒ रस॒स्तस्य॑ भाजयते॒ह नः॑। उ॒श॒तीरि॑व मा॒तरः॑। तस्मा॒ अर॑ गमाम वो॒ यस्य॒ क्षया॑य॒ जिन्व॑थ। आपो॑ ज॒नय॑था च नः। मि॒त्रः॥१८॥

स॒ꣳसृज्य॑ पृथि॒वीम्भूमिं॑ च॒ ज्योति॑षा स॒ह। सुजा॑तं जा॒तवे॑दसम॒ग्निं वै॑श्वान॒रं वि॒भुम्। अ॒य॒क्ष्माय॑ त्वा॒ सꣳ सृ॑जामि प्र॒जाभ्यः॑। विश्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒राः सꣳ सृ॑ज॒न्त्वानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्। रु॒द्राः स॒म्भृत्य॑ पृथि॒वीम्बृ॒हज्ज्योतिः॒ समी॑धिरे। तेषां॑ भा॒नुरज॑स्र॒ इच्छु॒क्रो दे॒वेषु॑ रोचते। सꣳसृ॑ष्टां॒ वसु॑भी रु॒द्रैर्धीरैः॑ कर्म॒ण्याम्मृदम्। हस्ता॑भ्याम्मृ॒द्वीं कृ॒त्वा सि॑नीवा॒ली क॑रोतु॥१९॥

ताम्। सि॒नी॒वा॒ली सु॑कप॒र्दा सु॑कुरी॒रा स्वौ॑प॒शा। सा तुभ्य॑मदिते मह॒ ओखां द॑धातु॒ हस्त॑योः। उ॒खां क॑रोतु॒ शक्त्या॑ बा॒हुभ्या॒मदि॑तिर्धि॒या। मा॒ता पु॒त्रं यथो॒पस्थे॒ साग्निम्बि॑भर्तु॒ गर्भ॒ आ। म॒खस्य॒ शिरो॑ऽसि य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थः॑। वस॑वस्त्वा कृण्वन्तु गाय॒त्रेण॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्पृ॑थि॒व्यसि॑ रु॒द्रास्त्वा॑ कृण्वन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद॒न्तरि॑क्षमसि॥२०॥

आ॒दि॒त्यास्त्वा॑ कृण्वन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्द्यौर॑सि॒ विश्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒राः कृ॑ण्व॒न्त्वानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्दिशो॑-ऽसि ध्रु॒वासि॑ धा॒रया॒ मयि॑ प्र॒जाꣳ रा॒यस्पोषं॑ गौप॒त्यꣳ सु॒वीर्यꣳ॑ सजा॒तान् यज॑माना॒यादि॑त्ये॒ रास्ना॒स्यदि॑तिस्ते

बिलं गृह्णातु पाङ्क्तेन छन्दसाङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा महीमुखाम्मृन्मयीं योनिमग्नये। ताम्पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छददितिः श्रपयानिति॥ २१॥

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारि च॥५॥॥ [५]

वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णु धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पत्नीः॥ २२॥

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वद्दधतूखे धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे - ऽङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे ग्नास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छ्रपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्पचन्तूखे। मित्रेतामुखाम्पचैषा मा भेदि। एतां ते परि ददाम्यभित्त्यै।

अ॒भीमाम्॥ २३॥

म॒हि॒ना दिव॑म्मि॒त्रो ब॑भूव स॒प्रथाः॑। उ॒त श्रव॑सा पृथि॒वीम्। मि॒त्रस्य॑ चर्षणी॒धृतः॒ श्रवो॑ दे॒वस्य॑ सान॒सिम्। द्यु॒म्नं चि॒त्रश्र॑वस्तमम्। दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोद्व॑पतु सुपा॒णिः स्व॑ङ्गु॒रिः। सु॒बा॒हुरु॒त शक्त्या॑। अप॑द्यमाना पृथि॒व्याशा॒ दिश॒ आ पृ॑ण। उत्ति॑ष्ठ बृह॒ती भ॑वो॒र्ध्वा ति॑ष्ठ ध्रु॒वा त्वम्। वस॑व॒स्त्वाच्छृ॑न्दन्तु गाय॒त्रेण॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्रु॒द्रास्त्वा च्छृ॑न्दन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वदा॑दि॒त्यास्त्वाच्छृ॑न्दन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्विश्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒रा आच्छृ॑न्द॒न्त्वानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्॥ २४॥

पत्नी॑रि॒मा२ रु॒द्रास्त्वाच्छृ॑न्द॒न्त्वेका॒न्नवि॑२शतिश्च॑॥६॥॥ [६]

समा॑स्त्वाग्न ऋ॒तवो॑ वर्धयन्तु संवत्स॒रा ऋष॑यो॒ यानि॑ स॒त्या। सं दि॒व्येन॑ दीदिहि रोच॒नेन॒ विश्वा॒ आ भा॑हि प्र॒दिशः॑ पृथि॒व्याः। सं चे॒ध्यस्वा॑ग्ने॒ प्र च॑ बोधयैन॒मुच्च॑ तिष्ठ मह॒ते सौभ॑गाय। मा च॑ रिषदुपस॒त्ता ते॑ अग्ने ब्र॒ह्माण॑स्ते य॒शसः॑ सन्तु॒ मान्ये। त्वाम॑ग्ने वृणते ब्राह्म॒णा इ॒मे शि॒वो अ॑ग्ने॥ २५॥

स॒व॒र॑णे भवा नः। स॒प॒त्न॒हा नो॑ अभिमाति॒जिच्च॒ स्वे गये॑

जागृह्यप्रयुच्छन्न्। इहैवाग्ने अधि धारया रयिम्मा त्वा नि क्रन्पूर्वचितो निकारिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः। क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सꣳ रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व। सजातानाम्मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह। अति॥२६॥

निहो अति स्रिधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यग्ने दुरिता सहस्वाथास्मभ्यꣳ सहवीराꣳ रयिं दाः। अनाधृष्यो जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते सवितर्बोधयैनꣳ सꣳशितं चित्संतराꣳ सꣳ शिशाधि। वर्धयैनम्महते सौभगाय॥२७॥

विश्व एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते अभिशस्तेरमुञ्चः। प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामभिषजा शचीभिः। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥२८॥

इमे शिवो अग्नेऽति सौभगाय चतुस्त्रिꣳशच्च॥७॥॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीꣳष्यग्नेः।

द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो नराशꣳसो अग्ने। सुकृद्देवः सविता विश्ववारः। अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्नमसा। अग्निꣳ स्रुचो अध्वरेषु प्रयत्सु। स यक्षदस्य महिमानमग्नेः सः॥२९॥

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचसो धाम्ना पत्यमानाः। ते अस्य योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता। इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या होतारावूर्ध्वमध्वरं नो-ऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्। तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ सदन्त्विडा सरस्वती॥३०॥

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतम्पुरुक्षु त्वष्टा सुवीरम्। रायस्पोषं वि ष्यतु नाभिमस्मे। वनस्पतेऽव सृजा ररांणस्त्मना देवेषु। अग्निर्हव्यꣳ शमिता सूदयाति। अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम्। हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्याम्॥३१॥

उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। यः प्राणतो निमिषतो

म॑हि॒त्वैक॒ इद्राजा॒ जग॑तो ब॒भूव॑। य ईशे॑ अ॒स्य द्वि॒पद॒श्चतु॑ष्पदः॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। य आ॑त्म॒दा ब॑ल॒दा यस्य॒ विश्व॑ उ॒पास॑ते प्र॒शिषं॒ यस्य॑ दे॒वाः। यस्य॑ छा॒यामृतं॒ यस्य॑ मृ॒त्युः कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यस्ये॒मे हि॒मव॑न्तो महि॒त्वा यस्य॑ समु॒द्रꣳ र॒सया॑ स॒ह॥३२॥

आ॒हुः। यस्ये॒माः प्र॒दिशो॒ यस्य॑ बा॒हू कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यं क्रन्द॑सी॒ अव॑सा तस्तभा॒ने अ॒भ्यैक्षे॑ता॒म्मन॑सा॒ रेज॑माने। यत्राधि॒ सूर॒ उदि॑तो॒ व्येति॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। येन॒ द्यौरु॒ग्रा पृ॑थि॒वी च॑ दृ॒ढे येन॒ सुव॑ः स्तभि॒तं येन॒ नाकः॑। यो अ॒न्तरि॑क्षे॒ रज॑सो वि॒मानः॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। आपो॑ ह॒ यन्म॑ह॒तीर्विश्व॑म्॥३३॥

आय॒न्दक्षं॒ दधा॑ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। ततो॑ दे॒वानां॒ निर॑वर्त॒तासु॒रेकः॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यश्चि॒दापो॑ महि॒ना प॒र्यप॑श्यद्द॒क्षं दधा॑ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। यो दे॒वेष्वधि॑ दे॒व एक॒ आसी॒त्कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम॥३४॥

अ॒ग्नेः स सर॑स्वती॒ द्याꣳ स॒ह विश्व॒श्चतु॑स्त्रिꣳशश्च॥८॥॥ [८]

आकू॑तिम॒ग्निम्प्र॒युज॒ꣳ स्वाहा॒ मनो॑ मे॒धाम॒ग्निम्प्र॒युज॒ꣳ

स्वाहा॑ चि॒त्तं विज्ञा॑तम॒ग्निम्प्र॒युज॒ꣳ स्वाहा॑ वा॒चो विधृ॑तिम॒ग्निम्प्र॒युज॒ꣳ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ मन॑वे॒ स्वाहा॒ग्नये॑ वैश्वान॒राय॒ स्वाहा॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुर्मर्तो॑ वृणीत स॒ख्यं विश्वे॑ रा॒य इ॑षुध्यसि द्यु॒म्नं वृ॑णीत पु॒ष्यसे॒ स्वाहा॒ मा सु भि॑त्था॒ मा सु रि॑षो॒ दृꣳह॑स्व वी॒डय॑स्व॒ सु। अम्ब॑ धृष्णु वी॒रय॑स्व॥३५॥

अ॒ग्निश्चे॒दं क॑रिष्यथः। दृꣳह॑स्व देवि पृथिवि स्व॒स्तय॑ आसु॒री मा॒या स्व॒धया॑ कृ॒तासि॑। जुष्टं॑ दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु ह॒व्यमरि॑ष्टा॒ त्वमुदि॑हि य॒ज्ञे अ॒स्मिन्न्। मित्रे॒तामु॒खां त॑पे॒षा मा भे॑दि। ए॒तान्ते॒ परि॑ ददा॒म्यभि॑त्त्यै। द्व॑न्नः स॒र्पिरा॑सुतिः प्र॒त्नो होता॒ वरे॑ण्यः। सह॑सस्पु॒त्रो अद्भु॑तः। पर॑स्या॒ अधि॑ स॒वतोऽव॑राꣳ अभ्या॥३६॥

त॒र॒। यत्रा॒हमस्मि॒ ताꣳ अ॑व। प॒र॒मस्या॑ः परा॒वतो॑ रोहि॒दश्व इ॒हा ग॑हि। पु॒री॒ष्यः॑ पुरुप्रि॒योऽग्ने॒ त्वं त॑रा॒ मृधः॑। सीद॒ त्वम्मा॒तुर॒स्या उ॒पस्थे॒ विश्वा॑न्यग्ने व॒युना॑नि वि॒द्वान्। मैना॑म॒र्चिषा॒ मा तप॑सा॒भि शू॑शुचो॒ऽन्तर॑स्याꣳ शु॒क्रज्यो॑ति॒र्विभा॑हि। अ॒न्तर॑ग्ने रु॒चा त्वमु॒खाये॒ सद॑ने॒ स्वे। तस्या॒स्त्वꣳ हर॑सा॒ तप॒ज्जात॑वेदः शि॒वो भ॑व। शि॒वो भू॒त्वा मह्य॑म॒ग्नेऽथो॑ सीद शि॒वस्त्वम्। शि॒वाः कृ॒त्वा दिशः॒ सर्वा॒ः स्वां

योनिमिहासदः॥३७॥

वीरयस्वा तपन्वि२शतिश्च॥९॥॥ [९]

यदग्ने यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु तुभ्यमिद्धृतं तञ्जुषस्व यविष्ठ्य। यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु ते घृतं तञ्जुषस्व यविष्ठ्य। रात्रि२रात्रिमप्रयावम्भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै। रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम। नाभा॥३८॥

पृथिव्याः समिधानमग्नि२ रायस्पोषाय बृहते हवामहे। इरम्मदम्बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निम्पृतनासु सासहिम्। याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत। ये स्तेना ये च तस्करास्ता२स्ते अग्नेऽपि दधाम्यास्ये। द३ष्ट्राभ्याम्मलिम्लूञ्जम्भ्यैस्तस्करा२ उत। हनूभ्या२स्तेनान्भगवस्ता२स्त्वं खाद सुखादितान्। ये जनेषु मलिम्लवः स्तेनासस्तस्करा वने। ये॥३९॥

कक्षेष्वघायवस्ता२स्ते दधामि जम्भयोः। यो अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः। निन्दाद्यो अस्मान्

दिप्सा॑च्च॒ सर्वं॒ तम्म॑स्म॒सा कु॑रु। सꣳशि॑तं मे॒ ब्रह्म॒ सꣳशि॑तं वीर्यं॑ बलम्॑। सꣳशि॑तं क्ष॒त्रं जि॒ष्णु यस्या॒हमस्मि॑ पु॒रोहि॑तः। उदे॑षाम्बा॒हू अ॑तिर॒मुद्वर्च॒ उदू॒ बलम्॑। क्षि॒णोमि॒ ब्रह्म॑णा॒मित्रा॒नुन्न॑यामि॥४०॥

स्वाꣳ अ॒हम्। दृ॒शा॒नो रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौद्दु॒र्मर्ष॒मायुः॑ श्रि॒ये रु॑चा॒नः। अ॒ग्निर॒मृतो॑ अभव॒द्वयो॑भि॒र्यदे॑नं॒ द्यौरज॑नयत्सु॒रेताः॑। विश्वा॑ रू॒पाणि॒ प्रति॑ मुञ्चते क॒विः प्रासा॑वीद्भ॒द्रं द्वि॒पदे॒ चतु॑ष्पदे। वि नाक॑मख्यत्सवि॒ता वरे॒ण्योऽनु॑ प्र॒याण॑मु॒षसो॒ वि रा॑जति। नक्तो॒षासा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते॒ शिशु॒मेकꣳ॑ समी॒ची। द्यावा॒ क्षामा॑ रु॒क्मः॥४१॥

अ॒न्तर्वि भा॑ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रयन्द्रविणो॒दाः। सु॒प॒र्णोऽसि ग॒रुत्मा॑न्त्रि॒वृत्ते॒ शिरो॑ गाय॒त्रं चक्षुः॒ स्तोम॑ आ॒त्मा साम॑ ते त॒नूर्वा॑मदे॒व्यम्बृ॑हद्रथन्त॒रे प॒क्षौ य॑ज्ञाय॒ज्ञिय॒म्पुच्छं॒ छन्दा॒ꣳस्यङ्गा॑नि॒ धिष्णि॑याः श॒फा॒ यजूꣳ॑षि॒ नाम॑। सु॒प॒र्णोऽसि ग॒रुत्मा॒न्दिवं॑ गच्छ॒ सुवः॑ पत॥४२॥

नाभा॒ वने॒ येन॑ यामि॒ ख्षामा॑ रु॒क्मो॑ऽष्टात्रिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

अग्ने॒ यं य॒ज्ञम॑ध्व॒रं वि॒श्वतः॑ परि॒भूरसि॑। स इद्दे॒वेषु॑

गच्छति। सोम॒ यास्ते॑ मयो॒भुव॑ ऊ॒तयः॒ सन्ति॑ दा॒शुषे॑। ताभि॑र्नोऽवि॒ता भ॑व। अ॒ग्निर्मू॒र्धा भुव॑ः। त्वं नः॑ सोम॒ या ते॒ धामा॑नि। तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यम्भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि। धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त्। अचि॑त्ती॒ यच्च॑कृ॒मा दैव्ये॒ जने॑ दी॒नैर्दक्षैः॒ प्रभू॑ती पूरुष॒त्वता॑॥४३॥

दे॒वेषु॑ च सवित॒र्मानु॑षेषु च॒ त्वं नो॒ अत्र॑ सुवता॒दना॑गसः। चो॒द॒यि॒त्री सू॒नृता॑नां॒ चेत॑न्ती सुमती॒नाम्। य॒ज्ञं द॑धे॒ सर॑स्वती। पावी॑रवी क॒न्या॑ चि॒त्रायुः॒ सर॑स्वती वी॒रप॑त्नी॒ धिय॑ं धात्। ग्नाभि॒रच्छि॑द्रꣳ शर॒णꣳ स॒जोषा॑ दुरा॒धर्षं॑ गृणते॒ शर्म॑ यꣳसत्। पू॒षा गा अन्वे॑तु नः पू॒षा र॑क्ष॒त्वर्व॑तः। पू॒षा वाज॑ꣳ सनोतु नः। शु॒क्रं ते॑ अ॒न्यद्य॑ज॒तं ते॑ अ॒न्यत्॥४४॥

विषु॑रूपे॒ अह॑नी॒ द्यौरि॑वासि। विश्वा॒ हि मा॒या अव॑सि स्वधावो भ॒द्रा ते॑ पूषन्नि॒ह रा॒तिर॑स्तु। ते॑ऽवर्धन्त॒ स्वत॑वसो महित्व॒ना नाक॑ं त॒स्थुरु॒रु च॑क्रिरे॒ सदः॑। विष्णु॒र्यद्धाव॒द्वृष॑णम्मद॒च्युतं॒ वयो॒ न सी॑द॒न्नधि॑ ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये। प्र चि॒त्रम॒र्कं गृ॑ण॒ते तु॒राय॒ मारु॑ताय॒ स्वत॑वसे भरध्वम्। ये सहा॑ꣳसि॒ सह॑सा॒ सह॑न्ते॥४५॥

रेजंते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः। द्यावा नः पृथिवी इमꣳ सिध्रमद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु यच्छताम्। प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वꣳ सदने ऋतस्य। आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातम्महि वां वरूथम्। अग्निꣳ स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम्। हव्या देवेषु नो दधत्। स हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः। अग्निर्धिया समृण्वति। शं नो भवन्तु वाजेवाजे॥४६॥

पूरुषत्वता यजतन्ते अन्यथ्सहन्ते चनोहितोऽष्टौ च॥11॥ [११]

विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पर्यन्नपतेऽपैत समितं या जाता मा नो हिꣳसीद्ध्रुवाऽस्यादित्यङ्गर्भमिन्द्राग्नी रोचनैकादश॥11॥ विष्णोरस्मिन् हव्येति त्वाऽहं धीतिभिर्होत्रा अष्टाचत्वारिꣳशत्॥48॥ विष्णोः क्रमोऽसि स त्वन्नो अग्ने॥ [१२]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि

क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः॥१॥

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वायुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने॥२॥

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासाम्पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमम्॥३॥

वि मध्यमꣳ श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठा- विचाचलिः। विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्राष्ट्रमधि श्रय। अग्रे

बृ॒हन्नु॒षसा॑मू॒र्ध्वो अ॑स्थान्निर्जग्मि॒वान्तम॑सो॒ ज्योति॒षागा॑त्। अ॒ग्निर्भा॒नुना॒ रुश॑ता॒ स्वङ्ग॒ आ जा॒तो विश्वा॒ सद्मा॑न्यप्राः। सीद॒ त्वम्मा॒तुर॒स्याः॥४॥

उ॒पस्थे॒ विश्वा॑न्यग्ने व॒युना॑नि वि॒द्वान्। मैना॑म॒र्चिषा॒ मा तप॑सा॒भि शू॑शुचो॒ऽन्तर॑स्या॒ शु॒क्रज्योति॒र्वि भा॑हि। अ॒न्तर॑ग्ने रु॒चा त्वमु॒खाये॒ सद॑ने॒ स्वे। तस्या॒स्त्वꣳ हर॑सा॒ तप॒ज्जात॑वेदः शि॒वो भ॑व। शि॒वो भू॒त्वा मह्य॑म॒ग्नेऽथो॑ सीद शि॒वस्त्वम्। शि॒वाः कृ॒त्वा दिशः॒ सर्वाः॒ स्वं योनि॑मि॒हास॑दः। ह॒ꣳसः शु॑चि॒षद्वसु॑रन्तरिक्ष॒सद्धोता॑ वेदि॒षदति॑थिर्दुरोण॒सत्। नृ॒षद्व॑र॒सदृ॑त॒सद्व्यो॑म॒सद॒ब्जा गो॒जा ऋ॑त॒जा अ॑द्रि॒जा ऋ॒तम्बृ॒हत्॥५॥

दिव॒मनु॒ वि क्र॑मस्व॒ निर्भ॑क्तः॒ स यन्द्वि॒ष्मो विष्णो॒र्धने॒नाग्ने॑ऽध॒मम॒स्याः शु॑चि॒षथ्योड॑श च॥१॥॥ [१]

दि॒वस्परि॑ प्रथ॒मं ज॑ज्ञे अ॒ग्निर॒स्मद्वि॒तीय॒म्परि॑ जा॒तवे॑दाः। तृ॒तीय॑म॒प्सु नृ॒मणा॒ अज॑स्र॒मिन्धा॑न एनं जरते स्वा॒धीः। वि॒द्मा ते॑ अग्ने त्रे॒धा त्र॒याणि॑ वि॒द्मा ते॒ सद्म॒ विभृ॑तम्पुरु॒त्रा। वि॒द्मा ते॒ नाम॑ पर॒मं गुहा॒ यद्वि॒द्मा तमुत्सं॒ यत॑ आज॒गन्थ॑। स॒मु॒द्रे त्वा॑ नृ॒मणा॑ अ॒प्स्व॑न्तर्नृ॒चक्षा॑ ईधे दि॒वो अ॑ग्न॒ ऊधन्न्॑। तृ॒तीये॑

त्वा॥६॥

रज॑सि तस्थि॒वाꣳस॑मृ॒तस्य॒ योनौ॑ महि॒षा अ॑हिन्वन्न्। अक्र॑न्दद॒ग्निः स्त॒नय॑न्निव॒ द्यौः क्षामा॒ रेरि॑हद्वी॒रुधः॑ सम॒ञ्जन्न्। स॒द्यो ज॑ज्ञा॒नो वि हीमि॒द्धो अख्य॒दा रोद॑सी भा॒नुना॑ भात्य॒न्तः। उ॒शिक्पा॑व॒को अ॑र॒तिः सु॑मे॒धा मर्ते॑ष्व॒ग्निर॒मृतो॒ निधा॑यि। इय॑र्ति धू॒मम॑रु॒षम्भरि॑भ्र॒दुच्छु॒क्रेण॑ शो॒चिषा॒ द्यामिन॑क्षत्। विश्व॑स्य के॒तुर्भुव॑नस्य॒ गर्भ॒ आ॥७॥

रोद॑सी अपृणा॒ज्जाय॑मानः। वी॒डुं चि॒दद्रि॑मभिनत्परा॒यञ्जना॒ यद॒ग्निमय॑जन्त॒ पञ्च॑। श्री॒णामु॑दा॒रो ध॒रुणो॑ रयी॒णाम्म॑नी॒षाणा॒म्प्राप॑ सोम॑गोपाः। वसोः॑ सू॒नुः सह॑सो अ॒प्सु राजा॒ वि भा॒त्यग्र॑ उ॒षसा॑मिधा॒नः। यस्ते॑ अ॒द्य कृ॒णव॑द्भद्रशोचेऽपू॒पं दे॑व घृ॒तव॑न्तमग्ने। प्र तं न॑य प्रत॒रां वस्यो॒ अच्छा॒भि द्यु॒म्नं दे॒वभ॑क्तं यविष्ठ। आ॥८॥

तम्भ॑ज सौश्रव॒सेष्व॑ग्न उ॒क्थउ॑क्थ॒ आ भ॑ज श॒स्यमा॑ने। प्रि॒यः सूर्ये॑ प्रि॒यो अ॒ग्ना भ॑वा॒त्युज्जा॒तेन॑ भि॒नद॒दुज्जनि॑त्वैः। त्वाम॑ग्ने॒ यज॑माना॒ अनु॒ द्यून् विश्वा॒ वसू॑नि दधिरे॒ वार्या॑णि। त्वया॑ स॒ह द्रवि॑णमि॒च्छमा॑ना व्र॒जं गोम॑न्तमु॒शिजो॒ वि व॑व्रुः। दृ॒शा॒नो

रुक्म उर्व्या व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥९॥

तृतीयँ त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥२॥ [२]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिरर्चिभिस्त्वम्। बृहद्भिर्भानुभिर्भासन्मा हिꣳसीस्तनुवा प्रजाः। समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्। आ॥१०॥

अस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः। अभि यः पूरुम् पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः प्रति गृह्णीत भस्मैतत्स्योने कृणुध्वꣳ सुरभावु लोके। तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीर्मातेव पुत्रम्बिभृता स्वेनम्। अप्स्वग्ने सधिष्टव॥११॥

सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम्। गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने

गर्भो॑ अ॒पाम॑सि। प्र॒सद्य॒ भस्म॑ना॒ योनि॑म॒पश्च॑ पृथि॒वीम॑ग्ने। स॒ꣳसृज्य॑ मा॒तृभि॒स्त्वं ज्योति॑ष्मा॒न्पुन॒रास॑दः। पुन॑रा॒सद्य॒ सद॑नम॒पश्च॑ पृथि॒वीम॑ग्ने। शेषे॑ मा॒तुर्यथो॒पस्थे॒ऽन्तर॒स्याꣳ शि॒वत॑मः। पुन॑रू॒र्जा॥१२॥

नि व॑र्तस्व॒ पुन॑रग्न इ॒षायु॑षा। पुन॑र्नः पाहि वि॒श्वतः॑। स॒ह र॒य्या नि व॑र्त॒स्वाग्ने॒ पिन्व॑स्व॒ धार॑या। वि॒श्वप्स्न्या॑ वि॒श्वत॒स्परि॑। पुन॑स्त्वादि॒त्या रु॒द्रा वस॑वः समि॑न्धता॒म्पुन॑र्ब्रह्माणो॑ वसुनीथ य॒ज्ञैः। घृ॒तेन॒ त्वं त॒नुवो॑ वर्धयस्व स॒त्याः स॑न्तु॒ यज॑मानस्य॒ कामाः॑। बोधा॑ नो अ॒स्य वच॑सो यविष्ठ॒ मꣳहि॑ष्ठस्य॒ प्रभृ॑तस्य स्वधावः। पीय॑ति त्वो॒ अनु॑ त्वो गृणाति व॒न्दारु॑स्ते त॒नुवं॑ वन्दे अग्ने। स बो॑धि सूरिर्म॒घवा॑ वसु॒दावा॒ वसु॑पतिः। यु॒यो॒ध्य॑स्मद्वेषाꣳसि॥१३॥

आ तवो॒र्जाऽनु॒ षोड॑श च॥३॥॥ [३]

अपे॑त॒ वीत॒ वि च॑ सर्प॒तातो॒ येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॒ नूत॑नाः। अदा॑दि॒दं य॒मो॑ऽव॒सान॑म्पृथि॒व्या अक्र॑न्नि॒मम् पि॒तरो॑ लो॒कम॑स्मै। अ॒ग्नेर्भस्मा॑स्य॒ग्नेः पुरी॑षमसि सं॒ज्ञान॑मसि काम॒धर॑ण॒म्मयि॑ ते काम॒धर॑णम्भूयात्। सं या वः॑ प्रि॒यास्त॒नुवः॒ सम्प्रि॒या हृ॑दयानि वः। आ॒त्मा वो॑ अस्तु॥१४॥

सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम। अयꣳ सो अग्निर्यस्मिन्त्सोममा सुतं दधे जठरे वावशानः। सहस्रियं वाजमत्यं न सप्तिꣳ ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः। अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाꣳ ऊचिषे धिष्णिया ये। याः परस्ताद्रोचने सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः। अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीषु॥१५॥

अप्सु वा यजत्र। येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः। पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः। जुषन्ताꣳ हव्यमाहुतमनमीवा इषो महीः। इडामग्ने पुरुदꣳसꣳ सनिं गोः शश्वत्तमꣳ हवमानाय साध। स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे। अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्न्॥१६॥

अग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्। चिदसि तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद परिचिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद लोकम्पृण छिद्रम्पृणाथो सीद शिवा त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन्न्। ता अस्य सूददोहसः सोमꣳ श्रीणन्ति पृश्नयः। जन्म देवानां

विशंस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥१७॥

अस्त्वोषधीषु जानन्नष्टाचत्वारिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

समितꣳ सं कल्पेथाꣳ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ। इषमूर्जमभि संवसानौ सं वाम्मनाꣳसि सं व्रता समु चित्तान्याकरम्। अग्ने पुरीष्याधिपा भवा त्वं नः। इषमूर्जं यजमानाय धेहि। पुरीष्यस्त्वमग्ने रयिमान्पुष्टिमाꣳ असि। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः। भवतं नः समनसौ समोकसौ॥१८॥

अरेपसौ। मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टम्मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः। मातेव पुत्रम्पृथिवी पुरीष्यमग्निꣳ स्वे योनावभारुखा। तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु। यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत। तन्नः परषदति द्विषोऽग्ने वैश्वानर स्वाहा। नमः सु ते निर्ऋते विश्वरूपे॥१९॥

अयस्मयं वि चृता बन्धमेतम्। यमेन त्वं यम्या संविदानोत्तमं नाकमधि रोहयेमम्। यत्ते देवी निर्ऋतिरा बबन्ध दाम ग्रीवास्वविचर्त्यम्। इदं ते तद्वि ष्याम्यायुषो न

मध्यादथा जीवः पितुमद्धि प्रमुक्तः। यस्यास्ते अस्याः क्रूर आसञ्जुहोम्येषाम्बन्धानामवसर्जनाय। भूमिरिति त्वा जना विदुर्निर्ऋतिः॥२०॥

इति त्वाहम्परि वेद विश्वतः। असुन्वन्तमयजमानमिच्छ स्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वेषि। अन्यमस्मदिच्छ सा त इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु। देवीमहं निर्ऋतिं वन्दमानः पितेव पुत्रं दसये वचोभिः। विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति सूरी वि चष्टे। निवेशनः संगमनो वसूनां विश्वा रूपाभि चष्टे॥२१॥

शचीभिः। देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे पथीनाम्। सं वरत्रा दधातन निराहावान्कृणोतन। सिञ्चामहा अवटमुद्रिणं वयं विश्वाहादस्तमक्षितम्। निष्कृताहावमवटꣳ सुवरत्रꣳ सुषेचनम्। उद्रिणꣳ सिञ्चे अक्षितम्। सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते पृथक्। धीरा देवेषु सुम्नया। युनक्त सीरा वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह॥२२॥

बीजम्। गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्यः पक्वमायत्। लाङ्गलम्पवीरवꣳ सुशेवꣳ सुमतिस्सरु।

उदित्कृषति गामविम्प्रफर्व्यं च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्। शुनं नः फाला वि तुदन्तु भूमिꣳ शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहान्। शुनम्पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय वरुणाय च। इन्द्रायाग्नये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन सीता मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः। ऊर्जस्वती पयसा पिन्वमानास्मान्त्सीते पयसाभ्यावावृत्स्व॥२३॥

समौकसौ विश्वरूपे विदुर्निर्ऋतिरभि चष्ट इह मित्राय द्वाविꣳशतिश्च॥५॥॥——[५]

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा। मन्दामि बभ्रूणामहꣳ शतं धामानि सप्त च। शतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः। अथा शतक्रत्वो यूयमिममे अगदं कृत। पुष्पावतीः प्रसूवतीः फलिनीरफला उत। अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः। ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुप ब्रुवे। रपाꣳसि विघ्नतीरित रपः॥२४॥

चातयमानाः। अश्वत्थे वो निषदनम्पर्णे वो वसतिः कृता। गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम्। यदहं वाजयन्निमा ओषधीर्हस्त आदधे। आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति

पुरा जीवगृभो यथा। यदोषधयः संगच्छन्ते राजानः समिताविव। विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः। निष्कृतिर्नाम वो माताथा यूयꣳ स्थ संकृतीः। सराः पतत्रिणीः॥२५॥

स्थन यदामयति निष्कृत। अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत। ताः सर्वा ओषधयः संविदाना इदम्मे प्रावता वचः। उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते। धनꣳ सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष। अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन इव व्रजमक्रमुः। ओषधयः प्राचुच्यवुर्यत् किं च तनुवाꣳ रपः। याः॥२६॥

त आतस्थुरात्मानं या आविविशुः परुःपरुः। तास्ते यक्ष्मं वि बाधन्तामुग्रो मध्यमशीरिव। साकं यक्ष्म प्र पत श्येनेन किकिदीविना। साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया। अश्वावतीꣳ सोमवतीमूर्जयन्ती- मुदोजसम्। आ वित्सि सर्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये। याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः। बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वꣳहसः। याः॥२७॥

ओषधयः सोमराज्ञीः प्रविष्टाः पृथिवीमनु। तासां

त्वमस्युत्तमा प्र णो जीवातवे सुव। अवपतन्तीरवदन्दिव ओषधयः परि। यं जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः। याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरम्परागताः। इह संगत्य ताः सर्वा अस्मै सं दत्त भेषजम्। मा वो रिषत्खनिता यस्मै चाहं खनामि वः। द्विपच्चतुष्पदस्माकꣳ सर्वमस्त्वनातुरम्। ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञा। यस्मै करोति ब्राह्मणस्तꣳ राजन्पारयामसि॥२८॥

रपः पत्रिणीर्या अꣳहसो याः खनामि वोऽष्टादश च॥६॥॥ [६]

मा नो हिꣳसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवꣳ सत्यधर्मा जजान। यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम। अभ्यावर्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह। वपां ते अग्निरिषितोऽव सर्पतु। अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यद्यज्ञियम्। तद्देवेभ्यो भरामसि। इषमूर्जमहमित आ॥२९॥

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः। आ नो गोषु विशत्वौषधीषु जहामि सेदिमनिराममीवाम्। अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा

वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि सानसिꣳ रयिम्। ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व॥३०॥

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना। पुत्रः पितरा विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी। ऋतावानम्महिषं विश्वचर्षणिमग्निꣳ सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्णꣳ सप्रथस्तमन्त्वा गिरा दैव्यम्मानुषा युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तꣳ राधसे महे। रातिम्भृगूणामुशिजं कविक्रतुम्पृणक्षि सानसिम्॥३१॥

रयिम्। चितः स्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदत। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम्। भवा वाजस्य संगथे। सं ते पयाꣳसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्ण्यान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवाꣳस्युत्तमानि धिष्व॥३२॥

आ मन्दस्व सानसिमेकान्नचत्वारिꣳशच्च॥७॥ [७]

अ॒भ्य॑स्था॒द्विश्वाः॒ पृत॑ना॒ अरा॑ती॒स्तद॒ग्निरा॑ह॒ तदु॒ सोम॑ आह। बृह॒स्पतिः॑ सवि॒ता तन्म॑ आह पू॒षा मा॑धात्सुकृ॒तस्य॑ लो॒के। यदक्र॑न्दः प्रथ॒मं जाय॑मान उ॒द्यन्त्स॑मु॒द्रादुत वा॒ पुरी॑षात्। श्ये॒नस्य॑ प॒क्षा ह॑रि॒णस्य॑ बा॒हू उप॑स्तुतं॒ जनि॑म॒ तत्ते॑ अर्वन्न्। अ॒पाम्पृ॒ष्ठम॑सि॒ योनि॑र॒ग्नेः स॑मु॒द्रम॒भितः॒ पिन्व॑मानम्। वर्ध॑मानम्म॒हः॥ ३३॥

आ च॒ पुष्क॑रं दि॒वो मात्र॑या व॒रिणा प्र॑थस्व। ब्रह्म॑ जज्ञा॒नम्प्र॑थ॒मम्पु॒रस्ता॒द्वि सी॑म॒तः सु॒रुचो॑ वे॒न आ॑वः। स बु॒ध्निया॑ उप॒मा अ॑स्य वि॒ष्ठाः स॒तश्च॒ योनि॒मस॑तश्च॒ विवः॑। हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भः सम॑वर्त॒ताग्रे॑ भू॒तस्य॑ जा॒तः पति॒रेक॑ आसीत्। स दा॑धार पृथि॒वीं द्यामु॒तेमां कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। द्र॒प्सश्च॑स्कन्द पृथि॒वीमनु॑॥ ३४॥

द्यामि॒मं च॒ योनि॒मनु॒ यश्च॒ पूर्वः॑। तृ॒तीयं॒ योनि॒मनु॑ सं॒चर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑हो॒म्यनु॑ स॒प्त होत्राः॑। नमो॑ अस्तु स॒र्पेभ्यो॒ ये के च॑ पृथि॒वीमनु॑। ये अ॒न्तरि॑क्षे॒ ये दि॒वि तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॒ नमः॑। येऽदो रो॑च॒ने दि॒वो ये वा॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिषु॑। येषा॑म॒प्सु सदः॑ कृ॒तं तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॒ नमः॑। या इष॑वो यातु॒धाना॑नां॒ ये वा॒ वन॒स्पती॒ꣳ

रनु॑। ये वा॑व॒टेषु॒ शेर॑ते॒ तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॒ नमः॑॥३५॥

म॒होऽनु॑ यातु॒धाना॑ना॒मेका॑दश च॥८॥॥ [८]

ध्रु॒वासि॑ ध॒रुणास्तृ॑ता वि॒श्वक॑र्मणा॒ सुकृ॑ता। मा त्वा॑ समु॒द्र उद्व॑धी॒न्मा सु॑प॒र्णोऽव्य॑थमाना पृथि॒वीं दृ॑ꣳह। प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु पृथि॒व्याः पृ॒ष्ठे व्यच॑स्वतीम्प्रथ॑स्वतीम्प्रथो॑-ऽसि पृथि॒व्यसि॒ भूर॑सि॒ भूमि॑र॒स्यदि॑तिरसि वि॒श्वधा॑या॒ विश्व॑स्य॒ भुव॑नस्य ध॒र्त्री पृ॑थि॒वीं य॑च्छ पृथि॒वीं दृ॑ꣳह पृथि॒वीम्मा हि॑ꣳसी॒र्विश्व॑स्मै प्रा॒णाया॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑॥३६॥

च॒रित्रा॑याग्निस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छ॒र्दिषा॒ शंत॑मेन॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द। काण्डा॑त्काण्डात् प्र॒रोह॑न्ती॒ परु॑षःपरुषः॒ परि॑। ए॒वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु स॒हस्रे॑ण श॒तेन॑ च। या श॒तेन॑ प्रत॒नोषि॑ स॒हस्रे॑ण वि॒रोह॑सि। तस्या॑स्ते देवीष्टके वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्। अषा॑ढासि॒ सह॑माना॒ सह॒स्वारा॑ती॒ः सह॑स्वारातीय॒तः सह॑स्व॒ पृत॑ना॒ः सह॑स्व पृतन्य॒तः। स॒हस्र॑वीर्या॑॥३७॥

अ॒सि॒ सा मा॑ जिन्व। मधु॒ वाता॑ ऋताय॒ते मधु॑

क्षरन्ति सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिवꣳ रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाꣳ अस्तु सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञम्मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। तद्विष्णोः परमम्॥३८॥

पदꣳ सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्। ध्रुवासि पृथिवि सहस्व पृतन्यतः। स्यूता देवेभिरमृतेनागाः। यास्ते अग्ने सूर्ये रुच उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। विराट्॥३९॥

ज्योतिरधारयत्सम्राड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्। अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः। युक्ष्वा हि देवहूतमाꣳ अश्वाꣳ अग्ने रथीरिव। नि होता पूर्व्यः सदः। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त॥४०॥

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्निर्वैश्वानरस्य

च। अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान्रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे त्वा रुचे त्वा समित्स्रवन्ति सरितो न धेनाः। अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः। घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्। तस्मिन्त्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यासते हरयः सप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥४१॥

प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विराट्थ्सप्त तीरे चत्वारि च॥९॥॥ [९]

आदित्यं गर्भम्पयसा समञ्जन्त्सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्। परि वृङ्ग्धि हरसा माभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः। इमम्मा हिꣳसीर्द्विपादम्पशूनाꣳ सहस्राक्ष मेध आ चीयमानः। मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वातस्य ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानꣳ सरिरस्य मध्ये। शिशुं नदीनाꣳ हरिमद्रिबुध्नमग्ने मा हिꣳसीः॥४२॥

परमे व्योमन्। इमम्मा हिꣳसीरेकशफम्पशूनां कनिक्रदं वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। अजस्रमिन्दुमरुषम्भुरण्युमग्निमीडे

पूर्वचित्तौ नमोभिः। स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गाम्मा हिꣳसीरदितिं विराजम्। इमꣳ समुद्रꣳ शतधारमुत्सं व्यच्यमानम्भुवनस्य मध्ये। घृतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा॥४३॥

हिꣳसीः परमे व्योमन्। गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वरूत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानाꣳ रजसः परस्मात्। महीꣳ साहस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिꣳसीः परमे व्योमन्। इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचम्पशूनां द्विपदां चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिꣳसीः परमे व्योमन्। उष्ट्रमारण्यमनु॥४४॥

ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। यो अग्निरग्नेस्तपसोऽधि जातः शोचात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि। येन प्रजा विश्वकर्मा व्यानट्तमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु। अजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भात्सा वा अपश्यज्जनितारमग्रे। तया रोहमायन्नुप मेध्यासस्तया देवा देवतामग्र आयन्। शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि

षीद॥४५॥

अग्ने॒ मा हि॑ꣳसी॒रग्ने॒ मोष्ट्र॑मार॒ण्यमनु॑ शर॒भं नव॑ च॥10॥ आ॒दि॒त्यमि॒मन्द्विपाद॑म्म॒युं वात॒स्याश्व॑मि॒ममेक॑शफङ्गौ॒रमज॑स्रङ्गव॒यं वरू॑त्रि॒मवि॑मि॒मामू॑र्णा॒युमुष्ट्रं॑ यो अ॒ग्निर॒ग्नेश्श॑र॒भम्॥॥ [१०]

इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः परि॒ वाजे॑षु भूषथः। तद्वां॑ चेति॒ प्र वी॒र्यम्॑। श्नथ॑द्वृ॒त्रमु॒त स॑नोति॒ वाज॒मिन्द्रा॒ यो अ॒ग्नी सहु॑री सप॒र्यात्। इ॒र॒ज्यन्ता॑ वस॒व्य॑स्य॒ भूरेः॒ सह॑स्तमा॒ सह॑सा वाज॒यन्ता॑। प्र च॑र्ष॒णिभ्यः॑ पृतना॒ हवे॑षु॒ प्र पृ॑थि॒व्या रि॑रिचाथे दि॒वश्च॑। प्र सिन्धु॑भ्यः॒ प्र गि॒रिभ्यो॑ मही॒त्वा प्रेन्द्रा॑ग्नी॒ विश्वा॒ भुव॒नात्य॒न्या। मरु॑तो॒ यस्य॒ हि॥४६॥

क्षये॑ पा॒था दि॒वो वि॑महसः। स सु॑गो॒पात॑मो॒ जनः॑। य॒ज्ञैर्वा॑ यज्ञवाहसो॒ विप्र॑स्य वा मती॒नाम्। मरु॑तः शृणु॒ता हवम्॑। श्रि॒यसे॒ कम्भा॒नुभिः॒ सम्मि॑मिक्षिरे॒ ते र॒श्मिभि॒स्त ऋक्व॑भिः सुखा॒दयः॑। ते वाशी॑मन्त इ॒ष्मिणो॒ अभी॑रवो वि॒द्रे प्रि॒यस्य॒ मारु॑तस्य॒ धाम्नः॑। अव॑ ते॒ हेड॒ उद॑ुत्त॒मम्। कया॑ नश्चि॒त्र आ भु॑वदू॒ती स॒दावृ॑धः॒ सखा॑। कया॒ शचि॑ष्ठया वृ॒ता॥४७॥

को अ॒द्य यु॑ङ्क्ते धु॒रि गा ऋ॒तस्य॒ शिमी॑वतो भा॒मिनो॑ दुर्हृणा॒यून्। आ॒सन्नि॑षून् हृ॒त्स्वसो॑ मयो॒भून् य ए॑षाम्

भृत्यामृणधत्स जीवात्। अग्ने नया देवानाꣳ शं नो भवन्तु वाजेवाजे। अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। वृषा सोम द्युमाꣳ असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे। इमम्मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने॥४८॥

हि वृता म एकादश च॥11॥॥ [११]

अपां त्वेमन्नयं पुरो भुवः प्राची ध्रुवख्यिंतिस्त्र्यविरिन्द्राग्नी मा छन्द आशुस्त्रिवृदग्नेर्भागो-ऽस्येकयेयमेव सा याग्नेः जातानग्निर्वृत्राणि त्रयोदश॥13॥ अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवतातापद्विꣳशत्॥36॥ अपां त्वेमन् हविषा वर्धनेन॥॥ [१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अपां त्वेमन्थ्सादयाम्यपां त्वोद्मन्थ्सादयाम्यपां त्वा भस्मन्थ्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने सादयाम्यर्णवे सदने सीद समुद्रे सदने सीद सलिले सदने सीदापां ख्षये सीदापाꣳ सधिषि सीदापां त्वा सदने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा

पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ सादयाम्यपां त्वा पाथसि सादयामि गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः॥१॥

योनौ पञ्चदश च॥१॥ [१]

अयम्पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपाꣳशु-रुपाꣳशोस्त्रिवृत्त्रिवृतो रथंतरꣳ रथंतराद्वसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्योऽयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य मनो वैश्वकर्मणं ग्रीष्मो मानसस्त्रिष्टुग्ग्रैष्मी त्रिष्टुभ ऐडमैडादन्तर्यामोऽन्तर्यामात् पञ्चदशः पञ्चदशाद्बृहद्बृहतो भरद्वाज ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनः॥२॥

गृह्णामि प्रजाभ्योऽयम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य चक्षुर्वैश्वव्यचसं वर्षाणि चाक्षुषाणि जगती वार्षी जगत्या ऋक्षमृक्षमाच्छु शुक्राथ्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्र ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्य इदमुत्तराथ्सुवस्त श्रोत्रꣳ सौवꣳ शरच्छ्रौत्र्यनुष्टुप्छारद्यनुष्टुभः स्वारꣳ स्वारान्मन्थी मन्थिन एकविꣳश एकविꣳशाद्वैराजं

वैरा॒जाङ्ग॒मद॑ग्निर्॒ऋषिः॑ प्र॒जाप॑तिगृहीतया॥३॥

त्वया॒ श्रोत्रं॑ गृह्णामि प्र॒जाभ्य॑ इ॒यमु॒परि॑ म॒तिस्तस्यै॒ वाङ्गा॒ती हे॑म॒न्तो वा॑च्याय॒नः प॒ङ्क्तिर्॒हे॑म॒न्ती प॒ङ्क्त्यै नि॒धन॑वन्नि॒धन॑वत आग्रय॒ण आ॑ग्रय॒णात्रि॑णवत्रयस्त्रि॒ꣳशौ त्रि॑णवत्रयस्त्रि॒ꣳशाभ्या॑ꣳ शाक्कररैव॒ते शा॑क्कररैव॒ताभ्या॑ं वि॒श्वक॒र्मर्॒षिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॒ वाचं॑ गृह्णामि प्रजाभ्यः॥४॥

त्वया॒ मनौ॑ ज॒मद॑ग्निर्॒ऋषिः॑ प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्रि॒ꣳशच्च॑॥२॥॥ [२]

प्राची॑ दि॒शां व॑स॒न्त ऋ॑तू॒नाम॒ग्निर्दे॒वता॒ ब्रह्म॒ द्रवि॑णं त्रि॒वृथ्स्तोमः॒ स उ॑ पञ्चद॒शव॑र्तनि॒स्त्र्यवि॒र्वयः॑ कृ॒तमया॑नां पुरोवा॒तो वातः॒ सान॑ग॒ ऋषि॑र्दख्षि॒णा दि॒शां ग्री॒ष्म ऋ॑तू॒नामिन्द्रो॑ दे॒वता॑ ख्ष॒त्रं द्रवि॑णम्पञ्चद॒शः स्तोमः॒ स उ॑ सप्तद॒शव॑र्तनिर्दित्य॒वाड्व्य॒स्त्रेताया॑नां दख्षिणाद्वा॒तो वातः॑ सना॒तन॒ ऋषिः॑ प्र॒तीची॑ दि॒शां व॒र्षा ऋ॑तू॒नां विश्वे॑ दे॒वा दे॒वता॒ विट्॥५॥

द्रवि॑णꣳ सप्तद॒शः स्तोमः॒ स उ॑वेकवि॒ꣳशव॑र्तनिस्त्रिव॒थ्सो वयो॑ द्वापरोऽया॑नाम्पश्चाद्वा॒तो वातो॑ऽह॒भून॒ ऋषि॒रुदी॑ची

दि॒शाꣳ श॒रदृ॑तू॒नाम्मि॒त्रावरु॑णौ दे॒वता॑ पु॒ष्टं द्रवि॑णमेकवि॒ꣳशः स्तोमः॒ स उ॑ त्रिण॒वव॑र्तनिस्तुर्य॒वाड्वय॑ आस्क॒न्दो-ऽ या॑नामुत्तराद्वा॒तो वातः॑ प्र॒त्न ऋषि॑रू॒र्ध्वा दि॒शाꣳ हे॑मन्तशिशि॒रावृ॑तू॒नाम्बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॒ वर्चो॒ द्रवि॑णं त्रिण॒वः स्तोमः॒ स उ॑ त्रयस्त्रि॒ꣳशव॑र्तनिः पष्ठ॒वाद्वयो॑ऽभि॒भूरया॑नां विष्वग्वा॒तो वातः॑ सुप॒र्ण ऋषिः॑ पि॒तरः॑ पिताम॒हाः परेऽव॑रे॒ ते नः॑ पान्तु॒ ते नो॑ऽवन्त्व॒स्मिन्ब्रह्म॑न्न॒स्मिन्ख्ष॒त्रे॑ऽस्यामा॒शिष्य॒स्याम्पु॑रो॒धाया॑म॒स्मिन्कर्म॑न्न॒स्यां दे॒वहू॑त्याम्॥६॥

विद्व॑ष्ठ॒वाड्वयो॒ऽष्टावि॑ꣳशतिश्च॥३॥॥ [३]

ध्रु॒वख्षि॑तिर्ध्रु॒वयो॑निर्ध्रु॒वासि॑ ध्रु॒वं योनि॒मा सी॑द सा॒ध्या। उख्य॑स्य के॒तुम्प्र॑थ॒मम्पु॒रस्ता॑द॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। स्वे दख्षे॒ दख्ष॑पिते॒ह सी॑द देव॒त्रा पृ॑थि॒वी बृ॑ह॒ती ररा॑णा। स्वा॒स॒स्था त॒नुवा॒ सं वि॑शस्व पि॒तेवै॑धि सू॒नव॒ आ सु॒शेवा॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। कु॒ला॒यिनी॒ वसु॑मती वयो॒धा र॒यिं नो॑ वर्ध बहु॒लꣳ सु॒वीरम्॑।॥७॥

अपा॑मतिं दुर्म॒तिम्बाध॑माना रा॒यस्पोषे॑ य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्ती॒ सुव॑र्धेहि॒ यज॑मानाय॒ पोष॑म॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑।

अग्नेः पुरीषमसि देवयानी तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः। स्तोमपृष्ठा घृतवती ह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्वाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा। दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी दिशामधिपत्नी भुवनानाम्।॥८॥

ऊर्मिर्द्रप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा। सजूरृतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजू रुद्रैः सजूरादित्यैः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्नये त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा। प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि व्यानम्मे पाहि चक्षुर्म उर्व्या वि भाहि श्रोत्रम्मे श्लोकयापस्पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो वृष्टिमेरय॥९॥

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च॥४॥॥ [४]

त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप्छन्दो दित्यवाड्वयो विराट्छन्दः पञ्चाविर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवत्सो वयः उष्णिहा छन्दस्तुर्यवाड्वयोऽनुष्टुप्छन्दः पष्ठवाड्वयो बृहती छन्द उक्षा वयः सतोबृहती छन्द ऋषभो वयः ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽनड्वान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो बस्तो वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो

विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयोऽ- नाधृष्टं छन्दः सिꣳहो वयश्छदिश्छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दः खत्रं वयो मयंदं छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः॥१०॥

पुरुषो वयष्षड्विꣳशतिश्च॥५॥॥ [५]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टकां दृꣳहतं युवम्। पृष्ठेन द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं च वि बाधताम्॥ विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्भास्वतीꣳ सूरिमतीमा या द्याम्भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृꣳहान्तरिक्षम्मा हिꣳसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय वायुस्त्वाभि पातु मह्या स्वस्त्या छर्दिषा॥११॥

शंतमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। राज्ञ्यसि प्राची दिग्विराडसि दक्षिणा दिक्सम्राडसि प्रतीची दिक्स्वराडस्युदीची दिगधिपत्न्यसि बृहती दिगायुर्मे पाहि प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि व्यानम्मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रम्मे पाहि मनो मे जिन्व वाचम्मे पिन्वात्मानम्मे पाहि

ज्योतिर्मे यच्छ॥१२॥

छ॒र्दिषां॑ पिन्व॒ षट्च॥६॥॥ [६]

मा छन्दः॑ प्र॒मा छन्दः॑ प्रति॒मा छन्दो॑ऽस्री॒विश्छन्दः॑ प॒ङ्क्तिश्छन्द॑ उ॒ष्णिहा॒ छन्दो॑ बृह॒ती छन्दो॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दो॑ वि॒राट्छन्दो॑ गाय॒त्री छन्दस्त्रि॒ष्टुप्छन्दो॒ जग॑ती॒ छन्दः॑ पृथि॒वी छन्दो॒ऽन्तरि॑क्षं॒ छन्दो॒ द्यौश्छन्दः॒ समा॒श्छन्दो॒ नक्ष॑त्राणि॒ छन्दो॒ मन॒श्छन्दो॒ वाक्छन्दः॑ कृ॒षिश्छन्दो॒ हिर॑ण्यं॒ छन्दो॒ गौश्छन्दो॒ऽजा छन्दोऽश्व॒श्छन्दः॑। अ॒ग्निर्दे॒वता॑॥१३॥

वातो॑ दे॒वता॒ सूर्यो॑ दे॒वता॑ च॒न्द्रमा॑ दे॒वता॒ वस॑वो दे॒वता॑ रु॒द्रा दे॒वता॑दि॒त्या दे॒वता॒ विश्वे॑ दे॒वा दे॒वता॑ म॒रुतो॑ दे॒वता॒ बृह॒स्पति॑र्दे॒वतेन्द्रो॑ दे॒वता॒ वरु॑णो दे॒वता॑ मू॒र्धासि॒ राड्ध्रु॒वासि॑ ध॒रुणा॑ य॒न्त्र्यसि॒ यमि॑त्री॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ कृ॒ष्यै त्वा॒ क्षेमा॑य त्वा॒ यन्त्री॒ राड्ध्रु॒वासि॒ धर॑णी ध॒र्त्र्यसि॒ धरि॒त्र्यायु॑षे त्वा॒ वर्च॑से॒ त्वौज॑से त्वा॒ बला॑य त्वा॥१४॥

दे॒वताऽऽयु॑षे त्वा॒ षट्च॥७॥॥ [७]

आ॒शुस्त्रि॒वृद्वा॒न्तः प॑ञ्चद॒शो व्यो॑म सप्तद॒शः प्रतू॑र्तिरष्टाद॒शस्तपो॑

नवद॒शो॑ऽभिव॒र्तः स॑वि॒ꣳशो ध॒रुण॑ एकवि॒ꣳशो वर्चो॑ द्वावि॒ꣳशः स॒म्भर॑णस्त्रयोवि॒ꣳशो योनि॑श्चतुर्वि॒ꣳशो गर्भाः॑ पञ्चवि॒ꣳश ओज॑स्त्रिण॒वः क्रतु॑रेकत्रि॒ꣳशः प्र॑ति॒ष्ठा त्र॑यस्त्रि॒ꣳशो ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टप॑ं चतुस्त्रि॒ꣳशो नाक॑ः षट्त्रि॒ꣳशो वि॑व॒र्तो॑ऽष्टाचत्वारि॒ꣳशो ध॒र्त्रश्च॑तुष्टो॒मः॥१५॥

आ॒शुः स॒प्तत्रि॑ꣳशत्॥८॥॥ [८]

अ॒ग्नेर्भा॒गो॑ऽसि दी॒क्षाया॒ आधि॑पत्य॒म्ब्रह्म॑ स्पृ॒तं त्रि॒वृथ्स्तोम॒ इन्द्र॑स्य भा॒गो॑ऽसि॒ विष्णो॒राधि॑पत्यं क्ष॒त्रꣳ स्पृ॒तम्प॑ञ्चद॒शः स्तोमो॑ नृ॒चक्ष॑साम्भा॒गो॑ऽसि धा॒तुराधि॑पत्यं ज॒नित्रꣳ॑ स्पृ॒तꣳ स॑प्तद॒शः स्तोमो॑ मि॒त्रस्य॑ भा॒गो॑ऽसि॒ वरु॑ण॒स्याधि॑पत्यं दि॒वो वृ॒ष्टिर्वाता॑ः स्पृ॒ता ए॑कवि॒ꣳशः स्तोमोऽदि॑त्यै भा॒गो॑ऽसि पू॒ष्ण आधि॑पत्य॒मोज॑ः स्पृ॒तं त्रि॑ण॒वः स्तोमो॒ वसू॑नाम्भा॒गो॑ऽसि॥१६॥

रु॒द्राणा॒माधि॑पत्यं॒ चतु॑ष्पाथ्स्पृ॒तं च॑तुर्वि॒ꣳशः स्तोम॑ आदि॒त्याना॑ं भा॒गो॑ऽसि म॒रुता॒माधि॑पत्यं॒ गर्भा॑ः स्पृ॒ताः प॑ञ्चवि॒ꣳशः स्तोमो॑ दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्भा॒गो॑ऽसि॒ बृह॒स्पते॒राधि॑पत्यꣳ स॒मीची॒र्दिश॑ः स्पृ॒ताश्च॑तुष्टो॒मः स्तोमो॒ यावा॑नाम्भा॒गो॑-ऽस्ययावा॑ना॒माधि॑पत्यम्प्र॒जाः स्पृ॒ताश्च॑तुश्चत्वारि॒ꣳशः स्तोम॑

ऋभूणाम्भागोऽसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यम्भूतं निशान्तꣳ स्पृतं त्रयस्त्रिꣳशः स्तोमः॥१७॥

वसूनां भागोऽसि षट्त्वारिꣳशच्च॥९॥ [९]

एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिः ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यन्त भूतानाम्पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरा- सीन्नवभिरस्तुवत पितरोऽसृज्यन्तादितिरधिपत्न्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवो- ऽसृज्यन्तार्तवोऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत मासा असृज्यन्त संवथ्सरोऽधिपतिः॥१८॥

आसीत्पञ्चदशभिरस्तुवत रुष्त्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्स पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासी- न्नवदशभिरस्तुवत शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकविꣳशत्यास्तुवतै पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत्त्रयोविꣳशत्यास्तुवत रुष्द्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविꣳशत्यास्तुवतार पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत्सप्तविꣳशत्यास्तुवत द्यावापृथिवी वि॥१९॥

ऐ॒तां॒ वस॑वो रु॒द्रा आ॑दि॒त्या अनु॒ व्या॑य॒न्तेषा॒माधि॑पत्यमासी॒न्नव
वन॒स्पत॑योऽसृज्यन्त॒ सोमोऽ- धि॑पतिरासी॒देक॑त्रिꣳशतास्तुवत
प्र॒जा अ॑सृज्यन्त॒ यावा॑नां॒ चाया॑वानां॒ चाधि॑पत्यमासी॒त्त्रय॑स्त्रिꣳशत
भू॒तान्य॑शाम्यन्प्र॒जाप॑तिः परमे॒ष्ठ्यधि॑पतिरासीत्॥२०॥

सं॒ व॒थ्स॒रोऽधि॑पति॒र्वि पञ्च॑त्रिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

इ॒यमे॒व सा या प्र॑थ॒मा व्यौच्छ॑द॒न्तर॒स्यां च॑रति॒ प्रवि॑ष्टा।
व॒धूर्ज॑जान नव॒गज्जनि॑त्री॒ त्रय॑ एनाम्महि॒मानः॑ सचन्ते॥
छन्द॑स्वती उ॒षसा॒ पेपि॑शाने समा॒नं योनि॒मनु॑ सं॒चर॑न्ती।
सूर्य॑पत्नी॒ वि च॑रतः प्रजान॒ती के॒तुं कृ॑ण्वा॒ने अ॒जरे॒
भूरि॑रेतसा॥ ऋ॒तस्य॒ पन्था॒मनु॑ ति॒स्र आगु॒स्त्रयो॑ घ॒र्मासो॒
अनु॒ ज्योति॒षागुः॑। प्र॒जामेका॒ रख्ष॒त्यूर्ज॒मेका॑॥२१॥

व्र॒तमेका॑ रख्षति देवयू॒नाम्॥ च॒तु॒ष्टो॒मो अ॑भव॒द्या
तु॒रीया॑ य॒ज्ञस्य॑ प॒ख्षावृ॑षयो॒ भव॑न्ती। गा॒य॒त्रीं त्रि॒ष्टुभं॒
जग॑तीमनु॒ष्टुभ॑म्बृ॒हद॒र्कं यु॑ञ्जा॒नाः सुव॒राभ॑रन्नि॒दम्॥
प॒ञ्चभि॑र्धा॒ता वि द॑धावि॒दं यत्तासा॒ꣳ स्वसॄ॑रजनय॒त्पञ्च॑पञ्च।
तासा॑मु यन्ति प्रय॒वेण॒ पञ्च॒ नाना॑ रू॒पाणि॒ क्रत॑वो॒
वसा॑नाः॥ त्रि॒ꣳशथ्स्वसा॑र॒ उप॑ यन्ति निष्कृ॒तꣳ स॑मा॒नं
के॒तुम्प्र॑तिमु॒ञ्चमा॑नाः।॥२२॥

ऋतू२स्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्येछन्दसः परि यन्ति भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति मुञ्चते नभो रात्री देवी सूर्यस्य व्रतानि। वि पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या उपस्थे। एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान गर्भम्महिमानमिन्द्रम्। तेन दस्यून्व्यसहन्त देवा हन्तासुराणामभवच्छचीभिः। अनानुजामनुजाम्मामकर्त सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत्। भूयासम्॥२३॥

अस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त। अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा आष्ट प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम्। भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त। पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गाम्पञ्चनाम्नीमृतवोऽनु पञ्च। पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृप्ताः समानमूर्ध्वीरभि लोकमेकम्॥२४॥

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूषुष्यपामेका महिमानम्बिभर्ति। सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैकां नि यच्छति। या प्रथमा व्यौच्छत्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः पयस्वती धुक्ष्वोत्तरामुत्तरा२ समाम्। शुक्रर्षभा नभसा ज्योतिषागाद्विश्वरूपा शबलीरग्निकेतुः। समानमर्थ३

स्वप॒स्यमा॑ना॒ बिभ्र॑ती ज॒रामज॑र उष॒ आगाः॑। ऋ॒तू॒नाम्पत्नी॑ प्रथ॒मेयमागा॒दह्ना॑ नेत्री ज॑नि॒त्री प्र॒जानाम्॑। एका॑ स॒ती ब॑हु॒धोषो॒ व्यु॑च्छ॒स्यजी॑र्णा॒ त्वं ज॑रयसि॒ सर्व॑म॒न्यत्॥२५॥

ऊर्ज॒मेका॑ प्रतिमु॒ञ्चमा॑ना भूयास॒मेकं॒ पत्न्येका॒न्नवि॑ꣳश॒तिश्च॑॥11॥॥ [११]

अग्ने॑ जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्ना॒न्प्रत्यजा॑ताञ्जातवेदो नुदस्व। अ॒स्मे दी॑दिहि सु॒मना॒ अहे॑ड॒न्तव॑ स्या॒ꣳ शर्म॑न्त्रि॒वरू॑थ उ॒द्भित्। सह॑सा जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्ना॒न्प्रत्यजा॑ताञ्जातवेदो नुदस्व। अधि॑ नो ब्रूहि सुमन॒स्यमा॑नो व॒यꣳ स्या॑म॒ प्र णु॑दा नः स॒पत्ना॑न्। च॒तु॒श्च॒त्वारि॒ꣳशः स्तोमो॒ वर्चो॒ द्रवि॑णꣳ षोड॒शः स्तोम॒ ओजो॒ द्रवि॑णम्पृथि॒व्याः पुरी॑षमसि॥२६॥

अप्सो॒ नाम॑। एव॒श्छन्दो॒ वरि॑व॒श्छन्दः॑ श॒म्भूश्छन्दः॑ परि॒भूश्छन्द॑ आ॒च्छच्छन्दो॒ मन॒श्छन्दो॒ व्यच॒श्छन्दः॒ सिन्धु॒श्छन्दः॑ समु॒द्रं छन्दः॑ सलि॒लं छन्दः॑ सं॒यच्छन्दो॑ वि॒यच्छन्दो॑ बृ॒हच्छन्दो॑ रथंत॒रं छन्दो॑ निका॒यश्छन्दो॑ विव॒धश्छन्दो॒ गिर॒श्छन्दो॒ भ्रज॒श्छन्दः॑ स॒ष्टुप्छन्दो॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दः॑ क॒कुच्छन्दस्त्रिक॒कुच्छन्दः॑ का॒व्यं छन्दो॑ऽङ्कु॒पं छन्दः॑॥२७॥

प॒दप॑ङ्क्तिश्छन्दो॒ऽक्ष॒रप॑ङ्क्तिश्छन्दो॑ विष्टा॒रप॑ङ्क्तिश्छन्दः॑

ख्षुरो भृज्वाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः पख्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो विष्पर्धाश्छन्दश्छदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दोऽङ्काङ्कं छन्दः॥२८॥

अस्यङ्कपञ्छन्दस्त्रयस्त्रिꣳशच्च॥12॥॥ [१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्द्रविणस्युर्विपन्यया। समिद्धः शुक्र आहुतः॥ त्वꣳ सोमासि सत्पतिस्त्वꣳ राजोत वृत्रहा। त्वम्भद्रो असि क्रतुः॥ भद्रा ते अग्ने स्वनीक सदृग्घोरस्य सतो विषुणस्य चारुः। न यत्ते शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने सहसिन्नीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य।॥२९॥

रुशद्दृशे ददृशे नक्तया चिदरूखिषतं दृश आ रूपे अन्नम्। सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाꣳ आयजिष्ठः स्वस्ति। अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि। स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव। यथ्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा होतर्मनुषः॥३०॥

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि। एवानो अद्य समना समानानुशन्नग्न उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारꣳ रत्नधातमम्॥ वृषा सोम द्युमाꣳ असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे॥ सान्तपना इदꣳ हविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन। युष्माकोती रिशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो दुर्हृणायुस्तिरः सत्यानि मरुतः॥३१॥

जिघाꣳसात्। द्रुहः पाशम्प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा हन्तना तम्। संवथ्सरीणा मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु। तँऽस्मत्पाशान्प्र मुञ्चन्त्वꣳहसः सांतपना मदिरा मादयिष्णवः। पिप्रीहि देवाꣳ उशतो यविष्ठ विद्वाꣳ ऋतूꣳरृतुपते यजेह। ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्ने त्वꣳ होतॄणामस्यायजिष्ठः। अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः पावक॥३२॥

शोचे वेष्ट्वꣳ हि यज्वा। ऋता यजासि महिना वि यद्दूरहव्या वह यविष्ठ या ते अद्य। अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥ गयस्फानो अमीवहा

व॑सुवित्पुष्टिवर्धनः। सुमित्रः सोम नो भव। गृहमेधास आ गत मरुतो मापं भूतन। प्रमुञ्चन्तो नो अꣳहसः। पूर्वीभिर्हि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम्। महोभिः॥३३॥

चर्षणीनाम्। प्र बुध्नियां ईरते वो महाꣳसि प्र णामानि प्रयज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियं दम्यम्भागमेतं गृहमेधीयम्मरुतो जुषध्वम्। उप यमेति युवतिः सुदख्षं दोषा वस्तोर्हविष्मती घृताची। उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः। इमो अग्ने वीततमानि हव्याजस्रो वख्षि देवताति मच्छ। प्रति न ईꣳ सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः शर्धो मारुतमनर्वाणꣳ रथेशुभम्॥३४॥

कण्वा अभि प्र गायत। अत्यासो न ये मरुतः स्वञ्चो यख्षदृशो न शुभयन्त मर्याः। ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न प्रक्रीडिनः पयोधाः। प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे। ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयम्महित्वम्पनयन्त धूतयः। उपह्वरेषु यदचिध्वं यियिं वय इव मरुतः केन॥३५॥

चित्पथा। श्रोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुख्षता

मधु॑वर्ण॒मर्च॑ते। अ॒ग्निम॑ग्नि॒ꣳ हवी॑मभिः॒ सदा॑ हवन्त वि॒श्पतिम्॑। ह॒व्य॒वाह॑म्पुरुप्रि॒यम्। तꣳ हि शश्व॑न्त॒ ईड॑ते स्रु॒चा दे॒वं घृ॑त॒श्चुता॑। अ॒ग्निꣳ ह॒व्याय॒ वोढ॑वे। इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः श्नथ॑द्वृ॒त्रमिन्द्र॑ं वो वि॒श्वत॒स्परीन्द्र॑ं नरो॒ विश्व॑कर्मन् ह॒विषा॑ वावृधा॒नो विश्व॑कर्मन् ह॒विषा॒ वर्ध॑नेन॥३६॥

सूर्य॑स्य॒ मनु॑षो मरुतः॒ पाव॑क॒ महो॑भी रथे॒शुभ॑ं केन॒ षड्त्वारिꣳशच्च॥13॥॥——[१३]

र॒श्मिर॑सि॒ राज्य॑स्य॒यं पु॒रो हरि॑केशो॒ऽग्निर्मू॒र्धेन्द्रा॒ग्निभ्या॑ं बृह॒स्पति॑र्भूय॒स्कृद॑स्य॒ग्निना॑ विश्वा॒षाड्वि॒जाप॑ति॒र्मन॑सा॒ कृत्ति॑का॒ मधु॑श्च स॒मिद्दि॒शान्द्वाद॑श॥12॥ र॒श्मिर॑सि॒ प्रति॑ धे॒नुर्मसि स्तनयित्नु॒सनि॑रस्यादि॒त्याना॑ꣳ स॒प्तत्रिꣳशत्॥37॥ र॒श्मिर॑सि॒ को अ॒द्य यु॑ङ्क्ते॥॥——[१४]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

र॒श्मिर॑सि॒ रुषया॑य त्वा॒ रुषयं॑ जिन्व॒ प्रेति॑रसि॒ धर्मा॑य त्वा॒ धर्मं॑ जि॒न्वान्वि॑तिरसि दि॒वे त्वा॒ दिवं॑ जिन्व सं॒धिर॑स्य॒न्तरि॑क्षाय त्वा॒न्तरि॑क्षं जिन्व प्रति॒धिर॑सि पृथि॒व्यै त्वा॑ पृथि॒वीं जि॑न्व विष्ट॒म्भो॑ऽसि॒ वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टिं॑ जिन्व प्र॒वास्यह्ने॒ त्वाह॑र्जिन्वानु॒वासि॒ रात्रि॑यै त्वा॒ रात्रिं॑

जिन्वो॒शिग॑सि॥१॥

वसु॑भ्यस्त्वा॒ वसू॑ञ्जिन्व प्रके॒तो॑ऽसि रु॒द्रेभ्य॑स्त्वा रु॒द्राञ्जि॑न्व सुदी॒तिर॑स्यादि॒त्येभ्य॑स्त्वाऽऽदि॒त्याञ्जि॒न्वौजो॑ऽसि पि॒तृभ्य॑स्त्वा पि॒तॄञ्जि॑न्व॒ तन्तु॑रसि प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जा जि॑न्व पृतना॒षाड॑सि प॒शुभ्य॑स्त्वा प॒शूञ्जि॑न्व रे॒वद॒स्योष॑धीभ्य॒स्त्वौष॑धीर्जिन्वाभि॒जिद॑सि यु॒क्तग्रा॒वेन्द्रा॑य॒ त्वेन्द्रं॑ जि॒न्वाधि॑पतिरसि प्रा॒णाय॑॥२॥

त्वा॒ प्रा॒णं जि॑न्व य॒न्तास्य॑पा॒नाय॑ त्वापा॒नं जि॑न्व स॒ꣳसर्पो॑ऽसि॒ चख्षु॑षे त्वा॒ चख्षु॑र्जिन्व वयो॒धा अ॑सि॒ श्रोत्रा॑य त्वा॒ श्रोत्रं॑ जिन्व त्रि॒वृद॑सि प्र॒वृद॑सि सं॒वृद॑सि वि॒वृद॑सि सꣳरो॒हो॑ऽसि नीरो॒हो॑ऽसि प्ररो॒हो॑ऽस्यनुरो॒हो॑ऽसि वसु॒को॑ऽसि॒ वेष॑श्रिरसि॒ वस्य॑ष्टिरसि॥३॥

उ॒शिग॑सि प्रा॒णाय॒ त्रिच॑त्वारिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

राज्ञ्य॑सि॒ प्राची॒ दिग्वस॑वस्ते दे॒वा अधि॑पतयो॒ऽग्निर्हे॑ती॒नाम्प्र॑तिध॒र्ता त्रि॒वृत्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्याꣳ श्र॑य॒त्वाज्य॑मु॒क्थ- मव्य॑थयथ्स्तभ्नातु रथंत॒रꣳ साम॒ प्रति॑ष्ठित्यै वि॒राड॑सि दख्षि॒णा दिग्रु॒द्रास्ते॑ दे॒वा अधि॑पतय॒

इन्द्रो॑ हेती॒नाम्प्र॑तिध॒र्ता प॑ञ्चद॒शस्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्या२ श्र॑यतु प्रउ॑गमु॒क्थमव्य॑थयथ्स्तभ्नातु बृ॒हथ्साम॒ प्रति॑ष्ठित्यै स॒म्राडसि प्र॒तीची॒ दिक्॥४॥

आ॒दि॒त्यास्ते॑ दे॒वा अधि॑पतयः॒ सोमो॑ हेती॒नाम्प्र॑तिध॒र्ता स॑प्तद॒शस्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्या२ श्र॑यतु मरुत्व॒तीय॑मु॒क्थ-मव्य॑थयथ्स्तभ्नातु वैरू॒प२ साम॒ प्रति॑ष्ठित्यै स्व॒राड॒स्युदी॑ची॒ दिग्विश्वे॑ ते दे॒वा अधि॑पतयो॒ वरु॑णो हेती॒नाम्प्र॑तिध॒र्तैक॑-वि॒ँ२शस्त्वा॒ स्तोमः॑ पृथि॒व्या२ श्र॑यतु॒ निष्के॑वल्यमु॒क्थमव्य॑थयथ्स वैरा॒ज२ साम॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अधि॑पत्न्यसि बृह॒ती दिङ्म॒रुत॑स्ते दे॒वा अधि॑पतयः॥५॥

बृह॒स्पति॑र्हेती॒नाम्प्र॑तिध॒र्ता त्रि॑णवत्रयस्त्रि॒ँ२शौ त्वा॒ स्तोमौ॑ पृथि॒व्या२ श्र॑यतां वैश्वदेवाग्निमारु॒ते उ॒क्थे अव्य॑थयन्ती स्तभ्नीता२ शाक्कररैव॒ते साम॑नी॒ प्रति॑ष्ठित्या अ॒न्तरि॑क्षा॒यर्ष॑यस्त्वा प्रथम॒जा दे॒वेषु॑ दि॒वो मात्र॑या वरि॒णा प्र॑थन्तु विध॒र्ता चा॒यमधि॑पतिश्च॒ ते त्वा॒ सर्वे॑ संविदा॒ना नाक॑स्य पृ॒ष्ठे सु॑व॒र्गे लो॒के यज॑मानं च सादयन्तु॥६॥

प्र॒तीची॒ दिङ्म॒रुत॑स्ते दे॒वा अधि॑पतयश्चत्वारि॒ँ२शच्च॑॥२॥॥ [२]

अ॒यम्पु॒रो हरि॑केशः॒ सूर्य॑रश्मि॒स्तस्य॑ रथगृ॒त्स्मश्च॒ रथौ॑जाश्च सेनानिग्राम॒ण्यौ॑ पुञ्जिकस्थ॒ला च॑ कृतस्थ॒ला चा॑प्स॒रसौ॑ यातु॒धाना॑ हे॒ती रक्षा॑ꣳसि॒ प्रहे॑तिर॒यं द॑क्षि॒णा वि॒श्वक॑र्मा॒ तस्य॑ रथस्व॒नश्च॒ रथ॑चित्रश्च सेनानिग्राम॒ण्यौ॑ मेन॒का च॑ सहज॒न्या चा॑प्स॒रसौ॑ द॒ङ्ग्वः॑ प॒शवो॑ हे॒तिः पौरु॑षेयो व॒धः प्रहे॑तिर॒यम्प॒श्चाद्वि॒श्वव्य॑चा॒स्तस्य॒ रथ॑प्रोत॒श्चास॑मरथश्च सेनानिग्राम॒ण्यौ॑ प्र॒म्लोच॑न्ती च॥७॥

अ॒नु॒म्लोच॑न्ती चाप्स॒रसौ॑ स॒र्पा हे॒तिर्व्या॒घ्राः प्रहे॑तिर॒यमु॑त्त॒राथ्सं॒ सेन॒जिच्च॑ सु॒षेण॑श्च सेनानिग्राम॒ण्यौ॑ वि॒श्वाची॑ च घृ॒ताची॑ चाप्स॒रसा॒वापो॑ हे॒तिर्वात॒ः प्रहे॑तिर॒यमु॒पर्य॒र्वाग्व॑सु॒स्तस्य॒ तार्क्ष्य॒श्चारि॑ष्टनेमिश्च सेनानिग्राम॒ण्या॑- वु॒र्वशी॑ च पू॒र्वचि॑त्तिश्चाप्स॒रसौ॑ वि॒द्युद्धे॒तिर॑व॒स्फूर्ज॒न्प्रहे॑ति॒स्तेभ्यो॒ नम॒स्ते नो॑ मृडयन्तु॒ ते यम्॥८॥

द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॒ तं वो॒ जम्भे॑ दधाम्या॒योस्त्वा॒ सद॑ने सादया॒म्यव॑तश्छा॒यायां॒ नमः॑ समु॒द्राय॒ नमः॑ समु॒द्रस्य॒ चख्ष॑से परमे॒ष्ठी त्वा॑ सादयतु दि॒वः पृ॒ष्ठे व्यच॑स्वतीम्प्रथ॑स्वतीं वि॒भूम॑तीम्प्र॒भूम॑तीम्परि॒भूम॑तीं॒ दिवं॑ यच्छ॒ दिवं॑ दृꣳह॒ दिव॒म्मा

हिꣳसी॒र्विश्व॑स्मै प्रा॒णाया॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ च॒रित्रा॑य॒ सूर्य॑स्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छ॒र्दिषा॒ शंत॑मेन॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द। प्रोथ॒दश्वो॒ न यव॑से अवि॒ष्यन् य॒दा म॒हः सं॒वर॑णा॒द्व्यस्था॑त्। आद॑स्य॒ वातो॒ अनु॑ वाति शो॒चिरध॑ स्म ते॒ व्रज॑नं कृ॒ष्णम॑स्ति॥९॥

प्र॒म्लोच॑न्ती च॒ यꣳ स्व॒स्त्याष्टावि॑ꣳशतिश्च॥३॥॥ [३]

अ॒ग्निर्मू॒र्धा दि॒वः क॒कुत्पतिः॑ पृथि॒व्या अ॒यम्। अ॒पाꣳ रेताꣳ॑सि जिन्वति॥ त्वाम॑ग्ने॒ पुष्क॑रा॒दध्यथ॑र्वा॒ निर॑मन्थत। मू॒र्ध्नो विश्व॑स्य वा॒घतः॑॥ अ॒यम॒ग्निः स॑ह॒स्रिणो॒ वाज॑स्य श॒तिन॒स्पतिः॑। मू॒र्धा क॒वी र॑यी॒णाम्॥ भुवो॑ य॒ज्ञस्य॒ रज॑सश्च ने॒ता यत्रा॑ नि॒युद्भिः॒ सच॑से शि॒वाभिः॑। दि॒वि मू॒र्धानं॑ दधिषे सुव॒र्षां जि॒ह्वाम॑ग्ने चकृषे हव्य॒वाहम्॑॥ अबो॑ध्य॒ग्निः स॒मिधा॒ जना॑नाम्॥१०॥

प्रति॑ धे॒नुमि॑वाय॒तीमु॒षासम्॑। य॒ह्वा इ॑व॒ प्र व॒यामु॒ज्जिहा॑नाः॒ प्र भा॒नवः॑ सिस्रते॒ नाक॒मच्छ॑। अवो॑चाम क॒वये॒ मेध्या॑य॒ वचो॑ व॒न्दारु॑ वृष॒भाय॒ वृष्णे॑। गवि॑ष्ठिरो॒ नम॑सा॒ स्तोम॑म॒ग्नौ दि॒वीव॑ रु॒क्ममु॒र्व्यञ्च॑मश्रेत्। जन॑स्य गो॒पा अ॑जनिष्ट॒ जागृ॑विर॒ग्निः

सुदख्षः सुविताय नव्यसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्ने अङ्गिरसः॥११॥

गुहा हितमन्वविन्दञ्छिश्रियाणं वनेवने। स जायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य केतुम्प्रथमम्पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः सरथꣳ स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्ष्वु जन्तवः। शोचिष्केशम्पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोढवे। सखायः सं वः सम्यञ्चमिषम्॥१२॥

स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते। सꣳसमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर। एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमा हुवे। प्रियं चेतिष्ठमरतिꣳ स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्। स योजते अरुषो विश्वभोजसा स दुद्रवत्स्वाहुतः। सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी॥१३॥

वसूनां देवꣳ राधो जनानाम्। उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य मीढुषः। उद्धूमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः। अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो। अस्मे

धेहि जातवेदो महि श्रवः। स इधानो वसुष्कविरग्निरीडेन्यो गिरा। रेवदस्मभ्यम्पुर्वणीक दीदिहि। रक्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः। स तिग्मजम्भ॥१४॥

रक्षसो दह प्रति। आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम्। यद्ध स्या ते पनीयसी समिद्दीदयति द्यवीषꣳ स्तोतृभ्य आ भर। आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते। सुश्चन्द्र दस्म विश्पते हव्यवाट्तुभ्यꣳ हूयत इषꣳ स्तोतृभ्य आ भर। उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि। उतो न उत्पुपूर्याः॥१५॥

उक्थेषु शवसस्पत इषꣳ स्तोतृभ्य आ भर। अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रꣳ हृदिस्पृशम्। ऋध्यामा त ओहैः। अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः। रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ। आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेम। प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः। एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ्॥१६॥

सुवर्न ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः। अग्निꣳ होतारम्मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुꣳ सहसो जातवेदसम्। विप्रं न जातवेदसम्। य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा।

घृ॒तस्य॒ विभ्रा॑ष्टि॒मनु॑ शु॒क्रशो॑चिष आ॒जुह्वा॑नस्य स॒र्पिषः॑। अग्ने॒ त्वन्नो॒ अन्त॑मः। उ॒त त्रा॒ता शि॒वो भ॑व वरू॒थ्यः॑। तं त्वा॑ शोचिष्ठ दीदिवः। सु॒म्नाय॑ नू॒नमी॑महे॒ सखि॑भ्यः। वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्रवाः। अच्छा॑ नख्षि द्यु॒मत्त॑मो र॒यिं दाः॑॥१७॥

जना॑ना॒मङ्गि॑रस॒ इषꣳ॑ सु॒शमी॑ तिग्मजम्भ पुपूर्या अ॒र्वाङ्वसु॑श्रवाः॒ पञ्च॑ च॥४॥॥—[४]

इ॒न्द्रा॒ग्निभ्यां॑ त्वा स॒युजा॑ यु॒जा यु॑नज्म्याघा॒राभ्यां॒ तेज॑सा॒ वर्च॑सो॒क्थेभिः॒ स्तोमे॑भि॒श्छन्दो॑भी र॒य्यै पोषा॑य सजा॒ताना॑म्मध्यम॒स्थेया॑य॒ मया॑ त्वा स॒युजा॑ यु॒जा यु॑नज्म्य॒म्बा दु॒ला नि॑त॒त्निर॒भ्रय॑न्ती मे॒घय॑न्ती व॒र्षय॑न्ती चुपु॒णीका॒ नामा॑सि प्र॒जाप॑तिना त्वा॒ विश्वा॑भिर्धी॒भिरुप॑ दधामि पृथि॒व्यु॑दपु॒रमन्ने॑न वि॒ष्टा म॑नु॒ष्या॑स्ते गो॒प्तारो॒ऽग्निर्विय॑त्तोऽस्यां॒ ताम॒हम्प्र प॑द्ये॒ सा॥१८॥

मे॒ शर्म॑ च॒ वर्म॑ चा॒स्त्वधि॑द्यौर॒न्तरि॑ख्ष॒म्ब्रह्म॑णा वि॒ष्टा म॒रुत॑स्ते गो॒प्तारो॑ वा॒युर्विय॑त्तोऽस्यां॒ ताम॒हम्प्र प॑द्ये॒ सा मे॒ शर्म॑ च॒ वर्म॑ चास्तु॒ द्यौरप॑राजिता॒मृते॑न वि॒ष्टादि॒त्यास्ते॑ गो॒प्तारः॒ सूर्यो॒ विय॑त्तोऽस्यां॒ ताम॒हम्प्र प॑द्ये॒ सा मे॒ शर्म॑ च॒

वर्म चास्तु॥१९॥

साऽष्टाचत्वारिꣳशच्च॥५॥॥ [५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपतिर्-विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी तेऽधिपतिः पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युत्सनिः॥२०॥

असि स्तनयित्नुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्नेर्यान्यसि देवानामग्नेयान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षयान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा यशसि तेजोदां त्वा तेजसि पयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि

तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥२१॥

विद्युथ्सनिर्द्युत्वैकान्नत्रिꣳशच्च॥६॥॥ [६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्ध्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्त सीदाप्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि व्यानम्मे॥२२॥

पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्ने यत्ते परꣳ हृन्नाम तावेहि सꣳरभावहै पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्ने यावा अयावा एवा ऊमाः सब्दः सगरः सुमेकः॥२३॥

व्यानम्मे द्वात्रिꣳशच्च॥७॥॥ [७]

अग्निना विश्वाषाट्थ्सूर्येण स्वराट्क्त्वा शचीपतिर्ऋषभेण त्वष्टा यज्ञेन मघवान्दख्षिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्द्येन तनूधा अन्नेन गयः पृथिव्यासनोदृग्भिरन्नादो वषट्कारेणर्द्धः साम्ना तनूपा विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार ख्षत्रेण मनुष्यानश्वेन च रथेन

च व॒ज्र्यृ॑तुभिः॑ प्र॒भुः सं॑वथ्स॒रेण॑ परि॒भूस्तप॒सानाधृ॑ष्टः॒ सूर्यः॒ सन्त॒नूभिः॑॥२४॥

अ॒ग्निनैका॒न्नप॑ञ्चा॒शत्॥८॥॥ [८]

प्र॒जाप॑ति॒र्मन॒सान्धोऽच्छे॑तो धा॒ता दी॒र्घ्याया॑ꣳ सवि॒ता भृ॒त्याम्पू॒षा सो॑म॒क्रय॑ण्यां॒ वरु॑ण॒ उप॑न॒द्धोऽसु॑रः क्री॒यमा॑णो मि॒त्रः क्री॒तः शि॑पिवि॒ष्ट आसा॑दितो न॒रंधि॑षः प्रो॒ह्यमा॒णोऽधि॑पति॒राग॑तः प्र॒जाप॑तिः प्रणी॒यमा॑नो॒ऽग्निराग्नी॑ध्रे बृह॒स्पति॒राग्नी॑ध्रात्प्रणी॒यमा॑न॒ इन्द्रो॑ हवि॒र्धानेऽदि॑ति॒रासा॑दितो॒ विष्णु॑रुपावह्रि॒यमा॒णोऽथ॒र्वोपो॑त्तो य॒मो॑ऽभिषु॑तोऽपूत॒पा आ॑धू॒यमा॑नो वा॒युः पू॒यमा॑नो मि॒त्रः ख्षी॑र॒श्रीर्म॒न्थी स॑क्तु॒श्रीर्वै॑श्वदे॒व उन्नी॑तो रुद्र॒ आहु॑तो वा॒युरावृ॑त्तो नृ॒चख्षाः॒ प्रति॑ख्यातो भ॒ख्ष आग॑तः पितॄ॒णां ना॑राश॒ꣳसोऽसु॒रात्तः॒ सिन्धु॑रवभृ॒थम॑वप्र॒यन्थ्स॑मु॒द्रोऽव॑गतः सलि॒लः प्रप्लु॑तः सुव॑रु॒दृचं॑ ग॒तः॥२५॥

रु॒द्र एक॑वि॒ꣳशतिश्च॥८॥॥ [९]

कृत्ति॑का॒ नख्ष॑त्रम॒ग्निर्दे॒वता॒ग्ने रुचः॑ स्थ प्र॒जाप॑तेर्धा॒तुः सोम॑स्य॒र्चे त्वा॑ रु॒चे त्वा॑ द्यु॒ते त्वा॑ भा॒से त्वा॒ ज्योति॑षे त्वा

रोहिणी नक्षत्रम्प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्रꣳ सोमो देवतार्द्रा नक्षत्रꣳ रुद्रो देवता पुनर्वसू नक्षत्रमदिति-र्देवता तिष्यो नक्षत्रम्बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नक्षत्रꣳ सर्पा देवता मघा नक्षत्रम्पितरो देवता फल्गुनी नक्षत्रम्॥२६॥

अर्यमा देवता फल्गुनी नक्षत्रम्भगो देवता हस्तो नक्षत्रꣳ सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा नक्षत्रम्मित्रो देवता रोहिणी नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रम्पितरो देवतषाढा नक्षत्रमापो देवतषाढा नक्षत्रं विश्वे देवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा नक्षत्रं वसवः॥२७॥

देवता शतभिषङ्नक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नक्षत्रम्पूषा देवताश्वयुजौ नक्षत्रमश्विनौ देवतापभरणीर्नक्षत्रं यमो देवता पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥२८॥

फल्गुनी नक्षत्रं वसवस्त्रयस्त्रिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्नमज्यैष्ठ्याय सव्रताः॥२९॥

येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितॄणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनाꣳ रुद्राणाम्॥३०॥

आदित्यानान्ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असि साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वेका च शतं च सहस्रं चायुतं च॥३१॥

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं

चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः सहस्रमयुतमख्षीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्चुतो मधुश्चुत ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्न इष्टका धेनवः सन्तु विराजो नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिंल्लोँके॥३२॥

सव्रता रुद्राणामयुतश्च पञ्चचत्वारिꣳशच्च॥11॥॥ [११]

समिद्दिशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्। अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाँभ्य इदं ख्षत्रꣳ रख्षतु पात्वस्मान्। रथंतरꣳ सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा। त्रिवृन्नो विष्ठया स्तोमो अह्नाꣳ समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु। उग्रा दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना। इन्द्राधिपतिः पिपृतादतो नो महि॥३३॥

ख्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहथ्साम ख्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण रख्ष। प्राची दिशाꣳ सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाह्नाꣳ सुवर्वती। इदं ख्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टꣳ सहस्रियꣳ सहस्वत्। वैरूपे सामन्निह तच्छकेम जगत्यैनं विक्ष्वा वेशयामः। विश्वे देवाः सप्तदशेन॥३४॥

वर्च॑ इ॒दं ख्ष॒त्र꣡ꣳ स॑लि॒लवा॑तमु॒ग्रम्। ध॒र्त्री दि॒शां ख्ष॒त्रमि॒दं दा॑धारोप॒स्थाशा॑नाम्मि॒त्रव॑द॒स्त्वोज॑ः। मित्रा॑वरुणा श॒रदाह्ना॑ चिकित्नू अ॒स्मै रा॒ष्ट्राय॒ महि॒ शर्म॑ यच्छतम्। वै॒रा॒जे साम॒न्नधि॑ मे मनी॒षानु॒ष्टुभा॒ सम्भृ॑तं वी॒र्य꣡ꣳ सह॑ः। इ॒दं ख्ष॒त्रम्मि॒त्रव॑दा॒र्द्रदा॑नु मित्रा॑वरुणा॒ रख्ष॑त॒माधि॑पत्यैः। स॒म्राड्वि॒शा꣡ꣳ स॒हसा॑म्नी॒ सह॑स्वत्यृ॒तुर्ह॑ेम॒न्तो वि॒ष्ठया॑ नः पिपर्तु। अ॒व॒स्युवा॑ताः॥३५॥

बृ॒ह॒तीर्नु शक्व॑रीरि॒मं य॒ज्ञम॑वन्तु नो घृ॒ताची॑ः। सुव॑र्वती सु॒दुघा॑ नः॒ पय॑स्वती दि॒शां दे॒व्य॑वतु नो घृ॒ताची॑। त्वं गो॒पाः पु॑रए॒तोत प॒श्चाद्बृह॑स्पते॒ याम्या॑ युङ्ग्धि वाचम्। ऊ॒र्ध्वा दि॒शा꣡ꣳ रन्ति॒राशौष॑धीना꣡ꣳ संवथ्स॒रेण॑ सवि॒ता नो॒ अह्ना॑म्। रे॒वथ्सामाति॑च्छन्दा उ॒ छन्दोजा॑तशत्रुः स्यो॒ना नो॑ अस्तु। स्तोम॑त्रयस्त्रि꣡ꣳशे॒ भुव॑नस्य पत्नि॒ विव॑स्वद्वाते अ॒भि नः॑॥३६॥

गृ॒णा॒हि॒। घृ॒तव॑ती सवित॒राधि॑पत्यै॒ः पय॑स्वती॒ रन्ति॒राशा॑ नो अस्तु। ध्रु॒वा दि॒शां वि॑ष्णुप॒त्न्यघो॑रा॒स्येशा॑ना॒ सह॑सो॒ या म॒नोता॑। बृह॒स्पति॑र्मात॒रिश्वो॒त वा॒युः स॑धुवा॒ना वाता॑ अ॒भि नो॑ गृणन्तु। वि॒ष्टम्भो दि॒वो ध॒रुण॑ः पृथि॒व्या अ॒स्येशा॑ना॒

जगतो विष्णुपत्नी। विश्वव्यचा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थे। वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिव्यनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वङ्कयां नश्चित्र आ भुवत्को अद्य युङ्क्ते॥ ३७॥

महि सप्तदशेनावस्युवाता अभि नोऽनु नश्चतुर्दश च॥12॥ [१२]

नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमः सहमानाय नम आव्याधिनीभ्यो नमो भवाय नमो ज्येष्ठाय नमो दुन्दुभ्यायं नमः सोमाय नम इरिण्याय द्रापे सहस्राण्येकादश॥11॥ नमस्ते रुद्र नमो भवाय द्रापे सप्तविꣳशतिः॥27॥ नमस्ते रुद्र तं वो जम्भे दधामि॥ [१३]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवम्बभूव ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडय। या ते रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शंतमया गिरिशन्ताभि चाकशीहि। यामिषुं गिरिशन्त हस्ते॥१॥

बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिꣳसीः पुरुषं

जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मꣳ सुमना असत्। अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो भिषक्। अहीꣳश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः। असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमाꣳ रुद्रा अभितो दिक्षु॥२॥

श्रिताः सहस्रशोऽवैषाꣳ हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति नीलग्रीवो विलोहितः। उतैनं गोपा अदृश्रन्नदृशन्नुदहार्यः। उतैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलग्रीवाय सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्वानो-ऽहं तेभ्योऽकरं नमः। प्र मुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्नियोर्ज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः॥३॥

परा ता भगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वꣳ सहस्राक्ष शतेषुधे। निशीर्य शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाꣳ उत। अनेशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः। या ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया परि भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय धृष्णवे। उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां

तव॒ धन्व॑ने। परि॑ ते॒ धन्व॑नो हे॒तिर॒स्मान्वृ॑णक्तु वि॒श्वतः॑। अथो॒ य इ॑षु॒धिस्तवा॒रे अ॒स्मन्नि धे॑हि॒ तम्॥४॥

हस्ते॑ दि॒क्षिवि॑षव उ॒भाभ्यां॒ द्वावि॑ꣳशतिश्च॥१॥॥ [१]

नमो॒ हिर॑ण्यबाहवे सेना॒न्ये॑ दि॒शां च॒ पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ वृ॒क्षेभ्यो॒ हरि॑केशेभ्यः पशू॒नाम्पत॑ये॒ नमो॒ नमः॑ स॒स्पिञ्ज॑राय॒ त्विषी॑मते पथी॒नाम्पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ बभ्लु॒शाय॑ विव्या॒धिनेऽन्ना॑ना॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नमो॒ हरि॑केशायोपवी॒तिने॑ पु॒ष्टाना॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ भ॒वस्य॑ हे॒त्यै जग॑ता॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ रु॒द्राय॑तता॒विने॒ क्षेत्रा॑णा॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नमः॑ सू॒तायाह॑न्त्याय॒ वना॑ना॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नमः॑॥५॥

रोहि॑ताय स्थ॒पत॑ये वृ॒क्षाणा॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ म॒न्त्रिणे॑ वाणि॒जाय॒ कक्षा॑णा॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नमो॑ भुव॒न्तये॑ वारिवस्कृ॒तायौष॑धीना॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नम॑ उ॒च्चैर्घो॑षायाक्र॒न्दय॑ते पत्ती॒नाम्पत॑ये॒ नमो॒ नमः॑ कृत्स्नवी॒ताय॒ धाव॑ते॒ सत्व॑ना॒म्पत॑ये॒ नमः॑॥६॥

वना॑ना॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नम॒ एका॒न्नत्रि॑ꣳशच्च॥२॥॥ [२]

नमः॒ सह॑मानाय निव्या॒धिन॑ आव्या॒धिनी॑ना॒म्पत॑ये॒ नमो॒

नमः ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनानाम्पतये नमो नमो निषङ्गिण इषुधिमते तस्कराणाम्पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनाम्पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानाम्पतये नमो नमः सृकाविभ्यो जिघाꣳसद्भ्यो मुष्णताम्पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यः प्रकृन्तानाम्पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुञ्चानाम्पतये नमो नमः॥७॥

इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो नमो नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नम आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः॥८॥

कुलुञ्चानाम्पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि च॥३॥॥ [३]

नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम उगणाभ्यस्तृꣳहतीभ्यश्च वो नमो नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गणेभ्यो गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यः क्षुल्लकेभ्यश्च वो नमो

नमो॑ र॒थिभ्यो॑ऽर॒थेभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नमो॒ रथे॑भ्यः॥९॥

रथ॑पतिभ्यश्च वो॒ नमो॒ नमः॒ सेना॑भ्यः सेना॒निभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नमः॑ ख्ष॒त्तृभ्यः॑ संग्रही॒तृभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नम॒स्तक्ष॑भ्यो रथका॒रेभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नमः॒ कुला॑लेभ्यः क॒र्मारे॑भ्यश्च वो॒ नमो॒ नमः॑ पु॒ञ्जिष्टे॑भ्यो निषा॒देभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नम॑ इषु॒कृद्भ्यो॑ धन्व॒कृद्भ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नमो॑ मृग॒युभ्यः॑ श्व॒निभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नमः॒ श्वभ्यः॒ श्वप॑तिभ्यश्च वो॒ नमः॑॥१०॥

रथे॑भ्यः॒ श्वप॑तिभ्यश्च॒ द्वे च॑॥४॥॥ [४]

नमो॑ भ॒वाय॑ च रु॒द्राय॑ च॒ नमः॑ श॒र्वाय॑ च पशु॒पत॑ये च॒ नमो॒ नील॑ग्रीवाय च शिति॒कण्ठा॑य च॒ नमः॑ कप॒र्दिने॑ च॒ व्यु॑प्तकेशाय च॒ नमः॑ सहस्रा॒क्षाय॑ च श॒तध॑न्वने च॒ नमो॑ गिरि॒शाय॑ च शिपिवि॒ष्टाय॑ च॒ नमो॑ मी॒ढुष्ट॑माय॒ चेषु॑मते च॒ नमो॑ ह्र॒स्वाय॑ च वाम॒नाय॑ च॒ नमो॑ बृह॒ते च॒ वर्षी॑यसे च॒ नमो॑ वृ॒द्धाय॑ च स॒ंवृध्व॑ने च॥११॥

नमो॒ अग्रि॑याय च प्रथ॒माय॑ च॒ नम॑ आ॒शवे॑ चाजि॒राय॑ च॒ नमः॒ शीघ्रि॑याय च॒ शीभ्या॑य च॒ नम॑ ऊ॒र्म्या॑य चावस्व॒न्या॑य

च॒ नमः॑ स्रोत॒स्याय॑ च॒ द्वीप्याय॑ च॥१२॥

सं॒ वृध्व॑ने च॒ पञ्च॑वि२शतिश्च॥५॥॥ [५]

नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॑ च कनि॒ष्ठाय॑ च॒ नमः॑ पूर्व॒जाय॑ चापर॒जाय॑ च॒ नमो॑ मध्य॒माय॑ चापग॒ल्भाय॑ च॒ नमो॑ जघ॒न्याय॑ च॒ बुध्नि॑याय च॒ नमः॑ सो॒भ्याय॑ च प्रतिस॒र्याय॑ च॒ नमो॒ याम्याय॑ च॒ क्षेम्याय॑ च॒ नम॑ उर्व॒र्याय॑ च॒ खल्याय॑ च॒ नमः॒ श्लोक्याय॑ चावसा॒न्याय॑ च॒ नमो॒ वन्याय॑ च॒ कक्ष्याय॑ च॒ नमः॑ श्र॒वाय॑ च प्रतिश्र॒वाय॑ च॥१३॥

नम॑ आ॒शुषे॑णाय चा॒शुर॑थाय च॒ नमः॒ शूरा॑य चावभिन्द॒ते च॒ नमो॑ व॒र्मिणे॑ च वरू॒थिने॑ च॒ नमो॑ बि॒ल्मिने॑ च कव॒चिने॑ च॒ नमः॑ श्रु॒ताय॑ च श्रुतसे॒नाय॑ च॥१४॥

प्र॒ति॒श्र॒वाय॑ च॒ पञ्च॑वि२शतिश्च॥६॥॥ [६]

नमो॑ दुन्दु॒भ्याय॑ चाहन॒न्याय॑ च॒ नमो॑ धृ॒ष्णवे॑ च प्रमृ॒शाय॑ च॒ नमो॑ दू॒ताय॑ च॒ प्रहि॑ताय च॒ नमो॑ निष॒ङ्गिणे॑ चेषुधि॒मते॑ च॒ नम॑स्ती॒क्ष्णेष॑वे चायु॒धिने॑ च॒ नमः॑ स्वायु॒धाय॑ च सु॒धन्व॑ने च॒ नमः॒ स्रुत्याय॑ च॒ पथ्याय॑ च॒ नमः॑ का॒ट्याय॑ च नी॒प्याय॑ च॒ नमः॒ सूद्याय॑ च सर॒स्याय॑ च॒ नमो॑ ना॒द्याय॑ च वैश॒न्ताय॑

च॥१५॥

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो मेघ्याय च विद्युत्याय च नम ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च॥१६॥

वैशन्ताय च त्रिꣳशच्च॥७॥॥ [७]

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः शंगाय च पशुपतये च नम उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शंकराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥१७॥

नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय च नम आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्प्याय च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च॥१८॥

शिवतराय च त्रिꣳशच्च॥८॥॥ [८]

नमः इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किꣳशिलाय च
ख्षयणाय च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठाय
च गृह्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय
च गह्वरेष्ठाय च नमो ह्रदय्याय च निवेष्प्याय च नमः
पाꣳसव्याय च रजस्याय च नमः शुष्क्याय च हरित्याय च
नमो लोप्याय चोलप्याय च॥१९॥

नमः ऊर्व्याय च सूर्म्याय च नमः पर्ण्याय च पर्णशद्याय
च नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नमः आक्खिदते च
प्रक्खिदते च नमो वः किरिकेभ्यो देवानाꣳ हृदयेभ्यो नमो
विख्षीणकेभ्यो नमो विचिन्वत्केभ्यो नमः आनिर्हतेभ्यो नमः
आमीवत्केभ्यः॥२०॥

उलप्याय च त्रयस्त्रिꣳशच्च॥९॥॥ [९]

द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रन्नीललोहित। एषाम्पुरुषाणामेषाम्पशू
भेर्मारो मो एषां किं चनाममत्। या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा
विश्वाहभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे।
इमाꣳ रुद्राय तवसे कपर्दिने ख्षयद्वीराय प्र भरामहे
मतिम्। यथा नः शमसद्द्विपदे चतुष्पदे विश्वम्पुष्टम्ग्रामे

अ॒स्मिन्न्॥२१॥

अना॑तुरम्। मृ॒डा नो॑ रु॒द्रोत नो॒ मय॑स्कृधि ख्ष॒यद्वी॑राय॒ नम॑सा विधेम ते। यच्छं॑ च॒ योश्च॒ मनु॑राय॒जे पि॒ता तद॑श्याम॒ तव॑ रुद्र॒ प्रणी॑तौ। मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अर्भ॒कम्मा न॒ उख्ष॑न्तमु॒त मा न॑ उख्षि॒तम्। मा नो॑ वधीः पि॒तर॒म्मोत मा॒तर॑म्प्रि॒या मा न॑स्त॒नुव॑ः॥२२॥

रु॒द्र॒ रीरि॒षः। मा न॑स्तो॒के तन॑ये॒ मा न॒ आयु॑षि॒ मा नो॒ गोषु॒ मा नो॒ अश्वे॑षु रीरिषः। वी॒रान्मा नो॑ रुद्र भामि॒तो व॑धीर्ह॒विष्म॑न्तो॒ नम॑सा विधेम ते। आ॒रात्ते॑ गो॒घ्न उ॒त पू॑रुष॒घ्ने ख्ष॒यद्वी॑राय सु॒म्नम॒स्मे ते॑ अस्तु। रख्षा॑ च नो॒ अधि॑ च देव ब्रू॒ह्यधा॑ च नः॒ शर्म॑ यच्छ द्वि॒बर्हा॑ः। स्तु॒हि॥२३॥

श्रु॒तं ग॑र्त॒सदं॒ युवा॑नम्मृ॒गं न भी॒ममु॑पह॒ब्रुमु॒ग्रम्। मृ॒डा ज॑रि॒त्रे रु॑द्र॒ स्तवा॑नो अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मन्नि व॑पन्तु॒ सेना॑ः। परि॑ णो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिर्वृ॑णक्तु॒ परि॑ त्वे॒षस्य॑ दुर्म॒तिर॑घा॒योः। अव॑ स्थि॒रा म॒घव॑द्भ्यस्तनुष्व॒ मीढ्व॑स्तो॒काय॒ तन॑याय मृडय। मीढु॑ष्टम॒ शिव॑तम शि॒वो नः॑ सु॒मना॑ भव। प॒र॒मे वृ॒ख्ष आयु॑धं नि॒धाय॒ कृत्तिं॒ वसा॑न॒ आ च॑र॒ पिना॑कम्॥२४॥

बिभ्रदा गहि। विकिरिद विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः। यास्ते सहस्रꣳ हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः। सहस्राणि सहस्रधा बाहुवोस्तव हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि॥२५॥

अस्मिꣳ स्तनुवः स्तुहि पिनाकमेकान्नत्रिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। अस्मिन्महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा अधि। नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः। नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवꣳ रुद्रा उपश्रिताः। ये वृक्षेषु सस्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः। ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः। ये अन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान्। ये पथाम्पथिरक्षय ऐलबृदा युव्युधः। ये तीर्थानि॥२६॥

प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः। य एतावन्तश्च भूयाꣳसश्च दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषाꣳ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते

यं द्विष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॒ तं वो॒ जम्भे॑ दधामि॥२७॥

ती॒र्थानि॒ यश्च॒ षट्च॑॥11॥॥ [११]

अश्म॒न् य इ॒मोदे॑नमा॒शुः प्राची॑ जी॒मूत॑स्य॒ यदक्र॑न्दो॒ मा नो॑ मि॒त्रो ये वा॒जिनं॒ नव॑॥९॥ अश्म॑न्मनो॒युजं॒ प्राची॒मनु॒ शर्म॑ यच्छतु॒ तेषा॑म॒भिगू॑र्तिः॒ षट्च॑त्वारिꣳशत्। अश्म॑न् ह॒विष्मान्॑॥ हरिः॑ ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥॥ [१२]

अश्म॒न् य इ॒मोदे॑नमा॒शुः प्राची॑ जी॒मूत॑स्य॒ यदक्र॑न्दो॒ मा नो॑ मि॒त्रो ये वा॒जिनं॒ नव॑॥९॥ अश्म॑न्मनो॒युजं॒ प्राची॒मनु॒ शर्म॑ यच्छतु॒ तेषा॑म॒भिगू॑र्तिः॒ षट्च॑त्वारिꣳशत्। अश्म॑न् ह॒विष्मान्॑॥ हरिः॑ ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥॥ [१३]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

अश्म॒न्नूर्ज॒म्पर्व॑ते शिश्रियाणां वाते॑ प॒र्जन्ये॒ वरु॑णस्य॒ शुष्मे॑। अ॒द्भ्य ओष॑धीभ्यो॒ वन॒स्पति॒भ्योऽधि॒ सम्भृ॑तां॒ तां न॒ इष॒मूर्जं॑ धत्त मरुतः सꣳरराणाः। अश्मꣳस्ते॒ ख्षुद॒मुं ते॒ शुगृ॑च्छतु॒ यं द्विष्मः। स॒मु॒द्रस्य॑ त्वा॒ऽवाक॒याग्ने॒ परि॑ व्ययामसि। पा॒व॒को अ॒स्मभ्यꣳ शि॒वो भ॑व। हि॒मस्य॑ त्वा ज॒रायु॒णाग्ने॒ परि॑ व्ययामसि। पा॒व॒को अ॒स्मभ्यꣳ शि॒वो भ॑व। उप॑॥१॥

ज्मन्नुप॑ वेत॒सेऽव॑त्तरं न॒दीष्वा। अग्ने॑ पि॒त्तम॒पाम॑सि। मण्डू॑कि॒ ताभि॒रा ग॑हि॒ सेमं नो॑ य॒ज्ञम्। पा॒व॒कव॑र्णꣳ शि॒वं कृ॑धि। पा॒व॒क आ चि॒तय॑न्त्या कृ॒पा। ख्षाम॑न्नुरु॒च उ॒षसो॒ न भा॒नुना॑। तूर्व॒न्न याम॒न्नेत॑शस्य॒ नू रण॒ आ यो घृ॒णे। न त॑तृषा॒णो अ॒जरः॑। अग्ने॑ पावक रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑। आ दे॒वान्॥२॥

व॒ख्षि॒ यख्षि॑ च। स नः॑ पावक दीदि॒वोऽग्ने॑ दे॒वाꣳ इ॒हा व॑ह। उप॑ य॒ज्ञꣳ ह॒विश्च॑ नः। अ॒पामि॒दं न्यय॑नꣳ समु॒द्रस्य॑ नि॒वेश॑नम्। अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्यꣳ॑ शि॒वो भ॑व। नम॑स्ते॒ हर॑से शो॒चिषे॒ नम॑स्ते अस्त्व॒र्चिषे॑। अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्यꣳ॑ शि॒वो भ॑व। नृ॒षदे॒ वट्॥३॥

अ॒प्सु॒षदे॒ वड्व॑न॒सदे॒ वड्व॑र्हि॒षदे॒ वट्थ्सु॑व॒र्विदे॒ वट्। ये दे॒वा दे॒वानां॑ य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञियाना॑ꣳ संवथ्स॒रीण॒मुप॑ भा॒गमास॑ते। अ॒हु॒तादो॑ ह॒विषो॑ य॒ज्ञे अ॒स्मिन्थ्स्व॒यं जु॑हुध्व॒म्मधु॑नो घृ॒तस्य॑। ये दे॒वा दे॒वेष्वधि॑ देव॒त्वमाय॒न् ये ब्रह्म॑णः पुरए॒तारो॑ अ॒स्य। येभ्यो॒ नर्ते॑ पव॑ते॒ धाम॒ किं च॒न न ते दि॒वो न पृ॑थि॒व्या अधि॒ स्नुषु॑। प्रा॒ण॒दाः॥४॥

अपानदा व्यानदाश्चक्षुर्दा वर्चोदा वरिवोदाः। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यꣳसद्विश्वं न्यत्रिणम्। अग्निर्नो वꣳसते रयिम्। सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाꣳ आयजिष्ठः स्वस्ति। अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि॥५॥

उप देवान् वद्वाणदाश्चतुंश्चत्वारिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिर्होता निषसादा पिता नः। स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर आ विवेश। विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता परमोत संदृक्। तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सप्तर्षीन्पर एकमाहुः। यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सतो अभ्या सञ्जजान॥६॥

यो देवानां नामधा एक एव तꣳ सम्प्रश्नञ्जम्भुवना यन्त्यन्या। त आयजन्त द्रविणꣳ समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना। असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि। न तं विदाथ य इदं

ज॒जाना॒न्यद्यु॒ष्माक॒मन्त॑रम्भवाति। नी॒हा॒रेण॒ प्रावृ॑ता॒ जल्प्या॑ चासु॒तृप॑ उक्थ॒शास॑श्चरन्ति। प॒रो दि॒वा प॒र ए॒ना॥७॥

पृ॒थि॒व्या प॒रो दे॒वेभि॒रसु॑रै॒र्गुहा॒ यत्। कꣳ स्वि॒द्गर्भं॑ प्रथ॒मं द॑ध्र॒ आपो॒ यत्र॑ दे॒वाः स॒मग॑च्छन्त॒ विश्वे॑। तमिद्गर्भ॑म्प्रथ॒मं द॑ध्र॒ आपो॒ यत्र॑ दे॒वाः स॒मग॑च्छन्त॒ विश्वे॑। अ॒जस्य॒ नाभा॒वध्येक॒मर्पि॑तं॒ यस्मि॑न्नि॒दं विश्व॒म्भुव॑न॒- मधि॑ श्रि॒तम्। वि॒श्वक॑र्मा॒ ह्यज॑निष्ट दे॒व आदिद्ग॑न्ध॒र्वो अ॑भवद्द्वि॒तीयः॑। तृ॒तीयः॑ पि॒ता ज॑नि॒तौष॑धीनाम्॥८॥

अ॒पां गर्भं॒ व्य॑दधात्पुरु॒त्रा। चख्षु॑षः पि॒ता मन॑सा॒ हि धीरो॑ घृ॒तमे॑ने अजन॒न्नन्न॑माने। य॒देदन्ता॒ अद॑दृ॒ꣳहन्त॒ पूर्व॒ आदिद्यावा॑पृथि॒वी अ॑प्रथेताम्। वि॒श्वत॑श्चख्षुरु॒त वि॒श्वतो॑मुखो वि॒श्वतो॑हस्त उ॒त वि॒श्वत॑स्पात्। सं बा॒हुभ्यां॒ नम॑ति॒ सम्पत॑त्रै॒र्द्यावा॑पृथि॒वी ज॒नयं॑ दे॒व एकः॑। किꣳ स्वि॑दासीदधि॒ष्ठान॑मा॒रम्भ॑णं कत॒मत्स्वि॒त्किमा॑सीत्। यदी॒ भूमिं॑ ज॒नयन्न्॑॥९॥

वि॒श्वक॑र्मा॒ वि द्यामौर्णो॑न्महि॒ना वि॒श्वच॑ख्षाः। किꣳ स्वि॒द्वनं॒ क उ॒ स वृ॒ख्ष आ॑सी॒द्यतो॒ द्यावा॑पृथि॒वी नि॑ष्टत॒ख्षुः।

मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्न्।
या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा।
शिख्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं
जुषाणः। वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतयेँ॥१०॥

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्ठा हवनानि
जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा
वावृधानः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये
अभितः सपत्ना इहास्माकम्मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन्
हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विशः
समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत्। समुद्राय वयुनाय
सिन्धूनाम्पतये नमः। नदीनाꣳ सर्वासाम्पित्रे जुहुता
विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यꣳ हविः॥११॥

जजानैनौषधीनां भूमिं जनयन्नृतये नमो नव च॥२॥॥ [२]

उदेनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुत। रायस्पोषेण सꣳ सृज
प्रजया च धनेन च। इन्द्रेमम्प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी।
समेनं वर्चसा सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य कुर्मो

ह॒विर्गृ॒हे तम॑ग्ने वर्धया॒ त्वम्। तस्मै॑ दे॒वा अधि॑ ब्रवन्न॒यं च॒ ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॑। उद॑ु त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वाः॥१२॥

अग्ने॒ भर॑न्तु॒ चित्ति॑भिः। स नो॑ भव शि॒वत॑मः सु॒प्रती॑को वि॒भाव॑सुः। पश्च॒ दिशो॒ दैवी॑र्य॒ज्ञम॑वन्तु दे॒वीरपाम॑तिं दुर्म॒तिम्बाध॑मानाः। रा॒यस्पोषे॑ य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्तीः। रा॒यस्पोषे॒ अधि॑ य॒ज्ञो अ॑स्था॒थ्समि॑द्धे अ॒ग्नावधि॑ मामहा॒नः। उ॒क्थप॑त्र॒ ईड्यो॑ गृभी॒तस्त॒प्तं घ॒र्मम्प॑रि॒गृह्या॑यजन्त। ऊ॒र्जा यद्य॒ज्ञमश॑मन्त दे॒वा दैव्या॑य ध॒र्त्रे जोष्ट्रै॑। दे॒व॒श्रीः श्रीम॑णाः श॒तप॑याः॥१३॥

प॒रि॒गृह्य॑ दे॒वा य॒ज्ञमा॑यन्न्। सूर्य॑रश्मि॒र्हरि॑केशः पु॒रस्ता॑थ्सवि॒ता ज्योति॒रुद॑या॒ꣳ अज॑स्रम्। तस्य॑ पू॒षा प्र॑स॒वं या॑ति दे॒वः स॒म्पश्य॒न्विश्वा॒ भुव॑नानि गो॒पाः। दे॒वा दे॒वेभ्यो॑ अध्व॒र्यन्तो॑ अस्थुर्वी॒तꣳ श॑मि॒त्रे श॑मि॒ता य॒जध्यै॑। तु॒रीयो॑ य॒ज्ञो यत्र॑ ह॒व्यमेति॒ ततः॑ पाव॒का आ॒शिषो॑ नो जुषन्ताम्। वि॒मान॑ ए॒ष दि॒वो मध्य॑ आस्त आपप्रि॒वान्रोद॑सी अ॒न्तरि॑ख्षम्। स वि॒श्वाची॑र॒भि॥१४॥

च॒ष्टे॒ घृ॒ताची॑रन्त॒रा पूर्व॒मप॑रं च के॒तुम्। उ॒ख्षा स॑मु॒द्रो अ॑रु॒णः सु॑प॒र्णः पूर्व॑स्य॒ योनि॑म्पि॒तुरा वि॑वेश। मध्ये॑ दि॒वो

निहि॑तः पृश्नि॒रश्मा॒ वि च॑क्रमे॒ रज॑सः पा॒त्यन्तौ॑। इन्द्रं॒ विश्वा॑ अवीवृधन्त्समु॒द्रव्य॑चसं॒ गिरः॑। र॒थीत॑मꣳ रथी॒नां वाजा॑ना॒ꣳ सत्प॑ति॒म्पतिम्॑। सु॒म्न॒हूर्य॒ज्ञो दे॒वाꣳ आ च॑ वख्ष॒द्यख्ष॑दग्निर्दे॒वो दे॒वाꣳ आ च॑ वख्षत्। वाज॑स्य मा प्रस॒वेनो॑द्भ्रा॒भेणोद॑ग्रभीत्। अथा॑ स॒पत्ना॒ꣳ इन्द्रो॑ मे निग्रा॒भेणाध॑राꣳ अकः। उ॒द्भ्रा॒भं च॑ निग्रा॒भं च॒ ब्रह्म॑ दे॒वा अ॑वीवृधन्न्। अथा॑ स॒पत्ना॑निन्द्रा॒ग्नी मे॑ विषू॒चीना॒न्व्य॑स्यताम्॥१५॥

दे॒वाः श॒तप॑या अ॒भि वाज॑स्य॒ षड्वि॑ꣳशतिश्च॥३॥॥ [३]

आ॒शुः शिशा॑नो वृष॒भो न यु॒ध्मो घ॑नाघ॒नः क्षोभ॑णश्चर्षणी॒नाम्। स॒ङ्क्रन्द॑नोऽनिमि॒ष ए॑कवी॒रः श॒तꣳ सेना॑ अजयथ्सा॒कमिन्द्रः॑। स॒ंक्रन्द॑नेनानिमि॒षेण॑ जि॒ष्णुना॑ युत्का॒रेण॑ दुश्च्यव॒नेन॑ धृ॒ष्णुना॑। तदिन्द्रे॑ण जयत॒ तथ्स॑हध्वं॒ युधो॑ नर॒ इषु॑हस्तेन॒ वृष्णा॑। स इषु॑हस्तै॒ः स नि॑ष॒ङ्गिभि॑र्व॒शी सꣳस्र॑ष्टा॒ स युध॒ इन्द्रो॑ ग॒णेन॑। स॒ꣳसृ॒ष्ट॒जिथ्सो॑म॒पा बा॑हुश॒र्ध्यू॑र्ध्वध॑न्वा॒ प्रति॑हिताभि॒रस्ता॑। बृह॑स्पते॒ परि॑ दीय॥१६॥

रथे॑न रख्षो॒हामित्राꣳ॑ अप॒बाध॑मानः। प्र॒भ॒ञ्जन्थ्सेना॑ः

प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथानाम्। गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा। इमꣳ संजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रꣳ सखायोऽनु सꣳ रभध्वम्। बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः। अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित्। अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायः॥१७॥

वीरः शतमन्युरिन्द्रः। दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माकꣳ सेना अवतु प्र युत्सु। इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनाम्मरुतो यन्त्वग्रे। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानाम्मरुताꣳ शर्ध उग्रम्। महामनसाम्भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्। अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु॥१८॥

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु। उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनाम्मामकानाम्महाꣳसि। उद्वृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप प्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः

शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासथ। अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसꣳशिता। गच्छामित्रान्प्र॥१९॥

विश मैषां कं चनोच्छिषः। मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनाभि वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखा इव। इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु॥२०॥

दीया दायो जयन्त्वमित्रान्प्र चत्वारिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यꣳ हस्तेषु बिभ्रतः। दिवः पृष्ठꣳ सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभिराद्धम्। पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्दिवमारुहम्। दिवो नाकस्य पृष्ठात्सुवर्ज्योतिरगाम्॥२१॥

अहम्। सुवर्यन्तो नापैक्षन्त आ द्याꣳ रोहन्ति रोदसी। यज्ञं ये विश्वतोधारꣳ सुविद्वाꣳसो वितेनिरे। अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम्। इयक्षमाणा

भृगुभिः सजोषाः सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकꣳ समीची। द्यावा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। अग्ने सहस्राख्य॥२२॥

शतमूर्ध्ञ्छतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः। त्वꣳ साहस्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा। सुपर्णोऽसि गरुत्मान्पृथिव्याꣳ सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश उद्दृꣳह। आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमा सीद साध्या। अस्मिन्थ्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवाः॥२३॥

यजमानश्च सीदत। प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ। त्वाꣳ शश्वन्त उप यन्ति वाजाः। विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे। यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तम्प्र त्वे हवीꣳषि जुहुरे समिद्धे। ताꣳ सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्। यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनाꣳ सहस्रधाराम्॥२४॥

पयसा महीं गाम्। सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः

स॒प्तर्ष॑यः स॒प्त धाम॑ प्रि॒याणि॑। स॒प्त होत्राः॑ सप्त॒धा त्वा॑ यजन्ति स॒प्त योनी॒रा पृ॑णस्वा घृ॒तेन॑। ई॒दृङ्ङा॑न्या॒दृङ्ङे॑ता॒दृङ्ङ् प्रति॒दृङ्ङ् मि॒तश्च॒ सम्मि॑तश्च॒ सभ॑राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च चि॒त्रज्यो॑तिश्च स॒त्यज्यो॑तिश्च॒ ज्योति॑ष्माꣳश्च स॒त्यश्च॑र्त॒पाश्चात्यꣳहाः॑।॥२५॥

ऋ॒त॒जिच्च॑ सत्य॒जिच्च॑ सेन॒जिच्च॑ सु॒षेण॒श्चान्त्य॑मित्रश्च दू॒रेऽमि॑त्रश्च ग॒णः। ऋ॒तश्च॑ स॒त्यश्च॑ ध्रु॒वश्च॑ ध॒रुण॑श्च ध॒र्ता च॑ विध॒र्ता च॑ विधार॒यः। ई॒दृख्षा॑स एता॒दृख्षा॑स ऊ॒ षु णः॑ स॒दृख्षा॑सः॒ प्रति॑सदृख्षास॒ एत॑न। मि॒तास॑श्च॒ सम्मि॑तासश्च न ऊ॒तये॒ सभ॑रसो मरुतो य॒ज्ञे अ॒स्मिन्निन्द्रं॒ दैवी॒र्विशो॑ म॒रुतोऽनु॑वर्त्मानो॒ यथेन्द्रं॒ दैवी॒र्विशो॑ म॒रुतोऽनु॑वर्त्मान ए॒वमि॒मं यज॑मानं॒ दैवीः॑श्च॒ विशो॒ मानु॑षी॒श्चानु॑वर्त्मानो भवन्तु॥२६॥

अ॒गा॒ꣳ स॒हस्रा॒क्ष दे॒वाः स॒हस्र॑धारा॒मत्यꣳहा॒ अनु॑वर्त्मानः॒ षोड॑श च॥५॥॥——[५]

जी॒मूत॑स्येव भवति॒ प्रती॑कं॒ यद्व॒र्मी याति॑ स॒मदा॑मु॒पस्थे॑। अना॑विद्धया त॒नुवा॑ जय॒ त्वꣳ स त्वा॒ वर्म॑णो महि॒मा पि॑पर्तु। धन्व॑ना॒ गा धन्व॑ना॒जिं ज॑येम॒ धन्व॑ना तीव्रा॒ः स॒मदो॑ जयेम। धनुः॒ शत्रो॑रपका॒मं कृ॑णोति॒ धन्व॑ना॒ सर्वाः॑ प्र॒दिशो॑ जयेम। व॒क्ष्यन्ती॒वेदा ग॑नीगन्ति॒ कर्ण॑म्प्रि॒यꣳ सखा॑यम्परिषस्वजा॒ना।

योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वन्न्॥२७॥

ज्या इयꣳ समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रम्बिभृतामुपस्थे। अप शत्रून्विध्यताꣳ संविदाने आर्त्नी इमे विष्फुरन्ती अमित्रान्। बह्वीनाम्पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य। इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः। रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः। अभीशूनाम्महिमानम्॥२८॥

पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीव्रान्घोषान्कृण्वते वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान्निष्षणन्ति शत्रूꣳरनपव्ययन्तः। रथवाहनꣳ हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म। तत्रा रथमुप शग्मꣳ सदेम विश्वाहा वयꣳ सुमनस्यमानाः। स्वादुषꣳसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः। चित्रसेना इषुबला अमृध्राः सतोवीरा उरवो व्रातसाहाः। ब्राह्मणासः॥२९॥

पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा। पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो अघशꣳस ईशत। सुपर्णं

वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति प्रसूता। यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यꣳसन्न्। ऋजीते परि वृङ्ग्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः। सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः॥३०॥

शर्म यच्छतु। आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाꣳ उप जिघ्नते। अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्थ्समथ्सु चोदय। अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्यायाहेतिम्परिबाधमानः। हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान्पुमान्पुमाꣳसम्परि पातु विश्वतः। वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया अस्मथ्सखा प्रतरणः सुवीरः। गोभिः संनद्धो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि। दिवः पृथिव्याः परि॥३१॥

ओज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतꣳ सहः। अपामोज्मानम्परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रꣳ हविषा रथं यज। इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकम्मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः। सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय। उप श्वासय पृथिवीमुत द्याम्पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत्। स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूरात्॥३२॥

दवीयो अप सेध शत्रून्। आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा नि ष्टनिहि दुरिता बाधमानः। अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुनाꣳ इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व। आमूरज प्रत्यावर्तयेमाः केतुमद्दुन्दुभिर्वावदीति। समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु॥३३॥

धन्वन्महिमानं ब्राह्मणासोऽदितिः पृथिव्याः परि दूरादेकचत्वारिꣳशच्च॥६॥॥——[६]

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य पख्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यम्महि जातं ते अर्वन्न्। यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणम्प्रथमो अध्यतिष्ठत्। गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट। असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन। असि सोमेन समया विपृक्तः॥३४॥

आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि। त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे। उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रा त आहुः परमं जनित्रम्। इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानाꣳ सनितुर्निधानाः। अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः।

आ॒त्मानं॑ ते॒ मन॑सा॒राद॑जानाम॒वो दि॒वा॥३५॥

प॒तय॑न्तम्पत॒गम्। शिरो॑ अपश्यम्प॒थिभिः॑ सु॒गेभि॑ररे॒णुभि॒र्जेह॑म
अत्रा॑ ते रू॒पमु॑त्त॒ममप॑श्यं॒ जिगी॑षमाणमि॒ष आ प॒दे गोः।
य॒दा ते॒ मर्तो॒ अनु॒ भोग॒मान॒डादिद्ध॒सिष्ठ॒ ओष॑धीरजीगः।
अनु॑ त्वा॒ रथो॒ अनु॒ मर्यो॑ अर्व॒न्ननु॒ गावोऽनु॒ भगः॑ क॒नीनाम्॑।
अनु॒ व्राता॑स॒स्तव॑ स॒ख्यमी॑यु॒रनु॑ दे॒वा म॑मिरे वी॒र्यम्॑॥३६॥

ते॒। हिर॑ण्यशृ॒ङ्गोऽयो॑ अस्य॒ पादा॒ मनो॑जवा॒ अव॑र॒ इन्द्र॑
आसीत्। दे॒वा इद॑स्य हवि॒रद्य॑माय॒न् यो अर्व॑न्तम्प्रथ॒मो
अ॒ध्यति॑ष्ठत्। ई॒र्मान्ता॑सः॒ सिलि॑कमध्यमासः॒ स꣣
शूर॑णासो दि॒व्यासो॒ अत्याः॑। ह꣣सा इ॑व श्रेणि॒शो य॑तन्ते॒
यदाख्षि॑षुर्दि॒व्यमज्म॒मश्वाः॑। तव॒ शरी॑रम्पतयि॒ष्ण्व॑र्व॒न्तव॑
चि॒त्तं वात॑ इव॒ ध्रजी॑मान्। तव॒ शृङ्गा॑णि॒ विष्ठि॑ता पुरु॒त्रार॑ण्येषु॒
जर्भु॑राणा चरन्ति। उप॑॥३७॥

प्रागा॒च्छस॑नं वा॒ज्यर्वा॑ देव॒द्रीचा॒ मन॑सा॒ दीध्या॑नः। अ॒जः
पु॒रो नी॑यते॒ नाभि॑र॒स्यानु॑ प॒श्चात्क॒वयो॑ यन्ति रे॒भाः। उप॒
प्रागा॑त्पर॒मं यथ्स॒धस्थ॒मर्वा॒꣣ अच्छा॑ पि॒तर॑म्मा॒तरं॑ च। अ॒द्या

दे॒वाञ्जुष्ट॑तमो॒ हि ग॒म्या अथा शा॑स्ते दा॒शुषे॒ वार्या॑णि॥३८॥

विपृ॑क्तो दि॒वा वी॒र्य॑मुपैका॒न्नच॑त्वारि॒ꣳशच्च॑॥७॥॥ [७]

मा नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो अर्य॒मायुरिन्द्र॑ ऋभु॒क्षा म॒रुतः॒ परि॑ ख्यन्न्। यद्वा॒जिनो॑ दे॒वजा॑तस्य॒ सप्तेः॑ प्रव॒क्ष्यामो॑ वि॒दथे॑ वी॒र्या॑णि। यन्निर्णि॑जा॒ रेक्ण॑सा॒ प्रावृ॑तस्य रा॒तिं गृ॑भी॒ताम्मु॑ख॒तो नय॑न्ति। सुप्रा॑ङ॒जो मेम्य॑द्वि॒श्वरू॑प इन्द्रापू॒ष्णोः प्रि॒यमप्ये॑ति॒ पाथः॑। ए॒ष च्छागः॑ पु॒रो अश्वे॑न वा॒जिना॑ पू॒ष्णो भा॒गो नी॑यते वि॒श्वदे॑व्यः। अ॒भि॒प्रियं॒ यत्पु॑रो॒डाश॒मर्व॑ता॒ त्वष्टे॑त्॥३९॥

ए॒न॒ꣳ सौ॒श्र॒व॒साय॑ जिन्वति। यद्ध॒विष्य॑मृतु॒शो दे॑व॒यानं॒ त्रिर्मानु॑षाः॒ पर्यश्वं॒ नय॑न्ति। अत्रा॑ पू॒ष्णः प्र॑थ॒मो भा॒ग ए॑ति य॒ज्ञं दे॒वेभ्यः॑ प्रतिवे॒दय॑न्न॒जः। होता॑ध्व॒र्युराव॑या अग्निमि॒न्धो ग्रा॑वग्रा॒भ उ॒त शꣳस्ता॒ सुवि॑प्रः। तेन॑ य॒ज्ञेन॑ स्व॑रंकृतेन॒ स्वि॑ष्टेन व॒ख्षणा॒ आ पृ॑णध्वम्। यू॒प॒व्र॒स्का उ॒त ये यू॑पवा॒हाश्च॒षालं॒ ये अ॑श्वयू॒पाय॒ तख्ष॑ति। ये चार्व॑ते॒ पच॑नꣳ स॒म्भर॑न्त्युतो॥४०॥

तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न इन्वतु। उप॒ प्रागा॑थ्सु॒मन्मे॑ऽधायि॒ मन्म॑ दे॒वाना॒माशा॒ उप॑ वी॒तपृ॑ष्ठः। अन्वे॑नं॒ विप्रा॒ ऋष॑यो मदन्ति

दे॒वानां॑ पु॒ष्टे च॑कृमा सु॒बन्धु॑म्। यद्वा॒जिनो॒ दाम॑ स॒दान॒मर्व॑तो॒ या शी॑र्ष॒ण्या॑ रश॒ना रज्जु॑रस्य। यद्वा॑ घास्य॒ प्रभृ॑तमा॒स्ये॑ तृण॒ꣳ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यदश्व॑स्य क्र॒विषः॑॥४१॥

मख्षि॒काश॒ यद्वा॒ स्वरौ॒ स्वधि॑तौ रि॒प्तमस्ति॑। यद्धस्त॑योः शमि॒तुर्यन्न॒खेषु॒ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यदू॑ध्यमु॒दर॑स्याप॒वाति॒ य आ॒मस्य॑ क्र॒विषो॑ ग॒न्धो अस्ति॑। सु॒कृ॒ता तच्छ॑मि॒तारः॑ कृण्वन्तू॒त मेधꣳ॑ श्रृत॒पाकं॑ पचन्तु। यत्ते॒ गात्रा॑द॒ग्निना॑ प॒च्यमा॑नाद॒भि शूलं॒ निह॑तस्याव॒धाव॑ति। मा तद्भूम्या॒मा श्रि॑ष॒न्मा तृणे॑षु दे॒वेभ्य॒स्तदु॒शद्भ्यो॑ रा॒तम॑स्तु॥४२॥

इदु॒तो क्र॒विषः॑ श्रिषथ्स॒प्त च॑॥८॥ [८]

ये वा॒जिन॑म्परि॒पश्य॑न्ति प॒क्वं य ई॑मा॒हुः सु॑र॒भिर्निर्ह॒रेति॑। ये चार्व॑तो मा॒ꣳसभि॒ख्षामु॒पास॑त उ॒तो तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न इन्वतु। यन्नीख्ष॑णम्मा॒ꣳस्पच॑न्या उ॒खाया॒ या पात्रा॑णि यू॒ष्ण आ॒सेच॑नानि। ऊ॒ष्म॒ण्या॑पि॒धाना॑ चरू॒णाम॒ङ्काः सू॒नाः परि॑ भूष॒न्त्यश्व॑म्। नि॒क्रम॑णं नि॒षद॑नं वि॒वर्त॑नं॒ यच्च॒ पड्बी॑श॒मर्व॑तः। यच्च॑ प॒पौ यच्च॑ घा॒सिम्॥४३॥

ज॒घास॒ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। मा त्वा॒ग्निर्ध्व॑नयिद्धू॒मग॑न्धि
भ्राज॑न्त्य॒भि वि॑क्त॒ जघ्रिः॑। इ॒ष्टं वी॒तम॒भिगू॑र्तं॒ वष॑ट्कृतं॒ तं दे॒वासः॒
प्रति॑ गृभ्ण॒न्त्यश्व॑म्॑। यदश्वा॑य॒ वास॑ उपस्तृ॒णन्त्य॑धीवा॒सं
या हिर॑ण्यान्यस्मै। सं॒दान॒मर्व॑न्त॒म्पड्वी॑शम्प्रि॒या दे॒वेष्वा
या॑मयन्ति। यत्ते॑ सा॒दे मह॑सा॒ शूकृ॑तस्य॒ पार्ष्णि॑या वा॒
कश॑या॥४४॥

वा॒ तु॒तोद॑। स्रु॒चेव॒ ता ह॒विषो॑ अध्व॒रेषु॒ सर्वा॒ ता ते॒ ब्रह्म॑णा
सूदयामि। चतु॑स्त्रि॒ꣳशद्वा॒जिनो॑ दे॒वब॑न्धोर्वङ्क्री॒रश्व॑स्य॒ स्वधि॑तिः
समे॑ति। अच्छि॑द्रा॒ गात्रा॑ व॒युना॑ कृणोत॒ परु॑ष्परुरनु॒घुष्या॒ वि
श॑स्त। एक॒स्त्वष्टु॒रश्व॑स्या विश॒स्ता द्वा य॒न्तारा॑ भवत॒स्तथ॒र्तुः।
या ते॒ गात्रा॑णामृतु॒था कृ॒णोमि॒ ताता॒ पिण्डा॑ना॒म्प्र जु॑होम्य॒ग्नौ।
मा त्वा॑ तपत्॥४५॥

प्रि॒य आ॒त्मापि॒यन्त॒म्मा स्वधि॑तिस्त॒नुव॒ आ ति॑ष्ठिपत्ते। मा
ते॑ गृ॒ध्नुर॑विश॒स्ताति॒हाय॑ छि॒द्रा गात्रा॑ण्य॒सिना॒ मिथू॑ कः। न वा
उ॑ वे॒तन्म्रि॑यसे॒ न रि॑ष्यसि दे॒वाꣳ इदे॑षि प॒थिभि॑ः सु॒गेभि॑ः।
हरी॑ ते॒ युञ्जा॒ पृष॑ती अभूता॒मुपा॑स्थाद्वा॒जी धु॒रि रास॑भस्य।
सु॒गव्य॑ं नो वा॒जी स्वश्व्य॑म्पु॒ꣳसः पु॒त्राꣳ उ॒त वि॑श्वा॒पुषꣳ

र॒यिम्। अ॒ना॒गा॒स्त्वं नो॒ अदि॑तिः कृणोतु क्ष॒त्रं नो॒ अश्वो॑ वनता॒ꣳ ह॒विष्मान्॑॥४६॥

घा॒सिं कर्श॑या तपद्र॒यिं नव॑ च॥९॥॥ [९]

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

अग्ना॑विष्णू स॒जोष॑से॒मा व॑र्धन्तु वां॒ गिरः॑। द्यु॒म्नैर्वाजे॑भि॒रागत॑म् वाज॑श्च मे प्रस॒वश्च॑ मे॒ प्रय॑तिश्च मे॒ प्रसि॑तिश्च मे धी॒तिश्च॑ मे॒ क्रतु॑श्च मे॒ स्वर॑श्च मे॒ श्लोक॑श्च मे श्रा॒वश्च॑ मे॒ श्रुति॑श्च मे॒ ज्योति॑श्च मे॒ सुव॑श्च मे प्रा॒णश्च॑ मेऽपा॒नः॥१॥

च॒ मे॒ व्या॒नश्च॒ मेऽसु॑श्च मे चि॒त्तं च॑ म॒ आधी॑तं च मे॒ वाक्च॑ मे॒ मन॑श्च मे॒ चक्षु॑श्च मे॒ श्रोत्रं॑ च मे॒ दक्ष॑श्च मे॒ बलं॑ च म॒ ओज॑श्च मे॒ सह॑श्च म॒ आयु॑श्च मे ज॒रा च॑ म आ॒त्मा च॑ मे त॒नूश्च॑ मे॒ शर्म॑ च मे॒ वर्म॑ च॒ मेऽङ्गा॑नि च मे॒ऽस्थानि॑ च मे॒ परू॑ꣳषि च मे॒ शरी॑राणि च मे॥२॥

अ॒पा॒नस्त॒नूश्च॑ मे॒ऽष्टाद॑श च॥१॥॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं॑ च म॒ आधि॑पत्यं च मे म॒न्युश्च॑ मे॒ भाम॑श्च॒ मेऽम॑श्च॒

मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च॥३॥

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथं च म ऋद्धं च म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे॥४॥

जगच्चर्द्धिश्चतुर्दश च॥२॥॥ [२]

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च॥५॥

मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च म ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे

सुगं च मे शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥६॥

विश्वं च शयनमष्टौ च॥३॥॥ [३]

ऊर्क्च मे सूनृता च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च म औद्भिद्यं च मे रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभु च॥७॥

मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मेऽक्षितिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्ष्युच्च मे व्रीहयश्च मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे गोधूमाश्च मे मसुराश्च मे प्रियंगवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे॥८॥

विभु च मसुराश्चतुर्दश च॥४॥॥ [४]

अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे सीसं च मे त्रपुश्च मे श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निश्च म आपश्च मे वीरुधश्च म ओषधयश्च मे कृष्टपच्यं च॥९॥

मे॒ऽकृ॒ष्टप॒च्यं च॑ मे ग्रा॒म्याश्च॑ मे प॒शव॑ आर॒ण्याश्च॑ य॒ज्ञेन॑ कल्पन्तां वि॒त्तं च॑ मे॒ वित्ति॑श्च मे भू॒तं च॑ मे॒ भूति॑श्च मे॒ वसु॑ च मे वस॒तिश्च॑ मे॒ कर्म॑ च मे॒ शक्ति॑श्च॒ मेऽर्थ॑श्च म॒ एम॑श्च म॒ इति॑श्च मे॒ गति॑श्च मे॥१०॥

कृ॒ष्टप॒च्यश्चा॒ष्टाच॑त्वारि२शच्च॥५॥॥ [५]

अ॒ग्निश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ सोम॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे सवि॒ता च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ सर॑स्वती च म॒ इन्द्र॑श्च मे पू॒षा च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ बृह॒स्पति॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे मि॒त्रश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ वरु॑णश्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ त्वष्टा॑ च॥११॥

म॒ इन्द्र॑श्च मे धा॒ता च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ विष्णु॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ऽश्विनौ॑ च म॒ इन्द्र॑श्च मे म॒रुत॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ विश्वे॑ च मे दे॒वा इन्द्र॑श्च मे पृथि॒वी च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ऽन्तरि॑क्षश्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ द्यौश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ दिश॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे मू॒र्धा च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे प्र॒जाप॑तिश्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॥१२॥

त्वष्टा॑ च॒ द्यौश्च॑ म॒ एक॑वि२शतिश्च॥६॥॥ [६]

अ॒२॒शुश्च॑ मे र॒श्मिश्च॒ मेऽदा॑भ्यश्च॒ मेऽधि॑पतिश्च म उपा॒२॒शुश्च॑ मेऽन्तर्या॒मश्च॑ म ऐन्द्रवाय॒वश्च॑ मे मैत्रावरु॒णश्च॑

म आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च म आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म ऋतुग्रहाश्च॥१३॥

मेऽतिग्राह्याश्च म ऐन्द्राग्नश्च मे वैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च मे माहेन्द्रश्च म आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पौष्णश्च मे पात्नीवतश्च मे हारियोजनश्च मे॥१४॥

ऋतुग्रहाश्च चतुस्त्रिꣳशच्च॥७॥ [७]

इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्णियाश्च मे स्रुचश्च मे चमसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च म उपरवाश्च मेऽधिषवणे च मे द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे पूतभृच्च म आधवनीयश्च म आग्नीध्रं च मे हविर्धानं च मे गृहाश्च मे सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे॥१५॥

गृहाश्च षोडश च॥८॥ [८]

अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च मे पृथिवी च मेऽदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मे शक्करीरङ्गुलयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्तामृक्क मे साम च मे

स्तोमश्च मे यजुश्च मे दीक्षा च मे तपश्च म ऋतुश्च मे व्रतं च मेऽहोरात्रयोर्वृष्ट्या बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्पेताम्॥१६॥

दीक्षाऽष्टादश च॥९॥ [९]

गर्भाश्च मे वत्साश्च मे त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाट्च मे दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे पञ्चावी च मे त्रिवत्सश्च मे त्रिवत्सा च मे तुर्यवाट्च मे तुर्यौही च मे पष्ठवाच्च मे पष्ठौही च म उक्षा च मे वशा च म ऋषभश्च॥१७॥

मे वेहच्चमेऽनड्वाश्च मे धेनुश्च म आयुर्यज्ञेन कल्पताम्प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो यज्ञेन कल्पताव्व्यानो यज्ञेन कल्पताञ्चक्षुर्यज्ञेन कल्पताꣳ श्रोत्रं यज्ञेन कल्पताम्मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पताम्॥१८॥

ऋषभश्च चत्वारिꣳशच्च॥10॥ [१०]

एका च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च म एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे नवदश च म एकविꣳशतिश्च मे त्रयोविꣳशतिश्च मे पञ्चविꣳशतिश्च मे सप्तविꣳशतिश्च मे नवविꣳशतिश्च म

एकत्रिꣳशच्च मे त्रयस्त्रिꣳशच्च॥१९॥

मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे षोडश च मे विꣳशतिश्च मे चतुर्विꣳशतिश्च मेऽष्टाविꣳशतिश्च मे द्वात्रिꣳशच्च मे षट्त्रिꣳशच्च मे चत्वारिꣳशच्च मे चतुश्चत्वारिꣳशच्च मेऽष्टाचत्वारिꣳशच्च मे वाजश्च प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्नियश्चान्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च॥२०॥

त्रयस्त्रिꣳशच्च व्यश्नियश्च एकादश च॥11॥॥ [११]

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु। विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये। वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु॥२१॥

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाꣳ ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो नन्नमीति

विश्वा॒ आशा॒ वाज॑पतिर्भवेयम्। पयः॑ पृथि॒व्याम्पय॒ ओष॑धीषु॒ पयो॑ दिव्य॒न्तरि॑क्षे॒ पयो॑ धाम्। पय॑स्वतीः प्र॒दिशः॑ सन्तु॒ मह्यम्॑। सम्मा॑ सृजामि॒ पय॑सा घृ॒तेन॒ सम्मा॑ सृजाम्य॒पः॥२२॥

ओष॑धीभिः। सो॑ऽहं वाज॑ꣳ सनेयमग्ने। नक्तो॒षासा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते॒ शिशु॒मेक॑ꣳ समी॒ची। द्यावा॒ क्षामा॑ रु॒क्मो अ॒न्तर्वि भा॑ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रयन्द्रविणो॒दाः। स॒मु॒द्रो॑ऽसि॒ नभ॑स्वानार्द्रदा॑नुः श॒म्भूर्म॑यो॒भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑ मारु॒तो॑ऽसि म॒रुतां॑ ग॒णः श॒म्भूर्म॑यो॒भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑व॒स्युर॑सि॒ दुव॑स्वाञ्छ॒म्भूर्म॑यो॒भूर॒भि मा॑ वाहि॒ स्वाहा॑॥२३॥

धनै॑ष्व॒पो दुव॑स्वाञ्छ॒म्भूर्म॑यो॒भूर॒भि मा॒ द्वे च॑॥12॥॥ [१२]

अ॒ग्निं यु॑नज्मि॒ शव॑सा घृ॒तेन॑ दि॒व्यꣳ सु॑प॒र्णं वय॑सा बृ॒हन्त॑म्। तेन॑ व॒यम्प॑तेम ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टप॒ꣳ सुवो॒ रुहा॑णा॒ अधि॒ नाक॑ उत्त॒मे। इ॒मौ ते॑ प॒क्षाव॒जरौ॑ पत॒त्रिणो॒ याभ्या॒ꣳ रक्षा॑ꣳस्यप॒हꣳस्य॑ग्ने। ताभ्यां॑ पतेम सु॒कृता॑मु लो॒कं यत्रर्ष॑यः प्रथम॒जा ये पु॑रा॒णाः। चिद॑सि समु॒द्रयो॑नि॒रिन्दु॒र्दक्ष॑ः श्ये॒न ऋ॒तावा॑। हिर॑ण्यपक्षः शकु॒नो भु॑र॒ण्युर्म॒हान्थ्स॒धस्थे॑

ध्रुवः॥२४॥

आ निषत्तः। नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीर्विश्वस्य मूर्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः। समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भुवनेष्वर्पिते। उद्रो दत्तोदधिम्भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिनो वृष्ट्यावत। दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम्। विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे। येनर्षयस्तपसा सत्रम्॥२५॥

आसतेन्धाना अग्निꣳ सुवराभरन्तः। तस्मिन्नहं नि दधे नाके अग्निमेतं यमाहुर्मनवः स्तीर्णबर्हिषम्। तम्पत्नीभिरनु गच्छेम देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः। नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः। आ वाचो मध्यमरुहद्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः। पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुते॥२६॥

ये पृतन्यवः। अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः सहस्रियो दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र यात दिव्यानि धाम। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र यातानग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्थ्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्।

तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह देव॒यानो॒ यः॥२७॥

उ॒त्त॒मः। उद्बु॑ध्यस्वाग्ने॒ प्रति॑ जागृह्येनमिष्टापू॒र्ते स꣡ꣳसृ॑जेथाम॒यं च॑। पुन॑ः कृ॒ण्व꣡ꣳस्त्वा॑ पि॒तरं॒ युवा॑नम॒न्वाता꣡ꣳसी॒त त्वयि॒ तन्तु॑मे॒तम्। अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो अरो॑चथाः। तं जा॒नन्न॑ग्न॒ आ रो॒हाथा॑ नो वर्धया र॒यिम्॥२८॥

ध्रु॒वः स॒त्रङ्कृ॑णुते॒ यः स॒प्तत्रि꣡ꣳशच्च॥13॥॥ [१३]

ममा॑ग्ने॒ वर्चो॑ विह॒वेष्व॑स्तु व॒यं त्वेन्धा॑नास्त॒नुव॑म्पुषेम। मह्यं॑ नमन्ताम्प्र॒दिश॒श्चत॑स्र॒स्त्वयाध्य॑ख्षेण॒ पृत॑ना जयेम। मम॑ दे॒वा वि॑ह॒वे स॑न्तु॒ सर्व॒ इन्द्रा॑वन्तो म॒रुतो॒ विष्णु॑र॒ग्निः। ममा॒न्तरि॑ख्षमु॒रु गो॒पम॑स्तु॒ मह्यं॒ वात॑ः पवतां॒ कामे॑ अ॒स्मिन्न्। मयि॑ दे॒वा द्रवि॑ण॒मा य॑जन्ता॒म्मय्या॒शीर॑स्तु॒ मयि॑ दे॒वहू॑तिः। दैव्या॒ होता॑रा वनिषन्त॥२९॥

पूर्वेऽरि॑ष्टाः स्याम त॒नुवा॑ सु॒वीरा॑ः। मह्यं॑ यजन्तु॒ मम॒ यानि॑ ह॒व्याकू॑तिः स॒त्या मन॑सो मे अस्तु। एनो॒ मा नि गां॑ कत॒मच्च॒नाहं विश्वे॑ देवासो॒ अधि॑ वोचता मे। देवी॑ः षडुर्वीरु॒रु ण॑ः कृणोत॒ विश्वे॑ देवास इ॒ह वी॑रयध्वम्। मा हा॑स्महि प्र॒जया॒ मा त॒नूभि॒र्मा र॑धाम द्विष॒ते सो॑म राजन्न्।

अ॒ग्निर्म॒न्युम्प्र॑तिनु॒दन्पु॒रस्ता॑त्॥३०॥

अद॑ब्धो गो॒पाः परि॑ पाहि न॒स्त्वम्। प्र॒त्यञ्चो॑ यन्तु नि॒गुतः॒ पुन॒स्तेऽमेषां॑ चि॒त्तम्प्र॒बुधा॒ वि ने॑शत्। धा॒ता धा॑तॄणाम्भुव॑नस्य॒ यस्पति॑र्दे॒वꣳ स॑वि॒तार॑मभिमाति॒षाहम्॑। इ॒मं य॒ज्ञम॒श्विनो॒भा बृह॒स्पति॑र्दे॒वाः पा॑न्तु॒ यज॑मानं न्य॒र्थात्। उ॒रु॒व्यचा॑ नो महि॒षः शर्म॑ यꣳसद॒स्मिन् हवे॑ पुरुहू॒तः पु॑रु॒ख्षु। स नः॑ प्र॒जायै॑ हर्यश्व मृड॒येन्द्र॒ मा॥३१॥

नो॒ रीरि॒षो॒ मा परा॑ दाः। ये नः॑ स॒पत्ना॒ अप॒ ते भ॑वन्त्विन्द्राग्निभ्या॒मव॑ बाधामहे॒ तान्। वस॑वो रु॒द्रा आ॑दि॒त्या उ॑परि॒स्पृशं॑म्मो॒ग्रं चेत्ता॑रमधिरा॒जम॑क्रन्न्। अ॒र्वाञ्च॒मिन्द्र॑म॒मुतो॑ हवामहे॒ यो गो॒जिद्धन॒जिद॑श्व॒जिद्यः। इ॒मं नो॑ य॒ज्ञं वि॑ह॒वे जु॑षस्वा॒स्य कु॑र्मो हरिवो मे॒दिनं॑ त्वा॥३२॥

व॒नि॒ष॒न्त॒ पु॒रस्ता॒न्मा त्रिच॑त्वारिꣳशच्च॥14॥॥ [१४]

अ॒ग्नेर्म॑न्वे प्रथ॒मस्य॒ प्रचे॑तसो॒ यम्पाञ्च॑जन्यम्ब॒हवः॑ समि॒न्धते॑। विश्व॑स्यां वि॒शि प्र॑विविशि॒वाꣳस॑मीमहे॒ स नो॑ मुञ्च॒त्वꣳह॑सः। यस्ये॒दम्प्रा॒णन्निमि॒षद्यदेज॑ति॒ यस्य॑ जा॒तं जन॑मानं च॒ केव॑लम्। स्तौम्य॒ग्निं ना॑थि॒तो जो॑हवीमि

स नो॑ मुञ्चत्व꣡ꣳह꣡सः। इन्द्र꣡स्य मन्ये प्रथ꣡मस्य꣡ प्रचे꣡तसो वृत्र꣡घ्नः स्तोमा꣡ उप꣡ मामु꣡पागुः꣢। यो दा꣡शुषः꣢ सु꣡कृतो꣡ हव꣡मुप꣡ गन्ता꣢॥३३॥

स नो॑ मुञ्चत्व꣡ꣳह꣡सः। यः सं꣡ग्रा꣡मं नय꣡ति꣡ सं व꣡शी यु꣡धे यः पु꣡ष्टानि꣡ सꣳसृ꣡जति꣡ त्र꣡याणि꣢। स्तौमीन्द्रं꣡ नाथि꣡तो जो꣡हवीमि꣡ स नो॑ मुञ्चत्व꣡ꣳह꣡सः। म꣡न्वे वा꣢म्मित्रावरुणा꣡ तस्य꣡ वित्त꣡ꣳ सत्यौ꣡जसा दृꣳहणा꣡ यं नु꣡देथे꣢। या राजा꣡नꣳ स꣡रथं꣡ या꣡थ उ꣡ग्रा꣡ ता नो॑ मुञ्चत꣡मागं꣡सः। यो वा꣡ꣳ रथं꣡ ऋ꣡जुर꣡श्मिः स꣡त्यध꣡र्मा꣡ मिथु꣡श्चरं꣡न्तमुप꣡याति꣡ दू꣡षयन्न्। स्तौमि꣡॥३४॥

मि꣡त्रावरु꣡णा नाथि꣡तो जो꣡हवीमि꣡ तौ नो॑ मुञ्चत꣡मागं꣡सः। वा꣡योः स꣡वि꣡तुर्वि꣡दथा꣡नि मन्महे꣡ यावा꣢त्म꣡न्वद्भि꣡भृ꣡तो यौ च꣡ रख्ष꣡तः। यौ विश्व꣡स्य परि꣡भू ब꣡भू꣡वतु꣡स्तौ नो॑ मुञ्चत꣡मागं꣡सः। उप꣡ श्रेष्ठा꣡ न आ꣡शिषो꣡ दे꣡वयो꣡र्धर्मे꣡ अस्थिरन्न्। स्तौमि꣡ वा꣡युꣳ स꣡वि꣡तारं꣡ नाथि꣡तो जो꣡हवीमि꣡ तौ नो॑ मुञ्चत꣡मागं꣡सः। र꣡थीत꣡मौ रथी꣡नाम꣡ह्व ऊ꣡तये꣡ शुभं꣡ गमि꣡ष्ठौ सु꣡यमे꣡भि꣡रश्वै꣢ः। ययोः꣢॥३५॥

वां꣡ दे꣡वौ दे꣡वेष्वनि꣡शितमोज꣡स्तौ नो॑ मुञ्चत꣡मागं꣡सः। यदया꣡तं वह꣡तुꣳ सू꣡र्यायाः꣢स्त्रिच꣡क्रेण꣡ सꣳसद꣡मि꣡च्छमा꣡नौ।

स्तौमि॑ दे॒वाव॒श्विनौ॑ नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्चत॒मागः॑सः। म॒रुता॑म्मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु॒ प्रेमां वाचं॒ विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नू॒तये॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः। ति॒ग्ममायु॑धं वीडि॒तꣳ सह॑स्वद्दि॒व्यꣳ शर्धः॑॥३६॥

पृत॑नासु जि॒ष्णु। स्तौमि॑ दे॒वान्म॒रुतो॑ नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः। दे॒वाना॑म्मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु॒ प्रेमां वाचं॒ विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नू॒तये॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः। यदि॒दम्मा॑भि॒शोच॑ति॒ पौरु॑षेयेण॒ दैव्ये॑न। स्तौमि॒ विश्वा॑ दे॒वान्नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः। अनु॑ नो॒-ऽद्यानु॑मति॒रनु॑॥३७॥

इद॑नुमते॒ त्वं वै॑श्वान॒रो न॑ ऊ॒त्या पृ॒ष्टो दि॒वि। ये अप्र॑थेता॒ममि॑तेभि॒रोजो॑भि॒र्ये प्र॑ति॒ष्ठे अभ॑वतां॒ वसू॑नाम्। स्तौमि॒ द्यावा॑पृथि॒वी नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्चत॒मꣳहः॑सः। उर्वी॑ रोदसी॒ वरि॑वः कृणोतं॒ ख्षेत्र॑स्य पत्नी॒ अधि॑ नो ब्रूयातम्। स्तौमि॒ द्यावा॑पृथि॒वी नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्चत॒मꣳहः॑सः। यत्ते॑ व॒यम्पु॑रुष॒त्रा य॑वि॒ष्ठाविद्वाꣳसश्चकृ॒मा कच्च॒न॥३८॥

आगः। कृधी स्वस्मा२ अदितेरनागा व्येना२सि शिश्रथो विष्वगग्ने। यथा ह तद्वसवो गौर्यं चित्पदि षिताममुञ्चता यजत्राः। एवा त्वमस्मत्प्र मुञ्चा व्य२हः प्रातार्यग्ने प्रतरां न आयुः॥३९॥

गन्ता दूषयन्थ्स्तौमि ययोश्शर्धोऽनुमतिरनु चन चतुस्त्रि२शच्च॥15॥॥ [१५]

अग्निष्ट्वा वामश्वो द्विचत्वारि२शच्च॥11॥॥ [१६]

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः पशवः पशूनेवाव रुन्द्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति छन्दाꣳसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दाꣳस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत॥१॥

पापीयान्थ्स्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमप गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्थ्स्यादिति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति वसीयान्भवत्यथो यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवतया एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः॥२॥

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ

सा॑वि॒त्राणि॑ भव॒न्त्याहु॑तिर्नव॒मी त्रि॒वृत॑मे॒व य॑ज्ञमु॒खे वि या॑तयति॒ यदि॑ का॒मये॑त॒ छन्दा॑ꣳसि यज्ञयश॒सेना॑र्पयेय॒मित्यृच॑मन कु॑र्याच्छन्दा॑ꣳस्ये॒व य॑ज्ञयश॒सेना॑र्पयति॒ यदि॑ का॒मये॑त॒ यज॑मानं यज्ञयश॒सेना॑र्पयेय॒मिति॒ यजु॑रन्त॒मं कु॑र्या॒द्यज॑मानमे॒व य॑ज्ञयश॒सेना॑र्पयत्यृ॒चा स्तोम॒ꣳ समर्ध॒येति॑॥ ३॥

आ॒ह॒ समृ॑द्ध्यै च॒तुर्भि॒रभ्रि॒मा द॑त्ते च॒त्वारि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ छन्दो॑भिरे॒व दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इत्या॑ह॒ प्रसू॑त्या अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत॒ स वेणु॒म्प्रावि॑श॒त्स ए॒तामू॒तिमनु॒ सम॑चर॒द्यद्वेणो॑ः सुषि॒रꣳ सु॑षि॒राभ्रि॑र्भवति सयोनि॒त्वाय॒ स यत्र॑य॒त्राव॑स॒त्तत्कृ॒ष्णम॑भवत्कल्मा॒षी भ॑वति रू॒पस॑मृद्ध्या उभयतः॒क्ष्णूर्भ॑वती॒तश्चा॒मुत॑श्चा॒र्कस्याव॑रुद्ध्यै व्याममा॒त्री भ॑वत्ये॒ताव॒द्वै पुरु॑षे वी॒र्यं॑ वी॒र्य॑सम्मि॒ताऽप॑रिमिता भव॒त्यप॑रिमित॒स्याव॑रुद्ध्यै॒ यो वन॒स्पती॑नाम्फल॒ग्रहि॒ः स ए॑षां वी॒र्या॑वान्फल॒ग्रहि॒र्वेणु॑र्वेण॒वी भ॑वति वी॒र्य॑स्याव॑रुद्ध्यै॥ ४॥

का॒मयै॑त गाय॒त्रौऽर्ध॒येति॑ च स॒प्तवि॑ꣳशतिश्च॥१॥॥ [१]

व्यृ॑द्धं॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद॑य॒जुष्के॑ण क्रि॒यत॑ इ॒माम॑गृभ्णन्नश॒नाम् द॑त्ते॒ यजु॑ष्कृत्यै य॒ज्ञस्य॒ समृ॑द्ध्यै॒ प्रतू॑र्तं वाजि॒न्ना द्र॒वेत्यश्व॑म॒भि

दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथाꣳ रासभं युवमिति गर्दभमसत्येव गर्दभम्प्रति ष्ठापयति तस्मादश्वाद्गर्दभोऽसत्तरो योगेयोगे तवस्तरमित्याह॥५॥

योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्द्धे सखाय इन्द्रमूतय इत्याहेन्द्रियमेवाव रुन्द्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तम्प्रजापतिरन्वविन्दत्प्राजापत्योऽश्वोऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्त्यै पापवस्यसं वा एतत्क्रियते यच्छ्रेयसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पापीयान्॥६॥

ह्यश्वाद्गर्दभोऽश्वम्पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै तस्माच्छ्रेयाꣳसम्पापीयान्पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो भ्रातृव्यो भवतीव खलु वा एष योऽग्निश्चिनुते वज्र्यश्वः प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव॥७॥

पशून्निर्याच्यात्मने कर्म कुरुते पूष्णा सयुजा सहेत्याह पूषा वा अध्वनाꣳ संनेता समष्ट्यै पुरीषायतनो वा एष

यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानाꣳ समभरन्पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायतनमेवैनं देवताभिः सम्भरत्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम इत्याह येन॥८॥

संगच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्ते प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या एतच्छ्रोत्रं यद्वल्मीकोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्धरिष्याम इति वल्मीकवपामुपतिष्ठते साख्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निꣳ सम्भरत्यग्निम्पुरीष्य इत्याह येन संगच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्तेऽन्वग्निरुषसामग्रम्॥९॥

अख्यदित्याहानुख्यात्या आगत्य वाज्यध्वन आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमित्याहेच्छत्येवैनम्पूर्वया विन्दत्युत्तरया द्वाभ्यामा क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्ते द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमित्याहैभ्यो वा एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः समैरयद्रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे वज्री वा एष यदश्वो दद्भिरन्यतोदद्भ्यो भूयाल्लौमभिरुभयादद्भ्यो यं द्विष्यात्तमधस्पदं ध्यायेद्वज्रेणैवैनꣳ

स्तृणुते॥10॥

आ॒ह॒ पापी॑यान्बृ॒द्रादे॒व येनाग्रं॑ व॒ज्री वै स॒प्तद॑श च॥२॥॥ [२]

उत्क्रा॒मोद॑क्रमी॒दिति॒ द्वाभ्या॒मुत्क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑रूपाभ्या॒न्तस्मा॒दनु॑रूपाः प॒शवः॒ प्र जा॑यन्ते॒ऽप उप॑ सृजति॒ यत्र॒ वा आप॑ उप॒गच्छ॑न्ति॒ तदोष॑धयः॒ प्रति॑ तिष्ठ॒न्त्योष॑धीः प्रति॒तिष्ठ॑न्तीः प॒शवोऽनु॒ प्रति॑ तिष्ठन्ति प॒शून् य॒ज्ञो य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यज॑मानम्प्र॒जास्तस्मा॑द॒प उप॑ सृजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिं जुहु॒याद॒न्धोऽध्व॒र्युः॥११॥

स्या॒द्रख्षा॑ꣳसि य॒ज्ञꣳ ह॑न्यु॒र्हिर॑ण्यमु॒पास्य॑ जुहोत्यग्नि॒वत्ये॒व जु॑होति॒ नान्धोऽध्व॒र्युर्भव॑ति॒ न य॒ज्ञꣳ रख्षा॑ꣳसि घ्नन्ति॒ जिघ॑र्म्य॒ग्निम्मन॑सा घृ॒तेनेत्या॑ह॒ मन॑सा॒ हि पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भि॒गच्छ॑ति प्रति॒क्ष्यन्त॒म्भुव॑नानि॒ विश्वेत्या॑ह॒ सर्व॒ꣳ ह्येष प्र॒त्यङ्ख्षेति॑ पृ॒थुं ति॑र॒श्चा वय॑सा बृ॒हन्त॒मित्या॒हाल्पो॒ ह्येष जा॒तो म॒हान्॥१२॥

भव॑ति॒ व्यचि॑ष्ठ॒मन्नꣳ रभ॒सं विदा॑न॒मित्या॒हान्न॑मे॒वास्मै॑ स्वदयति॒ सर्व॑मस्मै स्वदते॒ य ए॒वं वेदा त्वा॑ जिघर्मि॒ वच॑सा घृ॒तेनेत्या॑ह॒ तस्मा॒द्यत्पुरु॑षो॒ मन॑साभि॒गच्छ॑ति॒ तद्वा॒चा

वदत्यरख्षसेत्याह रख्षसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन्दधात्यपचितिमान्भवति य एवं॥१३॥

वेद मनसा त्वै तामासुमर्हति यामध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहोति मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरास्यै द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रख्षाꣳसि जिघाꣳसन्त्येतर्हि खलु वा एतद्यज्ञमुखं यर्ह्येनदाहुतिरश्नुते परि लिखति रख्षसामपहत्यै तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रख्षाꣳस्यप हन्ति॥१४॥

गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनम्परि गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनम् परि गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दाꣳसि परिभूः पर्यास्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुप्तस्मान्मध्यतो वाचा वदामो गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभार्थं त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो यज्ञम्परि गृह्णाति॥१५॥

अन्धोऽध्वर्युर्महान्भवति त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री त्रयोदश च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याह ज्योतिरेवैतेन जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत्तं देवा अर्धर्चेनाशमयञ्छिवम्प्रजाभ्योऽहिꣳसन्तमित्याह प्रजाभ्य एवैनꣳ शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपाम्पृष्ठमसीति पुष्करपर्णमा॥१६॥

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णꣳ रूपेणैवैनदा हरति पुष्करपर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णꣳ सयोनिमेवाग्निꣳ सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञꣳ सम्भरति यद्ग्राम्याणां पशूनां चर्मणा सम्भरेद्ग्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन सम्भरत्यारण्यानेव पशून्॥१७॥

शुचार्पयति तस्माथ्समावत्पशूनाम्प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयाꣳसः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य मेध्यङ्कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च सꣳ स्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो

निरमन्थदग्न इति॥१८॥

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनꣳ सम्भरति त्वामग्ने पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु त्वा दध्यङ्ङृषिरित्याह दध्यङ्ङा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज एवास्मिन्दधाति तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति॥१९॥

चतसृभिः सम्भरति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुग्भी राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्थ्स्यादित्युभयीभिस्तस्य सम्भरेत्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची दधात्यष्टाभिः सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तꣳ सम्भरति सीद होतरित्याह देवता एवास्मै सꣳ सादयति नि होतेति मनुष्यान्थ्सꣳ सीदस्वेति वयाꣳसि जनिष्वा हि जेन्यो अग्रे अह्नामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै सꣳसन्नान्प्र जनयति॥२०॥

ऐव पशूनिति गृणाति होतरिति सप्तविꣳशतिश्च॥४॥॥ [४]

क्रूरमिव वा अस्या एतत्करोति यत्खनत्यप उप

सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्यै शुचꣳ शमयति सं ते वायुर्मातरिश्वा दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणेनैवास्यै प्राणꣳ सं दधाति सं ते वायुरित्याह तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते तस्मै च देवि वषडस्तु॥२१॥

तुभ्यमित्याह षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति तस्माथ्सर्वानृतून् वर्षति यद्वषट्कुर्याद्रख्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युर्वडित्याह परोख्षमेव वषट्करोति नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न यज्ञꣳ रख्षाꣳसि घ्नन्ति सुजातो ज्योतिषा सहेत्यनुष्टुभोप नह्यत्यनुष्टुप्॥२२॥

सर्वाणि छन्दाꣳसि छन्दाꣳसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनं तनुवा परि दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेद वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उद तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व ऊ षु ण ऊतय इति सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवास्योर्ध्वां वरुणमेनिमुथ्सृजति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै स जातो गर्भो असि॥२३॥

रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवम् चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो

भवति प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वा इत्याहौषधयो वा अस्य मातरस्ताभ्य एवैनम्प्र च्यावयति स्थिरो भव वीड्वङ्ग इति गर्दभ आ सादयति॥२४॥

सं नह्यत्येवैनमेतया स्थेम्ने गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभः पशूनाम्भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो - ऽप्यनालेशेत्यन्यान्पशून्मैद्यत्यन्न ह्येनेनार्क सम्भरन्ति गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो द्विरेताः सन्कनिष्ठम्पशूनाम्प्र जायतेऽग्निर्ह्यस्य योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष एतर्ह्यारूढः॥२५॥

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह प्रजाभ्य एवैन शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानव्यो हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षम्मा वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति प्रेतु वाजी कनिक्रददित्याह वाजी ह्येष नानदद्रासभः पत्वेति॥२६॥

आह रासभ इति ह्येतमृषयोऽवदन्भरन्नग्निम्पुरीष्यमित्याहाग्नि ह्येष भरति मा पाद्यायुषः पुरेत्याहायुरेवास्मिन्दधाति

तस्माᳬद्गर्दभः सर्वमायुरेति तस्माᳬद्गर्दभे पुरायुषः प्रमीते बिभ्यति वृषाग्निं वृषणम्भरन्नित्याह वृषा ह्येष वृषाग्निरपां गर्भम्॥२७॥

समुद्रियमित्याहापा ह्येष गर्भो यदग्निरग्न आ याहि वीतय इति वा इमौ लोकौ व्यैतामग्न आ याहि वीतय इति यदाहानयोर्लोकयोर्वीत्यै प्रच्युतो वा एष आयतनादगतः प्रतिष्ठा स एतर्ह्यध्वर्युं च यजमानं च ध्यायत्यृत सत्यमित्याहेयं वा ऋतमसौ॥२८॥

सत्यमनयोरेवैनम्प्रति ष्ठापयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो वरुणो वा एष यजमानमभ्यैति यदग्निरुपनद्ध ओषधयः प्रति गृह्णीताग्निमेतमित्याह शान्त्यै व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीरित्याह रक्षसामपहत्यै निषीदन्नो अप दुर्मति हनदित्याह प्रतिष्ठित्या ओषधयः प्रति मोदध्वम्॥२९॥

अस्त्वनुष्टुबसि सादयत्यारूढः पत्वेति गर्भमसौ मोदध्वं द्विचत्वारिशच्च॥५॥ [५]

एनमित्याहौषधयो वा अग्नेर्भागधेयन्ताभिरेवैन समर्धयति पुष्पावतीः सुपिप्पला इत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्त्ययं वो गर्भ ऋत्वियः प्रत्न सधस्थमासददित्याह याभ्य एवैनम्प्रच्यावयति तास्वेवैनम्प्रति ष्ठापयति द्वाभ्यामुपावहरति प्रतिष्ठित्यै॥३०॥ [६]

वारुणो वा अग्निरुपनद्धो वि पाजसेति वि स्रꣳसयति सवितृप्रसूत एवास्य विषूचीं वरुणमेनिं वि सृजत्यप उप सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचꣳ शमयति तिसृभिरुप सृजति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचꣳ शमयति मित्रः सꣳसृज्य पृथिवीमित्याह मित्रो वै शिवो देवानान्तेनैव॥३१॥

एनꣳ सꣳ सृजति शान्त्यै यद्ग्राम्याणाम्पात्राणां कपालैः सꣳसृजेद्ग्राम्याणि पात्राणि शुचार्पयेदर्मकपालैः सꣳ सृजत्येतानि वा अनुपजीवनीयानि तान्येव शुचार्पयति शर्कराभिः सꣳ सृजति धृत्या अथो शंत्वायाजलोमैः सꣳ सृजत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यदजा प्रिययैवैनं तनुवा सꣳ सृजत्यथो तेजसा कृष्णाजिनस्य लोमभिः सम्॥३२॥

सृजति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञꣳ सꣳ सृजति रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीमित्याहैता वा एतं देवता अग्रे समभरन्ताभिरेवैनꣳ सम्भरति मखस्य शिरोऽसीत्याह यज्ञो वै मखस्तस्यैतच्छिरो यदुखा तस्मादेवमाह यज्ञस्य पदे स्थ इत्याह यज्ञस्य ह्येते॥३३॥

प॒दे अथो॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ प्रान्याभि॒र्यच्छ॒त्यन्व॒न्यैर्म॑न्त्रयते मिथुन॒त्वाय॒ त्र्यु॑द्धिं करोति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒कानामा॒प्त्यै॒ छन्दो॑भिः करोति वी॒र्यं॑ वै छन्दा॑ꣳसि वी॒र्ये॑णै॒वैनां॑ करोति॒ यजु॑षा॒ बिलं॑ करोति॒ व्यावृ॑त्त्या॒ इय॑तीं करोति प्र॒जाप॑तिना यज्ञमु॒खेन॒ सम्मि॑तान्द्विस्त॒नां क॑रोति॒ द्यावा॑पृथि॒व्योर्दोहा॑य॒ चतु॑ः स्तनां करोति पशू॒नां दोहा॑या॒ष्टास्त॑नां करोति॒ छन्द॑सां॒ दोहा॑य॒ नवा॑श्रिमभि॒चर॑तः कुर्यात्त्रि॒वृत॑मे॒व वज्रꣳ स॒म्भृत्य॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्र ह॑रति॒ स्तृत्यै॑ कृ॒त्वाय॒ सा म॒हीमु॒खामिति॒ नि द॑धाति दे॒वता॑स्वे॒वैना॒म्प्रति॑ष्ठापयति॥ ३४॥

तेनै॒व लोम॑भिः॒ समे॒ते अ॑भि॒चर॑त॒ एक॑विꣳशतिश्च॥६॥॥ [७]

स॒प्तभि॑र्धूपयति स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः॑ प्रा॒णाः शिर॑ ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदु॒खा शी॒र्ष॒न्नेव य॒ज्ञस्य॑ प्रा॒णान्द॑धाति॒ तस्मा॑थ्स॒प्त शी॒र्ष॒न्प्रा॒णा अ॑श्वश॒केन॑ धूपयति प्राजाप॒त्यो वा अश्व॑ः सयोनि॒त्वायादि॑ति॒स्त्वेत्या॑हे॒यं वा अदि॑ति॒रदि॑त्यै॒वादि॑त्यां खनत्य॒स्या अक्रू॑रंकाराय॒ न हि स्वः स्वꣳ हि॒नस्ति॑ दे॒वानां॑ त्वा॒ पत्नी॒रित्या॑ह दे॒वानाम्॑॥ ३५॥

वा एतम्पत्नयोऽग्रेऽकुर्वन्ताभिरेवैनाँ दधाति धिषणास्त्वेत्याह विद्या वै धिषणा विद्याभिरेवैनामभीन्द्धे ग्नास्त्वेत्याह छन्दाꣳसि वै ग्नाश्छन्दोभिरेवैनाꣳ श्रपयति वरूत्रयस्त्वेत्याह होत्रा वै वरूत्रयो होत्राभिरेवैनाँ पचति जनयस्त्वेत्याह देवानां वै पत्नीः॥३६॥

जनयस्ताभिरेवैनाँ पचति षड्भिः पचति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनाँ पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्माद्द्विः संवथ्सरस्य सस्यम्पच्यते वारुण्युखाभीद्धा मैत्रियोपैति शान्त्यै देवस्त्वा सवितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनाम्ब्रह्मणा देवताभिरुद्वपत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण॥३७॥

इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्यम्पात्रमनाच्छृण्णमा च्छृणत्ति देवत्राकरजख्षीरेणा च्छृणत्ति परमं वा एतत्पयो यदजख्षीरम्परमेणैवैनाम्पयसा च्छृणत्ति यजुषा व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा च्छृणत्ति छन्दोभिर्वा एषा क्रियते छन्दोभिरेव छन्दाꣳस्या च्छृणत्ति॥३८॥

आह देवानां वै पत्नीः पृणैषा षड्ढ॥७॥॥ [८]

एकंवि ँशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषा अमेध्यम्पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं कृत्वा हरत्येकंवि ँशतिर्भवन्त्येकविँशो वै पुरुषः पुरुषस्याप्त्यै व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्ष ँ सप्तधा वितृण्णां वल्मीकवपाम्प्रति नि दधाति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनथ्समर्धयति मेध्यत्वाय यावन्तः॥३९॥

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यम्परीयाय यमगाथाभिः परि गायति यमादेवैनद्वृङ्क्ते तिसृभिः परि गायति त्रय इमे लोका एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्क्ते तस्माद्गायते न देयङ्गाथा हि तद्वृङ्क्तेऽग्निभ्यः पशूना लभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव रुन्द्धे यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य॥४०॥

पशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुथ्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यथ्स ँ स्थापशीर्षाणि स्युर्यत्पशूनालभते तेनैव पशूनव रुन्द्धे यत्पर्यग्निकृतानुथ्सृजति शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन स ँ स्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञम्प्रति ष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः॥४१॥

आत्मानमाप्रीणीत यदेता आप्रियो भवन्ति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आ प्रीणात्यपरिमितछन्दसो भवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेरात्या ऊनातिरिक्ता मिथुनाः प्रजात्यै लोमशं वै नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो लोमशाः पशूनेवाव रुन्द्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि रूपाण्यग्नौ चित्यै क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य॥४२॥

भवन्त्येकविꣳशतिꣳ सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविꣳशो रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविꣳशश्चतुर्विꣳशतिम चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साख्षादेव वैश्वानरमव रुन्द्धे परांचीरन्वाह परांङिव हि सुवर्गो लोकः समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह समाभिरेवाग्निं वर्धयति॥४३॥

ऋतुभिः संवथ्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्या इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वा आदित्यो

ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति न संवथ्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्टाद्दधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै॥४४

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्यौऽष्टाविꣳशतिश्च॥८॥ [९]

षड्भिर्दीख्षयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं दीख्षयति सप्तभिर्दीख्षयति सप्त छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवैनं दीख्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमैकस्मादख्षरादनाप्तम्प्रथमम्पदम् तस्माद्यद्वाचोऽनाप्तं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः॥४५॥

प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानाꣳ सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृञ्ज्याद्भूतमव रुन्धीत यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्द्धे भविष्यद्धि भूयो भूताद्बाभ्याम्प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्विद्येतार्तिमार्च्छेत्॥४६॥

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रैतामुखां तपेत्याह ब्रह्म

वै मित्रो ब्रह्मन्नेवैनाम्प्रति ष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः स꣣ सृजेत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो वा एष स स्वां॥४७॥

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेथ्स एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव दध्याथ्साख्वादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषा- दन्नकामस्याव दध्यादम्बरीषे वा अन्नम्म्रियते सयौन्येवान्नम्॥४८॥

अव रुन्द्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स क्रुमुकम्प्राविशत् क्रुमुकमव दधाति यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्द्ध आज्येन सं यौत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यम् प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा॥४९॥

वैकंकतीमा दधाति भा एवाव रुन्द्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सीद त्वम्मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप तिष्ठते त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेष्वाविद गच्छत्यथो

प्राणानेवात्मन्धत्ते॥५०॥

प्रजापतिरृच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिꣳशच्च॥९॥॥ [१०]

न ह स्म वै पुराग्निरपरशुवृक्णं दहति तदस्मै प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा दधात्यपरशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत तꣳ सृष्टꣳ रख्षाꣳसि॥५१॥

अजिघाꣳसन्थ्स एतद्राख्षोघ्नमपश्यत्तेन वै स रख्षाꣳस्यपाहत यद्राख्षोघ्नम्भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रख्षाꣳस्यप हन्त्याश्वत्थीमा दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनाꣳ सपत्नसाहो विजित्यै वैकङ्कतीमा दधाति भा एवाव रुन्द्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सꣳशितम्मे ब्रह्मोदेषाम्बाहू अतिरमित्युत्तमे औदुम्बरी॥५२॥

वाचयति ब्रह्मणैव रख्षत्रꣳ सꣳ श्यति रख्षत्रेण ब्रह्म तस्माद्ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यम्ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यो ब्राह्मणवानत्यन्यꣳ राजन्यम्मृत्युर्वा एष यदग्निरमृतꣳ हिरण्यꣳ रुक्मम्मन्तरम्प्रति मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त

एकंवि२शतिनिर्बाधो भवत्येकंवि२शतिर्वै देवलोका द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका असावादित्यः॥५३॥

एकवि२श एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वत तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वन्निर्बाधी भवति भ्रातृव्यानेव निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति मुञ्चते प्रसूत्यै नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्या- मेवैनमुद्यच्छते देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा अहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्य॥५४॥

प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः प्र जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरन्तेजो वै हिरण्यम्ब्रह्म कृष्णाजिनन्तेजसा चैवैनम्ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति षडुद्यामः शिक्यम्भवति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते यद्वादशोद्यामः संवथ्सरेणैव मौञ्जम्भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जैवैनः समर्धयति सुपर्णोऽसि गरुत्मानित्यवैक्षते रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह

सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति॥५॥

रख्षा॒ꣳस्यौदु॑म्बरी आदि॒त्य उ॒द्यत्य॒ स॒ञ्चतु॑र्विꣳशतिश्च॥10॥॥ [११]

समि॑द्धो अ॒ञ्जन्कृद॑रम्मती॒नां घृ॒तम॑ग्ने॒ मधु॑म॒त्पिन्व॑मानः। वा॒जी वह॑न्वा॒जिनं॑ जातवेदो दे॒वानां॑ वख्षि प्रि॒यमा स॒धस्थम्॑। घृ॒तेना॒ञ्जन्थ्स म्प॒थो दे॑व॒यानान्प्रजा॒नन्वा॒ज्यप्ये॑तु दे॒वान्। अनु॑ त्वा सप्ते प्र॒दिशः॑ सचन्ताꣳ स्व॒धाम॒स्मै यज॑मानाय धेहि। ईड्य॒श्चासि॒ वन्द्य॑श्च वाजिन्ना॒शुश्चासि॒ मेध्य॑श्च सप्ते। अ॒ग्निष्ट्वा॑॥५६॥

दे॒वैर्वसु॑भिः स॒जोषाः॑ प्री॒तं वह्निं॑ वहतु जा॒तवे॑दाः। स्ती॒र्णम्ब॒र्हिः सु॒ष्टरी॑मा जुषा॒णोरु पृ॒थु प्रथ॑मानम्पृथि॒व्याम्। दे॒वेभि॑र्यु॒क्तमदि॑तिः स॒जोषाः॑ स्यो॒नं कृ॑ण्वा॒ना सु॑वि॒ते द॑धातु। ए॒ता उ॑ वः सु॒भगा॑ वि॒श्वरू॑पा॒ वि पख्षो॑भिः॒ श्रय॑माणा॒ उदातैः॑। ऋ॒ष्वाः स॒तीः क॒वषः॒ शुम्भ॑माना॒ द्वारो॑ दे॒वीः सु॑प्राय॒णा भ॑वन्तु। अ॒न्त॒रा मि॒त्रावरु॑णा॒ चर॑न्ती॒ मुख॑ य॒ज्ञानां॑म॒भि सं॑विदा॒ने। उ॒षासा॑ वाम्॥५७॥

सु॒हि॒र॒ण्ये सु॑शि॒ल्पे ऋ॒तस्य॒ योना॑वि॒ह सा॑दयामि। प्र॒थ॒मा वाꣳ सर॒थिना॑ सु॒वर्णा॑ दे॒वौ पश्य॑न्तौ॒ भुव॑नानि॒ विश्वा॑।

अपि॑प्रयं॒ चोद॑ना वा॒म्मिमा॑ना॒ होता॑रा॒ ज्योतिः॑ प्र॒दिशा॑ दि॒शन्ता॑। आ॒दि॒त्यैर्नो॒ भार॑ती वष्टु य॒ज्ञꣳ सर॑स्वती स॒ह रु॒द्रैर्न॑ आवीत्। इडोप॑हूता॒ वसु॑भिः स॒जोषा॑ य॒ज्ञं नो॑ देवीर॒मृते॑षु धत्त। त्वष्टा॑ वी॒रं दे॒वका॑मं जजान॒ त्वष्टु॒रर्वा॑ जायत आ॒शुरश्वः॑॥५८॥

त्वष्टे॒दं विश्व॒म्भुव॑नं जजान ब॒होः क॒र्तार॑मि॒ह य॑क्षि होतः। अश्वो॑ घृ॒तेन॒ त्मन्या॒ समक्त॒ उप॑ दे॒वाꣳ ऋ॑तु॒शः पाथ॑ एतु। वन॒स्पति॑र्देवलो॒कम्प्र॑जा॒नन्न॒ग्निना॑ ह॒व्या स्व॑दि॒तानि॑ वख्षत्। प्र॒जाप॑ते॒स्तप॑सा वावृधा॒नः स॒द्यो जा॒तो द॑धिषे य॒ज्ञम॑ग्ने। स्वाहा॑कृतेन ह॒विषा॑ पुरोगा या॒हि सा॒ध्या ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः॥५९॥

अ॒ग्निष्ट्वा॑ वा॒मश्वो॒ द्विच॑त्वारिꣳशच्च॥11॥॥ [१२]

विष्णु॑मुखा॒ अन्न॑पते॒ याव॑ती॒ वि वै पु॑रुषमा॒त्रेणाग्ने॒ तव॒ श्रवो॒ ब्रह्म॑ जज्ञा॒नꣳ स्व॑यमातृ॒ण्णामे॒षां वै प॒शुर्गा॑य॒त्री कस्त्वा॒ द्वाद॑श॥12॥ विष्णु॑मुखा॒ अप॑चितिमा॒न् वि वा ए॒तावग्ने॒ तव॑ स्वयमातृ॒ण्णां विषू॒चीना॑नि गाय॒त्री चतु॑ष्षष्टिः॥64॥ विष्णु॑मुखास्त॒नुवे॑ भुवत्॥॥ [१३]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णु॑मुखा॒ वै दे॒वाश्छन्दो॑भिरि॒माल्लोँ॒कान॑नपज॒य्यम॒भ्य॑जय॒न्
यद्विष्णु॑क्र॒मान्क्रम॑ते॒ विष्णु॑रे॒व भू॒त्वा यज॑मान॒श्छन्दो॑भिरि॒माल्लोँ॒क
ज॑यति॒ विष्णोः॒ क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हेत्या॑ह गाय॒त्री वै पृ॑थि॒वी
त्रैष्टु॑भम॒न्तरि॑क्ष॒म् जाग॑ती॒ द्यौरानु॑ष्टुभी॒र्दिश॒श्छन्दो॑भिरे॒वेमाल्लोँ॒का
य॑थापू॒र्वम॒भि ज॑यति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सो॑-
ऽस्माथ्सृ॒ष्टः॥१॥

परा॑ङे॒त्तमे॒तयान्वे॒दक्र॑न्द॒दिति॒ तया॒ वै सो॑ऽग्नेः प्रि॒यं
धामावा॑रुन्द्ध॒ यदे॒ताम॒न्वाहा॒ग्नेरे॒वैतया॑ प्रि॒यं धामाव॑ रुन्द्ध
ईश्व॒रो वा ए॒ष परा॑ङ्व्र॒दघो॒ यो वि॑ष्णुक्र॒मान्क्रम॑ते चत॒सृभि॒रा
व॑र्तते च॒त्वारि॒ छन्दाꣳसि॒ छन्दाꣳसि॒ खलु॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
त॒नूः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॑म॒भि॥२॥

प॒र्याव॑र्तते दख्षि॒णा प॒र्याव॑र्तते॒ स्वमे॒व वी॒र्य॑मनु॑
प॒र्याव॑र्तते॒ तस्मा॒द्दख्षि॒णोऽर्ध॑ आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्त॒रोऽथो॑
आदि॒त्यस्यै॒वावृ॑त॒मनु॑ प॒र्याव॑र्तते॒ शुन॒ःशेप॒माजी॑गर्ति॒ं वरु॑णो-
ऽगृह्णा॒त्स ए॒तां वा॑रु॒णीम॑पश्य॒त्तया॒ वै स आ॒त्मानं॑

वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखाम्प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया॥३॥

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनꣳ हरति ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वित्याह विशैवैनꣳ समर्धयत्यस्मिन्राष्ट्रमधि श्रयेत्याह राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रꣳ स्यादिति तम्मनसा ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति॥४॥

अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनꣳ समानानां करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवातिछन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोति सद्वती॥५॥

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वाथ्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन वै वथ्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्धाग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्द्ध एकादशम्भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तोमेन वै देवा अस्मिल्लोँक आँर्ध्नुवञ्छन्दोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव

खलु वा एतद्रूपं यद्वाँथ्सप्रम्यद्वाँथ्सप्रेणोपतिष्ठते॥६॥

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमते-ऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुपतिष्ठते तस्माद्योगेऽन्यासाँ प्रजानाम्मनः ख्षेमे-ऽन्यासान्तस्माँद्यायावरः ख्षेम्यस्येशे तस्माँद्यायावरः ख्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्यैँ॥७॥

सृष्टोऽ३ऽम्यैतयां भवति सद्वृत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा अन्नम्प्र यच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति वावैतदाह प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याहाशिषमेवैतामा शाँस्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः॥८॥

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनꣳ समर्धयति चतसृभिरा सादयति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनꣳ समानानाँ करोति

सद्वती भवति सत्त्वमेवैनं गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान्॥९॥

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष हिनस्ति यꣳ हिनस्ति मा हिꣳसीस्तनुवा प्रजा इत्याह प्रजाभ्य एवैनꣳ शमयति रक्षाꣳसि वा एतद्यज्ञꣳ संचन्ते यदन उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह रक्षसामपहत्या अनसा वहन्त्यपचितिमेवास्मिन्दधाति तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपचिततमौ॥१०॥

अपचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति घृतानुषिक्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु भस्म प्र वेशयत्यप्सुयोनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र वेशयति त्रिवृद्वै॥११॥

अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजाम्पशून् वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदेति प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते

पुनस्त्वादित्याः॥१२॥

रुद्रा वसवः समिन्धतामित्याहैता वा एतं देवता अग्रे समैन्धत ताभिरेवैनꣳ समिन्द्धे बोधा स बोधीत्युप तिष्ठते बोधयत्येवैनन्तस्माथ्सुप्त्वा प्रजाः प्र बुध्यन्ते यथास्थानमुप तिष्ठते तस्माद्यथास्थानम्पशवः पुनरेत्योप तिष्ठन्ते॥१३॥

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ त्रिवृद्वा आदित्या द्विचत्वारिꣳशच्च॥२॥॥——[२]

यावती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यम्परीयाय यो वै यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायैनꣳ स चिनुते-ऽपेतेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मने-ऽग्निं चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नपेतेति यदेतेनाध्यवसाययति॥१४॥

अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्यपोऽवोक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपꣳ रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्द्ध ऊषान्नि वपति पुष्टिर्वा एषा प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञान एव संज्ञानꣳ ह्येतत्॥१५॥

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तान्ते वियती

अब्रूतामस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्य ऊषा अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्द्यावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽयꣳ सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य॥१६॥

सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्धाग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्द्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायञ्चतस्रः प्राचीरुप दधाति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति तेषाꣳ सुवर्गं लोकं यतां दिशः समव्लीयन्त ते द्वे पुरस्ताथ्समीची उपादधत द्वे॥१७॥

पश्चाथ्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदꣳहन् यद्वे पुरस्ताथ्समीची उपदधाति द्वे पश्चाथ्समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवास्मै समीचो दधात्यष्टावुप दधात्यष्टाख्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुप दधात्यष्टाख्षरा गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य॥१८॥

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकम्पृणा उप दधात्येकविꣳशतिः सम्पद्यन्ते प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविꣳशस्यैव प्रतिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं

चि॑क्या॒नस्ति॑ष्ठति॒ य ए॒वं वेद॒ पञ्च॑चितीकं चिन्वीत प्रथ॒मं चि॑न्वा॒नः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञः पाङ्क्ताः॑ प॒शवो॑ य॒ज्ञमे॒व प॒शूनव॑ रुन्द्धे॒ त्रिचि॑तीकं चिन्वीत द्वि॒तीयं॑ चिन्वा॒नस्त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒ष्वे॑व लो॒केषु॑॥१९॥

प्रति॑ तिष्ठ॒त्येक॑चितीकं चिन्वीत तृ॒तीयं॑ चिन्वा॒न ए॑क॒धा वै सु॑व॒र्गो लो॒क ए॑क॒वृतै॒व सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ पुरी॑षेणा॒भ्यू॑हति॒ तस्मा॑न्मा॒ꣳसेनास्थि॑ छ॒न्नन्न दु॒श्चर्मा॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॒ पञ्च॒ चित॑यो भवन्ति प॒ञ्चभिः॒ पुरी॑षैर॒भ्यू॑हति॒ दश॒ सम्प॑द्यन्ते॒ दशा॑ख्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठति॥२०॥

अ॒द्ध्य॒व॒सा॒यय॑ति॒ ह्ये॑तद्वि॒श्वामि॑त्रस्यादधत॒ द्वे लो॒कस्य॑ लो॒केषु॑ स॒प्तच॑त्वारिꣳशच्च॥३॥॥-[३]

वि वा ए॒तौ द्वि॑षाते॒ यश्च॑ पु॒राग्निर्यश्चो॒खाया॒ꣳ समि॑त॒मिति॑ चत॒सृभिः॒ सं नि व॑पति च॒त्वारि॒ छन्दाꣳ॑सि॒ छन्दाꣳ॑सि॒ खलु॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः प्रि॒ययै॒वैनौ॑ त॒नुवा॒ सꣳ शा॑स्ति॒ समि॑त॒मित्या॑ह॒ तस्मा॒द्ब्रह्म॑णा ख्ष॒त्रꣳ समे॑ति॒ यथ्सं॒न्युप्य॑ वि॒हर॑ति॒ तस्मा॒द्ब्रह्म॑णा ख्ष॒त्रं व्ये॑त्यृ॒तुभिः॑॥२१॥

वा ए॒तं दी॑ख्षयन्ति॒ स ऋ॒तुभि॑रे॒व वि॒मुच्यो॑ मा॒तेव॑ पु॒त्रम्पृ॑थि॒वी पु॑री॒ष्य॑मित्या॑ह॒र्तुभि॑रे॒वैनं॑ दीख्षयि॒त्वर्तुभि॒र्वि

मुंञ्चति वैश्वानर्या शिक्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्वा भवन्ति निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णꣳ रूपेणैव निर्ऋतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा॥२२॥

वै निर्ऋत्यै दिक्स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं निरवदयते स्वकृत इरिण उप दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतनꣳ स्व एवायतने निर्ऋतिं निरवदयते शिक्यमभ्युप दधाति नैर्ऋतो वै पाशः साख्षादेवैनं निर्ऋतिपाशान्मुंञ्चति तिस्र उप दधाति त्रेधाविहितो वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमव यजते परांचीरुप॥२३॥

दधाति परांचीमेवास्मान्निर्ऋतिम्प्र णुदतेऽप्रतीख्षमा यन्ति निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोप तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय गार्हपत्यमुप तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता देवलोकमुपावर्तन्त एकयोप तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं दधति निवेशनः संगमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसु प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयन्ति॥२४॥

ऋतुभिरेषा परांचीरुपाष्टाचत्वारिꣳशच्च॥४॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपुरुषेवैनं वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवैनं वि मिमीते पख्षी भवति न ह्यपख्षः पतितुमर्हत्यरत्निना पख्षौ द्राघीयाꣳसौ भवतस्तस्मात्पख्षप्रवयाꣳसि वयाꣳसि व्याममात्रौ पख्षौ च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम्॥२५॥

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्भवेन कृषति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं कृषति यद्द्वादशगवेन संवथ्सरेणैवेयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्द्विगुणमपश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च॥२६॥

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहु चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् यत्प्राच उथ्सृजेद्रुद्रायापि दध्याद्यद्दक्षिणा पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षाꣳसि हन्युरुदीच उथ्सृजत्येषा वै देवमनुष्याणाꣳ शान्ता दिक्॥२७॥

तामेवैनाननूथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ

वा आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूथ्सृजति दख्षिणा पर्यावर्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्माद्दख्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते तस्मात्पराञ्चः पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यञ्च आ वर्तन्ते तिस्रस्तिस्रः सीताः॥२८॥

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति ब्रह्मणान्नमव रुन्द्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्ध्या अन्नस्यान्नस्य वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्ध्यै कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरेणैवास्मा अन्नम्पचति यदग्निचित्॥२९॥

अनवरुद्धस्याश्नीयादवरुद्धेन व्यृद्ध्येत ये वनस्पतीनाम्फलग्रऽपि प्रोख्षेदनवरुद्धस्यावरुद्ध्यै दिग्भ्यो लोष्टान्थ्समस्यति दिशामेव वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स स्यात्तस्यै दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ ददे इतीषमेवोर्जं तस्यै दिशोऽव रुन्द्धे ख्षोधुको भवति

यस्तस्यां॑ दि॒शि भव॑त्युत्तरवे॒दिमुप॑ वपत्युत्तरवे॒द्याꣳ ह्य॑ग्निश्चीय॒तेऽथो॑ प॒शवो॒ वा उ॑त्तरवे॒दिः प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्द्धेऽथो॑ यज्ञप॒रुषोऽन॑न्तरित्यै॥ ३०॥

च॒ भ॒व॒त्ये॒ताव॒द्वे पुरु॑षे वी॒र्यं॑ यत्कृ॒ष्टश्चाकृ॑ष्टश्च॒ दिख्सीता॑ अग्नि॒चिदव॒ पश्च॑विꣳशतिश्च॥५॥॥[५]

अग्ने॒ तव॒ श्रवो॒ वय॒ इति॒ सिक॑ता॒ नि व॑पत्ये॒तद्वा अ॒ग्नेर्वै॑श्वान॒रस्य॑ सू॒क्तꣳ सू॒क्तेने॒व वै॑श्वान॒रमव॑ रुन्द्धे ष॒ड्भिर्नि व॑पति॒ षड्वा ऋ॒तवः॑ सं वथ्स॒रः स॑वथ्स॒रोऽग्निर्वै॑श्वान॒रः सा॒ख्षादे॒व वै॑श्वान॒रमव॑ रुन्द्धे समु॒द्रं वै नामै॒तच्छन्दः॑ समु॒द्रमनु॑ प्र॒जाः प्र जा॑यन्ते॒ यदे॒तेन॒ सिक॑ता नि॒वप॑ति प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नायेन्द्रः॑॥ ३१॥

वृ॒त्राय॒ वज्र॒म्प्राह॑र॒त्स त्रे॒धा व्य॑भव॒थ्स्फ्यस्तृती॑य॒ꣳ रथ॒स्तृती॑यं॒ यूप॒स्तृती॑यं॒ येऽन्तः॑श॒रा अशी॑र्यन्त॒ ताः शर्क॑रा अभव॒न्तच्छर्क॑राणाꣳ शर्कर॒त्वं वज्रो॒ वै शर्क॑राः प॒शुर॒ग्निर्यच्छर्क॑राभिर॒ग्निम्प॑रिमि॒नोति॒ वज्रे॑णै॒वास्मै॑ प॒शून्परि॑ गृह्णाति॒ तस्मा॒द्वज्रे॑ण प॒शवः॒ परि॑गृहीता॒स्तस्मा॒थ्स्थेया॒नस्थे॑यसो॒ नोप॑ हरते त्रिस॒प्ताभिः॑॥ ३२॥

प॒शुका॑मस्य॒ परि॑ मिनुयात्स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः॑ प्रा॒णाः

प्राणाः पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनव रुन्द्धे त्रिणवाभि-भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुद्ध्यै यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनꣳ रेतः परा सिञ्चत्यपशुरेव भवति॥ ३३॥

यं कामयेत पशुमान्थ्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनꣳ रेतः सिञ्चति पशुमानेव भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तद्दधाति गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शं युम्बार्हस्पत्यम्मेधो नोपानमत्सौऽग्निम्प्राविशत्॥ ३४॥

सौऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत सोऽश्वम्प्राविशत्सो-ऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधो-ऽश्वम्प्राविशत्तमेवाव रुन्द्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णꣳ सयोनिमेवाग्निं चिनुतेऽपाम्पृष्ठमसीत्युप दधात्यपां वा

एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णꣳ रूपेणैवैनदुप दधाति॥३५॥

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविशथ्सयोनिं विꣳशतिश्च॥६॥॥ [६]

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म जज्ञानमित्याह तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य इति यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीꣳ शुचार्पयेन्नौषधयो न वनस्पतयः॥३६॥

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षꣳ शुचार्पयेन्न वयाꣳसि प्र जायेरन् यद्दिवि चिन्वीत दिवꣳ शुचार्पयेन्न पर्जन्यो वर्षेद्रुक्मम्मुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृत एवाग्निं चिनुते प्रजात्यै हिरण्मयम्पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दध्याद्दक्षिणतः॥३७॥

प्राञ्चमुप दधाति दाधार यजमानलोकन्न पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूप दधाति प्राणानामुथ्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि

मृशति होत्राँस्वेवैनम्प्रति ष्ठापयति स्रुचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं दध्नः पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्ष्मर्यमय्यसावौद एवोप धत्ते॥ ३८॥

तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषासुमर्हति दक्षिणां कार्ष्मर्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीन्तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्मर्यो वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाꣳस्यप हन्ति दध्नः पूर्णामौदुम्बरीम्पशवो वै दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे एवैनम्॥ ३९॥

अमुष्मिंल्लोँक उप तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेतव्य इत्याहुः स्रुग्वै विराडग्रꣳस्रुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति यज्ञमुखꣳ रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षाꣳस्यप हन्त्यक्ष्णया व्याघारयति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति

प्रतिष्ठित्यै॥४०॥

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्षणया पञ्च च॥७॥॥ [७]

स्वयमातृण्णामुप दधातीयं वै स्वयमातृण्णेमामेवोप धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुथ्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेष वै॥४१॥

अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृताम्प्र यच्छेत्ताम्ब्राह्मणश्चोप दध्याताम्मग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन् वरान्दद्यात्त्रयो वै प्राणाः प्राणानाꣳ स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेक एव देय एको हि प्राणः पशुः॥४२॥

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुप दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह काण्डेनकाण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन चेत्याह

साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम्॥४३॥

कामयेत वसीयान्थ्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत पापीयान्थ्स्यादित्यधरलक्ष्माणं तस्योप दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति पापीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकास्त्र्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु प्रासर्पत्॥४४॥

यत्कूर्ममुपदधाति यथा ख्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधम्पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत्क्रियते यन्मृतानां पशूना५ शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत्॥४५॥

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति स्वदयत्येवैनङ्ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्ध्यै मही द्यौः पृथिवी च न

इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राञ्चमुप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्ताँत्प्रत्यञ्चमुप दधाति तस्माँत्॥४६॥

पुरस्ताँत्प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा अपनाभिमग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विशति स एनमीश्वरो हिꣳसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं चिनुतेऽहिꣳसाया औदुम्बरम्भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्द्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्माँन्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत इयद्भवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो यज्ञ एव यज्ञम्प्रति ष्ठापयति॥४७॥

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्माँथ्सप्तविꣳशतिश्च॥८॥॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुन्द्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति तस्माँन्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य

रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व वै॑श्वान॒रमव॑ रुन्द्धे॒ यं का॒मये॑त॒ ख्षोधु॑कः स्या॒दित्यू॒नां तस्योप॑॥४८॥

द॒ध्या॒त्ख्षोधु॑क ए॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॒तानु॑पदस्य॒दन्न॑मद्या॒दिति॑ पू॒र्णां तस्योप॑ दध्या॒दनु॑पदस्यदे॒वान्न॑मत्ति स॒हस्रं॒ वै प्रति॒ पुरु॑षः पशू॒नां य॑च्छति स॒हस्र॑म॒न्ये प॒शवो॒ मध्ये॑ पुरुषशी॒र्षमुप॑ दधाति सवीर्य॒त्वायो॒खाया॒मपि॑ दधाति प्रति॒ष्ठामे॒वैन॑द्गमयति॒ व्यृ॑द्धं॒ वा ए॒तत्प्रा॒णैर॑मे॒ध्यं यत्पु॑रुषशी॒र्षम॒मृतं॒ खलु॒ वै प्रा॒णाः॥४९॥

अ॒मृत॒ꣳ हिर॑ण्यम्प्रा॒णेषु॑ हिरण्यश॒ल्कान्प्रत्य॑स्यति प्रति॒ष्ठामे॒वैन॑द्गमयि॒त्वा प्रा॒णैः सम॑र्धयति द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेण॑ पूरयति मध॒व्यो॑ऽसा॒नीति॑ शृतात॒ङ्क्ये॑न मेध्य॒त्वाय॑ ग्रा॒म्यं वा ए॒तदन्नं॒ यद्दध्या॑र॒ण्यम्मधु॒ यद्द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेण॑ पू॒रय॑त्यु॒भय॒स्याव॑रुद्ध्यै पशुशी॒र्षाण्युप॑ दधाति प॒शवो॒ वै प॑शुशी॒र्षाणि॑ प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे॒ यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑॥५०॥

वि॒षू॒चीना॑नि॒ तस्योप॑ दध्या॒द्विषू॑च ए॒वास्मा॑त्प॒शून्द॑धात्यप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त पशु॒मान्थ्स्या॒दिति॑ समी॒चीना॑नि॒ तस्योप॑ दध्यात्स॒मीच॑ ए॒वास्मै॑ प॒शून्द॑धाति पशु॒माने॒व भ॑वति

पुरस्ताँत्प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनंमृषभस्यापशवो वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो वै पशवः॥५१॥

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्य एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति तस्माँत्समावत्पशूनाम्प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयाꣳसः शुचा ह्यृताः सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवाव रुन्द्धे॥५२॥

यत्समीचीनम्पशुशीर्षैरुपदध्याद्ग्राम्यान्पशून्दꣳशुकाः स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिꣳ रुन्द्धे या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव यदुपदधाति तेन तां त्विषिमव रुन्द्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन शान्तम्॥५३॥

ऊनान्तस्योप प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्धे चतुश्चत्वारिꣳशच्च॥९॥॥ ——— [९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप दधाति योनावेव रेतो दधाति पश्चोप दधाति पाङ्क्ताः

प॒शवः॑ प॒शूने॒वास्मै॒ प्र ज॑नयति॒ पश्च॑ दक्षिण॒तो वज्रो॒ वा अ॑प॒स्या॑ वज्रे॑णै॒व य॒ज्ञस्य॑ दक्षिण॒तो रक्षा॒ꣳस्यप॑ हन्ति॒ पश्च॑ प॒श्चात्॥५४॥

प्राची॒रुप॑ दधाति प॒श्चाद्वै प्रा॒चीन॒ꣳ रेतो॑ धीयते प॒श्चादे॒वास्मै॑ प्रा॒चीन॒ꣳ रेतो॑ दधाति॒ पश्च॑ पु॒रस्ता॑त्प्र॒तीची॒रुप॑ दधाति॒ पश्च॑ प॒श्चात्प्राची॒स्तस्मा॑त्प्रा॒चीन॒ꣳ रेतो॑ धीयते प्र॒तीची॑ः प्र॒जा जा॑यन्ते॒ पश्चा॑त्त॒रत॑श्छं॒दस्या॑ः प॒शवो॒ वै छं॒दस्या॑ः प॒शूने॒व प्रजा॑ता॒न्थ्स्वमा॒यत॑नम॒भि पर्यू॑हत इ॒यं वा अ॒ग्नेर॑तिदा॒हाद॑बिभे॒त्सैताः॥५॥

अ॒प॒स्या॑ अपश्य॒त्ता उपा॑धत्त॒ ततो॒ वा इ॒मां नात्य॑दह॒द्यद॑प॒स्या॑ उप॒दधा॑त्य॒स्या अन॑तिदाहायो॒वाचं॑ हे॒यमद॒दिथ्स ब्रह्म॒णान्नं॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यान्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेद॒दिति॑ प्राण॒भृत॒ उप॑ दधाति॒ रेत॑स्ये॒व प्रा॒णान्द॑धाति॒ तस्मा॒द्वद॑न्प्रा॒णन्पश्य॑ञ्छृ॒ण्वन्प॒शुर्जा॑यते॒ऽयम्पु॒रः॥५६॥

भुव॒ इति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति प्रा॒णमे॒वैताभि॑र्दाधारा॒यं द॑क्षि॒णा वि॒श्वक॒र्मेति॑ दक्षिण॒तो मन॑ ए॒वैताभि॑र्दाधारा॒यम्प॒श्चाद्वि॒ इति॑ प॒श्चाच्चख्षु॑रे॒वैताभि॑र्दाधारे॒दमु॑त्त॒राथ्सुव॒रित्यु॑त्तर॒तः

श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरि मतिरित्युपरिष्टाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दशदशोप दधाति सवीर्यत्वायाक्ष्णया॥५७॥

उप दधाति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्नोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदर्ध्नोत्येव य आसामेवम्बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद कल्पते॥५८॥

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्भिः सं यच्छति तथ्संयताꣳ संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरस यतम्॥५९॥

असुवर्ग्यमस्य तथ्सुवर्ग्योऽग्निर्यथ्सं यत उपदधाति समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्त्र्यविर्वयः कृतमयानामित्याह वयोभिरेवायानवं रुन्द्धेऽयैर्वयाꣳसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति

तस्मा॑द॒य꣣ स॒र्वतः॑ पवते॥६०॥

प॒श्चादे॒ताः पु॒रौऽक्ष्ण॒या कल्प॒तेऽसं॑ यत॒म्पश्च॑त्रि꣣शच्च॥10॥॥ [१०]

गा॒य॒त्री त्रि॒ष्टुब्ज॑गत्यनु॒ष्टुक्प॒ङ्क्त्या॑ स॒ह। बृ॒ह॒त्युं॑ष्णिहा॑ क॒कुथ्सू॒चीभिः॑ शिम्यन्तु त्वा। द्वि॒पदा॒ या चतु॑ष्पदा त्रि॒पदा॒ या च॒ षट्प॑दा। सछ॑न्दा॒ या च॒ विच्छ॑न्दाः सू॒चीभिः॑ शिम्यन्तु त्वा। म॒हानाम्नी॑ रे॒वत॑यो॒ विश्वा॒ आशाः॑ प्र॒सूव॑रीः। मेघ्या॑ वि॒द्युतो॒ वाचः॑ सू॒चीभिः॑ शिम्यन्तु त्वा। र॒ज॒ता हरि॑णीः॒ सीसा॒ युजो॑ युज्यन्ते॒ कर्म॑भिः। अश्व॑स्य वा॒जिन॑स्त्व॒चि सू॒चीभिः॑ शिम्यन्तु त्वा। नारीः॑॥६१॥

ते॒ पत्न॑यो॒ लोम॒ वि चि॑न्वन्तु मनी॒षया॑। दे॒वाना॒म्पत्नी॒र्दिशः॑ सू॒चीभिः॑ शिम्यन्तु त्वा। कु॒विद॒ङ्ग यव॑मन्तो॒ यव॑ चि॒द्यथा॒ दान्त्य॑नुपू॒र्वं वि॒यूय॑। इ॒हेहै॑षां कृणुत॒ भोज॑नानि॒ ये ब॒र्हिषो॒ नमो॑वृक्तिं॒ न ज॒ग्मुः॥६२॥

नारीस्त्रि꣣शच्च॑॥11॥॥ [११]

कस्त्वा॑ छ्यति॒ कस्त्वा॒ वि शा॑स्ति॒ कस्ते॒ गात्रा॑णि शिम्यति। क उ॑ ते शमि॒ता क॒विः। ऋ॒तव॑स्त ऋतु॒धा पर॑ुः शमि॒तारो॒ वि शा॑सतु। सं॒व॒थ्स॒रस्य॒ धाय॑सा॒ शिमी॑भिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या॑

अध्वर्यवस्त्वा छ्यन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः। अर्धमासाः परूꣳषि ते मासाश्छ्यन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं॥६३॥

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रम्भिषज्यतु। द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवे भुवत्॥६४॥

विलिष्टत्रिꣳशच्च॥12॥॥ [१२]

उथ्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अक्षणयास्तोमीया अग्नेर्भागोऽस्यग्ने जातान्नश्मिरिति नाकसद्भिश्छन्दाꣳसि सर्वाभ्यो वृष्टिसनीर्देवासुराः कनीयाꣳसः प्रजापतेरक्षि द्वादश॥12॥ उथ्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य मुख्यवतीर्नाकसद्भिरेवैताभिरष्टाचत्वारिꣳशत्॥48॥ उथ्सन्नयज्ञः संवत्वाय॥॥ [१३]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहैतस्य क्रियते किं वा न यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूयति वा अस्य

तदाश्विनीरुप दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पञ्चोप दधाति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उप दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै॥१॥

पञ्चोप दधाति पञ्च वा ऋतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदर्कास्तस्माथ्समाना ऋतव एकेन पदेन व्यावर्तन्ते तस्मादृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उप दधात्यृतुष्वेव प्राणान्दधाति तस्माथ्समानाः सन्त ऋतवो न जीर्यन्त्यथो प्र जनयत्येवैनानेष वै वायुर्यत्प्राणो यदृतव्या उपधाय प्राणभृतः॥२॥

उपदधाति तस्माथ्सर्वानृतूननु वायुरा वरीवर्त्ति वृष्टिसनीरुप दधाति वृष्टिमेवाव रुन्द्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारꣳ सादयति तस्माथ्सर्वानृतून् वर्षति यत्प्राणभृत उपधाय वृष्टिसनीरुपदधाति तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते पशवो वै वयस्या नानामनसः खलु वै पशवो नानाव्रतास्तेऽप एवाभि समनसः॥३॥

यं कामयेतापशुः स्यादिति वयस्यास्तस्योपधायापस्या उप दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोत्यपशुरेव भवति

यं कामयेत पशुमान्थ्स्यादित्यपस्यास्तस्योपधाय वयस्या उप दध्याथ्संज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोति पशुमानेव भवति चतस्रः पुरस्तादुप दधाति तस्माच्चत्वारि चख्षुषो रूपाणि द्वे शुक्ले द्वे कृष्णे॥४॥

मूर्धन्वतीर्भवन्ति तस्मात्पुरस्तान्मूर्धा पञ्च दख्षिणाया श्रोण्यामुप दधाति पञ्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्वर्षीयान् पुरस्तात्प्रवणः पशुर्बस्तो वय इति दख्षिणेऽसस उप दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरेऽसावेव प्रति दधाति व्याघ्रो वय इति दख्षिणे पख्ष उप दधाति सिंहो वय इत्युत्तरे पख्षयोरेव वीर्यं दधाति पुरुषो वय इति मध्ये तस्मात्पुरुषः पशूनामधिपतिः॥५॥

क्लृप्त्या उपधाय प्राणभृतः समनसः कृष्णे पुरुषो वय इति पञ्च च॥१॥॥——[१]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वयमातृण्णामुप दधातीन्द्राग्निभ्य वा इमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिख्षमिव वा एषेन्द्राग्नी इत्याहेन्द्राग्नी वै देवानामोजोभृतावोजसैवैनाम- मन्तरिख्षे चिनुते धृत्यै स्वयमातृण्णामुप दधात्यन्तरिख्षं वै

स्वयमातृण्णान्तरिक्ष्मेवोप धत्तेऽश्वमुप॥६॥

घ्रापयति प्राणमेवास्याँ दधात्यथौ प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुथ्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै देवानां वै सुवर्गं लोकं यतां दिशः समव्लीयन्त त एता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत ताभिर्वै ते दिशोऽदꣳहन्यद्दिश्या उपदधाति दिशां विधृत्यै दश प्राणभृतः पुरस्तादुप॥७॥

दधाति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तात्प्राणा ज्योतिष्मतीमुत्तमामुप दधाति तस्मात्प्राणानां वाग्ज्योतिरुत्तमा दशोप दधाति दशाक्षरा विराड्विराट्छन्दसां ज्योतिर्ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्ताज्ज्योतिरुपास्महे छन्दाꣳसि पशुष्वाजिमयुस्तान्बृहत्युदजयत्तस्माद्बार्हताः॥८॥

पशव उच्यन्ते मा छन्द इति दक्षिणत उप दधाति तस्माद्दक्षिणावृतो मासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात्प्रतिष्ठित्या अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो वा अग्निरोज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति षड्विꣳशथ्सम्पद्यन्ते षड्विꣳशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव

रुन्द्धे बृहती छन्दसा॒ꣳ स्वाराज्य॒म्परीयाय॒ यस्यै॒ताः॥९॥

उ॒प॒धी॒यन्ते॒ गच्छ॑ति॒ स्वाराज्यꣳ स॒प्त वाल॑खिल्याः पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति स॒प्त प॒श्चात्स॒प्त वै शीर्ष॒ण्याः प्रा॒णा द्वाववाश्वौ प्रा॒णानाꣳ सवीर्य॒त्वाय॑ मू॒र्धासि॒ राडिति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ यन्त्री॒ राडिति॑ प॒श्चात्प्रा॒णाने॒वास्मै॑ स॒मीची॑ दधाति॥१०॥

अश्व॒मुप॑ पु॒रस्ता॒दुप॒ बार्ह॑ता ए॒ताश्चतु॑स्त्रिꣳशच्च॥२॥॥ [२]

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा ए॒ता अ॑क्ष्णयास्तो॒मीया॑ अपश्य॒न्ता अ॒न्यथा॒नूच्या॒न्यथोपा॑दधत॒ तदसु॑रा॒ नान्ववा॑य॒न्ततो॑ दे॒वा अभ॑व॒न्परासु॑रा॒ यद॑क्ष्णयास्तो॒मीया॑ अ॒न्यथा॒नूच्या॒न्यथो॑प॒दधा॑ति॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवत्या॒शुस्त्रि॒वृदिति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति य॒ज्ञमु॒खं वै त्रि॒वृत्॥११॥

य॒ज्ञ॒मु॒खमे॒व पु॒रस्ता॒द्वि या॑तयति॒ व्यो॑म सप्तद॒श इति॑ दक्षि॒णतोऽन्नं॒ वै व्यो॑मान्नꣳ सप्तद॒शोऽन्न॑मे॒व द॑क्षि॒णतो ध॑त्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यते ध॒रुण॑ एकवि॒ꣳश इति॑ प॒श्चात्प्र॑ति॒ष्ठा वा ए॑कवि॒ꣳशः प्रति॑ष्ठित्यै भा॒न्तः प॑ञ्चद॒श

इत्युत्तरत ओजो वै भान्त ओजः पञ्चदश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्ताँत्॥१२॥

उप दधाति द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यातयत्यभिवर्तः सविꣳश इति दक्षिणतोऽन्नं वा अभिवर्तोऽन्नꣳ सविꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते वर्चो द्वाविꣳश इति पञ्चाद्यद्विꣳशतिर्द्वे तेन विराजौ यद्वे प्रतिष्ठा तेन विराजोरेवाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रति तिष्ठति तपो नवदश इत्युत्तरतस्तस्माँथ्सव्यः॥१३॥

हस्तयोस्तपस्वितरो योनिश्चतुर्विꣳश इति पुरस्तादुप दधाति चतुर्विꣳशत्यक्षरा गायत्री गायत्री यज्ञमुखम् यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति गर्भाः पञ्चविꣳश इति दक्षिणतोऽन्नं वै गर्भा अन्नम्पञ्चविꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत ओजस्त्रिणव इति पञ्चादिमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति सम्भरणस्त्रयोविꣳश इति॥१४॥

उत्तरतस्तस्माँथ्सव्यो हस्तयोः सम्भार्यतरः क्रतुरेकत्रिꣳश

इति पुरस्तादुप दधाति वाग्वै क्रतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिꣳश इति दक्षिणतोऽसौ वा आदित्यो ब्रध्नस्य विष्टपम् ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिꣳश इति पश्चात्प्रतिष्ठित्यै नाकः षड्विꣳश इत्युत्तरतः सुवर्गो वै लोको नाकः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

वै त्रिवृदिति पुरस्ताँथ्सव्यस्त्रयोविꣳश इति सुवर्गो वै पञ्च च॥३॥ आशुर्व्योम धरुणो भान्तः प्रतूर्तिरभिवर्तो वर्चस्तपो योनिर्गर्भा ओजः सम्भरणः क्रतुर्ब्रध्नस्य प्रतिष्ठा नाकष्षोडश॥॥-[३]

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा अग्निर्यज्ञमुखं दीक्षा यज्ञमुखम्ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति नृचक्षसाम्भागोऽसीति दक्षिणतः शुश्रुवाꣳसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रꣳ स्पृतꣳ सप्तदशः स्तोम इत्याहान्नं वै जनित्रम्॥१६॥

अन्नꣳ सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्य मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविꣳशः

स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविꣳशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः खष्त्रमोजः पञ्चदशः॥१७॥

ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति वसूनाम्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै वसवो यज्ञमुखꣳ रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विꣳशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या अन्नम्मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नम्पञ्चविꣳशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यतेऽदित्यै भागः॥१८॥

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा त्रिणवः प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति प्रसूत्यै तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची सनिः प्रसूता धर्त्रश्चतुष्टोम इति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै धर्त्रः॥१९॥

यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति यावानाम्भागोऽसीति दक्षिणतो मासा वै यावा अर्धमासा

अयावास्तस्माद्दक्षिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नम्प्रजा अन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत ऋभूणाम्भागोऽसीति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तो-ऽष्टाचत्वारिꣳश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ समावद्वीर्यौ॥२०॥

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दक्षिणतो-ऽत्त्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत ओजस्व्येव भवत्यास्यौजस्वी जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छस्त्रं यदेषा विधा॥२१॥

विधीयतेऽर्क एव तदर्क्यमनु वि धीयतेऽत्त्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद सृष्टीरुप दधाति यथासृष्टमेवाव रुन्द्धे न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्येवास्मा उच्छत्यथो

तमं एवापं हते॥२२॥

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदित्यै भागो वै धर्त्रः समावद्वीर्यौ विधा ततो वा इदं चतुर्दश च॥४॥ अग्नेर्नृचख्षसाञ्जनित्रं मित्रस्येन्द्रस्य वसूनामादित्यानामदित्यै देवस्य सवितुः सावित्रवती धर्त्री यावानामृभूणां विवर्तश्चतुर्दश॥॥ [४]

अग्ने जातान्प्र णुदा नः सपत्नानिति पुरस्तादुप दधाति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र णुदते सहसा जातानिति पश्चाञ्जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिꣳशः स्तोम इति दक्षिणतो ब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिꣳशो ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः षोडशः स्तोम इत्युत्तरत ओजो वै षोडश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मात्॥२३॥

उत्तरतोभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारिꣳशो वज्रः षोडशो यदेते इष्टके उपदधाति जाताꣳश्चैव जनिष्यमाणाꣳश्च भ्रातृव्यान्प्रणुद्य वज्रमनु प्र हरति स्तृत्यै पुरीषवतीम्मध्य उप दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिंल्लोके भवति य एवं वेदैता वा असपत्ना नामेष्टका यस्यैता उपधीयन्ते॥२४॥

नास्य॑ स॒पत्नो॑ भवति प॒शुर्वा ए॒ष यद॒ग्निर्वि॒राज॑ उत्त॒मायां॒ चित्या॒मुप॑ दधाति वि॒राज॑मे॒वोत्त॒माम्प॒शुषु॑ दधाति॒ तस्मा॑त्पशु॒मानु॑त्त॒मां वाचं॑ वदति॒ दश॑द॒शोप॑ दधाति सवीर्य॒त्वाया॑क्ष्ण॒योप॑ दधाति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यानि॒ वै छन्दा॑ꣳसि सुव॒र्ग्याण्यास॒न्तैर्दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तेनर्ष॑यः॥२५॥

अ॒श्रा॒म्य॒न्ते तपो॑ऽतप्यन्त॒ तानि॒ तप॑सापश्य॒न्तेभ्य॑ ए॒ता इष्ट॑का॒ निर॑मिम॒तेव॒श्छन्दो॒ वरि॑व॒श्छन्द॒ इति॒ ता उपा॑दधत॒ ताभि॒र्वै ते सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न् यदे॒ता इष्ट॑का उप॒दधा॑ति॒ यान्ये॒व छन्दा॑ꣳसि सुव॒र्ग्या॑णि॒ तैरे॒व यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति य॒ज्ञेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ताः स्तोम॑भागैरे॒वासृ॑जत॒ यत्॥२६॥

स्तोम॑भागा उप॒दधा॑ति प्र॒जा ए॒व तद्यज॑मानः सृजते॒ बृह॒स्पति॒र्वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ तेजः॒ सम॑भर॒द्यथ्स्तोम॑भागा॒ यथ्स्तोम॑भागा उप॒दधा॑ति॒ सते॑जसमे॒वाग्निं चि॑नुते॒ बृह॒स्पति॒र्वा ए॒तां य॒ज्ञस्य॑ प्रति॒ष्ठाम॑पश्य॒द्यथ्स्तोम॑भागा॒ यथ्स्तोम॑भागा उप॒दधा॑ति य॒ज्ञस्य॒ प्रति॑ष्ठित्यै स॒प्तस॒प्तोप॑ दधाति सवीर्य॒त्वाय॑

तिस्रो मध्ये प्रतिष्ठित्यै॥२७॥

उत्तरतो धत्ते तस्मादुपधीयन्त ऋषयोऽसृजत यत्रिचत्वारिꣳशच्च॥५॥॥ [५]

रश्मिरित्येवादित्यमसृजत प्रेतिरिति धर्ममन्विति रिति दिवꣳ संधिरित्यन्तरिक्षम्प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भ इति वृष्टिम्प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्प्रकेत इति रुद्रान्थ्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृꣳस्तन्तुरिति प्रजाः पृतनाषाडिति पशून्त्रेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा॥२८॥

इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रम्पर्यौहदभिजित्यै ताः प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमदधाद्यन्तेत्यपानꣳ सꣳसर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः पश्यन्तीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी॥२९॥

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः सꣳरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता न प्रत्यतिष्ठन्ता वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्येवैषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाह वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीति प्रजा एव प्रजाता

ए॒षु लो॒केषु॒ प्रति॑ ष्ठापयति॒ सात्मा॒न्तरि॑ख्षꣳ रोहति॒ सप्रा॑णो॒ऽमुष्मि॑ल्लोँ॒के प्रति॑ तिष्ठ॒त्यव्य॑र्धुकः प्राणापा॒नाभ्यां॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑॥३०॥

यु॒क्तग्रा॑वा प्र॒जा मि॑थु॒न्य॑न्तरि॑ख्ष॒न्द्वाद॑श च॥६॥॥ [६]

ना॒क॒सद्भि॒र्वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तन्ना॑क॒सदां॑ नाकस॒त्त्वं यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑ति नाक॒सद्भि॑रे॒व तद्यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति सुव॒र्गो वै लो॒को नाको॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ नास्मा॒ अक॑म्भवति यजमानायत॒नं वै ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑त्या॒यत॑नमे॒व तद्यज॑मानः कुरुते पृ॒ष्ठानां॒ वा ए॒तत्तेजः॒ सम्भृ॑तं॒ यन्ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सदः॑॥३१॥

उ॒प॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजोऽव॑ रुन्द्धे पञ्च॒चोडा॒ उप॑ दधात्यप्स॒रस॑ ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मुष्मि॑ल्लोँ॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑ तनू॒पानी॑रे॒वैता यज॑मानस्य॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्ध्यायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगार्ति॒मार्च्छ॒त्युत्त॑रा नाक॒सद्भ्य॒ उप॑ दधाति॒ यथा॑ जा॒यामा॒नीय॑ गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व तत्॥३२॥

प॒श्चात्प्राची॑मुत्त॒मामुप॑ दधाति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्राची॒

पत्न्यन्वा॑स्ते स्वयमातृ॒ण्णां च॑ विक॒र्णीं चो॑त्त॒मे उप॑ दधाति प्रा॒णो वै स्व॑यमातृ॒ण्णायु॑र्विक॒र्णी प्रा॒णं चै॒वायु॑श्च प्रा॒णाना॑मुत्त॒मौ ध॑त्ते॒ तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मुत्त॒मौ नान्यामुत्त॑रा॒मिष्ट॑का॒मुप॑ दध्या॒द्यद॒न्यामुत्त॑रा॒मिष्ट॑कामुपद॒ध्यात्प॑शू

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॒श्चापि॑ दध्या॒त्तस्मा॒न्नान्योत्त॒रेष्ट॑कोप॒ स्वयमातृ॒ण्णामुप॑ दधात्य॒सौ वै स्व॑यमातृ॒ण्णामूमे॒वोप॑ ध॒त्ते-ऽश्व॒मुप॑ घ्रापयति प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधा॒त्यथो॑ प्राजाप॒त्यो वा अश्व॑ः प्र॒जाप॑तिने॒वाग्निं चि॑नुते स्वयमातृ॒ण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॒मुथ्सृ॑ष्ट्या॒ अथो॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या ए॒षा वै दे॒वानां॒ विक्रा॑न्ति॒र्यद्वि॑क॒र्णी यद्वि॑क॒र्णीमु॑प॒दधा॑ति दे॒वाना॑मे॒व विक्रा॑न्ति॒मनु॒ वि क्र॑मत उत्तर॒त उप॑ दधाति॒ तस्मा॑दुत्तर॒तऽउपचारो॒ऽग्निर्वा॑यु॒मती॑ भवति॒ समि॑द्ध्यै॥३४॥

सम्भृ॑तं॒ यन्ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सद॒स्तत्प॑शू॒नामे॒षां वै द्वावि॑ꣳशतिश्च॥७॥॥ [७]

छन्दा॒ꣳस्युप॑ दधाति प॒शवो॒ वै छन्दा॑ꣳसि प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे॒ छन्दा॑ꣳसि॒ वै दे॒वानां॑ वा॒मम्प॒शवो॑ वा॒ममे॒व प॒शूनव॑ रुन्द्ध ए॒ताꣳ ह॒ वै य॒ज्ञसे॑नश्चैत्रियाय॒णश्चिति॑ं वि॒दां च॑कार॒ तया॒ वै स प॒शूनवा॑रुन्द्ध॒ यदे॒तामु॑प॒दधा॑ति प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे गाय॒त्रीः

पुरस्तादुप दधाति तेजो वै गायत्री तेज एव॥३५॥

मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनꣳ समानानां करोति त्रिष्टुभ उप दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतो धत्ते जगतीरुप दधाति जागता वै पशवः पशूनेवाव रुन्द्धेऽनुष्टुभ उप दधाति प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुथ्सृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्क्तीरख्षरपङ्क्तीरिति विषुरूपाणि छन्दाꣳस्युप दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः॥३६॥

छन्दाꣳसि विषुरूपानेव पशूनव रुन्द्धे विषुरूपमस्य गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदातिच्छन्दसमुप दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दाꣳसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिश्चिनुते वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति वर्ष्मैवैनꣳ समानानां करोति द्विपदा उप दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै॥३७॥

तेज एव पशवः पशवो यजमान एकंश्च॥८॥॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यथ्सयुजो नोपदध्याद्देवता अस्याग्निं वृञ्जीरन् यथ्सयुज उपदधात्यात्मनैवैनꣳ सयुजं चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः संतत

एवमेवैताभिरग्निः संततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव॥३८॥

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उप दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा देवपुरा एव प्र विशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष उप दधातीमानेवैताभिर्लोकाञ्ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजमानस्य दाध्रत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति॥३९॥

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥९॥॥ [९]

वृष्टिसनीरुप दधाति वृष्टिमेवाव रुन्द्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारꣳ सादयति तस्माथ्सर्वानृतून् वर्षति पुरोवातसनिरसीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपꣳ रूपेणैव वृष्टिमव रुन्द्धे संयानीभिर्वै देवा इमाल्लोँकान्थ्समयुस्तथ्संयानीना ꣳ संयानित्वं यथ्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम्॥४०॥

एवैताभिर्यजमान इमाल्लोँकान्थ्सं याति प्लवो वा एषोऽग्नेर्यथ्संयानीर्यथ्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्नय उप दधात्युत यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निꣳ हरन्त्यहंत

एवास्याग्निरादित्येष्टका उप दधात्यादित्या वा एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सम्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्याः॥४१॥

एवैनम्भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते यो॑-ऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित रुचं दधाति यथासौ देवानाꣳ रोचत एवमेवैष मनुष्याणाꣳ रोचते घृतेष्टका उप दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्घृतम्प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयति॥४२॥

अथो तेजसानुपरिहारꣳ सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत स यशसा व्यार्ध्यत स एता यशोदा अपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स यशं आत्मन्नधत्त यद्यशोदा उपदधाति यशं एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते पञ्चोप दधाति पाङ्क्तः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधाति॥४३॥

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च॥10॥॥ [१०]

देवासुराः संयत्ता आसन्कनीयाꣳसो देवा आसन्भूयाꣳसो-ऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपादधत भूयस्कृदसीत्येव भूयाꣳसोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृ

प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन्॥४४॥

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोँकाञ्जयति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहैष अग्ने रूपꣳ रूपेणैवाग्निमव रुन्द्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्या उप दधात्यायुरेव॥४५॥

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परꣳ हृन्नामेत्याहैतद्वा अग्नेः प्रियं धाम प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि सꣳ रभावहा इत्याह व्येवैनेन परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्न इत्याहैष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप दधात्येतद्वा ऋतूनाम्प्रियं धाम यदृतव्या ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुन्द्धे सुमेक इत्याह संवथ्सरो वै सुमेकः संवथ्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥४६॥

अभवन्नायुरेवर्तव्या उप षड्विꣳशतिश्च॥11॥॥ [११]

प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्व अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिꣳ सर्वं करोति यो-

ऽश्वमे॒धेन॒ यज॑ते॒ सर्व॑ ए॒व भ॑वति॒ सर्व॑स्य॒ वा ए॒षा प्राय॑श्चित्तिः॒ सर्व॑स्य भेष॒जꣳ सर्वं॒ वा ए॒तेन॑ पा॒प्मानं॑ दे॒वा अ॑तर॒न्नपि॒ वा ए॒तेन॑ ब्रह्महत्याम॑तर॒न्थ्सर्व॑म्पा॒प्मानम्॑॥४७॥

त॒र॒ति॒ तर॑ति ब्रह्महत्यां यो॑ऽश्वमे॒धेन॒ यज॑ते॒ य उ॑ चैनमे॒वं वेदोत्त॑रं॒ वै तत्प्र॒जाप॑ते॒रक्ष्य॑श्वय॒त्तस्मा॒दश्व॑स्योत्तर॒तोऽव॑ द्यन्ति दक्षिण॒तो॑ऽन्येषां॑ पशू॒नाम्वै॑त॒सः कटो॑ भवत्य॒प्सुयो॑नि॒र्वा अश्वो॑ऽप्सु॒जो वे॑त॒सः स्व ए॒वैनं॒ योनौ॒ प्रति॑ ष्ठापयति चतुष्टो॒मः स्तोमो॑ भवति स॒रड्वा॒ वा अश्व॑स्य॒ सक्थ्यावृ॑ह॒त्तद्दे॒वाश्च॑तुष्टो॒मेने॒व प्रत्य॑दधु॒र्यच्च॑तुष्टो॒मः स्तोमो॒ भव॒त्यश्व॑स्य सर्व॒त्वाय॑॥४८॥

सर्वं॑ पा॒प्मान॑मवृह॒द्द्वादश च॥12॥॥ [१२]

दे॒वा॒सु॒राः तेनर्त॒व्या॑ रु॒द्रोऽश्म॑न्नृ॒षदे॒ वडुदे॑नं॒ प्राची॒मिति॒ वसो॒र्धारा॑म॒ग्निर्दे॒वेभ्यः॑ सुव॒र्गाय॑ यत्राकू॒ताय॑ छन्द॒श्चितं॒ पव॑स्व॒ द्वाद॑श॥12॥ दे॒वा॒सु॒रा अ॒जाया॑ं वै ग्रु॑मु॒ष्टिः प्र॑थ॒मो दे॑वय॒तामे॒तद्वै छन्द॑सामृ॒ध्नोत्य॒ष्टौ प॑ञ्चाशचत्॥58॥ दे॒वा॒सु॒राः सर्वं॑ जयति॥॥ [१३]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

देवासुराः संयत्ता आसन्ते न व्यजयन्त स एता इन्द्रस्तनूरपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त ततो देवा अभवन्परासुरा यदिन्द्रतनूरुपदधाति तनुवमेव ताभिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते-ऽथो सेन्द्रमेवाग्निꣳ सतनुं चिनुते भवत्यात्मना पराँस्य भ्रातृव्यः॥१॥

भवति यज्ञो देवेभ्योऽपाँक्रामत्तमवरुधं नाशक्नुवन्त एता यज्ञतनूरपश्यन्ता उपादधत ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत यद्यज्ञतनूरुपदधाति यज्ञमेव ताभिर्यजमानोऽवं रुन्द्धे त्रयस्त्रिꣳशतमुप दधाति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवता देवता एवावं रुन्द्धेऽथो सात्मानमेवाग्निꣳ सतनुं चिनुते सात्मामुष्मिँल्लोँके॥२॥

भवति य एवं वेद ज्योतिष्मतीरुप दधाति ज्योतिरेवास्मिन्दधात्येताभिर्वा अग्निश्चितो ज्वलति ताभिरेवेनꣳ समिन्द्ध उभयोरस्मै लोकयोर्ज्योतिर्भवति

नख्षत्रेष्टका उप दधात्येतानि वै दिवो ज्योतीꣳषि तान्येवाव रुन्द्धे सुकृतां वा एतानि ज्योतीꣳषि यन्नख्षत्राणि तान्येवाप्नोत्यथो अनूकाशमेवैतानि॥३॥

ज्योतीꣳषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै यथ्सꣳस्पृष्टा उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः पर्जन्यः स्यादसꣳस्पृष्टा उप दधाति वृष्ट्या एव लोकं करोति वर्षुकः पर्जन्यो भवति पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुप दधाति पश्चादन्याः प्राचीस्तस्मात्प्राचीनानि च प्रतीचीनानि च नख्षत्राण्या वर्तन्ते॥४॥

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

ऋतव्या उप दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै द्वंद्वमुप दधाति तस्माद्द्वंद्वमृतवोऽधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिख्षमिव वा एषा द्वंद्वमन्यासु चितीषूप दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या अन्तःश्लेषणं वा एताश्चितीनां यद्दृतव्या यद्दृतव्या उपदधाति चितीनां विधृत्या अवकामनूप दधात्येषा वा अग्नेर्योनिः सयोनिम्॥५॥

एवाग्निं चिनुत उवाच ह विश्वामित्रोऽददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता उपधीयान्ते य उ चैना एवं वेददिति संवथ्सरो

वा एतम्प्रतिष्ठायै नुदते यो ऽग्निं चित्वा न प्रतितिष्ठति पञ्च पूर्वाश्चितयो भवन्त्यथ षष्ठीं चितिं चिनुते षड्वा ऋतवः संवथ्सर ऋतुष्वेव संवथ्सरे प्रति तिष्ठत्येता वै॥६॥

अधिपत्नीनामिष्टका यस्यैता उपधीयन्तेऽधिपतिरेव समानानां भवति यं द्विष्यात्तमुपदधद्ध्यायेदेताभ्य एवैनं देवताभ्य आ वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो या यज्ञस्य निष्कृतिरासीत्तामृषिभ्यः प्रत्यौहन् तद्धिरण्यमभवद्यद्धिरण्यशल्कैः प्रोख्षति यज्ञस्य निष्कृत्या अथो भेषजमेवास्मै करोति॥७॥

अथो रूपेणैवैनꣳ समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं लोकमेति साहस्रवता प्रोख्षति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या इमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं कामदुघा अमुत्रामुष्मिँल्लोँक उप तिष्ठन्ते॥८॥

सयोनिमेता वै करोत्येकान्नचत्वारिꣳशच्च॥२॥ [२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्चितः स यथा वथ्सो जातः स्तनम्प्रेफ्सत्येवं वा एष एतर्हि

भागधेयम्प्रेप्सति तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं जुहोति भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो यद्ग्राम्याणां पशूनाम्॥९॥

पयसा जुहुयाद्ग्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जर्तिलां वा जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलाश्च गवीधुकाश्चेत्यजख्षीरेण जुहोत्याग्नेयी वा एषा यदजाहुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तः॥१०॥

अजायां घर्मम्प्रासिञ्चन्थ्सा शोचन्ती पर्णम्परा जिहीत सो ३ ऽर्को ऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपर्णेन जुहोति सयोनित्वायोदङ्ङिष्ठञ्जुहोत्येषा वै रुद्रस्य दिक्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्टकायां जुहोत्यन्तत एव रुद्रं निरवदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्थ्समावद्वीर्यान्करोतीयत्यग्रे जुहोति॥११॥

अथेयत्यथेयति त्रय इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यः

शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट्थ्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवऽ ऋतुभिरेवैनꣳ शमयति यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिणꣳ रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः कस्यां वाहदिशि रुद्रः कस्यां वेत्यनुपरिक्राममेव होतव्यमपरिवर्गमेवैनꣳ शमयति॥१२॥

एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं वाचयति ताभिरेवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य संचरे पशूनां न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स आर्तिमार्च्छति॥१३॥

पशूनां यन्तोऽग्रे जुहोत्यपरिवर्गमेवैनꣳ शमयति त्रिꣳशच्च॥३॥॥ [३]

अश्मन्नूर्जमिति परि षिञ्चति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव स एनं तृप्तोऽख्षुध्यन्नशोचन्नमुष्मिंल्लोँक उप तिष्ठते तृप्यति प्रजया पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सꣳरराणा इत्याहान्नं वा ऊर्गन्नम्मरुतोऽन्नमेवाव रुन्द्धेऽश्मꣳस्ते ख्षुदमुं ते शुक्॥१४॥

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य ख्षुधा च शुचा चार्पयति त्रिः परिषिञ्चन्पर्येति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य

शुच॑ꣳ शमयति त्रिः पुनः॒ पर्ये॑ति षट्थ्सम्प॑द्यन्ते॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ꣳ शमयत्य॒पां वा ए॒तत्पुष्पं॒ यद्वे॑त॒सो॑-ऽपाम्॥१५॥

शरोऽव॑का वेतसशा॒खया॒ चाव॑काभिश्च॒ वि क॑र्ष॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ꣳ शमयति॒ यो वा अ॒ग्निं चि॒तम्प्र॑थ॒मः प॒शुर॑धि॒क्राम॑तीश्व॒रो वै त॒ꣳ शु॒चा प्र॒दहो॒ म॒ण्डूके॑न॒ वि क॑र्षत्ये॒ष वै प॑शू॒नाम॑नुपजीवनी॒यो न वा ए॒ष ग्रा॒म्येषु॑ प॒शुषु॑ हि॒तो नार॒ण्येषु॒ तमे॒व शु॒चार्प॑यत्यष्टा॒भिर्वि क॑र्षति॥१६॥

अ॒ष्टाख्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रौ॑ऽग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तस्य॒ शुच॑ꣳ शमयति पाव॒कव॑तीभि॒रन्नं॒ वै पा॑व॒कोऽन्ने॑ने॒वास्य॒ शुच॑ꣳ शमयति मृ॒त्युर्वा ए॒ष यद॒ग्निर्ब्रह्म॑ण ए॒तद्रू॒पं यत्कृ॑ष्णाजि॒नम् कार्ष्णी॑ उपा॒नहा॒वुप॑ मुञ्चते॒ ब्रह्म॑णै॒व मृ॒त्योर॒न्तर्ध॑त्ते॒ऽन्तर्मृ॒त्योर्ध॑त्ते॒ऽन्तर॒न्नाद्या॒दित्या॑हुर॒न्यामु॑पमु॒ञ्चते॒-ऽन्यां नान्तः॥१७॥

ए॒व मृ॒त्योर्ध॒त्तेऽवा॒न्नाद्य॑ꣳ रुन्द्धे॒ नम॑स्ते॒ हर॑से शो॒चिष॒ इत्या॑ह नम॒स्कृत्य॒ हि वसी॑याꣳसमुप॒चर॑न्त्य॒न्यं ते॑

अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तय॒ इत्या॑ह॒ यमे॒व द्वेष्टि॒ तम॑स्य शु॒चार्प॑यति पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ꣳ शि॒वो भ॒वेत्या॒हान्नं॒ वै पा॑व॒कोऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्ध्वे॒ द्वाभ्या॒मधि॑ क्रामति॒ प्रति॑ष्ठित्या अप॒स्य॑वतीभ्या॒ꣳ शान्त्यै॑॥१८॥

शुग्वै॑त॒सौऽपाम॑ष्टा॒भिर्विक॑र्षति॒ नान्तरेका॒न्नप॑श्वा॒शच्च॑॥४॥ [४]

नृ॒षदे॒ वडिति॒ व्याघा॑रयति प॒ङ्क्त्या॒हु॒त्या यज्ञमु॒खमा र॑भतेऽक्ष्ण॒या व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यद्व॑षट्कु॒र्याद्या॒तया॑मास्य वषट्का॒रः स्या॒द्यन्न व॑षट्कु॒र्याद्रख्षा॑ꣳसि य॒ज्ञꣳ ह॑न्यु॒र्वडित्या॑ह प॒रोख्ष॑मे॒व वष॑ट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वषट्का॒रो भव॑ति॒ न य॒ज्ञꣳ रख्षा॑ꣳसि घ्नन्ति हु॒तादो॒ वा अ॒न्ये दे॒वाः॥१९॥

अ॒हु॒तादो॒ऽन्ये तान॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति॒ ये दे॒वा दे॒वाना॒मिति॑ द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणावो॑ख्षति हु॒ताद॑श्चै॒व दे॒वान॑हु॒ताद॑श्च॒ यज॑मानः प्रीणाति॒ ते यज॑मानम्प्रीणन्ति द॒ध्नैव हु॒ताद॑ः प्री॒णाति॒ मधु॑षाहु॒तादो॑ ग्रा॒म्यं वा ए॒तदन्नं॒ यद्दध्या॑र॒ण्यम्मधु॒ यद्द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणा॒वोख्ष॑त्यु॒भय॒स्याव॑रुद्ध्यै ग्रुमु॒ष्टिनावो॑ख्षति प्राजाप॒त्यः॥२०॥

वै ग्रुंमुष्टिः संयोनित्वाय द्वाभ्याम्प्रतिंष्ठित्या अनुपरिचारमवौख वि वा एष प्राणैः प्रजया पशुभिर्ऋध्यते यौऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति प्राणदा अपानदा इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते वर्चोदा वरिवोदा इत्याह प्रजा वै वर्चः पशवो वरिवः प्रजामेव पशूनात्मन्धत्त इन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रः॥२१॥

हतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्स एतामग्नयेऽनीकवत आहुतिमपश्यत्तामजुहोत्तस्याग्निरनीकवान्थ्स्वेन भागधेयेन प्रीतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहद्वैश्वकर्मणेन पाप्मनो निरमुच्यत यदग्नयेऽनीकवत आहुतिं जुहोत्यग्निरेवास्यानीकवान भागधेयेन प्रीतः पाप्मानमपि दहति वैश्वकर्मणेन पाप्मनो निर्मुच्यते यं कामयेत चिरम्पाप्मनः॥२२॥

निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते यं कामयेत ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयौर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिंष्ठित्यै॥२३॥

देवाः प्राजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारिꣳशच्च॥५॥॥ [५]

उदे॑नमुत्त॒रां न॒येति॑ स॒मिध॒ आ द॑धाति॒ यथा॒ जनं॑ य॒तेऽव॒सं क॒रोति॑ ता॒दृगे॒व तत्ति॒स्र आ द॑धाति त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तस्मै॑ भाग॒धेयं॑ करो॒त्यौदु॑म्बरीर्भव॒न्त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्ज॑मे॒वास्मा॒ अपि॑ दधा॒त्युदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा इत्या॑ह प्रा॒णा वै विश्वे॑ दे॒वाः प्रा॒णैः॥२४॥

ए॒वैन॒मुद्य॑च्छ॒तेऽग्ने॒ भर॑न्तु॒ चित्ति॑भि॒रित्या॑ह॒ यस्मा॑ ए॒वैनं॑ चि॒त्तायो॒द्यच्छ॑ते॒ तेनै॒वैन॒ꣳ समर्धयति॒ पञ्च॒ दिशो॒ दैवी॑र्य॒ज्ञम॑वन्तु दे॒वीरित्या॑ह॒ दिशो॒ ह्येषोऽनु॑ प्र॒च्यव॒तेऽपाम॑तिं दुर्म॒तिम्बाध॑माना॒ इत्या॑ह॒ रख्ष॑सा॒मप॑हत्यै रा॒यस्पोषे॑ य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्ती॒रित्या॑ह प॒शवो॒ वै रा॒यस्पोषः॑॥२५॥

प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे ष॒ड्भिर्ह॑रति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैनꣳ हरति॒ द्वे प॑रि॒गृह्य॑वती भवतो॒ रख्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ सूर्य॑रश्मि॒र्हरि॑केश पु॒रस्ता॒दित्या॑ह॒ प्रसू॑त्यै॒ ततः॑ पाव॒का आ॒शिषो॑ नो जुषन्ता॒मित्या॒हान्नं॒ वै पा॑व॒कोऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्द्धे देवासु॒राः संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा ए॒तदप्र॑तिरथमपश्य॒न्तेन॒ वै तेऽप्र॒ति॥२६॥

असु॑रानजय॒न्तदप्र॑तिरथस्याप्रतिरथ॒त्वं यदप्र॑तिरथं

द्वितीयो होतान्वाहाप्रत्येव तेन यजमानो भ्रातृव्याञ्जयत्यथो अनभिजितमेवाभि जयति दशर्चम्भवति दशाक्षरा विराड्विराजेमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अथो दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यसदिव वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमिवाग्नीध्रमाग्नीध्रे॥२७॥

अश्मानं नि दधाति सत्त्वाय द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै विमान एष दिवो मध्य आस्त इत्याह व्येवैतया मिमीते मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवाव रुन्द्धे चतसृभिरा पुच्छादेति चत्वारि छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवेन्द्रं विश्वा अवीवृधन्नित्याह वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानाꣳ सत्पतिम्पतिम्॥२८॥

इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्द्धे सुम्नहूर्यज्ञो देवाꣳ आ च वख्षदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्नम्प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते यख्षदग्निर्देवो देवाꣳ आ च वख्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य मा प्रसवेनोद्भाभेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य उद्यन्नुद्भाभ एष निम्रोचन्निग्राभो ब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं नि गृह्णाति॥२९॥

प्राणैः पोषाऽप्रत्याग्नीध्रे पतिमेष दश च॥६॥॥ [६]

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्तते क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैतया लोकान्थ्समारोहति सुवर्यन्तो नापेक्षन्त इत्याह सुवर्गमेवैतया लोकमेत्यग्ने प्रेहि॥३०॥

प्रथमो देवयतामित्याहोभयेष्वेवैतया देवमनुष्येषु चक्षुर्दधाति पञ्चभिरधि क्रामति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तेन सह सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्त्या अग्ने सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव॥३१॥

रुन्द्धे दध्नः पूर्णामौदुम्बरीꣳ स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूग्वै दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति तस्मादमुतोऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्तिसृभिः सादयति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दधात्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म॥३२॥

वै देवा असुराणाꣳ शततर्हाꣳस्तृꣳहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अछम्बट्कारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्न इति वैकङ्कतीमा दधाति भा एवाव रुन्द्धे ताꣳ सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति शमीमयीꣳ शान्त्या अग्निर्वा ह वा अग्निचितं दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुहे ताम्॥३३॥

सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैष वा अग्नेर्दोहस्तमस्य कण्व एव श्रायसोऽवेत्तेन ह स्मैनꣳ स दुहे यदेतया समिधमादधात्यग्निचिदेव तदग्निं दुहे सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह सप्तैवास्य साप्तानि प्रीणाति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेः॥३४॥

आप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानाꣳ सृष्ट्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत स दिशोऽनु प्राविशज्जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमव रुन्द्धे दध्ना पुरस्ताज्जुहोत्याज्येनोपरिष्टात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची दधाति द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साख्यात्॥३५॥

एव वैश्वानरमव रुन्द्धे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरो विण्मरुतो वैश्वानरꣳ हुत्वा मारुताञ्जुहोति राष्ट्र एव विशमनु बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपाꣳशु मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं विशमति वदति मारुता भवन्ति मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव रुन्द्धे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव रुन्द्धे गणेन गणमनुद्रुत्य जुहोति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥ ३६॥

अग्ने प्रेह्यव स्म दुहे तां प्रजापतेः साख्यान्मनुष्यविशमेकविꣳशतिश्च॥ ७॥॥ ——— [७]

वसोर्धारां जुहोति वसोर्मे धारासदिति वा एषा हूयते घृतस्य वा एनमेषा धारामुष्मिंल्लोके पिन्वमानोप तिष्ठत आज्येन जुहोति तेजो वा आज्यं तेजो वसोर्धारा तेजसैवास्मै तेजोऽव रुन्द्धेऽथो कामा वै वसोर्धारा कामानेवाव रुन्द्धे यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं वि॥ ३७॥

छिन्द्यामिति विग्राहं तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं विच्छिनत्ति यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यꣳ सं तनुयामिति

संतंतां तस्यं जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यꣳ सं तनोति द्वादंश द्वादशानि जुहोति द्वादंश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरेणैवास्मा अन्नमवं रुन्द्धेऽन्नं च मेऽख्षुंच्च म इत्याहैतद्वै॥३८॥

अन्नंस्य रूपꣳ रूपेणैवान्नमवं रुन्द्धेऽग्निश्चं म आपंश्च म इत्याहैषा वा अन्नंस्य योनिः सयौन्येवान्नमवं रुन्द्धेऽर्धेन्द्राणि जुहोति देवतां एवावं रुन्द्धे यथ्सर्वेषामर्धमिन्द्रः प्रति तस्मादिन्द्रो देवतांनाम्भूयिष्ठभाक्तंम् इन्द्रमुत्तंरमाहेन्द्रियमेवास्मिं यज्ञायुधानि जुहोति यज्ञः॥३९॥

वै यंज्ञायुधानि यज्ञमेवावं रुन्द्धेऽथो एतद्वै यज्ञस्यं रूपꣳ रूपेणैव यज्ञमवं रुन्द्धेऽवभृथश्चं मे स्वगाकारश्चं म इत्याह स्वगाकृत्या अग्निश्चं मे घर्मश्चं म इत्याहैतद्वै ब्रंह्मवर्चसस्यं रूपꣳ रूपेणैव ब्रंह्मवर्चसमवं रुन्द्ध ऋक्कं मे सामं च म इत्याह॥४०॥

एतद्वै छन्दंसाꣳ रूपꣳ रूपेणैव छन्दाꣳस्यवं रुन्द्धे गर्भाश्च मे वथ्साश्चं म इत्याहैतद्वै पंशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैव पशूनवं रुन्द्धे कल्पाञ्जुहोत्यक्लृप्तस्य क्लृप्त्यै युग्मदयुजे जुंहोति मिथुनत्वायोत्तरावंती भवतोऽभिक्रान्त्या एकां च मे तिस्रश्चं

म इत्याह देवछन्दसं वा एका च तिस्रश्च॥४१॥

मनुष्यछन्दसं चतस्रश्चाष्टौ च देवछन्दसं चैव मनुष्यछन्दसं चाव रुन्द्ध आ त्रयस्त्रिꣳशतो जुहोति त्रयस्त्रिꣳशद्वै देवता देवता एवाव रुन्द्ध आष्टाचत्वारिꣳशतो जुहोत्यष्टाचत्वारिꣳशदक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्द्धे वाजश्च प्रसवश्चेति द्वादशं जुहोति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति॥४२॥

वि वै यज्ञः साम च म इत्याह च तिस्रश्चैकान्नपञ्चाशच्च॥८॥॥ [८]

अग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्भागधेयमिच्छमानस्तं देवा अब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यमेव वाजप्रसवीयं जुहवन्निति तस्मादग्नये वाजप्रसवीयं जुह्वति यद्वाजप्रसवीयं जुहोत्यग्निमेव तद्भागधेयेन समर्धयत्यथो अभिषेक एवास्य स चतुर्दशभिर्जुहोति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्त॥४३॥

आरण्या उभयीषामवरुद्ध्या अन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्य औदुम्बरेण स्रुवेण जुहोत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्गन्नमूर्जैवास्मा

ऊर्ज॒मन्न॒मव॑ रुन्द्धे॒ऽग्निर्वै दे॒वाना॑म॒भिषि॑क्तोऽग्नि॒चिन्म॑नु॒ष्या॑णा॒न्तस्
न धा॑वे॒दव॑रुद्ध॒ꣳ ह्य॑स्यान्न॒मन्न॑मिव॒ खलु॒ वै व॒र्षं
यद्धावे॑द॒न्नाद्या॑द्धावेदु॒पाव॑र्तेता॒न्नाद्य॑मे॒वाभि॥४४॥

उ॒पाव॑र्तते॒ नक्तो॒षासेति॑ कृ॒ष्णायै॑ श्वे॒तव॑थ्सायै॒ पय॑सा
जुहो॒त्यह्नै॒वास्मै॒ रात्रि॒म्प्र दा॑पयति॒ रात्रि॒याह॑रहोरा॒त्रे ए॒वास्मै॒
प्रत्ते॒ काम॑म॒न्नाद्यं॑ दुहाते राष्ट्र॒भृतो॑ जुहोति रा॒ष्ट्रमे॒वाव॑ रुन्द्धे
ष॒ड्भिर्जु॑होति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठति॒ भुव॑नस्य
पत॒ इति॑ रथमु॒खे पञ्चाहु॑तीर्जुहोति॒ वज्रो॒ वै रथो॒ वज्रे॑णै॒व
दिशः॑॥४५॥

अ॒भि ज॑यत्यग्नि॒चितꣳ ह॒ वा अ॒मुष्मि॑ल्लोँ॒के वातो॒ऽभि
प॑वते वातना॒मानि॑ जुहोत्य॒भ्ये॑वैन॑म॒मुष्मि॑ल्लोँ॒के वातः॑ पवते॒
त्रीणि॑ जुहोति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॒
वात॒मव॑ रुन्द्धे समु॒द्रो॑ऽसि॒ नभ॑स्वा॒नित्या॑है॒तद्वै वात॑स्य
रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व वात॒मव॑ रुन्द्धेऽञ्ज॒लिना॑ जुहोति॒ न
ह्ये॑तेषा॑म॒न्यथाहु॑तिरव॒कल्प॑ते॥४६॥

ओष॑धयः स॒प्ताभि दिशो॒ऽन्यथा॒ द्वे च॑॥९॥॥ [९]

सुव॒र्गाय॒ वै लो॒काय॑ देवर॒थो यु॑ज्यते यत्राकू॒ताय॑

मनुष्यरथ एष खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि शवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनꣳ स एनं युक्तः सुवर्गं लोकमभि वहति यथ्सर्वाभिः पञ्चभिर्युञ्ज्याद्युक्तोऽस्याग्निः प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति त्रिवृत्॥४७॥

वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानसि युक्त आधीयत एवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति प्रति स्तोमाः प्रत्युक्थानि यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभि मृशत्येतावान् वै यज्ञो यावानग्निष्टोमो भूमा त्वा अस्यात ऊर्ध्वः क्रियते यावानेव यज्ञस्तमन्ततोऽन्वारोहति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्या एकयाप्रस्तुतम्भवत्यथ॥४८॥

अभि मृशत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यथो संतत्यै प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते योऽग्निं चिनुते न वा एतस्यानिष्टक आहुतिरव कल्पते यां वा एषोऽनिष्टक आहुतिं जुहोति स्रवति वै सा ताꣳ स्रवन्तीं यज्ञोऽनु परा भवति यज्ञं यजमानो यत्पुनश्चितिं चिनुत आहुतीनाम्प्रतिष्ठित्यै प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति॥४९॥

न यज्ञः पराभवति न यजमानोऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रेणैवैनं छन्दसा चिनुते यदेकादश त्रैष्टुभेन यद्द्वादश जागतेन छन्दोभिरेवैनं चिनुते नपात्को वै नामैषोऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्य एवं विद्वान्पुनश्चितिं चिनुत आ तृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा वै पुनराधेय एवम्पुनश्चितिर्योऽग्न्याधेयेन न॥५०॥

ऋध्नोति स पुनराधेयमा धत्ते योऽग्निं चित्वा नर्ध्नोति स पुनश्चितिं चिनुते यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋध्या अथो खल्वाहुर्न चेतव्येति रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा व्याघ्रꣳ सुप्तम्बोधयति तादृगेव तदथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथा वसीयाꣳसम्भागधेयेन बोधयति तादृगेव तन्मनुरग्निमचिनुत तेन नार्ध्नोथ्स एताम्पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत तया वै स आर्ध्नोद्यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋध्यै॥५१॥

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्न्याधेयेन नाचिनुत सप्तदश च॥10॥॥ [१०]

छन्दश्चितं चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दाꣳसि पशुमानेव भवति श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो वै वयसाम्पतिष्ठः श्येन एव भूत्वा सुवर्गं लोकम्पतति

कङ्कचितं चिन्वीत यः कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिंल्लोँके स्यामिति शीर्षण्वानेवामुष्मिंल्लोँके भवत्यलजचितं चिन्वीत चतुःसीतम्प्रतिष्ठाकामश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्प्र॥५२॥

एव भ्रातृव्यान्नुदत उभयतःप्रउगं चिन्वीत यः कामयेत प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदेय प्रतिजनिष्यमाणानिति प्रैव जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणान्रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान् वज्रो वै रथो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरति द्रोणचितं चिन्वीतान्नकामो द्रोणे वा अन्नम्म्रियते सयौँन्येवान्नमव रुन्द्धे समूह्यं चिन्वीत पशुकामः पशुमानेव भवति॥५३॥

परिचाय्यं चिन्वीत ग्रामकामो ग्राम्येव भवति श्मशानचितं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोक ऋध्नुयामिति पितृलोक एवर्ध्नोति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेता ँ स एता जमदग्निर्विहव्या अपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृङ्क्त यद्विहव्या उपदधातीन्द्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते होतुर्धिष्णिय उप

दधाति यजमानायतनं वै॥५४॥

होता स्व एवास्मा आयतन इन्द्रियं वीर्यमव रुन्द्धे द्वादशोप दधाति द्वादशाख्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्द्धेऽष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूप दधात्यष्टाशफाः पशवः पशूनेवाव रुन्द्धे षण्मार्जालीये षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितर ऋतूनेव देवान्पितॄन्प्रीणाति॥५॥

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिꣳशच्च॥11॥॥ [११]

पवस्व वाजसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्भवति तिस्रोऽनुष्टुभश्चतस्रो गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादश्वस्त्रिभिस्तिष्ठस्तिष्ठति यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्माथ्सर्वाꣳश्चतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते परमा वा एषा छन्दसां यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानाम्परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां परमोऽश्वः पशूनाम्परमेणैवैनम्परमतां गमयत्येकविꣳशमहर्भवति

यस्मिन्नश्व आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका असावादित्य एकविꣳश एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साख्षादृध्नोति शक्करयः पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दो-

ऽन्येऽन्ये वा एते पशव आ लभ्यन्त उतेव ग्राम्या उतेवारण्या यच्छक्करयः पृष्ठम्भवन्त्यश्वस्य सर्वत्वाय पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवति रश्मिना वा अश्वः॥५७॥

यत ईश्वरो वा अश्वोऽयतोऽप्रतिष्ठितः परां परावतं गन्तोत्पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवत्यश्वस्य यत्यै धृत्यै संकृत्यच्छावाकसामम्भवत्युथ्सन्नयज्ञो वा एष यदश्वमेधः कस्तद्वेदेत्याहुर्यदि सर्वो वा क्रियते न वा सर्व इति यथ्संकृत्यच्छावाकसामम्भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय पर्याप्त्या अनन्तरायाय सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तममहर्भवति सर्वस्याप्त्यै सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाप्नोति सर्वं जयति॥५८॥

अहर्भवति वा अश्वोऽहर्भवति दश च॥12॥ [१२]

यदेकेन प्रजापतिः प्रेणानु यजुषापो विश्वकर्माग्न आ याहि सुवर्गाय वज्रो गायत्रेणाग्नं उदधे समीचीन्द्राय मयुरपां बलाय पुरुषमृगः सौरी पृषतः शका रुरुरलजः सुपर्ण आग्नेयोऽश्वोऽग्नयेऽनीकवते चतुर्विꣳशतिः॥24॥ यदेकेन स पापीयानेतद्वा अग्नेर्धनुस्तद्देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा अपां नप्रेऽश्वस्तूपरो द्विषष्टिः॥62॥ यदेकेनैकशितिपात्पेत्वः॥ [१३]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

यदेकेन स ँ स्थापयति यज्ञस्य संतत्या अविच्छेदायैन्द्राः पशवो ये मुष्कराः यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्य आलभ्यन्ते देवताभ्यः समदं दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया यत्त्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्ध्यै न देवताभ्यः समदं दधाति वायवे नियुत्वते तूपरमा लभते तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते तस्माद्यद्रियङ्वायुः॥१॥

वाति तद्रियङ्ङग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति यन्न नियुत्वते स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वते भवति यजमानस्यानुन्मादाय वायुमती श्वेतवती याज्यानुवाक्ये भवतः सतेजस्त्वाय हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्याघारमा घारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनाम्प्रत्या लभ्यते यच्छ्मश्रुणस्तत्॥२॥

पुरुषाणाꣳ रूपम् यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानाँ वायुर्वै

पशूनाम्प्रियं धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभि संजानानाः पशव उप तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३) इत्याहुर्यद्वायव्यं कुर्यात्प्रजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः॥३

इयाद्यद्वायव्यः पशुर्भवति तेन वायोर्नैति यत्प्राजापत्यः पुरोडाशो भवति तेन प्राजापतेर्नैति यद्वादशकपालस्तेन वैश्वानरान्नैत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति दीक्ष्यिष्यमाणो ऽग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चा रभते-ऽग्निरवमो देवतानां विष्णुः परमो यदाग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति देवताः॥४॥

एवोभयतः परिगृह्य यजमानोऽव रुन्द्धे पुरोडाशेन वै देवा अमुष्मिंल्लोक आर्ध्नुवञ्चरुणास्मिन् यः कामयेतामुष्मिंल्लोक ऋध्नुयामिति स पुरोडाशं कुर्वीतामुष्मिंन्नेव लोक ऋध्नोति यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यत्त्रिकपालस्तेन वैष्णवः समृद्ध्यै यः कामयेतास्मिंल्लोक ऋध्नुयामिति स चरुं कुर्वीताग्नेर्घृतं विष्णोस्तण्डुलास्तस्मात्॥५॥

चरुः कार्योऽस्मिन्नेव लोक ऋध्नोत्यादित्यो भवतीयं वा अदितिरस्यामेव प्रति तिष्ठत्यथो अस्यामेवाधि

य॒ज्ञं त॑नुते॒ यो वै सं॑वथ्स॒रमुख्य॒मभृ॑त्वा॒ग्निं चि॑नु॒ते यथा॑ सा॒मि गर्भो॑ऽव॒पद्य॑ते ता॒दृगे॒व तदार्ति॒मार्च्छे॑द्वैश्वान॒रं द्वाद॑शकपालम् पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पेत्संवथ्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यथा॑ संवथ्स॒रमा॒प्त्वा॥६॥

का॒ल आग॑ते वि॒जाय॑त ए॒वमे॒व सं॑वथ्स॒रमा॒प्त्वा का॒ल आग॑ते॒ऽग्निं चि॑नुते॒ नार्ति॒मार्च्छ॑त्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद्वै॑श्वान॒रः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॒मव॑ रुन्द्धे॒ त्रीण्ये॒तानि॑ ह॒वीꣳषि॑ भवन्ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॒ꣳ रोहा॑य॥७॥

य॒द्रिय॑ङ्वा॒युर्यच्छ्व॑श्रु॒णस्तद्वा॒योर्नि॒र्वप॑ति दे॒वता॒स्तस्मा॑दा॒प्त्वाष्टात्रिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाः सृ॒ष्ट्वा प्रे॒णानु॒ प्रावि॑श॒त्ताभ्यः॒ पुनः॒ सम्भ॑वितुं॒ नाश॑क्नो॒त्सो॑ऽब्रवीदृ॒ध्नव॒दिथ्स यो मे॒तः पुनः॑ संचि॒नव॒दिति॒ तं दे॒वाः सम॑चिन्व॒न्ततो॒ वै त आ॑र्ध्नुव॒न् यथ्स॒मचि॑न्व॒न्तच्चित्य॑स्य चित्य॒त्वम् य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒त ऋ॒ध्नोत्ये॒व कस्मै॒ कम॒ग्निश्चीय॑त॒ इत्या॑हुरग्नि॒वान्॥८॥

अ॒सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निश्चीय॑तेऽग्नि॒वाने॒व भ॑वति॒ कस्मै॒ कम॒ग्निश्चीय॑त॒ इत्या॑हुर्दे॒वा मा॑ वेद॒न्निति॒ वा अ॒ग्निश्चीय॑ते

वि॒दुरे॑नं दे॒वाः कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुर्गृ॒ह्य॑सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निश्ची॑यते गृ॒ह्य॑व भ॑वति॒ कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुः पशु॒मान॑सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निः॥९॥

ची॒य॒ते॒ प॒शु॒मानि॒व भ॑वति॒ कस्मै॒ कम॒ग्निश्ची॑यत॒ इत्या॑हुः स॒प्त मा॒ पुरु॑षा॒ उप॑ जीवा॒निति॒ वा अ॒ग्निश्ची॑यते॒ त्रयः॒ प्राञ्चस्त्रयः॑ प्र॒त्यञ्च॑ आ॒त्मा स॑प्त॒म ए॒तावं॑न्त ए॒वैनं॑म॒मुष्मि॑ँल्लो॒क उप॑ जीवन्ति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑चिकीषत॒ तम्पृ॑थि॒व्य॑ब्रवी॒न्न मय्य॒ग्निं चै॑ष्य॒सेति॑ मा धक्ष्यति॒ सा त्वा॑तिद॒ह्यमा॑ना॒ वि ध॑विष्ये॥१०॥

स पापी॑यान्भविष्य॒सीति॒ सो॑ऽब्रवी॒त्तथा॒ वा अ॒हं क॑रिष्यामि॒ यथा॑ त्वा॒ नाति॑ध॒क्ष्यतीति॒ स इ॒माम॒भ्य॑मृशत् प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॒देती॒मामे॒वेष्ट॑कां कृ॒त्वोपा॑ध॒त्तान॑तिदाहाय॒ यत्प्रत्य॒ग्निं चि॑न्वी॒त तद॒भि मृ॑शेत्प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द॥११॥

इती॒मामे॒वेष्ट॑कां कृ॒त्वोप॑ ध॒त्तेऽन॑तिदाहाय प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ प्र जा॑ये॒येति॒ स ए॒तमुख्य॑मपश्य॒त्तꣳ सं॑वथ्स॒रम॑बिभ॒स्ततो॒

वै स प्राजा॑यत॒ तस्मा॑थ्संवथ्स॒रम्भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ तं वस॑वोऽब्रुव॒न्प्र त्वम॑जनिष्ठा व॒यम्प्र जा॑यामहा॒ इति॒ तं वसु॑भ्यः॒ प्राय॑च्छ॒त्तं त्रीण्यहा॑न्यबिभरु॒स्तेन॑॥१२॥

त्रीणि॑ च श॒तान्यसृ॑जन्त॒ त्रय॑स्त्रिꣳशतं च॒ तस्मा॑त्त्र्य॒हम्भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ तान्रु॒द्रा अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिढ्वं व॒यम्प्र जा॑यामहा॒ इति॒ तꣳ रु॒द्रेभ्यः॒ प्राय॑च्छ॒न्तꣳ षडहा॑न्यबिभरु॒स्तेन॒ त्रीणि॑ च श॒तान्यसृ॑जन्त॒ त्रय॑स्त्रिꣳशतं च॒ तस्मा॑त्षड॒हम्भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ तानादि॒त्या अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिढ्वं व॒यम्॥१३॥

प्र जा॑यामहा॒ इति॒ तमा॑दि॒त्येभ्यः॒ प्राय॑च्छ॒न्तं द्वाद॒शाहा॑न्यबिभरु॒स्तेन॒ त्रीणि॑ च श॒तान्यसृ॑जन्त॒ त्रय॑स्त्रिꣳशतं च॒ तस्मा॑द्द्वादशा॒हम्भा॒र्यः॑ प्रैव जा॑यते॒ तेनै॒व ते स॒हस्र॑मसृजन्तो॒खाꣳ स॑हस्रत॒मीं य ए॒वमुख्य॑ꣳ साह॒स्रं वेद॒ प्र स॒हस्र॑म्प॒शूना॑प्नोति॥१४॥

अ॒ग्नि॒वान्प॑शु॒मान॑सा॒नीति॒ वा अ॒ग्निर्ध॑विष्ये मृशेत्प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑द॒ तेन॒ तानादि॒त्या अ॑ब्रुव॒न्प्र यू॒यम॑जनिढ्वं व॒यश्च॑त्वारिꣳशच्च॑॥२॥॥ [२]

यजु॑षा॒ वा ए॒षा क्रि॑यते॒ यजु॑षा पच्यते॒ यजु॑षा॒ वि मु॑च्यते॒ यदु॒खा सा वा ए॒षैतर्हि॑ या॒तया॑म्नी॒ सा न पुनः॑ प्र॒युज्येत्या॑हु॒रग्ने॑

युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमाꣳ इत्युखायां जुहोति तेनैवैनाम्पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्नेः॥१५॥

युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमाꣳ इत्याहैष वा अग्नेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो वदन्ति न्यङ्ङग्निश्चेतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयसां वा एष प्रतिमया चीयते यदग्निर्यन्न्यञ्चं चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं न पतितुꣳ शक्नुयादसुवर्ग्यो-ऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम्॥१६॥

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति नोत्तानं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति चक्षुरेवास्मिन्प्रति दधाति द्विर्जुहोति द्वे हि चक्षुषी समान्या जुहोति समानꣳ हि चक्षुः समृद्ध्यै देवासुराः संयत्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत तद्देवा वामभृतावृञ्जत तद्वामभृतो वामभृत्त्वं यद्वामभृतमुपदधाति वाममेव तया वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिर्वामज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृङ्क्ते

द्वियजुर्भवति प्रतिष्ठित्यै॥१७॥

युञ्जानेष्वग्नेः प्राचीनमुत्तानं वामभृतश्चतुर्विꣳशतिश्च॥३॥ [३]

आपो वरुणस्य पत्नय आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्द्वितीयम्परापतत्तदसावभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोपधत्ते यद्वा असौ रेतः सिञ्चति तदस्याम्प्रति तिष्ठति तत्प्रजायते ता ओषधयः॥१८॥

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरत्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे उप दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तरेताः स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायां- मन्याꣳ रेत एवास्य सिक्तमाभ्यामुभयतः परि गृह्णाति संवथ्सरं न कम्॥१९॥

चन प्रत्यवरोहेन्न हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतं यो वा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिँल्लोँके भवति यः सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिँल्लोँके भवति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः

समुद्रस्य वयुनस्य पत्मञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यꣳ हविरिति स्वयमातृण्णामुपधाय जुहोति॥२०॥

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्षामुष्मिंल्लोँके भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य यदथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य तथ्सुवर्ग्योँऽग्निश्चितिमुपधायाभि मृशेच्चित्तिमचित्तिं चिनवद्विद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च मर्तान्राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादितिमुरुष्येति यथापूर्वमेवैनामुप धत्ते प्राञ्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योँऽस्य भवति॥२१॥

ओषधयः कञ्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥४॥॥ [४]

विश्वकर्मा दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सोँऽस्मान्पातु तस्मै नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सोँऽस्मान्पातु तस्मै नम एता वै देवता एतेषाँ पशूनामधिपतयस्ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यः पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप दधात्येताभ्य एव देवताँभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः॥२२॥

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्र दधाति शुचारण्यानर्पयति

किं तत् उच्छि॑ꣳषतीति यद्धि॑रण्येष्टका उ॑पद॒धा॑त्य॒मृतं॑ वै हिर॑ण्यम॒मृते॑नै॒व ग्रा॒म्येभ्यः॑ प॒शुभ्यो॑ भेष॒जं क॑रोति॒ नैनान् हिनस्ति प्रा॒णो वै प्र॑थ॒मा स्व॑यमातृ॒ण्णा व्या॒नो द्वि॒तीया॑पा॒नस्तृ॒तीयानु॒ प्राण्या॑त्प्रथ॒माꣳ स्व॑यमातृ॒ण्णामु॑प॒धाय॑ प्रा॒णेनै॒व प्रा॒णꣳ सम॑र्धयति॒ व्य॑न्यात्॥२३॥

द्वि॒तीया॑मुप॒धाय॑ व्या॒नेनै॒व व्या॒नꣳ सम॑र्धय॒त्यपा॑न्यात्तृ॒तीया॑मुप॒ सम॑र्धय॒त्यथो॑ प्रा॒णैरे॒वैन॒ꣳ समि॑न्द्धे भूर्भुवः॒ सुव॒रिति॑ स्वयमातृ॒ण्णा उप॑ दधाती॒मे वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा ए॒ताभिः॒ खलु॒ वै व्याहृ॑तीभिः प्र॒जाप॑तिः॒ प्राजा॑यत॒ यदे॒ताभि॒र्व्याहृ॑तीभिः स्वयमातृ॒ण्णा उ॑प॒दधा॑ती॒मानै॒व लो॒कानु॑प॒धायै॒षु॥२४॥

लो॒केष्वधि॒ प्र जा॑यते प्रा॒णाय॑ व्या॒नाया॑पा॒नाय॑ वा॒चे त्वा॒ चख्षु॑षे त्वा॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गिर॒स्वद्ध्रु॒वा सी॑दा॒ग्निना॒ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कम॑जिगा॒ꣳस॒न्तेन॒ पति॑तुं॒ नाश॑क्नुव॒न्त ए॒ताश्चत॑स्रः स्वयमातृ॒ण्णा अ॑पश्य॒न्ता दि॒ख्षूपा॑दधत॒ तेन॑ स॒र्वत॑श्चख्षुषा सुव॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्यच्चत॑स्रः स्वयमातृ॒ण्णा दि॒ख्षूप॒दधा॑ति स॒र्वत॑श्चख्षुषै॒व तद॒ग्निना॒ यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति॥२५॥

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॒ व्य॑न्यादे॒षु यज॑मान॒स्त्रीणि॑ च॥५॥॥ [५]

अग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इत्या॒हाह्व॑तै॒वैन॑म॒ग्निं दू॒तं वृ॑णीमह॒ इत्या॑ह हू॒त्वैवैनं॑ वृणीते॒ऽग्निना॒ग्निः समि॑ध्यत॒ इत्या॑ह॒ समि॑न्द्ध ए॒वैन॑म॒ग्निर्वृ॒त्राणि॑ जङ्घ॒न॒दित्या॑ह॒ समि॑द्ध ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं द॑धात्य॒ग्नेः स्तोम॑म्मनामह॒ इत्या॑ह मनु॒त ए॒वैन॑मे॒तानि॒ वा अह्वा॑ꣳ रू॒पाणि॑॥२६॥

अ॒न्व॒हमे॒वैनं॑ चिनु॒तेऽवाह्वा॑ꣳ रू॒पाणि॑ रुन्द्धे ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑थ्स॒त्याद्या॒तया॑म्नीर॒न्या इष्ट॑का॒ अया॑तयाम्नी लोकम्पृ॒णेत्यै॑न्द्रा॒ग्नी हि बा॑र्हस्प॒त्येति॑ ब्रूयादिन्द्रा॒ग्नी च॒ हि दे॒वाना॒म्बृह॒स्पति॒श्चाया॑तयामानोऽनुच॒रव॑ती भव॒त्यजा॑मित्वायानु॒ष्टुभानु॑ चरत्या॒त्मा वै लो॑कम्पृ॒णा प्रा॒णो॑ऽनु॒ष्टुप्तस्मा॑त्प्रा॒णः सर्वा॒ण्यङ्गा॒न्यनु॑ चरति॒ ता अ॑स्य॒ सूद॑दोहसः॥२७॥

इत्या॑ह॒ तस्मा॒त्परु॑षिपरुषि॒ रसः॒ सोमꣳ॑ श्रीणन्ति॒ पृश्न॑य॒ इत्या॒हान्नं॒ वै पृश्न्यन्न॑मे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ऽर्को वा अ॒ग्निर॒र्कोऽन्न॒मन्न॑मे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ जन्म॑ दे॒वानां॒ विश॑स्त्रि॒ष्वा रो॑च॒ने दि॒व इत्या॑हे॒मानि॒वास्मै॑ लो॒काञ्ज्योति॑ष्मतः करोति॒ यो वा इष्ट॑कानाम्प्रति॒ष्ठां वेद॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ तया॑

देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेत्याहैषा वा इष्टकानाम्प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति॥२८॥

रूपाणि सूर्ददोहसस्तया षोडश च॥६॥॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्र एकादशिनी यदग्नावेकादशिनीम्मिनुयाद्वज्रेणैन॑ सुवर्गाल्लोकादन्तर्दध्याद्यन्न मिनुयाथ्स्वरुभिः पशून्व्यर्धयेदेकयूपम्मिनोति नैनं वज्रेण सुवर्गाल्लोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः पशून्व्यर्धयति वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया॥२९॥

ऋचाक्रमणम्प्रतीष्टकामुप दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यते रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीचीं तिरश्च्यनूची ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितम्ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव नमस्करोत्यथो ताभ्य एवात्मानं निष्क्रीणीते यत्ते रुद्र पुरः॥३०॥

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवथ्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु

ते॒ तस्मै॑ ते रुद्र परिवथ्स॒रेण॒ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रुद्र प॒श्चाद्धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्रेदावथ्स॒रेण॒ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रुद्रोत्त॒राद्धनु॒स्तत्॥३१॥

वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्रेदुवथ्स॒रेण॒ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रुद्रो॒परि॒ धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रुद्र वथ्स॒रेण॒ नम॑स्करोमि रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निः स यथा॑ व्या॒घ्रः क्रु॒द्धस्तिष्ठ॑त्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर्हि॒ संचि॑तमे॒तैरुप॑ तिष्ठते नमस्का॒रैरे॒वैनꣳ शमयति॒ ये॑ऽग्नयः॑॥३२॥

पु॒री॒ष्याः॑ प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीमनु॑। तेषां॒ त्वम॑स्युत्त॒मः प्र णो॑ जी॒वात॑वे सुव। आपं॑ त्वाग्ने॒ मन॒सापं॑ त्वाग्ने॒ तप॒सापं॑ त्वाग्ने दी॒ख्षयापं॑ त्वाग्न उप॒सद्भि॒रापं॑ त्वाग्ने सु॒त्ययापं॑ त्वाग्ने॒ दख्षि॑णाभि॒रापं॑ त्वाग्नेऽवभृ॒थेनापं॑ त्वाग्ने व॒शयापं॑ त्वाग्ने स्वगाका॒रेणेत्या॑है॒षा वा अ॒ग्नेराप्ति॒स्तयै॒वैन॑माप्नोति॥३३॥

ऐ॒न्द्रि॒या पु॒र उ॑त्त॒राद्धनु॒स्तद॒ग्नय॑ आहा॒ष्टौ च॑॥७॥॥ [७]

गा॒य॒त्रेण॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ तिष्ठते प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्दधाति बृहद्रथन्त॒राभ्यां॑ प॒ख्षावोज॑ ए॒वास्मि॑न्दधात्यृतु॒स्थाय॑ज्ञाय॒ज्ञिये॑न॒ पुच्छ॑मृ॒तुष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठति पृ॒ष्ठैरुप॑ तिष्ठते॒ तेजो॒ वै

पृ॒ष्ठानि॒ तेज॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सो॑ऽस्माथ्सृ॒ष्टः परा॑ङै॒त्तं वा॑रव॒न्तीये॑नावारयत॒ तद्वा॑रव॒न्तीय॑स्य वारवन्तीय॒त्वꣳ श्यै॒तेन॑ श्ये॒ती अ॑कुरुत॒ तच्छ्यै॒तस्य॑ श्यैत॒त्वम्॥३४॥

यद्वा॑रव॒न्तीये॑नोप॒तिष्ठ॑ते वा॒रय॑त ए॒वैनꣳ श्यै॒तेन॑ श्ये॒ती कु॑रुते प्र॒जाप॑ते॒र्हृद॑येनापिप॒ख्षम्प्रत्युप॑ तिष्ठते प्रे॒माण॑मे॒वास्य॑ गच्छति॒ प्राच्या॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा॒ग्निना॑ दे॒वत॑या॒ग्नेः शी॒र्ष्णाग्नेः शिर॒ उप॑ दधामि॒ दख्षि॑णया त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॒सेन्द्रे॑ण दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒ख्षेणा॒ग्नेः प॒ख्षमुप॑ दधामि प्र॒तीच्या॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॥३५॥

जाग॑तेन॒ छन्द॑सा सवि॒त्रा दे॒वत॑या॒ग्नेः पुच्छे॑ना॒ग्नेः पुच्छ॒मुप॑ दधा॒म्युदी॑च्या त्वा दि॒शा सा॑दया॒म्यानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑सा मि॒त्रावरु॑णाभ्यां दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒ख्षेणा॒ग्नेः प॒ख्षमुप॑ दधाम्यू॒र्ध्वया॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ पाङ्क्ते॑न॒ छन्द॑सा॒ बृह॒स्पति॑ना दे॒वत॑या॒ग्नेः पृ॒ष्ठेना॒ग्नेः पृ॒ष्ठमुप॑ दधामि॒ यो वा अपा॑त्मानम॒ग्निं चि॑नु॒तेऽपा॑त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒ँके भ॑वति॒ यः सात्मा॑नं चिनु॒ते सात्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒ँके भ॑वत्यात्मेष्ट॒का उप॑ दधात्ये॒ष वा अ॒ग्नेरा॒त्मा सात्मा॑नमे॒वाग्निं चि॑नुते॒ सात्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒ँके भ॑वति॒

य एवं वेद॥३६॥

श्यैतत्वं प्रतीच्यां त्वा दिशा सादयामि यः सात्मानश्चिनुते द्वाविꣳशतिश्च॥८॥॥—[८]

अग्न उदधे या त इषुर्युवा नाम तया नो मृड तस्यास्ते नमस्तस्यास्त उप जीवन्तो भूयास्माग्ने दुध्र गह्य किꣳशिल वन्य या त इषुर्युवा नाम तया नो मृड तस्यास्ते नमस्तस्यास्त उप जीवन्तो भूयास्म पञ्च वा एतेऽग्नयो यच्चितय उदधिरेव नाम प्रथमो दुध्रः॥३७॥

द्वितीयो गह्यस्तृतीयः किꣳशिलश्चतुर्थो वन्यः पञ्चमस्तेभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च प्र दहेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो वाङ्ग आसन्नसोः प्राणोऽक्ष्योश्चख्षुः कर्णयोः श्रोत्रम्बाहुवोर्बलमूरुवोरोजोऽरिष्टा विश्वान्यङ्गानि तनूः॥३८॥

तनुवा मे सह नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीरप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति वाङ्ग आसन्नसोः प्राण इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते यो रुद्रो अग्नौ यो अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय नमो अस्त्वाहुतिभागा वा अन्ये रुद्रा हविर्भागाः॥३९॥

अन्ये शतरुद्रीयꣳ हुत्वा गावीधुकं चरुमेतेन यजुषा चरमायामिष्टकायां नि दध्याद्भागधेयेनैवैनꣳ शमयति तस्य त्वै शतरुद्रीयꣳ हुतमित्याहुर्यस्यैतदग्नौ क्रियत इति वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्तु पितरस्त्वा यमराजानः पितृभिर्दक्षिणतः पान्त्वादित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्तु द्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्तरतः पातु॥४०॥

देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानोऽधस्ताच्चोपरिष्टाच्च पान्तु न वा एतेन पूतो न मेध्यो न प्रोक्षितो यदेनमतः प्राचीनम्प्रोक्षति यथ्संचितमाज्येन प्रोक्षति तेन पूतस्तेन मेध्यस्तेन प्रोक्षितः॥४१॥

दुध्रस्तनूरहुविर्भागाः पातु द्वात्रिꣳशच्च॥९॥॥ [९]

समीची नामासि प्राची दिक्तस्यास्तेऽग्निरधिपतिरसितो रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योजस्विनी नामासि दक्षिणा दिक्तस्यास्त इन्द्रोऽधिपतिः पृदाकुः प्राची नामासि प्रतीची दिक्तस्यास्ते॥४२॥

सोमोऽधिपतिः स्वजोऽवस्थावा नामास्युदीची

दिक्तस्याँस्ते वरुणोऽधिपतिस्तिरश्चराजिरधिपत्नी नामासि बृहती दिक्तस्याँस्ते बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो वशिनी नामासीयं दिक्तस्याँस्ते यमोऽधिपतिः कल्माषग्रीवो रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च॥४३॥

नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्येता वै देवता अग्निं चित्रं रक्षन्ति ताभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाँश्छमयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो हेतयो नाम स्थ तेषां वः पुरो गृहा अग्निर्व इषवः सलिलो निलिम्पा नाम॥४४॥

स्थ तेषां वो दक्षिणा गृहाः पितरो व इषवः सगरो वज्रिणो नाम स्थ तेषां वः पश्चाद्गृहाः स्वप्नो व इषवो गह्वरोऽवस्थावानो नाम स्थ तेषां व उत्तराद्गृहा आपो व इषवः समुद्रोऽधिपतयो नाम स्थ तेषां व उपरि गृहा वर्षं व इषवोऽवस्वान्क्रव्या नाम स्थ पार्थिवास्तेषां व इह गृहाः॥४५॥

अन्नं व इषवो निमिषो वातनामन्तेभ्यो वो नमस्ते नो

मृडयत॒ ते यं द्विष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॒ तं वो॒ जम्भे॑ दधामि हु॒तादो॒ वा अ॒न्ये दे॒वा अ॑हु॒तादो॒ऽन्ये तान॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणै॒ता आहु॑तीर्जुहोति भागधेये॑नै॒वैना॑न्प्रीणा॒त्यथो॒ खल्वा॑हु॒रिष्टे॑का॒ वै दे॒वा अ॑हु॒ताद॒ इति॑॥४६॥

अ॒नु॒प॒रि॒क्राम॑ जुहो॒त्यप॑रिवर्गमे॒वैना॑न्प्रीणाती॒मꣳ स्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं धया॒पाम्प्रप्या॑तमग्ने सरि॒रस्य॒ मध्ये॑। उथ्स॑ जुषस्व॒ मधु॑मन्तमूर्व समु॒द्रिय॒ꣳ सद॑न॒मा वि॑शस्व। यो वा अ॒ग्निम्प्र॒युज्य॒ न वि॑मु॒ञ्चति॒ यथाश्वो॑ युक्तो॒ऽवि॑मुच्यमान॒ः ख्षुध्य॑न्पराभव॑त्ये॒वम॑स्याग्निः परा॑ भवति॒ तम्प॑राभव॑न्तं॒ यज॑मा॒नोऽनु॒ परा॑ भवति॒ सो॑ऽग्निं चि॒त्वा लू॒ख्षः॥४७॥

भ॒व॒ती॒मꣳ स्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं धया॒पामित्याज्य॑स्य पू॒र्णाꣳ स्रुचं॑ जुहोत्ये॒ष वा अ॒ग्नेर्वि॑मो॒को वि॒मुच्यै॒वास्मा॒ अन्न॒मपि॑ दधाति॒ तस्मा॑दाहु॒र्यश्चै॒वं वेद॒ यश्च॒ न सु॒धाय॑ꣳ ह॒ वै वा॒जी सुहि॑तो दधा॒तीत्य॒ग्निर्वाव वा॒जी तमे॒व तत्प्री॑णाति॒ स ए॑नम्प्री॒तः प्री॑णाति॒ वसी॑यान्भवति॥४८॥

प्र॒तीची॒ दिक्तस्या॑स्ते द्विष्मो यश्च॑ निलि॒म्पा नामे॒ह गृ॒हा इति॑ लू॒ख्षो

वर्सीयान्भवति॥10॥ [१०]

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॑ सूक॒रो वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ कृष्णो॑ य॒माय॒ राज्ञ॒ ऋश्य॑ ऋष॒भाय॒ राज्ञे॑ गव॒यः शार्दू॑लाय॒ राज्ञे॑ गौ॒रः पु॑रुषरा॒जाय॑ म॒र्कटः॑ ख्षिप्रश्ये॒नस्य॒ वर्ति॑का॒ नील॑गोः क्रिमिः॒ सोम॑स्य॒ राज्ञः॑ कुलु॒ङ्गः सिन्धोः॑ शिꣳशु॒मारो॑ हि॒मव॑तो ह॒स्ती॥४९॥

इन्द्रा॑या॒ष्टावि꣣ꣳशतिः॥11॥ [११]

म॒युः प्रा॑जाप॒त्य ऊ॒लो हली॑क्ष्णो वृषद॒ꣳशस्ते धा॒तुः सर॑स्वत्यै॒ शारिः॑ श्ये॒ता पु॑रुष॒वाख्सर॑स्वते॒ शुकः॑ श्ये॒तः पु॑रुष॒वागा॑र॒ण्यो॑ऽजो न॑कु॒लः शका॒ ते पौ॒ष्णा वा॒चे क्रौ॒ञ्चः॥५०॥

म॒युस्त्रयो॑वि꣣ꣳशतिः॥12॥ [१२]

अ॒पां नप्त्रे॑ ज॒षो ना॒क्रो मक॑रः कुली॒कय॒स्तेऽकू॑पारस्य वा॒चे पैङ्ग॑रा॒जो भगा॑य कु॒षीत॑क आ॒ती वा॑ह॒सो दर्वि॑दा॒ ते वा॑य॒व्या॑ दि॒ग्भ्यश्च॑क्रवा॒कः॥५१॥

अ॒पामेका॒न्नवि꣣ꣳशतिः॥13॥ [१३]

बला॑याजग॒र आ॒खुः सृ॑ज॒या श॒यण्ड॑क॒स्ते मै॒त्रा मृ॒त्यवे॑-ऽसि॒तो म॒न्यवे॑ स्व॒जः कु॑म्भी॒नसः॑ पुष्करसा॒दो लो॑हिता॒हिस्ते

त्वा॒ष्ट्राः प्र॑ति॒श्रुत्का॑यै वाह॒सः॥५२॥

[१४]

पु॒रु॒ष॒मृ॒गश्च॒न्द्रम॑से गो॒धा काल॑का दार्वाघा॒टस्ते वन॒स्पती॑नामे॒ण्यह्ने॒ कृष्णो॒ रात्रि॑यै पि॒कः क्ष्विङ्का॒ नील॑शीर्ष्णी॒ ते॑ऽर्य॒म्णे धा॒तुः क॑त्क॒टः॥५३॥

[१५]

सौ॒री ब॒लाकश्यो॑ म॒यूर॑ः श्ये॒नस्ते ग॑न्ध॒र्वाणां॒ वसू॑नां क॒पिञ्ज॑लो रु॒द्राणां॑ तित्ति॒री रो॒हित्कु॑ण्डृ॒णाची॑ गो॒लत्ति॑का॒ ता अ॑प्स॒रसा॒मर॑ण्याय सृम॒रः॥५४॥

[१६]

पृ॒ष॒तो वै॑श्वदे॒वः पि॒त्वो न्यङ्कुः॑ कश॒स्तेऽनु॑मत्या अन्यवा॒पो॑-ऽर्धमा॒सानां॑म्मा॒सां क॒श्यपः॒ क्रयिः॑ कु॒टरु॑र्दात्यौ॒हस्ते सि॑नीवा॒ल्यै बृह॒स्पत॑ये शित्पु॒टः॥५॥

[१७]

शका॑ भौ॒मी पा॒त्रः कशो॑ मान्थी॒लव॒स्ते पि॑तृ॒णामृ॑तू॒नां जह॑का संवथ्स॒राय॒ लोपा॑ क॒पोत॒ उलू॑कः श॒शस्ते नैर्ऋ॑ताः

कृ॑कवाकुः सावि॒त्रः॥५६॥

बला॑य पुरुषमृ॒गः सौ॒री पृ॑ष॒तश्शका॒ष्टादं॑शा॒ष्टादं॑श॥14-18॥॥ [१८]

रुरू॑ रौ॒द्रः कृ॑कला॒सः श॒कुनिः॒ पिप्प॑का॒ ते श॑र॒व्या॑यै हरि॒णो मा॑रु॒तो ब्रह्म॑णे शा॒र्गस्त॒रख्षुः॑ कृ॒ष्णः श्वा च॑तुर॒ख्षो ग॑र्द॒भस्त इ॑तरज॒नाना॑म॒ग्नये॒ धूम्रा॑॥५७॥

रुरु॑र्विꣳश॒तिः॥19॥॥ [१९]

अ॒ल॒ज आ॑न्तरि॒ख्ष उ॒द्रो म॒द्गुः प्ल॒वस्ते॑ऽपामदि॑त्यै हꣳस॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै कीर्शा॒ गृध्रः॑ शितिक॒ख्षी वा॑र्ध्राण॒सस्ते दि॒व्या द्या॑वापृथि॒व्या॑ श्वा॒वित्॥५८॥

[२०]

सु॒प॒र्णः पा॑र्ज॒न्यो ह॒ꣳसो वृको॑ वृषद॒ꣳशस्त ऐ॒न्द्रा अ॒पामु॒द्रो॑ऽर्य॒म्णे लो॑पा॒शः सि॒ꣳहो न॑कु॒लो व्या॒घ्रस्ते म॑हे॒न्द्राय॒ कामा॑य॒ पर॑स्वान्॥५९॥

अ॒ल॒जः सु॑प॒र्णो॑ऽष्टादंशाष्टा॒दंश॥21॥॥ [२१]

आ॒ग्ने॒यः कृ॒ष्णग्री॑वः सारस्व॒ती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः श्या॒मः शि॑तिपृ॒ष्ठो बा॑र्हस्प॒त्यः शि॒ल्पो वै॑श्वदे॒व ऐ॒न्द्रो॑ऽरु॒णो मा॑रु॒तः क॒ल्माष॑ ऐन्द्रा॒ग्नः सꣳहि॒तो॑ऽधोरा॑मः सावि॒त्रो वा॑रु॒णः

पेत्वः॥६०॥

आग्नेयो द्वाविꣳशतिः॥22॥॥ [२२]

अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्या आग्नेयौ कृष्णग्रीवौ त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ शितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्यो बलख्षः पेत्वः॥६१॥

अश्वष्षोडश॥23॥॥ [२३]

अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरन्ङ्वान्धोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशंगौ तूपरौ मारुतः कल्माष आग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः॥६२॥

अग्नयोऽनीकवते द्वाविꣳशतिः॥24॥॥ [२४]

हिरण्यवर्णा अपां ग्रहान्भूतेष्टकाः सजूः सं वथ्सरं प्रजापतिः स ख्षुरपविरग्नेर्वै दीख्षयां सुवर्गाय तं यन्न सूयतै प्रजापतिरृतुभी रोहितः पृश्निः शितिबाहुरुन्नतः कर्णाश्शुण्ठा इन्द्रायादित्यै सौम्या वारुणाः सोमायैकादश पिशङ्गास्त्रयोविꣳशतिः॥23॥ हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो यत्कनीयाꣳसत्रिवृद्ध्यग्निर्वारुणाश्चतुःपञ्चाशत्॥54॥ हिरण्यवर्णा निवख्षसः॥॥ [२५]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो यास्विन्द्रः। अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शꣳ स्योना भवन्तु। यासाꣳ राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम्। मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शꣳ स्योना भवन्तु। यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः पृथिवीम्पयसोन्दन्ति॥१॥

शुक्रास्ता न आपः शꣳ स्योना भवन्तु। शिवेन मा चक्षुषा पश्यतापः शिवया तनुवोप स्पृशत त्वचम्मे। सर्वाꣳ अग्नीꣳ रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त। यददः सम्प्रयतीरहावनदता हते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ ता वो नामानि सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभꣳ समवल्गत॥२॥

तदाप्नोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन। अपकामꣳ स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम्। इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम वो हितम्। एको देवो

अप्य॑तिष्ठ॒थस्यन्द॑माना यथाव॒शम्। उदा॑निषुर्म॒हीरिति॒ तस्मा॑दुद॒कमु॑च्यते। आपो॑ भ॒द्रा घृ॒तमिदाप॑ आसुर॒ग्नीषोमौ॑ बिभ्र॒त्याप॒ इत्ताः। ती॒व्रो रसो॑ मधु॒पृचाम्॑॥३॥

अ॒र॑ं॒ग॒म आ मा॑ प्रा॒णेन॑ स॒ह वर्च॑सा गन्न्। आदित्प॑श्याम्यु॒त वा॑ शृणो॒म्या मा॒ घोषो॑ गच्छति॒ वाङ्ङ आसाम्। मन्ये॑ भेजा॒नो अ॒मृत॑स्य॒ तर्हि॒ हिर॑ण्यवर्णा॒ अतृ॑पं य॒दा वः॑। आपो॒ हि ष्ठा म॑यो॒भुव॒स्ता न॑ ऊ॒र्जे द॑धातन। म॒हे रणा॑य॒ चख्ष॑से। यो वः॑ शि॒वत॑मो॒ रस॒स्तस्य॑ भाजयते॒ह नः॑। उ॒श॒तीरि॑व मा॒तरः॑। तस्मा॒ अरं॑ गमाम वो॒ यस्य॒ ख्षया॑य॒ जिन्व॑थ। आपो॑ ज॒नय॑था च नः। दि॒वि श्र॑यस्वा॒न्तरि॑ख्षे यतस्व पृथि॒व्या सम्भ॑व ब्रह्मवर्च॒समसि ब्रह्मवर्च॒साय॑ त्वा॥४॥

उ॒न्दन्ति॑ स॒मव॑ल्गत मधु॒पृचा॑म्मा॒तरो॒ द्वावि॑ꣳशतिश्च॥१॥॥ [१]

अ॒पां ग्रहा॑न्गृह्णात्ये॒तद्वाव रा॑ज॒सूयं॒ यदे॒ते ग्रहाः॑ स॒वो॑ऽग्निर्वरुणस॒वो रा॑ज॒सूय॑मग्निस॒वश्चित्य॒स्ताभ्या॑मे॒व सू॑य॒तेऽथो॑ उ॒भावे॒व लो॒कावभि॑ ज॑यति॒ यश्च॑ राज॒सूये॑नेजा॒नस्य॒ यश्चा॑ग्नि॒चित॒ आपो॑ भव॒न्त्यापो॒ वा अ॒ग्नेर्भ्रातृ॑व्या॒ यदपो॑ऽग्नेर॒धस्ता॑दुप॒दधा॑ति॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒

भ्रातृ॑व्यो भवत्य॒मृतम्॑॥५॥

वा आप॒स्तस्मा॑द॒द्भिरव॑तान्तम॒भि षि॑ञ्चन्ति॒ नार्ति॒माच्छ॑ति॒ सर्व॒मायु॑रेति॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेदान्नं॒ वा आपः॑ प॒शव॒ आपोऽन्न॑म्प॒शवो॑ऽन्ना॒दः प॑शु॒मान्भ॑वति॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेद॒ द्वाद॑श भवन्ति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवथ्स॒रः सं॑वथ्स॒रेणै॒वास्मै॑॥६॥

अन्न॒मव॑ रुन्द्धे॒ पात्रा॑णि भवन्ति॒ पात्रे॒ वा अन्न॑मद्यते॒ सयो॑न्ये॒वान्न॒मव॑ रुन्द्ध॒ आ द्वा॑द॒शात्पुरु॑षा॒दन्न॑म॒त्त्यथो॒ पात्रा॒न्न छि॑द्यते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेद॑ कु॒म्भाश्च॑ कु॒म्भीश्च॑ मिथु॒नानि॑ भवन्ति मिथु॒नस्य॒ प्रजा॑त्यै॒ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मिथु॒नैर्जा॑यते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑॥७॥

चै॒ना॒ ए॒वं वेद॒ शुग्वा अ॒ग्निः सो॑ऽध्व॒र्युं यज॑मानम्प्र॒जाः शु॒चार्प॑यति॒ यद॒प उ॑प॒दधा॑ति॒ शुच॑मे॒वास्य॑ शमयति॒ नार्ति॒माच्छ॑त्यध्व॒र्युर्न यज॑मानः॒ शाम्य॑न्ति प्र॒जा यत्रै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ऽपां वा ए॒तानि॒ हृद॑यानि॒ यदे॒ता आपो॒ यदे॒ता अ॒प उ॑प॒दधा॑ति दि॒व्याभि॑रे॒वैनाः॒ सꣳ सृ॑जति॒ वर्षु॑कः प॒र्जन्यः॑॥८॥

भवति यो वा एतासामायतनं क्लृप्तिं वेदायतनवान्भवति कल्पतेऽस्मा अनुसीतमुप दधात्येतद्वा आसामायतनमेषा क्लृप्तिर्य एवं वेदायतनवान्भवति कल्पतेऽस्मै द्वन्द्वमन्या उप दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या अन्नं वा इष्टका एतत्खलु वै साख्षादन्नं यदेष चरुर्यदेतं चरुमुपदधाति साख्षात्॥९॥

एवास्मा अन्नमव रुन्द्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा अन्नं दधाति तस्मान्मध्यतोऽन्नमद्यते बार्हस्पत्यो भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मा अन्नमव रुन्द्धे ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्याह तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति यस्यैष उपधीयते य उ चैनमेवं वेद॥१०॥

अमृतमस्मै जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उ पर्जन्य उपदधाति साख्षात्सप्तचत्वारिꣳशच्च॥२॥ [२]

भूतेष्टका उप दधात्यत्रात्र वै मृत्युर्जायते यत्रयत्रैव मृत्युर्जायते तत एवैनमव यजते तस्मादग्निचिथ्सर्वमायुरेति सर्वे ह्यस्य मृत्यवोऽवेष्टास्तस्मादग्निचिन्नाभिचरितवै प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते वा एष योऽग्निं चिनुते देवसुवामेतानि हवीꣳषि भवन्त्येतावन्तो वै देवानाꣳ

स॒वास्त ए॒व॥११॥

अ॒स्मै॒ स॒वान्प्र य॑च्छन्ति॒ त ए॑नꣳ सुवन्ते स॒वौ॑-ऽग्निर्व॑रुणस॒वो रा॑ज॒सूय॑म्ब्रह्मस॒वश्चित्यो॑ दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इत्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॒म्ब्रह्म॑णा दे॒वता॑भिर॒भि षि॑ञ्च॒त्यन्न॑स्यान्नस्या॒भि षि॑ञ्च॒त्यन्न॑स्यान्न॒स्याव॑रुद्ध्यै पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्चं॑ षि॑ञ्चति पु॒रस्ता॒द्धि प्र॑ती॒चीन॒मन्न॑म॒द्यते॑ शीर्ष॒तो॑ऽभि षि॑ञ्चति शीर्ष॒तो ह्यन्न॑म॒द्यत॒ आ मुखा॑द॒न्ववस्रावयति॥१२॥

मु॒ख॒त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्य॑ं दधात्य॒ग्नेस्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भि षि॑ञ्चा॒मीत्या॑हे॒ष वा अ॒ग्नेः स॒वस्तेनै॒वैन॑म॒भि षि॑ञ्चति॒ बृह॒स्पतेस्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भि षि॑ञ्चा॒मीत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वाना॒म्बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वैन॑म॒भि षि॑ञ्च॒तीन्द्र॑स्य त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भि षि॑ञ्चा॒मीत्या॑हे॒न्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नु॒परि॑ष्टाद्दधात्ये॒तत्॥१

वै रा॑ज॒सूय॑स्य रू॒पं य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒त उ॒भावे॒व लो॒कावभि॒ ज॑यति॒ यश्च॑ राज॒सूये॑नेजा॒नस्य॒ यश्चा॑ग्नि॒चित॒ इन्द्र॑स्य सुषुवा॒णस्य॑ दश॒धेन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्परा॑पत॒त्तद्दे॒वाः सौ॑त्राम॒ण्या सम॑भरन्थ्सू॒यते॒ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॑नु॒तेऽग्निं चि॒त्वा

सौ॑त्राम॒ण्या य॑जेतेन्द्रि॒यमे॒व वी॒र्यं॑ स॒म्भृत्या॒त्मन्ध॑त्ते॥१४॥

त ए॒वान्ववं॑स्रावयत्ये॒तद॒ष्टाच॑त्वारिꣳशच्च॥३॥॥ [३]

स॒जूरब्दोऽया॑वभिः स॒जूरु॒षा अरु॑णीभिः स॒जूः सूर्य॒ एत॑शेन स॒जोषा॑व॒श्विना॒ दꣳसो॑भिः स॒जूर॒ग्निर्वै॑श्वान॒र इडा॑भिर्घृ॒तेन॒ स्वाहा॑ संवथ्स॒रो वा अब्दो॒ मासा॒ अया॑वा उ॒षा अरु॑णी॒ सूर्य॒ एत॑श इ॒मे अ॒श्विना॑ संवथ्स॒रोऽग्निर्वै॑श्वान॒रः प॒शव॒ इडा॑ प॒शवो॑ घृ॒तꣳ सं॑वथ्स॒रम्प॒शवोऽनु॒ प्र जा॑यन्ते संवथ्स॒रेणै॒वास्मै॑ प॒शून्प्र ज॑नयति दर्भस्त॒म्बे जु॑होति॒ यत्॥१५॥

वा अ॒स्या अ॒मृतं॒ यद्वी॒र्यं॑ तद्द॒र्भास्तस्मि॑ञ्जुहोति॒ प्रैव जा॑यतेऽन्ना॒दो भ॑वति॒ यस्यै॒वं जुह्व॑त्ये॒ता वै दे॒वता॑ अ॒ग्नेः पु॒रस्ता॑द्भागा॒स्ता ए॒व प्री॑णा॒त्यथो॒ चख्षु॑रे॒वाग्नेः पु॒रस्ता॒त्प्रति॑ दधा॒त्यन॑न्धो भवति॒ य ए॒वं वेदापो॒ वा इ॒दमग्रे॑ सलि॒लमा॑सी॒थ्स प्र॒जाप॑तिः पुष्करप॒र्णे वातो॑ भू॒तो॑ऽलेलाय॒थ्सः॥१६॥

प्र॒ति॒ष्ठां नावि॑न्द॒त स ए॒तद॒पां कु॒लाय॑मपश्य॒त्तस्मि॑न्न॒ग्निम॑चिनु॒त तदि॒यम॑भव॒त्ततो॒ वै स प्रत्य॑तिष्ठ॒द्याम्पु॒रस्ता॑दु॒पा-

दधात्तच्छिरोऽभवथ्सा प्राची दिग्यां दक्षिणत उपादधाथ्स दक्षिणः पक्षोऽभवथ्सा दक्षिणा दिग्याम्पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवथ्सा प्रतीची दिग्यामुत्तरत उपादधात्॥१७॥

स उत्तरः पक्षोऽभवथ्सोदीची दिग्यामुपरिष्टादुपादधात्तत्पृष्ठं दिगियं वा अग्निः पञ्चैष्टकस्तस्माद्यदस्यां खनन्त्यभीष्टकां तृन्दन्त्यभि शर्करा ꣳ सर्वा वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते तस्मादिमां वयाꣳसि नक्तं नाध्यासते य एवं विद्वानग्निं चिनुते प्रत्येव॥१८॥

तिष्ठत्यभि दिशो जयत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय सर्वासु दिक्ष्वर्धुकꣳ स्वामेव तद्दिशमन्वेत्यपां वा अग्निः कुलायन्तस्मादापोऽग्निꣳ हारुकाः स्वामेव तद्योनिम्प्रविशन्ति॥१९॥

यदलेलायथ्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

संवथ्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीये संवथ्सर आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेदैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालम् बार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालन्तृतीये संवथ्सरेऽभिजिता यजेत यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्र्याग्नेयं

गा॑य॒त्रम्प्रा॑तःसव॒नम् प्रा॑तःसव॒नमे॒व तेन॑ दाधार गाय॒त्रं छन्दो॒ यदेका॑दशकपालो॒ भव॒त्येका॑दशाख्षरा त्रि॒ष्टुगै॒न्द्रं त्रैष्टु॑भ॒म्माध्यं॑दिन॒ꣳ सव॑न॒म्माध्यं॑दिनमे॒व सव॑नं॒ तेन॑ दाधार त्रि॒ष्टुभम्॑॥२०॥

छन्दो॒ यद्वाद॑शकपालो॒ भव॑ति॒ द्वाद॑शाख्षरा॒ जग॑ती वैश्वदे॒वं जाग॑तं तृतीयसव॒नन्तृ॑तीयसव॒नमे॒व तेन॑ दाधार॒ जग॑तीं॒ छन्दो॒ यद्बा॑र्हस्प॒त्यश्च॒रुर्भव॑ति॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वाना॒म्बृह॒स्पति॒र्ब्रह्मै॒व तेन॑ दाधार॒ यद्वै॑ष्ण॒वस्त्रि॑कपा॒लो भव॑ति य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञमे॒व तेन॑ दाधार॒ यत्तृ॒तीये॑ संवथ्स॒रे॑ऽभि॒जिता॒ यज॑ते॒ऽभिजि॑त्यै॒ यथ्सं॑वथ्स॒रमुख्य॑म्बि॒भर्ती॒ममे॒व॥२१॥

तेन॑ लो॒कꣳ स्पृ॑णोति॒ यद्वि॒तीये॑ संवथ्स॒रे॑ऽग्निं चि॑नु॒ते॑ऽन्तरि॑ख्षमे॒व तेन॑ स्पृणोति॒ यत्तृ॒तीये॑ संवथ्स॒रे यज॑ते॒ऽमुमे॒व तेन॑ लो॒कꣳ स्पृ॑णोत्ये॒तं वै पर॑ आद्गा॒रः क॒ख्षीवाꣳ॑ औशि॒जो वी॒तह॑व्यः श्राय॒सस्त्र॒सद॑स्युः पौरुकु॒थ्स्यः प्र॒जाका॑मा अचिन्वत॒ ततो॒ वै ते स॒हस्रꣳ॑सहस्रम्पु॒त्रान॑विन्दन्त॒ प्रथ॑ते प्र॒जया॑ प॒शुभि॒स्ताम्मात्रा॑माप्नोति॒ यां तेऽग॑च्छ॒न् य ए॒वं वि॒द्वाने॒तम॒ग्निं चि॑नु॒ते॥२२॥

दा॒धा॒र॒ त्रि॒ष्टुभ॑मि॒ममे॒वैवं च॒त्वारि॑ च॥५॥॥ [५]

प्रजापतिरग्निमचिनुत स ख्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा बिभ्यतो नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां छन्दस्त्वम्ब्रह्म वै छन्दाꣳसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्काष्णीं उपानहावुप मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुप चरत्यात्मनोऽहिꣳसायै देवनिधिर्वा एष नि धीयते यदग्निः॥२३॥

अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्र जानात्युखामा क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति नैर्ऋत्युखा यदाक्रामेन्निर्ऋत्या आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या पुरुषशीर्षमुप दधाति गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति तादृगेव तत्॥२४॥

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्ङाथर्वणस्तस्येष्टका अस्थान्येतꣳ ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिंल्लोँके भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्नेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरो यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्य॥२५॥

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सꣳस्कुरुते यदग्निं चिनुते यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सꣳस्कृत्यात्मनाभ्यारोहति तस्मात्तस्य नाव द्यन्ति जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुप दधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमव रुन्द्धे॥२६॥

अग्निस्तथ्सꣳस्कृत्याग्नेर्दश च॥६॥॥ [६]

अग्नेर्वै दीक्ष्यया देवा विराजमाप्नुवन्तिस्रो रात्रीर्दीक्षितः स्यात्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीक्षितः स्यात् षड्वा ऋतवः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति दश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्दशाक्ष्यरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रयोदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात्त्रयोदश॥२७॥

मासाः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति पञ्चदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयो-

ऽर्धमासशः संवथ्सर आप्यते संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति सप्तदश रात्रीर्दीख्षितः स्याद्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुर्विꣳशतिꣳ रात्रीर्दीख्षितः स्याच्चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रिꣳशतꣳ रात्रीर्दीख्षितः स्यात्॥२८॥

त्रिꣳशदक्ष्षरा विराड्विराजमाप्नोति मासं दीख्षितः स्याद्यो मासः स संवथ्सरः संवथ्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुरो मासो दीख्षितः स्याच्चतुरो वा एतम्मासो वसवोऽबिभरुस्ते पृथिवीमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ रुद्रास्तेऽन्तरिक्ष्षमाजयन्त्रिष्टुभं छन्दो द्वादशादित्यास्ते दिवमाजयञ्जगतीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृतमगच्छञ्छ्रैष्ठ्यं देवानाम् तस्माद्वादश मासो भूत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका आप्तेष्टकमेनं चिनुतेऽथो व्यावृतमेव गच्छति श्रैष्ठ्यꣳ समानानाम्॥२९॥

स्यात्रयोदश त्रिꣳशतꣳ रात्रीर्दीख्षितः स्याद्वे तेऽष्टाविꣳशतिश्च॥७॥॥ [७]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं

यन्नान्वारोहेँथ्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत पृथिवीमाक्रमिषम्प्राण
मा मा हासीदन्तरिक्षमाक्रमिषम्प्रजा मा मा हासीद्दिवमाक्रमिष
सुवरगन्मेत्याहैष वा अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनं- मन्वारोहति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यत्पख्षसम्मिताम्मिनुयात्॥ ३०॥

कनीयाꣳसं यज्ञक्रतुमुपैयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजा
स्याद्वेदिसम्मिताम्मिनोति ज्यायाꣳसमेव यज्ञक्रतुमुपैति
नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं
चिन्वानः सहस्रसम्मितो वा अयं लोक इममेव लोकमभि
जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा
अन्तरिक्षमन्तरिक्षमेवाभि जयति त्रिषाहस्रं चिन्वीत
तृतीयं चिन्वानः॥ ३१॥

त्रिषाहस्रो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि
जयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो गायत्रियैवेमं
लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्त
ग्रीवदघ्नं चिन्वीत तृतीयं चिन्वानो जगत्यैवामुं
लोकमभ्यारोहति नाग्निं चित्वा रामामुपैयादयोनौ रेतो
धास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्य स्त्रियम्॥ ३२॥

उपे॑या॒न्न तृ॒तीयं॑ चि॒त्वा कां च॒नोपे॑या॒द्रेतो॒ वा ए॒तन्नि ध॑त्ते॒ यद॒ग्निं चि॑नु॒ते यदु॑पे॒याद्रेत॑सा॒ व्यृ॑ध्ये॒ताथो॒ खल्वा॑हुरप्रज॒स्यं तद्यन्नोपे॒यादिति॒ यद्रे॑तः॒सिचा॑वुप॒दधा॑ति॒ ते ए॒व यज॑मानस्य॒ रेतो॑ बिभृत॒स्तस्मा॒दुपे॑या॒द्रेत॒सोऽस्क॑न्दाय॒ त्रीणि॒ वाव रेता॑ꣳसि पि॒ता पु॒त्रः पौत्रः॑॥३३॥

यद्वे रे॑तः॒सिचा॑वुपद॒ध्याद्रेतो॑ऽस्य॒ विच्छि॑न्द्यात्ति॒स्र उप॑ दधाति॒ रेत॑सः॒ संत॑त्या इ॒यं वाव प्र॑थ॒मा रे॑तः॒सिग्वाग्वा इ॒यं तस्मा॒त्पश्य॑न्ती॒माम्पश्य॑न्ति॒ वाचं॒ वद॑न्ती॒मन्तरि॑क्षं द्वि॒तीया॑ प्रा॒णो वा अ॒न्तरि॑क्षं॒ तस्मा॒न्नान्तरि॑क्ष॒म्पश्य॑न्ति॒ न प्रा॒णम॒सौ तृ॒तीया॒ चक्षु॒र्वा अ॒सौ तस्मा॒त्पश्य॑न्त्य॒मूम्पश्य॑न्ति॒ चक्षु॒र्यजु॑षे॒मां च॑॥३४॥

अ॒मूं चोप॑ दधाति॒ मन॑सा मध्य॒मामे॒षां लो॒कानां॒ क्लृप्त्या॒ अथो॑ प्रा॒णानां॑मि॒ष्टो य॒ज्ञो भृगु॑भिराशी॒र्दा वसु॑भि॒स्तस्य॑ त इ॒ष्टस्य॑ वी॒तस्य॒ द्रवि॑णे॒ह भ॑क्षी॒येत्या॑ह स्तुतश॒स्त्रे ए॒वैतेन॑ दुहे पि॒ता मा॑त॒रिश्वाच्छि॑द्रा प॒दा धा॒ अच्छि॑द्रा उ॒शिजः॑ प॒दानु॑ तक्षुः॒ सोमो॑ विश्व॒विन्ने॒ता ने॑ष॒द्बृह॒स्पति॑रुक्था॒मदानि॑ शꣳसिष॒दित्या॑हे॒तद्वा अ॒ग्नेरु॒क्थन्तेने॒वैन॒मनु॑ शꣳसति॥३५॥

मि॒नु॒यात्तृ॒तीयं॑ चिन्वा॒नस्त्रियं॒ पौत्रं॑श्च॒ वै स॒प्तद॑श च॥८॥॥ [८]

सूयते वा एषोऽग्नीनां य उखायां भ्रियते यदधः सादयेद्गर्भाः प्रपादुकाः स्युरथो यथा सवात्प्रत्यवरोहति तादृगेव तदासन्दी सादयति गर्भाणां धृत्या अप्रपादायाथो सवमेवैनं करोति गर्भो वा एष यदुख्यो योनिः शिक्यं यच्छिक्याद्दुखां निरूहेद्योनेर्गर्भं निर्हण्याथ्षड्डुद्यामꣳ शिक्यम्भवति षोढाविहितो वै॥३६॥

पुरुष आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गान्यात्मन्नेवैनम्बिभर्ति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्योखा चोलूखलं च स्तनौ तावस्य प्रजा उप जीवन्ति यदुखां चोलूखलं चोपदधाति ताभ्यामेव यजमानोऽमुष्मिंल्लोकेऽग्निं दुहे संवथ्सरो वा एष यदग्निस्तस्य त्रेधाविहिता इष्टकाः प्राजापत्या वैष्णवीः॥३७॥

वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्य प्राजापत्या यदुख्यम्बिभर्ति प्राजापत्या एव तदुप धत्ते यथ्समिध आदधाति वैष्णवा वै वनस्पतयो वैष्णवीरेव तदुप धत्ते यदिष्टकाभिरग्निं चिनोतीयं वै विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव तदुप धत्ते तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति तं वा एतं यजमान एव चिन्वीत यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं दख्षिणाभिर्न राधयेदग्निमस्य वृञ्जीत यो ऽस्याग्निं चिनुयात्तं दख्षिणाभी राधयेदग्निमेव

तथ्स्पृणोति॥ ३८॥

षोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विꣳशतिश्च॥९॥॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुत तुर्तुभिः संवथ्सरं वसन्तेनैवास्य पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दख्षिणम्पख्षं वर्षाभिः पुच्छꣳ शरदोत्तरम्पख्षꣳ हेमन्तेन मध्यम्ब्रह्मणा वा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत ख्षत्रेण दख्षिणम्पख्षम्पशुभिः पुच्छं विशोत्तरम्पख्षमाशया मध्यं य एवं विद्वानग्निं चिनुत ऋतुभिरेवैनं चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव॥ ३९॥

रुन्द्धे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यानमत्त्यन्नꣳ रोचत इयं वाव प्रथमा चितिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिख्षं द्वितीया वयाꣳसि पुरीषमसौ तृतीया नख्षत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी दख्षिणा पुरीषं यजमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषं यत्त्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं दख्षिणामात्मानम्प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीक एतदेव सर्वꣳ स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः॥ ४०॥

त्रिवृद्ध्यग्निर्यद्वै द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो भवन्ति पाङ्क्तः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाख्षरो

वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तꣳ स्पृणोत्यथो दशाक्ष्वरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति संवथ्सरो वै षष्ठी चितिर्ऋतवः पुरीषꣳ षड्वितयो भवन्ति षड्पुरीषाणि द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सर एव प्रति तिष्ठति॥४१॥

अव चितयः पुरीषं पञ्चदश च॥10॥ [१०]

रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताक्ष्वः श्येतग्रीवस्ते पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः सौर्यो मैत्राबार्हस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः॥४२॥

॥11॥ [११]

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूर्लोहितोणबलक्ष्वी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती क्ष्वुद्रपृषती ता वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्वशा मैत्रिय ऐन्द्राबार्हस्पत्या अरुणललामास्तूपराः॥४३॥

रोहितः पृश्निष्षड्विꣳशतिष्षड्विꣳशतिः॥12॥ [१२]

शि॒ति॒बा॒हुर॒न्यतः॑शितिबाहुः सम॒न्तशि॑तिबाहु॒स्त ऐ॑न्द्रवाय॒वाः शि॑ति॒रन्ध्रो॒ऽन्यतः॑शितिरन्ध्रः सम॒न्तशि॑तिरन्ध्र॒स्ते मै॑त्रावरु॒णाः शु॒द्धवा॑लः स॒र्वशु॑द्धवालो म॒णिवा॑ल॒स्त आ॑श्वि॒नास्ति॒स्रः शि॒ल्पा व॒शा वै॑श्वदे॒व्य॑स्ति॒स्रः श्येनीः॑ परमे॒ष्ठिने॑ सोमापौ॒ष्णाः श्या॒मल॑लामास्तूप॒राः॥४४॥

॥13॥ [१३]

उ॒न्न॒त ऋ॑ष॒भो वा॑म॒नस्त ऐ॑न्द्रावरु॒णाः शिति॑ककुच्छितिपृ॒ष्ठः शिति॑भस॒त्त ऐ॑न्द्राबार्ह॒स्प॒त्याः शिति॒पाच्छि॒त्योष्ठः॑ शिति॒भ्रुस्त ऐ॑न्द्रावैष्ण॒वास्ति॒स्रः सि॒ध्मा व॒शा वै॑श्वकर्म॒ण्य॑स्ति॒स्रो धा॒त्रे पू॑षोद॒रा ऐ॑न्द्रापौ॒ष्णाः श्येत॑ललामास्तूप॒राः॥४५॥

शि॒ति॒बा॒हुरु॑न्न॒तः पञ्च॑विꣳशति॒ः पञ्च॑विꣳशतिः॥14॥ [१४]

क॒र्णास्त्रयो॑ या॒माः सौ॒म्यास्त्रय॑ः श्विति॒ङ्गा अ॒ग्नये॒ यवि॑ष्ठाय॒ त्रयो॑ नकु॒लास्ति॒स्रो रोहि॑णीस्त्र्यव्य॒स्ता वसू॑नान्ति॒स्रो॑ऽरु॒णा दि॑त्यौ॒ह्य॑स्ता रु॒द्राणाꣳ॑ सोमै॒न्द्रा ब॒भ्रुल॑लामास्तूप॒राः॥४६॥

क॒र्णास्त्रयो॑विꣳशतिः॥15॥ [१५]

शु॒ण्ठास्त्रयो॑ वैष्ण॒वा अ॑धीलोध॒कर्णा॒स्त्रयो॒ विष्ण॑व उरुक्र॒माय॑ लप्सु॒दिन॒स्त्रयो॒ विष्ण॑व उरुगा॒याय॒ पञ्चा॑वीस्ति॒स्र

आदित्यानाँत्रिवथ्सास्तिस्रोऽङ्गिरसामैन्द्रावैष्णवा गौरलललामास्तू

शुण्ठा विꣳशतिः॥16॥ [१६]

इन्द्रायराज्ञे त्रयः शितिपृष्ठा इन्द्रायाधिराजाय त्रयः शितिककुद इन्द्राय स्वराज्ञे त्रयः शितिभसदस्तिस्रस्तुर्यौह्यः साध्यानाँन्तिस्रः पष्ठौह्यो विश्वेषां देवानामाग्नेन्द्राः कृष्णललामास्तूपराः॥४८॥

इन्द्रायराज्ञे द्वाविꣳशतिः॥17॥ [१७]

अदित्यै त्रयो रोहितैता इन्द्राण्यै त्रयः कृष्णैताः कुह्वै त्रयोऽरुणैतास्तिस्रो धेनवो राकायै त्रयोऽनड्वाहः सिनीवाल्या आँग्नावैष्णवा रोहितललामास्तूपराः॥४९॥

अदित्या अष्टादश॥18॥ [१८]

सौम्यास्त्रयः पिशंगाः सोमाय राज्ञे त्रयः सारंगाँः पार्जन्या नभोरूपास्तिस्रोऽजा मल्हा इन्द्राण्यै तिस्रो मेष्य आदित्या द्यावापृथिव्या मालङ्गाँस्तूपराः॥५०॥

सौम्या एकान्नविꣳशतिः॥19॥ [१९]

वारुणास्त्रयः कृष्णललामा वरुणाय राज्ञे त्रयो रोहितोललामा वरुणाय रिशादसे त्रयोऽरुणललामाः

शि॒ल्पास्त्रयो॑ वैश्वदे॒वास्त्रय॒ः पृश्ञ॑यः सर्वदेव॒त्या॑ ऐन्द्रासू॒राः श्येत॑ललामास्तूप॒राः॥ ५१॥

वा॒रु॒णा वि॑ꣳश॒तिः॥20॥॥ [२०]

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ऽनोवा॒हाव॑न॒ड्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मोजो॒दाभ्या॒मुष्ट्रभ्यां॑ बल॒दाभ्या॑ꣳ सीरवा॒हाववी॒ द्वे धे॒नू भौ॒मी दि॒ग्भ्यो वड॑बे॒ द्वे धे॒नू भौ॒मी वै॑रा॒जी पु॑रु॒षी द्वे धे॒नू भौ॒मी वा॒यव॑ आरोहणवा॒हाव॑न॒ड्वाहौ॑ वारु॒णी कृ॒ष्णे व॒शे अ॑रा॒ड्यौ॑ दि॒व्यावृ॑ष॒भौ प॑रिम॒रौ॥ ५२॥

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॒ चतु॑स्त्रिꣳशत्॥21॥॥ [२१]

एका॑दश प्रा॒तर्ग॒व्याः प॒शव॒ आ ल॑भ्यन्ते छग॒लः क॒ल्माषः॑ किकिदी॒विर्वि॑दी॒गय॒स्ते त्वा॒ष्ट्राः सौ॒रीर्नव॑ श्वे॒ता व॒शा अ॑नूब॒न्ध्या॑ भवन्त्याग्ने॒य ऐ॑न्द्रा॒ग्न आ॑श्वि॒नस्ते वि॑शालयू॒प आ ल॑भ्यन्ते॥ ५३॥

एका॑दश॒ पञ्च॑विꣳशतिः॥22॥॥ [२२]

पि॒शंगा॒स्त्रयो॑ वास॒न्ताः सा॒रङ्गा॒स्त्रयो॒ ग्रैष्मा॒ः पृष॑न्त॒स्त्रयो॒ वार्षि॑का॒ः पृश्ञ॑य॒स्त्रय॑ः शार॒दाः पृ॑श्ञिस॒क्थास्त्रयो॒ हैम॑न्तिका

अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवथ्सराय निवख्षसः॥५४॥

पिशङ्गा विꣳशतिः॥23॥॥ [२३]

यो वा अयथादेवतन्त्वामग्न इन्द्रस्य चित्तिं यथा वै वयो वै यदाकूताद्यास्ते अग्ने मयि गृह्णामि प्रजापतिः सौऽस्माथ्स्तेगान् वाजं कूर्मान् योक्रं मित्रावरुणाविन्द्रस्य पूष्ण ओजं आनन्दमहरग्नेर्वायोः पन्थाङ्कमैर्द्यौस्तेऽग्निः पशुरासीथ्पङ्क्तिꣳशतिः॥26॥ यो वा एवाहुतिमभवन्पथिभिरवरुध्यानन्दमष्टौपञ्चाशत्॥58॥ यो वा अयथादेवतं यद्यवजिघ्रसि॥॥ [२४]

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

यो वा अयथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो वृश्च्यते पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चितिमभि मृशेत्त्रिष्टुभा द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभा चतुर्थीम्पङ्क्त्या पञ्चमीं यथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवतीडायै वा एषा विभक्तिः पशव इडा पशुभिरेनम्॥१॥

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति

नार्तिमार्च्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिण- स्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपम्प्राजापत्योऽश्वः साख्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्च्छत्येतद्वा अह्नो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण एतदह्नः॥२॥

रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते हिरण्यपात्रम्मधोः पूर्णं ददाति मधव्योऽसानीति सौर्या चित्रवत्यावैक्षते चित्रमेव भवति मध्यन्दिनेऽश्वमवघ्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्र एष प्रजापतिः प्राजापत्यो-ऽश्वस्तमेव साख्षादृध्नोति॥३॥

एनमेतदह्नोऽष्टाचत्वारिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

त्वामग्ने वृषभं चेकितानम्पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्। अस्थूरि णो गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सꣳ शिशाधि। पशवो वा एते यदिष्टकाश्चित्याचित्यामृषभमुप दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय तस्माद्यूथेयूथ ऋषभः। संवथ्सरस्य प्रतिमां यां त्वा रात्र्युपासते। प्रजाꣳ

सुवीराँ कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत्। प्राजापत्याम्॥४॥

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्न क्रियते तदेवैतयाव रुन्द्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुघा तयैव यजमानोऽमुष्मिँल्लोँकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकाय॥५॥

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यꣳ समिन्द्ध इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतये-ऽभिमातिषाहे। शतं यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा। ये चत्वारः पथयो देवयानाः अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो अज्यानिमजीतिमा वहात्तस्मै नो देवाः॥६॥

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनाꣳ शतशारदानां निवात एषामभये स्याम। इदुवथ्सराय परिवथ्सराय संवथ्सराय

कृणुता बृहन्नमः। तेषां वयꣳ सुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीता अहताः स्याम। भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः पितो॥७॥

आ विशस्व शं तोकाय तनुवे स्योनः। अज्यानीरेता उप दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति नैव जीयते ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवथ्सर ओषधीः पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरुप्यत इत्येता हि तद्देवता उदजयन् यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं निरुप्येता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्थ्संवथ्सरम्प्रीणाति न देवताभ्यः समदन्दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥८॥

प्राजापत्याल्लोकाय देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविꣳशतिश्च॥२॥॥ [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो नः पुरस्ताद्दक्षिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतꣳ सोऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयत्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त

यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानपनुदते दिख्षूप॥९॥

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युम्नैर्वाजेभिरा गतम्। ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्न देवतायै जुह्वत्यथ किन्देवत्या वसोर्धारित्यग्निर्वसुस्तस्यैषा धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा धाराग्नावेष्णव्यर्चा वसोर्धारां जुहोति भागधेयेनैवैनौ समर्धयत्यथो एताम्॥१०॥

एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्काम एनां जुहोति तदेवाव रुन्द्धे रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या शिवान्या यच्छतरुद्रीयं जुहोति यैवास्य घोरा तनूस्तां तेन शमयति यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्य शिवा तनूस्तां तेन प्रीणाति यो वै वसोर्धारायै॥११॥

प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत तस्मिन्ब्रह्मौदनम्पचेत्तम्ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नीयुरेष वा अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मण एषा खलु वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनां तनुवाम्प्रति ष्ठापयति चतस्रो

धेनूर्दद्यात्ताभिरेव यजमानोऽमुष्मिंल्लोँकेऽग्निं दुहे॥१२॥

उपैतान्धारायै षट्त्वारिꣳशच्च॥३॥॥ [३]

चित्तिंञ्जुहोमि मनसा घृतेनेत्याहादाभ्या वै नामैषाहुतिर्वैश्वकर्मनैनं चिक्यानम्भ्रातृव्यो दभ्नोत्यथो देवता एवाव रुन्द्धेऽग्ने तमद्येति पङ्क्त्या जुहोति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमारभते सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह होत्रा एवाव रुन्द्धेऽग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्भागधेयम्॥१३॥

इच्छमानस्तस्मा एतद्भागधेयम्प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेत खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ क्वास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति॥१४॥

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साख्यादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने यशस्विन् यशसेममर्पयेन्द्रावतीमपचितीमिहा वह। अयम्मूर्धा परमेष्ठी सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु। भद्रम्पश्यन्त उप सेदुरग्रे तपो दीक्ष्यामृषयः सुवर्विदः। ततः

ख्ष्त्रम्बलमोजश्च जातं तदस्मै देवा अभि सं नमन्तु। धाता विधाता परमा॥१५॥

उत संदृक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा। स्तोमाश्छन्दाꣳसि निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप मेत साकमयꣳ शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु सꣳ रभध्वमिमम्पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृत एता उप दधात्येषा वा अग्नेश्चिती राष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्राष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव भवति नास्माद्राष्ट्रम्भ्रꣳशते॥१६॥

भागधेयञ्जुह्वति परमा राष्ट्रन्दधाति सप्त च॥४॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एवं वा एष म्रियते यस्याग्निरुख्य उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्स एव पुनः परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्य उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणा तमसा॥१७॥

एव तमो मृत्युमप हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यञ्ज्योतिषैव तमोऽप हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेज

एवात्मन्धत्ते सुवर्न घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्न शुक्रः स्वाहा सुवर्न ज्योतिः स्वाहा सुवर्न सूर्यः स्वाहार्को वा एष यदग्निरसावादित्यः॥१८॥

अश्वमेधो यदेता आहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेव ज्योतीꣳषि सं दधात्येष ह त्वा अर्काश्वमेधी यस्यैतदग्नौ क्रियत आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्स एताम्प्रजापतिः प्रथमां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीति॥१९॥

अब्रवीत्स एतां द्वितीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदन्तरिक्षमभवत्स यज्ञः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति दिश्याभिरित्यब्रवीत्तन्दिश्याभिरुपैत्ता उपाधत्त ता दिशः॥२०॥

अभवन्थ्स परमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूताꣳ स एतां तृतीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदसावभवत्स आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वा॥२१॥

आ॒या॒नीति॒ नेह लो॒को॑ऽस्तीत्य॑ब्रवी॒त्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒नीति॒ नेह लो॒को॑ऽस्तीत्य॑ब्रूता॒ꣳ स प॑रमे॒ष्ठिन॑मब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॒ केन॑ मो॒पैष्य॒सीति॑ लोकम्पृ॒णयेत्य॑ब्रवी॒त्तं लो॑कम्पृ॒णयो॒पैत्तस्मा॒दया॑तयाम्नी लोकम्पृ॒णाऽया॑तयामा॒ ह्य॑सौ॥२२॥

आ॒दि॒त्यस्तानृष॑योऽब्रुव॒न्नुप॑ व॒ आया॒मेति॒ केन॑ न उ॒पैष्य॒थेति॑ भू॒म्नेत्य॑ब्रुव॒न्तान्द्वाभ्यां॒ चिती॑भ्यामु॒पाय॒न्थ्स पञ्च॑चितीकः॒ सम॑पद्यत॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒ते भूया॑ने॒व भ॑वत्य॒भीमाल्लोँ॒काञ्ज॑यति वि॒दुरे॑नं दे॒वा अथो॑ ए॒तासा॑मे॒व दे॒वता॑ना॒ꣳ सायु॑ज्यं गच्छति॥२३॥

तम॑साऽऽदि॒त्यो॑ऽस्तीति॒ दिश॑ आदि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा॒ऽसौ पञ्च॑चत्वारिꣳशच्च॥६॥॥[५]

वयो॒ वा अ॒ग्निर्यद॑ग्नि॒चित्प॒ख्षिणो॑ऽश्ञी॒यात्तमे॒वाग्निम॑द्या॒दार्ति॒म व्र॒तं च॑रेत्संवथ्स॒रꣳ हि व्र॒तं नाति॑ प॒शुर्वा ए॒ष यद॒ग्निर्हि॒नस्ति॒ खलु॒ वै तम्प॒शुर्य ए॑नम्पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्च॑मुप॒चर॑ति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्राङु॑ आ॒त्मनोऽहिꣳसायै॒ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ मे यच्छ पृथि॒वीं य॑च्छ॥२४॥

पृ॒थि॒व्यै मा॑ पाहि॒ ज्योति॑रसि॒ ज्योति॑र्मे यच्छा॒न्तरि॑ख्षं

यच्छा॒न्तरि॑क्षान्मा पाहि॒ सुव॑रसि॒ सुव॑र्मे यच्छ॒ दिवं॑ यच्छ दि॒वो मा॑ पा॒हीत्या॑है॒ताभि॒र्वा इ॒मे लो॒का विधृ॑ता॒ यदे॒ता उ॑प॒दधा॑त्ये॒षां लो॒कानां॒ विधृ॑त्यै स्वयमातृ॒ण्णा उ॑प॒धाय॑ हिरण्येष्ट॒का उप॑ दधाती॒मे वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा ज्योति॒र्हिर॑ण्यं॒ यथ्स्व॑यमातृ॒ण्णा उ॑प॒धाय॑॥२५॥

हि॒र॒ण्ये॒ष्ट॒का उ॑प॒दधा॑ती॒मानै॒वैताभि॑र्लो॒काञ्ज्योति॑ष्मतः कुरु॒तेऽथो॑ ए॒ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः प्र भा॑न्ति॒ यास्ते॑ अग्ने॒ सूर्ये॒ रुचं॑ उद्य॒तो दिव॑मात॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभि॑ः। ताभि॒ः सर्वा॑भी रु॒चे जना॑य नस्कृधि। या वो॑ देवा॒ः सूर्ये॒ रुचो॒ गोष्वश्वे॑षु॒ या रुचः॑। इन्द्रा॑ग्नी॒ ताभि॒ः सर्वा॑भी॒ रुचं॑ नो धत्त बृहस्पते। रुचं॑ नो धेहि॥२६॥

ब्रा॒ह्म॒णेषु॒ रुच॒ꣳ राज॑सु नस्कृधि। रुचं॑ वि॒श्ये॑षु शू॒द्रेषु॒ मयि॑ धेहि रु॒चा रुचम्॑। द्वे॒धा वा अ॒ग्निं चि॑क्या॒नस्य॒ यश॑ इन्द्रि॒यं ग॑च्छत्य॒ग्निं वा॑ चि॒तमी॑जा॒नं वा॒ यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होत्या॒त्मन्ने॒व यश॑ इन्द्रि॒यं ध॑त्त ईश्व॒रो वा ए॒ष आर्ति॒मार्तो॒र्योऽग्निं चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति॒ तत्त्वा॑ यामि॒ ब्रह्म॑णा॒ वन्द॑मान॒ इति॑ वारु॒ण्यर्चा॥२७॥

जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष योऽग्निं चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति योऽग्निं चित्वा स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिख्यया यजेत मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां वेदर्तुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति संवथ्सरो वा अग्निः॥२८॥

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो वर्षाः पुच्छꣳ शरदुत्तरः पक्षो हेमन्तो मध्यम्पूर्वपक्षाश्चितयोऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं वेदर्तुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति॥२९॥

पृथिवीं यच्छ यथ्स्वयमातृण्णा उपधायं धेह्यृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥७॥॥ [६]

यदाकूताथ्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चख्षुषो वा। तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। एतꣳ सधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं

जा॒तवे॑दाः। अ॒न्वा॒ग॒न्ता य॒ज्ञप॑तिर्वो॒ अत्र॒ तꣳ स्म॑ जानीत परमे व्यो॑मन्न्। जा॒नी॒तादे॑नम्पर॒मे व्यो॑म॒न्देवाः॑ सधस्था वि॒द रू॒पम॑स्य। यदा॒गच्छा॑त्॥३०॥

प॒थिभि॑र्देव॒यानै॑रिष्टापू॒र्ते कृ॑णुतादा॒विर॑स्मै। सम्प्र च्य॑वध्व॒मनु॒ सम्प्र या॒ताग्ने॑ प॒थो दे॑व॒यानाँ॑ कृणुध्वम्। अ॒स्मिन्थ्स॒धस्थे॒ अध्युत्त॑रस्मि॒न्विश्वे॑ देवा॒ यज॑मानश्च सीदत। प्र॒स्त॒रेण॑ परि॒धिना॑ स्रु॒चा वेद्या॑ च ब॒र्हिषा॑। ऋ॒चेमं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॒ गन्त॑वे। यदि॒ष्टं यत्प॑रा॒दानं॒ यद्दत्तं या च॒ दख्षि॑णा। तत्॥३१॥

अ॒ग्निर्वै॑श्वकर्म॒णः सुव॑र्दे॒वेषु॑ नो दधत्। येना॑ स॒हस्रं॒ वह॑सि॒ येनाग्ने॑ सर्ववेद॒सम्। तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॒ गन्त॑वे। येनाग्ने॒ दख्षि॑णा यु॒क्ता य॒ज्ञं वह॑न्त्यृ॒त्विजः॑। तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॒ गन्त॑वे। येनाग्ने॑ सु॒कृतः॑ प॒था मधो॒र्धारा॑ व्यान॒शुः। तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॒ गन्त॑वे। यत्र॒ धारा॒ अन॑पेता॒ मधो॑र्घृ॒तस्य॑ च॒ याः। तद॒ग्निर्वै॑श्वकर्म॒णः सुव॑र्दे॒वेषु॑ नो दधत्॥३२॥

आ॒गच्छा॒त्तद्या॑न॒शुस्तेने॒मं य॒ज्ञन्नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॒ गन्त॑वे॒ चतु॑र्दश च॥७॥॥ [७]

यास्ते॑ अग्ने स॒मिधो॒ यानि॒ धाम॒ या जि॒ह्वा जा॑तवेदो॒ यो अ॒र्चिः। ये ते॑ अग्ने मे॒डयो॒ य इन्द॑व॒स्तेभि॑रा॒त्मानं॑ चिनुहि प्रजा॒नन्न्। उ॒थ्स॒न्न॒यज्ञो वा ए॒ष यद॒ग्निः किं वाहै॒तस्य॑ क्रि॒यते॒ किं वा॒ न यद्वा अ॑ध्व॒र्युर॒ग्नेश्चि॒न्वन्न॑न्त॒रेत्या॒त्मनो॒ वै तद॒न्तरे॑ति॒ यास्ते॑ अग्ने स॒मिधो॒ यानि॑॥३३॥

धामेत्या॑है॒षा वा अ॒ग्नेः स्व॑यंचि॒तिर॒ग्निरे॒व तद॒ग्निं चि॑नोति॒ नाध्व॒र्युरा॒त्मनो॒ऽन्तरे॑ति॒ चत॑स्र॒ आशाः॒ प्र च॑रन्त्व॒ग्नय॑ इ॒मं नो॑ य॒ज्ञं न॑यतु प्रजा॒नन्न्। घृ॒तम्पिन्व॑न्न॒जरꣳ॑ सु॒वीर॒म्ब्रह्म॑ स॒मिद्भ॑व॒त्याहु॑तीनाम्। सु॒व॒र्गाय॒ वा ए॒ष लो॒कायोप॑ धीयते॒ यत्कू॒र्मश्चत॑स्र॒ आशाः॒ प्र च॑रन्त्व॒ग्नय॒ इत्या॑ह॥३४॥

दिश॑ ए॒वैतेन॒ प्र जा॑नातीमं नो॑ य॒ज्ञं न॑यतु प्रजा॒नन्नित्या॑ह सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भ॑नी॑त्यै॒ ब्रह्म॑ स॒मिद्भ॑व॒त्याहु॑तीना॒मित्या॑ह॒ ब्रह्म॑णा॒ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न् यद्ब्रह्म॑ण्वत्योप॒दधा॑ति॒ ब्रह्म॑णै॒व तद्यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॒ग्निस्तस्य॑ प्र॒जाः प॒शव॒श्छन्दाꣳ॑सि रू॒पꣳ सर्वा॒न् वर्णा॒निष्ट॑कानां कुर्याद्रू॒पेणै॒व प्र॒जाम्प॒शून्छन्दा॒ꣳस्यव॑ रु॒न्द्धे-

ऽथौ प्रजाभ्य एवैनम्पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्ध्य चिनुते॥ ३५॥

यान्यग्नय इत्याहेष्टकानाꣳ षोडश च॥८॥॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निꣳ रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय। मयि प्रजाम्मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः। यो नो अग्निः पितरो हृत्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्याꣳ आविवेश। तमात्मन्परि गृह्णीमहे वयम्मा सो अस्माꣳ अवहाय परा गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योऽस्य स्वोऽग्निस्तमपि॥ ३६॥

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूप तिष्ठन्तेऽपक्रामुका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्याहात्मन्नेव स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽप क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्मृच्चापश्चाग्नेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयत इति यदद्भिः संयौति॥ ३७॥

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनꣳ सꣳ सृजति यन्मृदा चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयते-ऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति यच्छन्दोभिश्चिनोत्यग्नयो वै

छन्दा꣡ꣳसि꣢ तस्मा꣡द꣢ग्निरु꣡च्य꣢तेऽथो꣡ इ꣢यं वा अ꣢ग्निर्वै꣢श्वान꣢रो यत्॥३८॥

मृ꣢दा चि꣢नोति꣢ तस्मा꣡द꣢ग्निरु꣡च्यते हिरण्येष्ट꣢का उप꣡ दधाति꣢ ज्योति꣢र्वै हिर꣡ण्यं꣢ ज्योति꣡रे꣢वास्मि꣡न्दधा꣢त्यथो꣢ तेजो꣢ वै हिर꣡ण्यं꣢ तेज꣡ ए꣢वात्मन्ध꣡त्ते꣢ यो वा अ꣢ग्निꣳ स꣢र्वतो꣡मुखं चिनु꣢ते सर्वा꣡सु प्र꣢जास्वन्न꣡मत्ति꣢ सर्वा꣢ दिशो꣢ऽभि ज꣡यति गाय꣢त्रीम्पु꣢रस्ता꣢दुप꣡ दधाति त्रिष्टुभं꣡ दक्षि꣢णतो जग꣡तीम्प꣢श्चाद꣡नु꣢ष्टुभ꣡मुत्तर꣢तः प꣢ङ्क्तिम्मध्य꣡ ए꣢ष वा अ꣢ग्निः स꣢र्वतो꣡मुख꣢स्तं य ए꣢वं वि꣢द्वाꣳश्चि꣡नु꣢ते सर्वा꣡सु प्र꣢जास्वन्न꣡मत्ति꣢ सर्वा꣢ दिशो꣢ऽभि ज꣡य꣢त्यथो꣡ दि꣢श्ये꣡व दिश꣢म्प्र व꣡यति꣢ तस्मा꣢द्दि꣢शि दिक्प्रोता꣢॥३९॥

अपि꣡ सं꣢ यौति꣡ वैश्वान꣢रो यदे꣢ष वै पञ्च꣡विꣳशतिश्च॥९॥॥ [९]

प्र꣢जाप꣡तिर꣢ग्निम꣡सृजत꣢ सो꣢ऽस्माथ्सृ꣢ष्टः प्राङ्ग्रा꣡द्र꣢वत्तस्मा꣢ अश्व꣢म्प्रत्या꣢स्य꣢त्स द꣡क्षि꣢णाव꣡र्तत꣢ तस्मै꣡ वृ꣢ष्णिम्प्रत्या꣢स्य꣢त्स प्र꣢त्यङ्ङाव꣡र्तत꣢ तस्मा꣡ ऋ꣢षभम्प्रत्या꣢स्य꣢त्स उद꣡ङ्ङाव꣡र्तत꣢ तस्मै꣡ ब꣢स्तम्प्रत्या꣢स्य꣢त्स ऊ꣢र्ध्वो꣢ऽद्रवत्तस्मै꣢ पुरु꣡ष꣢म्प्रत्या꣢स्य꣢त् यत्प꣡शुशी꣢र्षाण्यु꣡प꣢दधा꣡ति स꣢र्वत꣡ ए꣢वैनम्꣢॥४०॥

अ꣢व꣢रुध्य꣡ चिनुत ए꣢ता वै प्रा꣡ण꣢भृत꣢श्चख्षु꣡ष्मती꣢रिष्ट꣡का꣢

यत्प॑शुशी॒र्षाणि॒ यत्प॑शुशी॒र्षाण्यु॑प॒दधा॑ति॒ ताभि॑रे॒व यज॑मानो॒ऽमुष्मि॑ँल्लो॒के प्राणि॒त्यथो॒ ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः प्र भा॑न्ति मृ॒दाभि॒लिप्योप॑ दधाति मेध्य॒त्वाय॑ प॒शुर्वा ए॒ष यद॒ग्निरन्न॑म्प॒शव॑ ए॒ष खलु॒ वा अ॒ग्निर्यत्प॑शुशी॒र्षाणि॒ यं का॒मये॑त॒ कनी॑यो॒ऽस्यान्नम्॑॥४१॥

स्या॒दिति॑ संत॒रां तस्य॑ पशुशी॒र्षाण्युप॑ दध्या॒त्कनी॑य ए॒वास्यान्न॑म्भवति॒ यं का॒मये॑त स॒माव॑द॒स्यान्न॑ꣳ स्या॒दिति॑ मध्य॒तस्तस्योप॑ दध्याथ्स॒माव॑दे॒वास्यान्न॑म्भवति॒ यं का॒मये॑त॒ भूयो॒ऽस्यान्न॑ꣳ स्या॒दित्यन्ते॑षु॒ तस्य॑ व्यु॒दूह्योप॑ दध्यादन्त॒त ए॒वास्मा॒ अन्न॒मव॑ रुन्द्धे॒ भूयो॒ऽस्यान्न॑म्भवति॥४२॥

ए॒न॒म॒स्यान्न॒म्भूयो॒स्यान्न॑म्भवति॥10॥॥ [१०]

स्ते॒गान्द॒ꣳष्ट्रा॑भ्याम्म॒ण्डूका॒ञ्जम्भ्ये॑भि॒राद॑कां खा॒देनोर्ज॑ꣳ स॒ꣳसू॒देनार॑ण्यं॒ जाम्बी॑लेन॒ मृद॑म्ब॒स्र्वे॑भिः शर्क॑राभि॒रव॑का॒मव॑का॒ शर्क॑रामुथ्सा॒देन॑ जि॒ह्वाम॑वक्र॒न्देन॒ तालु॒ꣳ सर॑स्वतीं जिह्वा॒ग्रेण॑॥४३॥

स्ते॒गान्द्वावि॑ꣳशतिः॥11॥॥ [११]

वाज॒ꣳ हनू॑भ्याम॒प आ॒स्ये॑नादि॒त्याञ्छ्मश्रु॑भिरुपया॒ममध॑रे॒णोष्ठे॑

सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशम्प्रकाशेन बाह्यꣳ स्तनयित्नुं निर्बाधेन सूर्याग्नी चख्षुर्भ्यां विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिम्मस्तिष्केण बलम्मज्ज्ञभिः॥४४॥

वाजम्पश्चंवि२शतिः॥12॥॥ [१२]

कूर्माञ्छफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्थ्साम कुष्ठिकाभिर्जवं जङ्घाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्याम् गुहोपपरुष्वाभ्यामश्विनाव२साभ्यामदिति२ शीर्ष्णा निर्ऋतिं निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा॥४५॥

कूर्मात्त्रयोंवि२शतिः॥13॥॥ [१३]

योक्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तम्मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः प्रकाशेन त्वचम्पराकाशेनान्तराम्मशकान्केशैरिन्द्रꣳ स्वपसा वहेन बृहस्पतिꣳ शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः॥४६॥

योक्रमेकंवि२शतिः॥14॥॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्नी शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्ठीवद्भ्याꣳ सवितारम्पुच्छेन गन्धर्वाञ्छेपेनाप्सरसो मुष्काभ्याम्पवमानम्पायुना पवित्रम्पोत्राभ्यामाक्रमणꣳ स्थूराभ्यां प्रतिक्रमणं

कुष्ठाभ्याम्॥४७॥

॥15॥ [१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो जीमूतान्हृदयौपशाभ्यामन्तरिक्ष्मम्पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीम्प्लीवल्मीकान्क्लोम्ना गिरीन्प्लाशिभिः समुद्रमुदरेण वैश्वानरम्भस्मना॥

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविꣳशतिर्द्वाविꣳशतिः॥16॥ [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतून्पृष्टीभिर्दिवं वसूनाम्प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानाꣳ षष्ठी॥४९॥

पूष्णश्चतुर्विꣳशतिः॥17॥ [१७]

ओजो ग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिन्द्रꣳ स्वपसा वहेन रुद्रस्य विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो मासां चतुर्थ ऋतूनाम्पञ्चमः संवथ्सरस्य षष्ठः॥५०॥

ओजो विꣳशतिः॥18॥ [१८]

आनन्दं नन्दथुना कामम्प्रत्यासाभ्यां भयꣳ शितीमभ्यां

प्रशिषम्प्रशासाभ्याꣳ सूर्याचन्द्रमसौ वृक्याभ्याꣳ श्यामशबलौ मतस्नाभ्याव्व्युष्टिꣳ रूपेण निम्रुक्तिमरूपेण॥५१॥

आनन्दꣳ षोडश॥19॥ [१९]

अहर्मासेन रात्रिम्पीवसापो यूषेण घृतꣳ रसेन श्यां वसया दूषीकाभिर्ह्रादुनिमश्रुभिः पृष्वान्दिवꣳ रूपेण नख्षत्राणि प्रतिरूपेण पृथिवीं चर्मणा छवीं छव्योपाकृताय स्वाहालब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा॥५२॥

अहरष्टाविꣳशतिः॥20॥ [२०]

अग्नेः पख्षतिः सरस्वत्यै निपख्षतिः सोमस्य तृतीयापां चतुर्थ्योषधीनाम्पञ्चमी संवथ्सरस्य षष्ठी मरुताꣳ सप्तमी बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्य पाटूरः॥५३॥

अग्नेरकान्नत्रिꣳशत्॥21॥ [२१]

वायोः पख्षतिः सरस्वतो निपख्षतिश्चन्द्रमसस्तृतीया नख्षत्राणां चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणाꣳ

सप्तम्यर्यम्णोऽष्टमी त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यम्यै पाटूरः॥५४॥

वायोरष्टाविꣳशतिः॥22॥ [२२]

पन्थामनूवृग्भ्याꣳ संततिꣳ स्नावन्याभ्याꣳ शुकान्पित्तेन हरिमाणं यक्ना हलीक्ष्णान्पापवातेन कूश्माञ्छकंभिः शवर्तानूवध्येन शुनो विशसनेन सर्पाल्लोहितगन्धेन वयाꣳसि पक्वगन्धेन पिपीलिकाः प्रशादेन॥५॥

पन्थान्द्वाविꣳशतिः॥23॥ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयꣳ स्वधया मदेम॥५६॥

क्रमैरष्टादश॥24॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षꣳ समुद्रो योनिः सूर्यस्ते चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रम्मासाश्चार्धमासाश्च पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवथ्सरो महिमा॥५७॥

द्यौः पञ्चविꣳशतिः॥25॥ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः स ते लोकस्तं जैष्यस्यथाव जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स ते लोकस्तं जैष्यसि यद्यवजिघ्रसि॥५८॥

यस्मिन्नष्टौ च॥26॥॥ [२६]

प्राचीनवꣳशं यावन्त ऋख्सामे वाग्वै देवेभ्यो देवा वै देवयजनङ्कुद्रूश्च तद्धिरण्यꣳ षट्दानि ब्रह्मवादिनो विचित्यो यत्कलया ते वारुणो वै क्रीतः सोम एकादश॥11॥ प्राचीनवꣳशꣳ स्वाहेत्याहु यैऽन्तश्शरा ह्येष सन्तपसा च यत्कर्णगृहीतेति लोमतो वारुणष्षट्थ्संततिः॥76॥ प्राचीनवꣳशम्परिचरति॥॥ [२७]

॥ काण्डम् ६ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनंव꣣शं करोति देवमनुष्या दिशो व्यभजन्त प्राचीं देवा दक्षिणा पितरः प्रतीचीम्मनुष्या उदीचीꣳ रुद्रा यत्प्राचीनंव꣣शं करोति देवलोकमेव तद्यजमान उपावर्तते परि श्रयत्यन्तर्हितो हि देवलोको मनुष्यलोका-न्नास्माल्लोकाथ्स्वेतव्यमिवेत्याहुः को हि तद्वेद यद्यमुष्मिंल्लोके-ऽस्ति वा न वेति दिक्ष्वतीकाशान्करोति॥१॥

उभयोर्लोकयोरभिजित्यै केशश्मश्रु वपते नखानि नि कृन्तते मृता वा एषा त्वगमेध्या यत्केशश्मश्रु मृतामेव त्वचममेध्यामपहत्य यज्ञियो भूत्वा मेधमुपैत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तोऽफ्सु दीक्ष्यातपसी प्रावेशयन्नफ्सु स्नाति साक्ष्यादेव दीक्ष्यातपसी अव रुन्द्धे तीर्थे स्नाति तीर्थे हि ते ताम्प्रावेशयन्तीर्थे स्नाति॥२॥

तीर्थमेव समानानां भवत्यपोऽश्नात्यन्तरत एव मेध्यो भवति वाससा दीक्ष्यति सौम्यं वै क्ष्यौमं देवतया सोममेष

देवतामुपैति यो दीख्षते सोमस्य तनूरसि तनुवम्मे पाहीत्याह स्वामेव देवतामुपैत्यथो आशिषमेवैतामा शास्तेऽग्नेस्तूषाधानं वायोर्वातपानम्पितृणान्नीविरोषधीनाम्प्रघातः॥ ३॥

आदित्यानां प्राचीनतानो विश्वेषां देवानामोतुर्नख्षत्राणामतीव एतथ्सर्वदेवत्यं यद्वासो यद्वासंसा दीख्षयंति सर्वाभिरेवैनं देवताभिर्दीख्षयति बहिःप्राणो वै मनुष्यस्तस्याशनम्प्राणोऽश्नाति सप्राण एव दीख्षत आशितो भवति यावानेवास्य प्राणस्तेन सह मेधमुपैति घृतं देवानाम्मस्तु पितृणान्निष्पक्वम्मनुष्याणान्तद्वै॥ ४॥

एतथ्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्नवनीतेनाभ्यङ्क्ते सर्वा एव देवताः प्रीणाति प्रच्युतो वा एषोऽस्माल्लोकादगतो देवलोकं यो दीख्षितोऽन्तरेव नवनीतन्तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्क्तेऽनुलोमं यजुषा व्यावृत्त्या इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कनीनिका परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्क्ते चख्षुरेव भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते दख्षिणम्पूर्वमाङ्क्ते॥ ५॥

सव्य५ हि पूर्वम्मनुष्या आञ्जते न नि धावते नीव हि मनुष्या धावन्ते पञ्च कृत्व आङ्क्ते पञ्चाख्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो

यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्द्धे परिमितमाङ्क्तेऽपरिमितꣳ हि मनुष्या आञ्जते सतूलयाङ्क्तेऽपतूलया हि मनुष्या आञ्जते व्यावृत्त्यै यदपतूलयाञ्जीत वज्र इव स्याथ्सतूलयाङ्क्ते मित्रत्वाय॥६॥

इन्द्रो वृत्रमहन्थ्सोऽऽपोऽऽभ्यम्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवमासीत्तदपोदक्रामत्ते दर्भा अभवन् यद्दर्भपुञ्जीलैः पवयति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनम्पवयति द्वाभ्यां पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनम्पवयति त्रिभिः पवयति त्रय इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति पञ्चभिः॥७॥

पवयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञायैवैनम्पवयति षड्भिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनम्पवयति सप्तभिः पवयति सप्त छन्दाꣳसि छन्दोभिरेवैनम्पवयति नवभिः पवयति नव वै पुरुषे प्राणाः सप्राणमेवैनम्पवयत्येकविꣳशत्या पवयति दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या आत्मैकविꣳशो यावानेव पुरुषस्तमपरिवर्गम्॥८॥

पवयति चित्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह मनो वै चित्पतिर्मनसैवैनम्पवयति वाक्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह

वा॒चैवैन॑म्पवयति दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता पु॑ना॒त्वित्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑म्पवयति॒ तस्य॑ ते पवित्रपते प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॒ कम्पु॒ने तच्छ॑केय॒मित्या॑हा॒शिष॑मे॒वैतामा शा॑स्ते॥९॥

अ॒ती॒का॒शान्क॑रोत्यवे॑शयन्ती॒र्थे स्नाति प्रघा॒तो म॑नु॒ष्या॑णा॒न्तद्वा आङ्क्ते मित्र॒त्वाय॑ प॒ञ्चभि॒रप॑रिवर्गम॒ष्टाच॑त्वारि॒ꣳशच्च॥१॥॥ [१]

याव॑न्तो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञायापु॑नत॒ त ए॒वाभ॑व॒न् य ए॒वं वि॒द्वान् य॒ज्ञाय॑ पुनी॒ते भव॑त्ये॒व ब॒हिः प॑वयि॒त्वान्तः प्र पा॑दयति मनुष्यलो॒क ए॒वैन॑म्पवयि॒त्वा पू॒तन्दे॑वलो॒कम्प्र ण॑य॒त्यदी॑ख्षित॒ एक॒याहु॒त्येत्या॑हुः स्रु॒वेण॒ चत॑स्रो जुहोति दीख्षित॒त्वाय॑ स्रु॒चा प॑ञ्च॒मीम्पञ्चा॑ख्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्द्ध॒ आकू॑त्यै प्र॒युजे॒ऽग्नये॑॥१०॥

स्वाहेत्या॒हाकू॑त्या॒ हि पुरु॑षो य॒ज्ञम॒भि प्र॑यु॒ङ्क्ते यजे॒येति॑ मे॒धाये॒ मन॑से॒ऽग्नये॒ स्वाहेत्या॑ह मे॒धया॒ हि मन॑सा॒ पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भि॒गच्छ॑ति॒ सर॑स्वत्यै पू॒ष्णेऽग्नये॒ स्वाहेत्या॑ह॒ वाग्वै सर॑स्वती पृथि॒वी पू॒षा वा॒चैव पृ॑थि॒व्या य॒ज्ञम्प्र यु॑ङ्क्ते आपो॑ देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव॒ इत्या॑ह॒ या वै वर्ष्या॒स्ताः॥११॥

आपो॑ दे॒वीर्बृ॑ह॒तीर्वि॒श्वश॑म्भुवो॒ यदे॒तद्यजु॒र्न ब्रू॒याद्दि॒व्या

आपोऽशा॑न्ता इ॒मल्लो॒कमा ग॑च्छेयु॒रापो॑ देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव॒ इत्या॑हा॒स्मा ए॒वैना॑ लो॒काय॑ शमयति॒ तस्मा॑च्छा॒न्ता इ॒मल्लो॒कमा ग॑च्छन्ति॒ द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह॒ द्यावा॑पृथि॒व्योर्हि य॒ज्ञ उ॒र्वन्तरि॑क्ष॒मित्या॑हा॒न्तरि॑क्षे॒ हि य॒ज्ञो बृह॒स्पति॑र्नो ह॒विषा॑ वृधातु॥१२॥

इत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वाना॒म्बृह॒स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ य॒ज्ञमव॑ रुन्द्धे॒ यद्ब्रू॒याद्विधे॒रिति॑ यज्ञस्था॒णुमृ॑च्छेद्वृधा॒त्वित्या॑ह यज्ञस्था॒णुमे॒व परि॑ वृणक्ति प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृजत॒ सो॑ऽस्माथ्सृ॒ष्टः परा॑डे॒थ्स प्र यजु॒रब्ली॑ना॒त्प्र साम॒ तमृगुद॑यच्छ॒द्यद॒गुद॑यच्छ॒त्तदौ॑द्ग्रह॒णस्यौ॑द्ग्रहण॒त्वमृ॒चा॥१३॥

जु॒हो॒ति॒ य॒ज्ञस्योद्य॑त्या अनु॒ष्टुप्छन्द॑सा॒मुद॑यच्छ॒दित्या॑हु॒स्तस्मा॑ जुहोति य॒ज्ञस्योद्य॑त्यै॒ द्वाद॑श वाथ्सब॒न्धान्युद॑यच्छ॒न्नित्या॑हु॒स्तस्मा॑ दीख्षयन्ति॒ सा वा ए॒षर्ग॑नु॒ष्टुग्वाग॑नु॒ष्टुग्यदे॒तय॒र्चा दी॒ख्षय॑ति वा॒चैवैन॒ꣳ सर्व॑या दीख्षयति॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुरित्या॑ह सावि॒त्र्ये॑तेन॒ मर्तो॑ वृणीत स॒ख्यम्॥१४॥

इत्या॑ह पितृदेव॒त्ये॑तेन॒ विश्वे॑ रा॒य इ॑षुध्य॒सीत्या॑ह वैश्वदे॒व्ये॑तेन॑ द्यु॒म्नं वृ॑णीत पु॒ष्यस॒ इत्या॑ह पौ॒ष्ण्ये॑तेन॒ सा

वा एषक्सर्वदेवत्या यदेतयर्चा दीख्षयति सर्वाभिरेवैनं देवताभिर्दीख्षयति सप्ताख्षरम्प्रथमम्पदमष्टाख्षराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्यष्टावुप यन्ति यानि चत्वारि तान्यष्टौ यदष्टाख्षरा तेन॥१५॥

गायत्री यदेकादशाख्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्द्वादशाख्षरा तेन जगती सा वा एषक्सर्वाणि छन्दाꣳसि यदेतयर्चा दीख्षयति सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्दीख्षयति सप्ताख्षरम्प्रथमम्पदꣳ सप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवाव रुन्द्ध एकस्मादख्षरादनाप्तम्प्रथमम्पदन्तस्माद्यद्वाचोऽनाप्तन्तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानाꣳ सृष्ट्यै॥१६॥

अग्नये ता वृधात्वृचा सख्यन्तेन जुहोति पञ्चदश च॥२॥॥ [२]

ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायातिष्ठमाने कृष्णो रूपं कृत्वापक्रम्यातिष्ठतान्तेऽमन्यन्त यं वा इमे उपावथ्स्यतः स इदं भविष्यतीति ते उपामन्त्रयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय देवानुपावर्तेतामेष वा ऋचो

वर्णो॒ यच्छुक्लं॒ कृ॑ष्णाजि॒नस्यै॒ष साम्नो॒ यत्कृ॒ष्णमृ॑क्सा॒मयोः॒ शिल्पे॑ स्थ॒ इत्या॑हर्क्सा॒मे ए॒वाव॑ रुन्ध ए॒षः॥१७॥

वा अह्नो॒ वर्णो॒ यच्छुक्लं॒ कृ॑ष्णाजि॒नस्यै॒ष रात्रि॑या॒ यत्कृ॒ष्णं यदे॒वैन॑यो॒स्तत्र॒ न्य॑क्तं॒ तदे॒वाव॑ रुन्द्धे कृष्णाजि॒नेन॑ दीख्षयति॒ ब्रह्म॑णो॒ वा ए॒तद्रू॒पं यत्कृ॑ष्णाजि॒नम्ब्रह्म॑णै॒वैनं॑ दीख्षयती॒मान्धिय॒ꣳ शिख्ष॑माणस्य दे॒वेत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्भर्भो॑ वा ए॒ष यद्दी॑ख्षि॒त उल्बं॒ वासः॒ प्रोर्णु॑ते॒ तस्मा॑त्॥१८॥

गर्भाः॒ प्रावृ॑ता जायन्ते॒ न पु॒रा सोम॑स्य क्र॒यादपौ॑र्णीत॒ यत्पु॒रा सोम॑स्य क्र॒याद॑पोर्णी॒त गर्भाः॑ प्र॒जानां॑ परा॒पातु॑काः स्युः क्री॒ते सोमेऽपौ॑र्णुते॒ जाय॑त ए॒व तदथो॒ यथा॒ वसी॑याꣳसम्प्रत्यपोर्णु॒ते ता॒दृगे॒व तदङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कं यन्त॒ ऊर्जं॒ व्य॑भजन्त॒ ततो॒ यद॒त्यशि॑ष्यत॒ ते श॒रा अ॑भव॒न्नूर्ग्वै श॒रा यच्छ॑र॒मयी॑॥१९॥

मेख॑ला॒ भव॒त्यूर्ज॑मे॒वाव॑ रुन्द्धे मध्य॒तः सन्न॑ह्यति मध्य॒त ए॒वास्मा॒ ऊर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॒त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जत ऊ॒र्ध्वं वै पुरु॑षस्य॒ नाभ्यै॒ मेध्य॑मवा॒चीन॑ममे॒ध्यं यन्म॑ध्य॒तः स॒न्नह्य॑ति॒ मेध्यं॑ चै॒वास्या॑मे॒ध्यं च॒ व्याव॑र्तय॒तीन्द्रो॑ वृ॒त्राय॒ वज्र॒म्प्राह॑र॒थ्स

त्रेधा व्यभवथ्स्फ्यस्तृतीयꣳ रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयम्॥२०॥

येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ते शरा अभवन्तच्छराणाꣳ शरत्वं वज्रो वै शराः ख्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यच्छरमयी मेखला भवति वज्रेणैव साख्षात्ख्षुधम्भ्रातृव्यम्मध्यतोऽपहते त्रिवृद्भवति त्रिवृद्वै प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणम्मध्यतो यजमाने दधाति पृथ्वी भवति रज्जूनाव्व्याँवृत्त्यै मेखलया यजमानन्दीख्षयति योक्त्रेण पत्नीम्मिथुनत्वाय॥२१॥

यज्ञो दख्षिणामभ्यध्यायत्ताꣳ समभवत्तदिन्द्रोऽचायथ्सोऽमन्यत यो वा इतो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति ताम्प्राविशत्तस्या इन्द्र एवाजायत सोऽमन्यत यो वै मदितोऽपरो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिनथ्सा सूतवशाभवत्तथ्सूतवशायै जन्म॥२२॥

ताꣳ हस्ते न्यवेष्टयत ताम्मृगेषु न्यदधाथ्सा कृष्णविषाणाभवदिन्द्रस्य योनिरसि मा मा हिꣳसीरिति कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव यज्ञं करोति सयोनिन्दख्षिणाꣳ सयोनिमिन्द्रꣳ सयोनित्वाय कृष्यै त्वा सुसस्याया इत्याह तस्मादकृष्टपच्या ओषधयः पच्यन्ते सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याह तस्मादोषधयः फलं

गृह्णन्ति यद्धस्तेन॥२३॥

कण्डूयेत पामनम्भावुकाः प्रजाः स्युर्यथ्स्मयेत नग्नम्भावुकाः कृष्णविषाणया कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मयते प्रजानां गोपीथाय न पुरा दख्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्यत्पुरा दख्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः प्रजानां परापातुका स्यान्नीतासु दख्षिणासु चात्वाले कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिन्दधाति यज्ञस्य सयोनित्वाय॥२४॥

रुन्ध एष तस्माच्छरमयी यूपस्तृतीयम्मिथुनत्वाय जन्म हस्तेनाष्टाचत्वारिꣳशच्च॥३॥॥[३]

वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविश वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूणवे या वीणायां यद्दीख्षितदण्डम्प्रयच्छति वाचमेवाव रुन्द्ध औदुम्बरो भवत्यूग्र्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्द्धे मुखेन सम्मितो भवति मुखत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मुखत ऊर्जा भुञ्जते॥२५॥

क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डम्प्र यच्छति मैत्रावरुणो

हि पुरस्तादृत्विग्भ्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाने प्रति ष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञम्मनसेत्याह मनसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्याहायम्॥२६॥

वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव साख्षादा रभते मुष्टी करोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीक्षिष्टायम्ब्राह्मण इति त्रिरुपा२श्वाह देवेभ्य एवैनम्प्राह त्रिरुच्चैरुभयेभ्य एवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राह न पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं वि सृजेद्यत्पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं विच्छिन्द्यात्॥२७॥

उदितेषु नक्षत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति यज्ञव्रतो वै दीक्षितो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति यदि विसृजेद्वैष्णवीमृचमनु ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञ२ सं तनोति दैवीन्धियम्मनामह इत्याह यज्ञमेव तन्म्रदयति सुपारा नो असद्वश इत्याह व्युष्टिमेवाव रुन्द्धे॥२८॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीक्षितस्य गृहा(३)इ न होतव्या(३)मिति हविर्वै दीक्षितो यज्जुहुयाद्यजमानस्यावदाय

जुहुयाद्यन्न जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता मनोयुज इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोख्षं जुहोति तन्नेवं हुतं नेवाहुतꣳ स्वपन्तं वै दीँख्षितꣳ रख्षाꣳसि जिघाꣳसन्त्यग्निः॥२९॥

खलु वै रख्षोहाग्ने त्वꣳ सु जागृहि वयꣳ सु मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति रख्षसामपहत्या अव्रत्यमिव वा एष करोति यो दीँख्षितः स्वपिति त्वमग्ने व्रतपा असीत्याहाग्निर्वै देवानाँ व्रतपतिः स एवैनं व्रतमालम्भयति देव आ मर्त्येष्वेत्याह देवः॥३०॥

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहैतꣳ हि यज्ञेष्वीड्ते-ऽप वै दीँख्षिताथ्सुषुपुषं इन्द्रियं देवताँः क्रामन्ति विश्वे देवा अभि मामावृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्यावत एव पशूनभि दीख्षेत तावन्तोऽस्य पशवः स्यू रास्वेयत्॥३१॥

सोमा भूयो भरेत्याहापरिमितानेव पशूनव रुन्द्धे चन्द्रमसि मम भोगाय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवँ

त्वा वरुणाय त्वेति यदेवमेता नानुदिशेदयथादेवतं दक्षिणा गमयेदा देवताभ्यो वृश्च्येत यदेवमेता अनुदिशति यथादेवतमेव दक्षिणा गमयति न देवताभ्य आ॥३२॥

वृश्च्यते देवीरापो अपां नपादित्याह यद्वो मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवं तद्वो माव क्रमिषमिति वावैतदाहाच्छिन्नं तन्तुम्पृथिव्या अनु गेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्येति॥३३॥

भुञ्जतेऽयञ्छिन्द्याद्रुन्धेऽग्निराह देव इयद्देवताभ्य आ त्रयस्त्रिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

देवा वै देवयजनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्तेऽन्योन्यमुपाधावन्त्वया प्र जानाम त्वयेति तेऽदित्याꣳ समध्रियन्त त्वया प्र जानामेति साब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणा एव वो यज्ञा मदुदयना अस्न्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयः पञ्च देवता यजति पञ्च दिशो दिशाम्प्रज्ञात्यै॥३४॥

अथो पञ्चाख्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्द्धे पथ्याꣳ स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तया दिशम्प्राजानन्नग्निना दक्षिणा सोमेन प्रतीचीꣳ सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वाम्पथ्याꣳ स्वस्तिं यजति प्राचीमेव तया दिशम्प्र जानाति पथ्याꣳ

स्वस्तिमिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चख्षुषी वा एते यज्ञस्य यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानु पश्यति॥३५॥

अग्नीषोमाविष्ट्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानु पश्यति सवितारमिष्ट्वादितिं यजतीयं वा अदितिरस्यामेव प्रतिष्ठायानु पश्यत्यदितिमिष्ट्वा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानम्मनुष्यविश-मनु कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति प्रयाजवदननूयाजम्प्रायणीयं कार्यमनूयाजवत्॥३६॥

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः सैव सा यज्ञस्य संततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजानन खलु वै यज्ञस्य वितंतस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति यज्ञम्परा भवन्तं यजमानोऽनु॥३७॥

परा भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यम्प्रयाजवदन नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः प्रायणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि निर्वपति सैव सा यज्ञस्य संततिर्याः प्रायणीयस्य याज्या यत्ता उदयनीयस्य

याज्याः कुर्यात्परांङ्मुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः स्याद्याः प्रायणीयस्य पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति॥ ३८॥

प्रज्ञात्यै पश्यत्यनूयाजवद्यजमानोऽनुं पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥५॥॥ [५]

कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धेताꣳ सा कद्रूः सुपर्णीमजयत्साब्रवीत्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमा हर तेनात्मानं निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूरसौ सुपर्णी छन्दाꣳसि सौपर्णेयाः साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्बिभृतस्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमा हर तेनात्मानं निष्क्रीणीष्व॥ ३९॥

इति मा कद्रूरवोचदिति जगत्युदपतच्चतुर्दशाख्षरा सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अख्षरे अमीयेताꣳ सा पशुभिश्च दीख्षया चागच्छत्तस्माज्जगती छन्दसाम्पशव्यतमा तस्मात्पशुमन्तं दीख्षोप नमति त्रिष्टुगुदपतत्त्रयोदशाख्षरा सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अख्षरे अमीयेताꣳ सा दख्षिणाभिश्च॥ ४०॥

तपसा चागच्छत्तस्मात्त्रिष्टुभो लोके माध्यंदिने सवने दख्षिणा नीयन्त एतत्खलु वाव तप इत्याहुर्यः स्वं

ददातीति गायत्र्युदपतच्चतुरक्षरा सत्यजया ज्योतिषा तमस्या अजाभ्यरुन्द्ध तदजाया अजत्व ँ सा सोमं चाहरच्चत्वारि चाक्षराणि साष्टाक्षरा समपद्यत ब्रह्मवादिनो वदन्ति॥ ४१॥

कस्माथ्सत्याद्गायत्री कनिष्ठा छन्दसा ँ सती यज्ञमुखम्परीयायेति यदेवादः सोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखम्पर्येत् तस्मात्तेजस्विनीतमा पद्भ्यां द्वे सवने समगृह्णान्मुखेनैकं यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्द्वे सवने शुक्रवती प्रातःसवनं च माध्यंदिनं च तस्मात्तृतीयसवन ऋजीषमभि षुण्वन्ति धीतमिव हि मन्यन्ते॥ ४२॥

आशिरमव नयति सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनत्त ँ सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्स तिस्रो रात्रीः परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति ते देवा अब्रुवन्थ्स्त्रीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते वाच ँ स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तया निरक्रीणन्थ्सा रोहिद्रूपं कृत्वा गन्धर्वेभ्यः॥ ४३॥

अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नप

युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि ह्वयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा अवदन्नगायं देवाः सा देवान्गायत उपावर्तत तस्माद्गायन्तꣳ स्त्रियः कामयन्ते कामुका एनꣳ स्त्रियो भवन्ति य एवं वेदाथो य एवं विद्वानपि जन्येषु भवति तेभ्य एव ददत्युत यद्बहुतयाः॥४४॥

भवन्त्येकहायन्या क्रीणाति वाचैवैनꣳ सर्वया क्रीणाति तस्मादेकहायना मनुष्या वाचं वदन्त्यकूटयाऽकर्णयाऽकाणयाऽश्लोणयाऽसप्तशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति यच्छ्वेतया क्रीणीयाद्दुश्चर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको यजमानः स्याद्यद्विरूपया वात्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जिनीयादरुणया पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपꣳ स्वयैवैनं देवतया क्रीणाति॥४५॥

निष्क्रीणीष्व दख्षिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बहुतयाः पिङ्गाक्ष्या दश च॥६॥॥[६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्मादद्भ्यो हिरण्यम्पुनन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माथ्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त इति यद्धिरण्यं घृतेऽवधाय जुहोति

तस्मा॑दन॒स्थिके॑न प्र॒जाः प्र वी॑यन्तेऽस्थ॒न्वतीॅर्जायन्त ए॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धाम॒ यद्घृ॒तं तेजो॒ हिर॑ण्यमि॒यं ते॑ शुक्र त॒नूरि॒दं वर्च॒ इत्या॑ह॒ सते॑जसमे॒वैन॒ꣳ सत॑नुम्॥४६॥

क॒रो॒त्यथो॒ सम्भ॑रत्ये॒वैनं॒ यदब॑द्धमवद॒ध्याद्गर्भाः॑ प्र॒जानाँ॑ परा॒पातु॑काः स्युर्ब॒द्धमव॑ दधाति॒ गर्भा॑णां॒ धृत्यै॑ निष्ट॒र्क्य॑म्बध्नाति प्र॒जानाँ॑ प्र॒जन॑नाय॒ वाग्वा ए॒षा यथ्सो॑म॒क्रय॑णी॒ जूर॒सीत्या॑ह॒ यद्धि मन॑सा॒ जव॑ते॒ तद्वा॒चा वद॑ति धृ॒ता मन॒सेत्या॑ह॒ मन॑सा॒ हि वाग्धृ॒ता जु॒ष्टा॒ विष्ण॑व॒ इत्या॑ह॥४७॥

य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञायै॒वैनां॒ जुष्टाँ॑ करोति॒ तस्याँ॑स्ते स॒त्यस॑वसः प्रस॒व इत्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूतामे॒व वाच॒मव॑ रुन्द्धे काण्डे॑काण्डे॒ वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञꣳ रख्षाꣳ॑सि जिघाꣳसन्त्ये॒ष खलु॒ वा अर॑ख्षोहतः॒ पन्था॒ योँऽग्नेश्च॒ सूर्य॑स्य च॒ सूर्य॑स्य॒ चख्षु॒रारु॑हम॒ग्नेर॒क्ष्णः क॒नीनि॑का॒मित्या॑ह॒ य ए॒वार॑ख्षोहतः॒ पन्था॒स्तꣳ स॒मारो॑हति॥४८॥

वाग्वा ए॒षा यथ्सो॑म॒क्रय॑णी॒ चिद॑सि म॒नासीत्या॑ह॒ शास्त्ये॒वैना॑मे॒तत्तस्माँ॑च्छि॒ष्टाः प्र॒जा जा॑यन्ते॒ चिद॒सीत्या॑ह॒ यद्धि मन॑सा चे॒तय॑ते॒ तद्वा॒चा वद॑ति म॒नासीत्या॑ह॒ यद्धि

मनसाभिगच्छति तत्करोति धीरसीत्याह यद्धि मनसा ध्यायति तद्वाचा॥४९॥

वदति दक्षिणासीत्याह दक्षिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह यज्ञियामेवैनां करोति क्षत्रियासीत्याह क्षत्रिया ह्येषादितिरस्युभयतःशीर्ष्णीत्याह यदेवादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह यदबद्धा स्यादयता स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको यजमानः स्यात्॥५०॥

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जिनीयान्मित्रस्त्वा पदि बध्नात्वित्याह मित्रो वै शिवो देवानान्तेनैवैनां पदि बध्नाति पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्या इन्द्रायाध्यक्षायेत्याहेन्द्रमेवास्या अध्यक्षं करोति॥५१॥

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम इन्द्राय सोममित्याहेन्द्राय हि सोम आह्रियते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्पराच्येव सोमक्रयणीयाद्रुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै

क्रूरः॥५२॥

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्दधात्यावृत्त्यै क्रूरमिव वा एतत्करोति यद्रुद्रस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै वाचा वा एष वि क्रीणीते यः सोमक्रयण्या स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह रय्येत्याह वाचैव विक्रीय पुनरात्मन्वाचं धत्तेऽनुपदासुकास्य वाग्भवति य एवं वेद॥५३॥

सतनु विष्णव इत्याह समारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति क्रूरो वेद॥७॥॥ [७]

षड्वदान्यनु नि क्रामति षडहं वाङ्गाति वदत्युत संवथ्सरस्यायने यावत्येव वाक्तामव रुन्द्धे सप्तमे पदे जुहोति सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्द्धे सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाꣳस्युभयस्यावरुद्ध्यै वस्व्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्या एतन्महिमानम्॥५४॥

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वत्वित्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्द्धे रुद्रो वसुभिरा चिकेत्वित्याहावृत्त्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन

इत्याह पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद इत्याहेडायै ह्येतत्पदं यथ्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा॥५॥

इत्याह यदेवास्यै पदाद्घृतमपीड्यत तस्मादेवमाह यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रख्षाꣳसि यज्ञꣳ हन्युरहिरण्यमुपास्यं जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञꣳ रख्षाꣳसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रख्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति परिलिखितꣳ रख्षः परिलिखिता अरातय इत्याह रख्षसामपहत्यै॥५६॥

इदमहꣳ रख्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै पदं यावत्त्मूतꣳ सं वपति पशूनेवाव रुन्द्धेऽस्मै राय इति सं वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः॥५७॥

पशुभ्यो नान्तरेति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति यजमान एव रयिन्दधाति तोते राय इति पत्न्या अर्धो वा एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्त्वष्टीमती ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानाꣳ

रूप॒कृद्रू॒पमे॒व प॒शुषु॑ दधात्य॒स्मै वै लो॒काय॒ गार्ह॑पत्य॒ आ धी॑यते॒ऽमुष्मा॑ आहव॒नीयो॒ यद्गार्ह॑पत्य उप॒वपे॑द॒स्मिल्लोँ॒के प॑शु॒मान्थ्स्या॒द्यदा॑हव॒नीये॒ऽमुष्मि॑ल्लोँ॒के प॑शु॒मान्थ्स्या॑दु॒भयो॒रुप॑ वपत्यु॒भयो॑रे॒वैन॑ल्लोँ॒कयोः॑ पशु॒मन्तं॑ करोति॥५८॥

म॒हि॒मान॒ꣳ स्वाहाप॑हत्या अध्व॒र्युर्धी॑यते॒ चतु॑र्विHꣳशतिश्च॥८॥॥ [८]

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति वि॒चित्यः॒ सोमा (३) न वि॒चित्या (३) इति॒ सोमो॒ वा ओष॑धीना॒ꣳ राजा॒ तस्मि॒न् यदाप॑न्नं ग्रसि॒तमे॒वास्य॒ तद्यद्वि॑चिनु॒याद्यथा॒स्या॑द्ग्रसि॒तं नि॑ष्खि॒दति॑ ता॒दृगे॒व तद्यन्न वि॑चिनु॒याद्यथा॒ख्षन्नाप॑न्नं वि॒धाव॑ति ता॒दृगे॒व तत्ख्षोधु॑कोऽध्व॒र्युः स्यात्ख्षोधु॑को॒ यज॑मानः॒ सोम॑विक्रयि॒न्थ्सोमꣳ शोध॒येत्ये॒व ब्रू॑या॒द्यदीत॑रम्॥५९॥

यदीत॑रमु॒भये॑नै॒व सो॑मविक्र॒यिण॑मर्पयति॒ तस्मा॑थ्सोमविक्र॒यी ख्षोधु॑कोऽरु॒णो ह॑ स्मा॒हौप॑वेशिः सोम॒क्रय॑ण ए॒वाहं तृ॑तीयसव॒नमव॑ रुन्ध॒ इति॑ पशू॒नां चर्म॑न्मिमीते प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे प॒शवो॒ हि तृ॒तीय॒ꣳ सव॑नं॒ यङ्का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दित्यृ॑ख्ष॒तस्तस्य॑ मिमीत॒र्ख्षं वा अ॑पश॒व्यम॑प॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त पशु॒मान्थ्स्या॑त्॥६०॥

इति लोमतस्तस्य मिमीतेतद्वै पशूना꣣ रूप꣣ रूपेणैवास्मै पशूनव रुन्द्धे पशुमानेव भवत्यपामन्तै क्रीणाति सरसमेवैन क्रीणात्यमात्योऽसीत्याहामैवैन कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह शुक्रो ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छ याति महिमानमेवास्याच्छ यात्यनसा॥ ६१॥

अच्छ याति तस्मादनोवाह्य꣣ समे जीवन यत्र खलु वा एत꣣ शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्य गिरौ जीवनमभि त्यं देव꣣ सवितारमित्यतिछन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दा꣣सि सर्वेभिरेवैन छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म वा एषा छन्दसा यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते वर्ष्मैवैन꣣ समानानां करोत्येकयैकयोत्सर्गम्॥ ६२॥

मिमीतेऽयातयाम्नियायातयाम्नियैवैनम्मिमीते तस्मान्नानावीय अङ्गुलय꣣ सर्वास्वङ्गुष्ठमुप नि गृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्यो-ऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सं चरति यत्सह सर्वाभिर्मिमीत स꣣श्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकयैकयोत्सर्गम्मिम तस्माद्विभक्ता जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्द्धे पञ्च कृत्वस्तूष्णीम्॥ ६३॥

दश॒ सम्प॑द्यन्ते॒ दशा॑ख्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॒मव॑ रुन्द्धे॒ यद्यजु॑षा॒ मिमी॑ते भू॒तमे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ यत्तू॒ष्णीम्भ॑वि॒ष्यद्यद्वै तावा॑ने॒व सोमः॒ स्याद्याव॑न्त॒म्मिमी॑ते॒ यज॑मानस्यै॒व स्या॒न्नापि॑ सद॒स्या॑नाम्प्र॒जाभ्य॒स्त्वेत्युप॒ समू॑हति सद॒स्या॑ने॒वान्वाभ॑जति॒ वास॒सोप॑ नह्यति सर्वदेव॒त्यं॑ वै॥६४॥

वासः॒ सर्वा॑भिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः॒ सम॑र्धयति प॒शवो॒ वै सोमः॑ प्रा॒णाय॒ त्वेत्युप॑ नह्यति प्रा॒णमे॒व प॒शुषु॑ दधाति व्या॒नाय॒ त्वेत्यनु॑ शृन्थति व्या॒नमे॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ तस्मा॑थ्स्व॒पन्त॑म्प्रा॒णा न ज॑हति॥६५॥

इत॑रम्पशु॒मान्थ्स्या॑द्या॒त्यन॑सो॒थ्सर्ग॑न्तू॒ष्णीꣳ स॑र्वदेव॒त्यं॑ वै त्रय॑स्त्रिꣳशच्च॥९॥॥ [९]

यत्क॒लया॑ ते श॒फेन॑ ते क्रीणा॒नीति॒ पणे॒तागो॑अर्घ॒ꣳ सोमं॑ कु॒र्यादगो॑अर्घं॒ यज॑मान॒मगो॑अर्घमध्व॒र्युङ्गोस्तु म॑हि॒मानं॒ नाव॑ तिरे॒द्गवा॑ ते क्रीणा॒नीत्ये॒व ब्रू॑याद्गोअ॒र्घमे॒व सोमं॑ क॒रोति॑ गोअ॒र्घं यज॑मानं गोअ॒र्घम॑ध्व॒र्युन्न गोर्म॑हि॒मान॒मव॑ तिरत्य॒जया॑ क्रीणाति॒ सत॑पसमे॒वैनं॑ क्रीणाति॒ हिर॑ण्येन क्रीणाति॒ सशु॑क्रमे॒व॥६६॥

ए॒नं॒ क्री॒णा॒ति॒ धे॒न्वा क्री॑णाति॒ साशि॑रमे॒वैनं॑ क्रीणात्यृष॒भेण॑

क्रीणाति सेन्द्रमेवैनं क्रीणात्यनडुहा क्रीणाति वह्निर्वा अनड्वान् वह्निनैव वह्निं यज्ञस्य क्रीणाति मिथुनाभ्यां क्रीणाति मिथुनस्यावरुद्ध्यै वासंसा क्रीणाति सर्वदेवत्यं वै वासः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यः क्रीणाति दश सम्पद्यन्ते दशाक्ष्वरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्द्धे॥६७॥

तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्ण इत्याह पशुभ्य एव तदध्वर्युर्निह्नुत आत्मनोऽनाव्रस्काय गच्छति श्रियम्प्र पशूनाप्नोति य एवं वेद शुक्रं ते शुक्रेण क्रीणामीत्याह यथायजुरेवैतद्देवा वै येन हिरण्येन सोममक्रीणन्तदभीषहा पुनरादद्दत को हि तेजसा विक्रेष्यत इति येन हिरण्येन॥६८॥

सोमं क्रीणीयात्तदभीषहा पुनरा ददीत तेज एवात्मन्धत्ते-ऽस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तम इत्याह ज्योतिरेव यजमाने दधाति तमसा सोमविक्रयिणमर्पयति यदनुपग्रथ्य हन्याद्दन्दशूकास्ताः समाः सर्पाः स्युरिदमहः सर्पाणां दन्दशूकानां ग्रीवा उप ग्रथ्नामीत्याहादन्दशूकास्ताः समाः सर्पा भवन्ति तमसा सोमविक्रयिणं विध्यति स्वान॥६९॥

भ्राजेत्याहैते वा अमुष्मिंल्लोके सोममरक्षन्तेभ्योऽधि

सोमम्माहरन् यदेतेभ्यः सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतोऽस्य सोमः स्यान्नास्यैतेऽमुष्मिँल्लोँके सोमꣳ रक्षेयुर्यदेतेभ्यः सोमक्रयणाननुदिशति क्रीतोँऽस्य सोमो भवत्येतेँऽस्यामुष्मिँल्लोँके सोमꣳ रक्षन्ति॥७०॥

सशुंक्रमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वान चतुंश्चत्वारिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

वारुणो वै क्रीतः सोम उपनद्धो मित्रो न एहि सुमित्रधा इत्याह शान्त्या इन्द्रस्योरुमा विश दक्षिणमित्याह देवा वै यꣳ सोममक्रीणन्तमिन्द्रस्योरौ दक्षिण आसादयन्नेष खलु वा एतर्हीन्द्रो यो यजते तस्मादेवमाहोदायुषा स्वायुषेत्याह देवता एवान्वारभ्योत्॥७१॥

तिष्ठत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो ३ ह्येतर्हि सोमोऽदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ सीदेत्याह यथायजुरेवैतद्वि वा एनमेतदर्धयति यद्वारुणꣳ सन्तम्मैत्रं करोति वारुण्यर्चा सादयति स्वयैवैनं देवतया समर्धयति वाससा पर्यानह्यति सर्वदेवत्यं वै वासः सर्वाभिरेव॥७२॥

एनं देवताभिः समर्धयत्यथो रक्षसामपहत्यै वनेषु व्यन्तरिक्षं ततानेत्याह वनेषु हि व्यन्तरिक्षं ततान

वाज॒मर्व॑थ्स्वित्याह॒ वाज॒ꣳ ह्यर्व॑थ्सु॒ पयो॑ अघ्नि॒यास्वित्याह॒ पयो॒ ह्यघ्नि॒यासु॑ ह॒थ्सु क्रतु॒मित्याह ह॒थ्सु हि क्रतुं॒ वरु॑णो वि॒क्ष्वग्निमित्याह॒ वरु॑णो॒ हि वि॒क्ष्वग्निन्दि॒वि सूर्यम्॑॥७३॥

इत्याह दि॒वि हि सूर्य॒ꣳ सोम॒मद्रा॒वित्याह॒ ग्रावा॑णो॒ वा अद्र॑य॒स्तेषु॒ वा ए॒ष सोमं॑ दधाति॒ यो यज॑ते॒ तस्मा॑दे॒वमा॒होदु॒त्यं जा॒तवे॑दस॒मिति॑ सौ॒र्यर्चा कृ॑ष्णाजि॒नम्प्र॒त्यान॑ह्यति॒ रख्ष॑सा॒मप॑हत्या॒ उस्रा॒वेतं॑ धूर्षाहा॒वित्याह यथाय॒जुरे॒वैतत्प्र च्य॑वस्व भुवस्पत॒ इत्याह भू॒ताना॒ꣳ हि॥७४॥

ए॒ष पति॒र्विश्वा॑न्य॒भि धामा॒नीत्याह॒ विश्वा॑नि॒ ह्येꣳ षो॑ऽभि धामा॑नि प्र॒च्यव॑ते॒ मा त्वा॑ परिप॒री वि॑द॒दित्याह॒ यदे॒वादः सोम॑माह्रि॒यमा॑णं गन्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुः प॒र्यमु॑ष्णा॒त्तस्मा॑दे॒वमा॒हाप॑रिमोषाय॒ यज॑मानस्य स्व॒स्त्ययं॑न्य॒सीत यज॑मानस्यै॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भोऽन॑वछित्त्यै॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॒ यत्॥७५॥

क्री॒तः सोम॒ उप॑नद्धो॒ नमो॑ मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य॒ चख्ष॑स॒ इत्याह॒ शान्त्या॒ आ सोमं॒ वह॑न्त्य॒ग्निना॒ प्रति॑ तिष्ठते॒ तौ स॒म्भव॑न्तौ॒ यज॑मानम॒भि सम्भ॑वतः

पुरा खलु वावैष मेधायात्मानमारभ्यं चरति यो दीक्षितो यदग्नीषोमीयम्पशुमालभत आत्मनिष्क्रयण एवास्य स तस्मात्तस्य नाश्यम्पुरुषनिष्क्रयण इव ह्यथो खल्वाहुरग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो वृत्रमहन्निति यदग्नीषोमीयम्पशुमालभते वार्त्रघ्न एवास्य स तस्माद्वाश्यं वारुण्यर्चा परि चरति स्वयैवैनं देवतया परि चरति॥७६॥

अन्वारभ्योथ्सर्वाभिरेव सूर्यं भूतानाꣳ ह्येति यदाहुः सप्तविꣳशतिश्च॥11॥॥ ——[११]

यदुभौ देवासुरा मिथस्तेषाꣳ सुवर्गं यद्वा अनीशानः पुरोहविषि तेभ्यः सोत्तरवेदिर्बद्धं देवस्याभ्रिꣳ शिरो वा एकादश॥11॥ यदुभावित्याह देवानाँ यज्ञो देवेभ्यो न रथाय यजमानाय परस्तादर्वाचीन्नवपश्चाशत्॥59॥ यदुभौ दुह एवैनाम्॥॥ ——[१२]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्यो-ऽनड्वान्भवत्यविमुक्तोऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य संतत्यै पत्न्यन्वारभते पत्नी हि पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति

यद्वै पत्नी॑ य॒ज्ञस्य॑ क॒रोति॑ मिथु॒नं तदथो॒ पत्नि॑या ए॒व॥१॥

ए॒ष य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भोऽन॑वच्छित्त्यै॒ याव॑द्भि॒र्वै राजा॑नुच॒रैरा॒गच्छे॑त् सर्वे॑भ्यो॒ वै तेभ्य॑ आति॒थ्यं क्रि॑यते॒ छन्दा॑ꣳसि॒ खलु॒ वै सोम॑स्य॒ राज्ञो॑ऽनुच॒राण्य॒ग्नेरा॑ति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे॒ त्वेत्या॑ह गायत्रि॒या ए॒वैतेन॑ करोति॒ सोम॑स्याति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे॒ त्वेत्या॑ह त्रि॒ष्टुभ॑ ए॒वैतेन॑ करो॒त्यति॑थेराति॒थ्यम॑सि॒ विष्ण॑वे॒ त्वेत्या॑ह॒ जग॑त्यै॥२॥

ए॒वैतेन॑ करोत्य॒ग्नये॑ त्वा रायस्पोष॒दात्रे॒ विष्ण॑वे॒ त्वेत्या॑हानु॒ष्टुभ॑ ए॒वैतेन॑ करोति श्ये॒नाय॑ त्वा सोम॒भृते॒ विष्ण॑वे॒ त्वेत्या॑ह गायत्रि॒या ए॒वैतेन॑ करोति॒ पञ्च॒ कृत्वो॑ गृह्णाति॒ पञ्चा॑ख्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्द्धे ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑थ्स॒त्याद्गा॑यत्रि॒या उ॑भ॒यत॑ आति॒थ्यस्य॑ क्रियत॒ इति॒ यदे॒वादः सोम॒मा॥३॥

अह॑र॒त्तस्मा॑द्गायत्रि॒या उ॑भ॒यत॑ आति॒थ्यस्य॑ क्रियते पु॒रस्ता॑च्चो॒परि॑ष्टाच्च॒ शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदा॑ति॒थ्यं नव॑कपालः पुरो॒डाशो॑ भवति॒ तस्मा॑न्नव॒धा शिरो॒ विष्यू॑त॒न्नव॑कपालः पुरो॒डाशो॑ भवति॒ ते त्रय॑स्त्रिकपा॒लास्त्रि॒वृता॒ स्तोमे॑न॒

सम्मि॑ता॒स्तेज॑स्त्रि॒वृत्तेज॑ ए॒व य॒ज्ञस्य॑ शी॒र्ष॒न्द॑धाति॒ नव॑कपालः पुरो॒डाशो॑ भवति॒ ते त्रय॑स्त्रिकपा॒लास्त्रि॒वृता॑ प्रा॒णेन॒ सम्मि॑तास्त्रि॒वृद्वे॥४॥

प्रा॒णस्त्रि॒वृत॑मे॒व प्रा॒णम॑भिपू॒र्वं य॒ज्ञस्य॑ शी॒र्ष॒न्द॑धाति प्र॒जाप॑ते॒र्वा ए॒तानि॒ पक्ष्मा॑णि॒ यद॑श्ववा॒ला ऐ॑ख्ष॒वी ति॒रश्ची॒ यदाश्व॑वालः प्रस्त॒रो भव॑त्यैख्ष॒वी ति॒रश्ची॑ प्र॒जाप॑ते॒रेव तच्चख्षुः॒ सम्भ॑रति दे॒वा वै या आहु॑ती॒रजु॑हवु॒स्ता असु॑रा नि॒ष्काव॑माद॒न्ते दे॒वाः का॑र्ष्म॒र्य॑मपश्यन्कर्म॒ण्यो॑ वै कर्मै॑नेन कुर्वी॒तेति॒ ते का॑र्ष्मर्य॒मया॑न्परि॒धीन्॥५॥

अ॒कु॒र्व॒त॒ तैर्वै ते रख्षा॒ꣳस्यपा॑घ्नत॒ यत्का॑र्ष्मर्य॒मयाः॑ परि॒धयो॒ भव॑न्ति॒ रख्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ सꣳस्प॑र्शयति॒ रख्ष॑सा॒मन॑न्ववचाराय॒ न पु॒रस्ता॒त्परि॑ दधात्यादि॒त्यो ह्ये॑वोद्यन्पु॒रस्ता॒द्रख्षा॒ꣳस्यप॒हन्त्यू॒र्ध्वे स॒मिधा॒वा द॑धात्यु॒परि॑ष्टादे॒व रख्षा॒ꣳस्यप॑हन्ति॒ यजु॑षा॒न्यां तू॒ष्णीम॒न्याम्मि॑थुन॒त्वाय॒ द्वे आ द॑धाति द्विपाद्यज॑मान॒ः प्रति॑ष्ठित्यै ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॥६॥

अ॒ग्निश्च॒ वा ए॒तौ सोम॑श्च क॒था सोमा॑यातिथ्यं क्रियते॒ नाग्नय॒ इति॒ यद॒ग्नाव॒ग्निम्म॑थि॒त्वा प्र॒हर॑ति॒ तेने॒वाग्नय॑ आति॒थ्यं क्रि॑य॒ते-

ऽथो॒ खल्वा॑हुर॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ इति॒ यद्ध॒विरा॒साद्या॒ग्निम्मन्थ॑ति ह॒व्यायै॒वास॑न्नाय॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ जनयति॥ ७॥

पत्नि॑या ए॒व जग॑त्या॒ आ त्रि॒वृद्वे प॑रि॒धीन् व॑द॒न्त्येक॑चत्वारिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा मि॒थो विप्रि॑या आस॒न्तेऽ ३ न्यो॑न्यस्मै॒ ज्यैष्ठ्या॒याति॑ष्ठमानाः पञ्च॒धा व्य॑क्रामन्न॒ग्नि- र्वसु॑भिः सोमो॑ रु॒द्रैरिन्द्रो॑ म॒रुद्भि॒र्वरु॑ण आदि॒त्यैर्बृह॒स्पति॒र्विश्वै॑र्दे॒वैस्ते॑- ऽमन्य॒न्तासु॑रेभ्यो॒ वा इ॒दम्भ्रातृ॑व्येभ्यो रध्यामो॒ यन्मि॒थो विप्रि॑याः॒ स्मो या न॑ इ॒माः प्रि॒यास्त॒नुव॒स्ताः स॒मव॑द्यामहै॒ ताभ्यः॒ स निर्ऋ॑च्छा॒द्यः॥ ८॥

नः॒ प्र॒थ॒मोऽ ३ न्यो॑न्यस्मै॒ द्रुह्या॒दिति॒ तस्मा॒द्यः सता॑नूनम्रि॒णाम्प्रथ॒मो द्रुह्य॑ति॒ स आर्ति॒माच्छ॑ति॒ यत्ता॑नूनम्र॒ꣳ स॑मव॒द्यति॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ पञ्च॒ कृत्वोऽव॑ द्यति पञ्च॒धा हि ते तथ्स॑म॒वाद्य॒न्ताथो॒ पञ्चा॑ख्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्द्ध॒ आप॑तये त्वा गृह्णा॒मीत्या॑ह प्रा॒णो वै॥ ९॥

आप॑तिः प्रा॒णमे॒व प्री॑णाति॒ परि॑पतय॒ इत्या॑ह॒ मनो॒ वै परि॑पति॒र्मन॑ ए॒व प्री॑णाति॒ तनू॒नम्र॒ इत्या॑ह त॒नुवो॒ हि

ते ताः सम्वाद्यन्त शाक्रायेत्याह शक्त्यै हि ते ताः सम्वाद्यन्त शक्रन्नोजिष्ठायेत्याहौजिष्ठꣳ हि ते तदात्मनः समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्टꣳ ह्येतदनाधृष्यं देवानामोजः॥१०॥

इत्याह देवानाꣳ ह्येतदोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्तेन्यमित्य ह्येतदनभिशस्तेन्यमनु मे दीख्षां दीख्षापतिर्मन्यतामित्याह यथायजुरेवैतद्धृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्तिकमिव खलु वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्रेणं प्रचरन्त्यꣳशुरꣳशुस्ते देव सोमा प्यायतामित्याह यत्॥११॥

एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेना प्यायत्या तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं चा प्यायत्या प्यायय सखीन्थ्सन्या मेधयेत्याहर्त्विजो वा अस्य सखायस्तानेवा प्याययति स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीय॥१२॥

इत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते ये सोममाप्यायय्यन्त्यन्तरिख्षदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव

नमस्कृत्यास्मिल्लोँके प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यतोऽग्निम्प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति ते॥१३॥

अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा एष प्र विशति योऽवान्तरदीख्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीख्षया पाति प्रजामवान्तरदीख्षया संतराम्मेखला ँ समायच्छते प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो भवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्यग्निः शीतेन वायति समिद्धो या ते अग्ने रुद्रिया तनूरित्याह स्वयैवैनद्देवतया व्रतयति सयोनित्वाय शान्त्यै॥१४॥

यो वा ओजऽ आह यदशीयेति तैँऽग्न एकादश च॥२॥॥ [२]

तेषामसुराणान्तिस्रः पुर आसन्नयस्मय्यवमाऽथ रजताऽथ हरिणी ता देवा जेतुन्नाशक्नुवन्ता उपसदैवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नोपसदा वै महापुरं जयन्तीति त इषु ँ समस्कुर्वताग्निमनीक ँ सोम ँ शल्यं विष्णुन्तेजनन्तैँऽब्रुवन्क इमामसिष्यतीति॥१५॥

रुद्र इत्यब्रुवन्रुद्रो वै क्रूरः सोऽस्यत्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणा अहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः पशूनामधिपतिस्ता रुद्रोऽवासृजथ्स तिस्रः पुरो भित्त्वैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत यदुपसद उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्त्यै नान्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहुयाद्यदन्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहुयात्॥१६॥

अन्यन्मुखं कुर्यात्स्रुवेणाघारमा घारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै परोऽतिक्रम्य जुहोति परोच एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातृव्याञ्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवा वै याः प्रातरुपसद उपासीदन्नह्नस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायꣳ रात्रियै ताभिर्यथ्सायम्प्रातरुपसदः॥१७॥

उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते याः प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायम्पुरोनुवाक्याः कुर्यादयातयामत्वाय तिस्र उपसद उपैति त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति षट्थ्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति द्वादशाहीने सोम उपैति द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरमेव प्रीणाति चतुर्विꣳशतिः सम्॥१८॥

प॒द्य॒न्ते॒ चतु॑र्विꣳशतिरर्धमा॒सा अ॑र्धमा॒सानेव प्री॑णा॒त्यारा॑ग्रामव का॒मये॑ता॒स्मिन्मे॑ लो॒केऽर्धु॑कꣳ स्या॒दित्येक॒मग्रेऽथे॒ द्वावथ॒ त्रीनथ॑ च॒तुर॑ ए॒षा वा आरा॑ग्रावान्तरदी॒ख्षास्मिन्ने॒वास्मै॑ लो॒केऽर्धु॑कम्भवति प॒रोव॑रीयसीमवान्तरदी॒ख्षामुपे॑या॒द्यः का॒मये॑ता॒मुष्मि॑न्मे लो॒केऽर्धु॑कꣳ स्या॒दिति॑ च॒तुरोऽग्रेऽथ॒ त्रीनथ॒ द्वावथै॑क॒मे॒षा वै प॒रोव॑रीयस्यवान्तरदी॒ख्षामुष्मि॑न्ने॒वास्मै॑ लो॒केऽर्धु॑कम्भवति॥१९॥

अ॒सि॒ष्य॒तीति॑ जुहु॒याथ्सा॒यम्प्रा॑तरुप॒सद॒श्चतु॑र्विꣳशतिः॒ सञ्च॒तुरोऽग्रे॒ षोड॑श च॥३॥॥—[३]

सु॒व॒र्गं वा ए॒ते लो॒कं य॑न्ति॒ य उ॑प॒सद॑ उप॒यन्ति॒ तेषां॒ य उ॒न्नय॑ते॒ हीय॑त ए॒व स नोद॑ने॒षीति॒ सू॑न्नीयमिव॒ यो वै स्वा॒र्थेता॑ꣳ य॒ताꣳ श्रा॒न्तो हीय॑त उ॒त स नि॒ष्पाय॑ स॒ह व॑सति॒ तस्मा॑थ्स॒कृदु॒न्नीय॒ नाप॑र॒मुन्न॑येत द॒ध्नोन्न॑येते॒तद्वै प॑शू॒नाꣳ रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व प॒शूनव॑ रुन्द्धे॥२०॥

य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत॒ विष्णू॑ रू॒पं कृ॒त्वा स पृ॑थि॒वीम्प्रावि॑श॒त्तं दे॒वा हस्ता॑न्थ्स॒ꣳरभ्यै॑च्छ॒न्तमिन्द्र॑ उ॒पर्यु॑प॒र्यत्य॑क्राम॒त् सो॑ऽब्रवी॒त्को मा॒यमु॒पर्यु॑प॒र्यत्य॑क्रमी॒दित्य॒हं दु॒र्गे हन्तेत्यथ॒ कस्त्वमित्य॒हं दु॒र्गादाह॒र्तेति॒ सो॑ऽब्रवीद्दु॒र्गे वै

हन्तावोचथा वराहोऽयं वाममोषः॥२१॥

सप्तानां गिरीणाम्परस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणाम्बिभर्ति तं जहि यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्बृह्य सप्त गिरीन्भित्त्वा तमहन्थ्सोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो यज्ञ एव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै वेदित्वमसुराणाम्॥२२॥

वा इयमग्रे आसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानान्ते देवा अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम इति यावदियꣳ सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः सलावृकी रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त तद्वेद्यै वेदित्वम्॥२३॥

सा वा इयꣳ सर्वैव वेदिरियति शक्ष्यामीति त्वा अवमायं यजन्ते त्रिꣳशत्पदानि पश्चात्तिरश्ची भवति षड्विꣳशत्प्राची चतुर्विꣳशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दशदश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्द्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति तस्मादोषधयः

पुनरा भवन्त्युत्तरम्बर्हिषऽ उत्तरबर्हिः स्तृणाति प्रजा वै बर्हिर्यजमान उत्तरबर्हिर्यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरः॥२४॥

रुन्धे वाममोषो वेदित्वमसुराणां वेदित्वम्भवन्ति पञ्चविꣳशतिश्च॥४॥॥ [४]

यद्वा अनीशानो भारमादत्ते वि वै स लिशते यद्वादश साह्नस्योपसदः स्युस्तिस्रोऽहीनस्य यज्ञस्य विलोम क्रियेत तिस्र एव साह्नस्योपसदो द्वादशाहीनस्य यज्ञस्य सवीर्यत्वायाथो सलोम क्रियते वथ्सस्यैकः स्तनो भागी हि सोऽथैकꣳ स्तनं व्रतमुपैत्यथ द्वावथ त्रीनथ चतुर एतद्वै॥२५॥

ख्षुरपवि नाम व्रतं येन प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणानथो कनीयसैव भूय उपैति चतुरोऽग्रे स्तनान्व्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नाम व्रतं तपस्यꣳ सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजया पशुभिर्यवागू राजन्यस्य व्रतं क्रूरेव वै यवागूः क्रूर इव॥२६॥

राजन्यो वज्रस्य रूपꣳ समृद्ध्या आमिख्षा वैश्यस्य पाकयज्ञस्य रूपम्पुष्ट्यै पयो ब्राह्मणस्य तेजो वै ब्राह्मणस्तेजः

पय॒स्तेज॑सै॒व तेज॒ः पय॑ आ॒त्मन्ध॒त्तेऽथो॒ पय॑सा॒ वै गर्भा॑ वर्धन्ते॒ गर्भ॑ इव॒ खलु॒ वा ए॒ष यद्दी॑ख्षि॒तो यद॑स्य॒ पयो॑ व्र॒तम्भव॑त्या॒त्मान॑मे॒व तद्व॑र्धयति॒ त्रिव्र॑तो॒ वै मनु॑रासी॒द्द्विव्र॑ता॒ असु॑रा॒ एक॑व्रताः॥२७॥

दे॒वाः प्रा॒तर्म॒ध्यंदि॑ने सा॒यं तन्मनो॑र्व्र॒तमा॑सीत्पाकय॒ज्ञस्य॑ रू॒पम्पुष्ट्यै॑ प्रा॒तश्च॑ सा॒यं चासु॑राणां निर्म॒ध्यं ख्षु॒धो रू॒पं तत॒स्ते परा॑भवन्म॒ध्यंदि॑ने मध्यरा॒त्रे दे॒वानां॒ तत॒स्ते॑ऽभवन्थ्सुव॒र्गं लो॒कमा॑य॒न् यद॑स्य म॒ध्यंदि॑ने मध्यरा॒त्रे व्र॒तम्भव॑ति मध्य॒तो वा अन्ने॑न भुञ्जते मध्य॒त ए॒व तदूर्जं॑ धत्ते॒ भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै॒ भव॑त्या॒त्मना॑॥२८॥

परा॑ऽस्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ गर्भो॒ वा ए॒ष यद्दी॑ख्षि॒तो योनि॑र्दीख्षितविमि॒तं यद्दी॑ख्षि॒तो दी॑ख्षितविमि॒तात्प्र॒वसे॒द्यथा॒ योने॒र्गर्भ॒ः स्कन्द॑ति ता॒दृगे॒व तन्न प्र॑वस्त॒व्य॑मा॒त्मनो॑ गोपी॒थायै॒ष वै व्या॒घ्रः कु॑लगो॒पो यद॒ग्निस्तस्मा॒द्यद्दी॑ख्षि॒तः प्र॒वसे॒थ्स ए॑नमीश्व॒रो॑ऽनू॒त्थाय॒ हन्तो॒र्न प्र॑वस्त॒व्य॑मा॒त्मनो॒ गुप्त्यै॑ दख्षिण॒तः श॑य ए॒तद्वै यज॑मानस्या॒यत॑न॒ꣳ स्व ए॒वायत॑ने

शये॒ऽग्निम॑भ्या॒वृत्य॑ शये दे॒वता॑ ए॒व य॒ज्ञम॑भ्या॒वृत्य॑ शये॥२९॥

ए॒तद्वै क्रू॒र इ॒वैक॑व्रता आ॒त्मना॒ यज॑मानस्य॒ त्रयो॑दश च॥५॥॥ [५]

पु॒रोह॑विषि देव॒यज॑ने याजये॒द्यं का॒मये॒तोपै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञो न॑मेद॒भि सु॑व॒र्गं लो॒कं ज॑ये॒दित्ये॒तद्वै पु॒रोह॑विर्देव॒यज॑नं॒ यस्य॒ होता॑ प्रातरनुवा॒कम॑नुब्रु॒वन्न॒ग्निम॒प आ॑दि॒त्यम॒भि वि॒पश्य॒त्युपै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञो न॑मत्य॒भि सु॑व॒र्गं लो॒कं ज॑यत्या॒ते दे॑व॒यज॑ने याजये॒द्भ्रातृ॑व्यवन्त॒म्पन्थां॑ वाधिस्प॒र्शये॑त्क॒र्तं वा॒ याव॒न्नान॑से॒ यात॒वै॥३०॥

न रथा॑ये॒तद्वा आ॒प्तं दे॑व॒यज॑नमा॒प्नोत्ये॒व भ्रातृ॑व्यं॒ नैन॒म्भ्रातृ॑व्य आप्नो॒त्येकौ॑न्नते देव॒यज॑ने याजयेत्प॒शुका॑म॒मेकौ॑न्नत॒ दे॑व॒यज॑ना॒दङ्गि॑रसः प॒शून॑सृजन्तान्त॒रा स॑दोहविर्धा॒ने उ॑न्न॒तꣳ स्या॑दे॒तद्वा एकौ॑न्नतं देव॒यज॑नम्पशु॒मानै॒व भ॑वति॒ त्र्यु॑न्नते देव॒यज॑ने याजयेथ्सुव॒र्गका॑म॒न्त्र्यु॑न्नता॒द्वै दे॑व॒यज॑ना॒दङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कमा॑यन्नन्त॒राह॑व॒नीयं॑ च हवि॒र्धानं॑ च॥३१॥

उ॒न्न॒तꣳ स्या॑दन्त॒रा ह॑वि॒र्धानं॑ च॒ सद॑श्चान्त॒रा सद॑श्च गार्ह॒पत्यं चै॒तद्वै त्र्यु॑न्नतं देव॒यज॑नꣳ सुव॒र्गमे॒व लो॒कमे॑ति॒ प्रति॑ष्ठिते देव॒यज॑ने याजयेत्प्रति॒ष्ठाका॑ममे॒तद्वै प्रति॑ष्ठितं

देवयजनं यथ्सर्वतः समम्प्रत्येव तिष्ठति यत्रान्याअन्या ओषधयो व्यतिषक्ताः स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनाꣳ रूपꣳ रूपेणैवास्मै पशून्॥३२॥

अव रुन्द्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते देवयजने याजयेद्यं कामयेत निर्ऋत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं यथ्सदृश्यै सत्या ऋख्षन्निर्ऋत्यैवास्य यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते देवयजने याजयेद्यावृत्कामं यम्पात्रे वा तल्पे वा मीमाꣳसेरन्प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणꣳ स्यात्प्रतीचीनं गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तते नैनम्पात्रे न तल्पे मीमाꣳसन्ते कार्ये देवयजने याजयेद्भूतिकामं कार्यो वै पुरुषो भवत्येव॥३३॥

यातवै हविर्धानञ्च पशून्पाप्मनाऽष्टादश च॥६॥॥ [६]

तेभ्य उत्तरवेदिः सिꣳही रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठत्ते देवा अमन्यन्त यतरान् वा इयमुपावथ्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति तामुपामन्त्रयन्त साब्रवीद्वरं वृणे सर्वान्मया कामान्व्यश्ञवथ पूर्वां तु माऽग्नेराहुतिरश्ञवता

इति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्नेर्व्याघारयन्ति वारेवृत ँ ह्यस्यै शम्यया परि मिमीते॥३४॥

मात्रैवास्यै साऽथो युक्तेनैव युक्तमव रुन्द्धे वित्तायनी मेऽसीत्याह वित्ता ह्येनानावत्तिक्तायनी मेऽसीत्याह तिक्तान् ह्येनानावदवतान्मा नाथितमित्याह नाथितान् ह्येनानावदवतान्मा व्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्निनामम्॥३५॥

अग्ने अङ्गिर इति त्रिर्हरति य एवैषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव रुन्द्धे तूष्णीं चतुर्थꣳ हरत्यनिरुक्तमेवाव रुन्द्धे सिꣳहीरसि महिषीरसीत्याह सिꣳहीर्ह्येषा रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्याति प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया पशुभिः प्रथयति ध्रुवा॥३६॥

असीति सꣳ हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः शुम्भस्वेत्यव चोख्षति प्र च किरति शुद्ध्या इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवैनाम्प्रोख्षति देवाꣳश्चेदुत्तरवेदिरुपावर्वर्तीहैव वि जयामहा इत्यसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो वसुभिः

पुरस्तादपः॥ ३७॥

अनुदत मनोजवाः पितृभिर्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रैः पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतो यदेवमुत्तरवेदिम्प्रोक्षति दिग्भ्य एव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्रणुदत इन्द्रो यतीँन्थ्सालावृकेभ्यः प्रायच्छत्तान्दक्षिणत उत्तरवेद्या आदन् यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येत तद्दक्षिणत उत्तरवेद्यै नि नयेद्यदेव तत्र क्रूरं तत्तेन शमयति यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ ३८॥

मिमीते नामं ध्रुवाऽपं शुचा त्रीणि च॥७॥ [७]

सोत्तरवेदिरब्रवीथ्सर्वान्मया कामान्व्यश्नवथेति ते देवा अकामयन्तासुरान्भ्रातृव्यानभि भवेमेति तेऽजुहवुः सि॒ꣳहीरसि सपत्नसाही स्वाहेति ते-ऽसुरान्भ्रातृव्यानभ्यभवन्तेऽसुरान्भ्रातृव्यानभिभूयाकामयन्त प्रजां विन्देमहीति तेऽजुहवुः सि॒ꣳहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते प्रजामविन्दन्त ते प्रजां वित्त्वा॥ ३९॥

अकामयन्त पशून् विन्देमहीति तेऽजुहवुः सि॒ꣳहीरसि रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशूनविन्दन्त ते पशून् वित्त्वाऽ कामयन्त प्रतिष्ठां विन्देमहीति तेऽजुहवुः

सि॒ꣳहीर॑स्यादित्य॒वनिः॒ स्वाहेति॒ त इ॒माम्प्र॑ति॒ष्ठाम॑विन्दन्त॒ त इ॒माम्प्र॑ति॒ष्ठां वि॒त्त्वाका॑मयन्त दे॒वता॑ आ॒शिष॒ उपे॑या॒मेति॒ तेऽजु॒हवुः॒ सि॒ꣳहीर॒स्या व॑ह दे॒वान्दे॑वय॒ते॥४०॥

यज॑मानाय॒ स्वाहेति॒ ते दे॒वता॑ आ॒शिष॒ उपा॑य॒न्पञ्च॒ कृत्वो॒ व्याघा॑रयति॒ पञ्चा॑ख्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्द्धेऽक्ष्ण॒या व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै भू॒तेभ्य॒स्त्वेति॒ स्रुच॒मुद्गृ॑ह्णाति॒ य ए॒व दे॒वा भू॒तास्तेषा॒न्तद्भा॑ग॒धेय॒न्ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒ पौतु॑द्रवान्परि॒धीन्परि॑ दधात्ये॒षाम्॥४१॥

लो॒कानां॒ विधृ॑त्या अ॒ग्नेस्त्रयो॒ ज्याया॑ꣳसो॒ भ्रात॑र आस॒न्ते दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑न्तः॒ प्रामी॑यन्त॒ सो॑ऽग्निर॑बिभेदि॒त्थं वाव स्य आर्ति॒मारि॑ष्य॒तीति॒ स निला॑यत॒ स यां वन॒स्पति॒ष्ववं॑स॒त्ताम्पूतु॑द्रौ॒ यामोष॑धीषु॒ ताꣳ सु॑गन्धि॒तेज॑ने॒ याम्प॒शुषु॒ ताम्पेत्व॑स्यान्त॒रा शृङ्गे॒ तं दे॒वताः॒ प्रैष॑मैच्छ॒न्तमन्व॑विन्द॒न्तम॑ब्रुवन्॥४२॥

उप॑ न॒ आ व॑र्तस्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ यदे॒व गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य बहिःपरि॒धि स्कन्दा॒त्तन्मे॒ भ्रातृ॑णाम्भाग॒धेय॑मस॒दिति॒ तस्मा॒द्यद्गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य

बहिःपरिधि स्कन्दति तेषान्तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति सोऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वे भ्रातरः प्रामेषतास्थानि शातया इति स यानि॥४३॥

अस्थान्यशातयत् तत्पूतुद्भवद्यन्मा२समुपमृतं तद्वल्गुलु यदेतान्थ्सम्भारान्थ्सम्भरत्यग्निमेव तथ्सम्भरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर्ह्येतत्पुरीषं यथ्सम्भारा अथो खल्वाहुरेते वावैनं ते भ्रातरः परि शेरे यत्पौतुद्रवाः परिधय इति॥४४॥

वित्त्वा दैवयत एषामब्रुवन् यानि चतुश्चत्वारि२शच्च॥८॥॥ [८]

बद्धमव स्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्र णेनेक्ति मेध्यं एवैनं करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्र वर्तयति सवितृप्रसूत एवैने प्र वर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो बद्धो यदख्षः स यदुथ्सर्जेद्यजमानस्य गृहानभ्युथ्सर्जेत् सुवाग्देव दुर्या२ आ वदेत्याह गृहा वै दुर्याः शान्त्यै पत्नी॥४५॥

उपानक्ति पत्नी हि सर्वस्य मित्रम्मित्रत्वाय यद्वै पत्नीं यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्निया एवैष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्त्यै वर्त्मना वा अन्वित्य

य॒ज्ञꣳ रख्षा॑ꣳसि जिघाꣳसन्ति वैष्ण॒वीभ्या॑मृ॒ग्भ्यां वर्त्म॑नोर्जुहोति य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञादे॒व रख्षा॒ꣳस्यप॑ हन्ति॒ यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिञ्जुहु॒याद॒न्धौऽध्व॒र्युः स्या॒द्रख्षा॑ꣳसि य॒ज्ञꣳ ह॑न्युः॥४६॥

हिर॑ण्यमु॒पास्य॑ जुहोत्यग्नि॒वत्ये॒व जु॑होति॒ नान्धौ॑ऽध्व॒र्युर्भव॑ति॒ न य॒ज्ञꣳ रख्षा॑ꣳसि घ्नन्ति॒ प्राची॒ प्रेत॑मध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती॒ इत्या॑ह सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मय॒त्यत्र॑ रमेथां॒ वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या इत्या॑ह॒ वर्ष्म॒ ह्ये॑तत्पृ॑थि॒व्या यद्दे॑व॒यज॑न॒ꣳ शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒र्धान॑न्दि॒वो वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्याः॥४७॥

इत्या॒शीर्प॑दय॒र्चा दख्षि॑णस्य हवि॒र्धान॑स्य मे॒थीं नि ह॑न्ति शीर्ष॒त ए॒व य॒ज्ञस्य॒ यज॑मान आ॒शिषोऽव॑ रुन्द्धे द॒ण्डो वा औ॑प॒रस्तृ॒तीय॑स्य हवि॒र्धान॑स्य वषट्का॒रेणाख्ष॑मच्छिन॒द्यत्तृ॒तीयं॑ छ॒दिर्ह॑वि॒र्धान॑योरुदाह्रि॒यते॑ तृ॒तीय॑स्य हवि॒र्धान॒स्याव॑रुद्ध्यै शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒र्धानं॒ विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॒सीत्या॑ह॒ तस्मा॑देताव॒द्धा शिरो॒ विष्यू॑तं॒ विष्णोः॒ स्यूर॑सि॒ विष्णो॑र्ध्रु॒वम॒सीत्या॑ह वैष्ण॒वꣳ हि दे॒वत॑या हवि॒र्धानं॒ यम्प्र॑थ॒मं

ग्रन्थिं ग्रंथ्नीयाद्यत्तं न विस्रꣳसयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्माथ्स विस्रस्यः॥४८॥

पत्नी हन्युर्वा पृथिव्या विष्यूतं विष्णोः षड्विꣳशतिश्च॥९॥॥ [९]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यभ्रिमा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै वज्र इव वा एषा यदभ्रिरभ्रिरसि नारिरसीत्याह शान्त्यै काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति परिलिखितꣳ रक्षः परिलिखिता अरातय इत्याह रक्षसामपहत्यै॥४९॥

इदमहꣳ रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्य एवैनाँल्लोकेभ्यः प्रोक्षति परस्तादर्वाचीम्प्रोक्षति तस्मात्॥५०॥

परस्तादर्वाचीम्मनुष्या ऊर्जमुप जीवन्ति क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खनत्यपोऽव नयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यव ऊर्गुदुम्बर ऊर्जैवोर्जꣳ समर्धयति यजमानेन

सम्मितौदुम्बरी भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति पितॄणाꣳ सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्यम्॥५१॥

ह्येतद्यन्निखातं यद्बर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यां निखाता स्याद्बर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनाम्मिनोत्यथो स्वारुहमेवैनाङ्करोत्युद्दिवꣳ स्तभानान्तरिक्षम्पृणेत्याहैषाल्लोँकान् विधृत्यै द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोत्वित्याह द्युतानो ह स्म वै मारुतो देवानामौदुम्बरीम्मिनोति तेनैव॥५२॥

एनाम्मिनोति ब्रह्मवनिन्त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथायजुरेवैतद्धृतेन द्यावापृथिवी आ पृणेथामित्यौदुम्बर्यां जुहोति द्यावापृथिवी एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्रावयत्यान्तमेव यजमानं तेजसाऽनक्त्येन्द्रमसीति छदिरधि नि दधात्येन्द्रꣳ हि देवतया सदो विश्वजनस्य छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा छाया यथ्सदो नवछदि॥५३॥

तेजस्कामस्य मिनुयात्त्रिवृता स्तोमेन सम्मितन्तेजस्त्रिवृत्तेजस्त्रि भवत्येकादशछदीन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पञ्चदशछदि भ्रातृव्यवतः

पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशछदि प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरात्या एकविꣳशतिछदि प्रतिष्ठाकामस्यैकविꣳशः स्तोमानाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या उदरं वै सद ऊर्गुदुम्बरो मध्यत औदुम्बरीम्मिनोति मध्यत एव प्रजानामूर्जं दधाति तस्मात्॥५४॥

मध्यत ऊर्जा भुञ्जते यजमानलोके वै दख्षिणानि छदीꣳषि भ्रातृव्यलोक उत्तराणि दख्षिणान्युत्तराणि करोति यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्त्यै तस्मादरण्यम्प्रजा उप जीवन्ति परि त्वा गिर्वणो गिर इत्याह यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमसीत्याहैन्द्रꣳ हि देवतया सदो यम्प्रथमं ग्रन्थिं ग्रथ्नीयाद्यत्तं न विस्रꣳसयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्मात्स विस्रस्यः॥५॥

अपहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यन्तेनैव नवछदि तस्मात्सदः पञ्चदश च॥10॥॥——[१०]

शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानम्प्राणा उपरवा हविर्धाने खायन्ते तस्माच्छीर्षन्प्राणा अधस्तात्खायन्ते तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः प्राणा रख्षोहणो वलगहनो

वैष्णवान्खनामीत्याह वैष्णवा हि देवतयोपरवा असुरा वै निर्यन्तो देवानां प्राणेषु वलगान्न्यखनन्तान्बाहुमात्रे-ऽन्वविन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्त इदमहं तं वलगमुद्वपामि॥५

यं नः समानो यमसमानो निचखानेत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यश्चैव समानो यश्चासमानो यमेवास्मै तौ वलगं निखनतस्तमेवोद्वपति सं तृणत्ति तस्माथ्संतृण्णा अन्तरतः प्राणा न सम्भिनत्ति तस्मादसम्भिन्नाः प्राणा अपोऽव नयति तस्मादार्द्रा अन्तरतः प्राणा यवमतीरव नयति॥५७॥

ऊग्वै यवः प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरव स्तृणाति तस्माल्लोमशा अन्तरतः प्राणा आज्येन व्याघारयति तेजो वा आज्यम्प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेव तेजो दधाति हनू वा एते यज्ञस्य यदधिषवणे न सं तृणत्त्यसंतृण्णे हि हनू अथो खलु दीर्घसोमे संतृद्ये धृत्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानम्॥५८॥

प्राणा उपरवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणो दन्ता मुखमाहवनीयो नासिकोत्तरवेदिरुदरꣳ सदो यदा खलु वै जिह्वया दथ्स्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा

मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नधि ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यञ्चः परेत्य सदसि भख्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेद दुह एवैनामियं वै विराट्तस्यै त्वक्कर्मोधोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेद दुह एवैनाम्॥ ५९॥

वपामि यवमतीरवं नयति हविर्धानमेव त्रयोविꣳशतिश्च॥11॥॥ [११]

चात्वालाथ्सुवर्गाय यद्वैसर्जनानि वैष्णव्यर्चा पृथिव्यै साध्या इषे त्वेत्यग्निना पर्यग्नि पशोः पशुमालभ्य मेदसा स्रुचावेकादश॥11॥ चात्वालाद्देवानुपैति मुञ्चति प्रहियमाणाय पर्यग्नि पशुमालभ्य चतुष्पादो द्विषष्टिः॥62॥ चात्वालात्पशुषु दधाति॥ हरिः ओम्॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

चात्वालाद्धिष्णियानुप वपति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञस्य सयोनित्वाय देवा वै यज्ञम्परांजयन्त तमाग्नीध्रात्पुनरपाजयन्नेतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदाग्नीध्राद्धिष्णियान् विहरति यदेव यज्ञस्यापराजितं तत

एवैनम्पुनस्तनुते पराजित्यैव खलु वा एते यन्ति ये बहिष्पवमानꣳ सर्पन्ति बहिष्पवमाने स्तुते॥१॥

आहाग्नीदग्नीन् वि हर बर्हिः स्तृणाहि पुरोडाशाꣳ अलं कुर्विति यज्ञमेवापजित्य पुनस्तन्वाना यन्त्यङ्गारैर्द्वे सवने वि हरति शलाकाभिस्तृतीयꣳ सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनद्धिष्णिया वा अमुष्मिँल्लोँके सोममरख्षन्तेभ्योऽधि सोममाहरन्तमन्ववायन्तम्पर्यविशन् य एवं वेद विन्दतेँ॥२॥

परिवेष्टारन्ते सोमपीथेन व्यार्ध्यन्त ते देवेषु सोमपीथमैच्छन्त तां देवा अब्रुवन्द्वेद्वे नामनी कुरुध्वमथ प्र वाप्स्यथ न वेत्यग्नयो वा अथ धिष्णियास्तस्माद्द्विनामा ब्राह्मणोऽर्धुकस्तेषां ये नेदिष्ठम्पर्यविशन्ते सोमपीथं प्राप्नुवन्नाहवनीय आग्नीध्रीयो होत्रीयो मार्जालीयस्तस्मात्तेषु जुह्वत्यतिहाय वषट्करोति वि हि॥३॥

एते सोमपीथेनार्ध्यन्त देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताꣳस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताꣳस्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो

हूयन्ते॑ प्र॒त्यङ्ङासी॑नो॒ धिष्णि॑या॒न्व्याघा॑रयति प॒श्चाच्चै॒व पु॒रस्ता॑च्च यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्या॒न्प्र णु॑दते॒ तस्मा॒त्परा॑चीः प्र॒जाः प्र वी॑यन्ते प्र॒तीची॑ः॥४॥

जा॒य॒न्ते॒ प्रा॒णा वा ए॒ते यद्धिष्णि॑या॒ यद॑ध्व॒र्युः प्र॒त्यङ्धिष्णि॑यानति॒सर्पे॑त्प्रा॒णान्थ्सं क॑र्षेत्प्र॒मायु॑कः स्या॒न्नाभि॒र्वा ए॒षा य॒ज्ञस्य॒ यद्धोतो॒र्ध्वः खलु॒ वै नाभ्यै॑ प्रा॒णो-ऽवा॑ङ्पा॒नो यद॑ध्व॒र्युः प्र॒त्यङ्होता॑रमति॒सर्प॑देपा॒ने प्रा॒णं द॑ध्यात् प्र॒मायु॑कः स्या॒न्नाध्व॒र्युरुप॑ गाये॒द्वाग्वी॑र्यो॒ वा अ॑ध्व॒र्युर्यद॑ध्व॒र्युरु॑प॒गाये॑दुद्गा॒त्रे॥५॥

वाच॒ꣳ सम्प्र य॑च्छेदुप॒दासु॑कास्य॒ वाक्स्या॑द्ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ नासꣳस्थिते॒ सोमे॑ऽध्व॒र्युः प्र॒त्यङ्ख्सदोऽती॑या॒दथ॑ क॒था दा॑ख्षि॒णानि॒ होतु॑मेति॒ यामो॒ हि स तेषां॒ कस्मा॒ अह॑ दे॒वा याम॒ं वाया॑म॒ं वानु॑ ज्ञास्य॒न्तीत्युत्त॑रे॒णाग्नी॑ध्रं प॒रीत्य॑ जुहोति दाख्षि॒णानि॒ न प्रा॒णान्थ्सं क॑र्षति॒ न्य॑न्ये धिष्णि॑या उ॒प्यन्ते॒ नान्ये यान्नि॒वप॑ति॒ तेन॒ तान्प्री॑णाति॒ यान्न नि॒वप॑ति॒ यद॑नुदि॒शति॒ तेन॒ तान्॥६॥

स्तु॒ते वि॒न्दते॒ हि वी॑यन्ते प्र॒तीची॑रुद्गा॒त्र उ॒प्यन्ते॒ चतु॑र्दश च॥१॥॥ [१]

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमत आहवनीये जुहोति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान् वै सुवर्गं लोकं यतो रक्षाꣳस्यजिघाꣳसन्ते सोमेन राज्ञा रक्षाꣳस्यपहत्यात्मानं कृत्वा सुवर्गं लोकमायन्रक्षसामनुप सोमो भवत्यथ॥७॥

वैसर्जनानि जुहोति रक्षसामपहत्यै त्वꣳ सोम तनूकृद्भ्य इत्याह तनूकृद्भ्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि रक्षाꣳस्युरु यन्तासि वरूथमित्याहोरु णस्कृधीति वावैतदाह जुषाणो अप्सुराज्यस्य वेत्वित्याहाप्सुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं लोकं गमयति रक्षसामनुपलाभाया सोमं ददते॥८॥

आ ग्राव्णा आ वायव्यान्या द्रोणकलशमुत्पत्नीमा नयन्त्यन्वनाꣳसि प्र वर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति तेन सह सुवर्गं लोकमेति नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै ग्राव्णो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्नीध्र उप वासयति वि ह्येनं तैर्गृह्णते यथ्सहोपवासयेदपुवायेत सौम्यर्चा प्र पादयति स्वया॥९॥

एवैनं देवतया प्र पादयत्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ सीदेत्याह यथायजुरेवैतद्यजमानो वा एतस्य पुरा गोप्ता भवत्येष वो देव सवितः सोम इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं देवताभ्यः सम्प्र यच्छत्येतत्त्वꣳ सोम देवो देवानुपागा इत्याह देवो ह्येष सन्॥१०॥

देवानुपैतीदमहम्मनुष्यो मनुष्यानित्याह मनुष्यो ३ ह्येष सन्मनुष्यानुपैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रजा अपशुर्यजमानः स्यात्सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याह प्रजयैव पशुभिः सहेमं लोकमुपावर्तते नमो देवेभ्य इत्याह नमस्कारो हि देवानाꣳ स्वधा पितृभ्य इत्याह स्वधाकारो हि॥११॥

पितॄणामिदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽग्नेर्व्रतपत आत्मनः पूर्वा तनूरादेयेत्याहुः को हि तद्वेद यद्वसीयान्थ्स्वे वशे भूते पुनर्वा ददाति न वेति ग्रावाणो वै सोमस्य राज्ञो मलिम्लुसेना य एवं विद्वान्ग्राव्ण आग्नीध्र उपवासयति नैनम्मलिम्लुसेना विन्दति॥१२॥

अथ ददते स्वया सन्थ्स्वधाकारो हि विन्दति॥२॥॥ [२]

वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवो वै देवतया यूपः

स्वयैवैनं देवतयाच्छैत्यत्यन्यानगां नान्यानुपागामित्याहाति ह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्का परैरविदम्परोऽवरैरित्याहार्वाग्घ्येन परोवरैस्तं त्वा जुषे॥१३॥

वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते देवस्त्वा सविता मध्वानक्त्वित्याह तेजसैवैनमनक्त्योषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः शान्त्यै स्वधितेर्वृक्षस्य बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परा पतति यः प्रथमः शकलः परापतेत्तमप्याहरेथ्सतेजसम्॥१४॥

एवैनमाहरतीमे वै लोका यूपात्प्रयतो बिभ्यति दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षम्मध्येन मा हिꣳसीरित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति वनस्पते शतवल्शो वि रोहेत्याव्रश्चने जुहोति तस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणाम्भूयाꣳस उत्तिष्ठन्ति सहस्रवल्शा वि वयꣳ रुहेमेत्याहाशिषमेवैतामाशास्तेऽनक्षसङ्गम्॥१५॥

वृश्चेद्यदक्षसङ्गं वृश्चेदधईषं यजमानस्य प्रमायुकꣳ स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति यं कामयेतापशुः

स्यादित्यपर्णं तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्योऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थ्स्यादिति बहुपर्णं तस्मै बहुशाखं वृश्चेदेष वै॥१६॥

वनस्पतीनाम्पशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं वृश्चेत्प्रतिष्ठाकामस्यैष वै वनस्पतीनाम्प्रतिष्ठितो यः समे भूम्यै स्वाद्योनेरूढः प्रत्येव तिष्ठति यः प्रत्यङ्ङुपनतस्तं वृश्चेथ्स हि मेधमभ्युपनतः पञ्चारत्निं तस्मै वृश्चेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो नमेदिति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञ उपैनमुत्तरो यज्ञः॥१७॥

नमति षडरत्निम्प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति सप्तारत्निम्पशुकामस्य सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्द्धे नवारत्निं तेजस्कामस्य त्रिवृता स्तोमेन सम्मितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव भवत्येकादशारत्निमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पञ्चदशारत्निम्भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशारत्निम्प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या एकविꣳशत्यरत्निम्प्रतिष्ठाकामस्यैक- विꣳशः स्तोमानाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या अष्टाश्रिर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री तेजो गायत्री

गा॑य॒त्री य॑ज्ञमु॒खं तेज॑सै॒व गा॑यत्रि॒या य॑ज्ञमु॒खेन॒ सम्मि॑तः॥१८॥

जु॒षे॒ सते॑जस॒मन॑ख्षसङ्गं बहुशा॒खं वृ॑श्चेदे॒ष वै य॒ज्ञ उपै॑न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञ आप्त्या॒ एका॒न्नवि॑ꣳश॒तिश्च॑॥३॥॥ [३]

पृ॒थि॒व्यै त्वा॒न्तरि॑ख्षाय त्वा दि॒वे त्वेत्या॑है॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॒ प्रोख्ष॑ति॒ परा॑ञ्च॒म्प्रोख्ष॑ति॒ परा॑ङिव॒ हि सु॑व॒र्गो लो॒कः क्रू॒रमि॑व॒ वा ए॒तत्क॑रोति॒ यत्खन॑त्य॒पोव॑ नयति॒ शान्त्यै॒ यव॑मती॒रव॑ नय॒त्यूर्ग्वै यवो॒ यज॑मानेन॒ यूपः॒ सम्मि॑तो॒ यावा॑ने॒व यज॑मान॒स्ताव॑तीमे॒वास्मि॒न्नूर्जं॑ दधाति॥१९॥

पि॒तृ॒णाꣳ सद॑नम॒सीति॑ ब॒र्हिरव॑ स्तृणाति पितृदेव॒त्य १॒॑ꣳ ह्ये॑तद्यन्निखा॑तं॒ यद्ब॒र्हिरन॑वस्तीर्य मिनु॒यात्पि॑तृदेव॒त्यो॑ निखा॑तः स्याद्ब॒र्हिर॑व॒स्तीर्य॑ मिनोत्य॒स्यामे॒वैन॑म्मिनोति यूपशक॒लमवा॑स्यति॒ सते॑जसमे॒वैन॑म्मिनोति दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑न॒क्त्वित्या॑ह॒ तेज॑सै॒वैन॑मनक्ति सुपिप्प॒लाभ्य॒स्त्वौष॑धीभ्य॒ इति॑ च॒षाल॒म्प्रति॑॥२०॥

मु॒ञ्च॒ति॒ तस्मा॑च्छीर्ष॒त ओष॑धयः॒ फलं॑ गृह्णन्त्य॒नक्ति॒ तेजो॒ वा आज्यं॒ यज॑मानेनाग्नि॒ष्ठाश्रिः॒ सम्मि॑ता॒ यद॑ग्नि॒ष्ठा-

मश्रि॑म॒नक्ति॒ यज॑मानमे॒व तेज॑सानक्त्या॒न्तम॑नक्त्या॒न्तमे॒व यज॑मानं॒ तेज॑सानक्ति स॒र्वतः॒ परि॑ मृश॒त्यप॑रिवर्गमे॒वा-स्मि॒न्तेजो॑ दधा॒त्युद्दिव॑ꣳ स्तभा॒नान्तरि॑क्षम्पृ॒णेत्या॑है॒षां लो॒कानां॒ विधृ॑त्यै वैष्ण॒व्यर्चा॥२१॥

क॒ल्प॒य॒ति॒ वै॒ष्ण॒वो वै दे॒वत॑या॒ यूपः॒ स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या कल्पयति॒ द्वाभ्यां॑ कल्पयति द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यं का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धयेय॒मित्य॑ग्निष्ठां तस्याश्रि॑माहव॒नीया॑दि॒त्थं वे॒त्थं वाति॑ नावये॒त्तेज॑सै॒वैनं॑ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धयति॒ यं का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धयेय॒मिति॑॥२२॥

अ॒ग्नि॒ष्ठां तस्याश्रि॑माहव॒नीये॑न॒ सम्मि॑नुयात्तेज॑सै॒वैनं॑ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धयति ब्रह्म॒वनि॑ त्वा क्षत्र॒वनि॒मित्या॑ह यथायजु॒रे॒वैतत्परि॑ व्यय॒त्यूग्वै र॑श॒ना यज॑मानेन॒ यूपः॒ सम्मि॑तो॒ यज॑मानमे॒वोर्जा सम॑र्धयति नाभिद॒घ्ने परि॑ व्ययति नाभिद॒घ्न ए॒वास्मा॒ ऊर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्नाभिद॒घ्न ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते॒ यं का॒मये॑तो॒र्जैनम्॑॥२३॥

व्य॑र्धयेय॒मित्यू॒र्ध्वां वा॒ तस्यावा॑चीं॒ वावो॑हेदू॒र्जैवैनं॒ व्य॑र्धयति॒

यदि॑ का॒मये॑त॒ वर्ष॑ुकः प॒र्जन्यः॑ स्या॒दित्यवा॑ची॒मवो॑हे॒- द्वृष्टि॑मे॒व नि य॑च्छति॒ यदि॑ का॒मये॒तावर्ष॑ुकः स्या॒दित्यू॒र्ध्वामुदू॑हे॒द्वृष्टि॑मे॒वोद्य॑च्छति पितॄ॒णां निखा॑तम्मनु॒ष्या॑णामू॒र्ध्वं निखा॑ता॒दा र॑श॒नाया॒ ओष॑धीना॒ꣳ रश॒ना विश्वे॑षाम्॥२४॥

दे॒वाना॑मू॒र्ध्वꣳ र॑श॒नाया॒ आ च॒षाला॒दिन्द्र॑स्य च॒षालꣳ॑ सा॒ध्याना॒मति॑रिक्त॒ꣳ स वा ए॒ष स॑र्वदेव॒त्यो॑ यद्यूपो॒ यद्यूप॑म्मि॒नोति॒ सर्वा॑ ए॒व दे॒वता॑ः प्रीणाति य॒ज्ञेन॒ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्ते॑ऽमन्यन्त मनु॒ष्या॑ नो॒ऽन्वाभ॑विष्य॒न्तीति॒ ते यूपे॑न योपयि॒त्वा सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तमृष॑यो॒ यूपे॑नै॒वानु॒ प्राजा॑न॒न्तद्यूप॑स्य यूप॒त्वम्॥२५॥

यद्यूप॑म्मि॒नोति॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ प्रज्ञा॑त्यै पु॒रस्ता॑न्मिनोति पु॒रस्ता॒द्धि य॒ज्ञस्य॑ प्रज्ञा॒यतेऽप्र॑ज्ञात॒ꣳ हि तद्यदति॑पन्न आ॒हुरि॒दं का॒र्य॑मासी॒दिति॑ सा॒ध्या वै दे॒वा य॒ज्ञमत्य॑मन्यन्त॒ तान् य॒ज्ञो नास्पृ॑श॒त्तान् यद्य॒ज्ञस्याति॑रिक्त॒मासी॒त्तद॑स्पृश॒- दति॑रिक्तं॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद॒ग्नाव॒ग्निम्म॑थि॒त्वा प्र॒हर॒त्यति॑रिक्तमे॒तत्॥२६॥

यूप॑स्य॒ यदू॒र्ध्वं च॒षाला॒त्तेषां॒ तद्भा॑ग॒धेयं॒ तानै॒व तेन॑ प्रीणाति दे॒वा वै सꣳस्थि॑ते॒ सोमे॒ प्र स्रुचोह॑र॒न्प्र यूपं॒

तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरꣳ स्रुचान्निष्क्रयणमपश्यन्थ्स्वरुं यूपस्य सꣳस्थिते सोमे प्र प्रस्तरꣳ हरति जुहोति स्वरुमयज्ञवेशसाय॥२७॥

दधाति प्रत्यृचा समर्धयेयमित्यूर्जेनं विश्वैषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिꣳशच्च॥४॥॥—[४]

साध्या वै देवा अस्मिल्लोँक आसन्नान्यत्किंचन मिषत्तेऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्भ्यमविन्दन्ततो वा इमाः प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरति प्रजानां प्रजननाय रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थेद्रुद्राय यजमानम्॥२८॥

अपि दध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थति हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव मन्थ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनित्रमसीत्याहाग्नेर्ह्येतज्जनि वृषणौ स्थ इत्याह वृषणौ॥२९॥

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं दधाथामित्याह वृषणꣳ ह्येते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्वेत्याह छन्दोभिरेवैनम्प्र जनयत्यग्नये मथ्यमानायानु

ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनंम्मन्थति जातायानु ब्रूहि॥३०॥

प्रह्रियमाणायानु ब्रूहीत्याह काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निम्मंथित्वा प्र हरति तौ सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं नः समनसावित्याह शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यम्प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा॥३१॥

यजमानमाह वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥५॥ [५]

इषे त्वेति बर्हिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो यजत उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्देवीर्विशः प्रागुरित्याह दैवीर्ह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वह्नीरुशिज इत्याहर्त्विजो वै वह्नय उशिजस्तस्मादेवमाह बृहस्पते धारया वसूनीति॥३२॥

आह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्द्धे हव्या तै स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसु

र॒ण्वेत्या॑ह॒ त्वष्टा॒ वै प॑शू॒नाम्मि॑थु॒नाना॑ꣳ रूप॒कृद्रू॒पमे॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ रेव॑ती॒ रम॑ध्व॒मित्या॑ह प॒शवो॒ वै रे॒वतीः॑ प॒शूने॒वास्मै॑ रमयति दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इति॑॥३३॥

र॒श॒नामा द॑त्ते॒ प्रसू॑त्या अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॒मित्या॑हा॒श्विनौ॒ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यू आस्ता॑ं पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒मित्या॑ह॒ यत्या॑ ऋ॒तस्य॑ त्वा देवहवि॒ः पाशे॒ना र॑भ॒ इत्या॑ह स॒त्यं वा ऋ॒तꣳ स॒त्येने॒वैन॑मृ॒तेना र॑भतेऽक्ष्ण॒या परि॑ हरति॒ वध्य॒ꣳ हि प्र॒त्यञ्च॑म्प्रतिमु॒ञ्चन्ति॒ व्यावृ॑त्त्यै॒ धर्षा॒ मानु॑षा॒निति॒ नि यु॑नक्ति॒ धृत्या॑ अ॒द्भ्यः॥३४॥

त्वौष॑धीभ्य॒ः प्रोक्षा॒मीत्या॑हा॒द्भ्यो ह्ये॑ष ओष॑धीभ्यः स॒म्भव॑ति॒ यत्प॒शुर॒पाम्पे॒रुर॒सीत्या॑है॒ष ह्य॑पाम्पा॒ता यो मेधा॑याऱ॒भ्यते॑ स्वा॒त्तं चि॒त्सदे॑वꣳ ह॒व्यमापो॑ देवी॒ः स्वद॑तैन॒मित्या॑ह स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑मु॒परि॑ष्टा॒त्प्रोक्ष॑त्यु॒परि॑ष्टादे॒वैन॒म्मेध्य॑ं करोति पा॒ययत्यन्तर॒त ए॒वैन॒म्मेध्य॑ं करोत्य॒धस्ता॒दुपो॑क्षति स॒र्वत॑ ए॒वैन॒म्मेध्य॑ं करोति॥३५॥

वसू॒निति॑ प्रस॒व इत्य॒द्भ्यो॑ऽन्तर॒त ए॒वैन॒न्दश॑ च॥६॥॥ [६]

अ॒ग्निना॒ वै होत्रा॑ दे॒वा असु॑रान॒भ्य॑भवन्न॒ग्नये॑

समिध्यमानायानु ब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश सामिधेनीरन्वाह सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै सप्तदशान्वाह द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवथ्सरः संवथ्सरम्प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवा वै सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्थ्स प्रजापतिस्तूष्णीमाघारम्॥ ३

आघारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाघारमाघारयति यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्तं देवास्तूष्णी ँ होमेनाव यत्तूष्णीमाघारमाघारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृङ्क्ते परिधीन्थ्सम्मार्ष्टि पुनात्येवैनान्त्रिस्त्रिः सम्मार्ष्टि त्र्यावृद्धि यज्ञोऽथो रख्षसामपहत्यै द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश॥ ३७॥

मासाः संवथ्सरः संवथ्सरमेव प्रीणात्यथो संवथ्सरमेवास्मा उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघारोऽग्निः सर्वा देवता यदाघारमाघारयति शीर्षत एव यज्ञस्य यजमानः सर्वा देवता अव रुन्द्धे शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघार आत्मा पशुराघारमाघार्य पशु ँ समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य॥ ३८॥

शिरः प्रति दधाति सं ते प्राणो वायुना गच्छतामित्याह

वायुदेवत्यो वै प्राणो वायावेवास्य प्राणं जुहोति सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषेत्याह यज्ञपतिमेवास्याशिषं गमयति विश्वरूपो वै त्वाष्ट्र उपरिष्टात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्टाद्यन्ति यदुपरिष्टात्पशुꣳ समनक्ति मेध्यमेव॥३९॥

एनं करोत्यृत्विजो वृणीते छन्दाꣳस्येव वृणीते सप्त वृणीते सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाꣳस्युभयस्यावरुद्ध्या एकादश प्रयाजान् यजति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तम्प्र यजति वपामेकः परि शय आत्मैवात्मानम्परि शये वज्रो वै स्वधितिर्वज्रो यूपशकलो घृतं खलु वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्घृतेनाक्तौ पशं त्रायेथामित्याह वज्रेणैवैनं वशे कृत्वा लभते॥४०॥

आघारम्पद्यन्ते द्वादशात्मन्नेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥७॥॥——[७]

पर्यग्नि करोति सर्वहुतमेवैनं करोत्यस्कन्दायास्कन्नꣳ हि तद्यद्धुतस्य स्कन्दति त्रिः पर्यग्नि करोति त्र्यावृद्धि यज्ञो-ऽथो रक्षसामपहत्यै ब्रह्मवादिनो वदन्त्यन्वारभ्यः पशू (३) र्नान्वारभ्या (३) इति मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं

यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यादथो खल्वाहुः सुवर्गाय वा एष लोकाय नीयते यत्॥४१॥

पशुरिति यन्नान्वारभेत सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते तन्नेवान्वारब्धं नेवानन्वारब्धमुप प्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्य इत्याहेषितꣳ हि कर्म क्रियते रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधा विशतेत्याह यथायजुरेवैतदग्निना पुरस्तादेति रख्षसामपहत्यै पृथिव्याः संपृचः पाहीति बर्हिः॥४२॥

उपास्यत्यस्कन्दायास्कन्नꣳ हि तद्यद्बर्हिषि स्कन्दत्यथो बर्हिषदमेवैनं करोति पराङ्ग वर्ततेऽध्वर्युः पशोः संज्ञप्यमानात्पशुभ्य एव तन्नि ह्नुत आत्मनोनाव्रस्काय गच्छति श्रियम्प्र पशूनाप्नोति य एवं वेद पश्चाल्लोका वा एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त आतानेत्याहादित्यस्य वै रश्मयः॥४३॥

आतानास्तेभ्य एव नमस्करोत्यनर्वा प्रेहीत्याह भ्रातृव्यो वा अर्वा भ्रातृव्यापनुत्त्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याहाशिषमेवैतामा शास्त आपो देवीः शुद्धायुव

इत्याह यथायजुरेवैतत्॥४४॥

लोकाय नीयते यद्वरही रश्मयः सप्तत्रिꣳशच्च॥८॥ [८]

पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक्त आ प्यायताम्प्राणस्त आ प्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य शुचꣳ शमयति सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीꣳ शुक्प्र विशति शमहोभ्यामिति नि नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचꣳ शमयत्योषधे त्रायस्वैनꣳ स्वधिते मैनꣳ हिꣳसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः॥४५॥

शान्त्यै पार्श्वत आच्छ्यति मध्यतो हि मनुष्या आच्छ्यन्ति तिरश्चीनमा च्छ्यत्यनूचीनꣳ हि मनुष्या आच्छ्यन्ति व्यावृत्त्यै रक्षसाम्भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिरक्तापास्यत्यस्नैव रक्षाꣳसि निरवदयत इदमहꣳ रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव॥४६॥

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्द्याद्रुद्रोऽस्य पशून्घातुकः स्याद्यन्नोपतृन्द्यादयता स्यादन्ययोपतृणत्त्यन्यया

न धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी एव रसेनानक्त्यच्छिन्नः॥४७॥

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्क्रूरमिव वा एतत्करोति यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुम्मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन॥४८॥

अन्वेति नान्तममङ्गारमति हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता अति मन्येत वायो वीहि स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः स्तोका अव पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनाम्बर्हिरेव समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रति ष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः प्रेष्येत्याह॥४९॥

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि घारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मारुतं गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै मारुतो देवानां वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवैन प्र हरति विषूची प्र हरति तस्माद्विष्वञ्चौ

प्राणापा॒नौ॥५०॥

स्वर्धितिश्चै॒वाच्छि॑न्नो हु॒व्येने॒ष्येत्या॑ह॒ षट्त्वारि॑ꣳशच्च॥९॥॥ [९]

प॒शुमा॒लभ्य॑ पुरो॒डाशं॒ निर्व॑पति॒ समे॑धमे॒वैन॒मा ल॑भते व॒पया॑ प्र॒चर्य॑ पुरो॒डाशे॑न॒ प्र च॑र॒त्यूर्ग्वै पु॑रो॒डाश॒ ऊर्ज॑मे॒व प॑शू॒नाम्म॑ध्य॒तो द॑धा॒त्यथो॑ प॒शोरे॒व छि॒द्रमपि॑ दधाति पृषदा॒ज्यस्यो॑प॒हत्य॒ त्रिः पृ॑च्छति शृ॒तꣳ ह॒वीः (३) श॑मित॒रिति॒ त्रिष॑त्या॒ हि दे॒वा योऽशृ॑तꣳ शृ॒तमाह॒ स एन॑सा प्राणापा॒नौ वा ए॒तौ प॑शू॒नाम्॥५१॥

यत्पृ॑षदा॒ज्यम्प॒शोः खलु॒ वा आल॑ब्धस्य॒ हृद॑यमा॒त्माभि समे॑ति॒ यत्पृ॑षदा॒ज्येन॒ हृद॑यमभिघा॒रय॑त्या॒त्मन्ने॒व प॑शू॒नाम्प्रा॑णापा॒ द॑धाति प॒शुना॒ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तेऽम॑न्यन्त मनु॒ष्या॑ नो॒ऽन्वाभ॑विष्य॒न्तीति॒ तस्य॒ शिर॑श्छि॒त्त्वा मेध॒म्प्राख्षा॑रय॒न्थ्स प्र॒ख्षो॑ऽभव॒त्तत्प्र॒ख्षस्य॑ प्रख्ष॒त्वं यत्प्ल॑ख्षशा॒खोत्त॑रब॒र्हिर्भव॑ति॒ समे॑धस्यै॒व॥५२॥

प॒शोरव॑ द्यति प॒शुं वै ह्रि॒यमा॑ण॒ꣳ रख्षा॒ꣳस्यनु॑ सचन्तेऽन्त॒रा यूपं॑ चाहव॒नीयं॑ च हरति॒ रख्ष॑सा॒मप॑हत्यै प॒शोर्वा आल॑ब्धस्य॒ मनोऽप॑ क्रामति म॒नोता॑यै ह॒विषो॑-

ऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याह मन एवास्याव रुन्द्ध एकादशावदानान्यव द्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तस्याव॥५३॥

द्यति हृदयस्याग्रेऽव द्यत्यथ जिह्वाया अथ वख्षसो यद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वया वदति यज्जिह्वया वदति तदुरसोऽधि निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्व यस्यैवमवदाय यथाकाममुत्तरेषामवद्यति यथापूर्वमेवास्य पशोरवत्तम्भवति मध्यतो गुदस्याव द्यति मध्यतो हि प्राण उत्तमस्याव द्यति॥५४॥

उत्तमो हि प्राणो यदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामि जायमानो वै ब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवा जायते ब्रह्मचर्येणर्षिभ्यो यज्ञेन देवेभ्यः प्रजया पितृभ्य एष वा अनृणो यः पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी तदवदानैरेवाव दयते तदवदानानामवदानत्वन्देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणासुरानभि भवामेति॥५॥

सोऽब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धरा इति स एतमुद्धारमुदहरत दोः पूर्वार्धस्य गुदम्मध्यतः श्रोणिं

जघनार्धस्य ततो देवा अभवन्परासुरा यत्र्यङ्गाणाꣳ समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यक्ष्णयावं द्यति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥५६॥

एतौ पशूनाꣳ समधस्यैव तस्यावौत्तमस्यावं द्यतीति पञ्चचत्वारिꣳशच्च॥10॥॥——[१०]

मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति मेदोरूपा वै पशवो रूपमेव पशुषु दधाति यूषन्नवधाय प्रोर्णोति रसो वा एष पशूनां यद्यू रसमेव पशुषु दधाति पार्श्वेन वसाहोमम्प्र यौति मध्यं वा एतत्पशूनां यत्पार्श्वꣳ रस एष पशूनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमम्प्रयौति मध्यत एव पशूनाꣳ रस दधाति घ्नन्ति॥५७॥

वा एतत्पशुं यथ्संज्ञपयन्त्यैन्द्रः खलु वै देवतया प्राण ऐन्द्रोऽपान ऐन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दध्यदित्याह प्राणापानावेव पशुषु दधाति देवं त्वष्टर्भूरि ते सꣳसमेत्वित्याह त्वाष्ट्रा हि देवतया पशवो विषुरूपा यथ्सलक्ष्माणो भवथेत्याह विषुरूपा ह्येते सन्तः सलक्ष्माण एतर्हि भवन्ति देवत्रा यन्तम्॥५८॥

अवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्त्वित्याहानुमतमेवैन

पित्रा सुवर्गं लोकं गमयत्यर्धर्चे वसाहोमं जुहोत्यसौ वा अर्धर्च इयमर्धर्च इमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिश एव रसेनानक्त्यथो दिग्भ्य एवोर्जꣳ रसमव रुन्द्धे प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु॥५९॥

वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहत्याह वनस्पतये-ऽनु ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु दधात्यन्यस्यान्यस्य समवत्तꣳ समवद्यति तस्मान्नानारूपाः पशवो यूष्णोप सिञ्चति रसो वा एष पशूनां यद्यू रसमेव पशुषु दधातीडामुप ह्वयते पशवो वा इडा पशूनेवोप ह्वयते चतुरुप ह्वयते॥६०॥

चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनम्पशुभ्यो निर्भजत्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थ्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै पशूनव रुन्द्धे पशुमानेव भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत स आज्यम्॥६१॥

पुरस्तादसृजत पशुम्मध्यतः पृषदाज्यम्पश्चात्तस्मादाज्येन प्रयाजा इज्यन्ते पशुना मध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतनि

पश्चाथ्सृष्टꣳ ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनु यजति घ्नन्ति वा एतत्पशुं यथ्संज्ञपयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं यत्पृषदाज्येनानूयाजान् यजति प्राणापानावेव पशुषु दधाति॥६२॥

घ्नन्ति यन्तङ्खलु चतुरुपं ह्वयत आज्यं यत्पृषदाज्येन षट्ट्वं॥11॥॥ [११]

यज्ञेन ता उपयङ्भिर्देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे ब्रह्मवादिनः सत्वै देवस्य ग्रावाणम्प्राण उपाꣳश्वग्रा देवा वा उपाꣳशौ वाग्वै मित्रं यज्ञस्य बृहस्पतिर्देवा वा आग्रयणाग्रानेकादश॥11॥ यज्ञेन लोके पशुमान्थ्स्याथ्सवनम्माध्यंन्दिनं वाग्वा अरिक्तानि तत्प्रजा अभ्येकपञ्चाशत्॥51॥ यज्ञेन गौरभि निवर्तते॥॥ [१२]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता उपयङ्भिरेवासृजत यदुपयज उपयजति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते जघनार्धादव द्यति जघनार्धाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते स्थविमतोऽव द्यति स्थविमतो हि प्रजाः प्रजायन्तेऽसम्भिन्दन्नव द्यति प्राणानामसम्भेदाय न पर्यावर्तयति यत्पर्यावर्तयेदुदावर्तः

प्र॒जा ग्राहु॑कः स्यात्समु॒द्रं ग॑च्छ॒ स्वाहेत्या॑ह रेतः॑॥१॥

ए॒व तद्द॑धात्य॒न्तरि॑क्ष्यं गच्छ॒ स्वाहेत्या॑हा॒न्तरि॑क्ष्येणै॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्य॒न्तरि॑क्ष्य॒ꣳ ह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते दे॒वꣳ स॑वि॒तार॑ं गच्छ॒ स्वाहेत्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्यहोरा॒त्रे ग॑च्छ॒ स्वाहेत्या॑हाहोरा॒त्राभ्या॑मे॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्यहोरा॒त्रे ह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ॒ स्वाहा॑॥२॥

इत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु प्राणापा॒नौ द॑धाति॒ सोमं॑ गच्छ॒ स्वाहेत्या॑ह सौ॒म्या हि दे॒वत॑या प्र॒जा य॒ज्ञं ग॑च्छ॒ स्वाहेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व य॒ज्ञियाः॑ करोति॒ छन्दाꣳ॑सि गच्छ॒ स्वाहेत्या॑ह प॒शवो॒ वै छन्दाꣳ॑सि प॒शूने॒वाव॑ रुन्द्धे॒ द्यावा॑पृथि॒वी ग॑च्छ॒ स्वाहेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मुभ॒यतः॒ परि॑ गृह्णाति नभः॑॥३॥

दि॒व्यं ग॑च्छ॒ स्वाहेत्या॑ह प्र॒जाभ्य॑ ए॒व प्रजा॑ताभ्यो॒ वृष्टिं॒ नि य॑च्छत्य॒ग्निं वै॑श्वान॒रं ग॑च्छ॒ स्वाहेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता अ॒स्याम्प्रति॑ ष्ठापयति प्रा॒णानां॒ वा ए॒षोऽव॑ द्यति॒ यो॑ऽव॒द्यति॑ गु॒दस्य॒ मनो॑ मे॒ हार्दि॑ य॒च्छेत्या॑ह प्रा॒णाने॒व

यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य हृदय꣣ꣳ शुगृच्छति सा हृदयशूलम्॥४॥

अभि समेति यत्पृथिव्या꣣ हृदयशूलमुद्वासयेत्पृथिवी꣣ शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च संधावुद्वासयत्युभयस्य शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति

रेतौ मित्रावरुणौ गच्छु स्वाहा नभौ हृदयशूलन्द्वात्रिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत तदब्रुवन्वसतु नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वम् तस्मिन्प्रातर्न समशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वस यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यस्यागृहीता अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्यात्॥६॥

यज्ञं वि च्छिन्द्याज्ज्योतिष्या वा गृह्णीयाद्धिरण्यं वावधाय सशुक्राणामेव गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी तस्य कुम्भ्यानां गृह्णीयाथ्स हि गृहीतवसतीवरीको वसतीवरीर्गृह्णाति पशवो वै वसतीवरीः पशूनेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यदन्वीपं तिष्ठन्गृह्णीयान्निर्मार्गुका अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै

पशून्गृह्णातीन्द्रः॥७॥

वृत्रमहन्थ्सो ३ ऽपो ३ ऽभ्यम्रियत तासां यन्मेध्यं यज्ञियꣳ सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत ता वहन्तीरभवन्वहन्तीनां गृह्णाति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्तासामेव गृह्णाति नान्तमा वहन्तीरतीयाद्यदन्तमा वहन्तीरतीयाद्यज्ञमतिं मन्येत न स्थावराणां गृह्णीयाद्वरुणगृहीता वै स्थावरा यथ्स्थावराणां गृह्णीयात्॥८॥

वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहयेद्यद्वै दिवा भवत्यपो रात्रिः प्र विशति तस्मात्ताम्रा आपो दिवा ददृश्रे यन्नक्तम्भवत्यपोऽहः प्र विशति तस्माच्चन्द्रा आपो नक्तं ददृश्रे छायायै चातपतश्च संधौ गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्मतीरिमा आप इत्याह हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्माꣳ अस्तु॥९॥

सूर्य इत्याह सशुक्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभा गृह्णाति वाग्वा अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वया गृह्णाति चतुष्पदयर्चा गृह्णाति त्रिः सादयति सप्त सम्पद्यन्ते सप्तपदा शक्वरी पशवः शक्वरी पशूनेवाव रुन्द्धेऽस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आधीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य उपसादयेदस्मिँल्लोके

पशुमान्थ्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिन्न्॥१०॥

लोके पशुमान्थ्स्यादुभयोरुप सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः पशुमन्तं करोति सर्वतः परि हरति रख्षसामपहत्या इन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्र उप वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदेव यज्ञस्यापराजितं तदेवैना उप वासयति यतः खलु वै यज्ञस्य वितंतस्य न क्रियते तदनु यज्ञ ँ रख्षा ँ स्यव चरन्ति यद्वहन्तीनां गृह्णाति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रख्षसामनन्ववचाराय न ह्येता ईलयन्त्या तृतीयसवनात्परि शेरे यज्ञस्य संतत्यै॥११॥

स्यादिन्द्रो गृह्णीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियते षड्विँशतिश्च॥२॥॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यः सोममुपावहरन्थ्सर्वाभ्यो देवताभ्य उपावहरेदिति हृदे त्वेत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति मनसे त्वेत्याह पितृभ्य एवैतेन करोति दिवे त्वा सूर्याय त्वेत्याह देवेभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैन ँ सर्वाभ्य उपावहरति पुरा वाचः॥१२॥

प्रवदितोः प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामव रुन्द्धेऽपोऽग्रेऽभिव्याहरति यज्ञो वा आपो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति सर्वाणि छन्दाꣳस्यन्वाह पशवो वै छन्दाꣳसि पशूनेवाव रुन्द्धे गायत्रिया तेजस्कामस्य परि दध्यात्त्रिष्टुभेन्द्रियकामस्य जगत्या पशुकामस्यानुष्टुभा प्रतिष्ठाकामस्य पङ्क्त्या यज्ञकामस्य विराजान्नकामस्य शृणोत्वग्निः समिधा हवम्॥१३॥

म इत्याह सवितृप्रसूत एव देवताभ्यो निवेद्यापोऽच्छैत्यप इष्य होतरित्याहेषितꣳ हि कर्म क्रियते मैत्रावरुणस्य चमसाध्वर्यवा द्रवेत्याह मित्रावरुणौ वा अपां नेतारौ ताभ्यामेवैना अच्छैति देवीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैना निष्क्रीय गृह्णात्यथो हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति॥१४॥

कार्षिरसीत्याह शमलमेवासामप प्लावयति समुद्रस्य वोखिप्त्या उन्नय इत्याह तस्मादद्यमानाः पीयमाना आपो न ख्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो वसतीवरीर्होतृचमसं च मैत्रावरुणचमसं च सꣳस्पर्श्य वसतीवरीर्व्यानयति यज्ञस्य सयोनित्वायाथो स्वादेवैना योनेः प्र जनयत्यध्वर्योऽवेरपा (३) इत्याहोतेमनन्नमुरुतेमाः

प॒श्येति॒ वावैतदा॑ह॒ यद्य॑ग्निष्टो॒मो जु॒होति॒ यद्यु॒क्थ्यः॑ परि॒धौ नि मा॑र्ष्टि॒ यद्य॑तिरा॒त्रो यजु॒र्वद॒न्प्र प॑द्यते यज्ञक्रतू॒नां व्यावृ॑त्त्यै॥१५॥

वा॒चो हव॑म॒भिघृ॑तानां गृह्णात्यु॒त पञ्च॑वि॒ꣳशतिश्च॥३॥॥ [३]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इति॒ ग्रावा॑ण॒मा द॑त्ते॒ प्रसू॑त्या अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॒मित्या॑हा॒श्विनौ॒ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यू आस्ताम्॑ पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒मित्या॑ह॒ यत्यै॑ प॒शवो॒ वै सोमो॑ व्या॒न उ॑पा॒ꣳशुस॑वनो॒ यदु॑पा॒ꣳशुस॑वनम॒भि मिमी॑ते व्या॒नमे॒व प॒शुषु॑ दधा॒तीन्द्रा॑य॒ त्वेन्द्रा॑य॒ त्वेति॑ मिमीत॒ इन्द्रा॑य॒ हि सोम॑ आह्रि॒यते॒ पञ्च॒ कृत्वो॒ यजु॑षा मिमीते॥१६॥

पञ्चा॑ख्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्द्धे पञ्च॒ कृत्व॑स्तू॒ष्णीन्दश॒ सम्प॑द्यन्ते॒ दशा॑ख्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॒मव॑ रुन्द्धे श्वा॒त्राः स्थ॑ वृत्र॒तुर॒ इत्या॑है॒ष वा अ॒पाꣳ सो॑मपी॒थो य ए॒वं वेद॒ नाप्स्वार्ति॒माच्छ॑ति॒ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॒रित्या॑है॒भ्य ए॒वैनम्॑॥१७॥

लो॒केभ्यः॒ सम्भ॑रति॒ सोमो॒ वै राजा॒ दिशो॒ऽभ्य॑ध्याय॒थ्स दिशोऽनु॒ प्राविं॑श॒त्प्रागपा॒गुद॑गध॒रागित्या॑ह दि॒ग्भ्य ए॒वैन॒ꣳ

सम्भ॑र॒त्यथो॒ दिश॑ ए॒वास्मा॒ अव॑ रु॒न्द्धेऽम्ब॒ नि ष्व॒रेत्या॑ह॒ कामु॑का एनꣳ स्त्रियो॑ भवन्ति॒ य ए॒वं वेद॒ यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॒वीति॑॥१८॥

आ॒हे॒ष वै सोम॑स्य सोमपी॒थो य ए॒वं वेद॒ न सौ॒म्यामार्ति॒माच्छ॑ति॒ घ्नन्ति॒ वा ए॒तथ्सोमं॒ यद॑भिषु॒ण्वन्त्य॒ꣳशूनप॑ गृह्णाति॒ त्रायं॑त ए॒वैन॑म्प्रा॒णा वा अ॒ꣳशवः॑ प॒शवः॒ सोमो॒ऽꣳशून्पुन॒रपि॑ सृजति प्रा॒णाने॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ द्वौद्वा॒वपि॑ सृजति॒ तस्मा॒द्द्वौद्वौ॑ प्रा॒णाः॥१९॥

यजु॑षा मिमीत एनं॒ जागृ॒वीति॒ चतु॑श्चत्वारिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒ꣳशुर्यदु॑पा॒ꣳश्वग्रा॒ ग्रहा॑ गृ॒ह्यन्ते॑ प्रा॒णमे॒वानु॒ प्र य॑न्त्यरु॒णो ह॑ स्मा॒हौप॑वेशिः प्रातःसव॒न ए॒वाहं य॒ज्ञꣳ सꣳस्था॑पयामि॒ तेन॒ ततः॒ सꣳस्थि॑तेन चरा॒मीत्य॒ष्टौ कृत्वोऽग्रे॒ऽभि षु॑णोत्य॒ष्टाख्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रम्प्रा॑तःसव॒नम् प्रा॑तःसव॒नमे॒व तेना॑प्नो॒त्येका॑दश॒ कृत्वो॑ द्वि॒तीय॒मेका॑दशाख्षरा त्रि॒ष्टुब्त्रैष्टु॑भ॒म्माध्य॑दिनम्॥२०॥

सव॑न॒म्माध्य॑दिनमे॒व सव॑नं॒ तेना॑प्नोति॒ द्वाद॑श॒ कृत्व॑स्तृ॒तीय॒न्द्वाद॑शाख्षरा॒ जग॑ती॒ जाग॑तं तृतीयसव॒नन्तृ॑तीयसव

तेनाप्नोत्येता॒ꣳ ह॒ वाव स य॒ज्ञस्य॒ सꣳस्थि॑तिमुवा॒चास्क॑न्दा॒यास्क॑न्दा हि तद्यद्य॒ज्ञस्य॒ सꣳस्थि॑तस्य॒ स्कन्द॒त्यथो॒ खल्वा॑हुर्गाय॒त्री वाव प्रा॑तःसव॒ने नाति॒वाद॒ इत्यन॑तिवादुक एन॒म्भ्रातृ॑व्यो भवति॒ य ए॒वं वेद॒ तस्मा॑द॒ष्टाव॑ष्टौ॥२१॥

कृत्वो॑ऽभि॒षुत्य॑म्ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति प॒वित्र॑वन्तो॒ऽन्ये ग्रहा॑ गृ॒ह्यन्ते॒ किम्प॑वित्र उपा॒ꣳशुरिति॒ वाक्प॑वित्र॒ इति॑ ब्रूयात् वा॒चस्पत॑ये पवस्व वाजि॒न्नित्या॑ह वा॒चैवैन॑म्पवयति॒ वृष्णो॑ अ॒ꣳशुभ्या॒मित्या॑ह॒ वृष्णो॒ ह्ये॑ताव॒ꣳशू यौ सोम॑स्य॒ गभ॑स्तिपूत॒ इत्या॑ह॒ गभ॑स्तिना॒ ह्ये॑नम्प॒वय॑ति दे॒वो दे॒वानां॑ प॒वित्र॑म॒सीत्या॑ह दे॒वो ह्ये॑षः॥२२॥

सं दे॒वानां॑ प॒वित्रं॒ येषां॑ भा॒गोऽसि॒ तेभ्य॒स्त्वेत्या॑ह॒ येषा॒ꣳ ह्ये॑ष भा॒गस्तेभ्य॑ एनं गृ॒ह्णाति॒ स्वांकृ॑तो॒ऽसीत्या॑ह प्रा॒णमे॒व स्वम॑कृत॒ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृ॒धीत्या॑ह॒ सर्व॑मे॒वास्मा॑ इ॒दꣳ स्व॑दयति॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॒ पार्थि॑वेभ्य॒ इत्या॑हो॒भयै॑ष्वे॒व दे॑वमनु॒ष्येषु॑ प्रा॒णान्द॑धाति॒ मन॑स्त्वा॥२३॥

अ॒ष्ट्वित्या॑ह॒ मन॑ ए॒वाश्नु॑त उ॒र्व॑न्तरि॑क्ष॒मन्वि॒हीत्या॑हान्तरिक्ष॑दे हि प्रा॒णः स्वाहा॑ त्वा सुभव॒ः सूर्या॒येत्या॑ह प्रा॒णा वै

स्वभवसो देवास्तेष्वेव परोक्षं जुहोति देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य इत्याहादित्यस्य वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां तद्भागधेयन्तानेव तेन प्रीणाति यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः॥२४॥

स्यादिति नीचा हस्तेन नि मृज्याद्वृष्टिमेव नि यच्छति यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्युत्तानेन नि मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति यद्यभिचरेदमुं जह्यथं त्वा होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवैनम्प्रेप्सन् हन्ति यदि दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हन्ति यद्यभिचरेदमुष्य॥२५॥

त्वा प्राणे सादयामीति सादयेदसन्नो वै प्राणः प्राणमेवास्य सादयति षड्भिर्२शुभिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनम्पवयति त्रिः पवयति त्रय इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माथ्सत्यात्त्रयः पशूना२ हस्तादाना इति यत्त्रिरुपा२शु२ हस्तेन विगृह्णाति तस्मात्त्रयः पशूना२ हस्तादानाः पुरुषो हस्ती मर्कटः॥२६॥

माध्यन्दिनमष्टावष्टावेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च॥५॥ [५]

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा उ॑पा॒ꣳशौ य॒ज्ञꣳ स॒ꣳस्थाप्य॑मपश्य॒न्तमु॑पा॒ꣳशौ सम॑स्थापय॒न्तेऽसु॑रा॒ वज्र॑मु॒द्यत्य॑ दे॒वान॒भ्या॑यन्त॒ ते दे॒वा बिभ्य॑त॒ इन्द्र॒मुपा॑धाव॒न्तानिन्द्रो॑ऽन्तर्या॒मेणा॒न्तर॑धत्त॒ तद॑न्तर्या॒मस्या॑न्तर्याम॒त्वम् यद॑न्तर्या॒मो गृ॒ह्यते॒ भ्रातृ॑व्याने॒व तद्यज॑मानो॒ऽन्तर्ध॑त्ते॒ऽन्तस्तै॑॥२७॥

द॒धामि॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॒र्वन्तरि॑क्ष॒मित्या॑हैभिरे॒व लो॒कैर्यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्यान॒न्तर्ध॑त्ते॒ ते दे॒वा अ॑मन्य॒न्तेन्द्रो॒ वा इ॒दम॑भू॒द्यद्व॒यꣳ स्म इति॒ तेऽ॑ब्रुव॒न्मघ॑व॒न्ननु॑ न॒ आ भ॒जेति॑ स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः॒ परै॒श्चेत्य॑ब्रवी॒द्ये चै॒व दे॒वाः पर॒ ये चाव॑रे॒ तानु॒भयान्॑॥२८॥

अ॒न्वाभ॑जथ्स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः॒ परै॒श्चेत्या॑ह॒ ये चै॒व दे॒वाः पर॒ य चाव॑रे॒ तानु॒भया॑न॒न्वाभ॑जत्यन्तर्या॒मे म॑घवन्मादय॒स्वेत्या॑ह य॒ज्ञादे॒व यज॑मानं॒ नान्तरे॑त्युपया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीत्या॑हापा॒नस्य॒ धृत्यै॒ यदु॒भाव॑पवि॒त्रौ गृ॒ह्येया॑ताम्प्रा॒णम॑पा॒नोऽनु॒ न्यृ॑च्छेत्प्र॒मायु॑कः स्यात्प॒वित्र॑वानन्तर्या॒मो गृ॑ह्यते॥२९॥

प्रा॒णा॒पा॒नयो॒र्विधृ॑त्यै प्राणापा॒नौ वा ए॒तौ यदु॑पाꣳश्वन्तर्या॒मौ

व्या॒न उ॑पा॒ꣳशु॒सव॑नो॒ यं का॒मये॑त प्र॒मायु॑कः स्या॒दित्यस॒ꣳस्पृष्टौ॒ तस्य॑ सादयेद्या॒नेने॒वास्य॑ प्राणापा॒नौ वि च्छि॑नत्ति ता॒जक्प्रमी॑यते॒ यं का॒मये॑त॒ सर्व॒मायु॑रिया॒दिति॒ स॒ꣳस्पृष्टौ॒ तस्य॑ सादयेद्या॒नेने॒वास्य॑ प्राणापा॒नौ सं त॑नोति॒ सर्व॒मायु॑रेति॥ ३०॥

त॒ उ॒भयाँ॑न्गृह्यते॒ चतु॑श्चत्वारि॒ꣳशच्च॥ ६॥॥ [६]

वाग्वा ए॒षा यदै॑न्द्रवाय॒वो यदै॑न्द्रवाय॒वाग्रा॒ ग्रहा॑ गृ॒ह्यन्ते॒ वाच॑मे॒वानु॒ प्र य॑न्ति वा॒युं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्थ्सोम॒ꣳ राजा॑नꣳ हना॒मेति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ मद॑ग्रा ए॒व वो॒ ग्रहा॑ गृह्यान्ता॒ इति॒ तस्मा॑दैन्द्रवाय॒वाग्रा॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॒ तम॑घ्न॒न्थ्सो॑ऽपूय॒त् तं दे॒वा नोपा॑धृष्णुव॒न्ते वा॒युम॑ब्रुवन्नि॒मं नः॑ स्वदय॥ ३१॥

इति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै मद्दे॒वत्या॑न्ये॒व वः॒ पात्रा॑ण्युच्यान्ता॒ इति॒ तस्मा॑न्नानादेव॒त्या॑नि॒ सन्ति॑ वाय॒व्या॑न्युच्यन्ते॒ तमे॑भ्यो वा॒युरे॒वास्व॑दय॒त्तस्मा॒द्यत्पूय॑ति॒ तत्प्र॑वा॒ते वि ष॑जन्ति वा॒युर्हि तस्य॑ पवयि॒ता स्व॑दयि॒ता तस्य॑ वि॒ग्रह॑णं॒ नावि॑न्द॒न्थ्सा-ऽदि॑तिरब्रवी॒द्वरं॑ वृणा॒ अथ॒ मया॒ वि गृ॑ह्णीध्वम्मद्दे॒वत्या॑ ए॒व वः॒ सोमाः॑॥ ३२॥

स॒न्ना अ॑स॒न्नित्यु॑पया॒मगृ॑हीतो॒ऽसीत्या॑हादितिदेव॒त्या॑स्तेन॒ यानि॒ हि दा॑रु॒मया॑णि॒ पात्रा॑ण्य॒स्यै तानि॒ योनेः॒ सम्भू॑तानि॒ यानि॑ मृ॒न्मया॑नि सा॒ख्यात्तान्य॒स्यै तस्मा॑दे॒वमा॑ह॒ वाग्वै परा॒च्यव्या॑कृतावद॒त्ते दे॒वा इन्द्र॑मब्रुवन्नि॒मां नो॒ वाचं॒ व्याकु॒र्विति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ मह्यं॑ चै॒वैष वा॒यवे॑ च स॒ह गृ॑ह्याता॒ इति॒ तस्मा॑दैन्द्रवाय॒वः स॒ह गृ॑ह्यते॒ तामिन्द्रो॑ मध्य॒तो॑ऽव॒क्रम्य॒ व्याक॑रो॒त्तस्मा॑दि॒यं व्याकृ॑ता॒ वागु॑द्यते॒ तस्मा॑थ्स॒कृदिन्द्रा॑य मध्य॒तो गृ॑ह्यते॒ द्विर्वा॒यवे॒ द्वौ हि स वरा॒ववृ॑णीत॥ ३३॥

स्व॒द॒य॒ सोमाः॑ स॒हाष्टावि॑ꣳशतिश्च॥ ७॥॥ [७]

मि॒त्रं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्थ्सोम॒ꣳ राजा॑नꣳ हना॒मेति॒ सो॑-ऽब्रवी॒न्नाहꣳ सर्व॑स्य॒ वा अ॒हम्मि॒त्रम॒स्मीति॒ तम॑ब्रुव॒न् हना॑मै॒वेति॒ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ पय॑सै॒व मे॒ सोमꣳ॑ श्रीण॒न्निति॒ तस्मा॑न्मैत्रावरु॒णम्पय॑सा श्रीणन्ति॒ तस्मा॑त्प॒शवो॑ऽपा॑क्रामन् मि॒त्रः सन्क्रू॒रम॑क॒रिति॑ क्रू॒रमि॑व॒ खलु॒ वा ए॒षः॥ ३४॥

क॒रो॒ति॒ यः सोमे॑न॒ यज॑ते॒ तस्मा॑त्प॒शवो॑ऽप॑ क्रामन्ति॒ यन्मै॑त्रावरु॒णम्पय॑सा श्री॒णाति॑ प॒शुभि॑रे॒व तन्मि॒त्रꣳ स॑म॒र्धय॑ति

प॒शुभि॒र्यज॑मानम्पु॒रा खलु॒ वावैवम्मि॒त्रोऽवे॒दप॒ मत्क्रूरं च॒क्रुषः॑ प॒शवः॑ क्रमिष्य॒न्तीति॒ तस्मा॑दे॒वम॑वृणीत॒ वरु॑णं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्त्वया॑ꣳश॒भुवा॒ सोम॒ꣳ राजा॑नꣳ हना॒मेति॒ सोऽ॑ब्रवी॒द्वरं॑ वृणै॒ मह्यं॑ च॥३५॥

ए॒वैष मि॒त्राय॑ च स॒ह गृ॑ह्याता॒ इति॒ तस्मा॑न्मैत्रावरु॒णः स॒ह गृ॑ह्यते॒ तस्मा॒द्राज्ञा॒ राजा॑नमꣳश॒भुवा॑ घ्नन्ति॒ वैश्ये॑न॒ वैश्यꣳ॑ शू॒द्रेण॑ शू॒द्रन्न वा इ॒दं दिवा॒ न नक्त॑मासी॒दव्या॑वृत्त॒न्ते दे॒वा मि॒त्रावरु॑णावब्रुवन्नि॒दं नो॒ वि वा॑सयत॒मिति॒ ताव॑ब्रूतां॒ वरं॑ वृणावहा॒ एक॑ ए॒वावत्पूर्वो॒ ग्रहो॑ ग्रहो गृह्याता॒ इति॒ तस्मा॑दैन्द्रवाय॒वः पूर्वो॑ मैत्रावरु॒णाद्गृ॑ह्यते प्राणापा॒नौ ह्येतौ यदु॑पाꣳश्वन्तर्या॒मौ मि॒त्रोऽह॒रज॑नय॒द्वरु॑णो॒ रात्रि॒न्ततो॒ वा इ॒दं व्यौ॑च्छ॒द्यन्मै॑त्रावरु॒णो गृ॒ह्यते॒ व्यु॑ष्ट्यै॥३६॥

ए॒ष चै॑न्द्रवाय॒वो द्वावि॑ꣳशतिश्च॥८॥॥ [८]

य॒ज्ञस्य॒ शिरो॑ऽच्छिद्यत॒ ते दे॒वा अ॒श्विना॑वब्रुवन्भि॒षजौ॒ वै स्थ॑ इ॒दं य॒ज्ञस्य॒ शिरः॒ प्रति॑ धत्त॒मिति॒ ताव॑ब्रूतां॒ वरं॑ वृणावहै॒ ग्रहं॑ ए॒व ना॒वत्रापि॑ गृह्यता॒मिति॒ ताभ्या॑मे॒तमा॑श्वि॒नम॑गृह्णन्ततो॒ वै तौ य॒ज्ञस्य॒ शिरः॒ प्रत्य॑धत्ताम् यदा॑श्वि॒नो गृ॒ह्यते॑ य॒ज्ञस्य॒

निष्कृत्यै तौ देवा अब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ॥३७॥

भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो ह्ये ३ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बर्हिष्पवमानेन पवयित्वा ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्बर्हिष्पवमाने स्तुत आश्विनो गृह्यते तस्मादेवं विदुषा बर्हिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै बर्हिष्पवमान आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा भेषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु तृतीयम्ब्राह्मणे तृतीयन्तस्मादुदपात्रम्॥३८॥

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतम्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माथ्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा हूयन्त इति यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो द्विपात्रा हूयन्ते तस्माद्द्वौद्वौ बहिष्टात्प्राणाः प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः पशव इडा यदिडाम्पूर्वां द्विदेवत्येभ्य उपह्वयेत॥३९॥

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्यान्भक्षयित्वेड्ह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा

ऐन्द्रवायवश्चख्षुर्मैत्रावरुणः श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवम्भक्ष
तस्मात्पुरस्ताद्वाचा वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चख्षु
पश्यति सर्वतः परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति
प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः॥४०॥

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः
प्राणा यतः खलु वै यज्ञस्य वितंतस्य न क्रियते तदनु
यज्ञ२ रख्षा२स्यव चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति
क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रख्षसामनन्ववचाराय
दख्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्या२ सादयति वाच्येव
वाचं दधात्या तृतीयसवनात्परि शेरे यज्ञस्य संतत्यै॥४१॥

मनुष्यचरावुदपात्रमुपह्वयेत द्विदेवत्याः षड्त्वारि२शच्च॥९॥ [९]

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणाम्ब्रह्मण्व
देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते ३ऽन्योन्यं नाशक्नुवन्नभिभवितुन्ते
देवाः शण्डामर्कावुपामन्त्रयन्त तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहावेव
नावत्रापि गृह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामन्थिनावगृह्णन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते
भवत्यात्मना परा॥४२॥

अस्य भ्रातृव्यो भवति तौ देवा अपनुद्यात्मन इन्द्रायाजुहवुरपनुत्तौ शण्डामर्कौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहापनुदते स प्रथमः संकृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मन इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो ह्येतानि रूपाणि करिक्रदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चन्द्रमा मन्थ्यपिगृह्य प्राश्चौ निः॥४३॥

क्रामतस्तस्मात्प्राश्चौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यश्चावावृत्य जुहुतस्तस्मात्प्रत्यश्चौ यन्तौ पश्यन्ति चख्षुषी वा एते यज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य जुहुतस्तस्मादभितो नासिकां चख्षुषी तस्मान्नासिकया चख्षुषी विधृते सर्वतः परि क्रामतो रख्षसामपहत्यै देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ता२ स्ताभिः प्र॥४४॥

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ता२स्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते प्रत्यश्चौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्परांचीः प्रजाः प्र वीयन्ते प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनु प्रजाः प्र जायन्तेऽत्रीश्चाद्याश्च सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः

शुक्रशौचिषा॥४५॥

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि मन्थी मन्थिशौचिषेत्याहैता वै सुवीरा या अत्रीरेताः सुप्रजा या आद्या य एवं वेदात्र्यस्य प्रजा जायते नाद्या प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तद्विकङ्कतम्प्राविशन्नारमत तद्यवम्प्राविशत् तद्यवेऽरमत तद्यवस्य॥४६॥

यवत्वं यद्विकङ्कतम्मन्थिपात्रम्भवति सक्तुभिः श्रीणाति प्रजापतेरेव तच्चख्षुः सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माथ्सत्यान्मन्थिपात्रꣳ सदो नाश्नुत इत्यार्तपात्रꣳ हीति ब्रूयाद्यदश्नुवीतान्धोऽध्वर्युः स्यादार्तिमार्च्छेत्तस्मान्नाश्नुते॥४७॥

आत्मना परा निष्प्र शुक्रशौचिषा यवस्य सप्तत्रिꣳशच्च॥10॥॥ [१०]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा आग्रयणाग्रान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णत ततो वै ते-ऽग्रम्पर्यायन् यस्यैवं विदुष आग्रयणाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते-ऽग्रमेव समानानाम्पर्येति रुग्णवत्यर्चा भ्रातृव्यवतो गृह्णीयाद्भ्रातृव्यस्यैव रुक्त्वाग्रꣳ समानानाम्पर्येति ये देवा दिव्येकादश स्थेत्याह॥४८॥

एतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनꣳ सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते

योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो ह्येष देवतया वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना ते देवा वाच्यपक्रान्तायां तूष्णीं ग्रहानगृह्णत साऽमन्यत वागन्तर्यन्ति वै मेति साग्रयणम्प्रत्यागच्छत्तदाग्रयणस्याग्रयणत्वम्॥४९॥

तस्मादाग्रयणे वाग्वि सृज्यते यत्तूष्णीम्पूर्वे ग्रहा गृह्यन्ते यथाथ्सारीयंति म आख इयंति नापराथ्स्यामीत्युपावसृजत्येवमेव तदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा यज्ञमारभ्य वाचं वि सृजते त्रिर्हिं करोत्युद्गातृनेव तद्वृणीते प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणो यदाग्रयणं गृहीत्वा हिंकरोति प्रजापतिरेव॥५०॥

तत्प्रजा अभि जिघ्रति तस्माद्वथ्सं जातं गौरभि जिघ्रत्यात्मा वा एष यज्ञस्य यदाग्रयणः सवनेसवनेऽभि गृह्णात्यात्मन्नेव यज्ञꣳ सं तनोत्युपरिष्टादा नयति रेत एव तद्दधात्यधस्तादुप गृह्णाति प्र जनयत्येव तद्ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माथ्सत्याद्गायत्री कनिष्ठा छन्दसाꣳ सती सर्वाणि सवनानि वहतीत्येष वै गायत्रियै वथ्सो यदाग्रयणस्तमेव तदभिनिवर्तꣳ सर्वाणि सवनानि वहति तस्माद्वथ्समपाकृतं

गौरभि नि वर्तते॥५१॥

आहाग्रयणत्वम्प्रजापतिरेवेति विꣳशतिश्च॥11॥ [११]

इन्द्रो वृत्रायायुर्वै यज्ञेन सुवर्गायेन्द्रो मरुद्भिरदितिरन्तर्यामपात्रेण प्राण उपाꣳशुपात्रेणेन्द्रो वृत्रमहन्तस्य ग्रहान् वै प्रान्यान्येकादश॥11॥ इन्द्रो वृत्राय पुनरृक्रतुनाह मिथुनम्पशवो नेष्टः पत्नीमुपाꣳश्वन्तर्यामयोर्द्विचत्वारिꣳशत्॥42॥ इन्द्रो वृत्रायं पाङ्क्तत्वम्॥ [१२]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्स वृत्रो वज्रादुद्यतादबिभेत्सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यम्प्रायच्छत्तस्मै द्वितीयमुदयच्छत्सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति॥१॥

तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तस्मै तृतीयमुदयच्छत्तं विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तं निर्मायम्भूतमहन् यज्ञो हि तस्य मायासीद्यदुक्थ्यो गृह्यत इन्द्रियमेव॥२॥

तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ष इन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत इत्याहेन्द्राय हि स तम्प्रायच्छत्तस्मै त्वा विष्णवे त्वेत्याह यदेव विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति त्रिर्हि स तं तस्मै प्रायच्छदेष ते योनिः पुनर्हविरसीत्याह पुनःपुनः॥३॥

ह्यस्मान्निर्गृह्णाति चख्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यस्तस्मादुक्थ्य ५ हुत ५ सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चख्षुरन्वेति तस्मादेकं यन्तम्बहवोऽनु यन्ति तस्मादेको बहूनाम्भद्रो भवति तस्मादेको बह्वीर्जाया विन्दते यदि कामयेताध्वर्युरात्मानं यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नव नयेत्॥४॥

आत्मानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविर्धाने तिष्ठन्नव नयेद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत सदस्यान् यज्ञयशसेनार्पयेयमिति सद आलभ्याव नयेत्सदस्यानेव यज्ञयशसेनार्पयति॥५॥

इतीन्द्रियमेव पुनःपुनर्नयेत्रयस्त्रिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्यते तस्मादायुः प्राणानामुत्तमम्मूर्धानं दिवो अरतिम्पृथिव्या इत्याह मूर्धानमेवैनꣳ समानानां करोति वैश्वानरमृतायं जातमग्निमित्याह वैश्वानरꣳ हि देवतयायुरुभयतोवैश्वानरो गृह्यते तस्मादुभयतः प्राणा अधस्ताच्चोपरिष्टाच्चार्धिनोऽन्ये ग्रहा गृह्यन्तेऽर्धी ध्रुवस्तस्मात्॥६॥

अर्ध्यवाङ्प्राणोऽन्येषां प्राणानामुपोप्तेऽन्ये ग्रहाः साद्यन्तेऽनुपोप्ते ध्रुवस्तस्मादस्मान्याः प्रजाः प्रतितिष्ठन्ति माꣳसेनान्या असुरा वा उत्तरतः पृथिवीम्पर्याचिकीर्षन्तां देवा ध्रुवेणादꣳहन्तद्ध्रुवस्य ध्रुवत्वं यद्ध्रुव उत्तरतः साद्यते धृत्या आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुव आत्मा होता यद्धोतृचमसे ध्रुवमवनयत्यात्मन्नेव यज्ञस्य॥७॥

आयुर्दधाति पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्याहुः पुरस्ताद्ध्यायुषो भुङ्क्ते मध्यतोऽवनीय इत्याहुर्मध्यमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते उत्तरार्धेऽवनीय इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते वैश्वदेव्यामृचि शस्यमानायामवं नयति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति॥

ध्रुवस्तस्मादेव यज्ञस्यैकान्नचत्वारिꣳशच्च॥२॥॥ [२]

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवथ्सरेण योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन्यदृतुग्रहा गृह्यन्ते सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ तस्माद्द्वौद्वावृतू उभयतोमुखमृतुपात्रम्भवति कः॥९॥

हि तद्वेद यत ऋतूनाम्मुखमृतुना प्रेष्येति षट्कृत्व आह षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव पशून्प्रीणाति द्विः पुनरृतुनाह द्विपद एव प्रीणात्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्व आहर्तुभिरिति चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशव ऋतूनुप जीवन्ति द्विः॥१०॥

पुनरृतुनाह तस्माद्द्विपादश्चतुष्पदः पशूनुप जीवन्त्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्व आहर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनरृतुनाहाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै नान्योन्यमनु प्र पद्येत यदन्योऽन्यमनु प्रपद्येतर्तुरृतुमनु प्र पद्येतर्तवो मोहुकाः स्युः॥११॥

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दख्षिणेन प्र पद्यते प्रसिद्धम्प्रतिप्रस्थातोत्तरेण

तस्मा॑दादि॒त्यः षण्मा॒सो दख्षि॑णेनैति॒ षडुत्त॑रेणोपया॒मगृ॑हीतो-ऽसि स॒ꣳसर्पो॑ऽस्यꣳहस्प॒त्याय॒ त्वेत्या॒हास्ति॑ त्रयोद॒शो मास॒ इत्या॑हु॒स्तमे॒व तत्प्री॑णाति॥१२॥

को जी॑वन्ति॒ द्विः स्यु॒श्चतु॑स्त्रिꣳशच्च॥३॥॥ [३]

सु॒व॒र्गाय॒ वा ए॒ते लो॒काय॑ गृह्यन्ते॒ यद॑तुग्र॒हा ज्योति॑रिन्द्रा॒ग्नी यदै॑न्द्रा॒ग्नमृ॑तुपा॒त्रेण॑ गृह्णाति॒ ज्योति॑रे॒वास्मा॑ उ॒परि॑ष्टाद्दधाति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या ओजो॒भृतौ॒ वा ए॒तौ दे॒वानां॒ यदि॑न्द्रा॒ग्नी यदै॑न्द्रा॒ग्नो गृ॒ह्यत॒ ओज॑ ए॒वाव॑ रुन्द्धे वैश्वदे॒वꣳ शु॑क्रपा॒त्रेण॑ गृह्णाति वैश्वदे॒व्यो॑ वै प्र॒जा अ॒सावा॑दि॒त्यः शु॒क्रो यद्वै॑श्वदे॒वꣳ शु॑क्रपा॒त्रेण॑ गृ॒ह्णाति॒ तस्मा॑द॒सावा॑दि॒त्यः॥१३॥

सर्वा॑ः प्र॒जाः प्र॒त्यङ्ङु॑दे॑ति॒ तस्मा॒थ्सर्व॑ ए॒व म॑न्यते॒ माम्प्रत्युद॑गा॒दिति॑ वैश्वदे॒वꣳ शु॑क्रपा॒त्रेण॑ गृह्णाति वैश्वदे॒व्यो॑ वै प्र॒जास्तेज॑ः शु॒क्रो यद्वै॑श्वदे॒वꣳ शु॑क्रपा॒त्रेण॑ गृ॒ह्णाति॑ प्र॒जास्वे॒व तेजो॑ दधाति॥१४॥

तस्मा॑द॒सावा॑दि॒त्यस्त्रि॒ꣳशच्च॑॥४॥॥ [४]

इन्द्रो॑ म॒रुद्भि॒ः सावि॑द्येन॒ माध्य॑दिने॒ सव॑ने वृ॒त्रम॑ह॒न्यन्माध्य॑दि सव॑ने मरुत्व॒तीया॑ गृ॒ह्यन्ते॒ वार्त्र॑घ्ना ए॒व ते यज॑मानस्य

गृह्यन्ते तस्यं वृत्रं जघ्नुषं ऋतवोऽमुह्यन्थ्स ऋतुपात्रेणं मरुत्वतीयानगृह्णात्ततो वै स ऋतून्प्राजानाद्यदृतुपात्रेणं मरुत्वतीयां गृह्यन्तं ऋतूनाम्प्रज्ञात्यै वज्रं वा एतं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति यन्मरुत्वतीया उदेव प्रथमेनं॥१५॥

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्तृणुते तृतीयेनायुधं वा एतद्यजमानः सꣳस्कुरुते यन्मरुत्वतीया धनुरेव प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेनं धत्ते वि सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्रꣳ हत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवत्स एतान्मरुत्वतीयानात्मस्परणानपश्यत्तानगृह्णीत॥१६॥

प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनात्मस्परं वा एते यजमानस्य गृह्यन्ते यन्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेनं स्पृणुतेऽपानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनेन्द्रो वृत्रमहन्तं देवा अब्रुवन्महान् वा अयमभूद्यो वृत्रमवधीदिति तन्महेन्द्रस्य महेन्द्रत्वꣳ स एतम्माहेन्द्रमुद्धारमुदहरत वृत्रꣳ हत्वान्यासु देवतास्वधि यन्माहेन्द्रो गृह्यत उद्धारमेव तं यजमान उद्धरते-ऽन्यासु प्रजास्वधि शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानदेवत्यो वै माहेन्द्रस्तेजः शुक्रो यन्माहेन्द्रꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमान

एव तेजो दधाति॥१७॥

प्रथमेनागृह्णीत देवताँस्वष्टावि ँशतिश्च॥५॥॥ [५]

अदितिः पुत्रकामा साध्येभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मौदनमपचत्तस्या उच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै चत्वार आदित्या अजायन्त सा द्वितीयमपचत्सामन्यतोच्छेषणान्म इमँऽज्ञत यदग्रे प्राशिष्यामीतो मे वसीया ँसो जनिष्यन्त इति साग्रे प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै व्यृद्धमाण्डमजायत सादित्येभ्य एव॥१८॥

तृतीयमपचद्भोगाय म इद ँ श्रान्तमस्त्विति तँऽब्रुवन्वरं वृणामहै योऽतो जायाता अस्माक ँ स एकोऽसद्योऽस्य प्रजायामृध्याता अस्माकम्भोगाय भवादिति ततो विवस्वानादित्योऽजायत तस्य वा इयम्प्रजा यन्मनुष्यास्तास्वेक एवर्द्धो यो यजते स देवानाम्भोगाय भवति देवा वै यज्ञात्॥१९॥

रुद्रमन्तरायन्थ्स आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्माद्द्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त

तस्मा॑दुच्छेष॑णाद्गृह्यते ति॒सृभि॑र्ऋ॒ग्भिर्गृ॑ह्णाति मा॒ता पि॒ता पु॒त्रस्तदे॒व तन्मि॑थु॒नमुल्बं॒ गर्भो॑ ज॒रायु॒ तदे॒व तत्॥२०॥

मि॒थु॒नम्प॒शवो॒ वा ए॒ते यदा॑दि॒त्य ऊग्दधि॑ द॒ध्ना म॑ध्य॒तः श्री॑णा॒त्यूर्जमे॒व प॑शू॒नाम्म॑ध्य॒तो द॑धाति शृतात॒ङ्क्ष्वे॑न मेध्य॒त्वाय॒ तस्मा॑दा॒मा प॒क्वं दु॑हे प॒शवो॒ वा ए॒ते यदा॑दि॒त्यः प॑रि॒श्रित्य॑ गृह्णाति प्रति॒रुध्यै॒वास्मै॑ प॒शून्गृ॑ह्णाति प॒शवो॒ वा ए॒ते यदा॑दि॒त्य ए॒ष रु॒द्रो यद॒ग्निः प॑रि॒श्रित्य॑ गृह्णाति रु॒द्रादे॒व प॒शून॒न्तर्द॑धाति॥२१॥

ए॒ष वै विव॑स्वानादि॒त्यो यदु॑पा॒ꣳशु॒सव॑नः स ए॒तमे॒व सो॑मपी॒थम्परि॑ शय॒ आ तृ॑तीयसव॒नाद्विव॑स्व आदित्यै॒ष ते॑ सोमपी॒थ इत्या॑ह॒ विव॑स्वन्तमे॒वादि॒त्यꣳ सो॑मपी॒थेन॒ सम॑र्धयति॒ या दि॒व्या वृष्टि॒स्तया॑ त्वा श्रीणा॒मीति॒ वृष्टि॑कामस्य श्रीणीया॒द्वृष्टि॑मे॒वाव॑ रुन्द्धे॒ यदि॑ ता॒जक्प्र॒स्कन्दे॒द्वर्ष॑ुकः प॒र्जन्यः॑ स्या॒द्यदि॑ चि॒रमव॑र्ष॒ुको॒ न सा॑दय॒त्यस॑न्नाद्धि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते॒ नानु॒ वष॑ट्करोति॒ यद॑नुवष॒ट्कुर्या॒द्रु॒द्रम्प्र॒जा अ॒न्वव॑सृजे॒न्न हु॒त्वान्वी॑क्षेत॒ यद॒न्वीक्षे॑त॒ चक्षु॑रस्य

प्रमायुकꣳ स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः॥२२॥

एव यज्ञाञ्जरायु तदेव तदन्तर्दधाति न सप्तविꣳशतिश्च॥६॥॥ [६]

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजेदेष वै गायत्रो देवानां यथ्सवितैष गायत्रियै लोके गृह्यते यदाग्रयणो यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति विश्वे॥२३॥

देवास्तृतीयꣳ सवनं नोदयच्छन्ते सवितारम्प्रातःसवनभागꣳ सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयꣳ सवनमुदयच्छन्यत्तृतीयसवने सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः सविता प्रसवानामीशे यथ्सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत एवास्मै प्रजाः प्र॥२४॥

जनयति सोमे सोममभि गृह्णाति रेत एव तद्दधाति सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान इत्याह सोमे हि सोममभिगृह्णाति

प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा अपि ग्रहे मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान इत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवैतेन करोति नम इत्याह पितृभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनꣳ सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो ह्येषः॥२५॥

विश्वे प्र पितृभ्य एवैतेन करोत्येकान्नविꣳशतिश्च॥७॥॥ [७]

प्राणो वा एष यदुपाꣳशुर्यदुपाꣳशुपात्रेण प्रथमश्चोत्तमश्च ग्रहौ गृह्येते प्राणमेवानु प्रयन्ति प्राणमनूद्यन्ति प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणः प्राण उपाꣳशुः पत्नीः प्रजाः प्र जनयन्ति यदुपाꣳशुपात्रेण पात्नीवतमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजानां प्रजननाय तस्मात्प्राणम्प्रजा अनु प्र जायन्ते देवा वा इतइतः पत्नीः सुवर्गम्॥२६॥

लोकमजिगाꣳसन्ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त एतम्पात्नीवतमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै ते सुवर्गं लोकम्प्राजानन् यत्पात्नीवतो गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै स सोमो नातिष्ठत स्त्रीभ्यो गृह्यमाणस्तं घृतं वज्रं

कृत्वाघ्नन्तं निरिन्द्रियम्भूतमगृह्णन्तस्माथ्स्त्रियो निरिन्द्रिया अदायादीरपि पापात्पुꣳस उपस्तितरम्॥२७॥

वदन्ति यद्धृतेन पात्नीवतꣳ श्रीणाति वज्रेणैवैनं वशे कृत्वा गृह्णात्युपयामगृहीतोऽसीत्याहेयं वा उपयामस्तस्मादिमाम्प्रजा अनु प्र जायन्ते बृहस्पतिसुतस्य त इत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयतीन्दो इत्याह रेतो वा इन्दू रेत एव तद्दधातीन्द्रियाव इति॥२८॥

आह प्रजा वा इन्द्रियम्प्रजा एवास्मै प्र जनयत्यग्ना(३) इत्याहाग्निर्वै रेतोधाः पत्नीव इत्याह मिथुनत्वाय सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमम्पिबेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानाꣳ रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति देवा वै त्वष्टारमजिघाꣳसन्थ्स पत्नीः प्रापद्यत तं न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि॥२९॥

वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्मात्पात्नीवते त्वष्ट्रेऽपि गृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशान्तमग्नीथ्सो वषट्करोति न रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजति शान्तमग्नीथ्सोमम्भख्षयत सीद॥३०॥

नेष्टः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधाति नेष्टा पत्नियामुद्गात्रा सं ख्यापयति प्रजापतिर्वा एष यदुद्गाता प्रजानां प्रजननायाप उप प्र वर्तयति रेत एव तथ्सिञ्चत्यूरुणोप प्र वर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते नग्नंकृत्योरुमुप प्र वर्तयति यदा हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथ प्रजाः प्र जायन्ते॥३१॥

पत्नीः सुवर्गमुपस्तितरमिन्द्रियाव इत्यपि सीद मिथुन्यष्टौ च॥८॥॥ [८]

इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौब्जत्स द्रोणकलशोऽभवत्तस्माथ्सोमः समस्रवत्स हारियोजनोऽभवत्तं व्यचिकिथ्सञ्जुहवानी(३) मा हौषा(३) मिति सोऽमन्यत यद्धोष्याम्याम५ होष्यामि यन्न होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमध्रियत होतु५ सोऽग्निरब्रवीन्न मय्याम५ होष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात्॥३२॥

त५ श्रृतम्भूतमजुहोद्यद्धानाभिर्हारियोजन३ श्रीणाति श्रृतत्वाय श्रृतमेवैनम्भूतं जुहोति बह्वीभिः श्रीणात्येतावतीरेवास्यामुष्मिंल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा इन्द्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्बह्वीभिः श्रीणीयादृक्सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधय

आधानं यदप्रहृत्य परिधीञ्जुहुयादन्तराधानाभ्याम्॥३३॥

घासम्प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव घासम्प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतर्ह्यध्वर्युः स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुहुयाद्यथा विमुक्तम्पुनर्युनक्ति तादृगेव तच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स समभवद्विक्रम्य जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्थ्समृद्ध्यै पशवो वै हारियोजनीर्यथ्संम्भिन्द्यादल्पाः॥३४॥

एनम्पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्यन्न संम्भिन्द्याद्बहव एनम्पशवोऽभुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति बहव एवैनम्पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठन्त उन्नेतर्युपहवमिच्छन्ते य एव तत्र सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति पशवो वा उत्तरवेदिः पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयन्ति॥३५॥

अश्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः स्थापयन्ति॥९॥॥ [९]

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपाश्वन्तर्यामावजा शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं गाव आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावः

पशूनाम्भूयिष्ठा यत्त्रिरुपाꣳशुꣳ हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्वौ त्रीन्जा जनयत्यथावयो भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयणः पुत्रः कलशो यदाग्रयण उपदस्यैत्कलशाद्गृह्णीयाद्यथा पिता॥३६॥

पुत्रं रिष्यत उपधावति तादृगेव तद्यत्कलश उपदस्येदाग्रयणाद्गृह्णीयाद्यथा पुत्रः पितरं रिष्यत उपधावति तादृगेव तदात्मा वा एष यज्ञस्य यदाग्रयणो यद्ग्रहो वा कलशो वोपदस्येदाग्रयणाद्गृह्णीयादात्मन एवाधि यज्ञं निष्करोत्यविज्ञातो वा एष गृह्यते यदाग्रयणः स्थाल्या गृह्णाति वायव्येन जुहोति तस्मात्॥३७॥

गर्भेणाविज्ञातेन ब्रह्महावभृथमव यन्ति परा स्थालीरस्यन्त्युद्व हरन्ति तस्मात्स्त्रियं जाताम्परास्यन्त्यु- त्पुमाꣳसꣳ हरन्ति यत्पुरोरुचमाह यथा वस्यस आहरति तादृगेव तद्यद्ग्रहं गृह्णाति यथा वस्यस आहृत्य प्राह तादृगेव तद्यथ्सादयति यथा वस्यस उपनिधायापक्रामति तादृगेव तद्यद्वै यज्ञस्य साम्ना यजुषा क्रियते शिथिलं तद्यदृचा तद्दृढम्पुरस्तादुपयामा

यजुषा गृह्यन्त उपरिष्टादुपयामा ऋचा यज्ञस्य धृत्यै॥३८॥

यथा पिता तस्मादपक्रामति तादृगेव तद्यदष्टादश च॥10॥॥ [१०]

प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्तेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति परांङिव ह्यसौ लोको यानि पुनः प्रयुज्यन्त इममेव तैर्लोकमभि जयति पुनःपुनरिव ह्ययं लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः परा भवन्ति यानि पुनः॥३९॥

प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः पुनरा भवन्ति प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते तान्यन्वारण्याः पशवोऽरण्यमप यन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते तान्यनु ग्राम्याः पशवो ग्राममुपावयन्ति यो वै ग्रहाणां निदानं वेद निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्थं तद्वै ग्रहाणां निदानं यदुपाꣳशु शꣳसति तत्॥४०॥

उपाꣳश्वन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां निदानं य एवं वेद निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणाम्मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिरन्ये ग्रहा

गृ॒ह्यन्ते॑ वाय॒व्यै॑र॒न्य ए॒तद्वै ग्रहा॑णाम्मिथु॒नं य ए॒वं वेद॒ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मिथु॒नैर्जा॑यत॒ इन्द्र॒स्त्वष्टुः॒ सोम॑मभी॒षहा॑पिब॒त्स विष्वङ्ङ्॑॥४१॥

व्या॑र्च्छ॒त्स आ॒त्मन्ना॒रम॑णं॒ नावि॑न्द॒त्स ए॒तान॑नुसव॒नम्पु॑रो॒डाशा॑ स आ॒त्मन्ना॒रम॑णमकुरुत॒ तस्मा॑दनुसव॒नम्पु॑रो॒डाशा॒ निरु॑प्यन्ते॒ तस्मा॑दनुसव॒नम्पु॑रो॒डाशा॑ना॒म्प्राश्नी॑यादा॒त्मन्ने॒वारम॑णं कुरुते॒ नैन॒ꣳ सोमोऽति॑ पवते ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ नर्चा न यजु॑षा प॒ङ्क्तिरा॑प्य॒तेऽथ॒ किं य॒ज्ञस्य॑ पाङ्क्त॒त्वमिति॑ धा॒नाः क॑र॒म्भः प॑रिवा॒पः पु॑रो॒डाशः॑ पय॒स्या॑ तेन॑ प॒ङ्क्तिरा॑प्यते॒ तद्य॒ज्ञस्य॑ पाङ्क्त॒त्वम्॥४२॥

भ॒व॒न्ति॒ यानि॒ पुनः॒ शꣳस॑ति॒ तद्विष्व॒ङ्किञ्चतु॑र्दश च॥11॥॥ [११]

सु॒व॒र्गाय॒ यद्दा॑ख्षि॒णानि॑ समिष्टय॒जूꣳष्य॑वभृथय॒जूꣳषि॒ स्फ्येन॑ प्र॒जाप॑तिरेकाद॒शिनी॒मिन्द्रः॒ पत्नि॑या॒ घ्नन्ति॑ दे॒वा वा इ॑न्द्रि॒यं दे॒वा वा अदा॑भ्ये दे॒वा वै प्र॒बाहु॑क्प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यः॒ स रि॑रिचा॒नष्षो॑डश॒धैका॑दश॥11॥ सु॒व॒र्गाय॑ यजति प्र॒जाः सौ॒म्येन॑ गृह्णी॒यात्प्र॒त्यञ्च॑ङ्गृह्णी॒यात्प्र॒जां प॒शून्त्रिच॑त्वारिꣳशत्॥43॥ सु॒व॒र्गाय॒ वज्र॑स्य रू॒पꣳ समृ॑द्ध्यै॥॥ [१२]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्दाक्षिणानि द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकꣳ समारोहयति नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै दिवं गच्छ सुवः पतेति हिरण्यम्॥१॥

हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकङ्गमयति रूपेण वो रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासाꣳ रूपमभ्यैति यद्धिरण्येन तुथो वो विश्ववेदा वि भजत्वित्याह तुथो ह स्म वै विश्ववेदा देवानां दक्षिणा वि भजति तेनैवैना वि भजत्येतत्ते अग्ने राधः॥२॥

ऐति सोमच्युतमित्याह सोमच्युतꣳ ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा इत्याह सत्यं वा ऋतꣳ सत्येनैवैना ऋतेन वि भजति यज्ञस्य पथा सुविता नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येताः

प॒था यन्ति॒ यद्दख्षि॑णा ब्राह्म॒णम॒द्य रा॑ध्यासम्॥३॥

ऋषि॑मार्ष॒ेयमित्या॑है॒ष वै ब्रा॑ह्म॒ण ऋषि॑रार्ष॒ेयो यः शु॑श्रु॒वान्तस्मा॑दे॒वमा॑ह॒ वि सुव॒ः पश्य॒ व्य॑न्तरि॑क्ष॒मित्या॑ह सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति॒ यत॑स्व सद॒स्यै॑रित्या॑ह मित्र॒त्वाया॒स्मद्वा॑त्रा देव॒त्रा ग॑च्छत॒ मधु॑मतीः प्र दा॒तार॒मा वि॑श॒तेत्या॑ह व॒यमि॒ह प्र॑दा॒तार॒ः स्मो॑ऽस्मान॒मुत्र॒ मधु॑मती॒रा वि॑श॒तेति॑॥४॥

वावैतदा॑ह॒ हिर॑ण्यं ददाति॒ ज्योति॒र्वै हिर॑ण्य॒ज्ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्धत्ते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या अ॒ग्नीधे॑ ददात्य॒ग्निमु॑खाने॒वर्तून्प्री॑णाति ब्र॒ह्मणे॑ ददाति॒ प्रसू॑त्यै॒ होत्रे॑ ददात्या॒त्मा वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॒ यद्धोता॒त्मान॑मे॒व य॒ज्ञस्य॒ दख्षि॑णाभि॒ः सम॑र्धयति॥५॥

हिर॑ण्य॒ꣳ राधो॑ राध्यासम॒मुत्र॒ मधु॑मती॒रा वि॑श॒तेत्य॒ष्टात्रिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

स॒मि॒ष्ट॒य॒जूꣳषि॑ जुहोति य॒ज्ञस्य॒ समि॑ष्ट्यै॒ यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क्रू॒रं यद्विलि॑ष्टं॒ यद॒त्येति॒ यन्नात्येति॒ यद॑तिक॒रोति॒ यन्नापि॑ क॒रोति॒ तदे॒व तैः प्री॑णाति॒ नव॑ जुहोति॒ नव॒ वै पुरु॑षे प्रा॒णाः पुरु॑षेण य॒ज्ञः सम्मि॑तो॒ यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तम्प्री॑णाति॒ षड्ग्मि॑याणि जुहोति॒

षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति त्रीणि यजूꣳषि॥६॥

त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां योनिं गच्छेत्याह स्वामेवैनं योनिं गमयत्येष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीर इत्याह यजमान एव वीर्यं दधाति वासिष्ठो ह सात्यहव्यो देवभागम्पप्रच्छ यथ्सृञ्जयान्बहुयाजिनोऽयीयजो यज्ञे॥७॥

यज्ञम्प्रत्यतिष्ठिपा ३ यज्ञपता ३ विति स होवाच यज्ञपतावितिं सत्याद्वै सृञ्जयाः परा बभूवुरितिं होवाच यज्ञे वाव यज्ञः प्रतिष्ठाप्य आसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमितेत्याह यज्ञ एव यज्ञम्प्रतिं ष्ठापयति यजमानस्यापराभावाय॥८॥

यजूꣳषि यज्ञ एकचत्वारिꣳशच्च॥२॥॥ [२]

अवभृथयजूꣳषिं जुहोति यदेवार्वाचीनमेकहायनादेनः करोति तदेव तैरवं यजतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः साख्षादेव वरुणमवं यजते वर्त्मना वा अन्वित्यं यज्ञꣳ रख्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति साम्ना प्रस्तोतान्ववैति साम वै

र॑क्षो॒हा रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ त्रिर्नि॒धन॒मुपै॑ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॒ रक्षा॑ꣳसि॥९॥

अप॑ हन्ति॒ पुरु॑षःपुरुषो नि॒धन॒मुपै॑ति॒ पुरु॑षःपुरुषो॒ हि र॑क्ष॒स्वी रक्ष॑सा॒मप॑हत्या उ॒रुꣳ हि राजा॒ वरु॑णश्च॒कारेत्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्यै श॒तं ते॑ राजन्भि॒षजः॑ स॒हस्र॒मित्या॑ह भेष॒जमे॒वास्मै॑ करोत्य॒भिष्ठि॑तो॒ वरु॑णस्य॒ पाश॒ इत्या॑ह वरुणपा॒शमे॒वाभि ति॑ष्ठति ब॒र्हिर॒भि जु॑होत्याहु॑तीना॒म्प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ अग्नि॒वत्ये॒व जु॑होत्यप॑बर्हिषः प्रया॒जान्॥१०॥

य॒ज॒ति॒ प्र॒जा वै ब॒र्हिः प्र॒जा ए॒व व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्च॒त्याज्य॑भागौ यजति य॒ज्ञस्यै॒व चक्षु॑षी॒ नान्तरे॑ति॒ वरु॑णं यजति वरुणपा॒शादे॒वैन॑म्मुञ्चत्य॒ग्नीवरु॑णौ यजति सा॒क्षादे॒वैनं॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्च॒त्यप॑बर्हिषावनूया॒जौ य॑जति प्र॒जा वै ब॒र्हिः प्र॒जा ए॒व व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति च॒तुरः॑ प्रया॒जान् य॑जति॒ द्वाव॑नूया॒जौ षट्थ्सम्प॑द्यन्ते॒ षड्वा ऋ॒तवः॑॥११॥

ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठ॒त्यव॑भृथ निचङ्कु॒णेत्या॑ह यथोदि॒तमे॒व वरु॑ण॒मव॑ यजते समु॒द्रे ते॒ हृद॑यम॒फस्व॑न्तरित्या॑ह समु॒द्रे ह्य॑न्तर्वरु॑णः॒ सं त्वा॑ विश॒न्त्वोष॑धीरु॒ताप॒

इत्याहाद्भिरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्चं दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै॥१२॥

सोमो यद्भिन्दूनाम्भख्षयेत्पशुमान्थ्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न भख्षयेदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीख्षमा यन्ति वरुणस्यान्तर्हित्या एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यन्त उपायन्ति तेजोऽसि तेजो मयि धेहीत्याह तेज एवात्मन्धत्ते॥१३॥

रख्षाꣳसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥३॥॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाख्षेण वि मिमीते यूपम्मिनोति त्रिवृतमेव वज्रꣳ सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै यदन्तर्वेदि मिनुयाद्देवलोकमभि जयेद्यद्बहिर्वेदि मनुष्यलोकं वेद्यन्तस्य संधौ मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या उपरसम्मिताम्मिनुयात्पितृलोककामस्य रशनसम्मिताम्मनुष्यलोकं चषालसम्मितामिन्द्रियकामस्य सर्वान्थ्समान्प्रतिष्ठाकामस्य ये त्रयो मध्यमास्तान्थ्समान्पशुकामस्यैतान् वै॥१४॥

अनु॑ प॒शव॒ उप॑ तिष्ठन्ते पशु॒माने॒व भ॑वति॒ व्यति॑षजे॒दित॑रान्प्र॒ज यं का॒मये॑त प्र॒मायु॑कः स्या॒दिति॑ गर्त॒मितं॒ तस्य॑ मिनुयादुत्तरा॒र्ध्यं॑ वर्षि॑ष्ठ॒मथ॒ ह्रसी॑याꣳसमे॒षा वै ग॑र्त॒मिद्यस्यै॒वम्मि॒नोति॑ ता॒जक्प्र मी॑यते दख्षिणा॒र्ध्यं॑ वर्षि॑ष्ठम्मिनुयाथ्सुव॒र्गका॑म॒स्याथ॒ ह्रसी॑याꣳसमा॒क्रम॑णमे॒व तथ्सेतुं॒ यज॑मानः कुरुते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै॥१५॥

यदेक॑स्मि॒न् यूपे॒ द्वे र॑श॒ने प॑रि॒व्यय॑ति॒ तस्मा॒देको॒ द्वे जा॒ये वि॑न्दते॒ यन्नैकाꣳ॑ रश॒नां द्वयो॒र्यूप॑योः परि॒व्यय॑ति॒ तस्मा॒न्नैका॒ द्वौ पती॑ विन्दते॒ यं का॒मये॑त॒ स्त्र्य॑स्य जाये॒तेत्यु॑पा॒न्ते तस्य॒ व्यति॑षजे॒थ्स्त्र्ये॑वास्य॑ जायते॒ यं का॒मये॑त॒ पुमा॑नस्य जाये॒तेत्या॒न्तं तस्य॒ प्र वे॑ष्टये॒त्पुमा॑ने॒वास्य॑॥१६॥

जा॒य॒तेऽसु॑रा॒ वै दे॒वान्द॑ख्षिण॒त उपा॑नय॒न्तां दे॒वा उ॑पश॒येनै॒वापा॑नुदन्त॒ तदु॑पश॒यस्यो॑पशय॒त्वं यद्द॑ख्षिण॒त उ॑पश॒य उ॑प॒शये॒ भ्रातृ॑व्यापनुत्त्यै॒ सर्वे॒ वा अ॒न्ये यूपाः॑ पशु॒मन्तोऽथो॑पश॒य ए॒वाप॒शुस्तस्य॒ यज॑मानः प॒शुर्यन्न नि॑र्दि॒शेदार्ति॒- मार्च्छे॒द्यज॑मानो॒ऽसौ ते॑ प॒शुरिति॒ निर्दि॑शे॒द्यं द्वि॒ष्याद्यमे॒व॥१७॥

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्ते पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः प्रजा असृजत सोऽन्नाद्येन व्यार्ध्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्त वै सोऽन्नाद्यमवारुन्द्ध यद्दश यूपा भवन्ति दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्द्धे॥१८॥

य एकादशः स्तन एवास्यै स दुह एवैनां तेन वज्रो वा एषा सम्मीयते यदेकादशिनी सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यञ्चं यज्ञꣳ सम्मर्दितोर्यत्पात्नीवतम्मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्ध्यै सयत्वाय॥१९॥

वै समष्ट्यै पुमानेवास्य यमेव रुन्धे त्रिꣳशच्च॥४॥ [४]

प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आयुरिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स एतर्हि रिरिचान इव यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेव तयेन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते प्रैवाग्नेयेन वापयति मिथुनꣳ सारस्वत्या करोति रेतः॥२०॥

सौम्येन दधाति प्र जनयति पौष्णेन बार्हस्पत्यो

भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयति वैश्वदेवो भवति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजा एवास्मै प्र जनयतीन्द्रियमेवैन्द्रेणावरुन्द्धे विशम्मारुतेनौजो बलमैन्द्राग्नेन प्रसवाय सावित्रो निर्वरुणत्वाय वारुणो मध्यत ऐन्द्रमा लभते मध्यत एवेन्द्रियं यजमाने दधाति॥२१॥

पुरस्तादैन्द्रस्य वैश्वदेवमालभते वैश्वदेवं वा अन्नमन्नमेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यत ऐन्द्रमालभ्य मारुतमा लभते विड्वै मरुतो विशमेवास्मा अनु बध्नाति यदि कामयेत योऽवगतः सोऽप रुध्यतां योऽपरुद्धः सोऽव गच्छत्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमा लभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रम्॥२२॥

य एवावगतः सोऽप रुध्यते योऽपरुद्धः सोऽव गच्छति यदि कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्व्यतिषजेत्प्रजा एव मोहयति यदभिवाहतोऽपां वारुणमालभेत प्रजा वरुणो गृह्णीयाद्दक्षिणत उदञ्चमा लभतेऽपवाहतोऽ-पाम्प्रजानामवरुणग्राहाय॥२३॥

रेतो यजमाने दधाति लोक ऐन्द्रꣳ सप्तत्रिꣳशच्च॥५॥॥ [५]

इन्द्रः पत्नि॑या॒ मनु॑मयाजय॒त्ताम्पर्य॑ग्निकृता॒मुद॑सृज॒त्तया॒ मनु॑राध्नो॒द्यत्पर्य॑ग्निकृतम्पात्नीव॒तमु॑थ्सृ॒जति॒ यामे॒व मनु॒रृद्धि-माध्नो॒त्तामे॒व यज॑मान ऋध्नोति य॒ज्ञस्य॒ वा अप्र॑तिष्ठिताद्य॒ज्ञः परा॑ भवति य॒ज्ञम्प॑रा॒भव॑न्तं॒ यज॑मा॒नोऽनु॒ परा॑ भवति॒ यदाज्ये॑न पात्नीव॒तꣳ स꣡ꣳस्था॒पय॑ति य॒ज्ञस्य॒ प्रति॑ष्ठित्यै य॒ज्ञम्प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्तं॒ यज॑मा॒नोऽनु॒ प्रति॑ तिष्ठती॒ष्टं व॒पया॑॥२४॥

भव॒त्यनि॑ष्टं व॒शयाथ॑ पात्नीव॒तेन॒ प्र च॑रति ती॒र्थ ए॒व प्र च॑र॒त्यथो॑ ए॒तर्ह्येवास्य॒ याम॑स्त्वा॒ष्ट्रो भ॑वति॒ त्वष्टा॒ वै रेत॑सः सि॒क्तस्य॑ रू॒पाणि॒ वि क॑रोति॒ तमे॒व वृ॑षाण॒म्पत्नी॒ष्वपि॑ सृजति॒ सो॑ऽस्मै रू॒पाणि॒ वि क॑रोति॥२५॥

व॒पया॒ षट्त्रिꣳशच्च॥६॥ [६]

घ्नन्ति॒ वा ए॒तथ्सोमं॒ यद॑भिषु॒ण्वन्ति॒ यथ्सौ॒म्यो भव॑ति॒ यथा॑ मृ॒ताया॑नु॒स्तर॑णीं॒ घ्नन्ति॑ ता॒दृगे॒व तद्यद॑ुत्तरा॒र्धे वा॒ मध्ये॑ वा जुहु॒याद्दे॒वता॑भ्यः स॒मद॑ं दध्याद्दक्षि॒णा॒र्धे जु॑होत्ये॒षा वै पि॑तॄ॒णां दिग्स्वाया॑मे॒व दि॒शि पि॒तॄन्निर॑वदयत उद्गा॒तृभ्यो॑ हरन्ति सामदेव॒त्यो॑ वै सौ॒म्यो यदे॒व साम्नश्छम्बट्कु॒र्वन्ति॒ तस्यै॒व स शान्ति॒रव॑॥२६॥

ईख्षन्ते पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयन्ते य आत्मानं न परिपश्येदितासुः स्यादभिददिं कृत्वावैख्षेत तस्मिन् ह्यात्मानम्परिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयते यो गतमनाः स्याथ्सोऽवैख्षेत यन्मे मनः परागतं यद्वा मे अपरागतम्। राज्ञा सोमेन तद्वयमस्मासु धारयामसीति मन एवात्मन्दाधार॥२७॥

न गतमना भवत्यप वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामतीजानादनीज घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं च दाधारोपाꣳशु यजति मिथुनत्वाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति मित्रो यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो दुरिष्टं क्व तर्हि यज्ञः क्व यजमानो भवतीति यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते मित्रेणैव॥२८॥

यज्ञस्य स्विष्टꣳ शमयति वरुणेन दुरिष्टं नार्तिमार्च्छति यजमानो यथा वै लाङ्गलेनोर्वरां प्रभिन्दन्त्येवमृक्सामे यज्ञम्प्र भिन्तो यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते यज्ञायैव प्रभिन्नाय मत्यमन्ववास्यति शान्त्यै यातयामानि वा एतस्य छन्दाꣳसि य ईजानश्छन्दसामेष रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं

व॒शामा॒लभ॑ते॒ छन्दा॑ꣳस्ये॒व पुन॒रा प्री॑णा॒त्यया॑तयामत्वा॒याथो॒ छन्दः॑स्वे॒व रसं॑ दधाति॥२९॥

अव॑ दाधार मि॒त्रेणै॒व प्री॑णाति॒ षट्च॑॥७॥॥ [७]

दे॒वा वा इ॑न्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ १॒॑ व्य॑भजन्त॒ ततो॒ यद॒त्यशि॑ष्यत॒ तद॑तिग्रा॒ह्या॑ अभव॒न्तद॑तिग्रा॒ह्या॑णामतिग्राह्य॒त्वं यद॑तिग्रा॒ह्या॑ गृ॒ह्यन्त॑ इन्द्रि॒यमे॒व तद्वी॒र्यं॑ यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते॒ तेज॑ आग्ने॒येने॑न्द्रि॒यमै॒न्द्रेण॑ ब्रह्मवर्च॒सꣳ सौ॒र्येणो॑प॒स्तम्भ॑नं॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद॑तिग्रा॒ह्या॑श्च॒क्रे पृ॒ष्ठानि॒ यत्पृष्ठ्ये॒ न गृ॑ह्णी॒यात्प्राञ्चं॑ य॒ज्ञम्पृ॒ष्ठानि॒ सꣳ शृ॑णीयु॒र्यदु॒क्थ्ये॑॥३०॥

गृ॒ह्णी॒यात्प्र॒त्यञ्चं॑ य॒ज्ञम॑तिग्रा॒ह्याः॑ सꣳ शृ॑णीयुर्विश्व॒जिति॒ सर्व॑पृष्ठे ग्रहीत॒व्या॑ य॒ज्ञस्य॑ सवीर्य॒त्वाय॑ प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्व्यादि॑श॒त्स प्रि॒यास्त॒नूरप॒ न्य॑धत्त॒ तद॑तिग्रा॒ह्या॑ अभव॒न्वित॑नु॒स्तस्य॑ य॒ज्ञ इत्या॑हु॒र्यस्या॑तिग्रा॒ह्या॑ न गृ॒ह्यन्त॒ इत्यप्य॑ग्निष्टो॒मे ग्र॑हीत॒व्या॑ य॒ज्ञस्य॑ सतनु॒त्वाय॑ दे॒वता॒ वै सर्वाः॑ स॒दृशी॑रास॒न्ता न व्या॒वृत॑मगच्छ॒न्ते दे॒वाः॥३१॥

ए॒त ए॒तान्ग्रहा॑नपश्य॒न्तान॑गृह्णताग्ने॒यम॒ग्निरै॒न्द्रमिन्द्रः॑ सौ॒र्यꣳ सूर्य॒स्ततो॒ वै ते॑ऽन्याभि॑र्दे॒वता॑भिर्व्या॒वृत॑मगच्छ॒न्

यस्यैवं विदुषः एते ग्रहाः गृह्यन्ते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छतीमे लोका ज्योतिष्मन्तः समावद्वीर्याः कार्या इत्याहुराग्नेयेनास्मिँल्लोके ज्योतिर्धत्त ऐन्द्रेणान्तरिक्ष इन्द्रवायू हि सयुजौ सौर्येणामुष्मिँल्लोके॥ ३२॥

ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति समावद्वीर्यानेनान्कुरुत एतान् वै ग्रहान्बम्बाविश्ववयसावविताम् ताभ्यामिमे लोकाः परांश्चश्चार्वाञ्चश्च प्राभुर्यस्यैवं विदुषः एते ग्रहाः गृह्यन्ते प्रास्मा इमे लोकाः परांश्चश्चार्वाञ्चश्च भान्ति॥ ३३॥

उक्थ्यै देवा अमुष्मिँल्लोँक एकान्नचत्वारिꣳशच्च॥८॥॥ [८]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा अदाँभ्ये छन्दाꣳसि सर्वानि समस्थापयन्ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽदाँभ्यो गृह्यते भवत्यात्मना पराँस्य भ्रातृव्यो भवति यद्वै देवा असुरानदाँभ्येना- दभ्नुवन्तददाँभ्यस्यादाभ्यत्वं य एवं वेद दभ्नोत्येव भ्रातृव्यं नैनम्भ्रातृव्यो दभ्नोति॥ ३४॥

एषा वै प्रजापतेरतिमोक्षिणी नाम तनूर्यददाँभ्य उपनद्धस्य गृह्णात्यतिमुक्त्या अति पाप्मानम्भ्रातृव्यम्मुच्यते य

एवं वेद घ्नन्ति वा एतथ्सोमं यदभिषुण्वन्ति सोमे हन्यमाने यज्ञो हन्यते यज्ञे यजमानो ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते येन जीवँन्थ्सुवर्गं लोकमेतीति जीवग्रहो वा एष यददाभ्योऽनभिषुतस्य गृह्णाति जीवन्तमेवैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यददाँभ्ये सꣳस्थापयन्त्यꣳशूनपि सृजति यज्ञस्य संतत्यै॥३५॥

दभ्नोत्यनभिषुतस्य गृह्णात्येकान्नविꣳशतिश्च॥९॥ [९]

देवा वै प्रबाहुग्ग्रहानगृह्णत स एतम्प्रजापतिरꣳशुमपश्यत्तमगृ तेन वै स आँर्ध्नोद्यस्यैवं विदुषोऽꣳशुर्गृह्यत ऋध्नोत्येव सकृदभिषुतस्य गृह्णाति सकृद्धि स तेनार्ध्नोन्मनसा गृह्णाति मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या औदुम्बरेण गृह्णात्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्द्धे चतुःस्रक्ति भवति दिख्षु॥३६॥

एव प्रति तिष्ठति यो वा अꣳशोरायतनं वेदायतनवान्भवति वामदेव्यमिति साम तद्वा अस्यायतनम्मनसा गायमानो गृह्णात्यायतनवानेव भवति यदध्वर्युरꣳशुं गृह्णन्नार्धयेदुभाभ्यां नर्ध्येताध्वर्यवे च यजमानाय च यदर्धयेदुभाभ्यामृध्येतानवानं गृह्णाति सैवास्यर्द्धिर्हिरण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः

प्राण आयुषैवामृतमभि धिनोति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति॥३७॥

दिक्ष्वनिति वि२शतिश्च॥10॥ [१०]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत स यज्ञाना२ षोडशधेन्द्रियं वीर्यमात्मानमभि समक्खिदत् तथ्षोडश्यभवन्न वै षोडशी नाम यज्ञोऽस्ति यद्वाव षोडश२ स्तोत्र२ षोडश२ शस्त्रं तेन षोडशी तथ्षोडशिनः षोडशित्वं यथ्षोडशी गृह्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते देवेभ्यो वै सुवर्गो लोकः॥३८॥

न प्राभवत्त एत२ षोडशिनमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै तेभ्यः सुवर्गो लोकः प्राभवद्यथ्षोडशी गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या इन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीथ्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एत२ षोडशिनम्प्रायच्छत्तमगृह्णीत ततो वै सोऽग्रं देवतानाम्पर्येद्यस्यैवं विदुषः षोडशी गृह्यते॥३९॥

अग्रमेव समानानाम्पर्येति प्रातःसवने गृह्णाति वज्रो वै षोडशी वज्रः प्रातःसवन२ स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति

सवनेसवनेऽभि गृह्णाति सवनाथ्सवनादेवैनम्प्र जनयति तृतीयसवने पशुकामस्य गृह्णीयाद्वज्रो वै षोडशी पशवस्तृतीयसवनं वज्रेणैवास्मै तृतीयसवनात्पशूनव रुन्द्धे नोक्थ्ये गृह्णीयात्प्रजा वै पशव उक्थानि यदुक्थ्ये॥४०॥

गृह्णीयात्प्रजाम्पशूनस्य निर्दहेदतिरात्रे पशुकामस्य गृह्णीयाद्वज्रो वै षोडशी वज्रेणैवास्मै पशूनवरुध्य रात्रियोपरिष्टाच्छमयत्यप्यग्निष्टोमे राजन्यस्य गृह्णीयाद्यावृत्कामो हि राजन्यो यजते साह्न एवास्मै वज्रं गृह्णाति स एनं वज्रो भूत्या इन्द्धे निर्वा दहत्येकविꣳशꣳ स्तोत्रम्भवति प्रतिष्ठित्यै हरिवच्छस्यत इन्द्रस्य प्रियं धाम॥४१॥

उपाप्नोति कनीयाꣳसि वै देवेषु छन्दाꣳस्यासञ्ज्यायाꣳस्यसुरे ते देवाः कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि व्यशꣳसन्ततो वै तेऽसुराणां लोकमवृञ्जत यत्कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि विशꣳसति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकं वृङ्क्ते षडुख्यराण्यति रेचयन्ति षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति चत्वारि पूर्वाण्यव कल्पयन्ति॥४२॥

चतुष्पद एव पशूनव रुन्द्धे द्वे उत्तरे द्विपद एवाव

रुन्द्धेऽनु॒ष्टुभ॑म॒भि सम्पा॑दयन्ति॒ वाग्वा अ॑नु॒ष्टुप्तस्मा॑त्प्रा॒णानां॒ वागु॑त्त॒मा स॑मयाविषि॒ते सूर्ये॑ षोड॒शिनः॑ स्तो॒त्रमु॒पाक॑रोत्ये॒तस्मि॒न्वै लो॒क इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्थ्सा॒ख्षादे॒व वज्र॒म्भ्रातृ॑व्याय॒ प्र ह॑रत्यरुणपिशं॒गोऽश्वो॒ दख्षि॑णै॒तद्वै वज्र॑स्य रू॒पꣳ समृ॑द्ध्यै॥४३॥

लो॒को वि॒दुषः॑ षोड॒शी गृ॒ह्यते॒ यदु॒क्थ्ये॑ धाम॑ कल्पयन्ति स॒प्तच॑त्वारिꣳशच्च॥11॥॥ [११]

Wr१॒॑t॒ः ꣳ॒ः s॑॑r१॒॑pt१॒॑on ॒॑out Pr॒sn॒॥ [१२]

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्र॒जन॑न॒ज्योति॑र॒ग्निर्दे॒वता॑ना॒ज्योति॑र्वि॒राट्छन्द॑सा॒ज्योति॑र्वि॒राड्वा॒चे ऽग्नौ सं ति॑ष्ठते वि॒राज॑म॒भि सम्प॑द्यते॒ तस्मा॒- त्तज्ज्योति॑रुच्यते॒ द्वौ स्तोमौ॑ प्रातःसव॒नं व॑हतो॒ यथा॑ प्रा॒णश्चा॑पा॒नश्च॒ द्वौ माध्य॑दिन॒ꣳ सव॑नं॒ यथा॒ चक्षु॑श्च॒ श्रोत्रं॑ च॒ द्वौ तृ॑तीयसव॒नं यथा॒ वाक्क॑ प्रति॒ष्ठा च॒ पुरु॑षसम्मितो॒ वा ए॒ष य॒ज्ञो ऽस्थू॑रिः॥१॥

यं काम॑ का॒मय॑ते॒ तमे॒तेना॒भ्य॑श्ञुते॒ सव॒ꣳ ह्यस्थू॑रिणाभ्यश्ञु॒ते॑ ऽग्निष्टो॒मेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑ग्निष्टो॒मेनै॒व पर्य॑गृह्णा॒त्तासा॒म्परि॑गृहीतानामश्वत॒रो ऽत्य॑प्रवत॒ तस्या॑नु॒हाय॒ रेत॒ आद॑त्त॒ तद्भ॑र्द॒भे न्य॑मा॒र्ट्ट्स्मा॑द्भर्द॒भो द्वि॒रेता॒ अथो॑ आहु॒र्वड॑बायां॒ न्य॑मा॒र्डिति॒ तस्मा॒द्वड॑बा द्वि॒रेता॒ अथो॑ आहु॒रोष॑धीषु॥२॥

न्य॑मा॒र्डिति॒ तस्मा॒दोष॑धयो ऽन॑भ्यक्ता रेभ॒न्त्यथो॑ आहुः प्र॒जासु॒ न्य॑मा॒र्डिति॒ तस्मा॑द्य॒मौ जा॑येते॒ तस्मा॑दश्वत॒रो न प्र जा॑यत॒ आत्त॑रेता॒ हि तस्मा॑द्व॒र्हिष्यन॑वक्लृप्तः सर्ववेद॒से

वा॑ स॒हस्रे॒ वाव॑क्लृप्तोऽति॒ ह्यप्र॑वत॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्निष्टो॒मेन॒ यज॑ते॒ प्राजा॑ताः प्र॒जा ज॒नय॑ति॒ परि॒ प्रजा॑ता गृह्णाति॒ तस्मा॑दाहुर्ज्येष्ठय॒ज्ञ इति॑॥३॥

प्र॒जाप॑तिर्वाव ज्येष्ठः॒ स ह्ये॑तेनाग्रेऽय॑जत प्र॒जाप॑तिरकामयत॒ प्र जा॑ये॒येति॒ स मु॑ख॒तस्त्रि॒वृतं॒ निर॑मिमीत॒ तम॒ग्नि-र्दे॒वतान्व॑सृज्यत गाय॒त्री छन्दो॑ रथंत॒रꣳ साम॑ ब्राह्म॒णो म॑नु॒ष्या॑णाम॒जः प॑शू॒नान्तस्मा॒त्ते मुख्या॑ मुख॒तो ह्यसृ॑ज्य॒न्तोर॑सो बा॒हुभ्या॑॑ पञ्चद॒शं निर॑मिमीत॒ तमिन्द्रो॑ दे॒वतान्व॑सृज्यत त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑ बृ॒हत्॥४॥

साम॑ राज॒न्यो॑ मनु॒ष्या॑णा॒मविः॑ पशू॒नान्तस्मा॒त्ते वी॒र्या॑वन्तो वी॒र्या॑॑द्ध्यसृ॑ज्यन्त मध्य॒तः स॑प्तद॒शं निर॑मिमीत॒ तं विश्वे॑ दे॒वा दे॒वता॒ अन्व॑सृज्यन्त॒ जग॑ती॒ छन्दो॑ वैरू॒पꣳ साम॒ वैश्यो॑ मनु॒ष्या॑णां॒ गाव॑ः पशू॒नान्तस्मा॒त्त आ॒द्या॑ अन्न॒धाना॒- द्ध्यसृ॑ज्यन्त॒ तस्मा॒द्भूया॑ꣳसो॒ऽन्येभ्यो॒ भूयि॑ष्ठा॒ हि दे॒वता॒ अन्वसृ॑ज्यन्त प॒त्त ए॑कवि॒ꣳशं निर॑मिमीत॒ तम॑नु॒ष्टुप्छन्दः॑ [5[]

अन्व॑सृज्यत वैरा॒जꣳ साम॑ शू॒द्रो म॑नु॒ष्या॑णा॒मश्वः॑ पशू॒नान्तस्मा॒त्तौ भू॑तसंक्रा॒मिणा॒वश्व॑श्च शू॒द्रश्च॒ तस्मा॑॑च्छू॒द्रो

य॒ज्ञेऽन॑वक्लृप्तो॒ न हि दे॒वता॒ अन्वसृ॑ज्यत॒ तस्मा॒त्पादा॒वुप॑ जीवतः प॒त्तो ह्यसृ॑ज्येताम्प्रा॒णा वै त्रि॒वृद॑र्धमा॒साः प॑ञ्चद॒शः प्र॒जाप॑तिः सप्तद॒शस्त्रय॑ इ॒मे लो॒का अ॒सावा॑दि॒त्य ए॑कवि॒ꣳश ए॒तस्मि॒न्वा ए॒ते श्रि॒ता ए॒तस्मि॒न्प्रति॑ष्ठिता॒ य ए॒वं वेदै॒तस्मि॑न्ने॒व श्र॑यत ए॒तस्मि॒न्प्रति॑ तिष्ठति॥६॥

अस्थू॑रि॒रोष॑धीषु ज्येष्ठय॒ज्ञ इति॑ बृ॒हद॑नु॒ष्टुप्छन्दः॒ प्रति॑ष्ठिता॒ नव॑ च॥१॥॥ [१]

प्रा॒तः॒स॒व॒ने वै गा॑य॒त्रेण॒ छन्द॑सा त्रि॒वृते॒ स्तोमा॑य॒ ज्योति॒र्दध॑देति त्रि॒वृता॑ ब्रह्मवर्च॒सेन॑ पञ्चद॒शाय॒ ज्योति॒र्दध॑देति पञ्चद॒शेनौज॑सा वी॒र्येण॑ सप्तद॒शाय॒ ज्योति॒र्दध॑देति सप्तद॒शेन॑ प्राजाप॒त्येन॑ प्र॒जन॑नेनैकवि॒ꣳशाय॒ ज्योति॒र्दध॑देति॒ स्तोम॑ ए॒व तथ्स्तोमा॑य॒ ज्योति॒र्दध॑दे॒त्यथो॒ स्तोम॑ ए॒व स्तोम॑म॒भि प्र ण॑यति॒ याव॑न्तो॒ वै स्तोमा॒स्ताव॑न्तः॒ कामा॒स्ताव॑न्तो लो॒कास्ताव॑न्ति॒ ज्योती॑ꣳष्ये॒ताव॑त ए॒व स्तोमा॑ने॒ताव॑तः॒ काम॑ने॒ताव॑तो लो॒काने॒ताव॑न्ति॒ ज्योती॒ꣳष्यव॑ रुन्द्धे॥७॥

ताव॑न्तो लो॒कास्त्रयो॑दश च॥२॥॥ [२]

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै य॑जेत॒ यो॑ऽग्निष्टो॒मेन॒ यज॑मा॒नोऽथ॒ सर्व॑स्तोमेन॒ यजे॒तेति॒ यस्य॑ त्रि॒वृत॑मन्त॒र्यन्ति॑

प्राणा२स्तस्यान्तर्यन्ति प्राणेषु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य पञ्चदशमन्तर्यन्ति वीर्यं तस्यान्तर्यन्ति वीर्ये मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य सप्तदशमन्तर्यन्ति॥८॥

प्रजां तस्यान्तर्यन्ति प्रजायाम्मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्यैकवि२शमन्तर्यन्ति प्रतिष्ठां तस्यान्तर्यन्ति प्रतिष्ठायाम्मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रिणवमन्तर्यन्त्यृतू२श्च तस्य नख्षत्रियां च विराजमन्तर्यन्त्यृतुषु मेऽप्यसन्नख्षत्रियायां च विराजीति॥९॥

खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रि२शमन्तर्यन्ति देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमम्परमतां गच्छन्तं वेद परमतामेव गच्छति त्रिवृद्वै स्तोमानामवम- स्त्रिवृत्परमो य एवं वेद परमतामेव गच्छति॥१०॥

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारि२शच्च॥३॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषाꣳ हविष्माꣳश्च हविष्कृच्चाहीयेतान्तावकामयेताꣳ सुवर्गं लोकमियावेति तावेतं द्विरात्रमपश्यतान्तमाहरतान्तेनायजेतान्त वै तौ सुवर्गं लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव लोकमेति तावैताम्पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण॥११॥

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमः पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुन्द्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरꣳ सर्वस्यास्यै सर्वस्यावरुद्ध्यै गायत्रम्पूर्वेहन्थ्साम भवति तेजो वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसन्तेज एव ब्रह्मवर्चस- मात्मन्धत्ते त्रैष्टुभमुत्तर ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोज एव वीर्यमात्मन्धत्ते रथंतरम्पूर्वे॥१२॥

अहन्थ्साम भवतीयं वै रथंतरमस्यामेव प्रति तिष्ठति बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति तदाहुः क्व जगती चानुष्टुप्चेति वैखानसम्पूर्वेऽहन्थ्साम भवति तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे तेनानुष्टुभो- ऽथाहुर्यथ्समानेऽ र्धमासे स्यातामन्यतरस्याह्नो वीर्यमनु पद्येतेत्यमावास्यायाम्पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयोः

नानावीर्ये भवतो हविष्मन्निधनम्पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तर

उत्तरेण रथन्तरम्पूर्वेऽन्वेकविꣳशतिश्च॥४॥॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमार्ट्स्प्रथत सा पृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्रा स देवानसृजत वसून्रुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्र जायामहा इति सोऽब्रवीत्॥१४॥

यथाहं युष्माꣳस्तपसासृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति तेभ्योऽग्निमायतनम्प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तेऽग्निनायतनेनाश्राम्यन्ते संवत्सर एकां गामसृजन्त तां वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेताꣳ रक्षध्वमिति तां वसवो रुद्रा आदित्या अरक्षन्त सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत त्रीणि च॥१५॥

शतानि त्रयस्त्रिꣳशतं चाथ सैव सहस्रतम्यभवत्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्थ्सहस्रेण नो याजयेति सोऽग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्त इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्येन रुद्रानयाजयत्तेऽन्तरिक्षमजयन्तच्चाददुः सोऽतिरात्रेणा-

दित्यानयाजयत्तेऽमुं लोकमजयन्तच्चाददुस्तदन्तरिक्ष्यम्॥१६॥

व्यवैर्यत तस्माद्रुद्रा घातुका अनायतना हि तस्मादाहुः शिथिलं वै मध्यममहस्त्रिरात्रस्य वि हि तदवैर्यतेति त्रैष्टुभम्मध्यमस्याह्न आज्यम्भवति संयानानि सूक्तानि शꣳसति षोडशिनꣳ शꣳसत्यह्नो धृत्या अशिथिलम्भावाय तस्मात्त्रिरात्रस्याग्निष्टोम एव प्रथममहः स्यादथोक्थ्योऽथातिरात्र एषां लोकानां विधृत्यै त्रीणित्रीणि शतान्यनूचीनाहमव्यवच्छिन्नानि ददाति॥१७॥

एषां लोकानामनु संतत्यै दशतं न विच्छिन्द्याद्विराजं नेद्विच्छिनदानीत्यथ या सहस्रतम्यासीत्तस्यामिन्द्रश्च विष्णुश्च व्यायच्छेताꣳ स इन्द्रोऽमन्यतानया वा इदं विष्णुः सहस्रं वक्ष्यत इति तस्यामकल्पेतान्द्विभाग इन्द्रस्तृतीये विष्णुस्तद्वा एषाभ्यनूच्यत उभा जिग्यथुरिति तां वा एतामच्छावाकः॥१८॥

एव शꣳसत्यथ या सहस्रतमी सा होत्रे देयेति होतारं वा अभ्यतिरिच्यते यदतिरिच्यते होतानाप्तस्यापयिता-थाहुरुन्नेत्रे देयेत्यतिरिक्ता वा एषा सहस्रस्यातिरिक्त

उन्नेतर्त्विजामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्येभ्यो देयेत्यथाहुरुदाकृत्या सा वशं चरेदित्यथाहुर्ब्रह्मणे चाग्नीधे च देयेति॥१९॥

द्विभागम्ब्रह्मणे तृतीयमग्नीध ऐन्द्रो वै ब्रह्मा वैष्णवोऽग्नीद्यथैव तावकल्पेतामित्यथाहुर्या कल्याणी बहुरूपा सा देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभयतएनी सा देयेति सहस्रस्य परिगृहीत्यै तद्वा एतथ्सहस्रस्यायनꣳ सहस्रꣳ स्तोत्रीयाः सहस्रं दक्षिणाः सहस्रसम्मितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥२०॥

अब्रवीच्च तदन्तरिख्यन्ददात्यच्छावाकश्च देयेति सप्तचत्वारिꣳशच्च॥५॥॥ [५]

सोमो वै सहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्वविन्दत्तौ यमो न्यागच्छत्तावब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही ३ इत्यब्रूताꣳ स यम एकस्यां वीर्यम्पर्यपश्यदियं वा अस्य सहस्रस्य वीर्यम्बिभर्तीति तावब्रवीदियम्ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूताꣳ सर्वे वा एतदेतस्यां वीर्यम्॥२१॥

परि पश्यामोऽꣳशमा हरामहा इति तस्यामꣳशमाहरन्ता मप्सु प्रावेशयन्थ्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी

रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिꣳशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्या पिङ्गलयैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या पिङ्गलयैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिꣳशता चैवास्य त्रिभिश्च॥२२॥

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पष्ठौही वार्त्रघ्नी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिꣳशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं दद्याद्य एवं विद्वान्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं ददाति त्रयस्त्रिꣳशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सा दत्ता॥२३॥

भवति तामप्सु प्रावेशयन् यमायोदेहीति सा जरती मूर्खा तञ्जघन्या रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिꣳशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माज्जरतीम्मूर्खां तञ्जघन्यामनुस्तरणीं कुर्वीत य एवं विद्वाञ्जरतीम्मूर्खां तञ्जघन्यामनुस्तरणीं कुरुते त्रयस्त्रिꣳशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सामुष्मिंल्लोँके भवति वागेव सहस्रतमी तस्मात्॥२४॥

वरो देयः सा हि वरः सहस्रमस्य सा दत्ता भवति

तस्माद्वरो न प्रतिगृह्यः सा हि वरः सहस्रमस्य प्रतिगृहीत-म्भवतीयं वर इति ब्रूयादथान्याम्ब्रूयादियम्ममेति तथास्य तथ्सहस्रमप्रतिगृहीतम्भवत्युभयतएनी स्यात्तदाहुरन्यत- एनी स्याथ्सहस्रम्परस्तादेतमिति यैव वरः॥२५॥

कल्याणी रूपसमृद्धा सा स्यात्सा हि वरः समृद्ध्यै तामुत्तरेणाग्नीध्रम्पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते द्रोणकलशमव घापयेदा जिघ्र कलशम्मह्युरुधारा पयस्वत्या त्वा विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः सा मा सहस्र आ भज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनम्पशुभी रय्या सम्॥२६॥

अर्धयति प्रजावान्पशुमान्त्रयिमान्भवति य एवं वेद तया सहाग्नीध्रम्परेत्य पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादुभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनोः। इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामिति त्रेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे सहस्रꣳ साहस्रीमेवैनां करोति सहस्रस्यैवैनाम्मात्राम्॥२७॥

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनाꣳ समर्धयति तस्या उपोत्थाय कर्णमा जपेदिडे रन्तेऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि

महि विश्रुत्येतानि ते अग्नये नामानि सुकृतम्मा देवेषु ब्रूतादिति देवेभ्य एवैनमा वेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्ते॥२८॥

एतदेतस्याँ वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरः सम्मात्रामेकान्नचत्वारिꣳशच्च॥६॥॥ [६

सहस्रतम्या वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनꣳ सुवर्गं लोकं गमयति सा मा सुवर्गं लोकं गमयेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सा मा ज्योतिष्मन्तं लोकं गमयेत्याह ज्योतिष्मन्तमेवैनं लोकं गमयति सा मा सर्वान्पुण्याँल्लोँकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनम्पुण्याँल्लोँकान्गमयति सा॥२९॥

मा प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनम्पशुभी रय्याम्प्रति ष्ठापयति प्रजावाँन्पशुमान्रयिमान्भवति य एवं वेद तामग्नीधे वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाँध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतम्भवति यस्तामविद्वान्॥३०॥

प्रतिगृह्णाति ताम्प्रति गृह्णीयादेकासि न सहस्रमेकाँ त्वा भूताम्प्रति गृह्णामि न सहस्रमेका मा भूता विश मा सहस्रमित्येकामेवैनाँ भूताम्प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद स्योनासि सुषदा सुशेवा स्योना मा विश सुषदा मा

विंश सुशेवा मा विंश॥३१॥

इत्याह स्योनैवैनꣳ सुषदा सुशेवा भूता विंशति नैनꣳ हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रꣳ सहस्रतम्यन्वेती ३ सहस्रतमीꣳ सहस्रा ३ मिति यत्प्राचीमुथ्सृजेथ्सहस्रꣳ सहस्रतम्यन्विंयात्तथ्सहस्रमप्रज्ञात्रꣳ सुवर्गं लोकं न प्र जानीयात्प्रतीचीमुथ्सृजति ताꣳ सहस्रमनु पर्यावर्तते सा प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युथ्सृजति ख्षिप्रे सहस्रम्प्र जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवान्गच्छति॥३२॥

लोकान्गमयति सार्विद्वान्थ्सुशेवा मार्विंश यजमानन्द्वादश च॥७॥॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजाम्पुत्रकामाय स रिरिचानोऽमन्यत निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत् तमाहरत्तेनायजत ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त सुहोता सूद्गाता स्वध्वर्युः सुसभेयो य एवं विद्वाꣳश्चतूरात्रेण यजत आस्य चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्गाता स्वध्वर्युः सुसभेयो ये चतुर्विꣳशाः पवमाना ब्रह्मवर्चसं तत्॥३३॥

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिꣳ श्रद्धादेवं यजमानं

च॒त्वारि॑ वीर्याणि॒ नोपा॑नम॒न्तेज॑ इन्द्रि॒यम्ब्र॑ह्मवर्च॒सम॒न्नाद्य॒ꣳ स ए॒ताꣳश्च॒तुर॒श्चतु॑ष्टोमा॒न्थ्सोमा॑नपश्य॒त्तानाह॑र॒त्तैर॑यजत॒ तेज॑ ए॒व प्र॑थ॒मेनाव॑रुन्द्धेन्द्रि॒यं द्वि॒तीये॑न ब्रह्मवर्च॒सं तृ॒तीये॑ना॒न्नाद्यं॑ चतु॒र्थेन॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳश्च॒तुर॒श्चतु॑ष्टोमा॒न्थ्सोमा॑ना॒हर॑ति॒ तैर्यज॑ते॒ तेज॑ ए॒व प्र॑थ॒मेनाव॑ रुन्द्ध इन्द्रि॒यं द्वि॒तीये॑न ब्रह्मवर्च॒सं तृ॒तीये॑ना॒न्नाद्यं॑ चतु॒र्थेन॒ याम॒वात्रि॒र्ऋद्धि॒मार्ध्नो॒त्ताम॒व यज॑मान ऋध्नोति॥ ३४॥

तत्तेज॑ ए॒वाष्टाद॑श च॥८॥॥ [८]

ज॒मद॑ग्निः पुष्टि॑कामश्चतूरा॒त्रेणा॑यजत॒ स ए॒तान्पोषाꣳ॑ अपुष्य॒त्तस्मा॑त्पलि॒तौ जाम॑दग्नियौ॒ न सं जा॑नाते ए॒ताने॒व पोषा॑न्पुष्यति॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳश्च॑तूरा॒त्रेण॒ यज॑ते पुरोडा॒शिन्य॑ उप॒सदो॑ भवन्ति प॒शवो॒ वै पु॑रो॒डाशः॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्द्धेऽन्नं॒ वै पु॑रो॒डाशोऽन्न॑मे॒वाव॑ रुन्द्धेऽन्ना॒दः प॑शु॒मान्भ॑वति॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳश्च॑तूरा॒त्रेण॒ यज॑ते॥ ३५॥

ज॒मद॑ग्निर॒ष्टाच॑त्वारिꣳशत्॥९॥॥ [९]

स॒व॒थ्स॒रो वा इ॒दमेक॑ आसी॒त्सो॑ऽकामयत॒र्तून्थ्सृ॑जे॒येति॒ स ए॒तम्प॑ञ्चरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमाह॑र॒त्तेना॑यजत॒ ततो॒ वै स ऋ॒तूनसृ॑जत॒

य एवं विद्वान्पंञ्चरात्रेण यजंते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न व्यावर्तन्त त एतम्पंञ्चरात्रमपश्यन् तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते व्यावर्तन्त॥३६॥

य एवं विद्वान्पंञ्चरात्रेण यजंते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्थ्स्यामिति स एतम्पंञ्चरात्रमाहरत्तेनायजत ततो वै स सहस्रंम्पशून्प्राप्नोद्य एवं विद्वान्पंञ्चरात्रेण यजंते प्र सहस्रंम्पशूनाप्नोति बबरः प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स एतम्पंञ्चरात्रमा॥३७॥

अहरत्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदिताभवद्य एवं विद्वान्पंञ्चरात्रेण यजंते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं वाचस्पतिरित्याहुरनाप्तश्चतूरात्रोऽतिरिक्तः षड्रात्रोऽथ वा एष संम्प्रति यज्ञो यत्पंञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पंञ्चरात्रेण यजंते सम्प्रत्येव यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः संवथ्सरः॥३८॥

ऋतुष्वेव सं वथ्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाख्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्द्धे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज

एवाव रुन्द्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्द्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविꣳशो-ऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥३९॥

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा स वथ्सरोऽभिजित्यै॥10॥॥[१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामा ददे इमामगृभ्णन्रशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या। तया देवाः सुतमा बभूवुरृतस्य सामन्थ्सरमारपन्ती। अभिधा असि भुवनमसि यन्तासि धर्तासि सोऽग्निं वैश्वानरꣳ सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृतः पृथिव्यां यन्ता राड्यन्तासि यमनो धर्तासि धरुणः कृष्यै त्वा खेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा सते त्वासते त्वाद्भ्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यः॥४०॥

धरुणः पञ्चविꣳशतिश्च॥11॥॥[११]

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोऽसि हयोऽस्यत्योऽसि नरोऽस्यर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वृषासि नृमणा

असि॒ ययु॒र्नामा॑स्यादि॒त्याना॒म्पत्वान्विं॑ह्य॒ग्नये॒ स्वाहा॒ स्वाहे॑न्द्रा॒ग्निभ्या॒ꣳ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॒ विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यः॒ स्वाहा॒ सर्वा॑भ्यो दे॒वता॑भ्य इ॒ह धृति॒ः स्वाहे॒ह विधृ॑ति॒ः स्वाहे॒ह रन्ति॒ः स्वाहे॒ह रम॑ति॒ः स्वाहा॒ भूर॑सि भु॒वे त्वा॒ भव्या॑य त्वा भविष्य॒ते त्वा॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा भू॒तेभ्यो॒ देवा॑ आशापाला ए॒तं दे॒वेभ्योऽश्व॒म्मेधा॑य॒ प्रोक्षि॑तं गोपायत॥४१॥

रन्ति॒ः स्वाहा॒ द्वावि॑ꣳशतिश्च॥12॥॥ [१२]

आय॑नाय॒ स्वाहा॒ प्राय॑णाय॒ स्वाहो॑द्ला॒वाय॒ स्वाहोद्ल॒ताय॒ स्वाहा॑ शूका॒राय॒ स्वाहा॒ शूकृ॑ताय॒ स्वाहा॒ पला॑यिताय॒ स्वाहा॒-ऽऽपला॑यिताय॒ स्वाहा॒ऽऽवल्ग॑ते॒ स्वाहा॑ परा॒वल्ग॑ते॒ स्वाहा॑-ऽऽय॒ते स्वाहा॑ प्रय॒ते स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४२॥

आय॑ना॒योत्त॑रमा॒पला॑यिताय॒ षड्वि॑ꣳशतिः॥13॥॥ [१३]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॒पाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॒ बृह॒स्पत॑ये॒ स्वाहा॑ मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 43॥

[१४]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहा प्राच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे स्वाहोर्ध्वायै दिशे स्वाहा दिग्भ्यः स्वाहाऽवान्तरदिशाभ्यः स्वाहा समाभ्यः स्वाहा शरद्भ्यः स्वाहाऽहोरात्रेभ्यः स्वाहाऽर्धमासेभ्यः स्वाहा मासेभ्यः स्वाहर्तुभ्यः स्वाहा संवत्सराय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ 44॥

[१५]

अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहाऽपाम्मोदाय स्वाहा वायवे स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ 45॥

[१६]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहाऽग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहाऽह्ने स्वाहा रात्रियै स्वाहर्जवे स्वाहा साधवे स्वाहा सुक्षित्यै स्वाहा क्षुधे स्वाहाऽऽशितिम्ने स्वाहा रोगाय स्वाहा हिमाय

स्वाहा॑ शी॒ताय॒ स्वाहा॑ऽऽत॒पाय॒ स्वाहाऽर॑ण्याय॒ स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 46॥

[१७]

भुवो॑ दे॒वानां॒ कर्म॑णा॒पस॒र्तस्य॑ प॒थ्या॑सि॒ वसु॑भिर्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या गाय॒त्रेण॑ त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि वस॒न्तेन॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीख्षयामि रु॒द्रेभि॑र्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या॒ त्रैष्टु॑भेन त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि ग्री॒ष्मेण॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीख्षयाम्यादि॒त्येभि॑- र्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या॒ जाग॑तेन त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि व॒र्षाभि॑स्त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीख्षयामि॒ विश्वे॑भिर्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॒यानु॑ष्टुभेन त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि॥४७॥

श॒रदा॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीख्षया॒म्यङ्गि॑रोभिर्दे॒वेभि॑र्दे॒वत॑या॒ पाङ्क्ते॑न त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि हेमन्तशिशि॒राभ्यां॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीख्षया॒म्याहं दी॒ख्षाम॑रुहमृ॒तस्य॒ पत्नीं॑ गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा॒ ब्रह्म॑णा च॒र्त꣣ स॒त्ये॑ऽधा꣣ स॒त्यमृ॒ते॑ऽधाम्। म॒हीमू॒ षु सु॒त्रामा॑णमि॒ह धृति॒ः स्वाहे॒ह विधृ॑ति॒ः स्वाहे॒ह रन्ति॒ः स्वाहे॒ह रम॑ति॒ः स्वाहा॑॥ 48॥

[१८]

ई॒ङ्का॒राय॒ स्वाहेङ्कृ॑ताय॒ स्वाहा॒ क्रन्द॑ते॒ स्वाहा॑ऽव॒क्रन्द॑ते॒ स्वाहा॒ प्रोथ॑ते॒ स्वाहा॑ प्र॒प्रोथ॑ते॒ स्वाहा॑ ग॒न्धाय॒ स्वाहा॑ घ्रा॒ताय॒ स्वाहा॑ प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॒ स्वाहा॑ संदी॒यमा॑नाय॒ स्वाहा॒ संदि॑ताय॒ स्वाहा॑ विचृ॒त्यमा॑नाय॒ स्वाहा॒ विचृ॑त्ताय॒ स्वाहा॑ पलायि॒ष्यमा॑णाय॒ स्वाहा॒ पला॑यिताय॒ स्वाहो॑पर॒स्य॒ते स्वाहोप॑रताय॒ स्वाहा॑ निवेक्ष्य॒ते स्वाहा॑ निवि॒शमा॑नाय॒ स्वाहा॒ निवि॑ष्टाय॒ स्वाहा॑ निषथ्स्य॒ते स्वाहा॑ नि॒षीद॑ते॒ स्वाहा॒ निष॑ण्णाय॒ स्वाहा॑॥४९॥

आ॒सि॒ष्य॒ते स्वाहाऽऽसी॑नाय॒ स्वाहा॑ऽऽसि॒ताय॒ स्वाहा॑ निपथ्स्य॒ते स्वाहा॑ नि॒पद्य॑मानाय॒ स्वाहा॒ निप॑न्नाय॒ स्वाहा॑ शयिष्य॒ते स्वाहा॒ शया॑नाय॒ स्वाहा॑ शयि॒ताय॒ स्वाहा॑ सम्मीलिष्य॒ते स्वाहा॑ स॒म्मील॑ते॒ स्वाहा॒ सम्मी॑लिताय॒ स्वाहा॑ स्वप्स्य॒ते स्वाहा॑ स्वप॒ते स्वाहा॑ सु॒प्ताय॒ स्वाहा॑ प्रभोथ्स्य॒ते स्वाहा॑ प्र॒बुध्य॑मानाय॒ स्वाहा॒ प्रबु॑द्धाय॒ स्वाहा॑ जागरिष्य॒ते स्वाहा॒ जाग्र॑ते॒ स्वाहा॑ जागरि॒ताय॒ स्वाहा॒ शुश्रू॑षमाणाय॒ स्वाहा॑ शृण्व॒ते स्वाहा॑ श्रु॒ताय॒ स्वाहा॑ वीख्षिष्य॒ते स्वाहा॑॥५०॥

वीख्ष॑माणाय॒ स्वाहा॒ वीख्षि॑ताय॒ स्वाहा॑ स॒हास्य॒ते

स्वाहा॑ स॒ञ्जिहा॑नाय॒ स्वाहो॒ज्जिहा॑नाय॒ स्वाहा॑ विवथ्स्य॒ते स्वाहा॑ वि॒वर्त॑मानाय॒ स्वाहा॒ विवृ॑त्ताय॒ स्वाहो॑त्थास्य॒ते स्वाहो॒त्तिष्ठ॑ते॒ स्वाहोत्थि॑ताय॒ स्वाहा॑ विधविष्य॒ते स्वाहा॑ विधून्वा॒नाय॒ स्वाहा॒ विधू॑ताय॒ स्वाहो॑त्क्र॒स्य॒ते स्वाहो॒त्क्राम॑ते॒ स्वाहोत्क्रा॑न्ताय॒ स्वाहा॑ चंक्रमिष्य॒ते स्वाहा॑ चंक्र॒म्यमा॑णाय॒ स्वाहा॑ चंक्रमि॒ताय॒ स्वाहा॑ कण्डूयिष्य॒ते स्वाहा॑ कण्डू॒यमा॑नाय॒ स्वाहा॑ कण्डूयि॒ताय॒ स्वाहा॑ निकषिष्य॒ते स्वाहा॑ नि॒कष॑माणाय॒ स्वाहा॒ निक॑षिताय॒ स्वाहा॒ यदत्ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ यत्पिब॑ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ यन्मेह॑ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ यच्छकृ॑त्क॒रोति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ रेत॑से॒ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॒ स्वाहा॑ प्रजन॑नाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ ५१॥

[१९]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॒ सूर्या॑य॒ स्वाहृ॒तम॑स्यृ॒तस्य॒तम॑सि स॒त्यम॑सि स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑स्यृ॒तस्य॒ पन्था॑ असि दे॒वानां॑ छा॒यामृ॑तस्य॒ नाम॒ तथ्स॒त्यं यत्त्वम्प्र॒जाप॑ति॒रस्यधि॒ यद॑स्मिन्वा॒जिनी॑व॒ शुभ॒ः स्पर्ध॑न्ते॒ दिवः॒ सूर्ये॑ण॒ विशो॒ऽपो

वृ॑णा॒नः प॑वते कृ॒व्यन्प॒शुं न गो॒पा इर्यः॒ परि॑ज्मा॥ 52॥

[२०]

Wr॒t॒ः ॒ः॒s॒ः॒r॒pt॒on ॒out Pr॒sn॒॥ [२१]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

सा॒ध्या वै दे॒वाः सु॑व॒र्गका॑मा ए॒तꣳ षड्रा॒त्रम॑पश्य॒न्तमाह॑र॒न्तेना॑ ततो॒ वै ते सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न् य ए॒वं वि॒द्वाꣳसः॑ षड्रा॒त्रमास॑ते सुव॒र्गमे॒व लो॒कं य॑न्ति देवस॒त्रं वै ष॑ड्रा॒त्रः प्र॒त्यख्ष॒ꣳ ह्येता॑नि॑ पृ॒ष्ठानि॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳसः॑ षड्रा॒त्रमास॑ते सा॒ख्षादे॒व दे॒वता॑ अ॒भ्यारो॑हन्ति षड्रा॒त्रो भ॑वति॒ षड्वा ऋ॒तवः॒ षट्पृ॒ष्ठानि॑॥१॥

पृ॒ष्ठैरे॒वर्तू॒न॒न्वारो॑हन्त्यृ॒तुभिः॑ संवथ्स॒रन्ते सं॑वथ्स॒र ए॒व प्रति॑ तिष्ठन्ति बृहद्रथन्त॒राभ्यां॑ यन्ती॒यं वाव र॑थन्त॒रम॒सौ बृ॒हदा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्याञ्ज॒सायं॑नी स्रु॒ती ताभ्या॑मे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं य॑न्ति त्रि॒वृद॑ग्निष्टो॒मो भ॑वति॒ तेज॑ ए॒वाव॑ रुन्धते पञ्चद॒शो भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धते सप्तद॒शः॥२॥

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायन्त एकविꣳशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिꣳशो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धानिन एतेन षड्रात्रेण यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यश्चक्रीवती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखलबुध्नो यूपो भवति प्रतिष्ठित्यै प्राञ्चो यान्ति प्राङिव हि सुवर्गः॥३॥

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्य प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दश शतं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानꣳ शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्ति यदा शतꣳ सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानꣳ सहस्रसम्मितो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम्॥४॥

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदैकादश च॥१॥॥ [१]

कुसुरुबिन्द औद्दालकिरकामयत पशुमान्थ्स्यामिति स एतꣳ सप्तरात्रमाहरत्तेनायजत तेन वै स यावन्तो ग्राम्याः

प॒शव॒स्तानवा॑रुन्द्ध॒ य ए॒वं वि॒द्वान्थ्स॑प्तरा॒त्रेण॒ यज॑ते॒ यावं॑न्त ए॒व ग्रा॒म्याः प॒शव॒स्ताने॒वाव॑ रुन्द्धे सप्तरा॒त्रो भ॑वति स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शव॑ः स॒प्तार॒ण्याः स॒प्त छन्दा॑ꣳस्यु॒भय॒स्याव॑रुद्ध्यै त्रि॒वृद॑ग्निष्टो॒मो भ॑वति॒ तेज॑ः॥५॥

ए॒वाव॑ रुन्द्धे पञ्चद॒शो भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्द्धे सप्तद॒शो भ॑वत्य॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्ध्या॒ अथो॒ प्रैव तेन॑ जायत एकवि॒ꣳशो भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॒ रुच॑मे॒वात्मन्ध॑त्ते त्रिण॒वो भ॑वति॒ विजि॑त्यै पञ्चवि॒ꣳशो॑ऽग्निष्टो॒मो भ॑वति प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑ महाव्र॒तवा॑न॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्ध्यै विश्व॒जिथ्सर्व॑पृष्ठोऽतिरा॒त्रो भ॑वति॒ सर्व॑स्या॒भिजि॑त्यै॒ यत्प्र॒त्यख्य॒म्पूर्वे॒ष्वह॑ःसु पृ॒ष्ठान्यु॑पे॒युः प्र॒त्यख्य॑म्॥६॥

वि॒श्व॒जिति॒ यथा॑ दु॒ग्धामु॑प॒सीद॑त्ये॒वमु॑त्त॒ममह॑ः स्या॒न्नैक॑रात्रश्च॒न स्या॑द्बृहद्रथन्त॒रे पूर्वे॒ष्वह॒ःसूप॑ यन्ती॒यं वाव र॑थंत॒रम॒सौ बृ॒हदा॒भ्याम॒ेव न य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ यत्प्र॒त्यख्य॑ं विश्व॒जिति॑ पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॒ यथा॒ प्रत्तां॑ दु॒हे ता॒दृगे॒व तत्॥७॥

तेज॑ उपे॒युः प्र॒त्यख्य॒न्द्विच॑त्वारिꣳशच्च॥२॥॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमष्टरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्येव भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसम्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्द्धेऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमव रुन्द्धे॥८॥

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्द्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्द्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायत एकविꣳशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिꣳशो भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविꣳशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥९॥

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्ध्येऽभिजित्यै॥३॥॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टाः ख्षुधं न्यायन्थ्स एतं नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै प्रजाभ्योऽ कल्पत यर्हि प्रजाः ख्षुधं निगच्छेयुस्तर्हि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा

एतासां लोका अक्लृप्ता अथैताः ख्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु कल्पते कल्पन्ते॥१०॥

अस्मा इमे लोका ऊर्जम्प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा गुणे गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति धृत्या अशिथिलम्भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति ज्ञात्रं प्रजानाम्॥११॥

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति यो ज्योगामयावी स्याथ्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्याधृता अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति जीवत्येव॥१२॥

कल्पन्ते प्रजानात्रयस्त्रिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

प्रजापतिरकामयत प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमं दशरात्रमसृजत तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्रायं दीक्षिष्यमाणो दशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्रꣳ सृजते

तेन॑ दशरा॒त्रेण॒ प्र जा॑यते वैरा॒जो वा ए॒ष य॒ज्ञो यद्द॑शरा॒त्रो य ए॒वं वि॒द्वान्द॑शरा॒त्रेण॒ यज॑ते वि॒राज॑मे॒व ग॑च्छति प्राजाप॒त्यो वा ए॒ष य॒ज्ञो यद्द॑शरा॒त्रः॥१३॥

य ए॒वं वि॒द्वान्द॑शरा॒त्रेण॒ यज॑ते॒ प्रैव जा॑यत॒ इन्द्रो॒ वै स॒दृङ्दे॒वता॑भिरासी॒त्स न व्या॒वृत॑मगच्छ॒त्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त् तस्मा॑ ए॒तं द॑शरा॒त्रम्प्राय॑च्छ॒त्तमाह॑र॒त्तेना॑यज ततो॒ वै सो॑ऽन्याभि॑र्दे॒वता॑भिर्व्या॒वृत॑मगच्छ॒द्य ए॒वं वि॒द्वान्द॑शरा॒त्रेण॒ यज॑ते व्या॒वृत॑मे॒व पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्येण गच्छति त्रिक॒कुद्वै॥१४॥

ए॒ष य॒ज्ञो यद्द॑शरा॒त्रः क॒कुत्प॑ञ्चद॒शः क॒कुदे॑कवि॒ꣳशः क॒कुत्त्र॑यस्त्रि॒ꣳशो य ए॒वं वि॒द्वान्द॑शरा॒त्रेण॒ यज॑ते त्रिक॒कुदे॒व स॑मा॒नानां॑ भवति॒ यज॑मानः पञ्चद॒शो यज॑मान एकवि॒ꣳशो यज॑मानस्त्रयस्त्रि॒ꣳशः पुर॒ इत॑रा अभिच॒र्यमा॑णो दशरा॒त्रेण॑ यजेत देवपु॒रा ए॒व पर्यू॑हते॒ तस्य॒ न कुत॑श्च॒नोपा॑व्या॒धो भ॑वति॒ नैन॑मभि॒चरं॑न्थ्स्तृणुते देवासु॒राः संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा ए॒ताः॥१५॥

दे॒व॒पु॒रा अ॑पश्य॒न् यद्द॑शरा॒त्रस्ताः पर्यौ॑हन्त॒ तेषां॒

न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्थ्स्याथ्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते जामि वै॥१६॥

एतत्कुर्वन्ति यज्ज्याया२ंस३ं स्तोममुपेत्य कनीया२ंसमुपयन्ति यदग्निष्टोमसामान्यवस्ताच्च परस्ताच्च भवन्त्यजामित्वाय त्रिवृदग्निष्टोमोऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति तेज एवाव रुन्द्धे पञ्चदश उक्थ्य ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्द्धे त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु पुष्टिमेवाव रुन्द्धे सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु तीव्रसोमोऽन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायते॥१७॥

एकवि२ंश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्य उपहवमेव गच्छति त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रि२ंश उक्थ्यो वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥१८॥

प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रस्त्रिकुकुद्वा एता वै जायत एकत्रि२ंशच्च॥५॥॥—[५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तेऽकामयन्त प्रजाꣳ सृजेमहि प्रजामव रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि प्रजावन्तः स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते प्रजामसृजन्त प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त प्रजावन्तोऽभवन्त ऋतवोऽभवन्तदार्त्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रास्तस्मात्॥१९॥

आर्त्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वाꣳस एकादशरात्रमासते प्रजामेव सृजन्ते प्रजामव रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवथ्सरन्ते संवथ्सर एव प्रति तिष्ठन्ति चतुर्विꣳशो भवति चतुर्विꣳशत्यक्ष्परा गायत्री॥२०॥

गायत्रम्ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति तिष्ठन्ति चतुश्चत्वारिꣳशो भवति चतुश्चत्वारिꣳशदक्ष्परा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्त्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारिꣳशो भवत्यष्टाचत्वारिꣳशदक्ष्परा जगती जागताः पशवो जगत्यामेव पशुषु प्रति तिष्ठन्त्येकादशरात्रो भवति पञ्च वा

ऋतव आर्तवाः पञ्चर्तुष्वेवार्तवेषु संवथ्सरे प्रतिष्ठाय प्रजामव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥२१॥

तस्माद्गायत्र्येकान्नपञ्चाशच्च॥६॥॥ [६]

ऐन्द्रवायवाग्राँन्गृह्णीयाद्यः कामयेत यथापूर्वम्प्रजाः कल्पेरन्निति यज्ञस्य वै क्लृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्याया ँसं कनीयानति क्रामत्यैन्द्रवायवाग्राँन्गृह्णीयादामयाविनः प्राणेन वा एष व्यृध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः प्राणेनैवैन ँ समर्धयति मैत्रावरुणाग्राँन्गृह्णीरन् येषाँ दीक्षितानाँ प्रमीयेत॥२२॥

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृध्यन्ते येषाँ दीक्षितानाँ प्रमीयते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः परि हरन्त आश्विनाग्राँन्गृह्णीतानुजावरोँऽश्विनौ वै देवानामानुजावरौ पश्चेवाग्रम्पर्यैतामश्विनावेतस्य देवता य आनुजावरस्तावेवैनमग्रम्परि णयतः शुक्राग्राँन्गृह्णीत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र एषोऽन्तोऽन्तम्मनुष्यः॥२३॥

श्रियै गत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः पापीयान्भवति मन्थ्यग्रान्गृह्णीताभिचरन्नार्तपात्रं वा एतद्यन्मन्थिपात्रम्मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमार्च्छत्याग्रयणा यस्य पिता पितामहः पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा एष इन्द्रियेण व्यृध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यः॥२४॥

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवैतद्यज्ञस्य वागिव यदाग्रयणो वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः पापीयान्भव- त्युक्थ्याग्रान्गृह्णीताभिचर्यमाणः सर्वेषां वा एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रꣳ सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं कुर्याद्वाग्वै॥२५॥

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्क्षेत्राण्यरणानि गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृह्णीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य शुगृच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृह्णीयाद्यर्हि पर्जन्यो न वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानाꣳ शुगृच्छति

यर्हि पर्जन्यो न वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानाꣳ शुचो मुञ्चति ताजक्प्र वर्षति॥२६॥

प्रमीयेत मनुष्य ऋध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यो वाग्वा एव पूर्णान्ग्रहान्पञ्चविꣳशतिश्च॥७॥[७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रम्प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीयेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभो वै शुक्रस्त्रैष्टुभन्द्वितीयमहस्तस्माद्द्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति जागतो वा आग्रयणो जागतं तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतद्वै॥२७॥

यज्ञमापद्यच्छन्दाꣳस्याप्नोति यदाग्रयणः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्ततः एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते जगन्मुखो वै द्वितीयस्त्रिरात्रो जागत आग्रयणो यच्चतुर्थेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते राथंतरो वा ऐन्द्रवायवो राथंतरम्पञ्चममहस्तस्मात्पञ्चमेऽहन्॥२८॥

ऐन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति बार्हतो

वै शुक्रो बार्हतꣳ षष्ठमहस्तस्मात्षष्ठेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतद्वै द्वितीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाꣳस्याप्नोति यच्छुक्रः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते त्रिष्टुङ्मुखो वै तृतीयस्त्रिरात्रस्त्रैष्टुभः॥२९॥

शुक्रो यथ्सप्तमेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते वाग्वा आग्रयणो वागष्टममहस्तस्मादष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति प्राणो वा ऐन्द्रवायवः प्राणो नवममहस्तस्मान्नवमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतत्॥३०॥

वै तृतीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाꣳस्याप्नोति यदैन्द्रवायवः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्तेऽथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते पथो वा एतेऽध्यपथेन यन्ति येऽन्येनैन्द्रवायवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष यज्ञस्य यदृशममहर्दशमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते यज्ञस्य॥३१॥

एवान्तं गत्वापथात्पन्थामपि यन्त्यथो यथा वहीयसा प्रतिसारं वहन्ति तादृगेव तच्छन्दाꣳस्यन्योन्यस्य लोकमभ्यध्यायन्तान्येतेनैव देवा व्यवाहयन्नैन्द्रवायवस्य

वा एतदायतनं यच्चतुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयणो गृह्यते तस्मादाग्रयणस्यायतने नवमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते शुक्रस्य वा एतदायतनं यत्पञ्चमम्॥३२॥

अहस्तस्मिन्नैन्द्रवायवो गृह्यते तस्मादैन्द्रवायवस्यायतने सप्तमेऽहञ्छुक्रो गृह्यत आग्रयणस्य वा एतदायतनं यत्षष्ठमहस्तस्मिञ्छुक्रो गृह्यते तस्माच्छुक्रस्यायतनेऽष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते छन्दाꣳस्येव तद्वि वाहयति प्र वस्यसो विवाहमाप्नोति य एवं वेदाथो देवताभ्य एव यज्ञे संविदं दधाति तस्मादिदमन्योन्यस्मै ददाति॥३३॥

एतद्वै पञ्चमेऽहन्त्रैष्टुभ एतद्गृह्यते यज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकञ्च॥८॥॥ [८]

प्रजापतिरकामयत प्र जायेयेति स एतं द्वादशरात्रमपश्यत्तम ततो वै स प्राजायत यः कामयेत प्र जायेयेति स द्वादशरात्रेण यजेत प्रैव जायते ब्रह्मवादिनो वदन्त्यग्निष्टोमप्रायणा यज्ञा अथ कस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यत इति चख्षुषी वा एते यज्ञस्य यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यत्॥३४॥

अग्निष्टोमं पूर्वम्प्रयुञ्जीरन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्र पूर्वः प्र युज्यते चख्षुषी एव यज्ञे धित्वा मध्यतः कनीनिके

प्रति॑ दधति॒ यो वै गा॑य॒त्रीं ज्योति॑ःपख्षां॒ वेद॒ ज्योति॑षा भा॒सा सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ याव॑ग्निष्टो॒मौ तौ प॒ख्षौ येऽन्त॑रे॒ऽष्टाव॒क्ष्याः॑ स आ॒त्मैषा वै गा॑य॒त्री ज्योति॑ःपख्षा॒ य ए॒वं वेद॒ ज्योति॑षा भा॒सा सु॑व॒र्गं लो॒कम्॥ ३५॥

ए॒ति॒ प्र॒जाप॑तिर्वा ए॒ष द्वा॑दश॒धा विहि॑तो॒ यद्द्वा॑दशरा॒त्रो याव॑तिरा॒त्रौ तौ प॒ख्षौ येऽन्त॑रे॒ऽष्टाव॒क्ष्याः॑ स आ॒त्मा प्र॒जाप॑तिर्वावैष सन्थ्सद्ध॒ वै स॒त्रेण॑ स्पृणोति प्रा॒णा वै सत्प्रा॒णाने॒व स्पृ॑णोति॒ सर्वा॑सां॒ वा ए॒ते प्र॒जाना॑ं प्रा॒णैरा॑सते॒ ये स॒त्रमास॑ते॒ तस्मा॑त्पृच्छन्ति॒ किमे॒ते स॒त्रिण॒ इति॑ प्रि॒यः प्र॒जाना॒मुत्थि॑तो भवति॒ य ए॒वं वेद॑॥ ३६॥

अ॒ग्निष्टो॒मौ यथ्सु॑व॒र्गल्लो॒कं प्रि॒यः प्र॒जाना॒म्पश्च॑ च॥ ९॥॥ [९]

न वा ए॒षोऽन्यतो॑वैश्वानरः सुव॒र्गाय॑ लो॒काय॒ प्राभ॑वदू॒र्ध्वो ह॒ वा ए॒ष आत॑त आसी॒त्ते दे॒वा ए॒तं वै॑श्वान॒रं पर्यो॑हन्थ्सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ प्रभू॑त्या ऋ॒तवो॒ वा ए॒तेन॑ प्र॒जाप॑तिमयाजय॒न्तेष्वा॑र्ध्नो॒दधि॒ तदृ॒ध्नोति॑ ह॒ वा ऋ॒त्विख्षु॒ य ए॒वं वि॒द्वान्द्वा॑दशा॒हेन॒ यज॑ते॒ तेऽस्मिन्नैच्छन्त॒ स रस॒मह॑ वस॒न्ताय॒ प्राय॑च्छत्॥ ३७॥

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्यौ व्रीहीञ्छरदे माषतिलौ हेमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्रम्प्रजापतिरयाजयत्ततो वा इन्द्र इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्रेऽयजतेष ह वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपमश्वकुणपङ्गौर्वा अन्नं येन पात्रेणान्नम्बिभ्रति यत्तन्न निर्णेनिजति ततोऽधि॥३८॥

मलं जायत एक एव यजेतैको हि प्रजापतिरार्ध्नोद्द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः संवथ्सरः संवथ्सरः प्रजापतिः प्रजापतिर्वावैष एष ह त्वै जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा वा एतास्तिस्रस्तिस्रो रात्रयो यद्द्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं ताभिः सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरारभते॥३९॥

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनिक्ते याश्चतुर्थीरपि ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्धते यो वा अस्य पशुमत्ति मा॒ऽसऽ सोऽत्ति यः पुरोडाशम्मस्तिष्क॒ऽ स यः परिवापम्पुरीष॒ऽ स य आज्यम्मज्जान॒ऽ स यः सोम॒ऽ स्वेद॒ऽ सोऽपि ह वा अस्य शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यम्पाप्मनो

व्यावृत्त्यै॥४०॥

अयच्छुदधिं रभते द्वादशाहेनं चत्वारिं च॥10॥॥ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याꣳ स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहा-ऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न विꣳशत्यै स्वाहा नवविꣳशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिꣳशते स्वाहा नवचत्वारिꣳशते स्वाहैकान्न षष्ट्यै स्वाहा नवषष्ट्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्याꣳ शताभ्याꣳ स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४१॥

नवचत्वारिꣳशते स्वाहैकान्नैकविꣳशतिश्च॥11॥॥ [११]

एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विꣳशत्यै स्वाहा नवविꣳशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिꣳशते स्वाहा

नव॑चत्वारिꣳशते॒ स्वाहैका॒न्न ष॒ष्ट्यै स्वाहा॒ नव॑षष्ट्यै॒ स्वाहैका॒न्नाशी॒त्यै स्वाहा॒ नवा॑शीत्यै॒ स्वाहैका॒न्न श॒ताय॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४२॥

एक॑स्मै त्रि॒भ्यः प॑ञ्चा॒शत्॥12॥॥ [१२]

द्वाभ्या॒ꣳ स्वाहा॑ च॒तुर्भ्यः॒ स्वाहा॑ ष॒ड्भ्यः स्वाहा॑ऽष्टा॒भ्यः स्वाहा॑ द॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ द्वाद॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ चतुर्द॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ षोड॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ऽष्टाद॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ विꣳश॒त्यै स्वाहा॒ऽष्टान॑वत्यै॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४३॥

द्वाभ्या॑म॒ष्टान॑वत्यै॒ षड्वि॑ꣳशतिः॥13॥॥ [१३]

त्रि॒भ्यः स्वाहा॑ प॒ञ्चभ्यः॒ स्वाहा॑ स॒प्तभ्यः॒ स्वाहा॑ न॒वभ्यः॒ स्वाहै॑काद॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ त्रयोद॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ पञ्चद॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ सप्तद॒शभ्यः॒ स्वाहैका॒न्न विꣳ॑श॒त्यै स्वाहा॒ नव॑विꣳशत्यै॒ स्वाहैका॒न्न च॑त्वारि॒ꣳशते॒ स्वाहा॒ नव॑चत्वारिꣳशते॒ स्वाहैका॒न्न ष॒ष्ट्यै स्वाहा॒ नव॑षष्ट्यै॒ स्वाहैका॒न्नाशी॒त्यै स्वाहा॒ नवा॑शीत्यै॒ स्वाहैका॒न्न श॒ताय॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४४॥

त्रि॒भ्यो॑ऽष्टाचत्वारि॒ꣳशत्॥14॥॥ [१४]

च॒तुर्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽष्टा॒भ्यः स्वाहा॑ द्वाद॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ षोड॒शभ्यः॒

स्वाहा॑ वि꣣शत्यै स्वाहा॒ षण्ण॑वत्यै॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४५॥

च॒तुर्भ्यः॒ षण्ण॑वत्यै॒ षोड॑श॥15॥॥ [१५]

प॒ञ्चभ्यः॒ स्वाहा॑ द॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ पञ्चद॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ वि꣣शत्यै स्वाहा॒ पञ्च॑नवत्यै॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४६॥

प॒ञ्चभ्यः॒ प॒ञ्च॑नवत्यै॒ चतु॑र्दश॥16॥॥ [१६]

द॒शभ्यः॒ स्वाहा॑ वि꣣शत्यै स्वाहा॑ त्रि꣣शते॒ स्वाहा॑ चत्वारि꣣शते॒ स्वाहा॑ पञ्चा॒शते॒ स्वाहा॑ ष॒ष्ट्यै स्वाहा॑ सप्त॒त्यै स्वाहा॑ऽशी॒त्यै स्वाहा॑ नव॒त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४७॥

द॒शभ्यो॒ द्वावि꣣शतिः॥17॥॥ [१७]

वि꣣शत्यै स्वाहा॑ चत्वारि꣣शते॒ स्वाहा॑ ष॒ष्ट्यै स्वाहा॑ऽशी॒त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥४८॥

वि꣣शत्यै द्वाद॑श॥18॥॥ [१८]

प॒ञ्चा॒शते॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॒ द्वाभ्या॑꣣ श॒ताभ्या॒꣣ स्वाहा॑

त्रिभ्यः शतेभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः शतेभ्यः स्वाहा षड्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः शतेभ्यः स्वाहा-ऽष्टाभ्यः शतेभ्यः स्वाहा नवभ्यः शतेभ्यः स्वाहा सहस्राय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४९॥

पञ्चाशते द्वात्रिꣳशत्॥19॥ [१९]

शताय स्वाहा सहस्राय स्वाहाऽयुताय स्वाहा नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहाऽर्बुदाय स्वाहा न्यर्बुदाय स्वाहा समुद्राय स्वाहा मध्याय स्वाहाऽन्ताय स्वाहा परार्धाय स्वाहोषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहोदेष्यते स्वाहोद्यते स्वाहोदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५०॥

शतायाष्टात्रिꣳशत्॥20॥ [२०]

प्रजवं ब्रह्मवादिनः किमेष वा आप्त आदित्या उभयोः प्रजापतिरन्वायन्निन्द्रो वै सदृङ्निन्द्रो वै शिथिलः प्रजापतिरकामयतान्नादः सा विराडसावादित्योऽर्वाङ्गूतमा मेऽग्निना स्वाहाधिन्दद्यौऽज्येतायं कृष्णायौषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो विꣳशतिः॥20॥ प्रजवं प्रजापतिर्यदछन्दोमन्ते हुवे सवाहमोषधीभ्यो द्विचत्वारिꣳशत्॥42॥ प्रजवꣳ सर्वस्मै स्वाहा॥॥ [२१]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

प्रजवं वा एतेन यन्ति यद्दशममहः पापावहीयं वा एतेन भवन्ति यद्दशममहर्यो वै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः स्थाणुꣳ हन्ति यो भ्रेषं न्येति स हीयते स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स हीयते तस्मै य उपहताय व्याहृतमेवान्वारभ्य समश्नुतेऽथ यो व्याहृ सः॥१॥

हीयते तस्माद्दशमेऽहन्नविवाक्य उपहताय न व्युच्यमथो खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं तद्यजमानस्य यद्व्यृद्धं तद्भ्रातृव्यस्य स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स एवाति रेचयति ते ये बाह्या दृशीकवः॥२॥

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्व्युच्यं यदि तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्व्युच्यमेवाथ वा एतथ्सर्पराज्ञियाऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति यदानृचुस्तेनेयꣳ सर्पराज्ञी ते यदेव किं

च वाचानृचुर्यदतोऽध्यर्चितारः॥३॥

तदुभयमात्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा इमामश्वरथो नाश्वतरीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा इमा५ सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितुमथ ब्रह्म वदन्ति परिमिता वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजू५ष्यथैतस्यैवान्तो नास्ति यद्ब्रह्म तत्प्रतिगृणत आ चख्षीत स प्रतिगरः॥४॥

व्याहृ स दृशीकवौऽर्चितारः स एकश्च॥१॥॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाह्नर्त्विजां यजमानो वृङ्क्त इति तेज इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीनिमाल्लोणकानिति किं चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनिति किम्पञ्चमेनेति पञ्चाक्षराम्पङ्क्तिमिति कि५ षष्ठेनेति षड्ऋतूनिति कि५ सप्तमेनेति सप्तपदा५ शक्वरीमिति॥५॥

किमष्टमेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति त्रिवृत५ स्तोममिति किं दशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति

द्वादशाक्षरा जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां वृङ्क्ते॥६॥

शक्करीमित्येकचत्वारिꣳशच्च॥२॥॥ [२]

एष वा आप्तो द्वादशाहो यत्त्रयोदशरात्रः समानꣳ ह्येतदहर्यत्प्रायणीयश्चोदयनीयश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रय इमे लोका एषां लोकानामाप्त्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो व्यानो द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रतितिष्ठन्ति सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वाꣳसस्त्रयोदशरात्रमासते तदाहुर्वाग्वा एषा वितता॥७॥

यद्द्वादशाहस्तां विच्छिन्द्युर्यन्मध्येऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका गृहपतेर्वाक्स्यादुपरिष्टाच्छन्दोमानाम्महाव्रतं कुर्वन्ति संततामेव वाचमव रुन्द्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति पशवो वै छन्दोमा अन्नम्महाव्रतं यदुपरिष्टाच्छन्दोमानाम्महाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु चैवान्नाद्ये च प्रतितिष्ठन्ति॥८॥

वितता त्रिचत्वारिꣳशच्च॥३॥॥ [३]

आदित्या अकामयन्तोभयौर्लोकयोरृध्नुयामेति त एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै

त उभयौर्लोकयोराध्नुवन्नस्मिꣳश्चामुष्मिꣳश्च य एवं विद्वाꣳसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव लोकयोर्ऽऋध्नुवन्त्यस्मिꣳश्चामुष्मिꣳश्च चतुर्दशरात्रो भवति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्ध्यै यत्पराचीनानि पृष्ठानि॥९॥

भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिꣳशौ मध्यतः स्तोमौ भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव समानानां भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥१०॥

पृष्ठानि चतुस्त्रिꣳशच्च॥४॥॥ [४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैत्तं देवा अन्वायन्तानादित्याश्च पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशूनुपाजीविष्मत इमेऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रम्प्रत्यौहन्त आदित्याः पृष्ठैः सुवर्गं लोकमारोहन्त्र्यहाभ्यामस्मिल्लोके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या अमुष्मिंल्लोक आर्ध्नुवन्त्र्यहाभ्यामस्मिन्॥

लोके पशवो य एवं विद्वाꣳसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव लोकयोर्ऽऋध्नुवन्त्यस्मिꣳश्चामुष्मिꣳश्च पृष्ठैरेवामुष्मिंल्लोक ऋध्नुवन्ति त्र्यहाभ्यामस्मिल्लोके ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो

भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधꣳ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वाय॥१२॥

ओजो वै वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्तुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्ङ्ग्रहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्ध्योत्तिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां या दश दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते याश्चतस्रश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥१३॥

आर्ध्नुवन्त्र्यहाभ्यामस्मिन्थ्संविवधत्वाय प्रतिष्ठित्या एकत्रिꣳशच्च॥५॥॥ [५]

इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीथ्स न व्यावृतमगच्छथ्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत् तेनायजत ततो वै सोऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्य

एवं विद्वाꣳसः पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम्॥१४॥

गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वा वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य परिगृहीत्यै॥१५॥

अन्तरिक्षमिन्द्रियस्यैकञ्च॥६॥ [६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत्सोऽसुरेभ्योऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रं वज्रम्प्रायच्छत् तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुत पाप्मानं निरदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त य एवं विद्वाꣳसः पञ्चदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्य विजित्य श्रियं गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानं निः॥१६॥

द॒ह॒न्ते॒ प॒ञ्च॒द॒श॒रा॒त्रेणौजो॒ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मा॒त्मन्द॑धत ए॒ता ए॒व प॑श॒व्याः॑ पञ्च॑दश॒ वा अ॑र्धमा॒सस्य॒ रात्र॑योऽर्धमास॒शः स॑वथ्स॒र आ॑प्यते संवथ्स॒रम्प॒शवोऽनु॒ प्र जा॑यन्ते॒ तस्मा॑त्पश॒व्या॑ ए॒ता ए॒व सु॑व॒र्ग्याः॑ पञ्च॑दश॒ वा अ॑र्धमा॒सस्य॒ रात्र॑योऽर्धमास॒शः स॑वथ्स॒र आ॑प्यते संवथ्स॒रः सु॑व॒र्गो लो॒कस्तस्मा॑थ्सुव॒र्ग्या॑ ज्योति॒र्गौरायु॒रिति॑ त्र्य॒हो भ॑वती॒यं वाव ज्योति॑र॒न्तरि॑क्षम्॥१७॥

गौर॒सावायु॑रि॒मानेव लो॒कान॒भ्यारो॑हन्ति॒ यद॒न्यतः॑ पृ॒ष्ठानि॒ स्युर्विवि॑वधꣳ स्या॒न्मध्ये॑ पृ॒ष्ठानि॑ भवन्ति सविवध॒त्वायौजो॒ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठान्योज॑ ए॒व वी॒र्य॑म्मध्य॒तो द॑धते बृहद्रथन्त॒राभ्या॑ यन्ती॒यं वाव र॑थन्त॒रम॒सौ बृ॒हदा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒सायं॑नी स्रु॒ती ताभ्या॑मे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कम्॥१८॥

य॒न्ति॒ परा॑ञ्चो॒ वा ए॒ते सु॑व॒र्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ ये प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॑ प्र॒त्यङ्ग्र॒हो भ॑वति प्र॒त्यव॑रूढ्या॒ अथो॒ प्रति॑ष्ठित्या उ॒भयो॑र्लो॒कयोर॑ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति॒ पञ्च॑दशै॒तास्तासां॒ या दश॒ दशा॑क्ष्रा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्

मव रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनाम्परिगृहीत्यै॥१९॥

गच्छुन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानन्निरन्तरिख्षल्लौकम्प्रजायै द्वे च॥७॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एतꣳ सप्तदशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सोऽन्नादोऽभवद्य एवं विद्वाꣳसः सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा एव भवन्ति पञ्चाहो भवति पञ्च वा ऋतवः संवथ्सर ऋतुष्वेव संवथ्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धतेऽसत्रं वा एतत्॥२०॥

यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रति तिष्ठन्ति सप्तदशरात्रो भवति सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरात्या अतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥२१॥

एतथ्सप्तत्रिꣳश्चच॥८॥ [८]

सा विराड्विक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा

अकामयन्तोभयꣳ सं वृञ्जीमहि ब्रह्म चान्नं चेति त एता विꣳशतिꣳ रात्रीरपश्यन्ततो वै त उभयꣳ समवृञ्जत ब्रह्म चान्नं च ब्रह्मवर्चसिनौऽन्नादा अभवन् य एवं विद्वाꣳस एता आसत उभयमेव सं वृञ्जते ब्रह्म चान्नं च॥२२॥

ब्रह्मवर्चसिनौऽन्नादा भवन्ति द्वे वा एते विराजौ तयोरेव नाना प्रति तिष्ठन्ति विꣳशो वै पुरुषो दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्या यावानेव पुरुषस्तमात्वोत्तिष्ठन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गम्॥२३॥

लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधꣳ स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्ङ्ग्रहो

भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर् ऋद्ध्योत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥२४॥

वृञ्जते ब्रह्म चान्नञ्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविꣳशतिश्च॥९॥ [९]

असावादित्योऽस्मिल्लोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य सुवर्गं लोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्थ्स वा असावादित्योऽमुष्मिंल्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो यत्पृष्ठानि भवन्ति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति परैरवस्तात्परि गृह्णन्ति दिवाकीर्त्येन॥२५॥

सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परि गृह्णन्ति पृष्ठैरुपावरोहन्ति यत्परे परस्तान्न स्युः पराञ्चः सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन् यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितो दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्ति सुवर्ग एवैनाँल्लोक उभयतः परि गृह्णन्ति यजमाना वै दिवाकीर्त्यꣳ संवथ्सरः परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यम्परः सामानो भवन्ति संवथ्सर एवोभयतः॥२६॥

प्रति॑ तिष्ठन्ति पृ॒ष्ठं वै दि॑वाकी॒र्त्यं॑म्पा॒र्श्वे पर॑ःसामानो॒ऽभितो॑ दिवाकी॒र्त्यं॑म्पर॑ःसामानो भवन्ति॒ तस्मा॑द॒भितः॑ पृ॒ष्ठम्पा॒र्श्वे भूयि॑ष्ठा॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॒ भूयि॑ष्ठꣳ शस्यते य॒ज्ञस्यै॒व तन्म॑ध्य॒तो ग्र॒न्थं ग्र॑थ्नन्त्यवि॑स्रꣳसाय स॒प्त गृ॑ह्यन्ते स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः॑ प्रा॒णाः प्रा॒णाने॒व यज॑मानेषु दधति॒ यत्प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठानि॒ भव॑न्त्य॒मुमे॒व तैर्लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ यदि॒मं लो॒कं न॥२७॥

प्र॒त्य॒व॒रोहे॑यु॒रुद्वा॒ माद्ये॑यु॒र्यज॑मानाः॒ प्र वा॑ मीयेर॒न् यत्प्र॑ती॒चीना॑नि पृ॒ष्ठानि॒ भव॑न्ती॒ममे॒व तैर्लो॒कम्प्र॒त्यव॑रोह॒न्त्यथो॑ अ॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्रति॑ तिष्ठ॒न्त्यनु॑न्मादा॒येन्द्रो॒ वा अप्र॑तिष्ठित आसी॒त्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तमे॑कविꣳशतिरा॒त्रम्प्राय॑च्छ॒ ततो॒ वै स प्रत्य॑तिष्ठ॒द्ये ब॑हुया॒जिनोऽप्र॑तिष्ठिताः॥२८॥

स्युस्त ए॑कविꣳशतिरा॒त्रमा॑सीर॒न्द्वाद॑श॒ मासा॒ः पञ्च॒र्तव॒स्त्रय॑ इ॒मे लो॒का अ॒सावा॑दि॒त्य ए॑कवि॒ꣳश ए॒ताव॑न्तो॒ वै दे॑वलो॒कास्तेष्वे॒व य॑थापू॒र्वम्प्रति॑ तिष्ठन्त्य॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒ स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तमे॑कविꣳशति-रा॒त्रम्प्राय॑च्छ॒त्तमाह॑र॒त्तेना॑यजत॒ ततो॒ वै सो॑ऽरोचत॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳस एकविꣳशतिरा॒त्रमास॑ते॒ रोच॑न्त ए॒वैक॑विꣳशतिरा॒त्रो भ॑वति॒ रुग्वा ए॑कवि॒ꣳशो रुच॑मे॒व ग॑च्छ॒न्त्यथो॑ प्रति॒ष्ठामे॒व

प्र॑तिष्ठा ह्येकवि॒ꣳशो॑-ऽ तिरा॒त्राव॒भितो॑ भवतो ब्रह्मवर्च॒सस्य॒ परि॑गृहीत्यै॥२९॥

गृ॒ह्णन्ति॒ दि॒वा॒की॒र्त्यै॑नै॒वोभ॒यतो॒ नाप्र॑तिष्ठिता॒ आस॑त॒ एक॑विꣳशतिश्च॥10॥॥ [१०]

अ॒र्वाङ्य॒ज्ञः सं क्रा॑मत्व॒मुष्मा॒दधि॒ माम॒भि। ऋषी॑णां॒ यः पु॒रोहि॑तः। निर्दे॑व॒ निर्वी॑रं कृ॒त्वा विष्क॑न्धं॒ तस्मि॑न् हीयतां॒ यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑। शरी॑रं यज्ञशम॒लं कुसी॑दं॒ तस्मि॑न्थ्सीदतु॒ यो॑-ऽस्मान्द्वेष्टि॑। यज्ञं॑ य॒ज्ञस्य॒ यत्तेज॒स्तेन॒ सं क्रा॑म॒ माम॒भि। ब्रा॒ह्म॒णानृ॒त्विजो॑ दे॒वान् य॒ज्ञस्य॒ तप॑सा॒ ते सवा॒हमा हु॑वे। इ॒ष्टेन॑ प॒क्वमुप॑॥३०॥

ते॒ हु॒वे॒ स॒वा॒हम्। सन्ते॑ वृञ्जे सुकृ॒तꣳ सम्प्र॒जाम्प॒शून्। प्रै॒षान्थ्सा॑मिधे॒नीरा॑घा॒रावाज्य॑भागा॒वाश्रु॑तम्प्र॒त्याश्रु॑त॒मा श्रृ॑णामि ते। प्र॒या॒जा॒नू॒या॒जान्थ्स्व॑ष्टकृ॒तमिडा॑मा॒शिष॒ आ वृ॑ञ्जे सुव॑ः। अ॒ग्निनेन्द्रे॑ण॒ सोमे॑न॒ सर॑स्वत्या॒ विष्णु॑ना दे॒वता॑भिः। या॒ज्या॒नु॒वा॒क्या॑भ्या॒मुप॑ ते हुवे स्वा॒हं य॒ज्ञमा द॑दे ते॒ वष॑ट्कृतम्। स्तु॒तꣳ श॒स्त्रम्प्र॑तिग॒रं ग्रह॒मिडा॑मा॒शिष॑ः॥३१॥

आ वृ॑ञ्जे॒ सुव॑ः। प॒त्नी॒स॒या॒जानुप॑ ते हुवे सवा॒हꣳ स॑मिष्टय॒जुरा द॑दे॒ तव॑। प॒शून्थ्सु॒तम्पु॑रो॒डाशा॒न्थ्सव॑ना॒न्योत

य॒ज्ञम्। दे॒वान्थ्सेन्द्रा॒नुप॑ ते हुवे सवा॒हम॒ग्निमु॑खा॒न्थ्सोम॑वतो॒ ये च॒ विश्वे॑॥३२॥

उप॒ ग्रह॒मिडा॑मा॒शिषो॒ द्वात्रि॑ꣳशच्च॥11॥॥ [११]

भू॒तम्भव्य॑म्भवि॒ष्यद्वष॒ट्थ्स्वाहा॒ नम॒ ऋक्साम॒ यजु॒र्वष॒ट्थ्स्वाहा॒ नमो॑ गाय॒त्री त्रि॒ष्टुब्ज॑गती॒ वष॒ट्थ्स्वाहा॒ नमः॑ पृथि॒व्य॑न्तरि॑क्ष॒ं द्यौर्वष॒ट्थ्स्वाहा॒ नमो॒ऽग्निर्वा॒युः सूर्यो॒ वष॒ट्थ्स्वाहा॒ नमः॑ प्रा॒णो व्या॒नो॑ऽपा॒नो वष॒ट्थ्स्वाहा॒ नमोऽन्न॑ कृ॒षिर्वृष्टि॒र्वष॒ट्थ्स्वाहा॒ नमः॑ पि॒ता पु॒त्रः पौत्रो॒ वष॒ट्थ्स्वाहा॒ नमो॒ भूर्भुवः॒सुव॒र्वष॒ट्थ्स्वाहा॒ नमः॑॥३३॥

भुव॑श्च॒त्वारि॑ च॥12॥॥ [१२]

आ मे॑ गृ॒हा भ॑व॒न्त्वा प्र॒जा म॒ आ मा॑ य॒ज्ञो वि॑शतु वी॒र्या॑वान्। आपो॑ दे॒वीर्य॒ज्ञिया॒ मा वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र हा॑सीत्। आ मे॒ ग्रहो॑ भव॒त्वा पु॑रो॒रुक्स्तु॑तश॒स्त्रे मा वि॑शता꣣ स॒मीची॑। आ॒दि॒त्या रु॒द्रा वस॑वो मे सद॒स्याः॑ स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र हा॑सीत्। आ मा॑ग्निष्टो॒मो वि॑शतू॒क्थ्य॑श्चातिरा॒त्रो मा वि॑शत्वापिशर्व॒रः। ति॒रोअ॑ह्निया मा॒

सुहुता आ विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हासीत्॥३४॥

अग्निष्टोमो विंशत्वष्टादश च॥13॥॥ [१३]

अग्निना तपोऽन्वभवद्वाचा ब्रह्म मणिना रूपाणीन्द्रेण देवान् वातेन प्राणान्थ्सूर्येण द्याश्चन्द्रमसा नख्षत्राणि यमेन पितॄन्राज्ञा मनुष्यान्फलेन नादेयानजगरेण सर्पान्व्याघ्रेणारण्यान्पशून्छ्येनेन पतत्रिणो वृष्णाश्वानृषभेण गा बस्तेनाजा वृष्णिनावीर्व्रीहिणान्नानि यवेनौषधीर्न्यग्रोधेन वनस्पतीनुदुम्बरेणोर्जङ्गायत्रिया छन्दाꣳसि त्रिवृता स्तोमान्ब्राह्मणेन वाचम्॥३५॥

ब्राह्मणेनैकंश्च॥14॥॥ [१४]

स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा स्वाहाधीतम्मनसे स्वाहा स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्यांय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे

निभूयपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३६॥

पुरुरूपाय स्वाहा दशं च॥15॥॥ [१५]

दद्भ्यः स्वाहा हनूभ्याꣳ स्वाहोष्ठाभ्याꣳ स्वाहा मुखाय स्वाहा नासिकाभ्याꣳ स्वाहाक्ष्णीभ्याꣳ स्वाहा कर्णाभ्याꣳ स्वाहा पार इक्ष्णवोऽवार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहावार इक्ष्णवः पार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहा शीर्ष्णे स्वाहा भ्रूभ्याꣳ स्वाहा ललाटाय स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा मस्तिष्काय स्वाहा केशेभ्यः स्वाहा वहाय स्वाहा ग्रीवाभ्यः स्वाहा स्कन्धेभ्यः स्वाहा कीकसाभ्यः स्वाहा पृष्टीभ्यः स्वाहा पाजस्याय स्वाहा पार्श्वाभ्याꣳ स्वाहा॥३७॥

अꣳसाभ्याꣳ स्वाहा दोषभ्याꣳ स्वाहा बाहुभ्याꣳ स्वाहा जङ्घाभ्याꣳ स्वाहा श्रोणीभ्याꣳ स्वाहोरुभ्याꣳ स्वाहाष्ठीवद्भ्याꣳ स्वाहा जङ्घाभ्याꣳ स्वाहा भसदे स्वाहा शिखण्डेभ्यः स्वाहा वालधानाय स्वाहाण्डाभ्याꣳ स्वाहा शेपाय स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा पद्भ्यः स्वाहा शफेभ्यः स्वाहा लोमभ्यः स्वाहा त्वचे स्वाहा लोहिताय स्वाहा माꣳसाय स्वाहा स्नावभ्यः

स्वाहा॒स्थभ्यः॒ स्वाहा॑ म॒ज्जभ्यः॒ स्वाहाङ्गे॑भ्यः॒ स्वाहा॒त्मने॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥३८॥

पा॒र्श्वाभ्या॒ꣳ स्वाहा॑ म॒ज्जभ्यः॒ स्वाहा॒ षड्ढ॥16॥॥ [१६]

अ॒ञ्ज्येता॒य स्वाहा॑ञ्जिस॒क्थाय॒ स्वाहा॑ शिति॒पदे॒ स्वाहा॒ शिति॑ककुदे॒ स्वाहा॑ शिति॒रन्ध्रा॑य॒ स्वाहा॑ शितिपृ॒ष्ठाय॒ स्वाहा॑ शि॒त्य॒ꣳसा॑य॒ स्वाहा॑ पुष्प॒कर्णा॑य॒ स्वाहा॑ शि॒त्योष्ठा॑य॒ स्वाहा॑ शिति॒भ्रवे॒ स्वाहा॒ शिति॑भसदे॒ स्वाहा॑ श्वे॒तानू॑काशाय॒ स्वाहा॒ञ्जये॒ स्वाहा॑ ल॒लामा॑य॒ स्वाहासि॑तज्ञवे॒ स्वाहा॑ कृष्णै॒ताय॒ स्वाहा॑ रोहितै॒ताय॒ स्वाहा॑रुणै॒ताय॒ स्वाहे॒दृशा॑य॒ स्वाहा॑ की॒दृशा॑य॒ स्वाहा॑ ता॒दृशा॑य॒ स्वाहा॑ स॒दृशा॑य॒ स्वाहा॒ विस॑दृशाय॒ स्वाहा॒ सुस॑दृशाय॒ स्वाहा॑ रू॒पाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥३९॥

रू॒पाय॒ स्वाहा॒ द्वे च॑॥17॥॥ [१७]

कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहा॑ पि॒शंगा॑य॒ स्वाहा॑ सा॒रंगा॑य॒ स्वाहा॑रु॒णाय॒ स्वाहा॑ गौ॒राय॒ स्वाहा॑ ब॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ नकु॒लाय॒ स्वाहा॒ रोहि॑ताय॒ स्वाहा॒ शोणा॑य॒ स्वाहा॑ श्या॒वाय॒ स्वाहा॑ श्या॒माय॒ स्वाहा॑ पाक॒लाय॒ स्वाहा॑ सुरू॒पाय॒ स्वाहानु॑रूपाय॒

स्वाहा विरूपाय स्वाहा सरूपाय स्वाहा प्रतिरूपाय स्वाहा शबलाय स्वाहा कमलाय स्वाहा पृश्नये स्वाहा पृश्निसक्थाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४०॥

कृष्णाय षट्चत्वारिꣳशत्॥18॥ [१८]

ओषधीभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा काण्डेभ्यः स्वाहा वल्शेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४१॥

ओषधीभ्यश्चतुर्विꣳशतिः॥19॥ [१९]

वनस्पतिभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा स्कन्धेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा पर्णेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा शिष्टाय स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा परिशिष्टाय स्वाहा सꣳशिष्टाय स्वाहोच्छिष्टाय स्वाहा रिक्ताय स्वाहारिक्ताय स्वाहा प्ररिक्ताय स्वाहा सꣳरिक्ताय स्वाहोद्रिक्ताय स्वाहा सर्वस्मै

स्वाहा॑॥४२॥

वन॒स्पति॑भ्यः॒ स्कन्धो॑भ्यः शि॒ष्टाय॑ रि॒क्ताय॒ षट्च॑त्वारिꣳशत्॥20॥॥ [२०]

बृह॒स्पतिः॒ श्रद्यथा॒ वा ऋ॒ख्षा वै प्र॒जाप॑तिर्ये॒नये॒न द्वे वाव दे॑वस॒त्रे आ॑दि॒त्या अ॑कामयन्त सुव॒र्गं वसि॑ष्ठः सं वथ्स॒राय॑ सुव॒र्गं ये स॒त्रम्ब्र॑ह्मवा॒दिनो॑ऽतिरा॒त्रो ज्योति॑ष्टोमं मे॒षः कूप्या॑भ्यो॒ऽद्भ्यो यो नमो॑ मयो॒भूः किꣳ स्वि॒दम्बे॒ भूः प्रा॒णाय॑ सि॒ताय॒ द्वावि॑ꣳशतिः॥22॥ बृह॒स्पतिः॒ प्रति॑तिष्ठन्ति॒ वै द॑शरा॒त्रेण॑ सुव॒र्गं यो अर्व॑न्तं॒ भूस्त्रिप॑ञ्चाशत्॥53॥ बृह॒स्पतिः॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥॥ [२१]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

बृह॒स्पति॑रकामयत॒ श्रन्मे॑ दे॒वा दधी॑र॒न्गच्छे॑यम्पुरो॒धामिति॒ स ए॒तं च॑तुर्विꣳशतिरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमाह॑र॒त्तेना॑यजत॒ ततो॒ वै तस्मै॒ श्रद्दे॒वा अद॑ध॒तागच्छ॑त्पुरो॒धां य ए॒वं वि॒द्वाꣳस॑श्चतुर्विꣳशतिरा॒त्रमास॑ते॒ श्रदे॑भ्यो मनु॒ष्या॑ दधते॒ गच्छ॑न्ति पुरो॒धाञ्ज्योति॒र्गौरायु॒रिति॑ त्र्य॒हा भ॑वन्ती॒यं वाव ज्योति॑र॒न्तरि॑ख्षं॒ गौर॒सावायु॑ः॥१॥

इ॒मानि॒व लो॒कान॒भ्यारो॑हन्त्यभिपू॒र्वं त्र्य॒हा भ॑वन्त्यभिपू॒र्वमि॒व सु॑व॒र्गं लो॒कम॒भ्यारो॑ह॒न्त्यस॑त्रं॒ वा ए॒तद्यद॑च्छन्दो॒मं यच्छ॑न्दो॒मा

भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्ये पशुषु प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव॥२॥

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्तुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विꣳशतिरात्रो भवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरः सुवर्गो लोकः संवथ्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विꣳशत्यक्ष्परा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥३॥

असावायुराभ्यामेव पञ्चचत्वारिꣳशच्च॥१॥॥ [१]

यथा वै मनुष्या एवं देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिम्पाप्मानम्मृत्युमपहत्य दैवीꣳ सꣳसदं गच्छेमेति त एतं चतुर्विꣳशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै तेऽवर्तिम्पाप्मानम्मृत्युमपहत्य दैवीꣳ सꣳसदमगच्छन् य एवं विद्वाꣳसश्चतुर्विꣳशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव पाप्मानमपहत्य श्रियं गच्छन्ति श्रीर्हि मनुष्यस्य॥४॥

दैवी॑ स॒ꣳसज्ज्योति॑रतिरा॒त्रो भ॑वति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै पृष्ठ्यः॑ षड॒हो भ॑वति॒ षड्वा ऋ॒तवः॑ संवथ्स॒रस्तम्मासा॑ अर्धमा॒सा ऋ॒तवः॑ प्र॒विश्य॒ दैवीꣳ॑ स॒ꣳसद॑मगच्छ॒न् य ए॒वं वि॒द्वाꣳ॑सश्चतुर्विꣳशतिरा॒त्रमास॑ते संवथ्स॒रमे॒व प्र॒विश्य॒ वस्य॑सीꣳ स॒ꣳसदं॑ गच्छन्ति॒ त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ꣳशा अ॒वस्ता॑द्भवन्ति॒ त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ꣳशाः प॒रस्ता॑त्त्रयस्त्रि॒ꣳशैरे॒वोभ॒यतोऽव॑र्तिम्पा॒प्मान॑मप॒ दैवीꣳ॑ स॒ꣳसद॑म्मध्य॒तः॥५॥

ग॒च्छ॒न्ति॒ पृ॒ष्ठानि॒ हि दैवी॑ स॒ꣳसज्जा॒मि वा ए॒तत्कु॑र्वन्ति॒ यत्त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ꣳशा अ॒न्वञ्चो॒ मध्येऽनि॑रुक्तो भवति॒ तेनाजा॑म्यू॒र्ध्वानि॑ पृ॒ष्ठानि॑ भवन्त्यू॒र्ध्वाश्छ॑न्दो॒मा उ॒भाभ्याꣳ॑ रू॒पाभ्याꣳ॑ सुव॒र्गं लो॒कं य॒न्त्यस॑त्रं॒ वा ए॒तद्यद॑छन्दो॒मं यच्छ॑न्दो॒मा भव॑न्ति॒ तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व पृ॒त्ष्ठैरव॑ रुन्धते प॒शूञ्छ॑न्दो॒मैरोजो॒ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठानि॑ प॒शवः॑॥६॥

छ॒न्दो॒मा ओज॑स्ये॒व वी॒र्ये॑ प॒शुषु॒ प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ꣳशा अ॒वस्ता॑द्भवन्ति॒ त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ꣳशाः प॒रस्ता॒न्मध्ये॑ पृ॒ष्ठान्युरो॒ वै त्र॑यस्त्रि॒ꣳशा आ॒त्मा पृ॒ष्ठान्या॒त्मन॑ ए॒व तद्यज॑माना॒ः शर्म॑ नह्य॒न्तेऽना॑र्त्यै बृहद्रथन्त॒राभ्यां॑ यन्ती॒यं

वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव॥७॥

सुवर्गं लोकं यन्ति परांश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्ख्षड्हो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्ध्योत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधि त्रिवृतमुप यन्ति स्तोमानाꣳ सम्पत्त्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं वाव स ख्षयोऽस्मादेव तेन ख्षयान्न यन्ति चतुर्विꣳशतिरात्रो भवति चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरः सुवर्गो लोकः संवथ्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विꣳशत्यख्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥८॥

मनुष्यस्य मध्यतः पशवस्ताभ्यामेव सं वथ्सरश्चतुर्विꣳशतिश्च॥२॥॥ [२]

ऋख्षा वा इयमलोमकासीथ्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः प्र जायेयेति सैतास्त्रिꣳशतꣳ रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्प्रैव जायन्ते प्रजया

प॒शुभि॑रि॒यं वा अ॑ख्षुध्य॒थ्सैतां वि॒राज॑मपश्य॒त्तामा॒त्मन्धि॒त्वान्नाद्य॒

वन॒स्पती॑न्प्र॒जाम्प॒शून्तेना॑वर्धत॒ सा जे॒मान॑म्महि॒मान॑मगच्छ॒द्य

ए॒वं वि॒द्वा२ꣳस॑ ए॒ता आस॑ते वि॒राज॑मे॒वात्मन्धि॒त्वा- ऽन्नाद्य॒मव॑

रुन्धते॒ वर्ध॑न्ते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्जे॒मान॑म्महि॒मान॑ गच्छन्ति॒

ज्योति॑रतिरा॒त्रो भ॑वति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑- ख्यात्यै॒ पृष्ठ॑ः

षड॒हो भ॑वति॒ षड्वा ऋ॒तवः॒ षट्पृ॒ष्ठानि॑ पृ॒ष्ठैरे॒वर्तू॒न्वारो॑हन्त्यृ॒तुभि॑ः

संवथ्स॒रन्ते स॑वथ्स॒र ए॒व॥१०॥

प्रति॑ तिष्ठन्ति त्रयस्त्रि॒ꣳशात्त्र॑यस्त्रि॒ꣳशमुप॑ यन्ति य॒ज्ञस्य॒

सं॑त॒त्या॒ अथो॑ प्र॒जाप॑तिर्वै त्र॑यस्त्रि॒ꣳशः प्र॒जाप॑तिमे॒वा

र॑भन्ते॒ प्रति॑ष्ठित्यै त्रिण॒वो भ॑वति॒ विजि॑त्या एकवि॒ꣳशो

भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॒ रुच॑मे॒वात्मन्द॑धते त्रि॒वृद॑ग्निष्टु॒द्भ॑वति

पा॒प्मान॑मे॒व तेन॒ निर्द॑ह॒न्तेऽथो॒ तेजो॒ वै त्रि॒वृत्तेज॑ ए॒वात्मन्द॑धते

पञ्चद॒श इ॑न्द्रस्तो॒मो भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑॥११॥

रु॒न्ध॒ते॒ स॒प्त॒द॒शो भ॑वत्य॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्ध्या॒ अथो॒ प्रैव

तेन॑ जायन्त एकवि॒ꣳशो भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॒

रुच॑मे॒वात्मन्द॑धते चतुर्वि॒ꣳशो भ॑वति॒ चतु॑र्वि२ꣳशतिरर्धमा॒साः

स॑वथ्स॒रः स॑वथ्स॒रः सु॑व॒र्गो लो॒कः स॑वथ्स॒र ए॒व सु॑व॒र्गे

लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान् विषूवन्तो भवन्ति य एवं विद्वा२ꣳस एता आसते चतुर्वि२ꣳशात्पृष्ठान्युप यन्ति संवथ्सर एव प्रतिष्ठाय॥१२॥

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रि२ꣳशात्त्रयस्त्रि२ꣳशमुप यन्ति त्रयस्त्रि२ꣳशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकवि२ꣳशौ भवतः प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति तस्माद्बहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता॥१३॥

व्यतिषज्यन्ते प्रजया पशुभिर्य एवं विद्वा२ꣳस एता आसतेऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं यन्त्युभयोरेभ्यो लोकयोः कल्पते त्रि२ꣳशदेतास्त्रि२ꣳशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमवरुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥१४॥

ओषधीः सं वथ्सर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तैकान्नपञ्चाशच्च॥३॥॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैत्तं देवा येनयेन छन्दसानु

प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिꣳशतꣳ रात्रीरपश्यन् द्वात्रिꣳशदक्ष्परानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमाप्त्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वाꣳस एता आसते द्वात्रिꣳशदेता द्वात्रिꣳशदक्ष्परानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमाप्त्वा श्रियं गच्छन्ति॥१५॥

श्रीर्हि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिꣳशदेता द्वात्रिꣳशदक्ष्परानुष्टुग्वागनुष्टुप्सर्वामेव वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायु- रिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथंतराभ्यां यन्ति॥१६॥

इयं वाव रथंतरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्तुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये परांचस्त्र्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्ग्रहो भवति प्रत्यवरूढ्या

अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऽऋद्धोत्तिष्ठन्ति द्वात्रिꣳशदेतास्तासां यास्त्रिꣳशत्रिꣳशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते ये द्वे अहोरात्रे एव ते उभाभ्याꣳ रूपाभ्याꣳ सुवर्गं लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥१७॥

गच्छन्ति यन्ति त्रिꣳशदक्षरा द्वाविꣳशतिश्च॥४॥॥ [४]

द्वे वाव देवसत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिꣳशदहश्च य एवं विद्वाꣳसंस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते साख्यादेव देवता अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृङ्य एवं विद्वाꣳसंस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तन्तेऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन्न्॥१८॥

अहरेकोऽभजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्ध्नुवन् य एवं विद्वाꣳसंस्त्रयस्त्रिꣳशदहमासते सर्व एव प्रबाहुगृध्नुवन्ति सर्वे ग्रामणीयम्प्राप्नुवन्ति पञ्चाहा भवन्ति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्याश्विनानि भवन्ति त्रय इमे लोका

एषु॥१९॥

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै सर्वपृष्ठो भवति सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेयु वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाक्स्यादुपरिष्टाद्द्वादशाहमुप यन्त्याप्तामेव वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्टाद्वाचा वदामो-ऽवान्तरम्॥२०॥

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यद्दशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एता ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्दशरात्रो यद्दशरात्रो भवति सत्रस्यर्द्ध्या अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्द्व्यनीका वा एता रात्रयो यजमाना विश्वजित्सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश य एवं विद्वा२ंसस्त्रयस्त्रि२ंशदहमासत ऐषां द्व्यनीका प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥२१॥

अहरन्तेष्वंवान्तर२ं षोडश सह सप्तदश च॥५॥॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते

सुवर्गं लोकं न प्राजानन्न सुवर्गं लोकमायन्त एतꣳ षड्विꣳशद्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं लोकम्प्राजानन्थ्सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वाꣳसः षड्विꣳशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकम्प्र जानन्ति सुवर्गं लोकं यन्ति ज्योतिरतिरात्रः॥२२॥

भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै षड्हा भवन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारो भवन्ति चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव॥२३॥

वीर्ये पशुषु प्रति तिष्ठन्ति षड्विꣳशद्रात्रो भवति षड्विꣳशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैव पशूनव रुन्धते बृहती छन्दसाꣳ स्वाराज्यमाश्नुताश्नुवते स्वाराज्यं य एवं विद्वाꣳसः षड्विꣳशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः सुवर्गस्य लोकस्य

परिगृहीत्यै॥२४॥

अतिरात्र ओजस्येव षट्त्रिꣳशच्च॥६॥॥ [६]

वसिष्ठो हतपुत्रोऽकामयत विन्देय प्रजामभि सौदासान्भवेयमिति स एतमेकस्मान्नपञ्चाशमपश्यत्तमाहरत्तेनाय ततो वै सोऽविन्दत प्रजामभि सौदासानभवद्य एवं विद्वाꣳस एकस्मान्नपञ्चाशमासते विन्दन्ते प्रजामभि भ्रातृव्यान्भवन्ति त्रयस्त्रिवृतोऽग्निष्टोमा भवन्ति वज्रस्यैव मुखꣳ सꣳ श्यन्ति दश पञ्चदशा भवन्ति पञ्चदशो वज्रः॥२५॥

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमद्दशममहर्भवति वज्र एव वीर्यं दधति द्वादश सप्तदशा भवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवथ्सरन्ते संवथ्सर एव प्रति तिष्ठन्ति द्वादशैकविꣳशा भवन्ति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्न्॥२६॥

दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति विजित्यै षडाश्विनानि भवन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यूनातिरिक्ता वा एता रात्रय ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्व

ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्प्रैव जायन्ते प्रजया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य एवं विद्वाꣳस एकस्मान्नपञ्चाशमासते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥२७॥

वज्रं आत्मन्प्रजया द्वाविꣳशतिश्च॥७॥ [७]

संवथ्सरायं दीख्षिष्यमाणा एकाष्टकायां दीख्षेरन्नेषा वै संवथ्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एताꣳ रात्रिं वसति साख्षादेव संवथ्सरमारभ्य दीख्षन्त आर्तं वा एते संवथ्सरस्याभि दीख्षन्ते य एकाष्टकायां दीख्षन्ते-ऽन्तनामानावृतू भवतो व्यस्तं वा एते संवथ्सरस्याभि दीख्षन्ते य एकाष्टकायां दीख्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतः फल्गुनीपूर्णमासे दीख्षेरन्मुखं वा एतत्॥२८॥

संवथ्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव संवथ्सरमारभ्य दीख्षन्ते तस्यैकैव निर्या यथ्साम्मेध्ये विषूवान्थ्सम्पद्यते चित्रापूर्णमासे दीख्षेरन्मुखं वा एतथ्संवथ्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो मुखत एव संवथ्सरमारभ्य

दीख्षन्ते तस्य न का चन निर्या भवति चतुरहे पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीख्षेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः सम्पद्यते तेनैकाष्टकां न छम्बट्कुर्वन्ति तेषाम्॥२९॥

पूर्वपरख्षे सुत्या सम्पद्यते पूर्वपरख्षम्मासा अभि सम्पद्यन्ते ते पूर्वपरख्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत ओषधयो वनस्पतयो-ऽनूत्तिष्ठन्ति तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यराथ्सुरिमे यजमाना इति तदनु सर्वे राध्नुवन्ति॥३०॥

एतच्छुम्बट्कुर्वन्ति तेषाञ्चतुस्त्रिꣳशच्च॥८॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत एव दीख्षाभिरात्मानꣳ श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमाव द्यन्ति द्वाभ्यान्त्वचन्द्वाभ्यामसृद्वाभ्याम्मा ꣳसन्द्वाभ्यामस्थि द्वाभ्याम्मज्ञानमात्मदख्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दख्षिणां नीत्वा सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋध्या अथो रघीयाꣳसः सुवर्गं लोकमयामेति॥३१॥

सुवर्गम्पञ्चाशत्॥९॥ [९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तम्प्रथममुप यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमम्प्रथममुप

य॒न्त्यथो॒क्थ्य॑मथं षोड॒शिन॒मथा॑तिरा॒त्रम॑नुपू॒र्वमे॒वैतद्य॑ज्ञक्र॒तूनु॒पेत्य॒ तानाल॒भ्यं परि॒गृह्य॒ सोम॑मे॒वैतत्पिब॑न्त आसते॒ ज्योति॑ष्टोमम्प्रथ॒म यन्ति॒ ज्योति॑ष्टोमो॒ वै स्तोमा॑ना॒म्मुख॑म्मुख॒त ए॒व स्तोमा॒न्प्र यु॑ञ्जते॒ ते॥ ३२॥

स ँस्तु॑ता वि॒राज॑म॒भि सम्प॑द्यन्ते॒ द्वे चर्चा॒वति॑ रिच्येते॒ एक॑या॒ गौरति॑रिक्त॒ एक॒यायु॑रू॒नः सु॑व॒र्गो वै लो॒को ज्योति॒रूर्ग्वि॒राट्सु॑व॒र्गमे॒व तेन॑ लो॒कं य॑न्ति रथंत॒रं दिवा॒ भव॑ति रथंत॒रं नक्त॒मित्या॑हुर्ब्रह्मवा॒दिनः॒ केन॒ तदजा॒मीति॑ सौभ॒रं तृ॑तीयसव॒ने ब्र॑ह्मसा॒मम्बृ॒हत्तन्म॑ध्य॒तो द॑धति॒ विधृ॑त्यै॒ तेनाजा॑मि॥ ३३॥

त एका॒न्नप॑ञ्चा॒शच्च॑॥10॥॥ [१०]

ज्योति॑ष्टोमम्प्रथ॒ममुप॑ यन्त्य॒स्मिन्ने॒व तेन॑ लो॒के प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ गोष्टो॑मं द्वि॒तीय॒मुप॑ यन्त्य॒न्तरि॑क्ष ए॒व तेन॒ प्रति॑ तिष्ठ॒न्त्यायु॑ष्टोमं तृ॒तीय॒मुप॑ यन्त्य॒मुष्मि॑न्ने॒व तेन॑ लो॒के प्रति॑ तिष्ठन्ती॒यं वाव ज्योति॑र॒न्तरि॑क्षं॒ गौर॒सावायु॒र्यदे॒तान्थ्स्तोमा॑नुप॒यन्त्ये॒ष्वे॑व तल्लो॒केषु॑ स॒त्रिणः॑ प्रति॒तिष्ठ॑न्तो यन्ति॒ ते स ँस्तु॑ता वि॒राजम्॑॥ ३४॥

अ॒भि सम्प॑द्यन्ते॒ द्वे चर्चा॒वति॑ रिच्येते॒ एक॑या॒ गौरति॑रिक्त॒

एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूर्ग्विराडूर्जमेवाव रुन्धते ते न ख्षुधार्तिमार्च्छन्त्यख्षोधुका भवन्ति ख्षुथ्सम्बाधा इव हि सत्रिणोऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्या मध्ये नभ्यं तत्तदेतत्परियद्देवचक्रं यदेतेन॥ ३५॥

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव समारोहन्त्यरिष्टे ते स्वस्ति समश्नुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्युभयतोज्योतिषा यन्त्युभयत एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो यन्ति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सम्पद्यन्ते द्वादशो वै पुरुषो द्वे सक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ द्वादशौ॥ ३६॥

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षडहा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि सम्पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु पर्यावर्तन्ते चत्वारः षडहा भवन्ति तानि चतुर्विꣳशतिरहानि सम्पद्यन्ते चतुर्विꣳशतिरर्धमासाः संवथ्सरस्तथ्संवथ्सरमनु पर्यावर्तन्तेऽप्रतिष्ठितः संवथ्सर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया इत्येतावद्वै संवथ्सरस्य

ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥३७॥

विराजमेतेनं द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥11॥ [११]

मेषस्त्वा पचतेरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्ध्या पर्णो ब्रह्मणा प्लक्षो मेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुम्बर ऊर्जा गायत्री छन्दोभिस्त्रिवृथ्स्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिꣳ हवामहे वसो मम॥३८॥

मेषष्पद्विꣳशत्॥12॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विकर्याभ्यः स्वाहाऽवट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा ह्रद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥३९॥

कूप्याभ्यश्चत्वारिꣳशत्॥13॥ [१३]

अद्भ्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा

समन्तं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीभं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा भीमं वहन्तीभ्यः स्वाहाऽम्भोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः स्वाहा महोभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४०॥

अद्य एकान्नत्रिꣳशत्॥14॥॥ [१४]

यो अर्वन्तं जिघाꣳसति तमभ्यमीति वरुणः। परो मर्तः परः श्वा। अहं च त्वं च वृत्रहन्थ्सम्बभूव सनिभ्य आ। अरातीवा चिदद्रिवोऽनु नौ शूर मꣳसतै भद्रा इन्द्रस्य रातयः। अभि क्रत्वेन्द्र भूरध ज्मन्न ते विव्यङ्गहिमानꣳ रजाꣳसि। स्वेना हि वृत्रꣳ शवसा जघन्थ न शत्रुरन्तं विविदद्युधा ते॥४१॥

विविदद्वे च॥15॥॥ [१५]

नमो राज्ञे नमो वरुणाय नमोऽश्वाय नमः प्रजापतये नमोऽधिपतयेऽधिपतिरस्यधिपतिम्मा कुर्वधिपतिरहम्प्रजानां भूयासम्मां धेहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहाऽऽलब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा॥४२॥

नम एकान्नत्रिꣳशत्॥16॥॥ [१६]

म॒योभू॒र्वातो॑ अ॒भि वा॑तू॒स्रा ऊर्ज॑स्वती॒रोष॑धी॒रा रि॑शन्ताम्। पीव॑स्वतीर्जी॒वध॑न्याः पिबन्त्वव॒सायं॑ प॒द्वते॑ रुद्र मृड। याः सरू॑पा॒ विरू॑पा॒ एक॑रूपा॒ यासा॑म॒ग्निरिष्टा॒ नामा॑नि॒ वेद॑। या अङ्गि॑रस॒स्तप॑से॒ह च॒क्रुस्ताभ्यः॑ पर्जन्य॒ महि॒ शर्म॑ यच्छ। या दे॒वेषु॑ त॒नुव॒मैर॑यन्त॒ यासा॒ꣳ सोमो॒ विश्वा॑ रू॒पाणि॒ वेद॑। ता अ॒स्मभ्य॒म्पय॑सा॒ पिन्व॑मानाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र॥४३॥

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑ति॒र्मह्य॑मे॒ता ररा॑णो॒ विश्वै॑र्दे॒वैः पि॒तृभिः॑ संविदा॒नः। शि॒वाः स॒तीरुप॑ नो गो॒ष्ठमाक॒स्तासां॑ व॒यम्प्र॒जया॒ सꣳ स॑देम। इ॒ह धृति॒ः स्वाहे॒ह विधृ॑ति॒ः स्वाहे॒ह रन्ति॒ः स्वाहे॒ह रम॑ति॒ः स्वाहा॑ म॒हीमू॒ षु सु॒त्रामा॑णम्॥४४॥

इ॒न्द्रा॒ष्टात्रिꣳ॑शच्च॥17॥॥ [१७]

किꣳ स्वि॑दासीत्पू॒र्वचि॑त्ति॒ः किꣳ स्वि॑दासीद्बृ॒हद्वयः॑। किꣳ स्वि॑दासीत्पिशंगि॒ला किꣳ स्वि॑दासीत्पिलिप्पि॒ला। द्यौरा॑सीत्पू॒र्वचि॑त्ति॒रश्व॑ आसीद्बृ॒हद्वयः॑। रात्रि॑रासीत्पिशंगि॒लाविरा॑ कः स्वि॑देका॒की च॑रति॒ क उ॑ स्विज्जायते॒ पुनः॑। किꣳ स्वि॑द्धि॒मस्य॑ भेष॒जं किꣳ स्वि॑दा॒वप॑नम्म॒हत्। सूर्य॑ एका॒की च॑रति॥४५॥

च॒न्द्रमा॑ जायते॒ पुनः॑। अ॒ग्निर्हि॒मस्य॑ भेष॒जम्भूमि॑रा॒वप॑नम्म॒हत्। पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ पर॒मन्त॑म्पृथि॒व्याः पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ भुव॑नस्य॒ नाभिम्॑। पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ वृष्णो॒ अश्व॑स्य॒ रेतः॑ पृ॒च्छामि॑ वा॒चः प॑र॒मं व्यो॑म। वेदि॑माहुः पर॒मन्त॑म्पृथि॒व्या य॒ज्ञमा॑हु॒र्भुव॑नस्य॒ नाभिम्॑। सोम॑माहु॒र्वृष्णो॒ अश्व॑स्य॒ रेतो॒ ब्रह्मै॒व वा॒चः प॑र॒मं व्यो॑म॥४६॥

सूर्य॑ एका॒की च॑रति॒ षट्त्वारि॑ꣳशच्च॥18॥॥ [१८]

अम्बे॒ अम्बा॒ल्यम्बि॑के॒ न मा॑ नयति॒ कश्च॒न। स॒सस्त्य॑श्व॒कः। सुभ॑गे॒ काम्पी॑लवासिनि सुव॒र्गे लो॒के सम्प्रोर्णु॑थाम्। आह॑मजानि गर्भ॒धमा त्वम॑जासि गर्भ॒धम्। तौ स॒ह च॒तुरः॑ प॒दः सम्प्र सा॑रयावहै। वृषा॑ वाꣳ रेतो॒धा रेतो॑ दधा॒तूथ्स॒क्थ्यौर्गृ॒दं धे॒ह्यञ्जि॒मुद॑ञ्जि॒मन्व॑ज। यः स्त्री॒णां जी॑व॒भोज॑नो॒ य आ॑साम्॥४७॥

बि॒ल॒धाव॑नः। प्रि॒यः स्त्री॒णाम॑पी॒च्यः॑। य आ॑सां कृ॒ष्णे लक्ष्म॑णि॒ सदि॑गृदिम्प॒राव॑धीत्। अम्बे॒ अम्बा॒ल्यम्बि॑के॒ न मा॑ यभति॒ कश्च॒न। स॒सस्त्य॑श्व॒कः। ऊ॒र्ध्वामे॑ना॒मुच्छ्र॑यताद्वेणुभा॒रं गि॒राविव॑। अथा॑स्या॒ मध्य॑मेधताꣳ शी॒ते वाते॑ पु॒नन्निव॑।

अम्बे॒ अम्बा॒ल्यम्बि॑के॒ न मा॑ यभति॒ कश्च॒न। स॒सस्त्य॑श्व॒कः। यद्धरि॒णी यव॒मत्ति॒ न॥४८॥

पु॒ष्टम्प॒शु म॑न्यते। शू॒द्रा यदर्य॑जारा॒ न पोषा॑य धनायति। अम्बे॒ अम्बा॒ल्यम्बि॑के॒ न मा॑ यभति॒ कश्च॒न। स॒सस्त्य॑श्व॒कः। इ॒यं य॒का श॑कुन्ति॒काह॑ल॒मिति॒ सर्प॑ति। आह॑तं ग॒भे पसो॒ नि ज॑ल्गुलीति॒ धाणि॑का। अम्बे॒ अम्बा॒ल्यम्बि॑के॒ न मा॑ यभति॒ कश्च॒न। स॒सस्त्य॑श्व॒कः। मा॒ता च॑ ते पि॒ता च॒ तेऽग्रं॑ वृ॒क्षस्य॑ रोहतः।॥४९॥

प्र सु॑ला॒मीति॑ ते पि॒ता ग॒भे मु॒ष्टिम॑तꣳसयत्। द॒धि॒क्राव्ण्णो॑ अकारिषं जि॒ष्णोरश्व॑स्य वा॒जिनः॑। सु॒र॒भि नो॒ मुखा॑ कर॒त्प्र ण॒ आयूꣳषि तारिषत्। आपो॒ हि ष्ठा म॑यो॒भुव॒स्ता न॑ ऊ॒र्जे द॑धातन। म॒हे रणा॑य॒ चक्ष॑से। यो वः॑ शि॒वत॑मो॒ रस॒स्तस्य॑ भाजयते॒ह नः॑। उ॒श॒तीरि॑व मा॒तरः॑। तस्मा॒ अरं॑ गमाम वो॒ यस्य॒ क्षया॑य॒ जिन्व॑थ। आपो॑ ज॒नय॑था च नः॥५०॥

आ॒सा॒मत्ति॒ न रो॑हतो॒ जिन्व॑थ च॒त्वारि॑ च॥19॥॥ [१९]

भूर्भुवः॒ सुव॒र्वस॑वस्त्वाञ्जन्तु गाय॒त्रेण॒ छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वाञ्जन्तु त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सादि॒त्यास्त्वाञ्जन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ यद्वातो॑

अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवम्प्रियाम्। एतꣳ स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा वर्तयासि नः। लाजी (३) ञ्छाची (३) न् यशो ममा (4)म्। यव्यायै गव्यायां एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तम्परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे। समुषद्भिरजायथाः॥५१॥

ब्रध्नम्पश्चविꣳशतिश्च॥20॥॥ [२०]

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा संतानेभ्यः स्वाहा परिसंतानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा संधानेभ्यः स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५२॥

प्राणायाष्टाविꣳशतिः॥21॥॥ [२१]

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहाऽभिहिताय स्वाहा-ऽनभिहिताय स्वाहा युक्ताय स्वाहाHऽयुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय

स्वाहा॒ वश्च॑ते॒ स्वाहा॑ परि॒वश्च॑ते॒ स्वाहा॑ सं॒वश्च॑ते॒ स्वाहा॑-ऽनु॒वश्च॑ते॒ स्वाहोद्वश्च॑ते॒ स्वाहा॑ य॒ते स्वाहा॒ धाव॑ते॒ स्वाहा॒ तिष्ठ॑ते॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥५३॥

सि॒तायाष्टात्रिꣳशत्॥22॥॥ [२२]

गावो॒ गावः॒ सिषा॑सन्तीः प्रथ॒मे मा॒सि स॑मा॒न्यो॑ यदि॒ सोमौ॑ षड्हैरु॒त्सृज्या(३)ꣳ दे॒वाना॑म॒र्क्येण॒ चर्माव॑ पृथि॒व्यै द॒त्वते॒ कस्त्वा॒ग्नये॒ यो वै यः प्रा॑ण॒तो य आ॑त्म॒दा आ ब्रह्म॒न्नाक्रा॒ञ्जज्ञि॒ बीज॑माग्नेयौ॑-ऽष्टाक॑पालो॒ऽग्नयेऽ॒हो॒मुचे॒ऽ- ष्टाक॑पालो॒ऽग्नये॒ सम॑नमद्ये ते॒ पन्था॑नो॒ यो वा अश्व॑स्य॒ मेध्य॑स्य॒ शिरः॒ प॒श्चवि॒ꣳशतिः॥25॥ गाव॑ः समा॒न्यः॑ सव॑नमष्टा॒भिर्वा ए॒ते दे॒वकृ॑तश्चाभि॒जित्या॒ इत्या॑हु॒र्वरु॑णो॒ऽद्भिः साम्ने॒ चतु॑ःपञ्चा॒शत्॥54॥ गावो॒ योनिः॑ समु॒द्रो बन्धु॑ः॥॥ [२३]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

गावो॒ वा ए॒तथ्स॒त्रमा॑सताश्शृ॒ङ्गाः स॒तीः शृङ्गा॑णि नो जायन्ता॒ इति॒ कामे॑न॒ तासां॒ दश॒ मासा॒ निष॑ण्णा॒ आस॒न्नथ॒ शृङ्गा॑ण्यजायन्त॒ ता उद॑तिष्ठ॒न्नरा॒थ्स्मेत्यथ॒ यासां॒ नाजा॑यन्त॒ ताः सं॑वथ्स॒रमा॒स्वोद॑तिष्ठ॒न्नरा॒थ्स्मेति॒ यासां॒ चाजा॑यन्त॒ यासां॑ च॒ न ता उ॒भयी॒रुद॑तिष्ठ॒न्नरा॒थ्स्मेति॑ गोस॒त्रं वै॥१॥

सं॒व॒थ्स॒रो य ए॒वं वि॒द्वा२ꣳसः॑ संवथ्स॒रमु॑प॒यन्त्यृ॑ध्नु॒वन्त्ये॒व तस्मा॑त्तूप॒रा वार्षि॑को॒ मासौ॒ पर्त्वा॑ चरति स॒त्राभि॑जित॒ꣳ ह्य॑स्यै॒ तस्मा॑थ्संवथ्सर॒सदो॒ यत्किं च॑ गृ॒हे क्रि॒यते॒ तदा॒प्तमव॑रुद्धम॒भिजि॑तं क्रियते समु॒द्रं वा ए॒ते प्र प्ल॑वन्ते॒ ये स॑वथ्स॒रमु॑प॒यन्ति॒ यो वै स॑मु॒द्रस्य॒ पारं॒ न पश्य॑ति॒ न वै स तत॒ उदे॑ति संवथ्स॒रः॥२॥

वै स॑मु॒द्रस्तस्यै॒तत्पा॒रं यद॑तिरा॒त्रौ य ए॒वं वि॒द्वा२ꣳसः॑ संवथ्स॒रमु॑प॒यन्त्यना॑र्ता ए॒वोद्दच॑ङ्ग॒च्छन्ती॒यं वै पूर्वो॑ऽतिरा॒त्रो॑ऽसावुत्त॑रो॒ मनः॒ पूर्वो॒ वागुत्त॑रः प्रा॒णः पूर्वो॑ऽपा॒न उत्त॑रः प्रा॒रोध॑न॒म्पूर्व॑ उ॒दय॑न॒मुत्त॑रो॒ ज्योति॑ष्टोमो वैश्वान॒रो॑ऽतिरा॒त्रो भ॑वति॒ ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्दधते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै चतुर्वि॒ꣳशः प्रा॑य॒णीयो॑ भवति चतु॑र्वि॒ꣳशतिरर्धमा॒साः॥३॥

सं॒व॒थ्स॒रः प्र॒यन्त॑ ए॒व स॑वथ्स॒रे प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ तस्य॒ त्रीणि॑ च श॒तानि॑ ष॒ष्टिश्च॑ स्तो॒त्रीया॒स्ताव॑तीः संवथ्स॒रस्य॒ रात्र॑य उ॒भे ए॒व स॑वथ्स॒रस्य॑ रू॒पे आ॑प्नुवन्ति॒ ते स॒ꣳस्थि॑त्या॒ अरि॑ष्टा॒ उत्त॑रै॒रहो॑भिश्चरन्ति षड॒हा भ॑वन्ति॒ षड्वा ऋ॒तवः॑ संवथ्स॒र ऋ॒तुष्वे॒व स॑वथ्स॒रे प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ गौश्चायु॑श्च मध्य॒तः स्तोमौ॑

भवतः संवथ्सरस्यैव तन्मिथुनम्मध्यतः॥४॥

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव तच्छन्दाꣳस्येव तद्विमोकं यन्त्यथो उभयतोज्योतिषैव षड्हेन सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासते केन यन्तीति देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दाꣳसि वै देवयानः पन्था गायत्री त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती यदेते स्तोमा भवन्ति देवयानेनैव॥५॥

तत्पथा यन्ति समानꣳ साम भवति देवलोको वै साम देवलोकादेव न यन्त्यन्याअन्या ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देवलोकमभ्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो ब्रह्मसामम्भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै मासिमासि पृष्ठान्युप यन्ति मासिमास्यतिग्राह्या गृह्यन्ते मासिमास्येव वीर्यं दधति मासाम्प्रतिष्ठित्या उपरिष्टान्मासाम्पृष्ठान्युप यन्ति तस्मादुपरिष्टादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥६॥

गोसत्रं वा एति सं वथ्सरोऽर्धमासा मिथुनम्मध्यतो देवयानेनैव वीर्यत्रयोदश च॥१॥॥[१]

गावो॒ वा ए॒तथ्स॒त्रमा॑सताशृ॒ङ्गाः स॒तीः शृ॑ङ्गा॒णि सिषा॑सन्तीस्तासां॒ दश॒ मासा॒ निष॑ण्णा॒ आस॒न्नथ॒ शृङ्गा॑ण्यजायन्त॒ ता अ॑ब्रुव॒न्नरा॒थ्स्मोत्ति॑ष्ठामाव॒ तं काम॑मरुथ्स्महि॒ येन॒ काम॑न॒ न्यष॑दामेति॒ तासा॑मु॒ त्वा अ॑ब्रुवन्न॒र्धा वा॒ याव॑तीर्वासा॑महा ए॒वेमौ द्वा॑द॒शौ मासौ॑ संवथ्स॒रꣳ स॒म्पाद्योत्ति॑ष्ठामेति॒ तासाम्॑॥७॥

द्वा॒द॒शे मा॒सि शृङ्गा॑णि॒ प्राव॑र्तन्त श्र॒द्धया॒ वाश्र॑द्धया वा॒ ता इ॒मा यास्तू॑प॒रा उ॒भय्यो॒ वाव ता आ॑र्ध्नुव॒न् याश्च॒ शृङ्गा॒ण्यस॑न्व॒न् याश्चोर्ज॑म॒वारु॑न्धत॒र्ध्नोति॑ द॒शसु॑ मा॒सूत्ति॑ष्ठ॑न्नृ॒ध्नोति॑ द्वाद॒शसु॒ य ए॒वं वेद॑ प॒देन॒ खलु॒ वा ए॒ते य॑न्ति वि॒न्दति॒ खलु॒ वै प॒देन॒ यन्तद्वा ए॒तदृ॒द्धमय॑न॒न्तस्मा॑दे॒तद्गो॒सनि॑॥८॥

ति॒ष्ठा॒मेति॒ तासा॒न्तस्मा॒द्वे च॑॥२॥॥ [२]

प्र॒थ॒मे मा॒सि पृ॒ष्ठान्युप॑ यन्ति मध्य॒म उप॑ यन्त्युत्त॒म उप॑ यन्ति॒ तदा॑हु॒र्यां वै त्रिरेक॒स्याह्न॑ उप॒सीद॑न्ति द॒ह्नं वै सापरा॑भ्यां॒ दोहा॑भ्यां दु॒हेऽथ॒ कुतः॒ सा धो॑क्ष्यते॒ यां द्वाद॑श॒ कृत्व॑ उप॒सीद॒न्तीति॑ संवथ्स॒रꣳ स॒म्पाद्यो॑त्त॒मे मा॒सि स॒कृत्पृ॒ष्ठान्युपे॑यु॒स्तद्यज॑माना य॒ज्ञम्प॒शूनव॑ रुन्धते समु॒द्रं

वै॥९॥

एतेऽनवारमपारम्प्र प्लवन्ते ये संवथ्सरमुपयन्ति यद्बृहद्रथन्तरे अन्वर्जेयुर्यथा मध्ये समुद्रस्य प्लवमन्वर्जेयुस्तादृक्त दनुथ्सर्गम्बृहद्रथन्तराभ्यामित्वा प्रतिष्ठां गच्छन्ति सर्वेभ्यो वै कामेभ्यः सन्धिर्दुहे तद्यजमानाः सर्वान्कामानव रुन्धते॥१०॥

समुद्रं वै चतुस्त्रिꣳशच्च॥३॥॥ [३]

समान्य ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेव न यन्त्यन्यदन्यथ्साम भवति देवलोको वै साम देवलोकादेवान्यमन्यम्मनुष्यलोकम्प्रत्यवरोहन्तो यन्ति जगतीमग्र उप यन्ति जगतीं वै छन्दाꣳसि प्रत्यवरोहन्त्याग्रयणं ग्रहा बृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिꣳशꣳ स्तोमास्तस्माज्ज्याया ꣳसं कनीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणो गृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि यजमाना अव रुन्धत आदित्यः॥११॥

गृह्यत इयं वा अदितिरस्यामेव प्रति तिष्ठन्त्यन्योन्यो गृह्येते मिथुनत्वाय प्रजात्या अवान्तरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यद्दशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः

सृजन्त एताꣳ ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्दशरात्रो यद्दशरात्रो भवति सत्रस्यर्द्ध्या अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्तिः॥१२॥

आदित्यस्तस्यैव द्वे च॥४॥॥ [४]

यदि सोमौ सꣳसुतौ स्यातामम्हति रात्रियै प्रातरनुवाकमुपाकुर्यात्पूर्वो वाचम्पूर्वो देवताः पूर्वश्छन्दाꣳसि वृङ्क्ते वृषण्वतीम्प्रतिपदं कुर्यात्प्रातःसवनादेवैषामिन्द्रं वृङ्क्तेऽथो खल्वाहुः सवनमुखेसवनमुखे कार्येति सवनमुखाथ्सवनमुखादेवैषामिन्द्रं वृङ्क्ते संवेशायोपवेशाय गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अनुष्टुभः पङ्क्त्या अभिभूत्यै स्वाहा छन्दाꣳसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवैषाम्॥१३॥

छन्दाꣳसि वृङ्क्ते सजनीयꣳ शस्यं विहव्यꣳ शस्यमगस्त्यस्य कयाशुभीयꣳ शस्यमेतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां वृङ्क्ते यदि प्रातःसवने कलशो दीर्यत वैष्णवीषु शिपिविष्टवतीषु स्तुवीरन् यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यति रिच्यते तद्विष्णुः शिविपिष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यथो

अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमाप्त्वावं रुन्धते यदि मध्यंदिने दीर्यत वषट्कारनिधनꣳ सामं कुर्युर्वषट्कारो वै यज्ञस्य प्रतिष्ठा प्रतिष्ठामेवैनद्गमयन्ति यदि तृतीयसवन एतदेव॥१४॥

छन्दोभिरेवैषामवैकान्नविꣳशतिश्च॥५॥ [५]

षडहैर्मासान्थ्सम्पाद्याहरुथ्सृजन्ति षडहैर्हि मासान्थ्सम्पश्यं मासान्थ्सम्पश्यन्त्यमावास्यया मासान्थ्सम्पाद्याहरुथ्सृजन्त्यमा हि मासान्थ्सम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासान्थ्सम्पाद्याहरुथ्सृजन्ति पौर्णमास्या हि मासान्थ्सम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति परा स सिञ्चति यः पूर्णादुदचति॥१५॥

प्राणमस्मिन्थ्स दधाति यत्पौर्णमास्या मासान्थ्सम्पाद्याहरुथ्सृ संवथ्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणन्ति यदहर्नोथ्सृजेयुर्यथा दृतिरुपनद्धो विपतत्येवꣳ संवथ्सरो वि पतेदार्तिमार्च्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासान्थ्सम्पाद्याहरुथ्सृजन्ति संवथ्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सत्रिण उत्॥१६॥

अनन्ति नार्तिमार्च्छन्ति पूर्णमासे वै देवानाꣳ सुतो यत्पौर्णमास्या मासान्थ्सम्पाद्याहरुथ्सृजन्ति देवानामेव तद्यज्ञेन यज्ञम्प्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं

छिन्दन्ति यत्षड्हसंतत्ँ सन्तमथाहरुथ्सृजन्ति प्राजापत्यम्पशुमालभन्ते प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञँ सं तन्वन्ति यन्ति वा एते सवनाद्येऽहः॥१७॥

उथ्सृजन्ति तुरीयं खलु वा एतथ्सवनं यथ्साँन्नाय्यं यथ्साँन्नाय्यम्भवति तेनैव सवनान्न यन्ति समुपहूय भख्षयन्त्येतथ्सोमपीथा ह्येतर्हि यथायतनं वा एतेषाँ सवनभाजो देवता गच्छन्ति येऽहरुथ्सृजन्त्यनुसवनं पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव सवनभाजो देवता अव रुन्धतेऽष्टाकपालान्प्रातःसवन एकादशकपाला- न्माध्यन्दिने सवने द्वादशकपालाँस्तृतीयसवने छन्दाँस्येवास्वाव रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसवने निर्वपन्ति वैश्वदेवं वै तृतीयसवनन्तेनैव तृतीयसवनान्न यन्ति॥१८॥

उदचत्युद्येऽहराम्वा पञ्चदश च॥६॥॥ [६]

उथ्सृज्या (३) न्नोथ्सृज्या (३) मिति मीमाँसन्ते ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुथ्सृज्यमेवेत्यमावास्यायां च पौर्णमास्यां चोथ्सृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत इति ते त्वाव नोथ्सृज्ये इत्याहुर्ये अवान्तरं यज्ञम्भेजाते इति या प्रथमा

व्यष्टका तस्यामुथ्सृज्यमित्याहुरेष वै मासो विशर इति नादिष्टम्॥१९॥

उथ्सृजेयुर्यदादिष्टमुथ्सृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्लावे मध्ये षड्हस्य सम्पद्येत षड्हैर्मासान्थ्सम्पाद्य यथ्सप्तममहस्तस्मिन्नुथ्सृज्येयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेयुरैन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वै वसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्भागिनीं कुर्वन्ति॥२०॥

सवनमष्टाभिरुप यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव तद्भागधेयान्न च्यावयन्तीन्द्रस्य वै मरुत्वतो माध्यंदिनꣳ सवनं यदिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्भागिनीं कुर्वन्ति सवनमेकादशभिरुप यन्ति विश्वेषां वै देवानामृभुमतां तृतीयसवनं यद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव तद्भागिनीः कुर्वन्ति सवनं द्वादशभिः॥२१॥

उप यन्ति प्राजापत्यम्पशुमा लभन्ते यज्ञो वै

प्रजापतिर्यज्ञस्यानुसर्गायाभिवर्त इतः षण्मासो ब्रह्मसामम्भवति ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव तथ्सुवर्गं लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो लोक इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा। शिक्षा नो अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहीत्यमुत आयताꣳ षण्मासो ब्रह्मसामम्भवत्ययं वै लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव तल्लोकम्पश्यन्तोऽभिवदन्त आयन्ति॥२२॥

नादिष्टङ्कुर्वन्ति द्वादशभिरिति विꣳशतिश्च॥७॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावारुन्धत तत्क्रोशस्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्तं स्तुवन्ति यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते सत्रस्यर्द्ध्याहवनीयस्यान्तं स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुपयन्ति प्रजापतेर्हृदयेन हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य गच्छन्ति श्लोकेन पुरस्ताथ्सदसः॥२३॥

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा श्लोकभाजो भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्गायति नव वै पुरुषे प्राणाः

प्राणानेव यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं दधत्यप्रतिहृताभिरुद्गायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णोऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव न पञ्चदश रथन्तरम्भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशम्॥२४॥

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायन्त एकविꣳशम्भद्रं द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्नय उप गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै प्रजापतिः प्रजा असृजत सो-ऽकामयतासामहꣳ राज्यम्परीयामिति तासाꣳ राजनेनैव राज्यम्पर्यैत्तद्राजनस्य राजनत्वं यद्राजनम्भवति प्रजानामेव तद्यजमाना राज्यम्परि यन्ति पञ्चविꣳशम्भवति प्रजापतेः॥२५॥

आप्त्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति पञ्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते पञ्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पञ्च दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्येकैकयास्तुतया समायन्ति दिग्भ्य एवान्नाद्यꣳ सम्भरन्ति ताभिरुद्गातोद्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम्॥२६॥

स॒म्भृत्य॒ तेज॑ आ॒त्मन्द॑धते॒ तस्मा॒देकः॑ प्रा॒णः सर्वा॒ण्यङ्गा॑न्यव॒त्यथो॒ यथा॑ सुप॒र्ण उ॑त्पति॒ष्यञ्छिर॑ उत्त॒मं कु॑रु॒त ए॒वमे॒व तद्यज॑मानाः प्र॒जाना॑मुत्त॒मा भ॑वन्त्यास॒न्दीमु॑द्गा॒ता रो॑हति॒ साम्रा॑ज्यमे॒व ग॑च्छन्ति प्ले॒ङ्खꣳ होता॒ नाक॑स्यै॒व पृ॒ष्ठꣳ रो॑हन्ति कू॒र्चाव॑ध्व॒र्युर्ब्र॒ध्नस्यै॒व वि॒ष्टपं॑ गच्छन्त्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दे॑वलो॒कास्तेष्वे॒व य॑थापू॒र्वम्प्रति॑ तिष्ठ॒न्त्यथो॑ आ॒क्रम॑णमे॒व तथ्सेतुं॒ यज॑मानाः कुर्वते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै॥२७॥

सद॑सः सप्तद॒शं प्र॒जाप॑तेर्गायति दि॒ग्भ्य ए॒वान्नाद्य॒म्प्रत्येका॑दश च॥८॥॥ [८]

अ॒र्क्ये॑ण॒ वै स॑हस्र॒शः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ताभ्य॒ इला॑न्दे॒नेरां॒ लूता॒मवा॑रुन्द्ध॒ यद॒र्क्य॑म्भव॑ति प्र॒जा ए॒व तद्यज॑मानाः सृजन्त॒ इला॑न्दम्भवति प्र॒जाभ्य॑ ए॒व सृ॒ष्टाभ्य॒ इरां॒ लूता॒मव॑ रुन्धते॒ तस्मा॒द्याꣳ समाꣳ॑ स॒त्रꣳ समृ॑द्धं॒ ख्षोधु॑का॒स्ताꣳ समां॑ प्र॒जा इष॒ꣳ ह्या॑सा॒मूर्ज॑मा॒दद॑ते॒ याꣳ समां॒ व्यृ॑द्ध॒मख्षो॑धुका॒स्ताꣳ समां॑ प्र॒जाः॥२८॥

न ह्या॑सा॒मिष॒मूर्ज॑मा॒दद॑त उत्क्रो॒दं कु॑र्वते॒ यथा॑ ब॒न्धान्मु॑मुचा॒ना उ॑त्क्रो॒दं कु॒र्वत॑ ए॒वमे॒व तद्यज॑माना

देवबन्धान्मुमुचाना उत्क्रोदं कुर्वत इषमूर्जमात्मन्दधाना वाणः शततन्तुर्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्याजिं धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै दुन्दुभीन्थ्समाघ्नन्ति परमा वा एषा वाग्या दुन्दुभौ परमामेव॥२९॥

वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा घ्नन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा तामेवाव रुन्धतेऽथो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचो वदन्ति सर्वासां वाचामवरुद्ध्या आर्द्रे चर्मन्व्यायच्छेते इन्द्रियस्यावरुद्ध्या आन्यः क्रोशति प्रान्यः शꣳसति य आक्रोशति पुनात्येवैनान्थ्स स यः प्रशꣳसति पूतेष्वेवान्नाद्यं दधात्यृषिकृतं च॥३०॥

वा एते देवकृतं च पूर्वैर्मासैरव रुन्धते यद्भूतेच्छदाꣳ सामानि भवन्त्युभयस्यावरुद्ध्यै यन्ति वा एते मिथुनाद्ये संवथ्सरमुपयन्त्यन्तर्वेदि मिथुनौ सम्भवतस्तेनैव मिथुनान्न यन्ति॥३१॥

व्यृद्धमख्षोधुकास्ताꣳ समाः प्रजाः परमामेव च त्रिꣳशच्च॥९॥॥ [९]

चर्माव भिन्दन्ति पाप्मानमेवैषामव भिन्दन्ति मापं

राथ्सीर्माति व्याथ्सीरित्याह सम्प्रत्येवैषां पाप्मानमव भिन्दन्त्युदकुम्भानधिनिधाय दास्यो मार्जालीयम्परि नृत्यन्ति पदो निघ्नतीरिदम्मधुं गायन्त्यो मधु वै देवानां परममन्नाद्यम्परममेवान्नाद्यमव रुन्धते पदो नि घ्नन्ति महीयामेवैषु दधति॥३२॥

चर्मैकान्नपञ्चाशत्॥10॥॥ [१०]

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सम्प्लोष्यते स्वाहा सम्प्लवमानाय स्वाहा सम्प्लुताय स्वाहा मेघायिष्यते स्वाहा मेघायते स्वाहा मेघिताय स्वाहा मेघाय स्वाहा नीहाराय स्वाहा निहाकायै स्वाहा प्रासचाय स्वाहा प्रचलाकायै स्वाहा विद्योतिष्यते स्वाहा विद्योतमानाय स्वाहा संविद्योतमानाय स्वाहा स्तनयिष्यते स्वाहा स्तनयते स्वाहोग्रꣳ स्तनयते स्वाहा वर्षिष्यते स्वाहा वर्षते स्वाहाभिवर्षते स्वाहा परिवर्षते स्वाहा संवर्षते॥३३॥

स्वाहानुवर्षते स्वाहा शीकायिष्यते स्वाहा शीकायते स्वाहा शीकिताय स्वाहा प्रोषिष्यते स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा परिप्रुष्णते स्वाहोद्ग्रहीष्यते स्वाहोद्गृह्णते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा विप्लोष्यते स्वाहा विप्लवमानाय स्वाहा विप्लुताय

स्वाहा॑तप्स्य॒ते स्वाहा॒तप॑ते॒ स्वाहो॒ग्रमा॒तप॑ते॒ स्वाहृ॒ग्भ्यः॑ स्वाहा॒ यजु॑र्भ्यः॒ स्वाहा॒ साम॑भ्यः॒ स्वाहाङ्गि॑रोभ्यः॒ स्वाहा॒ वेदे॑भ्यः॒ स्वाहा॒ गाथा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ नाराश॒ꣳसीभ्यः॒ स्वाहा॒ रैभी॑भ्यः॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥३४॥

सं॒ वर्ष॑ते॒ रैभी॑भ्यः॒ स्वाहा॒ द्वे च॑॥11॥॥ [११]

द॒त्वते॒ स्वाहा॑ऽद॒न्तका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णिने॒ स्वाहा॑ऽप्रा॒णाय॒ स्वाहा॒ मुख॑वते॒ स्वाहा॑ऽमु॒खाय॒ स्वाहा॒ नासि॑कवते॒ स्वाहा॑ऽनासि॒काय॒ स्वाहा॑ऽख्ष॒ण्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒ख्षिका॑य॒ स्वाहा॑ क॒र्णिने॒ स्वाहा॑ऽक॒र्णका॑य॒ स्वाहा॑ शीर्ष॒ण्वते॒ स्वाहा॑ऽशी॒र्षका॑य॒ स्वाहा॑ प॒द्वते॒ स्वाहा॑ऽपा॒दका॑य॒ स्वाहा॑ प्राण॒ते स्वाहाऽप्रा॑णते॒ स्वाहा॒ वद॑ते॒ स्वाहाऽव॑दते॒ स्वाहा॒ पश्य॑ते॒ स्वाहाऽप॑श्यते॒ स्वाहा॑ शृण्व॒ते स्वाहाऽशृ॑ण्वते॒ स्वाहा॑ मन॒स्विने॒ स्वाहा॑॥३५॥

अ॒म॒नसे॒ स्वाहा॑ रेत॒स्विने॒ स्वाहा॑ऽरे॒तस्का॑य॒ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॒ स्वाहा॑ प्र॒जन॑नाय॒ स्वाहा॒ लोम॑वते॒ स्वाहा॑ऽलो॒मका॑य॒ स्वाहा॑ त्व॒चे स्वाहा॒ऽत्वक्का॑य॒ स्वाहा॒ चर्म॑ण्वते॒ स्वाहा॑ऽच॒र्मका॑य॒ स्वाहा॒ लोहि॑तवते॒ स्वाहा॑ऽलोहि॒ताय॒

स्वाहा॑ मा॒ꣳस॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽमा॒ꣳसका॑य॒ स्वाहा॒ स्नाव॑भ्यः स्वाहा॑ऽस्ना॒वका॑य॒ स्वाहा॑ऽस्थ॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒स्थिका॑य॒ स्वाहा॑ मज्ज॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽम॒ज्जका॑य॒ स्वाहा॒ऽङ्गि॑ने॒ स्वाहा॑ऽन॒ङ्गाय॒ स्वाहा॒ऽऽत्मने॒ स्वाहाऽना॑त्मने॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ ३६॥

म॒न॒स्विने॒ स्वाहाऽना॑त्मने॒ स्वाहा॒ द्वे च॑॥12॥॥ [१२]

कस्त्वा॑ युनक्ति॒ स त्वा॑ युनक्तु॒ विष्णु॑स्त्वा युनक्त॒स्य य॒ज्ञस्यर्द्ध्यै॒ मह्य॒ꣳ संन॑त्या अ॒मुष्मै॒ कामा॒यायु॑षे त्वा प्रा॒णाय॑ त्वाऽपा॒नाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा॒ व्यु॑ष्ट्यै त्वा र॒य्यै त्वा॒ राध॑से त्वा॒ घोषा॑य त्वा॒ पोषा॑य त्वाराद्धो॒षाय॑ त्वा॒ प्रच्यु॑त्यै त्वा॥ ३७॥

कस्त्वा॒ऽष्टात्रिꣳशत्॥13॥॥ [१३]

अ॒ग्नये॑ गाय॒त्राय॑ त्रि॒वृते॒ राथ॑ंतराय वास॒न्ताया॒ष्टाक॑पाल॒ इन्द्रा॑य॒ त्रैष्टु॑भाय पञ्चद॒शाय॒ बार्ह॑ताय॒ ग्रैष्मा॒यैका॑दशकपालो॒ विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यो॒ जाग॑तेभ्यः सप्तद॒शेभ्यो॑ वैरू॒पेभ्यो॒ वार्षि॑केभ्यो॒ द्वाद॑शकपालो मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टुभाभ्यामेक-वि॒ꣳशाभ्यां॑ वैरा॒जाभ्याꣳ शार॒दाभ्यां॑ पय॒स्यां॑ बृह॒स्पत॑ये पाङ्क्ता॑य त्रिण॒वाय॑ शाक्क॒राय॒ हैम॑न्तिकाय च॒रुः स॑वि॒त्र आ॑तिच्छन्द॒साय॑ त्रयस्त्रि॒ꣳशाय॑ रैव॒ताय॑ शैशि॒राय॒

द्वादशकपालोऽदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुः काय एककपालः॥३८॥

अग्नयेऽदित्या अनुमत्यै सप्तचत्वारिꣳशत्॥14॥॥ [१४]

यो वा अग्नावग्निः प्रह्रियते यश्च सोमो राजा तयोरेष आतिथ्यं यदग्नीषोमीयोऽथैष रुद्रो यश्चीयते यथ्संचितेऽग्नावेतानि हवीꣳषि न निर्वपेदेष एव रुद्रोऽशान्त उपोत्थाय प्रजाम्पशून् यजमानस्याभि मन्येत यथ्संचितेऽग्नावेतानि हवीꣳषि निर्वपति भागधेयेनैवैनꣳ शमयति नास्य रुद्रोऽशान्तः॥३९॥

उपोत्थाय प्रजाम्पशूनभि मन्यते दश हवीꣳषि भवन्ति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्यथो दशाक्षरा विराडन्नं विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यृतुभिर्वा एष छन्दोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चेतव्य इत्याहुर्यदेतानि हवीꣳषि निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छन्दोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणेन॥४०॥

अभिजित्या इत्याहुर्यदेतानि हवीꣳषि निर्वपति दिशामभिजित्या एतया वा इन्द्रं देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसव

एतया मनुम्मनुष्यास्तस्मान्मनुसवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवम्भवति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति सर्वासां दिशामभिजित्यै॥४१॥

अशान्तः सुषुवाणेनैकचत्वारिꣳशच्च॥15॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नख्षत्राणि रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥४२॥

यः प्राणतो द्यौरादित्यौऽष्टात्रिꣳशत्॥16॥ [१६]

य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥४३॥

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरेकान्नचत्वारिꣳशत्॥17॥ [१७]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्राष्ट्रे राजन्य

इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्ध्री धेनुर्वोढाऽ- नड्वानाशुः सप्तिः पुरंधिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य वीरो जायतान्निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम्॥४४॥

आ ब्रह्मन्नेकंचत्वारिꣳशत्॥18॥ [१८]

आक्रान् वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान् वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽक्रꣳस्त सूर्यं युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन् युङ्क्ष्व त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय वायुस्ते वाजिन् युङ्क्ष्व त्वा रभे स्वस्ति मा सम्॥४५॥

पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्क्ष्व त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय प्राणधृगसि प्राणम्मे दꣳह व्यानधृगसि व्यानम्मे दꣳहापानधृगस्यपानम्मे दꣳह चक्षुरसि चक्षुर्मयि धेहि श्रोत्रमसि श्रोत्रम्मयि धेह्यायुरस्यायुर्मयि धेहि॥४६॥

वायुस्ते वाजिन् युङ्क्ष्व त्वा रभे स्वस्ति मा सन्त्रिचत्वारिꣳशच्च॥19॥ [१९]

जज्ञि बीजं वर्ष्टा पर्जन्यः पक्ता सस्यꣳ सुपिप्पला ओषधयः स्वधिचरणेयꣳ सूपसदनौऽग्निः स्वध्यक्षमन्तरिक्षꣳ

सुपा॒वः पव॑मानः सूपस्था॒ना द्यौः शि॒वम॒सौ तप॑न् यथापू॒र्वम॑होरा॒त्रे प॑ञ्चद॒शिनौ॑ऽर्धमा॒सास्त्रि॒ꣳशिनो॒ मासाः॑ क्लृ॒प्ता ऋ॒तवः॑ शा॒न्तः स॑वथ्स॒रः॥४७॥

जज्ञि॒ बीज॒मेक॑त्रिꣳशत्॥20॥॥ [२०]

आ॒ग्ने॒यौ॑ऽष्टाक॑पालः सौ॒म्यश्च॒रुः सा॑वि॒त्रौ॑ऽष्टाक॑पालः पौ॒ष्णश्च॒रू रौ॒द्रश्च॒रुर॒ग्नये॑ वैश्वान॒राय॒ द्वाद॑शकपालो मृगाख॒रे यदि॒ नागच्छे॑द॒ग्नयेऽ॑ꣳहो॒मुचे॒ऽष्टाक॑पालः सौ॒र्यम्पयो॑ वाय॒व्य॑ आज्य॑भागः॥४८॥

आ॒ग्ने॒यश्चतु॑र्विꣳशतिः॥21॥॥ [२१]

अ॒ग्नयेऽ॑ꣳहो॒मुचे॒ऽष्टाक॑पाल॒ इन्द्रा॑याꣳहो॒मुच॒ एका॑दशकपालो मि॒त्रावरु॑णाभ्यामागो॒मुग्भ्यां॑ पय॒स्या॑ वायोसावि॒त्र आ॑गो॒मुग्भ्यां॑ च॒रुर॒श्विभ्या॑मागो॒मुग्भ्यां॑ धा॒ना म॒रुद्भ्य॑ एनो॒मुग्भ्यः॑ स॒प्तक॑पालो॒ विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्य॑ एनो॒मुग्भ्यो॒ द्वाद॑शकपा॒लोऽनु॑मत्यै च॒रुर॒ग्नये॑ वैश्वान॒राय॒ द्वाद॑शकपालो॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मꣳहो॒मुग्भ्यां॑ द्विकपा॒लः॥४९॥

अ॒ग्नयेऽ॑ꣳहो॒मुचे॑ त्रि॒ꣳशत्॥22॥॥ [२२]

अ॒ग्नये॒ सम॑नमत्पृथि॒व्यै सम॑नम॒द्यथा॒ग्निः पृ॑थि॒व्या

स॒मन॑मदे॒वम्मह्य॑म्भ॒द्राः संन॑तयः॒ सं न॑मन्तु वा॒यवे॒ सम॑नमद॒न्तरि॑क्षाय॒ सम॑नम॒द्यथा॑ वा॒युर॒न्तरि॑क्षेण॒ सूर्या॑य॒ सम॑नमद्दि॒वे सम॑नम॒द्यथा॒ सूर्यो॑ दि॒वा च॒न्द्रम॑से॒ सम॑नम॒न्नख्ष॑त्रेभ्यः॒ सम॑नम॒द्यथा॑ च॒न्द्रमा॒ नख्ष॑त्रै॒र्वरु॑णाय॒ सम॑नमद॒द्भ्यः सम॑नम॒द्यथा॑॥५०॥

वरु॑णो॒ऽद्भिः साम्ने॒ सम॑नमदृ॒चे सम॑नम॒द्यथा॒ साम॒र्चा ब्रह्म॑णे॒ सम॑नमत्ख्ष॒त्राय॒ सम॑नम॒द्यथा॒ ब्रह्म॑ ख्ष॒त्रेण॒ राज्ञे॒ सम॑नमद्वि॒शे सम॑नम॒द्यथा॒ राजा॑ वि॒शा रथा॑य॒ सम॑नम॒दश्वे॑भ्यः॒ सम॑नम॒द्यथा॒ रथोऽश्वैः॑ प्र॒जाप॑तये॒ सम॑नमद्भू॒तेभ्यः॒ सम॑नम॒द्यथा॑ प्र॒जाप॑तिर्भू॒तैः स॒मन॑मदे॒वम्मह्य॑म्भ॒द्राः संन॑तयः॒ सं न॑मन्तु॥५१॥

अ॒द्भ्यः सम॑नम॒द्यथा॒ मह्य॑श्च॒त्वारि॑ च॥23॥॥ [२३]

ये ते॒ पन्था॑नः सवितः पू॒र्व्यासो॑ऽरे॒णवो॒ वित॑ता अ॒न्तरि॑क्षे। तेभि॑र्नो अ॒द्य प॒थिभिः॑ सु॒गेभी॒ रख्षा॑ च नो॒ अधि॑ च देव ब्रूहि। नमो॒ऽग्नये॑ पृथिवि॒ख्षिते॑ लो॒कस्पृते॑ लो॒कम॒स्मै यज॑मानाय देहि॒ नमो॑ वा॒यवे॑ऽन्तरिख्ष॒ख्षिते॑ लो॒कस्पृते॑ लो॒कम॒स्मै यज॑मानाय देहि॒ नमः॒ सूर्या॑य दिवि॒ख्षिते॑

लोकस्पृतं लोकमस्मै यजमानाय देहि॥५२॥

ये ते चतुश्चत्वारिꣳशत्॥24॥॥ [२४]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेद शीर्षण्वान्मेध्यो भवत्युषा वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः पादा अवान्तरदिशाः पर्शवोऽहोरात्रे निमेषाऽर्धमासाः पर्वाणि मासाः संधानान्यृतवोऽङ्गानि संवत्सर आत्मा रश्मयः केशा नक्षत्राणि रूपन्तारका अस्थानि नभो माꣳसान्योषधयो लोमानि वनस्पतयो वाला अग्निर्मुखं वैश्वानरो व्यात्तम्॥५३॥

समुद्र उदरमन्तरिक्षम्पायुर्द्यावापृथिवी आण्डौ ग्रावा शेपः सोमो रेतो यज्जृम्भते तद्वि द्योतते यद्विधूनुते तत्स्तनयति यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वागहर्वा अश्वस्य जायमानस्य महिमा पुरस्ताज्जायते रात्रिरेनम्महिमा पश्चादनु जायत एतौ वै महिमानावश्वमभितः सम्बभूवतुर्हयो देवानवहदर्वासुरान् वाजी गन्धर्वानश्वो मनुष्यान्त्समुद्रो वा अश्वस्य योनिः समुद्रो बन्धुः॥५४॥

व्यात्तमवहद्द्वादश च॥25॥॥ [२५]